

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ
„Alexandru Ștefulescu”

LITUA

STUDII ȘI CERCETĂRI
XXIII

Târgu-Jiu • 2021

MUZEUL JUDEȚEAN GORJ
„Alexandru Ștefulescu”

LITUA
STUDII ȘI CERCETĂRI
XXIII

Volum dedicat Bicentenarului ”Tudor Vladimirescu”

Târgu-Jiu 2021

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI:

Prof. Univ. Dr. CRISTIAN SCHUSTER
Prof. Univ. Dr. SABIN ADRIAN LUCA
Prof. Univ. Dr. PETRE GHERGHE
Prof. Univ. Dr. NICOLAE PANEA

COLEGIUL DE REDACȚIE:

C.S. I Dr. LIVIAN RĂDOESCU
Dr. DUMITRU HORTOPAN
TITUS ZAMFIROIU
Dr. VICTOR ALBINEL FIRESCU

Tehnoredactare:

ROBERT ADRIAN CATANĂ

Autorii răspund de forma științifică și stilistică a lucrărilor.

GENEVA, 8
210136, Târgu-Jiu
Gorj, România
Tel./Fax: 0253/212044
e-mail: *muzeulgorjului@gmail.com*
www.muzeugorj.ro

I. ARHEOLOGIE

Topoare plate de metal din epoca timpurie a bronzului descoperite recent în Oltenia și câteva observații cu privire la metalurgia cuprului în bazinul vestic al Dunării de Jos

Radu Băjenaru*, Dumitru Hortopan**

Cuvinte-cheie: topor plat de metal, eneolitic, epoca timpurie a bronzului, Oltenia, surse de cupru, metalurgie.

Keywords: flat axe, late Eneolithic, early Bronze Age, Oltenia, copper ores, metallurgy.

Rezumat: autorii prezintă patru topoare plate de metal descoperite recent în Oltenia, cu ajutorul detectoarelor de metal. Sunt prezentate caracteristicile tehnologice și tipologice ale pieselor respective, precum și analogiile cele mai apropiate. Pe baza acestor observații, topoarele pot fi datate, cel mai probabil, în epoca timpurie a bronzului (cca. 3500-2500 BC). Sunt de asemenea discutate o serie de probleme legate de exploatarea zăcămintelor de cupru și de prelucrarea metalelor în bazinul vestic al Dunării de Jos în perioada amintită.

Summary: The paper presents four flat axes recently discovered in Oltenia by detectorists. All four items are made of copper, two of them with a small amount of arsenic. Considering their technological and typological features, the axes could be dated in the early Bronze Age (ca. 3500-2500 BC). The authors discuss several topics concerning the copper ores and metallurgical activities in the western Lower Danube area during the early Bronze Age.

În ultimii ani, numărul pieselor preistorice de metal descoperite cu ajutorul detectoarelor de metale a crescut considerabil. În studiul de față prezentăm patru topoare plate găsite în acest mod în Oltenia, databile în epoca bronzului. Se cunosc foarte puține date cu privire la condițiile și contextele lor de descoperire; ceea ce se poate spune cu o oarecare siguranță este unitatea administrativă de pe teritoriul căreia provine piesa respectivă.

1. Brădești (com. Brădești, jud. Dolj) (fig. 1/1). Topor întreg turnat în tipar bivalv. Este bine lucrat și finisat, cu suprafețe grunjoase; pe una din fețe se observă câteva resturi de la turnare, neîndepărtate. Muchiile au mici crăpături (1-2 mm), inclusiv pe tăiș. A fost curățat de patină în laborator, având acum o culoare brună-arămie. Forma este aproximativ dreptunghiulară, cu una din muchii foarte puțin arcuită convex, cealaltă ușor neregulată. Colțurile cefei nu sunt simetrice. Tăișul

este demarcat și puternic arcuit; pare nefolosit. Secțiunea lamei este rectangulară, ușor biconvexă, subțindu-se către muchii. Profilul lamei se subțiază, de asemenea, către ceafă. L (lungime) = 10.1 cm; l.mx (lățime maximă) = 6.8 cm; l.t (lățime tăiș) = 6.2 cm; gr (grosime) = 0.6 cm; G (greutate) = 286 g.

Compoziția elementală¹: 97.2% Cu; 0.4% Fe; 0.2% As; 0.1% Sn.

2. Vladimir (com. Vladimir, jud. Gorj) (MJG, nr. inv. 32.361) (fig. 1/2). Topor întreg turnat în tipar bivalv, parțial finisat, cu multe resturi de la turnare neîndepărtate. Toate muchiile sunt ascuțite și puternic măcinate, astfel încât este dificil de spus dacă tăișul a fost folosit. A fost curățat de descoperitor (probabil cu o soluție acidă), având culoarea brună-arămie cu resturi de patină verde. Are o formă ovală-trapezoidală, cu secțiunea biconvexă, subțiată către muchii. Profilul lamei se subțiază de asemenea către ceafă. L = 10 cm; l.mx (tăiș) = 6 cm; gr = 0.4 cm; G = 153 g.

Compoziția elementală: 98.59% Cu; 0.69% Sn; 0.08% Fe.

3. Prigoria (com. Prigoria, jud. Gorj) (MJG, nr. inv. 32.366) (fig. 2/1). Topor întreg turnat în tipar bivalv, elegant, bine lucrat și finisat, cu suprafețe ușor grunjoase. Muchiile sunt măcinate, mai ales înspre ceafă. Suprafețele sunt acoperite cu o patină verde neuniformă. Are o formă dreptunghiulară, ușor evazat către tăiș, cu colțurile cefeii arcuite. Tăișul este de asemenea arcuit și demarcat, cu colțuri foarte puțin reliefate, fără urme evidente de folosire. Secțiunea lamei este rectangulară, ușor biconvexă, subțindu-se către muchii. Profilul lamei se subțiază, de asemenea, către ceafă. L = 9.5 cm; l.mx (tăiș) = 4.9 cm; gr = 0.3 cm; G = 110 g. Compoziția elementală: 95.6% Cu; 3.54% As; 0.4% Sn.

4. Glogova (com. Glogova, jud. Gorj) (MJG, nr. inv. 31.851) (fig. 2/2). Topor întreg turnat în tipar bivalv, masiv, bine lucrat și finisat, cu suprafețe grunjoase și cu câteva resturi de la turnare neîndepărtate. Pe una din fețe, pe mijlocul lamei, se observă o zonă cenușie cu crăpături destul de pronunțate. Această zonă este mult mai bine pusă în evidență în urma investigațiilor tomografice (*X-ray Computed Tomography*) realizate la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”². Din imaginile obținute se poate deduce faptul că în zona respectivă a avut loc probabil o răcire forțată și, implicit, o omogenizare deficitară a metalului, ceea ce, în timp, a dus la apariția acelor crăpături (fig. 3; 4/1). Culoarea este arămie. Forma piesei este

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.

** Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu Jiu.

¹ Analizele, prin metoda fluorescenței de raze X, au fost realizate la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” de către dr. Daniela Cristea-Stan, pe o zonă curățată de patină. Pentru realizarea măsurătorilor a fost folosit spectrometrul portabil Tracer 5ⁱ, produs de *Bruker Instruments*.

² Investigațiile tomografice au fost realizate de Marta Petruneac, Robert Sîrbu și Marin Focșăneanu. S-a folosit sistemul de tomografie computerizată Nikon XT H 225. Datele colectate de tomograf au fost analizate și procesate cu ajutorul unui software performant, VGStudio MAX 3.0.

aproximativ dreptunghiulară, cu jumătatea dinspre tăiș ușor evazată. Tăișul este ușor arcuit și demarcat, fără urme evidente de folosire. Secțiunea lamei este rectangulară, ușor biconvexă. Profilul lamei se subțiază către ceafă. $L = 14$ cm; $l.mx$ (tăiș) = 7.8 cm; $gr = 0.6$ cm; $G = 417$ gr.
Compoziția elementală: 97.89% Cu; 1.57% As.

Lipsa unor contexte cunoscute și a asocierilor cu alte materiale arheologice îngreunează mult încadrarea cronologică a pieselor respective. Este, de asemenea, imposibil de precizat dacă topoarele menționate sunt depuneri izolate sau fac parte din contexte arheologice mai complexe. Singura analiză care poate fi realizată în momentul de față este cea tipologică. Aspectul general al celor patru topoare și tehnologia utilizată pentru confecționarea lor le încadrează în epoca bronzului. O atribuire mai strânsă, în epoca timpurie a bronzului, este sugerată de analiza compozițională a pieselor, prin lipsa unor aliaje intenționate la primele două topoare, Brădești și Vladimir, și prin prezența arsenului la topoarele descoperite la Prigoria și Glogova. Astfel, o încadrare a celor patru piese în mileniile IV-III a. Chr. este cea mai probabilă.

*

Apariția primelor topoare plate de metal din zona carpato-balcanică se leagă de progresele metalurgiei eneolitice din mileniul al V-lea a. Chr., aceasta fiind perioada când sunt turnate piesele masive de cupru atribuite tipurilor Gumelnița, Coteana, Sălcuța etc.³ În cadrul transformărilor culturale de pe parcursul mileniului al IV-lea a. Chr., au loc schimbări semnificative și în ceea ce privește metalurgia, observându-se apariția unor centre noi de producție și circulația unor tipuri de piese diferite de cele eneolitice, atât din punct de vedere tipologic, cât și tehnologic.

O descoperire care ilustrează bine aceste schimbări este depozitul recent publicat de la Dobrițești (jud. Buzău), constituit dintr-un topor-ciocan, un dorn (de fapt o sulă, așa cum apare din desen) și două topoare plate⁴. Interesant este faptul că toporul-ciocan păstrează multe dintre trăsăturile tipologice ale pieselor eneolitice, în timp ce topoarele plate și sula sunt mai apropiate de piese caracteristice epocii bronzului. Cu toate acestea, depozitul poate fi considerat unitar, piesele fiind turnate probabil în cadrul aceluiași atelier metalurgic, așa cum sugerează analiza metalului, un decalaj cronologic între producția obiectelor componente, reunite la un moment dat în cadrul depozitului, fiind puțin probabil. Depozitul a fost datat de autorii menționați, cu probabilitate, la sfârșitul mileniului al IV-lea și începutul mileniului al III-lea a. Chr., fără ca o încadrare mai târzie să fie exclusă⁵. Este o datare mult prea târzie în opinia noastră. La vremea respectivă topoare-ciocan

³ Vulpe 1975, p. 55-59, pl. 32-33; Todorova 1981, p. 25-31, pl. 2-4.

⁴ Munteanu, Costache 2016.

⁵ Munteanu, Costache 2016, p. 112.

precum cel de la Dobrileşti nu mai erau produse în zona Dunării de Jos și, foarte probabil, nici nu mai erau în circulație. La sfârșitul mileniului al IV-lea și începutul celui de-al III-lea a. Chr., în zona carpato-balcanică se turnau și circulau deja variantele timpurii ale topoarelor cu gaură de înmănușare transversală, topoarele de tip ciocan fiind foarte rare, toate având ceafa cilindrică (deci diferite tipologic de cel de la Dobrileşti). Astfel, se poate spune că din a doua jumătate a mileniului al IV-lea a. Chr. tradiția topoarelor ciocan de metal dispare în spațiul carpato-balcanic. Piesa de la Dobrileşti, prin caracteristicile tipologice și prin analogiile deja evidențiate de autorii care publică depozitul, sugerează mai degrabă o datare în prima jumătate a mileniului al IV-lea a. Chr.

Observația este importantă și pentru datarea implicită a celor două topoare plate componente ale depozitului. Ele au fost încadrate din punct de vedere tipologic în varianta Petrești a topoarelor plate din spațiul carpato-dunărean⁶, definită de Alexandru Vulpe în 1975⁷. În aceeași variantă poate fi inclusă și piesa de la Prigoria (cat. nr. 3). Din punct de vedere tipologic, topoarele plate din varianta Petrești reprezintă lame subțiri, dreptunghiulare, relativ zvelte (raportul între lungime și lățime de cca. 1/2 sau mai mic), cu secțiune rectangulară, subțiată către margini și cu tăiș arcuit. Singura descoperire din zona noastră cu un context asigurat este piesa din mormântul 5 de pe tell-ul de la Drăgănești-Olt⁸. Mormântul este însă lipsit de alt inventar, iar stratigrafic se situează între depunerile de tip Sălcuța și Glina. Astfel, contextul piesei de la Drăgănești-Olt nu contrazice datarea propusă pentru depozitul de la Dobrileşti, dar nici nu asigură o încadrare cronologică mai strânsă.

Recent a fost stabilit un număr de opt exemplare ale acestei variante de topor plat răspândite în spațiul carpato-dunărean⁹. Aria de distribuție este însă mult mai mare, din spațiul nord-pontic până în Europa Centrală, astfel de piese fiind încadrate, de regulă, în tipurile Altheim și Vinča¹⁰. Este evident că toate aceste topoare, din întreaga arie menționată, nu pot forma un grup unitar cu relevanță culturală și cronologică, contextele lor acoperind o perioadă lungă, pe aproape toată durata mileniilor IV-III a. Chr. Ținând cont de simplitatea lor tipologică, acest gen de lame putea fi turnat în mod independent în orice centru metalurgic al perioadei respective, de aceea ele trebuie discutate și analizate regional.

Cele mai bune analogii pentru piesa de la Prigoria, și implicit pentru celelalte de la sud de Carpați amintite mai sus, se regăsesc către vest, în bazinul

⁶ Munteanu, Costache 2016, p. 111.

⁷ Vulpe 1975, p. 60.

⁸ Nica, Schuster, Zorzoliu 1995, p. 16, fig. 15/6.

⁹ Tuțulescu, Terteci, Cionică 2020, p. 7.

¹⁰ De exemplu Ключко, Козыменко 2017, p. 36-40, pentru stepele nord-pontice; Antonović 2014, p. 45-49, pl. 5-6, pentru Serbia; Novotná 1970, p. 18, nr. 69, pl. 9/69, pentru Slovacia; Mayer 1977, p. 63-65, pl. 13/172-181, pentru Austria.

sudic al Dunării Mijlocii, în cadrul tipurilor Ponikve și Altheim¹¹. Cităm, de exemplu, două topoare din depozitul de la Suvi Do, estul Serbiei, încadrate în varianta A a tipului Ponikve¹², două topoare din „Banat” încadrabile în aceeași variantă¹³, piesa de la Dubravica, tot în estul Serbiei, atribuită variantei B a tipului Ponikve¹⁴, dar și cele de la Mokrin și Vračev Gaj, din Voivodina, încadrate în tipul Altheim¹⁵. Alte două topoare similare sunt situate tot pe Dunăre, în Slavonia și au fost puse în relație cu mediul cultural Vučedol (Sotin și Bobota)¹⁶. Atribuirea lor mai multor tipuri și variante se explică prin criteriile tipologice alese pentru definire. De altfel, și între piesele din România încadrate în varianta Petrești se observă mici diferențe tipologice care ar putea avea și o relevanță cronologică. Piesele de la Fărcașul de Sus¹⁷ și Prigoria, spre deosebire de cele de la Drăgănești-Olt și Dobrițești, au tăișul ascuțit simetric, bine demarcat și arcuit, cu colțurile foarte ușor profilate, grosimea și forma cefei fiind, totodată, mai bine pusă în evidență. De aceea, o datare mai târzie a toporului de la Prigoria comparativ cu cele de la Drăgănești-Olt și Dobrițești, similară celei propuse pentru piesa de la Fărcașul de Sus (a doua jumătate a mileniului al IV-lea sau începutul celui următor¹⁸), trebuie avută în vedere¹⁹. Toporul plat de la Drăgășani, publicat recent²⁰, are o formă ușor trapezoidală comparativ cu celelalte piese atribuite variantei Petrești, dar are toate atributele tipologice pentru a fi încadrat în tipul Ponikve, așa cum a fost definit de către Dragana Antonović, întărind astfel relația cu bazinul Dunării Mijlocii evidențiată mai sus.

O piesă rară în ansamblul topoarelor plate din epoca bronzului este cea de la Vladimir (cat. nr. 2). Forma ovală-trapezoidală cu toate colțurile rotunjite conferă toporului statutul de piesă unicat, deocamdată, în zona Dunării de Jos. Cele mai apropiate analogii sunt cele două topoare plate din Transilvania incluse de Vulpe în varianta Coldău²¹. Nu există repere cronologice pentru acest gen de piese; având în vedere caracteristicile tipologice ale toporului de la Vladimir, o datare oarecum similară cu cea a toporului de la Prigoria este cea mai probabilă. Observația este întărită de unele analogii cu un exemplar din Slavonia, de la Kutjevo, atribuit

¹¹ Antonović 2014, p. 45-49.

¹² Antonović 2014, p. 46, nr. 56-57, pl. 5/56-57.

¹³ Vulpe 1975, p. 60, nr. 297, pl. 34/297; Gogâltan 1999, p. 90, nr. 6, fig. 9/1; Antonović 2014, p. 46, nr. 58, pl. 5/58.

¹⁴ Antonović 2014, p. 46, nr. 64, pl. 5/64.

¹⁵ Antonović 2014, p. 48, nr. 73 A, 78, pl. 6/73 A, 78.

¹⁶ Durman 1983, pl. 9/3, 8.

¹⁷ Vezi Băjenaru, Popovici 2016, fig. 1/2; 3/2.

¹⁸ Băjenaru, Popovici 2016, p. 120.

¹⁹ Vezi de asemenea și cronologia propusă de Antonović pentru tipurile Ponikve și Altheim din Serbia (2014, p. 47-49).

²⁰ Tuțulescu, Terteci, Cionică 2020, p. 6-7, fig. 3.

²¹ Vulpe 1975, p. 60, nr. 295-296, pl. 34/295-296.

mediului cultural Vučedol²². Astfel, o apropiere tipologică și implicit culturală a toporului de la Vladimir cu aceeași arie a Dunării Mijlocii menționată mai sus trebuie avută în vedere.

Toporul de la Brădești (cat. nr. 1) se caracterizează printr-o formă pătrătoasă, cu marginile ușor arcuite convex și cu tășul bine arcuit. Este de asemenea o formă rară în cadrul topoarelor plate de la Dunărea de Jos. Topoarele plate late (*Breite Flachbeile*) sunt numeroase în zona sud-estică și centrală a Europei, fiind atribuite în general tipului Altheim, însă majoritatea au tășul evazat (caracteristică ce lipsește toporului de la Brădești), fie au o formă trapezoidală. Desigur, sunt elemente tipologice care apropie piesa de la Brădești de cele încadrabile în varianta Petrești discutate mai sus. Raportul dintre lungimea și lățimea piesei oferă însă o imagine diferită, deși cele mai bune analogii le regăsim tot printre topoare atribuite tipului Ponikve din Serbia: Gudurica (Voivodina) și „Banat”, încadrate în varianta B a tipului respectiv²³. Pe de altă parte, piesa de la Brădești amintește întrucâtva de unele exemplare, pătrătoase, cu margini ridicate, atribuite tipului Glina²⁴ (fig. 4/2), una dintre caracteristicile acestui tip fiind faptul că lățimea lamei este întotdeauna mai mare decât jumătatea lungimii. Desigur, toporul de la Brădești nu se încadrează în tipul Glina, neavând marginile ridicate. Este probabil anterior din punct de vedere cronologic, însă o anumită filiație tipologică ar trebui avută în vedere.

Aceeași imagine este dată și de toporul de la Glogova (cat. nr. 4). Este o piesă masivă care se înscrie, de asemenea, în seria topoarelor plate late din spațiul carpato-dunărean, cu anumite apropieri tipologice de unele piese din mediul Coțofeni (de exemplu Bocșa-Colțani, jud. Caraș-Severin²⁵). Toporul de la Glogova se remarcă însă prin ușoara arcuire concavă a marginilor, de fapt prin ușoara evazare a jumătății inferioare, cea dinspre tăș. Este o caracteristică tipologică întâlnită la unele topoare de tip Glina, amintite mai sus, în special la cel găsit în așezarea de pe tell-ul de la Glina (jud. Ilfov)²⁶, dar observabilă, de exemplu, și la piesa de la Boișoara (jud. Vâlcea)²⁷ (fig. 4/3).

Dacă în 2006 cunoșteam 13 topoare plate cu margini ridicate de tip Glina²⁸, astăzi numărul lor a ajuns la 17, unul singur fiind descoperit în afara ariilor de răspândire a ceramicii de tip Glina și a celei de tip Jigodin. Este vorba de un exemplar aflat în colecțiile Muzeului din Varna, achiziționat de la căutătorii de comori care au indicat drept zonă de descoperire nord-estul Bulgariei²⁹ (fig. 4/2).

²² Durman 1983, pl. 9/5.

²³ Antonović 2014, p. 46, nr. 66, 68, pl. 5/66, 68.

²⁴ Vulpe 1975, p. 64-65.

²⁵ Vulpe 1975, p. 61, nr. 301, pl. 34/301.

²⁶ Vulpe 1975, p. 64, nr. 327, pl. 36/327.

²⁷ Budoiaș 1982, p. 27, fig. 3; Tuțulescu, Părăușanu 2015, p. 213-214, nr. 1, pl. 1/1.

²⁸ Băjenaru 2006, 130, anexa A; vezi mai recent Schuster 2015, p. 10-11.

²⁹ Slavchev 2006, p. 32, nr. 52 (foto); Băjenaru 2013, p. 48, nr. 88.

Multe dintre exemplarele de acest fel se află într-o relație clară cu situri și contexte de tip Glina, ceea ce le asigură o datare în al doilea sfert al mileniului al III-lea a. Chr. Toporul de la Glogova nu poate fi atribuit tipului Glina, lipsindu-i marginile ridicate, însă, ca în cazul piesei de la Brădești, se poate observa o anumită filiație tipologică cu exemplarele încadrate în tipul respectiv. Aceasta înseamnă pentru ambele topoare (Brădești și Glogova), fie o datare imediat anterioară pieselor de tip Glina, anume primul sfert al mileniului al III-lea a. Chr., fie o producție și o circulație paralelă cu acestea, nu mai târziu de mijlocul mileniului respectiv.

*

Împreună cu cele patru piese prezentate mai sus, numărul topoarelor plate de metal din Oltenia, databile în perioada timpurie a epocii bronzului, se ridică la cel puțin 16 exemplare. Este de așteptat ca pe măsură ce investigațiile cu detectoarele de metal cresc în intensitate, proces aflat de cele mai multe ori la limita sau în afara cadrului legal privind patrimoniul cultural³⁰, numărul unor astfel de descoperiri să crească semnificativ, în măsura în care piesele descoperite vor fi predate instituțiilor abilitate cu gestionarea lor. Din păcate, ele nu vor fi însoțite și de datele privind condițiile și contextele de descoperire, atât de necesare în aprecierea locului și rolului pieselor de metal în societățile preistorice. Ele arată doar varietatea tipologică a diverselor categorii de descoperiri și faptul că pentru cele mai multe este necesară o redefinire a criteriilor de clasificare.

Intervalul cronologic estimat pentru cele patru topoare se situează aproximativ între 3500-2500 BC, acoperind astfel primele două etape ale bronzului timpuriu de la Dunărea de Jos, cu o probabilitate mai ridicată pentru perioada 3500-2800 BC. Piesele se înscriu în schema tipologică generală a topoarelor plate produse în spațiul carpato-dunărean în perioada timpurie a epocii bronzului. Cel puțin două piese, topoarele de la Prigoria și Brădești, arată legături evidente cu bazinul sudic al Dunării Mijlocii, incluzând aici și Banatul. Piesa de la Vladimir, singulară deocamdată la sud de Carpați, are anumite analogii în Transilvania, dar la fel de bune în același bazin al Dunării Mijlocii, iar cea de la Glogova poate fi integrată într-o schemă tipologică proprie Dunării Inferioare.

Pentru intervalul cronologic propus mai sus, evoluția culturală din zona deluroasă a Olteniei (Podișul Getic) este cunoscută în linii generale. Bronzul timpuriu debutează aici cu descoperiri de tip Cernavoda III și Coțofeni³¹. Dacă prezența materialelor de tip Cernavoda III se concentrează pe Dunăre și în zonele mai joase din sudul Olteniei, cea mai nordică descoperire fiind cea de la Almăjel

³⁰ Vezi de exemplu discuția recentă la Ciută, Totoianu 2020, cu bibliografia.

³¹ Vezi mai recent sinteza publicată de Ion Tuțulescu (2016), care include descoperirile de acest fel în perioada de tranziție spre epoca bronzului.

(or. Filiași, jud. Dolj)³², așezările atribuite culturii Coțofeni acoperă întreaga arie deluroasă și subcarpatică a Olteniei, fiind documentate descoperiri din toate fazele de evoluție ale acesteia³³. În 1998 am propus datarea descoperirilor de tip Coțofeni, pe baza datelor existente la acea vreme, în intervalul cca. 3400-2800 BC³⁴. Datele radiocarbon obținute ulterior, din contexte clare de tip Coțofeni, nu contrazic acest interval³⁵. Ce urmează locuirilor de tip Coțofeni în arealul nordic al Olteniei este mai puțin clar. Este încă discutabil în ce măsură descoperirile de tip Glina le succed nemijlocit pe cele de tip Coțofeni, sau între ele se situează alt gen de descoperiri, precum necropola de la Milostea, de exemplu³⁶. Extrem de interesantă pentru evoluția bronzului timpuriu din Oltenia este, de asemenea, necropola tumulară de incinerare de la Vârtopu (com. Ciuperceni, jud. Gorj)³⁷. Un vas de aici decorat cu găuri-buton pe margine, expus la Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, indică faptul că necropola evoluează, cel puțin parțial, la nivelul culturii Glina. Pe de altă parte, ansamblul inventarului ceramic al mormintelor de la Vârtopu sugerează anumite relații cu bazinul Dunării Mijlocii, dar și cu spațiul intracarpatic, în mediu Jigodin. De altfel, o intensificare a relațiilor culturale dintre aria nordică a Olteniei și spațiul intracarpatic în prima jumătate a mileniului al III-lea a. Chr. este sugerată de o serie de descoperiri precum cea de la Bârsești (com. Mihăești, jud. Vâlcea)³⁸ sau de toporul cu gaură de înmănușare transversală fațetat de la Valea Mare (com. Runcu, jud. Gorj)³⁹. Este foarte probabil ca necropola de la Vârtopu, împreună cu așezarea de la Bârsești, să se dateze într-un orizont cronologic imediat anterior apariției așezărilor de tip Glina în nordul Olteniei. Deși nu foarte numeroase, descoperirile de tip Glina se răspândesc în aproape întreaga zonă⁴⁰ începând cu al doilea sfert al mileniului al III-lea a. Chr. O datare a lor în intervalul cca. 2700-2400 BC⁴¹ este confirmată de o serie de date radiocarbon, încă inedite, din nivelurile de tip Glina din așezarea de la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița). O prezență mai îndelungată a acestui tip de descoperiri în zona înaltă a Olteniei nu poate fi însă exclusă.

Ca atare, probabilitatea cea mai ridicată este de a lega cele patru topoare plate prezentate în studiul de față de mediul cultural Coțofeni, din prima etapă a bronzului timpuriu din Oltenia, însă o relație a toporului de la Glogova cu mediul

³² Galbenu 1972, p. 263; Tuțulescu 2016, p. 50, nr. 2.

³³ Tuțulescu 2016, p. 53-88. Pentru prezența descoperirilor de tip Coțofeni în zonă vezi de asemenea Pătroi 2016; Pătroi 2017; Rădoescu, Hortopan 2019.

³⁴ Băjenaru 1998, p. 5-10.

³⁵ O discuție recentă cu bibliografia relevantă la Frînculeasa 2020, p. 47-50.

³⁶ Popescu, Vulpe 1966; Cotorogea 2013.

³⁷ Calotoiu 2006; Calotoiu 2007, p. 9-41.

³⁸ Petre-Govora 1995, p. 24-25, 39, 33.

³⁹ Băjenaru 2014b.

⁴⁰ Băjenaru 2014a, harta 5; Rădoescu, Hortopan 2019.

⁴¹ Băjenaru 1998.

Glina trebuie de asemenea avută în vedere. Una dintre problemele care merită discutate este în ce măsură aceste topoare sunt turnate local sau prezența lor în zonă este rezultatul contactelor cu ariile culturale învecinate, deja evidențiate (bazinul Dunării Mijlocii și spațiul intracarpatic). Principalele zone cu zăcăminte de cupru din centrul și sud-estul Europei exploatate în preistorie sunt deja bine-cunoscute în momentul de față⁴². În România există cca. 75 de zăcăminte de diferite forme (sulfurice și oxidice), majoritatea legate de Munții Carpați. Sunt câteva zone care se disting printr-o mare concentrare de minereuri de cupru (cuprit, malahit, calcopirită, azurit etc.)⁴³, dar din păcate nu există în momentul de față dovezi directe privind exploatarea acestor zăcăminte în preistorie⁴⁴. Pe de-o parte, pentru că în România nu a existat până de curând vreun proiect amplu dedicat mineritului preistoric. Pe de altă parte, pentru că majoritatea zăcămintelor menționate au fost exploatate extensiv în epoca modernă și contemporană, exploatări care, foarte probabil, au distrus eventualele urme lăsate de mineritul preistoric⁴⁵. Zona cea mai apropiată cu dovezi clare privind exploatarea minereurilor de cupru în preistorie se află în estul Serbiei (fig. 6, nr. 5), îndelungatele cercetări de la Rudna Glava, Majdanpek, Belovode etc. evidențiind o intensă activitate de extragere și prelucrare a cuprului în eneolitic (cca. 5400-4500 BC)⁴⁶. Din Oltenia sunt bine-cunoscute zăcămintele de cupru din zona Baia de Aramă, ale căror filoane se întind de-a lungul limitei vestice a Carpaților Meridionali până în sudul celor Occidentali (Moldova Nouă). Ele sunt de fapt parte a acelorași zăcăminte identificate la sud de Dunăre, în estul Serbiei, însă, spre deosebire de acestea, pentru cele de la nord de Dunăre nu există niciun indiciu cu privire la exploatarea lor preistorică. Primele informații referitoare la extragerea minereului de cupru din zăcămintele din zona Baia de Aramă datează din vremea lui Mircea cel Bătrân, exploatarea lor continuând aproape neîntrerupt până spre finalul secolului trecut. Pentru Gabriel Crăciunescu, resursele de cupru din această arie nu ar trebui luate în considerare în cadrul discuției privind mineritul preistoric, zăcămintele fiind sărace în cupru⁴⁷. Într-adevăr, calitatea zăcămintelor și cantitatea de cupru conținută de acestea în zona Baia de Aramă este scăzută. Situația este însă aceeași și în cazul zăcămintelor de la Rudna Glava și Ai Bunar de exemplu, intens exploatate în preistorie. De fapt calitatea slabă a zăcămintelor din zonele menționate din Serbia și Bulgaria a determinat stoparea exploatărilor moderne, nefiind rentabile din perspectivă economică actuală, ceea ce a permis prezervarea în bună măsură a puțurilor miniere preistorice. Nu este cazul României, care a avut o politică de exploatare a resurselor

⁴² Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016.

⁴³ Mareș 2002, p. 51-55; o privire generală la Boroffka 2009.

⁴⁴ Pentru Oltenia vezi discuția recentă la Crăciunescu 2019, p. 21-30.

⁴⁵ Mareș 2002, p. 55; Băjenaru 2018, p. 122-123.

⁴⁶ Jovanović 1971; Radivojević *et al.* 2010; Antonović 2014, p. 7-31.

⁴⁷ Crăciunescu 2019, p. 21.

naturale diferită, extensivă, orientată în primul rând către cantitate. Conform datelor statistice cunoscute, se estimează că din minele de cupru de la Baia de Aramă, de-a lungul timpului, au fost extrase peste 10 milioane de tone de minereu. De exemplu, doar de la mina Mărășești, la nivelul anului 1995, în condițiile unei capacități de exploatare mai reduse comparativ cu perioada comunistă, se extrăgeau cca. 100.000 de tone de minereu de cupru prelucrat, ceea ce însemna cca. 250-300 de tone de cupru pur. Pe lângă acesta, mina mai producea și cca. 300 kg. de argint și cca. 20-30 kg. de aur⁴⁸.

Ca atare, folosirea minereurilor de cupru de aici pentru turnarea pieselor de metal preistorice poate fi doar presupusă. Un prim indiciu îl reprezintă concentrarea foarte mare de topoare cu brațele în cruce, databile în a doua jumătate a mileniului al V-lea și prima jumătate a mileniului al IV-lea a. Chr., în aria dintre Jiu și Dunăre și imediat la sudul fluviului⁴⁹, situația fiind oarecum similară și pentru alte categorii de piese de metal din eneolitic și epoca bronzului. Importante sunt de asemenea descoperirile de „ciocane de miner”, peste 100 de exemplare fiind găsite în diverse contexte din zona înaltă a Olteniei, toate cu urme evidente de folosire⁵⁰ (fig. 7). Prezența unor situri eneolitice în preajma Dunării în care s-au descoperit indicii ale prelucrării metalului, fără a putea vorbi de ateliere metalurgice în adevăratul sens al cuvântului, ar putea reprezenta de asemenea un argument în favoarea exploatării locale a resurselor de cupru⁵¹.

Dovezile privind prelucrarea metalelor în bronzul timpuriu la sud de Carpați sunt rare și nu oferă imaginea întregului lanț tehnologic pe care îl presupune obținerea unei piese finite de metal⁵². În ceea ce privește Oltenia, remarcăm în primul rând lipsa aproape completă a tiparelor. Avem în schimb o serie de situri care oferă indicii privind reducerea minereului de cupru. Cea mai importantă descoperire în acest sens pare a fi „cuptorul / vatra metalurgistului” de la Ostrovul Corbului (com. Hinova, jud. Mehedinți), o construcție în care s-au găsit bucăți de zgură într-un strat de tip Coțofeni dintr-o fază mai târzie⁵³. Tot din contexte Coțofeni provin resturi de zgură și bucăți de minereu de cupru la Băile Herculane, Moldova Veche și Cuptoare (com. Cornea), toate în Caraș-Severin⁵⁴. Astfel, pe o arie relativ restrânsă din zona surselor de minereu de cupru discutate mai sus, avem

⁴⁸ Datele au fost obținute cu prilejul unei documentări la fața locului în aprilie 2015, pentru organizarea Colocviului internațional *4th Balkan Early Metallurgy*, Târgu Jiu, 10-12 mai 2015.

⁴⁹ Băjenaru 2013, harta 3.

⁵⁰ Moscalu 1981; Gherghe 1987; Schuster 1998; Schuster, Tuțulescu 2011; Chițonu, Hortopan, Calotoiu 2011, pl. III; Iosifaru, Stan 2012.

⁵¹ Stângă 1982.

⁵² O privire generală la Băjenaru 2018.

⁵³ Roman, Dodd-Oprițescu 2008, p. 163, fig. 36.

⁵⁴ Roman 1976, p. 16; Maxim 1993, p. 66. Vezi de asemenea Mareș 2002, p. 46. Câteva obiecte ilustrate din situl de la Cuptoare ar putea fi puse în legătură activitatea de prelucrare a metalului (Maxim 1993, în special fig. 5/12-13).

un grup consistent de situri cu date privind activitatea metalurgică. Referitor la mediul cultural Coțofeni, merită amintit în acest context și depozitul I de la Ostrovul Corbului, în care, printre piesele componente, se află și 15 miniaturi de topoare plate (au lungimea cuprinsă între 6 și 7.5 cm), care ar putea fi mai degrabă lingouri obținute în urma activităților de reducere a minereului de cupru, ele nefiind prelucrate sau finisate în vreun fel după turnare⁵⁵. Încadrarea acestui depozit într-un orizont cronologic corespunzător culturii Coțofeni pare cea mai probabilă.

Așadar există anumite indicii cu privire la procesele tehnologice de reducere a minereurilor de cupru în perioada timpurie a epocii bronzului din zona de studiu, în special în situri de tip Coțofeni. În schimb, datele cu privire la existența unor ateliere metalurgice pentru turnarea și prelucrarea pieselor de metal finite lipsesc aproape cu totul. Prin cercetările din anul 2019 din situl de la Seaca (com. Logrești, jud. Gorj)⁵⁶, într-un context în care au apărut și câteva fragmente ceramice decorate cu găuri-buton de tip Glina, a fost găsit un tipar fragmentar de piatră pentru turnat topoare cu gaură de înmănușare transversală. Din aceeași zonă, prin cercetări anterioare de suprafață, au fost recuperate numeroase fragmente ceramice, între care și câteva care ar putea proveni de la creuzete. Menționăm de asemenea un fragment ceramic ce are inserată în pastă o bobită de cupru⁵⁷.

Pe de altă parte, existența unor dovezi indubitabile privind turnarea unor piese într-un anumit sit sau într-o anumită regiune nu implică faptul că metalul utilizat în cadrul acestui proces provine de la cel mai apropiat zăcământ de minereuri de cupru cunoscut și exploatat la vremea respectivă. În vederea stabilirii provenienței metalului sunt necesare determinarea compoziției izotopilor plumbului din artefacte și comparația cu rapoartele izotopice ale plumbului obținute pentru zăcămintele de cupru, izotopii plumbului având calitatea de a-și păstra nealterată compoziția chimică în urma proceselor tehnologice de topire și aliere ale metalului⁵⁸. Acolo unde au fost realizate astfel de analize, s-a constatat că procesele ce implică exploatarea zăcămintelor și procurarea metalului, stabilirea rețelilor de schimb și a contactelor presupuse de astfel activități, precum și distribuția și accesul la piesele finite, sunt mult mai complexe decât se credea până nu demult, având în mod evident un caracter supraregional⁵⁹. De exemplu, determinarea rapoartelor izotopice ale plumbului pentru piesele de metal găsite în nivelurile de bronz timpuriu din tell-ul de la Ezero (Tracia, Bulgaria), databile în prima jumătate a mileniului al III-lea a. Chr. (în principal pumnale și topoare plate), indică faptul

⁵⁵ Berciu 1937; Vulpe 1975, p. 59-60, nr. 274-288, pl. 33/274-288; Soroceanu 2012, p. 147-150, pl. 59.

⁵⁶ Calotoiu 2009, p. 69, 85-86 (planșe); Calotoiu 2012, p. 17-20.

⁵⁷ Noile cercetări din situl de la Seaca s-au desfășurat între anii 2017-2020, fiind organizate de Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. Un raport amplu de cercetare este în lucru, urmând a fi publicat în viitorul apropiat.

⁵⁸ Pernicka 1999; Pernicka 2014; Gale, Stos-Gale 2000.

⁵⁹ Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, p. 78-82.

că metalul din care au fost turnate provine din zăcămintele de cupru de pe insula Kythnos, în Ciclade, în condițiile în care zăcămintele din zona Burgas-Sozopol (fig. 6, nr. 7), mult mai apropiate de Ezero, erau exploatate la vremea respectivă⁶⁰.

Pentru România astfel de analize sunt extrem de puține. În ceea ce privește zăcămintele de cupru de la noi, din cele cca. 75 cunoscute, doar pentru câteva situate în Maramureș și în zona Munților Apuseni (fig. 6, nr. 4) avem „amprenta” izotopilor de plumb⁶¹. Din lotul de piese analizate și publicate în 2016, opt provin din Oltenia: un topor cu gaură de înmănușare transversală din depozitul I de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinți), o daltă din context Glina din așezarea de la Branet (jud. Olt) și șase colane din depozitul de la Maglavit (jud. Dolj)⁶². În urma acestor analize, probabilitatea ca metalul din care au fost confecționate să provină din zăcămintele de cupru din Slovacia (fig. 6, nr. 3), fără a exclude pe cele din zona Munților Apuseni (fig. 6, nr. 4), este cea mai ridicată⁶³.

Astfel, este imposibil de precizat în momentul de față proveniența metalului și locul unde au fost turnate topoarele plate prezentate în acest studiu. Din punct de vedere geografic, cele mai apropiate tipare pentru topoare plate asociate bronzului timpuriu provin din centrul Munteniei (Glina, jud. Ilfov și Butimanu, jud. Dâmbovița, dintr-un mediu foarte probabil Glina⁶⁴) și, din nou, din bazinul sudic al Dunării Mijlocii (în primul rând Pecica, jud. Arad⁶⁵, dar și din situri de tip Vučedol⁶⁶). În final, credem că merită reținută apropierea tipologică a topoarelor plate din Oltenia de cele de la Dunărea Mijlocie (tipurile Petrești și Ponikve, dar și toporul de la Vladimir), conturându-se astfel o anumită grupare ce poate avea de asemenea și o relevanță cronologică și culturală, indicând contactele și schimburile intense ce aveau loc de-a lungul Dunării în perioada timpurie a epocii bronzului, cel mai probabil între comunitățile de tip Coțofeni, Kostolac și Vučedol timpurii (fig. 5).

Explicația figurilor

Fig. 1. 1: toporul plat de la Brădești; 2: toporul plat de la Vladimir. 1: the flat axe from Brădești; 2: the flat axe from Vladimir.

Fig. 2. 1: toporul plat de la Prigoria; 2: toporul plat de la Glogova. 1: the flat axe from Prigoria; 2: the flat axe from Glogova.

⁶⁰ Stos-Gale, Băjenaru 2020.

⁶¹ Marcoux, Grancea, Lupulescu, Milési 2002; Baron, Tămaș, Cauuet, Munoz 2011.

⁶² Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, p. 75, tab. 4.

⁶³ Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, p. 78.

⁶⁴ Vulpe 1975, p. 62, nr. 321, 321 A, pl. 35/321, 321 A.

⁶⁵ Vulpe 1975, p. 62, nr. 311-318, pl. 35/311-318; Gogăltan, Găvan 2014; Găvan 2015, pl. 49-53.

⁶⁶ Durman 1983, în special pl. 4/1.

Fig. 3. Secțiune virtuală longitudinală și transversală a toporului plat de la Glogova.
Reconstructed images based on the virtual longitudinal and transversal sections of the flat axe from Glogova.

Fig. 4. 1: imagine 3D a secțiunii longitudinale trasate prin corpul toporului plat de la Glogova; 2: toporul plat din NE Bulgaria; 3: toporul plat de la Boișoara, jud. Vâlcea. 1: 3D longitudinal section image of the flat axe from Glogova; 2: the flat axe from NE Bulgaria; 3: the flat axe from Boișoara, Vâlcea county.

Fig. 5. Distribuția topoarelor plate de metal menționate în text / the distribution of the flat axes mentioned in text: 1: Brădești; 2: Vladimir; 3: Prigoria; 4: Glogova; 5: Bocșa-Colțani; 6: Boișoara; 7: Dobrițești; 8: Drăgănești-Olt; 9: Dubravica; 10: Fărcașu de Sus; 11: Glina; 12: Gudurica; 13: Mokrin; 14: Suvi Do; 15: Vračev Gaj; 16. Sotin; 17. Bpbpta; 18. Kutjevo; 19. Drăgășani.

Fig. 6. Principalele zăcămintele de cupru din centrul și sud-estul Europei (după Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, cu adăugarea zonei Baia de Aramă). Major copper ores in central and southeastern Europe (after Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, with addition of Baia de Aramă area).

Fig. 7. Ciocane de miner descoperite în jud. Gorj (scări diferite). Stone mining hammers from Gorj county (different scales).

Lieratură

- Antonović 2014 – D. Antonović, *Kupferzeitliche Äxte und Beile in Serbien, Prähistorische Bronzefunde IX*, 27, Stuttgart, 2014.
- Baron, Tămaș, Cauuet, Munoz 2011 – S. Baron, C. G. Tămaș, B. Cauuet, M. Munoz, *Lead isotope analyses of gold-silver ores from Roșia Montană (Romania): a first step of metal provenance study of Roman mining activity in Alburnus Maior (Roman Dacia)*, Journal of Archaeological Science 38, 2011, p. 1090-1100.
- Băjenaru 1998 – R. Băjenaru, *Discuții privind cronologia absolută a culturii Glina*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 49, 1, 1998, p. 3-22.
- Băjenaru 2006 – R. Băjenaru, *Piese de metal din așezarea de epoca bronzului de la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 57, 1-4, 2006, p. 129-142.
- Băjenaru 2013 – R. Băjenaru, *Identități culturale, structuri de putere și conflict militar în nordul Peninsulei Balcanice în milenii IV-III a. Chr.*, București, 2013.
- Băjenaru 2014a – R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca, 2014.
- Băjenaru 2014b – R. Băjenaru, *Despre datarea și contextul unui topor fațetat din Oltenia*, Apulum 51, 2014, p. 89-98.

- Băjenaru 2018 – R. Băjenaru, *Металургия на медта през ранната и средната бронзова епоха в северната част на Долнодунавския регион / Early and Middle Bronze Age Copper Metallurgy in the Northern Part of the Lower Danube Region*, în S. Alexandrov, Y. Dimitrova, H. Popov, B. Horejs, K. Chukalev (eds.), *Gold & Bronze. Metals, Technologies and Interregional Contacts in the Eastern Balkans during the Bronze Age*, Sofia, 2018, p. 122-131.
- Băjenaru, Popovici 2016 – R. Băjenaru, S. Popovici, *Varia Metalurgica (II). Topoare preistorice de metal din colecția Muzeului Romanășului, Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 67, 1-2, 2016, p. 117-124.
- Berciu 1937 – D. Berciu, *Depozitul de cupru dela Ostrovu-Corbului*, Arhivele Olteniei 16, 92-94, 1937, p. 306-314.
- Boroffka 2009 – N. Boroffka, *Mineralische Rohstoffvorkommen und der Forschungsstand des urgeschichtlichen Bergbaues in Rumänien / Mineral resources and the state of research on prehistoric mining in Romania*, în M. Bartelheim, H. Stäuble (eds.), *Die wirtschaftlichen Grundlagen der Bronzezeit Europas*, Rahden/Westf., 2009, p. 119-146.
- Budoiaș 1982 – C. Budoiaș, *Mărturii arheologice descoperite în comuna Boișoara*, Studii Vâlcene 5, 1982, p. 25-27.
- Calotoiu 2006 – Gh. Calotoiu, *Cercetările arheologice din necropola de la Vârtopu – Ciuperceni din perioada bronzului timpuriu (III)*, Litua 11, 2006, p. 7-14.
- Calotoiu 2007 – Gh. Calotoiu, *Necropole tumulare din Gorj*, Craiova, 2007.
- Calotoiu 2009 – Gh. Calotoiu, *Descoperiri arheologice din epoca bronzului în Gorj*, Litua 12, 2009, p. 69-89.
- Calotoiu 2012 – Gh. Calotoiu, *Cercetări arheologice recente specifice culturii Glina în bazinul mijlociu al Oltului*, Litua 14, 2012, p. 17-45.
- Chițonu, Hortopan, Calotoiu 2011 – M. Chițonu, D. Hortopan, Gh. Calotoiu, *Unelte de piatră șlefuită din colecțiile Muzeului „Alexandru Ștefulescu” Târgu Jiu județul Gorj*, Litua 13, 2011, p. 19-32.
- Ciută, Totoianu 2020 – M.-M. Ciută, R. Totoianu, *A flanged-axe discovered at Petrești-Dealul Netotu (Alba county) and some remarks about the detectorists*, Journal of Ancient History and Archaeology 7, 3, 2020, p. 64-73.
- Cotorogea 2013 – A.-G. Cotorogea, *Considerații asupra înmormântărilor tumulare din depresiunea subcarpatică a Polovragilor – necropola de la Milostea*, Litua 15, 2013, p. 67-85.
- Crăciunescu 2019 – G. Crăciunescu, *Metalurgia epocii bronzului în Oltenia*, Târgu Jiu, 2019.
- Durman 1983 – A. Durman, *Metalurgija vučedolskog kulturnog kompleksa*, Opuscula Archaeologica 8, 1983, p. 1-87.
- Frînculeasa 2020 – A. Frînculeasa, *Earthen burial mounds and the Coțofeni Culture south of the Carpathians. The archaeological research in Ariceștii-*

- Rahtivani – Movila pe Răzoare, Ziridava, Studia Archaeologica* 34, 2020, p. 35-90.
- Galbenu 1972 – D. Galbenu, *Câteva probleme ale perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului în Oltenia*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 23, 2, 1972, p. 263-270.
- Gale, Stos-Gale 2000 – N. H. Gale, Z. A. Stos-Gale, *Lead isotope analyses applied to provenance studies*, în E. Ciliberto, G. Spoto (eds.), *Modern Analytical Methods in Art and Archaeology*, New York, 2000, p. 503-584.
- Găvan 2015 – A. Găvan, *Metal and Metalworking in the Bronze Age Tell Settlements from the Carpathian Basin*, Cluj-Napoca, 2015.
- Gherghe 1987 – P. Gherghe, *Unelte de piatră aflate în colecția Muzeului Județean Gorj, Târgu Jiu*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 38, 2, 1987, p. 159-165.
- Gogâltan 1999 – F. Gogâltan, *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul românesc și pe cursul inferior al Mureșului. Cronologia și descoperirile de metal*, Timișoara, 1999.
- Gogâltan, Găvan 2014 – F. Gogâltan, A. Găvan, *Der bronzezeitliche Tell von Pecica „Șanțul Mare”. Ein metallurgisches Zentrum des Karpatenbeckens (I)*, *Ephemeris Napocensis* 24, 2014, p. 7-38.
- Iosifaru, Stan 2012 – M. Iosifaru, N. Stan, *Despre două ciocane-topor din piatră, cu șanț, descoperite întâmplător, în jud. Vâlcea și jud. Hunedoara*, *Litua* 14, 2012, 47-53.
- Jovanović 1971 – B. Jovanović, *Metalurgija eneolitskog perioda Jugoslavije*, Beograd, 1971.
- Клочко, Козыменко 2017 – В. И. Клочко, А. В. Козыменко, *Древний металл Украины*, Киев, 2017.
- Marcoux, Grancea, Lupulescu, Milési 2002 – E. Marcoux, L. Grancea, M. Lupulescu, J. P. Milési, *Lead isotope signatures of epithermal and porphyry-type ore deposits from the Romanian Carpathian Mountains*, *Mineralium Deposita* 37, 2002, p. 173-184.
- Mareș 2002 – Ion Mareș, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002.
- Maxim 1993 – Z. Maxim, *L'habitation Coțofeni de Piatra Ilișovei*, *Banatica* 12, 1993, p. 65-74.
- Mayer 1977 – E. F. Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*, *Prähistorische Bronzefunde* IX, 9, München, 1977.
- Moscalu 1981 – E. Moscalu, *Un tip de ciocan de piatră pentru minerit*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 32, 1, 1981, p. 141-144.
- Munteanu, Costache 2016 – R. Munteanu, D. Costache, *Un depozit de obiecte de cupru descoperit la Dobrileşti (jud. Buzău)*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 67, 1-2, 2016, p. 105-115.

- Nica, Schuster, Zorzoliu 1995 – M. Nica, C. Schuster, T. Zorzoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, punctul „Corboaica”. Campaniile din anii 1993–1994*, Cercetări arheologice în aria nord-tracă 1, 1995, p. 9-45.
- Novotná 1970 – M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, Prähistorische Bronzefunde IX, 3, München, 1970.
- Pătroi 2016 – C. N. Pătroi, *Repertoriul așezărilor și descoperirilor Culturii Coțofeni în Oltenia*, Litua 18, 2016, p. 17-93.
- Pătroi 2017 – C. N. Pătroi, *Noi informații despre așezările și descoperirile culturii Coțofeni din Oltenia*, Litua 19, 2017, p. 140-151.
- Pernicka 1999 – E. Pernicka, *Trace element fingerprinting of ancient Copper: A guide to technology or provenance?*, în S. M. M. Young, A. M. Pollard, P. Budd, R. A. Ixer (eds.), *Metals in antiquity*, Oxford, 1999, p. 163-171.
- Pernicka 2014 – E. Pernicka, *Provenance Determination of Archaeological Metal Objects*, în B. W. Roberts, C. Thornton (eds.), *Archaeometallurgy in Global Perspective. Methods and Syntheses*, New York, 2014, p. 239-268.
- Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016 – E. Pernicka, B. Nessel, M. Mehofer, E. Safta, *Lead Isotope Analyses of Metal Objects from the Apa Hoard and Other Early and Middle Bronze Age Items from Romania*, *Archaeologia Austriaca* 100, 2016, p. 57-86.
- Petre-Govora 1995 – Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995.
- Popescu, Vulpe 1966 – E. Popescu, A. Vulpe, *Necropola tumulară de la Milostea*, *Revista Muzeelor* 3, 2, 1966, p. 148-155.
- Radivojević et al. 2010 – M. Radivojević, T. Rehren, E. Pernicka, D. Šljivar, M. Brauns, D. Borić, *On the origins of extractive metallurgy: new evidence from Europe*, *Journal of Archaeological Science* 37, 2010, p. 2775-2787.
- Rădoescu, Hortopan 2019 – C.-L. Rădoescu, D. Hortopan, *Repertoriul arheologic al județului Gorj*, Brăila, 2019.
- Roman 1976 – P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976.
- Roman, Dodd-Oprițescu 2008 – P. Roman, A. Dodd-Oprițescu, *Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice*, București, 2008.
- Schuster 1998 – C. Schuster, *Despre un anumit tip de ciocan și ciocan-topor neperforat din piatră de pe teritoriul României*, *Thraco-Dacica* 19, 1998, p. 113-144.
- Schuster 2015 – C. Schuster, *Die frühbronzezeitliche Glina-Kultur und ihre äxte. II. Metall-, horn- und ton äxte*, *Drobeta* 25, 2015, p. 9-22.
- Schuster, Tuțulescu 2011 – C. Schuster, I. Tuțulescu, *Some remarks about the tools used for obtaining salt in prehistory in Northern Oltenia*, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* 28, 2011, 139-152.

- Slavchev 2006 – V. Slavchev, *La région de Varna dans le contexte préhistorique régional*, în *Des Thraces aux Ottomans. La Bulgarie à travers les collections des musées de Varna*, Montpellier, 2006, p. 19-40.
- Soroceanu 2012 – T. Soroceanu, *Die Kupfer- und Bronzedepots der frühen und mittleren Bronzezeit in Rumänien / Depozitele de obiecte din cupru și bronz din România. Epoca timpurie și mijlocie a bronzului*, Cluj-Napoca / Bistrița, 2012.
- Stîngă 1982 – I. Stîngă, *Raport preliminar de cercetare arheologică. Ostrovul Mare, km. fluvial 876, Porțile de Fier II – Campania 1980*, Drobeta 5, 1982, p. 183-189.
- Stos-Gale, Băjenaru 2000 – Z. A. Stos-Gale, R. Băjenaru, *The Aegean and the Black Sea Connecting Southeast Europe and Anatolia during the Early Bronze Age: Evidence from Metal Finds in Bulgaria, Greece and Western Turkey*, în J. Maran, R. Băjenaru, S.-C. Ailincăi, A.-D. Popescu, S. Hansen (eds.), *Objects, Ideas and Travelers. Contacts between the Balkans, the Aegean and Western Anatolia during the Bronze and Early Iron Age. Volume to the Memory of Alexandru Vulpe. Proceedings of the Conference in Tulcea, 10-13 November, 2017*, Bonn, 2020, p. 265-285.
- Todorova 1981 – H. Todorova, *Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien*, *Prähistorische Bronzefunde IX*, 14, München, 1981.
- Tuțulescu 2016: I. Tuțulescu, *Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei*, Târgu Jiu, 2016.
- Tuțulescu, Părăușanu 2015 – I. Tuțulescu, O. Părăușanu, *Noi date asupra unor topoare din perioada bronzului timpuriu aflate în depozitele Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea*, *Buridava* 12, 2, 2015, p. 212-224.
- Tuțulescu, Terteci, Cionică 2020 – I. Tuțulescu, C. Terteci, I. Cionică, *Contribuții la metalurgia bronzului în nord-estul Olteniei*, *Litua* 22, 2020, p. 5-11.
- Vulpe 1975 – A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien II*, *Prähistorische Bronzefunde IX*, 5, München, 1975.

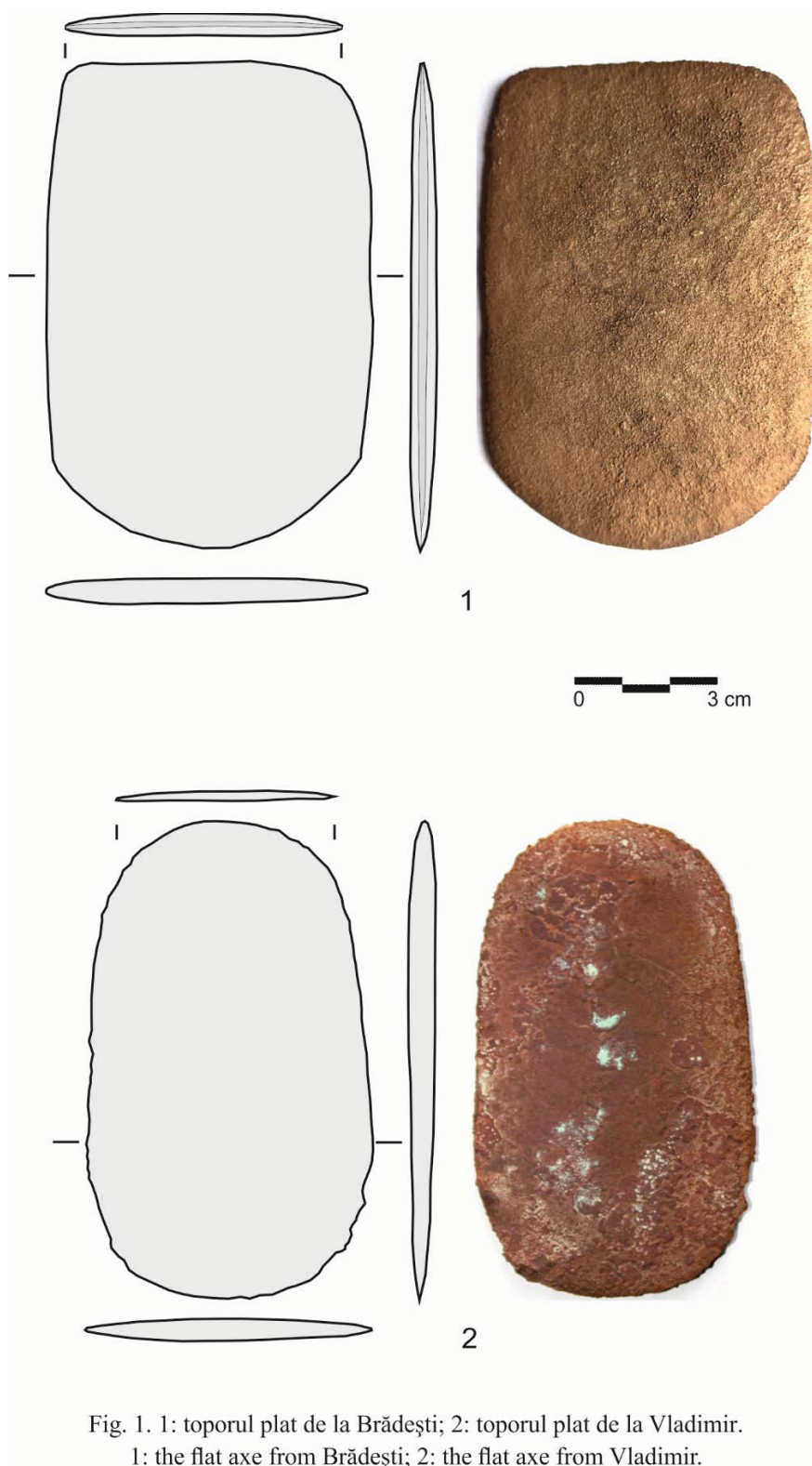

Fig. 2. 1: toporul plat de la Prigoria; 2: toporul plat de la Glogova.
 1: the flat axe from Prigoria; 2: the flat axe from Glogova.

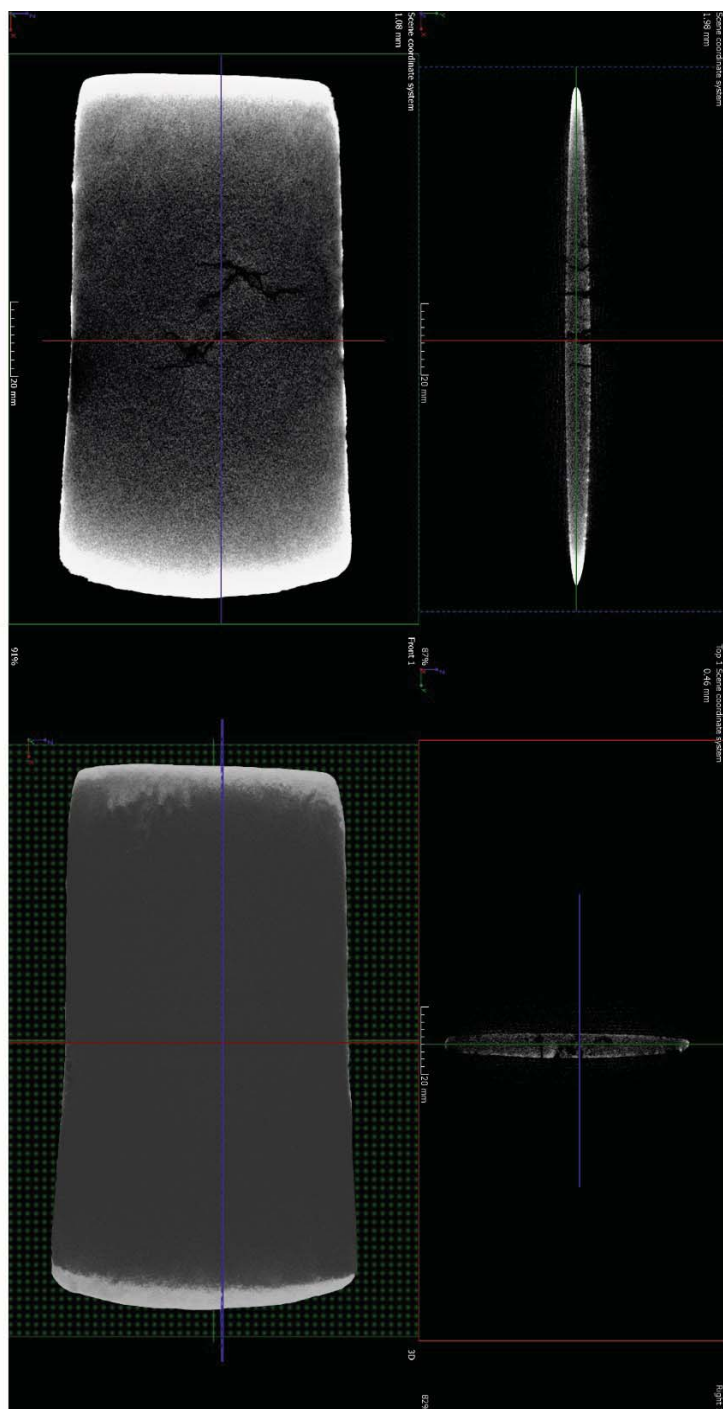

Fig. 3. Secțiune virtuală longitudinală și transversală a toporului plat de la Glogova.
Reconstructed images based on the virtual longitudinal and transverse sections
of the flat axe from Glogova.

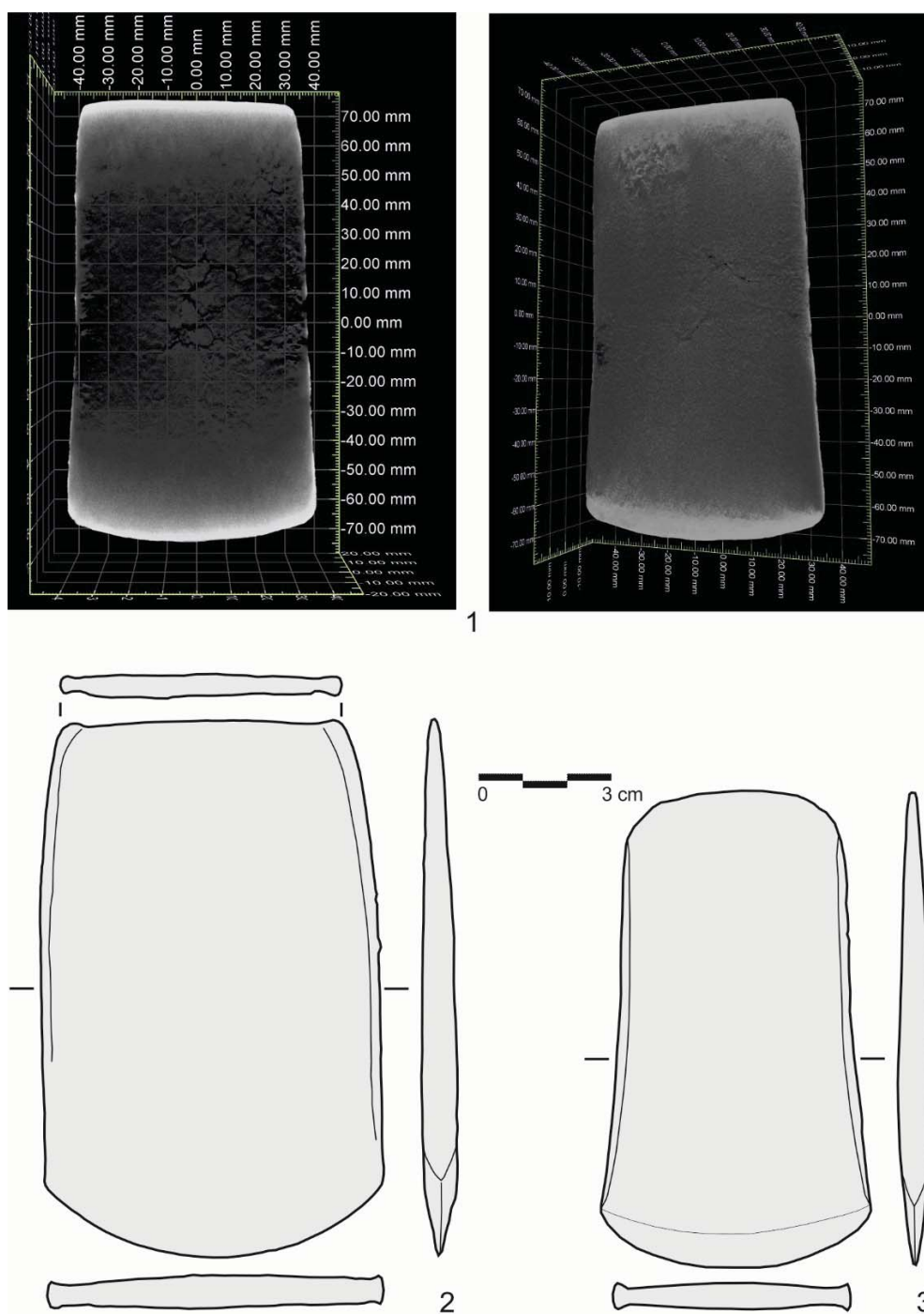

Fig. 4. 1: imagine 3D a secțiunii longitudinale trasate prin corpul toporului plat de la Glogova; 2: toporul plat din NE Bulgaria; 3: toporul plat de la Boișoara, jud. Vâlcea.

1: 3D longitudinal section image of the flat axe from Glogova; 2: the flat axe from NE Bulgaria; 3: the flat axe from Boișoara, Vâlcea county.

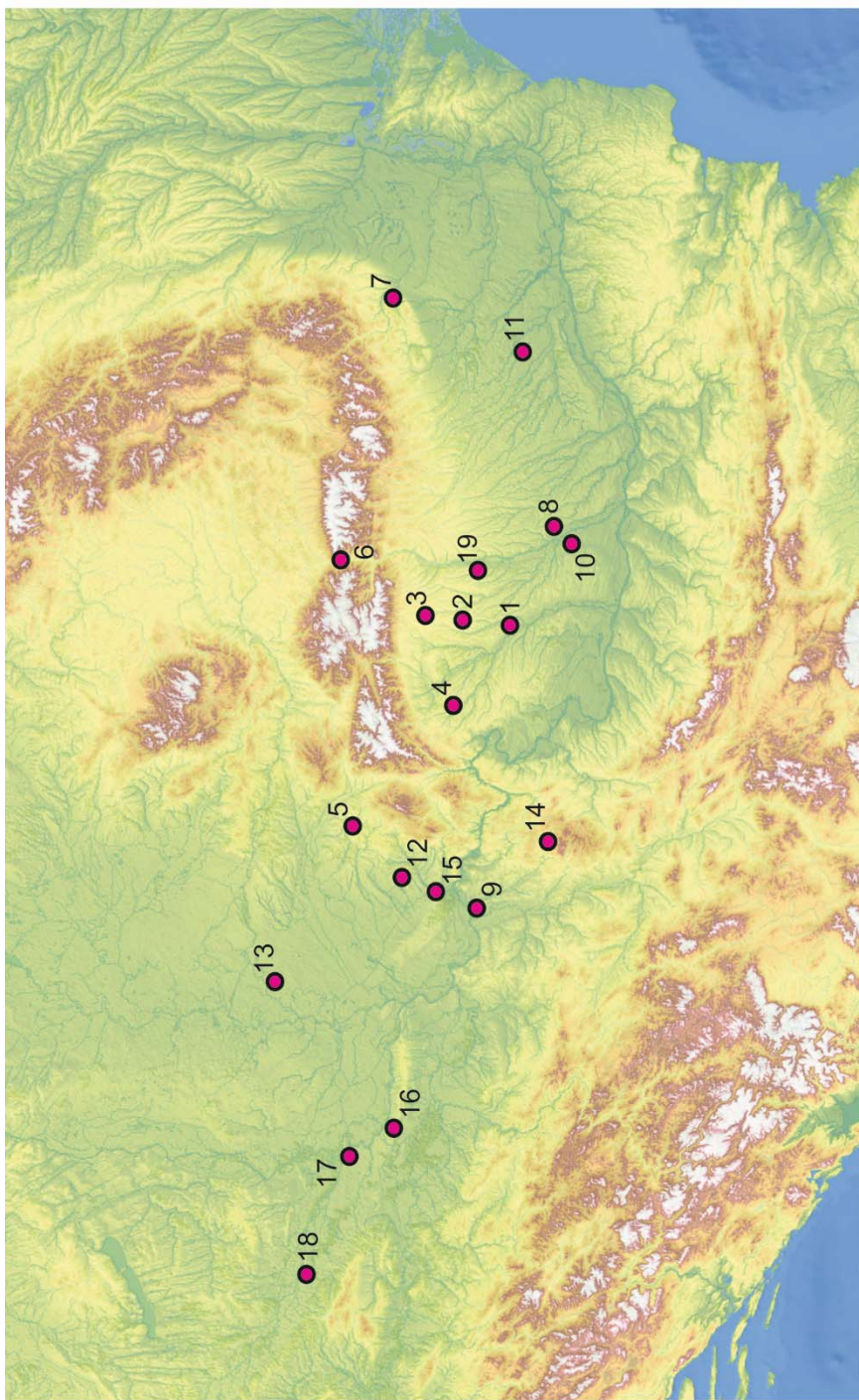

Fig. 5. Distribuția topoarelor plate de metal menționate în text / the distribution of the flat axes mentioned in text: 1: Brădești; 2: Vladimир; 3: Prigoră; 4: Glogova; 5: Boeşa-Colţani; 6: Boişoara; 7: Dobrileşti; 8: Drăgăneşti-Olt; 9: Dubravica; 10: Fărcaşu de Sus; 11: Glina; 12: Gudurica; 13: Mokrin; 14: Suvi Do; 15: Vračev Gaj; 16: Sotin; 17: Bobota; 18: Kutjevo; 19. Drăgăşani.

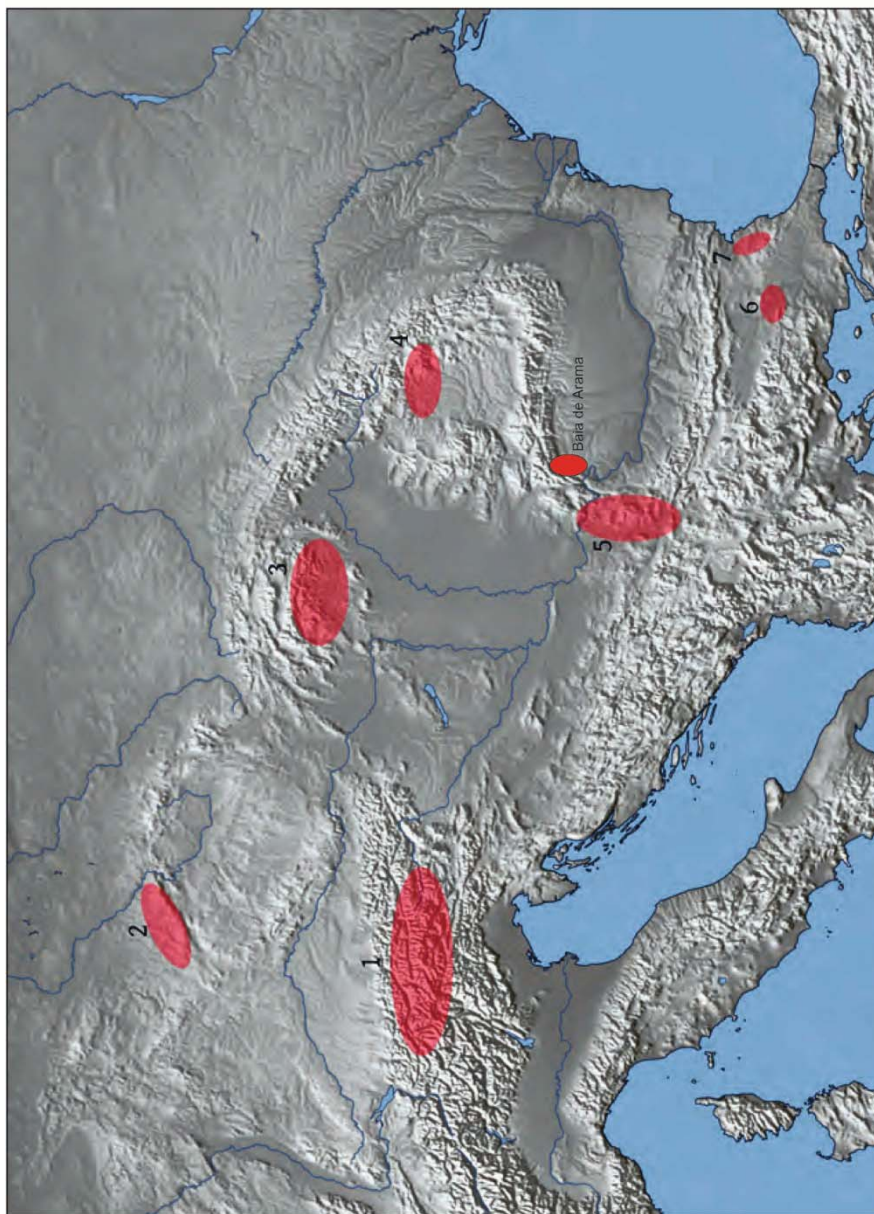

Fig. 6. Principalele zăcămintele de cupru din centrul și sud-estul Europei (după Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, cu adăugarea zonei Baia de Arama).

Major copper ores in central and southeastern Europe (after Pernicka, Nessel, Mehofer, Safta 2016, with addition of Baia de Arama area).

Fig. 7. Ciocane de miner descoperite în jud. Gorj (scări diferite).
Stone mining hammers from Gorj county (different scales).

Cercetări arheologice în comuna Măciuca, județul Vâlcea.

Situl nr. 5.

Ion Tuțulescu¹, Adrian Gligor², Carol Terteci³

Keywords: archaeological research, dwelling, The First Age of Iron, Middle Ages, pottery.

Abstract: The authors of this study presents the outcomes of the archaeological researches made in the frame of BRUA project, in site number 5 from Maciuca, village of Oveselu. The archaeological site was discovered as a result of the archaeological survey made in the frame of BRUA project, in May of the year 2020, and it has been researched two months later. The archaeological researches done on an area of 2986 square meters led to the discovery of some complexes that belongs to The First Age of Iron (Vartop culture) and to the end of The Middle Ages. Another outcome established thru archaeological research is the fact that researched area is situated to the western limit of the site.

Cadrul geografic

Localitatea Măciuca este situată în partea de sud a județului, pe partea stângă a râului Cerna, în Piemontul Oltețului. Aceasta este înglobată în podgoria Drăgășani, fiind situată la 64 km de Râmnicu Vâlcea, reședința de județ, și la 22 km de Drăgășani.

Comuna se învecinează cu localitatea Gușoeni la est, vest cu Fântărești, la sud cu comuna Valea Mare, iar la nord cu comuna Stănești. Comuna Măciuca este formată din satele Bocșa, Botorani, Ciocăinari, Măciuceni, Măldărești, Oveselu (reședința), Popești, Ștefănești și Zăvoiieni.

Teritoriul comunei Măciuca face parte din Platforma Oltețului, unitate bine determinată în cadrul Podișului Getic. Structura petrografică a teritoriului este constituită din roci aluvionare. Înălțimile cele mai mari, de 324 m, se află în punctele Ogrăzi (Ogrăzile Ciocănarilor, Popeștilor, Măciucenilor). De pe linia acestor ogrăzi se desprind pe direcția est-vest culmile dealurilor. Structura reliefului este deluroasă, dealurile au fost create de către torenți de apă care s-au îndreptat de la est către apa principală, Cerna.

Din cauza fragmentării reliefului și a despăduririi versanților, solul este supus spălării și eroziunii. Datorită particularităților și celorlalte condiții

---

¹ Dr. Ion Tuțulescu, arheolog, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: iontutulescu@yahoo.com .

² Dr. Adrian Gligor, arheolog, S.C. Total Bussines Land, S.R.L, e-mail: adrian.gligor@tblgrup.ro.

³ Dr. Carol Terteci, arheolog, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: caroltc@tutanova.com

geografice, terenurile cu sol subțire, mai ales cele în pantă, sunt excelente pentru agricultură, viticultură și pomicultură⁴.

Pe teritoriul comunei Măciuca principală apă curgătoare este râul Cerna, afluent al Oltețului. Râul Cerna izvorăște din Munții Căpățânii. O mare parte a albiei principale a râului delimitează teritoriul administrativ al localității cu comunele Stănești, Măciuca și Valea Mare⁵.

Localizarea stațiunii arheologice

Situl arheologic se află în componența administrativă a UAT Oveselu, com. Măciuca, în extravilanul localității Oveselu, în punctul: Valea Băesei, La Borcănești, la sud-est de biserica din Bosaca, jud. Vâlcea.

O analiză cartografică⁶ nu oferă amănunte suplimentare. Totuși, trebuie remarcată

abundența de izvoare / cursuri temporare de apă din zonă, care se sfârșesc în pârâul Cerna. Aici este și cazul pârâului sezonier Bocșa sau Matca, pârâu ce delimitează situl în partea de sud.

Hartă: Wallachia – Second military survey of the Habsburg Empire (mapire.eu/en/map/europe-19century-secondsurvey). Ovalul roșu = sit

⁴ Monografia Județului Vâlcea, p. 3-10.

⁵ Monografia Județului Vâlcea, p. 3-10.

⁶ Așa numitele *hărți austriece* sunt realizate, la scara 1:200000, pe baza celei de-a treia campanii de ridicări topografice a militarilor Imperiului Habsburgic (1868-1880). Măsurătorile efectuate au stat la baza și a altor serii de transpuneri grafice. Primele măsurători topografice pentru teritoriul actual al României s-au realizat încă din sec. al XVIII-lea, în cadrul primei campanii topografice (1764-1806), Iosefine, și au fost transpuse grafic prin ceea ce se cunoaște a fi *Harta Specht*, finalizată spre 1790-1791 pentru teritoriile românești, la scara 1:28000. Cea de-a doua campanie de ridicări topografice austriece, Franciscană, s-a desfășurat între 1806 și 1869 și s-a concretizat prin foi de hartă la scara 1:28800.

Hartă: Lesser and Grater Wallachia (Oltenia and Muntenia) (1970) (<https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey>). Ovalul roșu = sit.

Hartă topografică militară 1:25000 (<https://www.geomil.ro/Produse/HartiTopografice>).

Metodă și tehnici folosite

Într-o primă etapă s-a efectuat decaparea cu mijloace mecanice a suprafeței afectate de proiect în vederea evidențierii eventualelor situații / structuri arheologice. Prin abordarea în suprafață și decapaje planimetrice (succesive) se asigură o bună înțelegere a relațiilor spațiale dintre structurile antropice identificate. Metodologia propusă permite delimitarea și înregistrarea detaliată a tuturor structurilor antropice identificate.

În a doua etapă s-au curățat și pregătit toate anomaliile cromatice în vederea evidențierii elementelor de utilizare istorică a terenului, delimitarea unor eventuale complexe. Au fost de asemenea curățate și îndreptate profilele arheologice și fundul secțiunii arheologice în diverse momente ale adâncirii săpăturii. S-a realizat documentația grafică, tehnică și fotografică asociată perimetrului pentru care se efectuează cercetarea arheologică preventivă. Au fost implementate servicii de stocare și gestiune informatică a datelor arheologice. S-a realizat ridicarea topografică digitală a datelor de interes arheologic în sistem de coordonate STEREO 70. A fost realizată o arhivă documentară și fotografică conținând unitatea de cercetare, respectiv inventarele descoperirilor arheologice (bunuri arheologice mobile).

Au fost efectuate de asemenea desene analogice și măsurători cu aparatură topografică de precizie. Din punct de vedere metric, succesiunea pe verticală a descoperirilor arheologice și plasarea lor în spațiu, în sistem 3D, s-a realizat folosind echipamente topografice de înaltă precizie, precum Stația Totală, model Leica 407 TC, respectiv sistem mobil de GPS-uri procesionale, model GPS RTK South 82T.

Înregistrările fotografice au fost efectuate pe segmente de câte 5 m lungime și detaliat acolo unde a fost cazul sau cuprinse în imagini de ansamblu.

Stratigrafia generală a stațiunii arheologice

În sens general, stratigrafia observată în perimetrul cercetat este una specifică zonei Oveselu care, ca unitate geomorfologică, face parte din platforma Oltețului din cadrul podișului Getic. Suprafața petrografică a teritoriului este formată din roci aluvionare. Solul care predomină este cel de tip podzolic sau tipic de pădure dar, din cauza proceselor de eroziune, solul de la suprafață este supus degradării, esențial fiind stratul superior, arabil, acoperit astăzi în totalitate de culturi agricole și/sau pășuni.

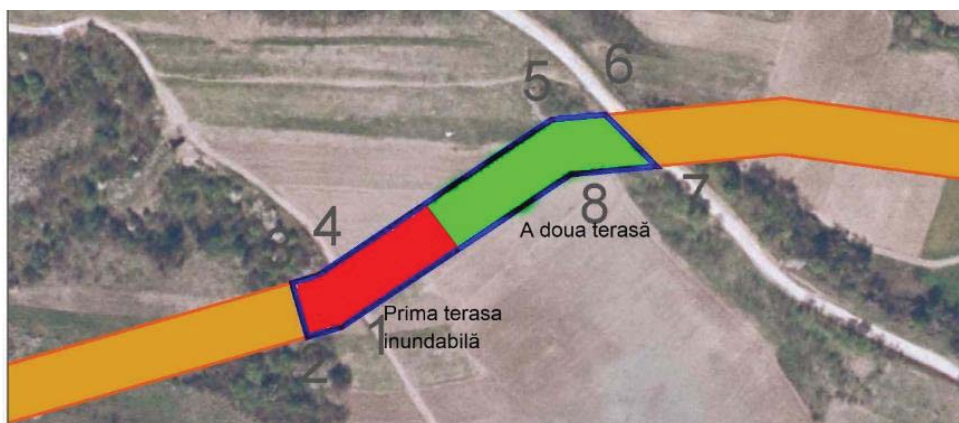
Zona supusă cercetării arheologice este grupată în două segmente de relief:

- prima terasă este o zonă inundabilă; spațiul de deversare a pârâului Bocșa sau Matca în perioada de primăvară sau toamnă.
- a doua terasă este o zonă mai înaltă, zonă ce face legătură cu DC.72.

Menționăm că

cele șapte complexe descoperite și cercetate au fost identificate pe a doua terasă. Tranziția între cele două terase se realizează printr-o pantă, pantă ce deține o diferență de nivel de 6,50 m.

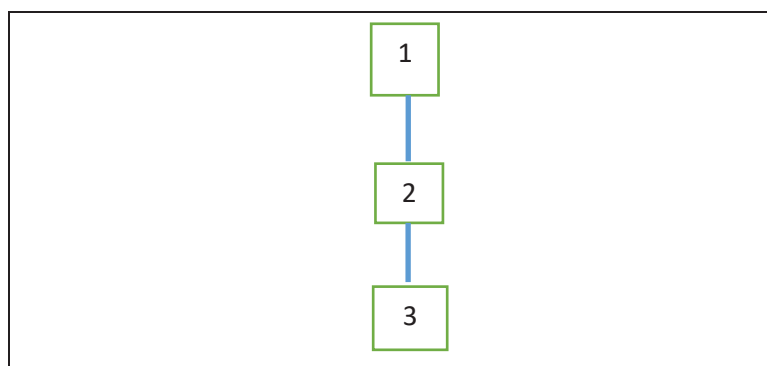
Totodată, din punct de vedere stratigrafic, situația este diferită la cele două segmente de relief.

Prima terasă.

În zona supusă observației și supravegherii arheologice predomină următoarele tipuri:

- Strat 1: Strat vegetal/pășune, de culoare brun închis-negru (cernoziom), cu grosimea cuprinsă între 0,25 - 0,35 m. În componența lui au fost descoperite fragmente ceramice medievale sau materiale de construcții (cărămizi fragmentare).
- Strat 2: Sediment argilos, compact, galben-brun. În componența lui a fost sesizat pietriș și zone de culoare neagră (turbă), fapt ce denotă că, în zonă, pârâul Bocșa sau Matca a format o mlaștină. Grosimea stratului argilos/lutos este cuprinsă între 0,50-0,60 m.
- Strat 3: Sediment nisipos, compact galben.

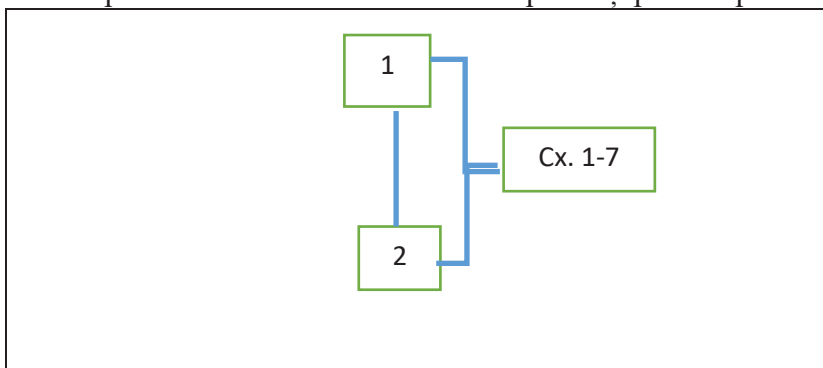
Diagramă stratigrafică/prima terasă.

A doua terasă.

În zona supusă observației și supravegherii arheologice predomină următoarele tipuri:

- Strat 1: Strat vegetal/ pășune, de culoare brun închis-negru (cernoziom) cu grosimea cuprinsă între 0,25 - 0,35 m. În componența lui au fost decoperite fragmente ceramice medievale sau materiale de construcții (cărămizi fragmentare).

- Strat 2: Sediment nisipos, compact, galben. Grosimea stratului este de 0,70 m. În partea superioară a acestuia au fost descoperite șapte complexe.

Diagramă stratigrafică a două terase

Din punct de vedere stratigrafic, lucrările agricole din perioada ante 1989 au condus la distrugerea nivelului medieval de locuire. Complexele au fost descoperite la partea superioară a sedimentului nisipos.

Au fost conturate șapte complexe arheologice.

Descrierea detaliată a săpăturii arheologice

Din punct de vedere al configurației terenului, zona supusă cercetării arheologice

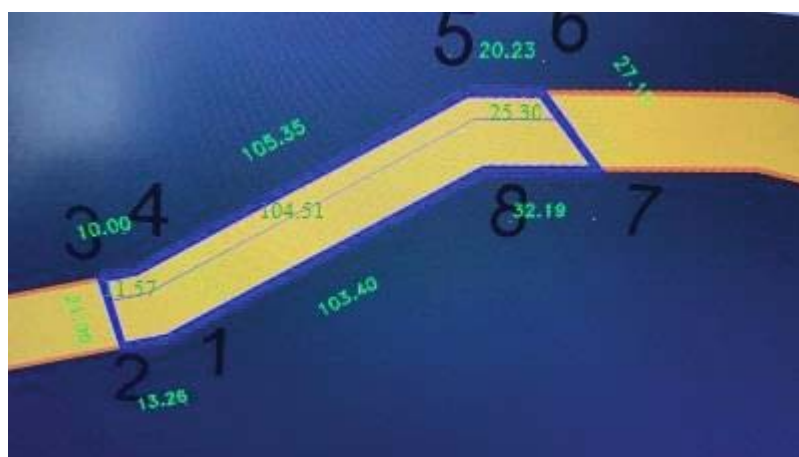
deține o diferență de nivel atât est-vest cât și nord-sud. Menționăm că cercetarea arheologică a fost realizată la limita de nord-vest a terasei a doua (Foto. 1).

Foto. 1

Perimetrul cercetat a fost abordat printr-o singură unitate de cercetare și anume suprafața S1 cu dimensiunea de 2986 mp, împărțită în două segmente.

Din rațiuni ale accesului efectiv în teren, atât al utilajului mecanic, cât și al echipei de cercetare, dar și pentru o facilă înregistrare a datelor, am împărțit suprafața⁷ în 2 segmente⁸: S1A = 2021,81 mp și S1B = 964 mp.

Plan segmente. S.1.

Segmentul S1A - Segment cu suprafața de 2021,81 mp, a reprezentat continuarea decopertării efectuată în perioada supravegherii arheologice. S.1A a fost curățat mecanic și preparat prin intervenția echipei de cercetare arheologică. Stratigrafia segmentului este reprezentată prin două părți componente, părți datorate configurației terenului (prima terasă inundabilă și a doua terasă), legătura dintre ele fiind realizată printr-o pantă accentuată. Astfel, în partea superioară, pe întreaga suprafață este sesizabil stratul vegetal (pășune, de culoare brun închis-negru/ferozom), nivel cu o grosime cuprinsă între 0,25 – 0,35 m. În componența acestui nivel au fost descoperite câteva fragmente ceramice și resturi de materiale de construcții datate din perioada evului mediu. Stratul vegetal suprapune în zona terasei a doua un sediment nisipos, compact, galben, nivel în care au fost descoperite șapte complexe. Referitor la panta care face legătura între cele două terase cât și pe prima terasă, stratul vegetal suprapune un nivel din sediment argilos, compact, galben-brun. În componența lui a fost sesizat pietriș și zone de culoare neagră (turbă), fapt ce denotă că, în zonă, pârâul Bocșa sau Matca a format o mlaștină. Grosimea stratului argilos/lutos este cuprinsă între 0,50-0,60 m. Pentru această zonă, stratul de sediment argilos suprapune la rândul lui un nivel de sediment nisipos.

Segmentul S.1B - Segment cu suprafața de 964 mp care a reprezentat continuarea cercetării arheologice pentru întregul perimetru. S.1B a fost curățat mecanic și preparat prin intervenția echipei de cercetare arheologică. Stratigrafia segmentului este identică cu cea din S.1A cu mențiunea că în zonă nu au fost descoperite

⁷ Suprafața celor două segmente cercetate este de 2986 mp.

⁸ Configurația în teren a coridorului pentru lansarea țevii BRUA a stabilit o oarecare diferență a lungimilor laturilor secțiunii cercetate. Astfel, latura de sud-est a S.1 este 148,85 m în raport cu latura de nord-vest care este de 135,58 m.

complexe arheologice. Menționăm că terasa a doua, în partea de nord-vest, deține o pantă accentuată, cercetarea arheologică fiind efectuată spre limita acesteia (**Foto. 1**).

Descrierea complexelor cercetate

Cx.1 - complexul de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, s-a conturat în extremitate de E a suprafeței și a terasei a doua, la adâncimea de – 0,30 m, având o lungime de 4,80 x 3 m (culoare brun-închisă, puternic pigmentată cu fragmente ceramice, cărbuni, materiale de construcții fragmentare).

Complexul, de forma unei locuințe semiadâncite, a fost săpat în pantă. Adâncimea maximă descoperită în săpătură este de – 0,44 m. În interiorul Cx.1 au fost descoperite mai multe unități:

- Instalație de încălzit;
- Două gropi de stâlp;
- Perete prăbușit;
- Podină.

Instalația de încălzit (vatra) a fost cercetată în extremitatea sudică a locuinței. Vatra

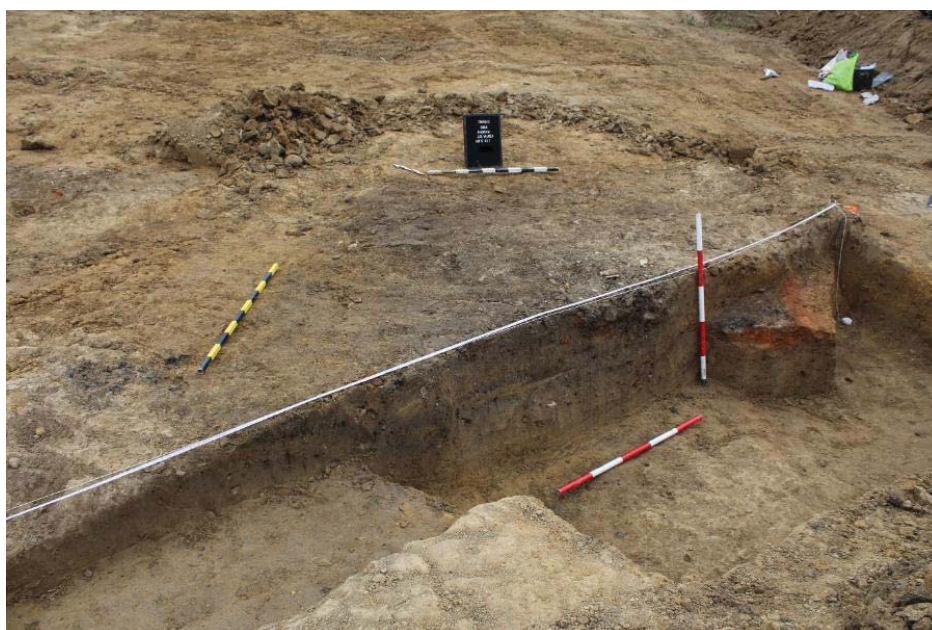
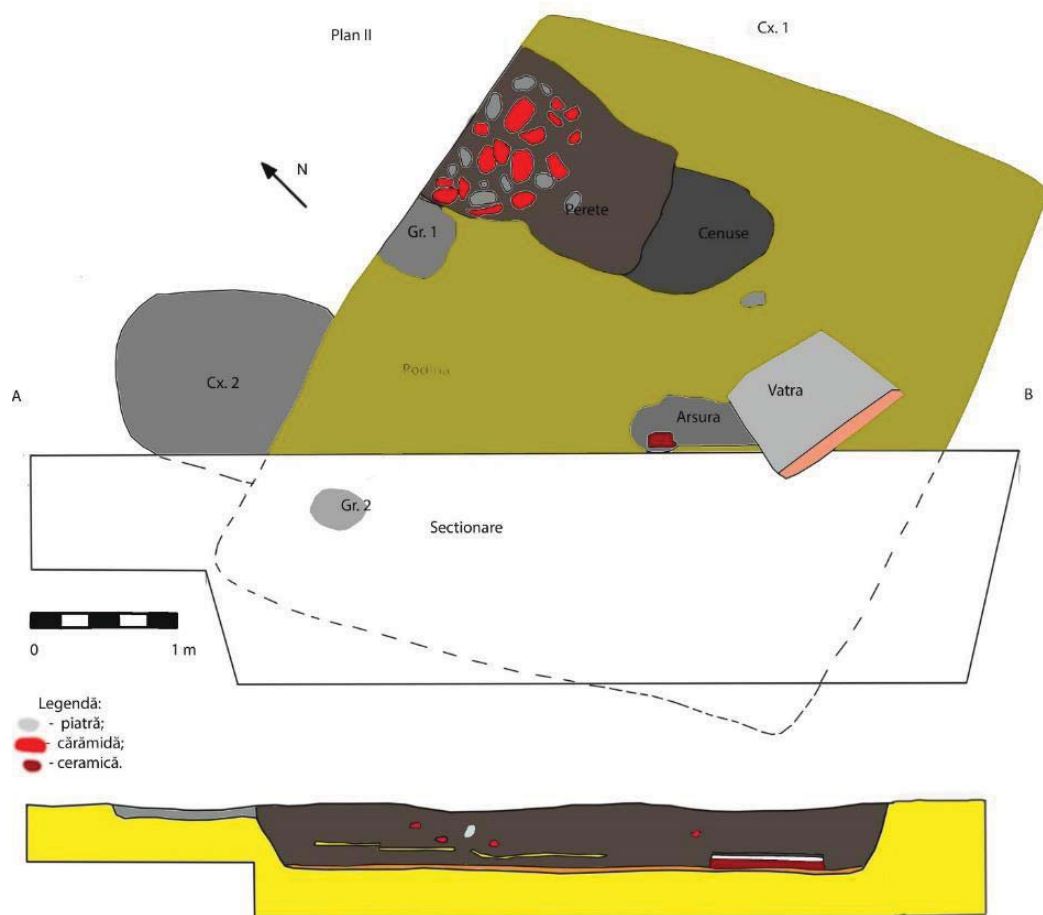
a fost surprinsă pe o lungime de 0,70 m și o lățime de 0,55 m. Pe latura de sud, vatra a deținut gardină, scopul acesteia fiind de a împiedica incendierea locuinței. Vatra deține plăcuțe de vatră cu o grosime de 2 cm. Patul vetrei a fost construit din lut în amestec cu piatră, scopul lor fiind de a înmagazina căldura. Patul vetrei deține o grosime de 8 cm. Vatra aparține fazei a doua de podină. În extremitatea nordică a instalației de încălzit, în punctul de jăratec, podina este incendiată.

În extremitatea nordică a Cx.1 au fost cercetate două gropi de stâlp ce delimitează intrarea în locuință:

- Gr.1, de formă patrulateră, a fost cercetată pe o lățime de 0,30 m și o lungime de 0,41 m. Adâncimea maximă surprinsă în săpătură este de - 0,30 m.

- Gr. 2, de formă circulară, cu diametrul de 0,40 m. Adâncimea maximă este - 0,20 m. În imediata apropiere a Gr.1 a fost cercetată o aglomerare de materiale de construcție (fragmentare) și pietre, urmele peretelui prăbușit în interiorul locuinței.. Prăbușirea a fost surprinsă în interiorul Cx.1 pe o lungime de 0,90 m și o lățime de 0,95 m. Podina. În interiorul complexului s-a putut stabili că au existat două faze de podină. Prima fază de culoare cenușie își face apariția la partea inferioară a complexului. Podina din această fază deține o grosime de 2 cm. A doua fază de podină, de culoare gălbuie, deține o grosime de 3 cm și este contemporană cu vatra interioară.

Datare: perioada evului mediu.

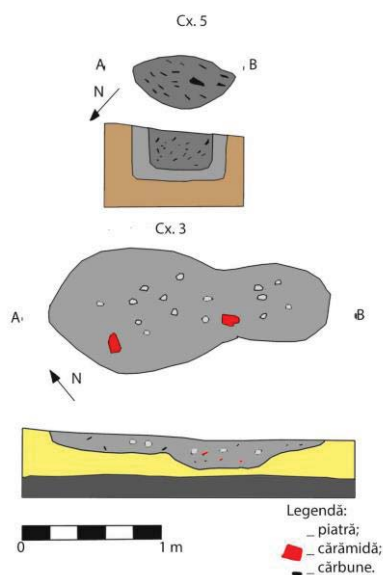
Cx. 2 – complex de formă circulară, culoare cenușie (în umplutură au fost descoperite fragmente de cărămizi, pietre și pigment de cărbune), diametru de 1,20 m. Noul complex a fost secționat în partea de sud de Cx.1. Adâncimea maximă surprinsă în săpătură este de – 0,15 m.

Date: perioada evului mediu.

Cx. 3 – complex de formă ovală, culoare brun închisă. Complexul a apărut la un metru nord față de limita de nord a Cx.1. Noul complex a fost cercetat pe o lungime de 2 m și o lățime de 1 m. În umplutură au fost descoperite materiale de construcție (stare fragmentară), pietre și pigment de cărbune. Adâncimea maximă a Cx.3 este de - 0,20 m.

Date: perioada evului mediu.

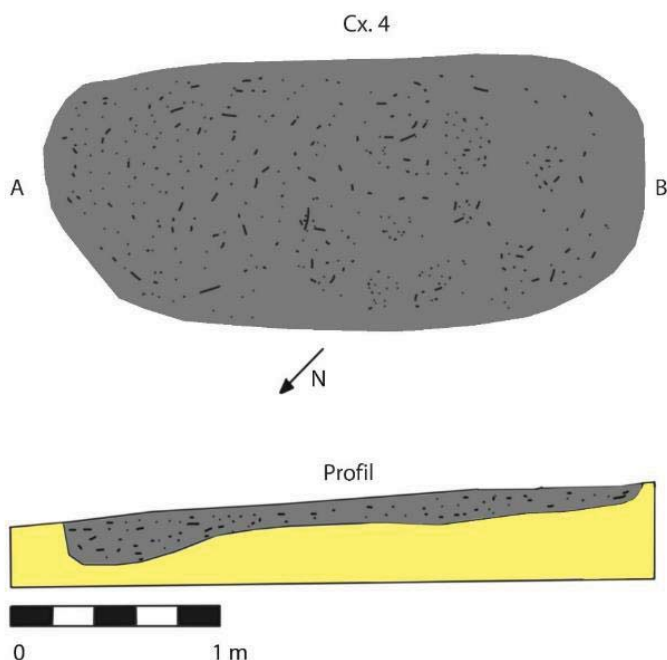

Cx. 4 – complex de formă ovală, culoare cenușie, a fost surprins pe o lungime de 2,80 m și o lățime de 1,30 m. În raport de Cx.1, noul complex a fost descoperit la 6,40 m sud față de acesta. Complexul a fost orientat N/E-S/V. În umplutură au fost descoperite trei fragmente ceramice, pietre și pigment de cărbune. Adâncimea maximă surprinsă este de - 0,30 m. O posibilă utilizare a Cx. 4 ar fi aceea de groapă de împrumut.

Datare: perioada evului mediu

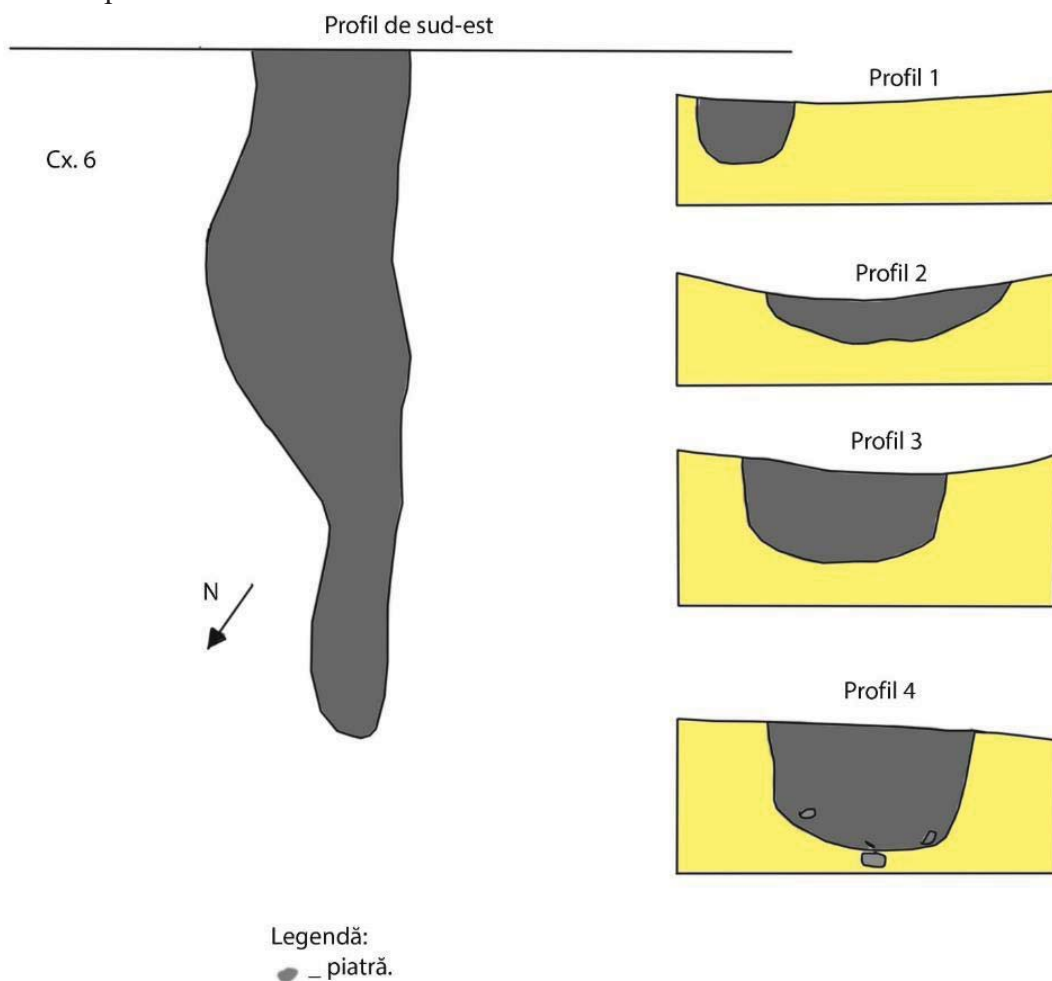
Cx. 5 – complex de formă ovală, culoare brun-închisă, a fost surprins pe o lungime de 0,70 m și o lățime de 0,40 m. Adâncimea maximă surprinsă este de - 0,35 m. În umplutură a fost identificat pigment de cărbune (fig. 8/2; 49; 50/1). Ca utilizare, complexul reprezintă o groapă de stâlp. Cx.5 a fost descoperit la 6 m sud distanță față de complexul Cx.4

Datare: perioada evului mediu.

Cx. 6 – complex de formă ovală, culoare brun-închisă, a fost cercetat pe o lungime 3,10 m și o lățime maximă de 0,90 m. Cx.6 pătrunde în profilul de sud-est al suprafeței. Pentru o mai bună documentare, complexul a fost secționat prin două casete de 1 m cu martori de 0,20 m. Astfel s-a putut stabili că în extremitatea nord-vestică adâncimea maximă este de - 0,31 m, iar în extremitatea sud-estică este de - 0,60 m. În umplutură au fost descoperite pietre și pigment de cărbune. Ca utilizare, complexul reprezintă cel mai probabil un șanț de dren. În raport față de Cx.5, Cx.6 se află la 5 m sud distanță .

Date: perioada evului mediu.

Conturare.

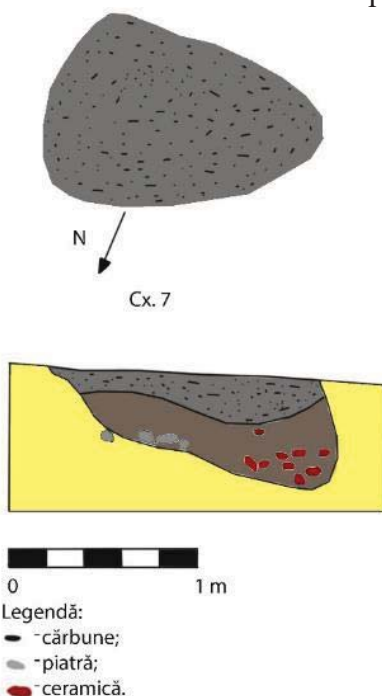

Golire

Cx. 7 – complex de formă ovală, culoare brun închisă. Complexul a fost descoperit la partea inferioară a celei de-a doua terase, pe o lungime de 1,50 m și o lățime de 1 m. Din punct de vedere stratigrafic s-au putut observa două faze de umplutură:

- Prima fază - umplutură rapidă de culoare brun închisă. În umplutură au fost găsite pietre și pigment de cărbune.

- A doua fază - umplutură de culoare cenușie cu multe fragmente ceramice. S-a putut observa, de asemenea, că partea inferioară a complexului era pietruită. Datare: prima epocă a fierului. Hallstatt A/cultura Vârtoș.

Considerații generale asupra materialelor arheologice descoperite, încadrare culturală

Perioada medievală

Materialul arheologic aparținând perioadei medievale a apărut în special în Cx.1 și Cx.3 dar și din stratul vegetal. Acesta a fost împărțit în următoarele categorii:

- ceramic;
- metalic;
- litic;
- sticlă;
- osteologic.

Materialul ceramic

Ceramica

Trebuie precizat că ceramica este mai ales neântregibilă. Există fragmente din același vas, dar nu sunt în conexiune. Din acest punct de vedere, materialul ceramic descoperit poate fi împărțit în 2 categorii⁹:

- Ceramică grosieră. Este modelată dintr-o pastă puțin frământată, cu impurități în compoziție: nisip, mică, granule de calcar sau fragmente ceramice. Piese de acest gen dețin slip (angobă) puțin șlefuit. La unele piese angoba s-a exfoliat.
- Ceramica fină. La această categorie se observă o atenție sporită acordată preparării lutului. Suprafața exterioară cât și interioară este acoperită cu o angobă bine șlefuită.

Ambele categorii ceramice sunt lucrate la roata rapidă.

Arderea

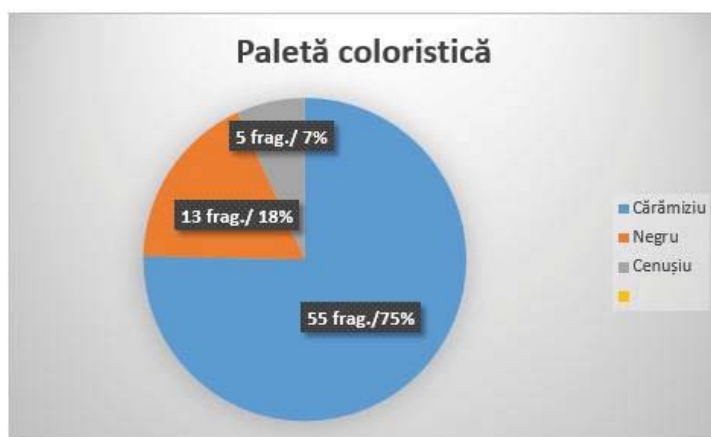
În ambele cazuri, procesul tehnologic este de bună calitate.

Paleta coloristică

Culoarea recipientelor se datorează în special arderii oxidante sau reducătoare. Ceramica identificată în urma cercetărilor arheologice este cărămizie, neagră și cenușie.

Din punct de vedere al paletelor coloristice, predomină culoarea cărămizie, procentul acesteia se ridică la 75%, urmată de culoarea neagră 18%, și cenușie 7%. Pe baza diagramei procentuale, observăm că predomină arderea oxidantă în detrimentul celei reducătoare.

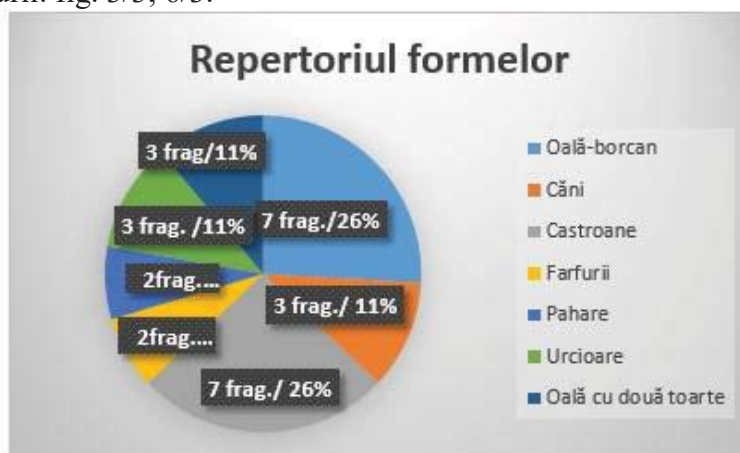
⁹ Ambele categorii sunt lucrate la roata rapidă.

Diagramă procentuală. Paleta coloristică.

Repertoriul formelor

- pahare/cupe: fig. 4/2; 6/1.
- oale cu două toarte: fig. 1/1, 3; 8/1.
- oale/borcan: fig. 2/2; 3/1,2; 4/1; 7/1,2; 8/4.
- urcioare: fig. 6/4,5; 11/4.
- căni: fig. 1/2; 3/3; 9/5.
- castroane: fig. 2/1; 4/3; 5/1-4; 6/2.
- farfurii: fig. 3/3; 6/3.

Diagramă procentuală.

Din diagrama procentuală se poate observa că, din punct de vedere al formelor, predomină oala-borcan aflată la același procent cu castronul (ambele forme dețin un procent de 26%).

Decorul:

- adâncit:
- triunghiuri realizate cu roțița: fig. 8/1-3; 14/1-7.
- alveole pe marginea vaselor: fig. 6/3.
- motivul spiralei: fig. 5/3.

- grupuri de linii incizate dispuse orizontal: fig. 5/3; 7/3,4; 8/4; 15/1-3.
- pictat: linii dispuse orizontal pe suprafața vasului; fig. 8/1-3; 14/1-7; 16/4-5.
- motivul spiralei; fig. 8/1-3; 14/1-7.
- puncte circulare: fig. 8/2-3; 9/4.

În cazul ceramicii fine întâlnim asocierea decorului adâncit cu cel pictat: fig. 8/1-3; 14/1-7.

Căței de vatră (fig. 8/5-6)

O altă categorie a materialului ceramic descoperit în situl 5 de la Oveselu îl reprezintă căței de vatră. În Cx.1, în imediata apropiere a instalației de încălzit, au fost descoperite două piese fragmentare.

Pasta este de bună calitate, amestecul fiind compus din lut și paiete de mică. Un fragment de cățel deține în partea superioară orificiul pentru tija de fier (fig. Fig. 8/5).

Chirpici

Chirpiciul provine de la gardina vetrei (fig. 9/7), și de la pereții locuinței (mai rar) (fig. 17/1-7.). Dovada unui incendiu puternic care a distrus locuința este fragmentul de chirpici redat la fig. 10/2; chirpici care, din cauza temperaturii ridicate s-a vitrificat.

Material de construcție

Piese din această categorie sunt reprezentate de cărămizi fragmentare. Pasta este bine aleasă, cu puține impurități. Nu a fost descoperit nici un exemplar întreg (fig. 11/5-6; fig. 12/2).

Materialul metalic

Tot materialul metalic a fost descoperit în complexul semiadâncit, notat de noi Cx.1. Acesta este reprezentat prin:

- brățară pentru fixarea coasei (fig. 10/3);
- toartă metal (fragment) de la un vas (fig. 10/6);
- partea inferioară cu tăiș a unui topor (fig. 10/5).

Materialul litic

În urma cercetării arheologice, materialul litic este reprezentat de un fragment de cute (fig. 10/1).

Sticlă

S-a descoperit un singur fragment de culoare verde deschis, ce provine cel mai probabil dintr-un pahar. (fig. 12/1).

Materialul osteologic

În cadrul complexului Cx.1, la baza acestuia, au fost descoperite trei fragmente osteologice care aparțin unor animale (câine, ovi-caprină) și păsări (fig. 12/3).

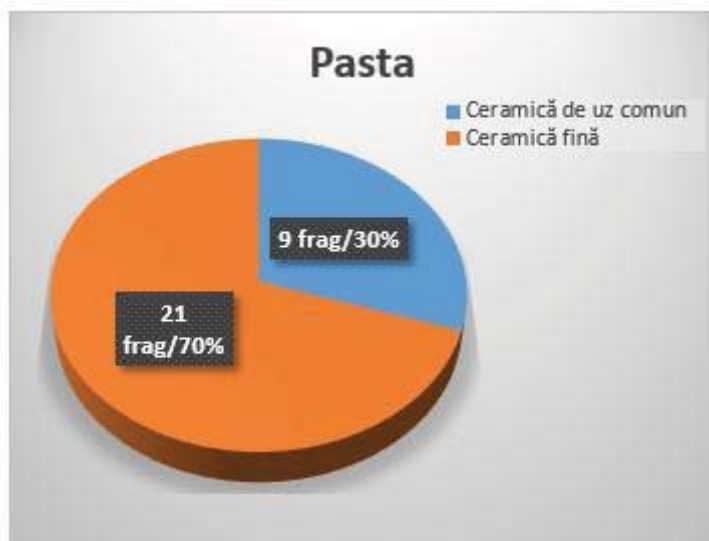
Materialul din prima epocă a fierului (Hallstatt). Cultura Vârtop.

Materialul preistoric aparținând culturii Vârtop a fost descoperit în complexul Cx.7.

Trebuie precizat că ceramic este mai ales neîntregibilă. Există fragmente din același vas, dar nu sunt în conexiune.

Din punct de vedere al pastei, materialul ceramic descoperit¹⁰ poate fi împărțit în 2 categorii¹¹:

- Ceramică grosieră sau de uz comun, ce este modelată dintr-o pastă puțin frământată, cu impurități în compoziție: nisip, pietricele de dimensiuni apreciabile, mică sau fragmente ceramice. Suprafața exterioară a fost tratată cu puțină atenție. Angoba exterioară¹² s-a exfoliat.
- Ceramica fină. La această categorie se observă o atenție sporită acordată preparării lutului, din amestec lipsesc pietrele. Suprafața exterioară și interioară este acoperită cu o angobă bine șlefuită.

Diagramă procentuală. Pasta materialelor hallstattiene.

Potrivit diagramei procentuale realizată pe materialul de tip Vârtop, în cadrul complexului Cx.7 predomină ceramica fină cu un procent de 70% în detrimentul ceramicii grosiere sau de uz comun.

Arderea

În ambele cazuri, procesul tehnologic este de bună calitate.

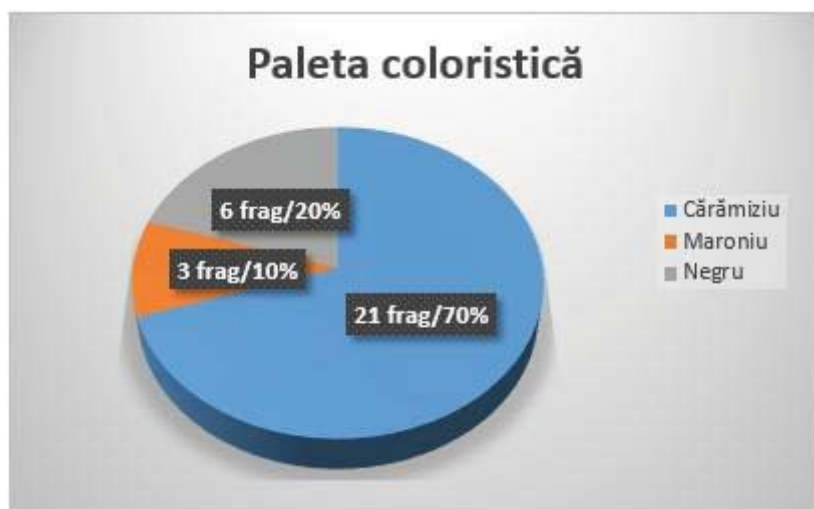
Paleta coloristică

Culoarea recipientelor se datorează în special arderii oxidante sau reducătoare. Astfel, ceramica identificată în urma cercetărilor arheologice este cărămizie, neagră și maronie.

¹⁰ Ca și în cazul materialului medieval.

¹¹ Ambele categorii sunt lucrate cu mâna.

¹² Cel mai probabil, vasele erau introduse într-o baie de nămol, din dorința de a îndepărta impuritățile.

Diagramă procentuală. Paleta coloristică.

Urmărind diagrama procentuală putem stabili că în Cx.7 predomină ceramica oxidantă, ponderea ceramicii cărămizii fiind de 70%.

Repertoriul formelor:

- vase sac: fig. 18/2; 19/3; 20/2, 3, 6, 7.
- vase-borcan: fig. 18/1, 3, 4; 19/2; 20/1.
- castroane: fig. 19/1.

Deși repertoriul formelor ceramice descoperit în cadrul complexului este redus, observăm ponderea ridicată a vaselor de tip sac, formă de vas păstrată din perioada epocii bronzului.

Decorul:

- în relief. Este reprezentat de brâul alveolat dispus orizontal. Acest tip de ornament este întâlnit pe gâtul sau umărul vaselor (fig. 18/2, 20/2, 3, 6).
- adâncit. Este prezent pe un singur fragment ceramic (fig. 18/2).

În umplutura complexului a fost descoperită și o apucătoare de vas.

Fragmentul provine cel mai probabil de la un vas de mari dimensiuni, vas de tipul celor de provizii (fig. 20/4).

Câteva concluzii

Cercetarea arheologică din punctul Valea Băesei a condus la descoperirea unui număr de 7 complexe aparținând epocii medievale și primei epoci a fierului. Cu excepția Cx.1 și Cx.6, restul complexelor sunt gropi de diferite tipuri, de împrumut, prezumtiv menajere, de stâlpi cu o formă (în plan) cvasi-circulară.

Cx.1 reprezintă o locuință semiadâncită săpată în pantă, locuință aparținând perioadei medievale. După materialul arheologic descoperit în cadrul locuinței, Cx.1 este încadrat în perioada sec. XVIII-XIX.

Cx. 6 așa cum am menționat și la descrierea complexului, reprezintă cel mai probabil un șanț de dren sau un șanț ce delimitează o proprietate.

Complexul hallstattian Cx.7, a fost identificat la extremitatea sudică a terasei a doua, în imediata apropiere a pantei care face legătura cu prima terasă.

În urma cercetării arheologice din situl 5 de la Oveselu-Măciuca putem concluziona următoarele:

- locuirea preistorică și medievală este atestată doar pe terasa a doua;
- prima terasă nu a fost propice locuirii, terasa fiind în imediata apropiere a pârâului Matca sau Bocșa. În zonă, din punct de vedere stratigrafic, după stratul vegetal a fost identificat un nivel galben compact lutos cu inserții de turbă de la o posibilă mlaștină;
- cercetarea arheologică a surprins limita de nord a sitului arheologic; locuirile medievale și preistorice se întind cel mai probabil la sud-est pe culoarul pârâului Matca;
- din punct de vedere stratigrafic, lucrările agricole din perioada ante 1989 au condus la distrugerea nivelului medieval de locuire (majoritatea materialului arheologic, în afara celui din complexe, a fost descoperit în stratul vegetal).

Bibliografie:

- P. B. Batariuc**, Din nou despre ceramica cenușie de la Suceava, *Arheologia Moldovei*, XXV, 2002, p. 219-235.
- Fl. Drașoveanu, C. Feneșan, Al. Flutur, Al. Szentmiklosi, G. El Susi, Z. Kopeczny, H. M-Kiss, R. Șeptilici, N. Dinu**, *Timișoara în amurgul evului mediu. Rezultatele cercetărilor arheologice preventive din centrul istoric*, Timișoara, 2007.
- E. Frâncu, C. Marinoiu**, *Istoria județului Vâlcea*, vol I-II, Rm. Vâlcea 2014.
- L. Fulga**, *Sticla transilvăneană în sec. XVII – XVIII. Soluții tehnice, tendințe artistice*, București, 2004.
- Gh. Iordache**, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României, Studiu etnologic*, vol. III, București 1996.
- S. Lazăr**, *Cultura Vârtop în Oltenia*, Craiova, 2005.
- S. Lazăr**, *Începutul epocii fierului în zona Râmnicu Vâlcea*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 61, 1-2, 2010, p. 49-71.
- S. Lazăr**, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Craiova, 2011.
- Gh. Petre-Govora**, *Descoperiri arheologice din epoca fierului în județul Vâlcea*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 9, 1970, p. 467- 489.
- Gh. Petre-Govora**, *Un orizont hallstattian timpuriu în nord-estul Olteniei*, *Thraco Dacica*, IV, 1-2, 1983, p. 85-95.
- Gh. Petre-Govora**, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea 1995.
- R. Popovici**, *Cercetări arheologice în așezarea rurală de la Băiceni (jud. Iași)*, *Arheologia Moldovei*, XXXVI, 2013, p. 263-277.
- B. Slătineanu**, *Ceramica românească*, București, 1938.
- B. Slătineanu**, *Ceramica feudală și originile ei*, București, 1958.
- C. Terteci**, *Notă cu privire la prima epocă a fierului în lumina noilor cercetări*, *Buridava XX/1*, 2015, p. 309-321.
- I. Tuțulescu, C. Terteci**, *Locuirile sitului arheologic de la Copăcelu, județul Vâlcea*, *BIBLIOTHECA BRVKENTHAL LXXIII In honorem Prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca: Istorie și destin*, p. 119-132, 2019.

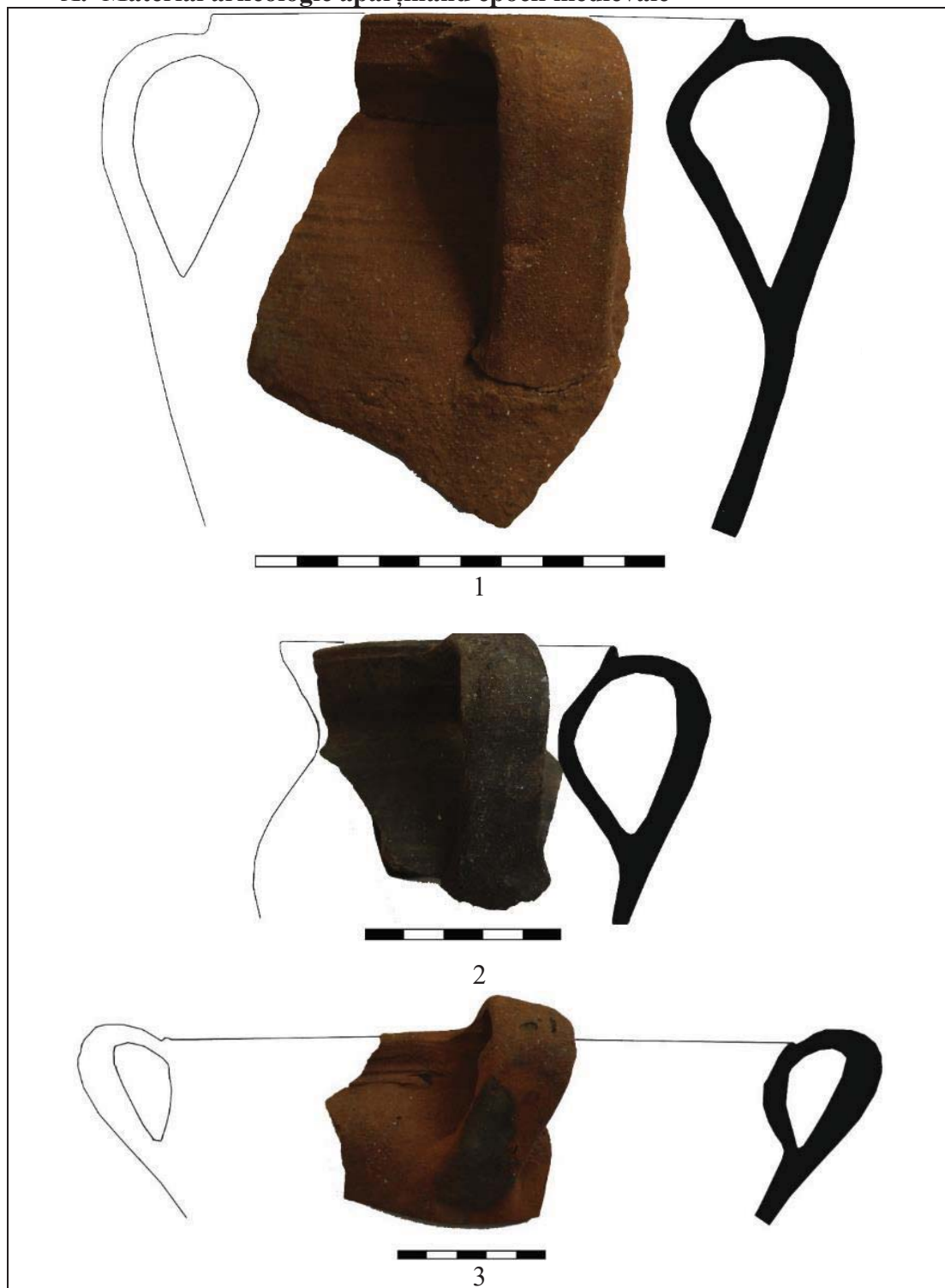
A. Material arheologic aparținând epocii medievale

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

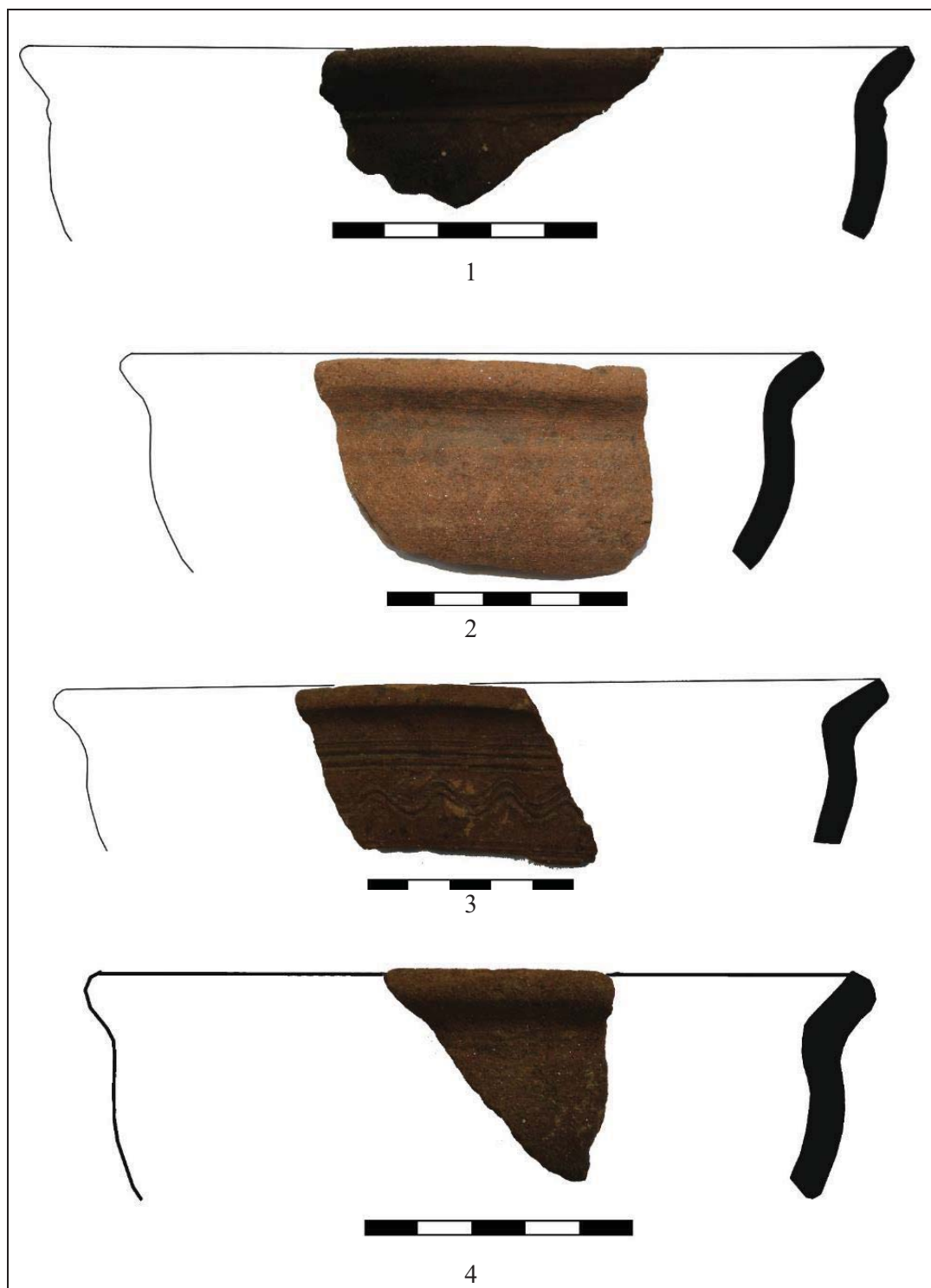

Fig. 5

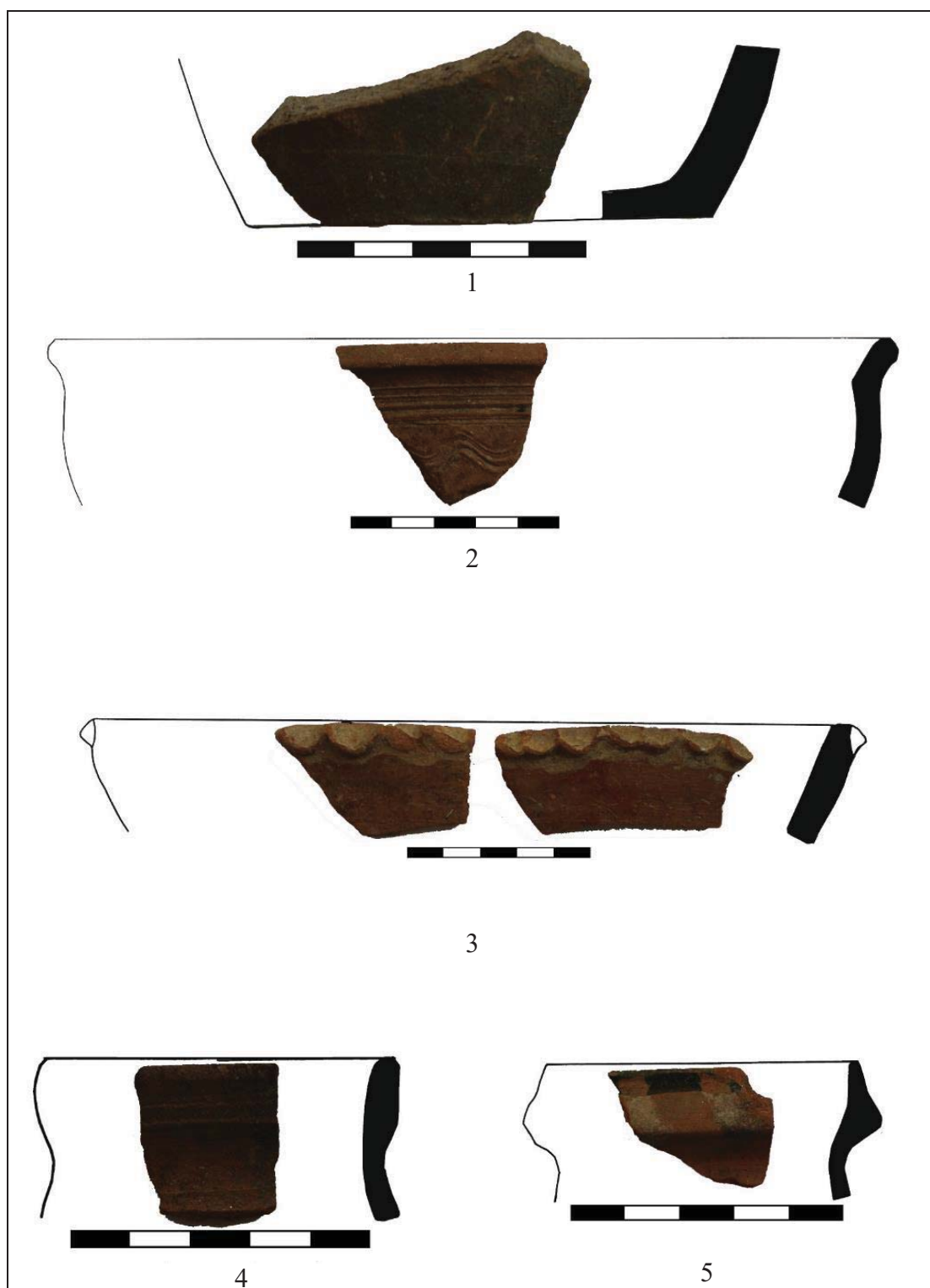

Fig. 6

Fig. 7

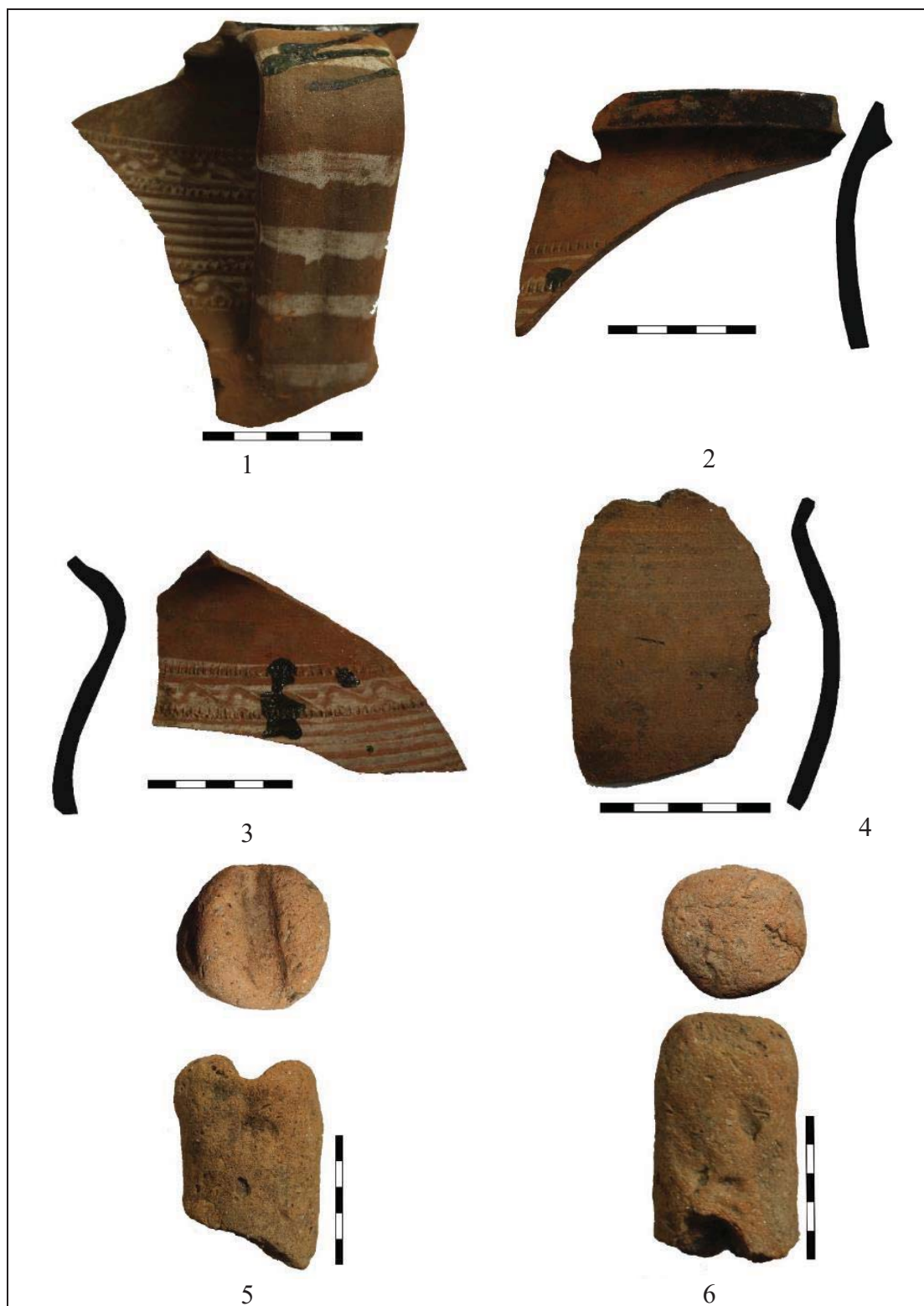

Fig. 8

Fig. 9

6
Fig. 10

Fig. 11

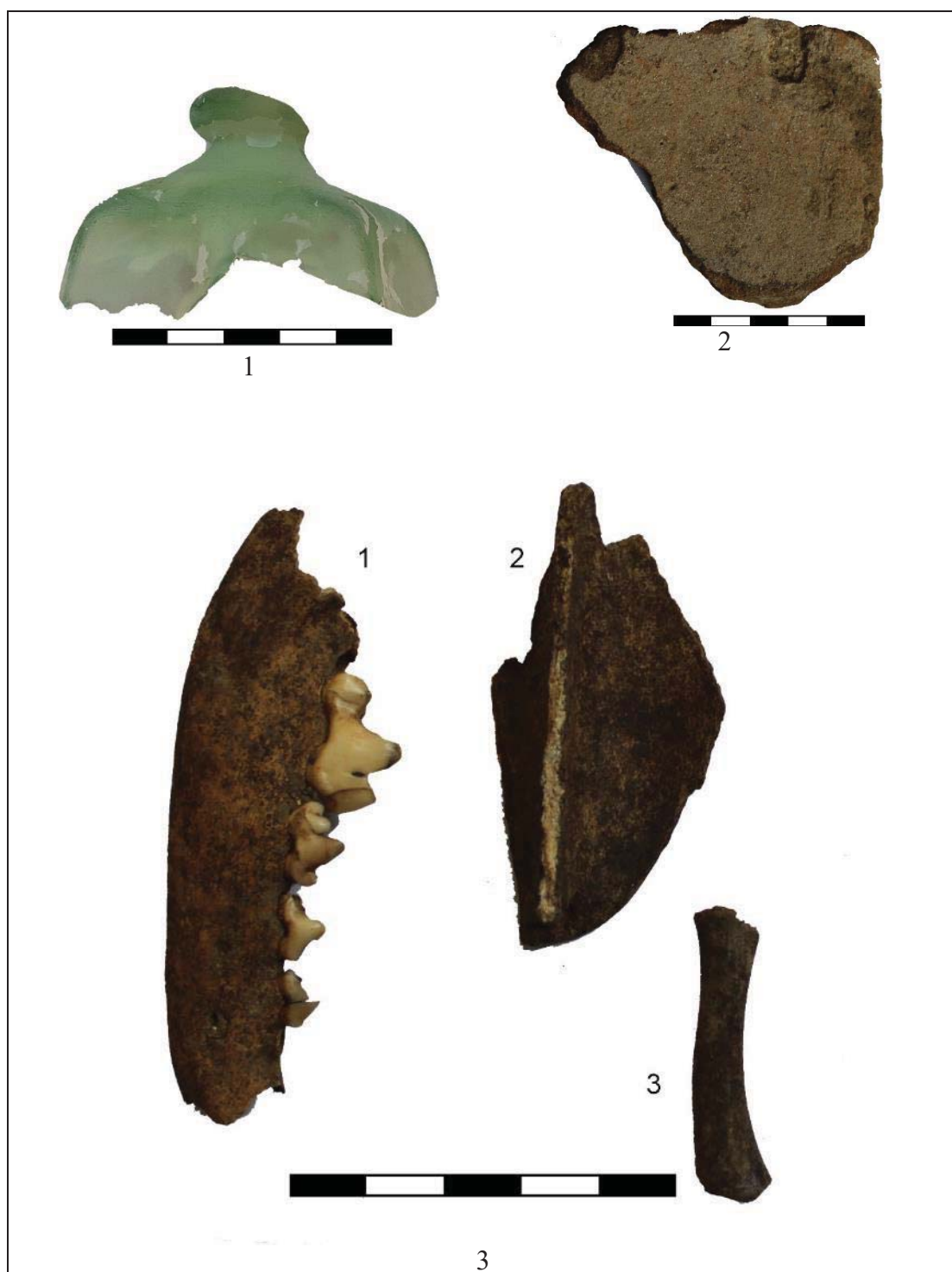

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

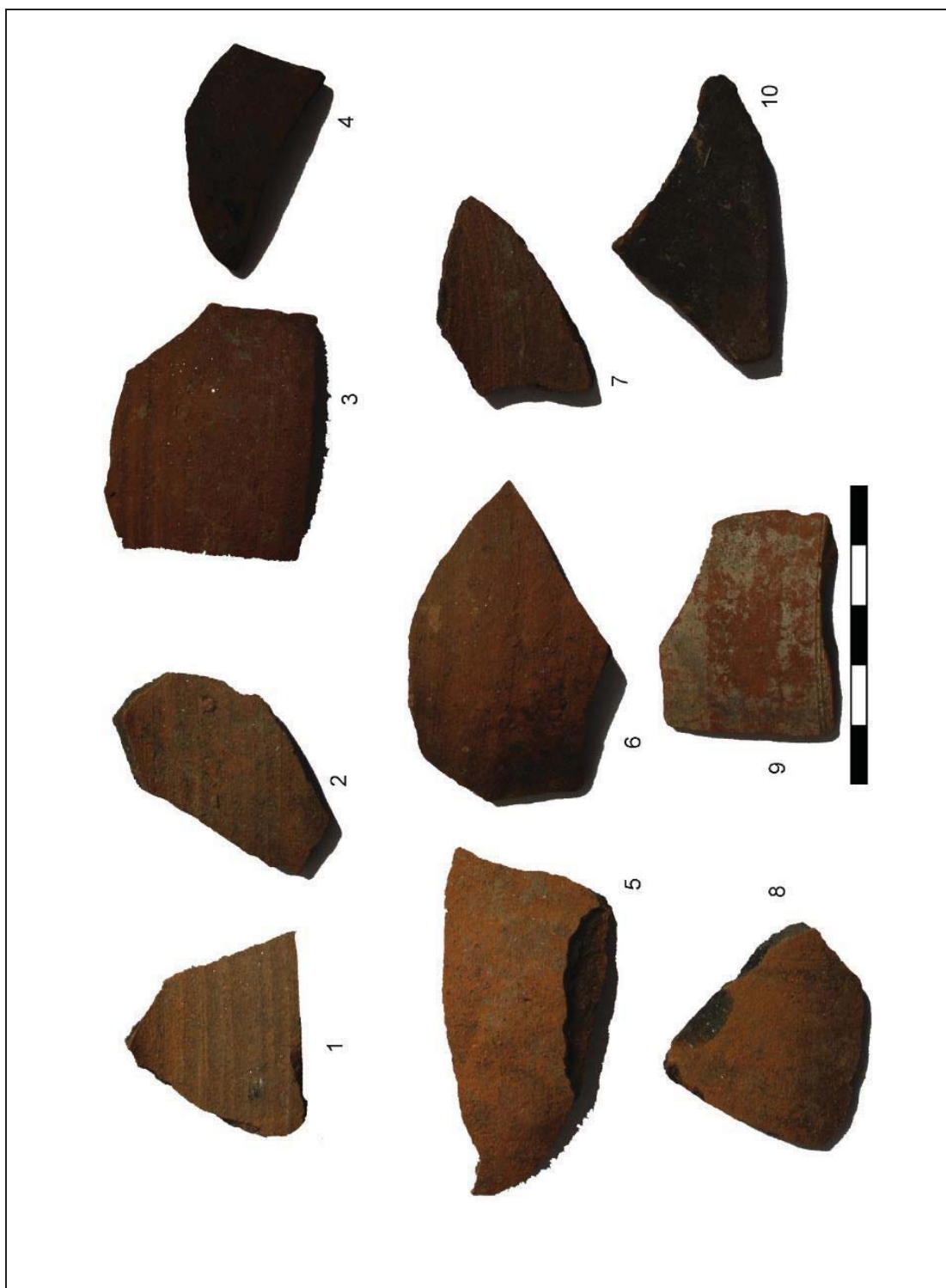

Fig. 15

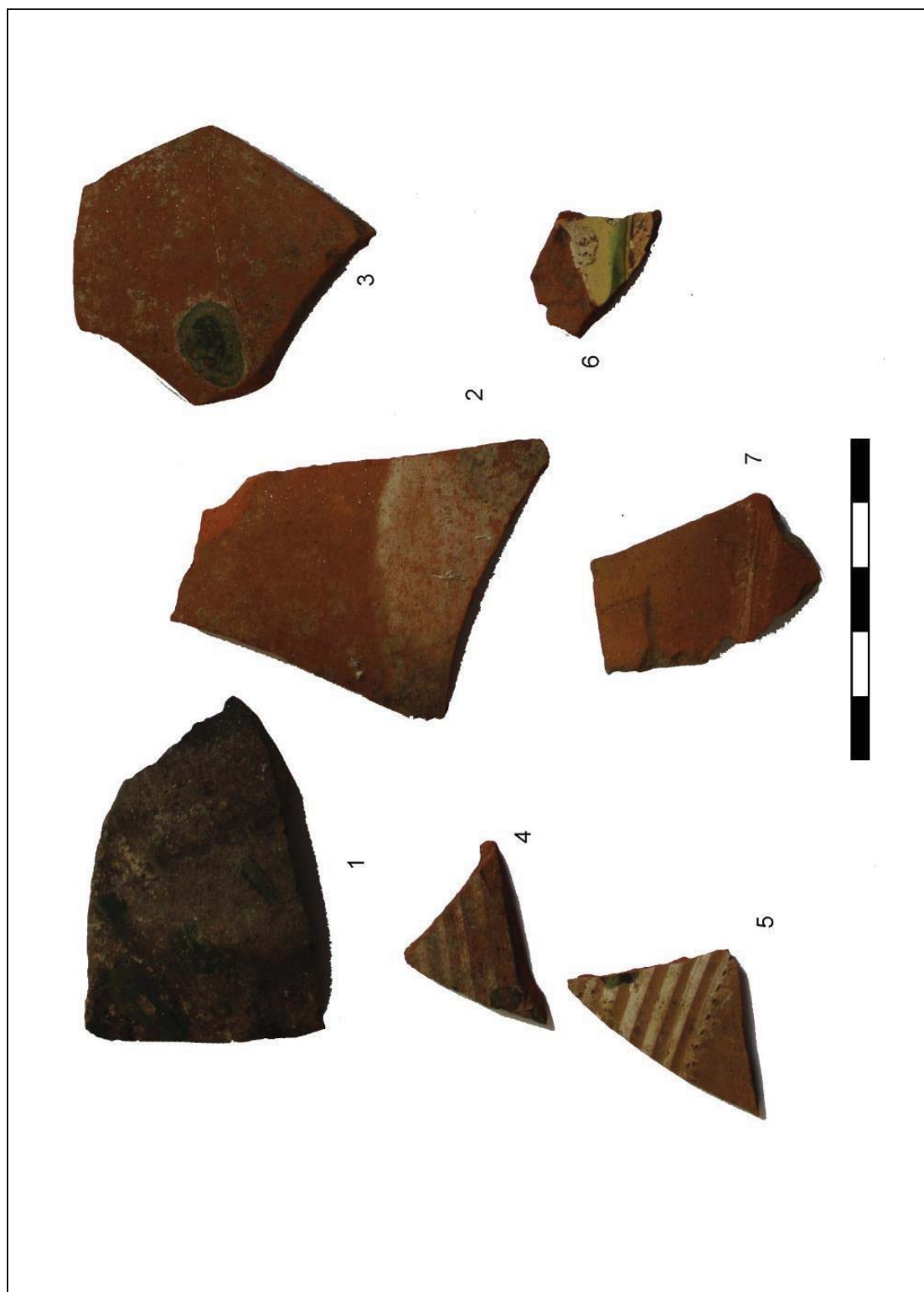

Fig. 16

Fig. 17

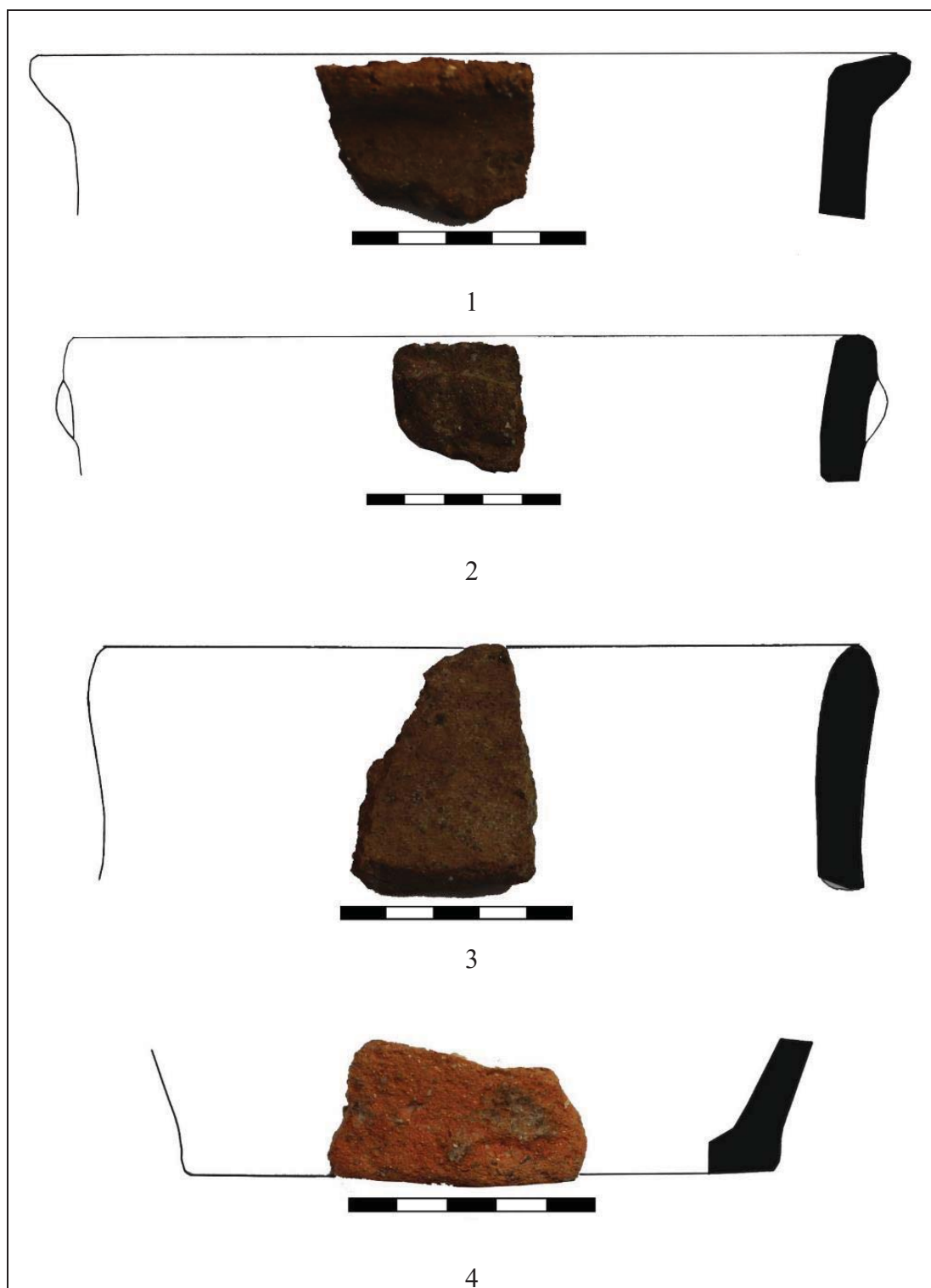
B. Material arheologic aparținând epocii hallstattiene. Grupul Vârtoș

Fig. 18

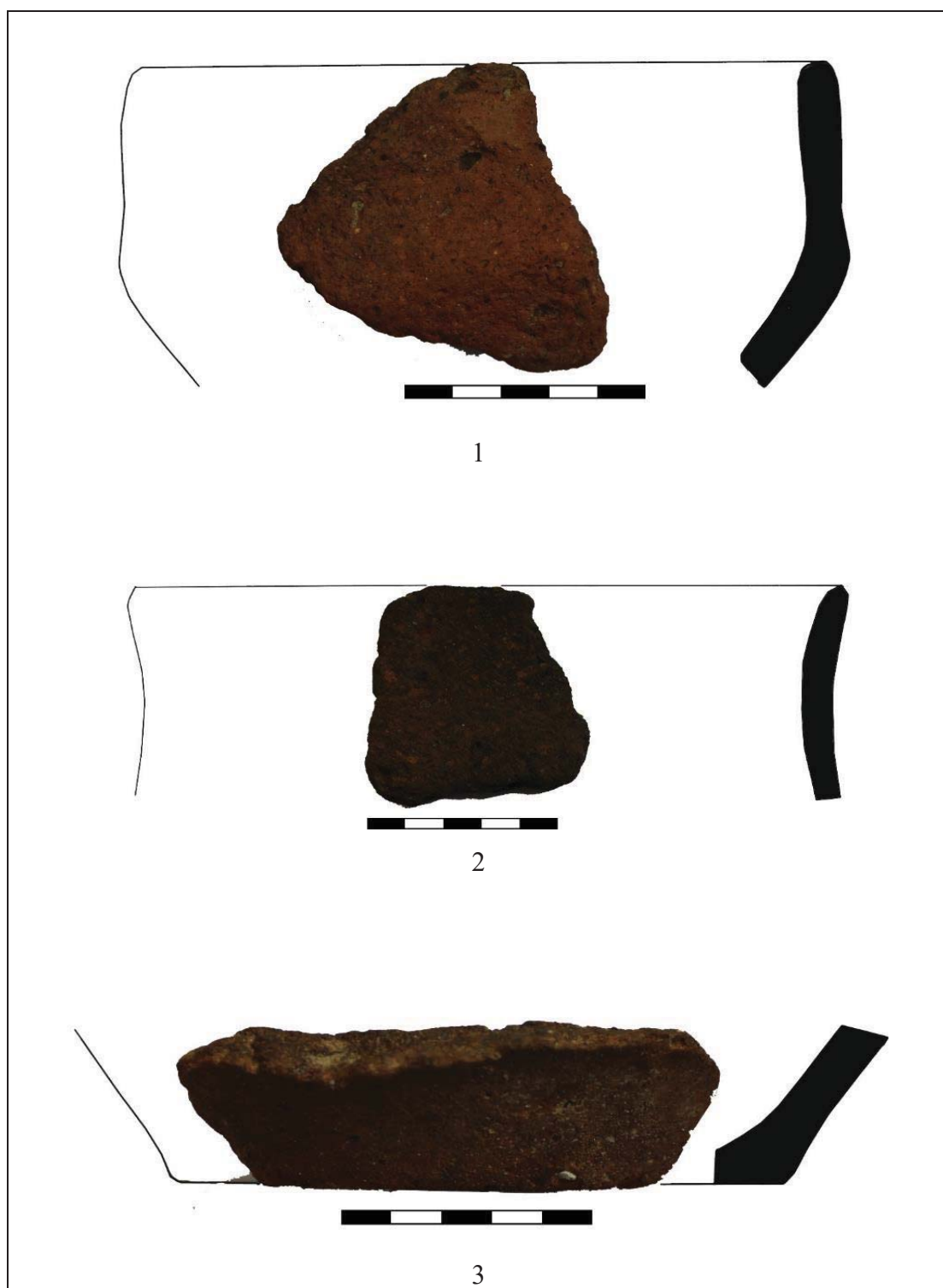

Fig. 19

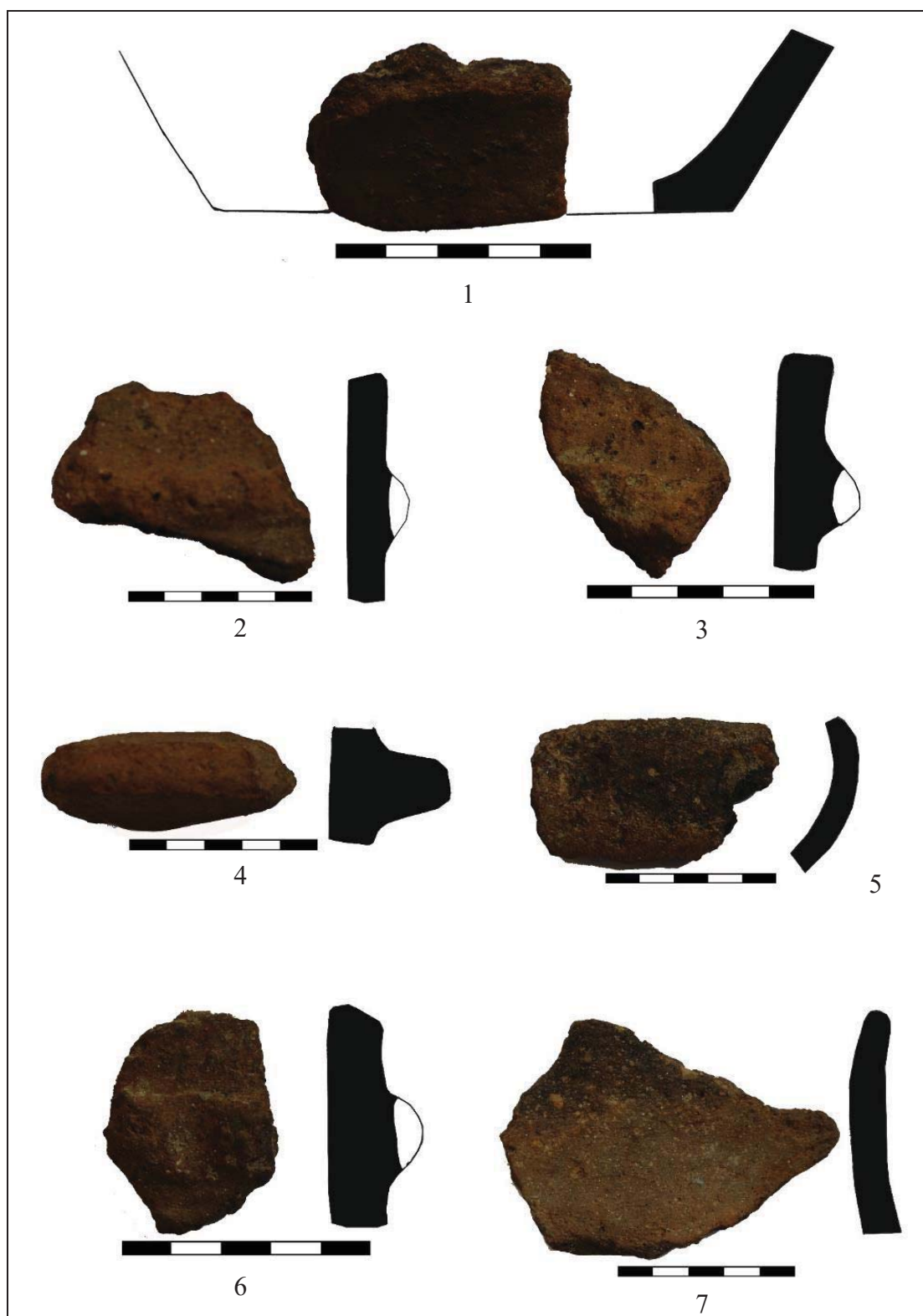

Fig. 20

Fig. 21

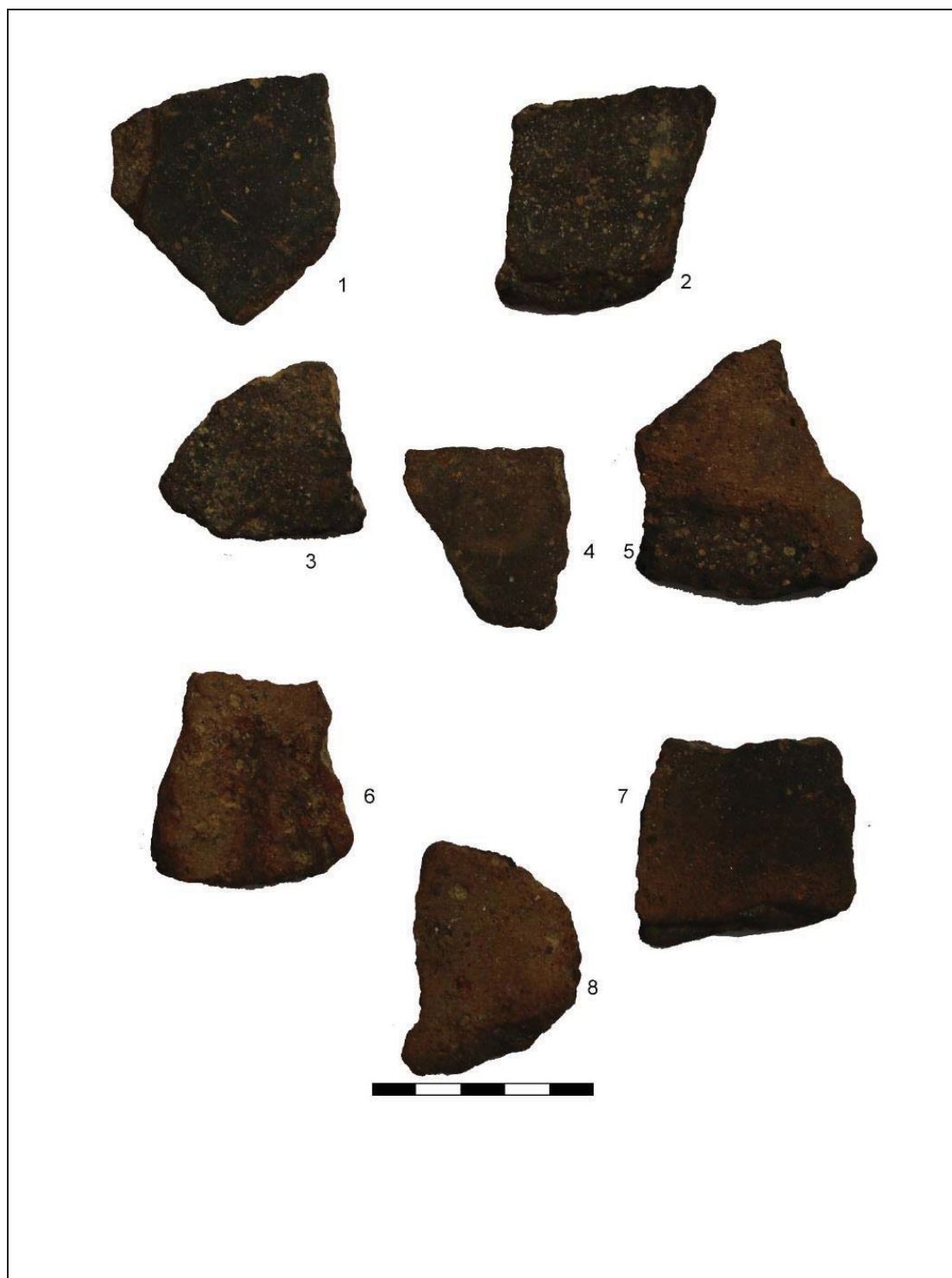

Fig. 22

Fig. 23

Pe urmele fortificației Ogrin din județul Dolj

Cătălin Nicolae PĂTROI

Rezumat: Studiul este dedicat fortificației *Ogrin* menționată în literatura din perioada interbelică. O incintă circulară concentrică, aflată la est de satul Lișteava, județul Dolj, a fost identificată pe imaginile satelitare în vechea zonă *Ogrin*. Numeroase artefacte arheologice descoperite în localitatea Lișteava indică o posibilă localizare a fortificației *Ogrin* în zona noii incinte circulare. Din punct de vedere administrativ-teritorial, situl *Ogrin* se găsește în comuna Sadova și nu la Lișteava.

Abstract: The study is dedicated to the *Ogrin* fortification mentioned in the literature of the interwar period. A concentric circular enclosure, located east of Lișteava village, Dolj county, was identified on satellite images in the old *Ogrin* area. Numerous archeological artifacts discovered in Lișteava locality indicate a possible location of the *Ogrin* fortification in the area of the new circular enclosure. From an administrative-territorial point of view, the *Ogrin* site is located in Sadova commune and not in Lișteava.

Cuvinte cheie: incintă circulară concentrică, fortificația *Ogrin*, localizare pe imagine satelitară, descoperiri arheologice pe teritoriul localităților Lișteava, Sadova și Ostroveni.

Keywords: concentric circular enclosure, *Ogrin* fortification, location on satellite image, archaeological discoveries on the territory of Lișteava, Sadova and Ostroveni localities.

În partea de sud a județului Dolj, destul de aproape de Dunăre, în cadrul unității administrativ-teritoriale Ostroveni se află și satul Lișteava. Acesta se învecinează la sud cu orașul Bechet iar spre nord cu localitățile Sadova și Piscul Sadovei. Spre vest curge râul Jiu iar spre est se află o mare întindere de teren care în momentul de față este în proces accentuat de deșertificare. Solul este prielnic culturii viței de vie motiv pentru care în perioada comunistă în zonă au fost înființate mai multe unități agricole care s-au ocupat de această activitate intensiv. Activitățile legate de vița de vie nu sunt noi în acest areal geografic, consemnări istoriografice indicând această îndeletnicire și în perioada medievală și modernă.

Amplasate pe o rută comercială veche, ce leagă portul Bechet de Craiova, pe axa sud-nord, teritoriile actuale ale localităților Sadova, U.A.T. Sadova și Lișteava, U.A.T. Ostroveni au oferit condiții prielnice apariției și dezvoltării unor comunități umane, fapt ilustrat de o serie de descoperiri arheologice preistorice, antice, medievale cât și moderne.

Etimologia cuvântului **LÎȘTEAV**, -Ă, *liștevi*, -e, adj. (Popular) **1.** (Despre ape) Murdar, tulbure, mocirlos, mlăștinos, nămolos. *Dinspre munți pogoară o funie de apă lișteavă, nămolosă, printre maluri mărunte.* În terminologia entopică lui îi corespund sinonimele: *bahlui, bahnă, boloată, mlaștină, mocirlă, mociură, ploștină, smârc, tău.*

<https://dexonline.ro/definitie/li%C8%99teav>

La începutul secolului al-XX-lea au fost executate lucrări de asanare a bălților mlăștinoase din lunca Lișteavei (300 de ha), de fixare a nisipurilor

zburătoare, care amenințau să inunde terenurile fertile, cât și de defrișare a unei porțiuni din pădurea din lunca Jiului.

În perioada 1898-1907, moșia Sadova, din care făcea parte și satul Lișteava, a fost împărțită în șase ferme agricole, una viticolă și una silvică: Sadova (2.904,6 ha), Pisc (2.525,7 ha), *Ogrin* (2.469,7 ha), Daina (2.120,7 ha), Odaia (2.909,7 ha), Coclitu (1.799,5 ha), Viilor (288,2 ha). Terenurile de la Lișteava făceau parte din Domeniul Coronei de la Sadova. Muncile la vie se realizau cu ȣiganii ursari din localitate în baza unor contracte de învoială. Aceștia erau preferați datorită sumelor mici cu care erau contractați (N. M. Mitu 2012: 202 ,210).

Localitatea Sadova se află amplasată atât într-o zonă de șes cât și pe una de deal și anume, pe Dealul Sadovei. Dealurile Aninilor și Tolei, amplasate pe direcția nord-sud, formează Valea Șuviței. Dealul Bostanele, situat pe direcția est-vest, se găsește în apropierea pârâului Sadova. Se pare că această localitate își începe viața în Evul Mediu atunci când a fost edificată mănăstirea Sadova (probabil anul 1643) în timpul lui Matei Basarab cu ajutorul robilor ȣigani care au fost eliberați apoi și au primit pământ în zonă (I. N. Lahovari și *al.* 1900: 305, vol. 5).

Între anii 1875-1976 localitatea Sadova se compunea din trei cătune: Răeți/Raeți, Damian și Piscul. Șase mori de apă, care probabil au origini mai vechi, sunt semnalate în zona Sadova în locurile: Găinăreasa, Racoviceanca, Aleșteul, Sărăceaua, Podul și Bostanele. În zonă s-ar fi dat și lupte, atât de către Matei Basarab cu turcii, cât și confruntări între austrieci și turci (în anul 1784).

Am început investigația arheologică a zonei localității Lișteava pornind de la semnalarea unor vestigii antice în literatura de specialitate.

Grigore Tocilescu a descoperit în locul numit *Ogrin*, în partea de est a localității Lișteava, urmele unei așezări romane sugerate de existența unor monede romane (D. Tudor 1978: 224).

În anul 1923, resturile unei urne funerare au fost trimise către Muzeul Regional de Antichități și de Etnografie al Doljului de către învățătorul Dimitrescu de la Lișteava care a menționat faptul că au fost găsite în locul numit *Ogrin*. Tot aici se pară că existau și „*antichități preistorice din mai multe timpuri începând din neolitic curat până târziu în vremea fierului,*” (C. N. Plopșor 1923: 296).

În Marele Dicționar Geografic al României este menționat faptul că „*la est de satul Lișteava se văd ruinele unui sat numit Ogrin,*” (I. N. Lahovari și *al.* 1901: 178, vol. IV).

Urme arheologice sunt menționate și în răspunsul la *Chestionarul* adresat de către C. N. Plopșor primăriilor din județul Dolj în anul 1927. Este vorba despre un loc în care se află „*o cetate de formă ovală unde s-au găsit monede din vremea împăratului Vespasian, săgeți de piatră și fier,*” etc. Faptul că această cetate este fortificată reiese din afirmația „*se văd niște șanțuri cu care a fost înconjurată cetatea,*”. În arătură au fost găsite arme (lânci de fier), unelte (ciocane, ceramică), iar pământul este ars și sunt urme de cenușă (L. P. Vava, C. Ceacăru 2015-2016: 197). Probabil informațiile din *Chestionar* se referă la cetatea din locul „*Ogrin,*”.

Consultând ortofotoplanul localităților Lișteava și Sadova, corespunzător anilor 2014-2016, am identificat la o distanță de cca. 2700m est de localitatea

Lișteava o structură alcătuită din două incinte semicirculare concentrice care probabil sunt structurile fortificației numite *Ogrin*. Diametrul incintei exterioare, pe direcția nord-sud este de cca. 395m. Incinta centrală, circulară, se găsește la sud de o baltă (pe planurile de tragere este numit Eleșteul Ogrin) care a distrus partea de nord a structurii. Diametrul măsurat al inelului central este de cca. 130m. (**Fig. 2-3**).

Pe imaginile satelitare se pot observa șanțurile și valurile de apărare ale celor două incinte. Partea de est a incintei exterioare a fost distrusă de o fermă viticolă ridicată pe acel amplasament, fapt ușor observabil pe imaginea satelitară. Mulțumiri domnului Leonard Dorogostaisky pentru faptul că a sprijinit demersul de a identifica acest sit cu imagini satelitare de o calitate bună.

Verificând limitele administrativ-teritoriale ale localității Lișteava am constatat faptul că situl *Ogrin* se găsește pe teritoriul U.A.T. Sadova chiar dacă cea mai apropiată localitate rămâne Lișteava. Cum informațiile istoriografice despre vestigiile antice descoperite la Lișteava și cetatea *Ogrin* fac referire la satul Lișteava, se impune ca pe viitor acest sit să fie localizat corect, pe teritoriul U.A.T. Sadova, pentru protecția sa. (**Fig. 6**).

Tot în *Chestionar* apare o mențiune referitoare la o siliște de sat vechi numită „Vișsa,, (L. P. Vava, C. Ceacăru 2015-2016: 197). Am identificat acest toponim în apropiere de fortificația Ogrin, la vest de aceasta, datorită faptului că apare marcat pe planurile directe de tragere ale armatei cu numele de *Visa vechi*. Despre această siliște a satului Lișteava, numită *Vișsa*, Marele Dicționar Geografic al României indică faptul că se găsea pe moșia Sadova.

Pe teritoriul localității Lișteava se află un alt sit în punctul „La Livezi,, aflat la 500m vest de km 58 al șoselei Craiova-Bechet. Aici este semnalată o necropolă din Hallstatt și o așezare medievală timpurie din sec. X.

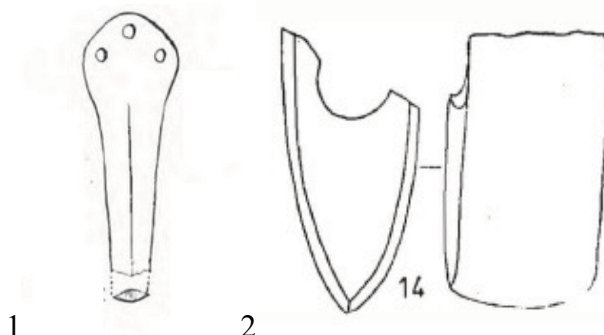
(<http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=listeava-ostroveni-dolj-situl-arheologic-de-la-listeava-la-livezi-cod-sit-ran-73585.01>).

Cu ocazia unor lucrări de cartare a siturilor arheologice din Lista Monumentelor Istorice Dolj, pe parcursul anului 2008, specialiști ai Muzeului Olteniei Craiova au constatat următoarele aspecte despre acest sit pluristratificat: „*siturile se află pe partea de teren accidentat la 500m de șoseaua principală, centrate de o vale abruptă lungă de 150m cu o deschidere de 40m și o adâncime de 10 m, loc nemarcat, neprotejat și supus eroziunii accentuate a solului, valea fiind practic un torent. Cu același prilej în zona Foișor(PGN alt.146n; N-44.11152; E-23.84905), a fost descoperit întâmplător un sit arheologic, tip epoca bronzului centrat de un tumul aplatizat pe care se află piramida de cartare DTM.,,, (sursa <http://alexisphoenix.org/gpssites.php>. Accesat în data de 22.03.2021, ora 9.45).*

Alte materiale arheologice preistorice, atribuite bronzului timpuriu și culturii Coțofeni au fost semnalate pe teritoriul localității fără alte repere (P. Roman 1976: 82, 115, pl. 10/14). Este cazul unui topor din piatră cu gaură de înmănușare păstrat fragmentar. (**Fig. 1. 2**)

Tot din preistorie, probabil din epoca bronzului, datează și un pumnal cu placă la mâner rupt la vârful, descoperit la Lișteava (**Fig. 1. 1**). Lama este foliiformă

și are nervură mediană, placa lătită și rotunjită cu trei găuri pentru nituri. Dimensiunile lamei sunt 11,4cm cu o lățime de 3,8cm, iar greutatea este de 42g. Piesa se află la Muzeul Olteniei din Craiova cu număr de inventar 51384 (D. Berciu 1939: 137, nr. 2, fig. 170; R. Băjenaru 2013: 124).

Fig. 1. 1. Lama de pumnal din epoca bronzului de la Lișteava, jud. Dolj. Apud D. Berciu 1939: fig. 170. 2. Topor din piatră cu gaură de înmănușare din cultura Coțofeni descoperit la Lișteava, jud. Dolj. Apud P. Roman 1976: 115, pl. 10/14.

În punctul „*La Coasta*„ este o așezare și necropolă dacică. Au fost descoperite fibulele de tip Orlea-Maglavit realizate din bronz și datate în sec. I a. Chr. (D. Berciu 1939: 219; V. V. Zirra 2017: 251, 381, pl. 49/5; C. N. Pătroi 2020: 209).

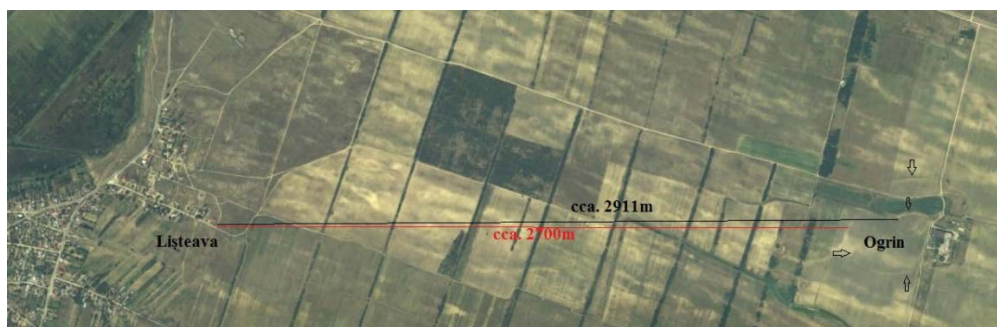
La Lișteava, în locul numit „*Ogrin*„, sunt semnalate vestigii romane, monedele fiind unele dintre aceste urme (D. Tudor 1978: 224; O. Toropu, C. Tătulea 1987: 187; I. Zăuleanu 2017: 52).

Pentru o mai bună imagine a situației descoperirilor arheologice din zona în care se află incinta circulară fortificată *Ogrin*, am extins căutările și la unitățile administrativ-teritoriale vecine. Pe teritoriul localității Ostroveni, jud. Dolj, a fost descoperit și un sesterț din anii 155-156 emis de Antonius Pius și găsit de către cetățeanul Ghiță Ion din Ostroveni în curtea casei bunicii în aprilie 2004.

Detalii monedă - Avers. *ANTONINVS. AVG. PIVS. P. P. IMP II.* Efigia împăratului, laureat, spre dreapta. Revers. *TR. POT. XIX COS. IIII S.C.* Vesta stând spre stânga, ține *palladium* în mâna dreaptă și sceptru în stânga R.I.C. 941, Roma, anii 155-156. Ax 8, 24,80 g, diametru 30 mm.

În locul numit „*Capul Viilor*„, a fost găsită o monedă emisă de către împăratul Domițian (T. Rădulescu 2012: 245-246, 249). Tot în acest punct a fost semnalată și o drahmă emisă de Dyrhachium (C. Voicu 1987: 22).

Din punctul „*Severin*„, au fost recuperate monede de secol II emise în timpul lui M. Agrippa (D. Tudor 1978: 225).

Fig. 2. Localizarea fortificației *Ogrin* în raport cu satul Lișteava, jud. Dolj.

Fig. 3. Fortificația *Ogrin* de la Sadova, jud. Dolj pe un ortofotoplan din anii 2014-2016. Suport cartografic <https://map.cimec.ro/Mapserver/>

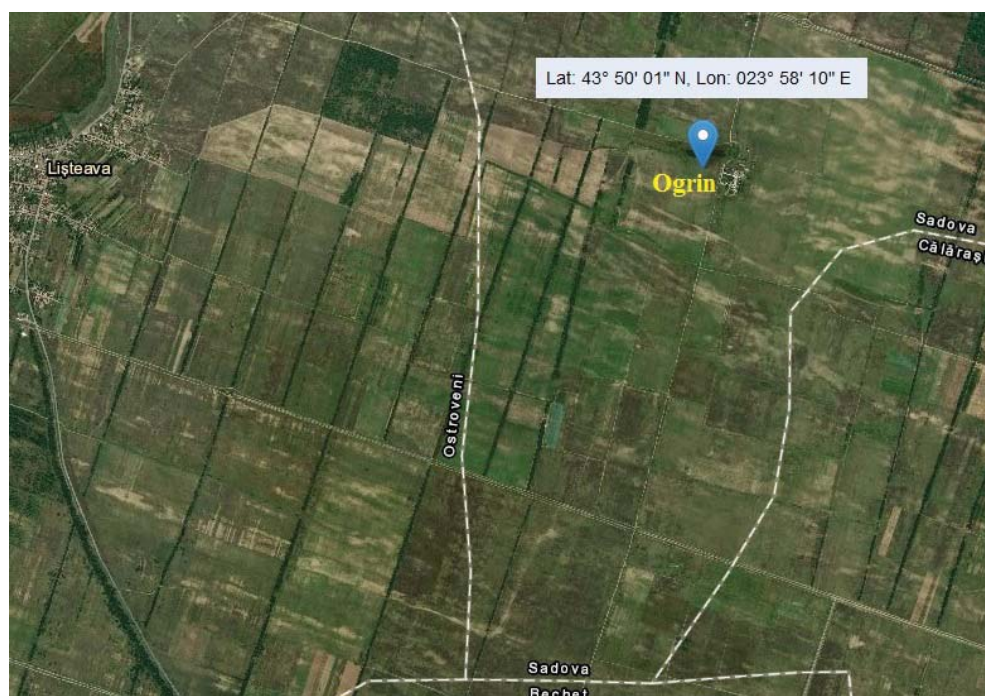
Fig. 4. Fortificația *Ogrin* de la Sadova, jud. Dolj marcată pe planurile directe de tragere ale armatei. Suport cartografic <https://map.cimec.ro/Mapserver/>

Fig. 5. Zona fortificației *Ogrin* de la Sadova, jud. Dolj pe hartă topografică.

Suport cartografic

<https://portal.geomil.ro/portal/home/webmap/viewer.html?webmap=f4ff7adb4477470ea525061079ec972d>

Fig. 6. Localizarea fortificației *Ogrin* din punct de vedere administrativ-teritorial în cadrul U.A.T. Sadova, jud. Dolj.

Suport cartografic <https://earthexplorer.usgs.gov/>

Acestea sunt informațiile privind descoperirile arheologice de pe teritoriul localității Lișteava și al U.A.T. Ostroveni. Fiind într-o fază preliminară a cercetării, înainte de realizarea unui diagnostic arheologic intruziv în acest sit, nu putem arăta clar momentul cronologic în care a fost edificată această incintă circulară fortificată. Prin analogie cu alte obiective similare din zonă, putem observa că cele mai apropiate similitudini sunt la fortificația de la Căciulătești, punctul „*Schitul Roaba*„, din jud. Dolj, poate și la incintele circulare de la Portărești, U.A.T. Giurgița.

La Sadova (Jud. Dolj) s-au descoperit în special monede. Un tezaur ce conține denari romani republicani din perioada 167-155 a. Chr. - 41 a. Chr. și 39 tetradrahme dacice de tip Criciova, Medieșul Aurit, Dobrești și Filip III Arideul și didrahme geto-dacice de tip Adâncata și imitații după tetradrahme Filip al II-lea de tip Vârteju (C. N. Pătroi 2020: 286).

Alte monede romane republicane, descoperite în număr mai mic, au fost găsite în sat după cum urmează:

- în anul 1924 un denar roman republican din perioada 137/134 a. Chr. și unul imperial de la Augustus (M. Chițescu 1981: 359; T. Părpăuță 2006: 383).
  - în anul 1942 un denar roman republican și unul imperial (M. Chițescu 1981: 256).
- Personal cred că această referire este una și aceeași cu cea anterioară fiind vorba doar despre o eroare materială în corpul anului descoperirii (1924 vs. 1942).

În locul numit „*Pârâul Ocolnei*”, în anul 1954 a fost găsit un denar roman republican din perioada 119-110 a. Chr. (Gh. P. Bordea, O. Stoica, V. Ciucă 1980: 72; M. Chițescu 1981: 341; T. Părpăuță 2006: 383, C. N. Pătroi 2020: 286). Tot în acest loc, care se află pe teritoriul fostului sat Damian, a fost descoperit un denar de la Elagabal și un antoninian de la Gordian al-III-lea (D. Tudor 1978: 225).

Un tezaur din timpul lui Pasvanoglu a fost descoperit la Sadova, jud. Dolj și datează de la sfârșitul sec. XVIII – început sec. XIX (M. Rădulescu, Fl. Biciu 2002: 53).

La Piscul Sadovei, U. A. T. Sadova, în locul „*Grădina lui Graure*”, au fost semnalate importuri romane din sec. II a. Chr. - I p. Chr. și un tezaur de monede romane republicane și imperiale (C. N. Pătroi 2020: 255).

În satul Raeți, U.A.T. Sadova, în locul numit de localnici *Șuvița*, care este o viroagă dispusă perpendicular pe șoseaua Craiova-Bechet, înainte de intrarea în sat, cum vii dinspre Craiova, au fost descoperite materiale ceramice ale culturii Basarabi (D. Bondoc 2000: 85, fig. 1-9). **Fig. 7-8.**

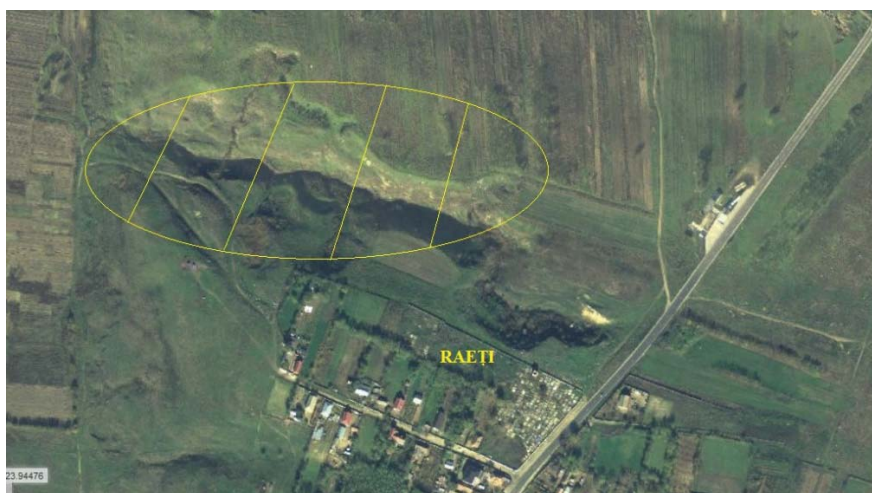
Fig. 7. Marcarea pe planurile directe de tragere ale armatei a zonei din care au fost recuperate materiale ale culturii Basarabi din satul Raeți.

Suport cartografic <https://map.cimec.ro/Mapserver/>

În satul Damian, U.A.T. Sadova, jud. Dolj, fragmente ceramice din prima epocă a fierului au fost găsite în urma unor cercetări de suprafață și în punctul „*Islazuri*” (O. Stoica 1969: 143; I. Chicideanu 1986: . 42, 44; S. Lazăr 1999: 19-37; *Idem* 2005: 85; *Idem* 2009: 17-34; *Idem* 2020: 33-34).

În punctul „*Trăsuri*” aflat la aproximativ 700 metri sud de sat „a fost descoperit întâmplător în peretele unui canal de irigație la adâncimea de 1,20 m un vas bitronconic, cu buza răsfrântă în exterior, nedecorat, acoperit cu slip negru. În acest vas erau două cești cu buza arcuită în interior, cărora le lipsesc toartele, iar alături se afla o strachină-capac fragmentară, de formă tronconică cu marginea arcuită în interior ornamentată cu 4 proeminente. În apropierea vaselor au fost găsite oase arse. Complexul a fost considerat că aparține unui mormânt

Hallstattian de incinerație. Ulterior materialele au fost atribuite grupului Bistreț Ișalnița,, (O. Stoica 1969: 143; I. Chicideanu 1986: 42, 44; S. Lazăr 1999: 19-37; Idem 2009: 17-34; Idem 2020: 33-34; M. Șandor Chicideanu 2003: 226; S. Lazăr 2005: 84-85).

Fig. 8. Marcarea pe imagine satelitară a zonei din care au fost recuperate materiale ale culturii Basarabi din satul Raeți.

Suport cartografic <https://map.cimec.ro/Mapserver/>

La nord de satul Căciulătești, U.A.T. Dobrești, în punctul „*Schitu Roaba*„ sau „*Dealul Lupului*„, (Fl. Ridiche 2000: 51) se află o așezare de epoca bronzului (cultura Verbicioara). Având la nord Valea Predeștilor și pârâul Predești iar la vest pârâul Jieț, acest sit se află într-o zonă favorabilă din punct de vedere al amplasamentului. În momentul de față se mai păstrează doar o parte din sit, șanțul și valul de apărare al celei de a doua incinte fiind vizibil pe imaginile satelitare. Stratigrafia, cu excepția structurilor din epoca bronzului atribuite culturii Verbicioara, se aseamănă cu cea de la Portărești, U.A.T. Giugița. Situl conține și structuri din a doua epocă a fierului (La Tene) și din epoca medievală (sec. XV-XVI). **Fig. 9.** Fișa sitului

<http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=caciuatesti-dobresti-dolj-situl-arheologic-de-la-caciuatesti-la-schitul-roaba-cod-sit-ran-72114.01>

Fig. 9. Identificarea pe imagine satelitară a sitului de la Căciulătești, U.A.T. Dobrești, în punctul „*Schitu Roaba*„ sau „*Dealul Lupului*„.
Suport cartografic <https://map.cimec.ro/Mapserver/>

Primele informații despre situl de la Căciulătești (D. Ciobotea, I. Vulpe 1982: 197) provin din fondul arhivistic de la Arhivele Statului Craiova (dosar 4/1853, f. 652). Printre alte elemente legate de construirea unei mănăstiri în perimetrul cetății în anul 1853, de către căpitanul Tîrnoveanu, ori de existența unei cetăți din timpul lui Matei Basarab, sunt date și dimensiunile cetății dacice (160 stînjeni).

O informație de la Dumitru Tudor, care nu a oferit până în acest moment dovezi că ar fi corectă, este cea referitoare la existența unui castru de pământ la Căciulătești, în locul Roaba (D. Tudor 1968: 337).

Un alt obiectiv similar, identificat recent și care constă în două incinte circulare concentrice și fortificate este cel aflat la 1,5 km est de Rast, jud. Dolj (C. N. Pătroi 2020; *Idem* 2021). Însă nu avem alte informații privind momentul cronologic în care a fost edificată această dublă incintă circulară. **Fig. 10.** Pe teritoriul U.A.T. Rast au fost semnalate vestigii neolitice ale culturii Vinča, în punctul „*Gridul Țîfarului*„, la sud de sat, dar și materiale (ceramică) ale culturii Vârtoș, la marginea localității (S. Lazăr 2005: 108).

În localitatea Rast, în punctul „*Islaz*„, este și o necropolă tumulară aflată la nord-vest de sat. Unul din tumulii cercetați a fost *Movila Barbului*. Descoperirile au fost atribuite culturii Yamnaya. (C. N. Pătroi 2020 a: 24).

Cele mai vechi artefacte descoperite în zona supusă analizei sunt piesele din epoca bronzului timpuriu. Acestei perioade cronologice nu-i sunt străine așezările fortificate cu sisteme de apărare circulare, nici sanctuarele circulare ori „*observatoarele*„ astronomice. Forma fortificației *Ogrin* corespunde acestor tipare și prin urmare este o pistă ce trebuie verificată cu atât mai mult cu cât am semnalat recent în zona de sud a județului Dolj zeci de astfel de incinte circulare, simple, concentrice ori în diverse dispuneri și asocieri cu incinte patrulate și tumuli.

Primei epoci a fierului îi aparțin diverse situri și artefacte semnalate în zona Lișteava-Ostroveni.

Referitor la prezența vestigiilor dacice, anterior cuceririi romane, pe teritoriul localităților Lișteava, Piscul Sadovei și Sadova, încă nu putem face asocierea între acestea și cetatea *Ogrin*. Totuși, numărul mare de monede din sec. II-I a. Chr. oferă un interval cronologic în care ar fi putut să evolueze o comunitate dacică ce ar fi putut edifica și fortificația *Ogrin*.

Fig. 10. Identificarea pe imagine satelitară a incintei circulare aflate la est de Rast, jud. Dolj. Apud C. N. Pătroi 2021.

Cum am observat și din alte situri similare, unde locuirea dacică se află peste o veche vatră din epoca bronzului, același lucru se putea întâmpla și în cazul *Ogrin* cu atât mai mult cu cât există și artefacte ale acestei perioade descoperite în zonă, în microarealul geografic din imediata vecinătate a fortificației. Referitor la monedele romane imperiale, fără o datare precisă, acestea se pot încadra unui interval cronologic ce începe cu sec. I. a. Chr. și urcă și după cucerirea romană.

Numărul mare de monede recuperate din zona Lișteava-Ostroveni-Sadova indică plasarea așezărilor antice din zonă pe traseul unei rute comerciale bine definite și intens exploatată în perioadă.

Despre așezări civile romane ori existența unor caestre din perioada daco-romană, deși au fost semnalate de unii autori, nu avem informații suficiente. Faptul că la Bechet, Locusteni dar și în alte localități din zonă au fost identificate numeroase urme romane este un bun indicator că zona geografică Ostroveni-Lișteava-Sadova nu și-a dezvăluit în totalitate vestigiile antice care nu aveau cum să lipsească dintr-un areal intens locuit și plasat pe o rută de comunicație ce lega Drobeta de Sucidava și zona Bechet și sudul Dunării de Pelendava (Craiova).

Fortificația de la *Ogrin* prin forma sa circulară concentrică se alătură unui grup de astfel de incinte edificate în partea de sud a județului Dolj și necercetate

încă. Prin acest studiu preliminar am dorit să introduc în circuitul științific un obiectiv despre care nu aveam informații decât din literatura interbelică.

Prin identificarea incintei circulare concentrice de la *Ogrin* pe imaginile satelitare putem asocia descoperirile cunoscute și menționate în literatură ca provenind din zona Lișteava-Ostroveni-Sadova cu un obiectiv identificat în teren, iar prin cercetare arheologică vor fi stabilite bornele cronologice ale evoluției acestui sit și culturile care și-au pus amprenta asupra sa.

BIBLIOGRAFIE

Băjenaru R.

2013 – **Identități culturale, structuri de putere și conflict militar în nordul Peninsulei Balcanice în mleniile IV-III a. Chr.** Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București.

Berciu D.

1939 – **Arheologia preistorică a Olteniei.** Editura Scrisul Românesc, Craiova.

Bondoc D.

2000 – *Noi descoperiri arheologice pe raza județului Dolj.* Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie, vol. XII, p. 85-91.

Bordea-Poenaru Gh., Stoica O., Ciucă V.

1976-1980 – *Tezaurul de denari romani republicani de la Sadova (județul Dolj).* Buletinul Societății Numismatice Române, 70-74, p. 139-151.

Chicideanu I.

1986 - *Die Frühthrakische Kultur. Zur Bronzezeit in Sudwest Rumänien.* Dacia, NS, 30, 1-2, p. 42-44;

Chițescu M.

1981 – *Numismatic aspects of the History of the Dacia state. The Roman Republican Coinage in Dacia and Get-Dacian Coins of Roman Type.* Oxford, BAR IS 112 n. 28, n. 112.

Ciobotea D., Vulpe I.

1982 – *Descoperiri arheologice și numismatice în Oltenia, menționate în documente.* Mehedinți. Cultură și Civilizație. IV, Drobeta Turnu Severin, p. 195-200.

Lahovari I. G., Brătianu I. C.

1901 - **Marele Dicționar Geografic al României.** București.

Lazăr S.

1999 - *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Dolj.* Arhivele Olteniei, SN, 14, p. 19-37;

2005 – **Cultura Vârtop în Oltenia.** Editura Scrisul Românesc, Craiova.

2009 - *Așezări de la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sudul Olteniei.* Arhivele Olteniei, S.N., 23, p. 17-34.

2020 - *Catalogul descoperirilor ceramice hallstattiene timpurii din Oltenia. I. (A-G).* Arhivele Olteniei, S.N., Nr. 34, p. 23-38.

Mitu N. M.

2012 - *Forța de muncă, utilizată pentru lucrările agricole de pe Domeniul Coroanei Sadova (1884-1948)*. Arhivele Olteniei, S.N., nr. 26, p. 201-214.

Părpăuță T. D.

2006 - **Moneda în Dacia preromană. Secolele IV a. Chr. – I p. Chr.** Editura Trinitas, Iași.

Rădulescu M., Bîciu Fl.

2002 - *Un tezaur din timpul lui Pasvanoglu descoperit la Sadova – Dolj (sf. sec. XVIII – început sec. XIX)* „Oltenia”, s. III, nr. 1-2, p. 53.

Roman P.

1976 – **Cultura Coțofeni**. Editura Academiei R.S.R., București.

Pătroi C. N.

2020 - **Dacii din Oltenia. Repertoriul de așezări și descoperiri înainte de cucerirea romană**. Drobeta Turnu Severin.

2020 a - *Noi informații despre siturile eneolitice din Câmpia Băileștiului și o primă repertoriere a structurilor circulare prezente în partea de sud-vest a regiunii Oltenia*. Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie, Muzeul Olteniei Craiova, vol. XXVII, p. 7-87.

2021 - **The Catalogue of the Prehistoric Circular Enclosures in Oltenia Region, Romania**. Drobeta Turnu Severin.

Ploșor C. N.

1923 – *Însemnări mărunte*. Arhivele Olteniei, An II, nr. 8, iulie-august, p. 295-300.

Popescu Vava L., Ceacăru C.

2015-2016 – *Câteva informații cu privire la Chestionarul lui C. S. Nicolaescu Ploșor adresat primăriilor din județul Dolj*. Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie-Istorie, vol. XXII-XXIII, p. 185-212.

Rădulescu T.

2012 - *Un fragment de tezaur monetar din epoca romană de la Craiova – Metro și alte monede romane imperiale descoperite în Dolj*. Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Ploșor”, nr. 13, p. 235-250.

Ridiche Fl.

2000 - *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara (Partea I)*. Oltenia. Studii și Comunicări. Vol. XII, p. 41-73.

Stoica O.

1969 - *Descoperiri arheologice în satul Damian*. Studii și Cercetări, Craiova, p.143;

Șandor-Chicideanu M.

2003 - **Cultura Țuto-Brdo Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea mijlocie și inferioară**. Editura Nereamia Napocae, Cluj.

Toropu O., Tătulea C.

1987 - **Sucidava-Celei**. Editura Sport-Turism, București.

Tudor D.

1968 - **Orase, târguri și sate în Dacia Romană**. Editura Științifică, București.

1978 – **Oltenia Romană**. Ediția IV, București.

Voicu C.

1987 – *Circulația monedelor orașelor Dyrrhachium și Apollonia în sud-vestul Daciei*. Oltenia. Studii și Comunicări. Arheologie, Istorie, Artă, Etnografie, nr. V-VI, p. 17-24.

Zăuleanu I.

2017 - *Spațiul Romanașean în timpul administrației romane (sec. II-III d. Hr.)*. Memoria Oltului și Romanașilor, An. VI, nr. 11 (69), noiembrie 2017, p. 48-53.

Zirra. V. V.

2017 – **Fibulele de schemă La Tène din România**. Editura Scrisul Românesc, Craiova.

II. ISTORIE

EVOLUȚII ȘI STRUCTURI ADMINISTRATIVE ÎN JUDEȚUL GORJ. PLAIUL VÂLCAN/VULCAN ÎN SECOLELE XVIII-XIX

Gabriel SARCINĂ*

Summary: „Developments and administrative structures in Gorj county. Valcan/Vulcan area in the XVIII-XIX the centuries”

The first administrative division of the counties, located south of the Carpathian Mountains, dates from the Austrian occupation of Oltenia (1718-1739). On this occasion, Gorj County was divided into four territories named “plăși”: the upper, lower, middle and edge territories. Later, but not earlier than the second half of the 18th century, the Valcan/Vulcan area appears as an administrative subunit of Gorj County, although, as a geographical entity, it was documented since October 17, 1629.

In the first half of the 19th century, information about the Valcan area multiplied considerably. The cartographs from 1815 and 1831, as well as other contemporary historical sources, offer us generous information about the name/number of villages in the Valcan area, the names of village owners, the number of families or houses, the number of priests or parishioners.

A radical change is imposed with the administrative reforms initiated by Alexandru Ioan Cuza. The Valcan area is preserved, but it has been divided into several rural communes. Subsequently, several reorganizations of the Valcan plain took place in 1873 and 1876. In 1887, the Valcan plain disappeared and gave way to the appearance of the Ocolu-Valcan area (1887 and 1896) or only the Valcanu area (1896).

Keywords: Gorj County, the Valcan/Vulcan plain, cartograph, area, commune.

Izvoarele istorice ne adevăresc încă din vremea ocupației austriece asupra Olteniei (1718-1739) că județul Gorj a fost împărțit în 4 plăși. Este vorba despre „(...) Plassa de sus, Plassa de jos, Plassa demislok et Plassa demargine [conduse de 4] ispravnici”¹. Există istorici care consideră că această conducere unitară s-a menținut până „(...) în anul 1741, după care la conducerea plășilor fiind numiți câte

---

* Profesor de istorie, Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși” – Peștișani, e-mail: gabisarcina@gmail.com.

¹ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. VI (1700-1750), București, 1878, p. 325: „Districtus quisque dividetur in quator partes nimirum in partem superiorem, Inferiorem et Mediam, Valachiae Plassa Desus, Plassa de sos, Plassa demislok, et Plassa demargine vocatus”; I.C. Filitti, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*, București, 1935, p. 39; Șerb. Papacostea, *Oltenia sub stăpânire austriacă (1718-1739)*, București, 1998, p. 253.

un zapciu de plasă, respectiv câte un vătaf în plășile din zonele de munte, numite plaiuri.”¹

Recunoaștem, însă, că ne-am lăsat seduși în a considera că așa numita „Plassa de sus” cuprindea așezările din zona muntoasă sau părțile nordice ale județului Gorj – cele care, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se vor diviza în circumscripțiile administrative plaiul Vâlcan și plaiul Novaci –, dar potrivit unei conscripții², întocmită de aceleași autorități austriece, ipotezele noastre inițiale au fost readuse pe făgașul normal.

Reîntorcându-ne la momentul organizării entității administrative plaiul Vâlcan, când anume s-a întâmplat acest reviriment este greu de probat cu exactitate, mai cu seamă că sursele istorice contemporane – unele dintre ele consultate/citate și de noi³ – ne oferă o abundență de informații despre districtul/județul Gorj, nu însă și despre divizarea administrativă a acestuia¹, așa cum ne-am fi dorit cu toții.

¹ N. Chipurici, *Organizarea teritorial-administrativă a județului Mehedinți în plăși (1719-1950) și pe raioane (1950-1968 februarie 16)*, în *Drobeta*, Nr. XI-XII, Drobeta Turnu Severin, 2002, p. 383. O opinie relativ asemănătoare, în N. Băbălău, D. Ciobotea și I. Zarzără, *Din istoria instituțiilor administrative ale județului Dolj*, Craiova, 2004, p. 35: „(...) împărțirea județelor în plăși ar data din vremea lui Constantin Mavrocordat, dar cu certitudine există doar după 1780 când Alexandru Ipsilanti a acreditat prin lege funcția de zapciu.”

² A se vedea și *Conscriptio districtus Syl Superioris*, în D. Ciobotea și N. Lolescu, *Obștea Peștișani din Gorj*, Craiova, 2017, p. 87-99. Realizată în 1727, această statistică ne reconfirmă faptul că la această dată jud. Gorj era împărțit în 4 plăși, dar fără a se preciza și alte detalii. Ne sunt menționate numele „ispravnicilor de plăși” și numărul familiilor din fiecare plasă (cu/fără moșie, văduve și nevolnici, catane, oameni veniți din Transilvania), numărul animalelor (cai, boi, vaci) ș.a. Apar, aici, sate din viitorul plai Vâlcan (Isvarna, Costeni, Pocroja, Tismana, Topești, Berești/Boroșteni, Gureni, Francsești, Pestejsani, Hobița, Dregejesti, Bradiscesni, Belta, Racoți, Celcești, Pereul, Telești) precum și din viitoarele plăși Peșteana (Forcașești, Ordari Superior, Plopsorul) sau Turceni (Gherbovul, Racsii, Ordari Inferior, Hohaba, Boroscol, Bolbosi, Turcseni). Toate aceste sate, fără a se preciza informații despre plaiuri sau plase, le regăsim și în *Lista satelor în conscripția ordonată de Virmond*, în C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, vol. II (1726-1732), București, 1944, p. 313-320. Asemănător, însă, numai o mică parte dintre aceste sate („pagum Tismana, possessiones Topești et Ohava, Pokroja, Hobicza, Fretesti, Grindul qui nune digitum Godinesti”) se regăsesc și în *Catagrafia latină a Valahiei Cisalutana din 1731* (N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece: 1716-1739*, București, 1906, p. 237-241).

³ *Constitution faite par le Prince Constantin Maurocordato (...) le 7 Fevrier 1740*, în *Mercure de France*, Paris, Juillet, 1742, p. 1523: „Liste de districts de la Valachie (...) Romanatz, Voulcfia, Dolzi, Gorzi, Mechedintz”; Fr. Bauer, *Memorires historiques et geographiques sur la Valachie...*, Francfort et Leipsic, 1778, p. 208-218 (prezintă în detaliu date despre localități din județul Gorj, la momentul 1768-1774, fără referiri la plaiuri sau plăși. Rămâne totuși întrebarea: de ce *Memoriile...* – atât de bogate și variate în informații – nu fac referire și la subîmpărțirea administrativă a județului Gorj? Fie nu a existat așa ceva la momentul respectiv – fapt cu care noi nu suntem de acord – fie nu au fost interesați de așa ceva. A contat mult și de cine au fost strânse informațiile din teritoriu, ce nivel de înțelegere aveau, apoi și cine le-a prelucrat. De ce nu, poate s-au strâns și astfel de informații, dar s-au pierdut); L. Panzini ne-a lăsat informații despre județele Olteniei care aveau la conducere „unul sau doi guvernatori politici, numiți ispravnici”. Nu ne-a transmis și ce aveau aceștia în subordinea lor (*Călători străini despre Țările Române*, vol. X, Partea I, București, 2000, p. 216-217); C.G. Ludolfo ne-a menționat „districtul Jiul de Sus” (*ibidem*, p. 439), însă și celelalte

Un izvor istoric demn de luat în seamă și care ar fi putut aduce mai multă limpezire în speța noastră este *Catagrafia Țării Românești de la 1773-1774*². Din nefericire, datele pentru județul Gorj, inclusiv pentru toate celelalte județe ale Olteniei, nu s-au păstrat. Au rămas date parțiale numai pentru județele Argeș, Olt și Teleorman din care putem prezuma că acestea erau împărțite în plăși sau plaiuri. Astfel, prin analogie, considerăm că și județul Gorj era împărțit, la rândul său, în astfel de subunități administrative. Din păcate, risipindu-se în neant catagrafia, nu știm dacă era consemnat sau nu și plaiul/plasa Vâlcan (!).

Ca urmare, pe lângă incertitudinile legate de momentul subîmpărțirii județului se adaugă și cele privitoare la necesitatea fragmentării acestuia. Au avut oare prioritate transformările economice ori dezideratele administrative? Noi credem că și unele și altele, dar nu ar trebui neglijate nici cele juridice, cele demografice, fiscale ba chiar și cele de natură militară, mai ales că „vătafii de plaiuri [au avut menirea să păzească] trecătorile Carpaților”³, însă de multe ori erau chiar „păzitorii drumurilor din munți spre Transilvania”⁴.

De asemenea, este important să se stabilească și de ce s-a optat pentru termenul de plai⁵ în contextul în care pentru toate zonele de câmpie s-a împământenit conceptul de plasă, fapt întrevăzut de altfel, oficial, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de prima lege fundamentală românească⁶. Cine a decis denumirea

---

județe ale Olteniei; „District Ob. Schiul” (jud. Jiul de Sus), fără subîmpărțiri administrative, apare și în *Karte von der Walachei, Moldau und Bessarabien*, Viena, 1788.

¹ O excepție în acest sens o reprezintă amiralul austriac K.Fr. von Magdenburg, cel care a întocmit un *Raport cu privire la Oltenia în 1778*. Din această dare de seamă se deduce clar că „(...) fiecare district – [era alcătuit din] cel mult 100 de sate – are mai multe subîmpărțiri mici, alcătuite din câteva sate, ce sunt administrate de un căpitan (...) fiecare sat e rânduit de un jude, care e numit pârcaleb” (*Călători străini despre Țările Române...*, vol. X, Partea I, p. 273). Raportul îl regăsim în întregime, dar în limba germană, în *Arhivele Olteniei*, Anul VII, No. 39-40/Septembrie-Decembrie, Craiova, 1928, p. 442-447.

² Informații, pe larg, despre această catagrafie întocmită de muscali, pentru jud. Argeș, Olt și, parțial, Teleorman, în I. Ionașcu, *Documente despre județele Olt și Argeș în Catagrafia din anii 1773-1774 de la Moscova*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul X, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1958, p. 248-292.

³ D. Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesci și a Moldovei*, tom III, București, 1859, p. 146; A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. a III-a, vol. IX, București, f.a., p. 171.

⁴ Ig. Iakovenko, *Situația actuală a Principatelor Moldova și Țara Românească (1820)*, în *Călători străini despre Țările Române în sec. al XIX-lea*, Serie nouă, vol. I (1801-1821), București, 2004, p. 869.

⁵ Plaiul „(...) înseamnă drumu care urcă din satele de jos și până la golul alpin (...) Cuvântul plai înseamnă, cu alte cuvinte, atât muntele cel cu pădure, cât și drumurile [și locurile] care duc prin acest munte, până la golul alpin sus” (I. Conea, *Plaiul și muntele în istoria Olteniei*, în *Oltenia. Studii și cercetări*, ed. a 2-a, Craiova, 2008, p. 76; idem, *Geografie și istorie românească*, București, [1944], p. 197-227).

⁶ Constituția României de la 1866, în art. 4 preciza clar: „teritoriul este împărțit în județe, județele în plăși, plășile în comune” (www.cdep.ro/pls/legis; accesat 20.XI.2018). Constatăm că prima noastră lege fundamentală a conservat plasa ca subdiviziune a județului. Neoficial însă, în toate statisticile oficiale, prezentate și de noi în cele ce urmează, se păstrează termenul de plai până la sfârșitul sec. al XIX-lea, mai precis anul 1887 atunci când plaiul Vâlcan va fi comasat cu plasa Ocolu.

plaiului în Vâlcan, și de ce? Ce înseamnă până la urmă Vâlcan¹? Sunt întrebări îndreptățite și justificate asupra cărora istoricii Gorjului, și nu numai, vor trebui să se pronunțe, într-un fel sau altul, la un moment dat.

Primele știri care surprind sintagma „plaiul Vâlcan” le-am identificat în două documente din secolul al XVII-lea. Pe cale de consecință, la 17 octombrie 1629, mai mulți boieri din Țara Românească au fost nevoiți să plece în exil la Hațeg (Transilvania) trecând „pre plaiul Vâlcanului”². Apoi, la aproape două decenii mai târziu, la 4 septembrie 1652, domnitorul Matei Basarab numea un „(...) vătaf de plai la schela Vâlcan, numită plaiul Vâlcan”³. Din lecturarea acestor documente precum și din izvoarele istorice enumerate anterior, se observă deslușit lipsa unor referiri concrete asupra reședinței sau conducerii plaiului Vâlcan, nominalizarea unor slujbași administrativi ori exemplificarea unor funcții deținute de către aceștia, inclusiv prerogativele puterii lor. De aceea, credem că pentru acest interval de timp vorbim mai mult despre o entitate geografică – denumită plaiul Vâlcan – situată indiscutabil în județul Gorj și care cuprindea un număr finit de sate grupate, mai mult sau mai puțin, în arealul din imediata adiacență al Munților Vâlcan. Tranziția de la această entitate geografică spre o unitate administrativă, coordonată ierarhic am chibzuit noi că a avut loc, undeva, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, de ce nu chiar în ultimele trei-patru decenii⁴.

În susținerea acestei argumentațiuni venim cu referirile despre plaiul Vâlcan, cele care se înmulțesc vizibil, așa cum se și pot deduce dintr-o serie de măsuri

¹ *Dicționarul Toponimic al României. Oltenia*, vol. 7, Craiova, 2007, p. 200: „nume persoană Vâlcan = Vultur”. Există și varianta ca originea numelui muntelui și a plaiului Vâlcan, inclusiv a județului Vâlcea, să fie slavă unde „vâlc” ar însemna „lup” (D. Sestini, *Viaggio da Constantinopoli a Bukaresti fatto l'anno 1779...*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, Partea I, București, 2000, p. 353; N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 407; D. Buzatu, *Obârșia numelui de oameni*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIV, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1962, p. 101); în C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, Tom III, Sibiu, 1904, p. 1187, „vâlc” ar însemna „ținut bogat în lupi”. O opinie pertinentă referitoare la toponimicul Vâlcan/Vîlcan sau Vulcan, în Emil Petrovici, *Toponimice sud-slave occidentale în Oltenia*, în *Romanoslavica*, XII, București, 1965, p. 14-15. O ipoteză diferită, și mult mai greu de probat, susține că denumirea de Vâlcan este de origine romană și provine de la Vulcan, zeul focului și al meșteșugurilor (Nicolae C. Buzescu, *Din istoricul Mănăstirii Lainici-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 1-2/1978, p. 157).

² *Magazinu istoricu pentru Dacia*, Tom IV, Bucuresci, 1847, p. 311.

³ N. Stoicescu, *Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în sec. XV-XVII*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, București, 1960, p. 199.

⁴ În sprijinul acestei idei, v. și N. Stoicescu, *loc. cit.*: „în sec. al XVII-lea plaiul nu avea o delimitare precisă, el nu era o subdiviziune a județului în regiunea de munte.” De asemenea, din anul 1690, beneficiem și de o *Listă cu satele plăieșești* din jud. Gorj fără, însă, a se întrevădea plaiul Vâlcan. Le menționăm doar pe cele care în secolul următor, sub o denumire sau alta, le vom regăsi cumva în viitorul plai Vâlcan: Costeni, Racoți, Izvarna, Sohodol, Piștișani și Gureni (D.C. Giurescu, *Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. V, București, 1962, p. 84).

inițiate de domnitorul Alexandru Ipsilanti în prima sa domnie (1774-1782)¹, din actele emise de administrația Mănăstirii Tismana² sau de către isprăvnicia județului Gorj³, precum și din unele pricini de judecată⁴, dar și acte de vânzare-cumpărare ale unor terțe moșii⁵. Practic, acum se poate întrevădea acea structură administrativă, clar conturată – așa numita vătășie, condusă de vătaful de plai⁶ – subordonată direct isprăvniciei județului. Dacă ar fi să răspundem la întrebarea cum de s-a ajuns la divizarea județelor în plaiuri (zonele de munte) și plăși (zonele de câmpie), răspunsul ar fi analog cu cel al academicianului N. Stoicescu: „(...) o mai bună organizare teritorială a statului și a lărgirii atribuțiilor vătafilor de plai”⁷. Așadar, sintetizând și coroborând toate informațiile, putem afirma cu certitudine că până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în județul Gorj, erau atestate documentar doar două plaiuri, respectiv Vâlcă/Vulcan și Novaci. Fiecare dintre acestea aveau la conducere un vătaf de plai care coordona un număr de câteva zeci de sate, acestea din urmă fiind conduse de către pârclabi.

Întâmplarea a făcut ca în perioada documentării noastre pentru acest material să dăm peste un studiu publicat la sfârșitul anilor '60 ai secolului trecut, de istoricul L. Roman⁸, într-o arhicunoscută revistă de specialitate. O parte a acestui studiu face referire și la ediția N. Lazaru a cărții lui F.W. von Bauer, *Memorires historiques et geographiques sur la Valachie...* – lucrare citată și de noi mai sus –, ediție care a fost tradusă și în limba greacă încă din anul 1789 și pe care o regăsim sub titulatura

¹ Spre exemplu, după anul 1780, domnitorul Al. Ipsilanti „a acreditat prin lege funcția de zapciu” (N. Băbălău, D. Ciobotea, I. Zarzără, *Din istoria instituțiilor administrative ale județului Dolj*, Craiova, 2004, p. 35), fapt ce a dus la împărțirea administrativă a județelor în plăși și plaiuri.

² „Plaiurile de la Vâlcă” apar și în documente referitoare la Mănăstirea Tismana din anii 1779, 1783, 1784 și 1793 (v. *Dicționarul Toponimic...*, vol. 7, p. 200). La fel, despre „vătășia Vâlcăului”, deci despre o structură de coordonare, se vorbește în documente emise de aceeași instituție mănăstirească din anii 1792-1793.

³ Ne referim, aici, la actul emis la „15 februarie 1793 de ispravnicul jud. Gorj, Theohari Glogoveanu [cel care menționa] satele Mănăstirii Tismana [anume] Izvarna, Pocruia, Tismana, Topești și [Boroșteni], din plaiul Vâlcă [care] sânt a nu să supăra de lupi” (N. Chipurici, *Oltenia medievală de vest. Catalog de documente (1374-1820)*, Drobeta Turnu Severin, 2016, p. 397 și 518). Această informație ne este reconfirmată și de un izvor istoric cartografic, elaborat în anul 1797: „plaiurile Vulcan și Novacilor din jud. Gorj apar în harta lui Rigas Velestinli” (Ana Toșa-Turdeanu, *Oltenia. Geografie istorică în hărțile secolului XVIII*, Craiova, 1975, p. 191).

⁴ I. Donat, *Din documentele Căminului Cultural „Muncelul” (Suseni-Gorj)*, în *Arhivele Olteniei*, An XVII, No. 97-100/Mai-Decembrie, Craiova, 1938, p. 344: „(...) având și pe Stoian vătaful de plai [al Vâlcăului] împreună cu mine și pe locuitorii din satu Schela.”

⁵ Este și cazul lui „Nicola sin Pătru Vlădoi din Schila Vâlcăului (Gorj) care la 24 februarie 1795 vinde jumătate din moșia lui jupânului Lepădat Dijmărescu din Hurezi” (I. Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în *Arhivele Olteniei*, An XVII, No. 97-100/Mai-Decembrie, Craiova, 1938, p. 324).

⁶ Vătaful de plai, cel care supraveghea și judeca pricinile în sate, dar coordona și paza hotarelor în zonele de munte, apare menționat în documente încă de la cumpăna secolelor XVII-XVIII (I.C. Filitti, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor...*, p. 46).

⁷ N. Stoicescu, *Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în sec. XV-XVII...*, p. 198.

⁸ Louis Roman, *Izvoare din perioada 1750-1790 referitoare la localitățile și populația Țării Românești*, în *Studii și Articole de Istorie*, XIV, București, 1969, p. 91-118.

Perigrafi tis Vlachias.¹ Una dintre deosebirile majore dintre cele două ediții este aceea că cea din urmă redă localitățile „ordonate pe plăși/plaiuri”, ceea ce ediția franceză din 1778 nu o face, explicația admisibilă a istoricului L. Roman fiind aceea că „datele (...) cu privire la județe și plăși (...) erau centralizate de vistierie”², de unde le-a preluat și N. Lazaru.

Avem așadar o statistică exactă cu satele din județul Gorj la momentul 1789 (!). Mai mult, avem certitudinea că exista „plaiul Vâlc[an]ului” încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, fapt bănuțit numai de noi, acum și certificat. Fără să mai prelungim suspansul redăm componența plaiului Vâlcanului, existentă la momentul 1789, potrivit lui N. Lazaru:

Satele din plagiul Vâlc[an]ului, județul Gorji (1789)

No. crt.	Denumire sat	No. crt.	Denumire sat	Denumire plai	Județul	Obs.
1	Horia (Horezu?)	12	Baltisora (Bâlțioara)	Vâlcului	Gorji	
2	Kartu (Cartiu)	13	Balta (Bâlta)	Vâlcului	Gorji	
3	Rutzi (Rugi)	14	Frantzesti (Frânțești)	Vâlcului	Gorji	
4	Skila (Schela)	15	Borasti (Boroșteni)	Vâlcului	Gorji	
5	V[a]idegi (Vaidei)	16	Pecisani (Peștișani)	Vâlcului	Gorji	
6	Kurpen	17	Hobitza	Vâlcului	Gorji	
7	Kurpenelu	18	Topesci	Vâlcului	Gorji	
8	Vanari (Vălari)	19	Tismana	Vâlcului	Gorji	
9	Lalesi (Lelești)	20	Pokruia	Vâlcului	Gorji	
10	Fratesi (Frățești)	21	Tzeleul (Celei)	Vâlcului	Gorji	
11	Runkul	22	Izvarna	Vâlcului	Gorji	

Așa cum bine se poate observa, statistica din anul 1789 nu a menționat, intenționat sau nu, câteva sate din plaiul Vâlcan. Spre exemplu, Gureni și Boasca, cele care se învecinau/învecinează cu Borăști (Boroșteni) și Frantzesti (Frânțești).

¹ Titlul tradus și în limba română îl regăsim exact, în această formulă, în Catalogul de pe site-ul Bibliotecii Naționale a României (accesat în 24.06.2019): „*Descrierea Valahiei cuprinzând situațiunea ei, felul cârmuirii, veniturile și cheltuielile anuale, înșirarea județelor și a satelor din ele, de asemenea și șirul slujbelor și alte câteva, acum întâi tradusă din franțuzește în limba noastră simplă, și tipărită în tipografia Isvorului Tămăduirii de la Cișmea, pe timpul prea strălucitei și de Dumnezeu păzitei domnii a prea cuviosului, prea înălțatului, prea blândului și biruitorului Domn și stăpân al Ungromoldovlahiei D. D. Ioan Nicolae Petru Mavrogheni Voevod Și închinat Înălțimii sale de Dumnezeu păzite, de către Nicolae Lazăr din Ianina, în București, 1789 Iunie 17.*”

² L. Roman, *Izvoare din perioada 1750-1790 referitoare la localitățile și populația Ț. Românești...*, p. 113.

Asemănător, Sohodolul care se învecina/învecinează cu Pocruia și Izvarna, dar și Costeni care era/este poziționat lângă Celei și Izvarna. Mai departe, Gornovița și Vâlcele, gemenii satului Topești, nu se regăsesc. Vânăta și Ungureni, ambele mărginină de o parte și de alta satul Tismana, lipsesc. Asemănător, Valea Mare care este și astăzi poziționat alături de Bâlta și Bălțișoara. Toate aceste sate nu sunt arondate nici la celelalte entități administrative cu care plaiul Vâlcan se învecina. De asemenea, satele Brădiceni, Drăgoești și Racoți – care în toate statisticele din secolul al XIX-lea apar arondate în plaiul Vâlcan – sunt de această dată în componența plășii Tismana.

Toate incertitudinile legate de subîmpărțirea administrativă a județelor poziționate la sud de Munții Carpați, inclusiv din zona Olteniei de sub munte, s-au risipit simultan cu primele decenii ale secolului al XIX-lea. De acum înainte cele mai multe relatări ne arată că întreaga Valahie a fost divizată în „(...) județe [care erau împărțite la rândul lor] în plăși, plășile în sate și fiecare sat în liuduri, iar fiecare liud cuprinde cinci sau șase familii”¹. În acest context, referirile la plaiul Vâlcan sunt din ce în ce mai cantitative ca număr, dar și calitative, așa cum ne dau în vileag mai multe documente din primul deceniu al secolului mai sus pomenit.

Ca urmare, *Catagrafia Țării Românești din anul 1815* cauționează „(...) plaiulu Vâlcanului [din județul Gorj] cu 34 de sate.”² Am constatat însă că este o catagrafie pauperă în informații. Dacă ne referim strict doar la plaiul Vâlcan, exceptând numele satelor, al cătunelor, al mahalalelor și al slobozilor alte informații nu mai există. Ne-am limitat și noi să o redăm în cele ce urmează cu precizarea că am păstrat denumirile satelor din sursa istorică originală:

Satele din plaiul Vâlcanului, județul Gorji (1815)

Nr. crt.	Denumire sat	Nr. crt.	Denumire sat	Plaiul/Județul	Obs.
1	Izvarna	18	Runkul	Vâlcan/Gorj	
2	Mahalaua Sohodolul	19	Dobritza	Vâlcan/Gorj	
3	Pârâiul	20	Rasovitza	Vâlcan/Gorj	
4	Tzeleiu	21	Leledzi	Vâlcan/Gorj	
5	Pocruisa	22	Fratesti moșneni	Vâlcan/Gorj	
6	Tismana Rumâni	23	Fratesti birnici	Vâlcan/Gorj	

¹ R. Rosetti, *Arhiva senatorilor de la Chișinău și ocupația rusească de la 1806-1812. Amănunte asupra Țerei Românești de la 1806-1812*, în *Analele Academiei Române*, Seria a II-a, Tom XXXII, București, 1910, p. 188; Ig. Iakovenko, *Situația actuală a Principatelor... (1820)*, p. 852: „cele 17 județe din șes sunt împărțite în plase, iar în locurile unde se află Munții Carpați în plaiuri”. Dacă județele erau conduse de ispravnici, plasele erau conduse de zapcii, iar plaiurile erau conduse de vătafi. „Fiecare vătaf numește în satele plaiului său câte un pârălab, pentru strângerea dărilor...” (*ibidem*). În alte surse găsim și informația conform căreia „plășile sau plaiurile erau conduse de căpitani” (P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, București, 1903-1904, p. 179).

² Δ. Φωτεινού, *Ιστορία της παλαι Λακίας, τα νυν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας, και Μολδαβίας*, Τομολ Γ, Βιεννη, 1819, p. 283.

7	Topesci	24	Valari	Vâlcan/Gorj	
8	Mahalaua Vânetă	25	Kurpenul	Vâlcan/Gorj	
9	Borotzeni ¹ Rumâni și Ungureni	26	Kurpenelul	Vâlcan/Gorj	
10	Frentzesci	27	Vai de ei	Vâlcan/Gorj	
11	Pecișani	28	Skella	Vâlcan/Gorj	
12	Mahalaua Boasca	29	Huresul	Vâlcan/Gorj	
13	Hobitza	30	Porceni moșneni	Vâlcan/Gorj	
14	Bâlta Rumâni	31	Porceni birnici	Vâlcan/Gorj	
15	Braditzeni	32	Bâlta Ungureni	Vâlcan/Gorj	
16	Baltisoara	33	Valia mare	Vâlcan/Gorj	
17	Rudzi (Rugi)	34	Kartiul	Vâlcan/Gorj	

În același timp, pentru a avea o imagine de ansamblu a întregului județ Gorj la momentul 1815, redăm și situația celorlalte structuri administrative, menționând doar numeric satele componente, și nu nominativ, așa cum se regăsesc și în lucrarea lui D. Fotino²: „plaiulu Novaciloru – 16 sate, plasa Tismeni de susu – 21 sate, plasa Tismeni de josu – 14 sate, plasa Ziulu de susu – 24 sate, plasa Ziulu de josu – 19 sate, plasa Tzilortului de susu – 24 sate, plasa Tzilortului de josu – 25 sate, plasa Hamrezi de susu – 22 sate și plasa Hamrezi de josu – 25 sate”.

Situația numerică a satelor din anul 1815 se poate compara și cu statistica ludelor de pe anii 1818³ sau 1819⁴. Conform acestora, în plaiul Vâlcan, existau 34-36 de sate de rumâni și streini, fiecare aveau alocate un număr exact de lude, 219 și 249. Dacă privim mai atent asupra acestor două statistici putem identifica mai multe neconcordanțe. Spre exemplu, în anul 1818 apare satul Ponorului care nu poate fi decât Pocruia. Pe de altă parte, în anul 1819, apar catagrafiate satele Broșteni Rumâni Ungureni (!), cel care nu a existat niciodată în acest plai, dar lipsesc Boasca, Porceni Moșneni și Frățești Birnici. Credem că „Broșteni Rumâni Ungureni” a fost „dactilografiat” (!) greșit fiind confundat cu Boroșteni Rumâni Ungureni. Asemănător, apare satul Godinești la plaiul Vâlcan, dar cu un an înainte ne apare la plasa Tismana de Sus, așa cu era și firese.

¹ În orig.: „Μποροτζένι”. Asemănător și pentru Brădiceni, Bâlta Rumâni, Bâlțișoara și Balta Ungureni. Este știut faptul că, în textele grecești scrise în Țările Române, grupul „Μπ” se citește „B” (v. Emil Vârtosu, *Din paleografia chirilică românească*, în *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, București, 1956, p. 286/6).

² Δ. Φωτεινού, *Ιστορία της παλαι Λακίας, Βλαχίας...*, p. 174-175.

³ N. Iorga, *Situația agrară, economică și socială a Olteniei în epoca lui Tudor Vladimirescu. Documente contemporane*, București, 1915, 95.

⁴ Gh. Gârdu, *Sistemul finanțelor publice în Țara Românească*, în *Litua. Studii și Cercetări*, X, Tg. Jiu, 2004, p. 117-122. Autorul studiului ne arată explicit că ludele „(...) s-au orânduie în anul 1775, sub domnia lui Alexandru Ipsilante, după ce s-a încheiat pacea cu turcii (...). S-a precizat că luda reprezintă un tată cu familia lui când avea o stare bună, adică: boi, vaci, oi, vie și alt cuprins, iar când nu era în această stare ci mai săracă, mai multe familii, două sau trei, alcătuiau una singură” (*ibidem*, p. 115)

O reprezentare și mai exactă a satelor din plaiul Vâlcănuș, la momentul respectiv, ne este oferită de *Catagrafia obștească a Țării Românești de la 1831*. Practic, pe lângă numărul și numele satelor, avem informații și despre numărul de familii ori al feciorilor de muncă, numele proprietarului/propietarilor, precum și felul moșiei așa cum reiese din izvorul istoric mai sus menționat și redat de noi cu fidelitate în tabelul următor:

Satele din plaiul Vâlcănușului, jud. Gorj (1831)¹

Nr. crt.	Satul	Felul moșiei	Proprietarul moșiei	Nr. familii	Nr. feciori de muncă
1.	Porcenii Birnici	-	Sch. Lainici, pităreasa Uța Măldărească, sluger N. Otetelișanu și D-na Poenăreasa	55	12
2.	Porcenii Moșneni	megieșească	5 moși	132	26
3.	Schela	megieșească	7 moși	85	26
4.	Horezu	megieșească	7 moși	135	26
5.	Cartiu	-	Schitul Lainici și cinci moși	95	14
6.	Rugi	megieșească	2 moși	98	1
7.	Curpenelu	megieșească	2 moși	80	11
8.	Curpenu	megieșească	3 moși	103	19
9.	Vai de Ei	megieșească	2 moși	27	25
10.	Vălari	-	Vornicul D. Bibescu, M. Râșescu (?), vistierul L. Frumușanu, C. Telescu, jitnicereasa C. Stoeneasca și alți moșneni megiași cu stăpânire pe 2 moși	126	34
11.	Frățești Birnici	-	Mănăstirea Tizmana	48	9
12.	Frățești Moșneni	megieșească	4 moși	53	17
13.	Lelești	-	Slugerul N. Otetelișanu, slugerul I. Sâmboteanu, D. Roșianu, vistierul I. Sănătescu, părintele protopop Andrei, jitnicereasa Stoeneasca/moșneni/megiași	113	16
14.	Rasovița	-	Slugerii N. Otetelișanu și I. Sâmboteanu, medelnicereasa Z.	37	7

¹ I. Donat, I. Pătroiu, D. Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Craiova, 1999, p. 25-26.

			Coțofeanca, jitnicereasa Stoeneasca/moșneni/megiași		
15.	Dobrița	-	Slugerul N. Otetelișanu, slugerul I. Sâmboteanu	164	21
16.	Runcu	-	Medelnicereasa Zmaranda Coțofeanca	153	31
17.	Sănătești	-	Vistierul Ianache Sănătescu, Răducan Sănătescu și alți părtași moșneni megiași	61	9
18.	Bâlta	-	Schitul Strâmba	172	13
19.	Bâltisoara	-	Casa răposatului medelnicer Simion Peșteanu	32	2
20.	Brădiceni	megieșească	cinci moși	146	15
21.	Hobița	-	Mănăstirea Tizmana și moșie megieșească stăpânită pe 2 moși	73	16
22.	Peștișani	megieșească	12 moși	124	24
23.	Boroșteni	-	Mănăstirea Tizmana	98	12
24.	Gureni	megieșească	3 moși	28	2
25.	Frâncești	megieșească	3 moși	57	3
26.	Boașca	megieșească	4 moși	58	12
27.	Topești	-	Mănăstirea Tizmana	106	11
28.	Vânăta	-	Mănăstirea Tizmana	78	10
29.	Tizmana	-	Mănăstirea Tizmana	113	17
30.	Godinești	-	Mănăstirea Tizmana	195	33
31.	Pârău	-	Mănăstirea Tizmana	117	28
32.	Celeiu	-	M-reă Tizmana, schitul Baia de Aramă și moșie megieșească stăpânită de 2 moși	112	10
33.	Costeni	-	Schitul Baia de Aramă și moșie megieșească stăpânită de 2 moși	106	10
34.	Sohodolu	-	Schitul Baia de Aramă și moșie megieșească stăpânită de 2 moși	65	13
35.	Isvarna	-	Mănăstirea Tizmana și moșie megieșească stăpânită de 2 moși	76	10
36.	Pocruia	-	Mănăstirea Tizmana	125	17
37.	Gornovița	-	Mănăstirea Tizmana	73	11

Această catagrafie ne este postsincronizată de o alta, contemporană, care surprindea în plaiul Vâlcanului aceleași 37 de sate¹. Ca o distincție aparte, am

¹ Extract de suma plugarilor și muncitorilor lăcutori de prin satele acestui Prințipat supt
răspundere de capitație, de sumele banilor acestei capitații încheiate pe fieșcare sat și an la 1831-
1837, în *Analele Parlamentare ale României*, Tom II, București, 1892, p. 528.

constatat că există denumiri editate eronat pentru unele dintre aceste sate¹. De asemenea, apare și o rubrică nouă care cuprinde date mai puțin cunoscute despre cei scutiți de impozite². Desigur, ne-am fi dorit ca informațiile din cele două izvoare istorice (1815 și 1831) să fi fost mult mai amănunțite. La o primă lecturare se observă lipsa informațiilor despre biserici (stare materială, hram, odoare, număr sau studii preoți, materialul din care era construit lăcașul de cult, dimensiunile, structura, eventuale portrete ale unor ctitori, pisanii, inscripții, anii reparațiilor sau ai zugrăvelilor, existența unor pietre de morminte, numărul turlelor și al clopotelor etc.), religie, naționalitatea locuitorilor, denumirile unor meserii, nume ș.a. Ar fi fost de dorit să avem la dispoziție și o catagrafie întocmită de Episcopia Râmnicului³ care, cel puțin pe componenta religioasă, ar fi procurat informații prețioase. Deopotrivă, tot pentru această perioadă și ca un aspect negativ, nu ne sunt de prea mare ajutor nici izvoarele istorice cartografice, cele care, deși sunt numeroase, nu fac referiri directe la plăși și plaiuri⁴.

Statistica din anul 1840 ne reconfirmă faptul că, cu un deceniu înainte de jumătatea secolului al XIX-lea, Principatul Valahiei era împărțit în 18 județe, 5 dintre acestea configurând Oltenia. Referitor la județul Gorj, la momentul 1840, acesta era împărțit în plaiurile Vâlcan/Vulcan și Novaci, însă mai cuprindea și plasele Amaradia, Gilort, Jiul și Tismana⁵. În baza listei alfabetice menționate reproducem și noi, în cele ce urmează, satele care se regăseau în plaiul Vâlcan cu mențiunea că le-am păstrat denumirea așa cum apar ele în materialul original, redactat în limba franceză, listă mai accesibilă și celor mai puțin familiarizați cu limbajul primei jumătăți a secolului al XIX-lea:

¹ *Ibidem*. Menționăm, aici, Borogeni/Boroșteni sau Burenii/Gureni, ambele comuna Peștișani precum și Pocoruia/Pocruia, oraș Tismana.

² Aceștia apar sub denumirea de „(...) nedajnici sub feluri de numiri” (*ibidem*).

³ O astfel de catagrafie a fost întocmită de Episcopia Râmnicului în anul 1845, însă datele pentru plaiul Vâlcan, nu s-au păstrat (v. I. Ionescu, *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845 (Plasa Amaradia și Plaiul Novaci)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, p. 989-1001).

⁴ Cel mai elocvent exemplu în acest sens este *Harta rusă de la 1835*. Analizată, în detaliu, de istoricul C.C. Giurescu această sursă cartografică de excepție ne înșiruie cele „282 de așezări omenești din județul Gorj”. Din păcate nu face referire la împărțirea administrativă a județelor deoarece harta nu prevedea și acest aspect (v. C.C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse de la 1835*, București, 1957, p. 232-235).

⁵ Aceste suptocârmuiri erau conduse de „suptcârmuitorii de plăși și plaiuri”, cunoscuți și sub denumirea de zapcii sau subprefecți (Gh. Bibescu, *România 1843-1859. Domnia lui Bibescu. Legi și decrete 1843-1848*, Tomul II, București, 1894, p. 281). Despre alegerea suptocârmuitorilor de plăși și plaiuri, dar și despre atribuțiile acestora, v. în P. Negulescu și G. Alexianu, *Regulamentele Organice ale Moldovei și Valahiei*, vol. 1, București, 1944, art. 353-354, p. 126.

Lista satelor din plaiul Vâlcă (1840)¹

Nr. crt.	Liste alphabetique des villes et villages		Arondissement	District
1/19	Boachka	Pestichani	Vîlkanou	Gorji
2/20	Borosteni	Pokorouia	Vîlkanou	Gorji
3/21	Brâdiceni	Pareou (Părau)	Vîlkanou	Gorji
4/22	Goureni (Gureni)	Rochovitza	Vîlkanou	Gorji
5/23	Bâltichoara	Roukoul	Vîlkanou	Gorji
6/24	Bâlta	Rougi	Vîlkanou	Gorji
7/25	Vai de ei	Skela	Vîlkanou	Gorji
8/26	Vâlarou	Sohodolou	Vîlkanou	Gorji
9/27	Vîneta	Sânâtesti	Vîlkanou	Gorji
10/28	Godinesti	Tismana	Vîlkanou	Gorji
11/29	Gornovitza	Topesti	Vîlkanou	Gorji
12/30	Dobritză	Frâtesti birnici	Vîlkanou	Gorji
13/31	Izvorna	Frâtesti Mochneni	Vîlkanou	Gorji
14/32	Kartio	Frîncești	Vîlkanou	Gorji
15/33	Kosteni	Hobitza	Vîlkanou	Gorji
16/34	Kourpenelou	Horezoul	Vîlkanou	Gorji
17/35	Kourpenou	Cioleiou (Celei)	Vîlkanou	Gorji
18	Lelesti	-	Vîlkanou	Gorji

Am ținut să facem, și de această dată, un scurt comentariu asupra unei erori strecurate, cel mai probabil din neatenție, într-un studiu referitor la recensământul Țării Românești din anul 1837. Harta cu pricina ne arată că în județul Gorj, la momentul respectiv, existau 4 plaiuri (!)². Mai precis, alături de plaiurile Vâlcă și Novaci, apar și plaiurile Jiu și Amaradia. Ori, atât *Catagrafia Țării Românești de la 1831* cât mai ales *Extractul de suma plugarilor...*, cel din urmă grupând informații contemporane din anii 1831-1837, ne atestă doar plaiurile Vâlcă și Novaci și plasele Jiu și Hamaradia³. Asemănător, în *Lista satelor de la 1840...*, apar aceleași două plaiuri, precum și plasele Jiu și Amaradia⁴. Niciun alt izvor istoric din secolele XVIII-XIX nu ne indică „plaiurile” (!) Jiu și Amaradia din județul Gorj. Cel puțin noi, personal, nu l-am identificat.

¹ *Almanach de la cour et de l'état de la Principauté de Valachie pour l'année 1840. Liste alphabétique des villes et villages de toute la Principauté de Valachie avec la denomination des différents districts et arondissements*, Boucares, 1840, p. 22-221.

² B. Mateescu, *Recensământul și administrația publică în Țara Românească. Studiu de caz și documente de arhivă despre recensământul Țării Românești din 1837*, Cluj Napoca, 2015, p. 270.

³ *Extract de suma plugarilor și muncitorilor lăcuiitori...*, p. 529-530.

⁴ *Almanach de la cour et de l'état de la Principauté de Valachie pour l'année 1840...*, p. 14-15

În ultima decadă a anului 1844, *Sfatul Administrativ* din Țara Românească, în cuget și în gândire cu domnitorul Gheorghe Bibescu, au luat decizia comună de a se implica în „îndreptarea județelor” de la sud de Munții Carpați. În consecință, hotărârea finală a fost „(...) să se dea județului Gorj o limbă de pământ din al Mehedințului de la Grozești la Argetoaia linie dreaptă de la miazănoapte spre miazăzi. Și din al Doljului altă limbă de pământ de la Argetoaia la Columb linie dreaptă de la apus la răsărit”¹. Pentru aceasta – la nivelul tuturor județelor – s-a constituit o „(...) comisie pentru rotunjirea județelor care să închipuiască linia de demarcațiune.”² Această „rotunjire” a județului Gorj nu a dus la mutații teritoriale în arealul plaiului Vâlcan. Desigur, dacă ne referim doar la întinderea teritorială, unele județe au cedat sate sau cătune altor județe. Tot acum s-a venit cu o noutate, în sensul că s-a stabilit ridicarea unor localuri (tahturi) de reședință necesare subocârmuitorilor de plaiuri sau plăși. Pentru plaiul Vâlcan, din județul Gorj, comisia orânduită a decis ca tahturile respective să fie în localitățile „(...) Brădiceni, Lelești și Stănești”³.

Din anul revoluției de la 1848, precum și cu un cincinal mai devreme, se păstrează în arhivele gorjene mai multe statistici școlare referitoare la plaiul Vâlcan-Gorj. Regăsim aici importante informații despre școli, învățători, enoriași, preoți, țârcovnici, școlari⁴ etc., însă și despre satele în care se găseau aceștia. Spre exemplu, în anul în care a avut loc reorganizarea decisă de domnitorul Gh. Bibescu, în plaiul Vâlcan existau 49 de sate⁵. Același număr de sate se regăseau și doi ani mai târziu, la 1846⁶, precum și pe parcursul anului 1848. Situația nominală a acestor sate din plaiul Vâlcan la jumătatea secolului al XIX-lea, se prezenta în felul următor:

Statistica satelor din plaiul Vâlcan, județul Gorj (1844-1848)⁷

No. crt.	Denumire sat	No. preoți, cântăreți, enoriași	No. crt.	Denumire sat	No. preoți, cântăreți, enoriași
1	Porcenii Moșteni	2/1/132	26	Tismana	4/2/96

¹ T.G. Bulat, *Reorganizarea administrativă din 1844 a Țării Românești*, în *Revista de Istorie*, Tom XXVII, Nr. 10/1974, p. 1504/4.

² *Ibidem*, p. 1505/5.

³ *Ibidem*, p. 1508/8. Plasa [așa în orig.!] Novaci: Crasna (sic) Moșneni și Radoși; plasa Ocolului: orașul Tg. Jiului și satul Voicești; plasa Jiului: Urdarii și Olarii; plasa Gilortului: Petrești de Jos și Vladimiru; plasa Amărăzii: satul Cotranii proprietatea d-lui pahar[nic] Magheru, carele s-au făgăduit a face încăperile trebuincioase.

⁴ Dan Neguleasa, *Învățămintul gorjean la început de drum (1831-1848)*. *Catalog de documente*, Tg. Jiu, 2009, p. 345-396.

⁵ *Ibidem*, p. 357.

⁶ *Ibidem*, p. 363-365.

⁷ *Ibidem*, p. 394-395. Numărul preoților, al cântăreților și al enoriașilor este valabil doar pentru anul 1848, în schimb numărul și denumirea satelor se referă la intervalul de timp 1844-1848.

2	Porcenii Birnici	-/-/33	27	Vânăta	1/-/36
3	Schela	1/1/84	28	Godinești	3/2/146
4	Horezul	2/-/118	29	Pârâu	3/-/106
5	Rugi	3/-/92	30	Vârtopu	1/-/53
6	Cartiu	3/-/71	31	Celeiu	1/-/73
7	Vălarii	2/2/120	32	Sohodolul	-/1/77
8	Frățeștii Moșteni	1/2/56	33	Pocruia	1/1/124
9	Lelești	3/-/117	34	Costeni	1/-/83
10	Frățeștii Birnici	-/-/34	35	Izvarna	1/1/62
11	Dobrița	3/1/163	36	Curpenu	1/-/96
12	Rasovița	1/-/41	37	Curpenelu	1/-/97
13	Runcu	3/-/114	38	Sâmbotinu	2/-/90
14	Sănătești	2/-/42	39	Câlcești	2/-/92
15	Brădiceni	2/2/83	40	Arcanii	2/-/114
16	Hobița	1/1/61	41	Stroeștii	1/-/87
17	Bâlta	2/3/147	42	Câmpu Fomii	2/-/61
18	Bălțișoara	1/1/59	43	Stăneștii	1/-/87
19	Peștișani	3/1/131	44	Alexeni	1/-/51
20	Boroștenii	1/1/65	45	Cernădia	-/-/26
21	Gureni	1/-/24	46	Drăgoești	2/-/77
22	Frânțești	1/1/47	47	Săuca	1/-/47
23	Boșca	1/2/47	48	Racoții	4/-/139
24	Topești	2/2/110	49	Stolojanii	4/-/105
25	Gornovița	1/2/68	-	-	-

După unirea de la 1859¹ și constituirea statului român modern, pe fundalul reformelor inițiate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), s-a trecut la reorganizarea administrativă a României și implicit a județului Gorj. În acest context, plaiul Vâlcănu avea în arealul său 49 de sate care numărau 5.884 de case și 6.074 de familii:

¹ Cu 4 ani înainte de Unirea de la 1859, în plaiul Vâlcănu, existau 36 de sate (v. D. Ciobotea și V. Marinoiu, *Statistica moșnenilor din Țara Românească 1855*, în *Litua. Studii și Cercetări*, V, Tg. Jiu, 1992, p. 69).

Numele satelor din plaiul Vâlcău, jud. Gorj (1861)¹

Nr. crt.	Denumire sat	Nr. case	Nr. familii	Denumire actuală
1.	Alecseni	68	70	Alexeni, com. Stănești
2.	Arcani	179	177	-
3.	Balta	202	216	Bâlta, com. Runcu
4.	Baltișoara	87	90	Bâlțișoara, com. Runcu
5.	Borosceni	105	115	Boroșteni, com. Peștișani
6.	Bosca	62	61	integrat în loc. Frâncești, com. Peștișani
7.	Brădiceni	139	154	-
8.	Cartiu	96	97	-
9.	Câlcesci	135	145	Câlcești, com. Godinești
10.	Câmpu-tomi	108	103	Câmpofeni, com. Arcani
11.	Celciu	94	95	Celei, oraș Tismana
12.	Cernădia	58	64	-
13.	Costeni	112	122	-
14.	Cuprenelu	123	121	Curpenelu
15.	Cupreni	113	112	Curpeni
16.	Dobrița	231	220	Dobrița, com. Runcu
17.	Drăgoiesci	109	122	integrat în loc. Brădiceni, com. Peștișani
18.	Frățescii-birnici	44	45	Frățești, com. Lelești
19.	Frățescii-moșneni	78	76	
20.	Frîncesci	64	66	
21.	Godinesci	242	265	-
22.	Gornovița	95	112	Gornovița, oraș Tismana
23.	Gurani	40	41	Gureni, com. Peștișani
24.	Horediu	156	156	Horezu, com. Turcinești
25.	Hubița	68	67	Hobița, com. Peștișani
26.	Isvarna	81	86	Isvarna, oraș Tismana
27.	Lelesci	181	171	Lelești, com. Lelești
28.	Părau	187	201	-
29.	Pistisani	192	199	Peștișani, com. Peștișani
30.	Poernia	165	177	Pocruia, oraș Tismana
31.	Porceni-birnici	86	93	Pleșa, oraș Bumbești Jiu
32.	Porceni-moșneni	116	114	Gornăcel, oraș Bumbești Jiu

¹ *Indicele după județie a comunelor orășane și rurale din Muntenia*, București, 1861, p. 22-26; Harta jud. Gorj, implicit a plaiului Vâlcău, cf. *Atlasului Pappasoglu din 1864* (versiune pusă la dispoziția noastră prin amabilitatea dl. Adrian Tudor-Drăghici); *Charta României Meridionale – 1864* (<http://charta1864.gis-it.ro/charta.html>, accesat în 21.06.2019).

33.	Racoți	184	193	-
34.	Rasiovitia	54	52	Rasovița, com. Lelești
35.	Ruci	131	132	Rugi, com. Turcinești
36.	Runcu	153	147	-
37.	Sănătesci	58	64	Sănătești, com. Arcani
38.	Săuca	65	62	Seuca, com. Peștișani
39.	Sâmbotinu	110	114	-
40.	Schela	128	127	-
41.	Sohodolu	110	113	Sohodol, oraș Tismana
42.	Stănesci	105	140	Stănești, com. Stănești
43.	Stolojani	142	173	-
44.	Stroesci	139	133	Stroești, com. Arcani
45.	Tismana	217	232	-
46.	Topesci	149	171	Topești, oraș Tismana
47.	Vălari	156	150	-
48.	Vânăta	74	92	-
49.	Vârtopu	93	98	-

În luna martie a anului 1864 a fost promulgată legea comunelor din România. După un an, Oficiul de Statistică a publicat *Indicele comunelor României*¹ în conformitate cu care plaiul Vâlcău cuprindea 22 de comune care aveau arondate 48 de sate și cătune. Pe lângă numărul caselor și al familiilor, autorii au întocmit și un recensământ al bisericilor, atât din cătune cât și din sate. Această situație, pentru plaiul Vâlcău se prezenta în felul următor:

Comune și cătune din plaiul Vulcan, județul Gorj (1865)

Nr. crt.	Comuna	Cătune din componența comunei	Nr. case	Nr. familii	Nr. biserici
1.	Arcani	Arcani, Câmpu Tomei ² , Sănătesci	372	281	4
2.	Bâlta	Balta	207	173	2
3.	Brădiceni	Brădiceni, Drăgoesci	237	201	4
4.	Călcești	Călcești, Pârău	325	270	4
5.	Cartiu	Cartiu, Sâmbotinu, Porceni-moșneni, Porceni-birnici	360	350	8
6.	Costeni	Costeni, Celciu/Celei	205	158	3
7.	Dobrița	Dobrița	240	197	2
8.	Frâncesci	Frâncesci, Gureni, Bosca	156	124	3
9.	Godinesci	Godinesci, Racoți	425	348	4

¹ *Indicele comunelor României*, București, 1865, p. 41.

² Este o greșală de editare din partea autorilor, în realitate fiind vorba despre Câmpu Fomei, localitate care în zilele noastre poartă denumirea de Câmpofeni și întregește com. Arcani-Gorj.

10.	Horezu	Horezu	130	126	2
11.	Lelesci	Lelesci, Frătesci	299	240	4
12.	Pescișeni	Pescișeni, Borosceni, Hobița, Săuca	418	338	6
13.	Poernia/Pocruia	Poernia, Sohadelu, Zvorna/Izvorna	370	323	4
14.	Rugi	Rugi	122	108	2
15.	Runcu	Runcu, Bălțișoră/Bălțișoara	239	171	3
16.	Schela	Schela	127	105	2
17.	Stănesci	Stănesci, Alecseni, Cernădie	258	221	3
18.	Stroesci	Stroesci, Stolojani, Rasovița	350	281	6
19.	Tismana	Tismana ¹	280	217	4
20.	Topesci	Topesci, Gornovița	260	216	3
21.	Vălari	Vălari, Curpeniu, Curpenelu	366	396	5
22.	Vârtopu	Vârtopu, Valari ²	95	80	1

Așadar, la momentul 1865, în întregul județ Gorj existau 154 comune rurale, 22 dintre acestea existau în plaiul Vâlcan. Numărul satelor și al cătunelor care alcătuiau aceste comune era de 48. Din cele 32.762 de case ridicate în întregul județ, 5.841 au fost construite numai în plaiul Vâlcan. Din cele 29.792 de familii gorjene, 4.924 habitau în plaiul Vâlcan. Existau 412 biserici³ pe întreg cuprinsul județului Gorj, 79 dintre acestea se găseau în plaiul Vâlcan (doar în plasa Amarădiei existau cu două lăcașuri de cult peste plaiul Vâlcan).

Un alt moment important cu privire la reorganizarea administrativă a României s-a consumat în anul 1873 și a avut ca fundament „(...) modificarea parțială în numărul și numirea comunelor, cât mai cu seamă din punctul de vedere al înscrierii satelor (...) cu mult mai sistematic”⁴. Acum nu s-a mai făcut referire la numărul caselor, al familiilor sau al lăcașurilor de cult. S-a venit însă cu precizări despre „(...) comunele grănicere din trecut, reședința subprefectului/administratorului de plasă și locația primăriei comunei”⁵.

¹ La rubricația *Numirea ce mai au aceste cătune în vechime* apare numele de Vânăta (*ibidem*, p. 41). Noi credem că este o confuzie deoarece satul Vânăta a fost separat de a lungul timpului de Tismana.

² Așa în orig., cel mai probabil este o greșeală deoarece nu există o localitate Vălari în apropiere de Vârtopu. Dacă ar fi fost două localități trebuiau să fie și două biserici. De altfel, este singura comună din plaiul Vulcan care la 1865 are o singură biserică pentru două sate.

³ Din întreaga Românie, la momentul 1865, doar județul Vâlcea depășea numeric (433) lăcașurile de cult din Gorj (*ibidem*, p. 103).

⁴ *Indicele comunelor la finele anului 1873*, București, 1874, p. I.

⁵ *Ibidem*. Primele sunt trecute cu semnul crucii (✝), reședința plășilor este consemnată cu litere rărâte (ex.: Brădiceni), în timp ce cu litere cursive ne apare reședința de comună unde regăsim și localul primăriei.

Comune, sate și cătune din plaiul Vâlcanu (1873)¹

Nr. crt.	Numirea comunei	Numele satelor și cătunelor	Nr. crt.	Numirea comunei	Numele satelor și cătunelor
1.	Arcani	<i>Arcani</i> , Câmpu-fomei, Sănătesci	12.	Pescișani	Boroscenii, Hobița, <i>Pescișani</i> , Săuca
2.	† Bâlta	<i>Bâlta</i>	13.	† Pocruia	Isvarna, <i>Pocruia</i> Sohodolu
3.	Brădiceni	<i>Brădiceni</i> , Drăgoesci	14.	Rugi	<i>Rugi</i>
4.	† Cartiu	Cartiu, Porceni-birnici, Porceni-moșneni, Sâmbotinu	15.	† Runcu	Bălțișora Răchițele <i>Runcu</i>
5.	Câlcesci	<i>Câlcesci</i> , Părâu	16.	† Schela	<i>Schela</i>
6.	Costeni	<i>Costeni</i> Celeiu	17.	Stănesci	Alexeni, Cernădia <i>Stănesci</i>
7.	Dobrița†	<i>Dobrița</i>	18.	Stroesci	Rasovița, Stolojani <i>Stroesci</i>
8.	Frâncesci	Boșca, Frâncesci	19.	Tismana	<i>Tismana</i> , Venăta
9.	Godinesci	<i>Godinesci</i> , Racoți	20.	Topesci	Gornovița, <i>Topesci</i>
10.	Horezu	<i>Horezu</i>	21.	† Vălari	Curpenelu (Vai-de-ei)

¹ *Ibidem*, f. 118-119.

11.	Lelesci	Frătesci-birnici, Frătesci-moșneni, <i>Lelesci</i>	22.	Vertopu	<i>Vertopu</i>
-----	---------	--	-----	---------	----------------

În luna martie 1874 a fost promulgată o nouă lege comunală, aceasta a dus la schimbarea „(...) numirilor comunelor rurale din trecut, dar mai cu seamă a rezultat o creștere în întinderea teritorială a circumscripțiilor comunale din 2.901, numărul comunelor rurale s-a redus la 1.410.”¹ Impactul acestei legi asupra județului Gorj, mai precis asupra plaiului Vulcan îl vom analiza în cele ce urmează:

Comune, sate și cătune din plaiul Vâlcanu (1876-1881)²

Nr. crt.	Numirea comunei	Sate sau cătune din comună	Nr. crt.	Numirea comunei	Sate sau cătune din comună
1.	Arcani	Arcani*, Câmpu-fomei Rasovița, Sănătesci, Stolajani, Stroesci	6.	Pescișani	Boroșteni, Gornovița, Hobița, Gruiu-negru, Pescișani*, Săuca, Topesci, Vâlcelele
2.	Brădiceni	Bâlta, Boșca, Brădiceni*-târg, Drăgoesci, Frâncesci, Gureni	7.	Pârău	Călcesci, Chiliu, Pârău*, Racoți
3.	Cartiu	Buliga, Cartiu*, Horezu, Porceni- birnici, Porceni- moșneni, Rugi, Sâmbotinu, Schela	8.	Stănesci	Alecseni, Călesci, Cernădia (Măzeroiu), Curpenelu, Stănesci*, Vai-de-ei, Văləri
4.	Dobrița	Bâlțișoara, Dobrița*, Frătesci-birnici, Frătesci-moșneni, Lelesci, Rechițele, Runcu	9.	Tismana	Isvarna Pocrucea Sohodolu Tismana* Veneta
5.	Godinesci	Arjoci, Celeiu, Costeni, Godinesci*			

În consecință, observăm o comasare importantă a comunelor din plaiul Vulcan care s-au redus de la 22 la 9. Oricare ar fi fost raționamentele acestei simplificări administrative se poate constata că numărul satelor care alcătuiau o comună oscilau între patru și nouă. Totodată, la comuna Brădiceni a apărut consemnat, oficial, și

¹ *Indicele comunelor pe periodul de cinci ani, 1876-1881*, București, 1876, p. I.

² *Ibidem*, f. 68.

târgul Brădiceni. Desigur, fiecare comună avea o reședință, însemnată și de noi printr-un asterisc, unde se afla întregul staff al unei primării comunale rurale. Mai târziu, în baza unui document identificat și de noi în arhivele gorjene, plaiul Vulcan număra 23 de comune¹, la momentul 1885. Din același document rezultă că plasa Amaradia număra 25 de comune, plasa Gilort număra 34 de comune, plasa Jiu număra 31 de comune, plaiul Novaci număra 21 de comune și plasa Ocolu număra 25 de comune.

La 29 aprilie 1887, prin decretul No. 1344, regele Carol I a promulgat legea pentru modificarea legii comunale. În art. 5 se prevedea explicit că o comună rurală nu poate avea mai puțin de 200 de contribuabili/birnici². Ca urmare – în funcție și de poziția lor topografică – satele și cătunele care nu îndeplineau această condiție au fost alipite. În consecință, decretul regal cu No. 1344/1887 a constituit, astfel, actul de deces al plaiului Vâlcan. De aici înainte, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, vorbim fie de plasa Ocolu-Vulcan (1887 și 1896), fie numai de plasa Vâlcanu (1892), dar în niciun caz de plaiul Vâlcan. Ba chiar mai mult, legea pentru organizarea autorității administrative (...) și fixarea circumscripțiilor administrative, publicată prin decretul No. 3319 din 4 octombrie 1892, ne arată că „(...) teritoriul regatului român se împarte în județe; județele în plăși; plășile în comune (...). Plășile sunt simple circumscripțiuni administrative”³. În art. 4 se arată explicit că județul Gorj este alcătuit din 10 plase⁴, conduse de către subprefecți⁵ și ajutorii acestora⁶. Printre acestea regăsim și *plasa*, deci nu *plaiul* (!), Vâlcanu cu reședința în localitatea Stănești și care număra 16 comune ce coordonau 40 de sate.

Concluzionând, prima împărțire administrativă a județelor, poziționate la sud de Munții Carpați, datează din timpul ocupației austriece asupra Olteniei (1718-1739). Cu acest prilej, județul Gorj a fost divizat în 4 plăși: plasa de sus, plasa de jos, plasa de mijloc și plasa de margine. Mai târziu, dar nu mai devreme de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, apare ca subunitate administrativă a județului Gorj, plaiul Vâlcan/Vulcan, deși, ca și entitate geografică, era atestat documentar încă de la 17 octombrie 1629.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea datele despre plaiul Vâlcan se multiplică considerabil. Catagrafiile din anii 1815 și 1831, precum și alte surse istorice contemporane, ne oferă informații generoase despre denumirea/numărul satelor din plaiul Vâlcan, numele proprietarilor de sate, numărul familiilor sau al caselor, numărul preoților sau al enoriașilor.

¹ SJAN Gorj, Fond Primăria Orașului Târgu Jiu, *dos. 1/1885*, f. 7. În enumerarea lor alfabetică, acestea erau: Arcani, Bâlta, Brădiceni, Cartiu, Câlcești, Dobrița, Frâncești, Godinești, Huredzi, Lelești, Părău, Peștișani, Pocruia, Rugi, Runcu, Schela, Stănești, Stolojani, Stroești, Tismana, Topești, Vădari și Vârtopu.

² Monitorul Oficial al României (în continuare, *MOR*), No. 28, Joi 7/19 Maiu 1887, p. 837.

³ *MOR*, No. 169, Duminică 1/13 Noiembrie 1892, p. 4908.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Despre atribuțiile subprefectului, pe larg în Cap. III (art. 29-43) din legea pentru organizarea autorității administrative (4 octombrie 1892).

⁶ *Idem*, cap. IV (44-46).

O schimbare radicală se poate constata odată cu reformele administrative inițiate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Se păstrează plaiul Vâlcan, dar acesta a fost împărțit în mai multe comune rurale. Ulterior, au avut loc mai multe reorganizări ale plaiului Vâlcan, în anii 1873 și 1876. În anul 1887 s-a oficializat legal dispariția plaiului Vâlcan, concomitent cu apariția plășii Ocolu-Vâlcan (1887 și 1896) sau numai plășii Vâlcanu (1896).

ANEXA NR. 1

Comunele și cătunele din plasa Ocolu-Vulcan (1887)¹

Numele comunei	Denumire cătune	Nr. birnici	Numele comunei	Denumire cătune	Nr. birnici
1. Arcani	Arcani, Câmpu fomei, Sănătești	270	26. Pârău	Pârău	145
2. Bâlta	Bâlta	198	27. Pesceana	Boboesci, Pesceana	130
3. Bălăcești	Bălăcești, Cetatea, Vârțu	128	28. Pescișani	Boroșteni, Hobița, Pescișani, Seuca	380
4. Bălănești	Bălănești, Pisteștii din vale, Viezurii	219	29. Petrești de vărsături	București, Drăgoeni, Petrești, Preajba mică	230
5. Bălești	Bălești, Rasova, Voinicești	280	30. Pocruia	Isvarna ² , Pocruia, Sohodolu	260
6. Brătuia	Brătuia	198	31. Românești	Românești	119
7. Brădiceni	Brădiceni, Drăgoiești	186	32. Rugii	Rugii	108
8. Budieni	Budieni, Drăgoieni, Petrești din deal	190	33. Runcu	Bălțișoara, Răchițele, Runcu	215
9. Câlnicu	Câlnicu	140	34. Schela	Schela	99
10. Câlcești	Câlcești	95	35. Stănești	Alicsenii, Cernădia, Stănești	166
11. Cartiu	Cartiu, Porceni birnici, Porceni moșneni, Sâmbotinu	270	36. Slobozia	Corbu, Polata, Slobozia, Ursăți, Ursăței	290
12. Cârbești	Cârbești, Dâmbova, Tâlvești	241	37. Stejerei	Găleșoia, Pinossa, Stejărei	240
13. Ceauru	Ceauru, Tămășești	240	38. Șeasa	Șeasa	100
14.	Ciuperceni	360	39.	Buduhală,	130

¹ D.N. Negruți, *Indicator al comunelor urbane și rurale din regatul României*, Imprimeria Statului, Bucuresci, 1887, p. 124-128; Nic. Michailescu, *Atlas geografic*, Ed. Librăriei Socecu&C., București, 1888, p. VI.

² În orig.: „Isverna” (!).

Ciuperceni			Șomănești	Șomănești, Telești-birnici	
15. Costeni	Celeiu, Costeni	140	40. Stolojani	Stolojani	127
16. Cornești	Copăceni, Cornești, Găvănești, Tălpășești	290	41. Stroești	Rasovița, Stroești	148
17. Curtișoara	Curtișoara, Turcinești	175	42. Tg. Jiu (com. urbană)	Botorogi, Mahalaua dintre Jiețe, Tg. Jiu	472
18. Dănești	Dănești, Văcarea	172	43. Telești	Telești	134
19. Dobrița	Dobrița	201	44. Tismana	Tismana, Vânăta	187
20. Frâncești	Boașca, Frâncești, Gureni	136	45. Topești	Gornovița, Topești	210
21. Godinești	Godinești, Racoți	390	46. Urechești	Urechești	160
22. Hodorasca	Hodorasca, Strâmba	180	47. Vădeni	Preajba-mare, Șișești, Vădenii	190
23. Horezu	Horezu	140	48. Vălari	Curpenelu, Curpenii, Vai-de- ei, Vălari	295
24. Iașii	Drăguțești, Iașii	144	49. Vârtopu	Vârtopu	60
25. Lelești	Frătești-birnici, Frătești-moșneni, Lelești	250	50. Voetești	Voetești din deal Voetești din vale	180

ANEXA NR. 2

Comune și cătune din plasa Vâlcanu (1892)¹

Nr. crt.	Numirea comunei	Numirea cătunelor din care se compune comuna ²	Plasa	Obs.
1	Arcani	Arcani*, Câmpu Fomei Sănătesci	Vâlcanu	Stănesci
2	Bumbești de Jiu	Bârlesci, Bumbești-de-Jiu*	Vâlcanu	
3	Câineni	Câineni*, Șofrăceni	Vâlcanu	
4	Cartiu	Cartiu, Porceni-Birnici Porceni-Moșneni,	Vâlcanu	

¹ Tabel general indicând circumscripțiunile, denumițiunile și reședințele plășilor tuturor județelor țării, în MOR, No. 169, Duminică 1/13 Noiembrie 1892, p. 4951-4952.

² Satele cu asterisc sunt reședințele comunelor respective.

		Sâmbotin [*]		
5	Curtișoara	Curtișoara, Turcinesci [*]	Vâlcanu	
6	Dobrița	Dobrița [*]	Vâlcanu	
7	Horezu	Arsurile, Horezu [*] , Pajistele	Vâlcanu	
8	Lelesci	Frățesci-Birnici, Frățesci-Moșneni, Lelesci [*] , Suseni	Vâlcanu	
9	Rugii	Rugii [*]	Vâlcanu	
10	Runcu	Bâlțișoara, Răchițele, Runcu [*]	Vâlcanu	
11	Schela	Schela [*]	Vâlcanu	
12	Stănesci	Alicseni, Cernădaia, Stănesci [*]	Vâlcanu	
13	Stolojani	Bălova, Costa, Stolojani [*]	Vâlcanu	
14	Stroesci	Rasovița, Stroesci [*]	Vâlcanu	
15	Tetila	Lăzăresci, Tetila [*]	Vâlcanu	
16	Vălari	Curpenelu, Curpenii, Vai-de-Ei, Vălari [*]	Vâlcanu	

ANEXA NR. 3

Comunele și cătunele din care se compune plasa Ocolu-Vâlcan (1896)¹

Nr. crt	Denumire comună	Cătune componente	Nr. crt	Denumire comună	Cătune componente
1	Arcani	Arcani [*] , Câmpul Fomi, Sănătesci	26	Pârâu	Pârâu [*]
2	Bâlta	Bâlta [*] , Valea-Mare	27	Pesceana	Boboesci, Pesceana [*]
3	Bălăcesci	Bălăcesci [*] , Cetatea, Vârțu	28	Pescișani	Borosteni, Hobița, Pescișani [*] , Seuca
4	Bălănesci	Bălănesci [*] , Pitesci-din-Vale, Vierzuri	29	Petresci-de-Versături	Bucureasa, Drăgoeni, Petresci-de-Versături [*] , Preajba-Mică
5	Bălesci	Bălesci [*] , Rasova, Voinicesci	30	Pocruia	Isvarna, Pocruia [*] , Sohodolu
6	Brătuia	Brătuia [*] , Mertulesci, Trocani	31	Romanesci	Romanesci [*]
7	Brădiceni	Brădiceni [*] , Drăgoesci	32	Rugi	Rugi [*]
8	Budieni	Budieni [*]	33	Runcu	Bâlțișoara, Răchițele

¹ Indicator al comunelor urbane și rurale din regatul României, Imprimeria Statului, București, 1896, p. 159-163; Harta căilor de comunicație din județul Gorjiu (1897).

		Pitesci-din-Deal			Runcu [*]
9	Câlnicu	Câlnicu [*]	34	Schela	Schela [*]
10	Câlcești	Câlcești [*]	35	Stănesci	Alixeni, Cernădia, Stănesci [*]
11	Cartiu	Cartiu, Porceni- Birnici Porceni-Moșneni, Sâmbotinu [*]	36	Slobozia	Bălani, Corbeni- Bârsesci [*] , Călesci, Polata, Slobozia, Ursați, Ursăței
12	Cârbesci	Cârbesci [*] , Dâmbova Tâlvesci	37	Stejerei	Găleșoaia [*] , Pinosa, Stejerei
13	Ceauru	Ceauru [*] , Tămășesci	38	Șeasa	Șeasa [*] , Barza
14	Ciuperceni	Ciuperceni [*] Vâlcea	39	Șomănesci	Buduhală, Șomănesci Telesci-Birnici [*]
15	Costeni	Celeiu [*] , Costeni, Hăesci	40	Stolojani- de-Vulcan	Costa, Stolojani [*]
16	Cornesci	Bălăva, Copăceni, Cornesci [*] , Găvănesci, Tâlpășesci, Uncioaia	41	Stroesci	Rasovița Stroesci [*]
17	Curtișora	Curtișora Turcinesci [*]	42	Tergu Jiu (c. urbană)	Botorogi, Mahalaua dintre Jiețe, Tergu Jiu [*]
18	Dănesci	Arțaru, Dănesci [*] , Ușurei, Văcarea	43	Telesci	Telesci [*]
19	Dobrița	Dobrița [*]	44	Tismana	Tismana [*] , Veneta
20	Frâncesci	Boașca, Frâncesci [*] , Gureni	45	Topesci	Gornovița, Topesci [*]
21	Godinesci	Arjoci, Chilio, Godinesci [*] , Racoți	46	Ureichesci	Ureichești [*]
22	Hodoreasca	Hodoreasca [*] , Peptani Strâmba	47	Vădeni	Preajba-Mare, Șișesci Vădeni [*]
23	Horezu	Arsurile, Horezu [*] , Pajiștile	48	Vălari	Curpenelu, Curpenu [*] , Vai-de-Ei, Vălari
24	Iași	Drăgutesci, Iași [*]	49	Vârtopu	Vârtopu [*]
25	Lelesci	Frățesci-Birnici, Frățești-Moșneni, Lelesci [*] , Suseni	50	Voetesci	Voetesci-din-Deal Voetesci-din-Vale [*]

Reglementarea căsătoriei în legislația secolului al XIX-lea

Mihaela Ioniță-Niculescu

Cuvinte - cheie: căsătorie, familie, acte de stare civilă, Biserica Codul Civil

Rezumat

Anterior modernității, elaborarea actelor de stare civilă și păstrarea registrelor de evidență a nașterilor, căsătoriilor și deceselor au intrat în competența Bisericii. În calitate de oficanți ai serviciilor religioase în momente esențiale din viața individului, a cuplului și a comunității – botez, cununie, înmormântare, știutori de carte, preoții păstrau evidența acestor evenimente, însemnările lor scrise fiind asociate cu debutul registrelor de stare civilă - totodată documente pentru consemnarea activității și veniturilor clerului. Aflat sub semnul modernității, sfârșitul veacului fanariot a evidențiat interesul sporit al statului pentru reglementarea juridică a căsătoriei și a vieții de familie, prin Codul Calimachi adoptat în anul 1817 în Moldova și Legiunea Caragea din Țara Românească în anul 1818, abrogate după promulgarea Codului Civil din 1 decembrie 1865. În concordanță cu tendințele de secularizare specifice Occidentului, elaborarea Codului Civil după modelul celui francez și promulgarea sa în 1 decembrie 1865 au fost urmate de transferul actelor de stare civilă din competența Bisericii sub autoritatea instituțiilor administrative și juridice.

În literatura juridică, până în prezent nu există o definiție „standard” a familiei, tocmai datorită complexității relațiilor existente în interiorul acestei vechi forme de conviețuire socială. Din perioada romană, începând cu Modestius și Gaius, până în prezent, specialiștii în drept încearcă să surprindă prin noțiunea de familie atât modalitățile de constituire cât și specificul relațiilor de rudenie, cu consecințe de durată în ceea ce privește evoluția sa ca tot și individual a membrilor săi. Sintetizând accepțiunile juridice și sociologice, familia este o formă de relații sociale dintre oameni legați prin căsătorie sau rudenie, din care fac parte soții, părinții și copii, alte persoane între care există relații de rudenie¹. Element natural și fundamental al societății, familia este constituită pe baza actului juridic al căsătoriei între un bărbat și o femeie, fiind formată din cei doi soți, copiii fără capacitate civilă deplină de exercițiu, precum și din alte persoane expres prevăzute de lege².

Anterior modernității, elaborarea actelor de stare civilă și păstrarea registrelor de evidență a nașterilor, căsătoriilor și deceselor au intrat în competența Bisericii. În calitate de oficanți ai serviciilor religioase în momente esențiale din viața individului, a cuplului și a comunității – botez, cununie, înmormântare,

¹ Ion P. Filipescu, *Tratat de Dreptul Familiei*, ediția a V-a, Editura All Beck, București, 2000, p. 1.

² Teodor Bodoașcă, *Dreptul familiei*, Editura All Beck, București, 2005, p. 5.

știutori de carte, preoții păstrau evidența acestor evenimente, însemnările lor scrise fiind asociate cu debutul registrelor de stare civilă - totodată documente pentru consemnarea activității și veniturilor clerului³. Interdicția căsătoriilor între rude, în conformitate cu pravilele bisericești, a făcut necesară evidența cununiilor, apreciată de specialiști ca sporadică și neuniformă.

Pentru căsătorie, condiția biologică era ca „băieții să fie puberi, fetele apte pentru bărbat”, în jurul vârstei de 14 ani pentru băieți și 12 pentru fete⁴. Principiul inegalităților sexelor, consfințit de preceptele religioase, a dominat raporturile dintre soți în favoarea autorității bărbatului. Pravilele bisericești românești din secolul al XVII-lea impuneau obligația de fidelitate a soției, soțul având permisiunea și chiar obligația s-o certe, s-o bată „puțintel, cu măsură să nu se prea treacă”, iar în caz de vină mare „s-o bată cu vrășmășie oricât de mare, ba chiar s-o închiză cum ar fi în temniță, s-o pună în hiară”⁵.

Până în secolul al XVII-lea, în Principatele Române nu au existat reglementări pentru întocmirea și conservarea actelor de stare civilă, doar reguli uzuale pentru evidența celor 3 mari momente ale „ciclului vieții de familie”, păstrate la episcopii și mitropolie⁶. Sub îndrumarea mitropolitului și a episcopilor, cazurile de „amestecare a sângelui și de parcimoniile nunții” au fost atribuite spre judecare potropopilor. În Moldova, în anul 1785 s-au publicat dispoziții care interziceau preoților din lumea urbană și rurală oficierea cununiei între „pământeni cu roabe și robi cu pământence”, sub sancțiunea anulării sale și a caterisirii preoților⁷.

Aflat sub semnul modernității, sfârșitul veacului fanariot a evidențiat interesul sporit al statului pentru reglementarea juridică a căsătoriei și a vieții de familie Codul Calimachi adoptat în anul 1817 în Moldova și Legiunea Caragea din Țara Românească în anul 1818, abrogate după promulgarea Codului Civil din 1 decembrie 1865, tributare pravilelor românești și dreptului bizantin, au consfințit melanjul dintre Stat și Biserică în ceea ce privește viața matrimonială. În articolul 63 din Codul Calimachi, căsătoria a fost definită prin „legăturile căsătoriei se alcătuiesc prin căsătorească tocmeală prin care două persoane, partea bărbătească și partea femeiască arată în chip legiuit a lor voință și hotărăște de a vieții lor într-o legătură însoțire cu dragoste, cu frica lui Dumnezeu și cu cinste și tovărășie nedespărțire de a naște primei, a-i crește, a se asigura între ei după putință în toate întâmplările”⁸.

Logodna, etapă premergătoare căsătoriei, realizată „desăvârșit sau nedesăvârșit”, a fost înțeleasă ca „făgăduință pentru însoțire între familiile tinerilor, întărită de clanuri arvonă” (art. 65 - 67), cu sancțiuni atât pentru bărbat cât și pentru

³ Ioan Ceterchi (coordonator), *Istoria dreptului românesc*, Vol. I, Editura Academiei R.S.R., București, p. 497.

⁴ *Ibidem*, p. 508.

⁵ *Ibidem*, p. 510.

⁶ *Ibidem*, vol. II, partea I, p. 248.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Codul Calimachi*, Ediție critică, Editura R.P.R., 1958, p. 9.

femeie în cazul „nesăvârșirii cununiei” fără un motiv temeinic. Prin articolul 70, logodna „desăvârșită” era prohibită înainte ca băiatul să împlinească 14 ani și fetele 12, iar cea „nedesăvârșită” înainte de vârsta de 7 ani a celor doi protagoniști.

Pentru a conferi stabilitate familiei și implicit vieții sociale în ansamblu, a preveni traiul rău între soți, nașterea unor copii bolnavi psihici, exercitarea oricăror forme de constrângere pentru realizarea mariajului, în articolele 79-91 au fost stipulate interdicțiile uniunii legitime dintre bărbat și femeie. Dintre aceștia, se cuvin a fi menționate „lipsa celor trebuincioase spre hrana vieții, cele dovedite sau îndeobște cunoscute purtări rele boalele cele lipicioase ... vârsta nepotrivită” (art. 79), cele realizate „de sâlă și frică” (art. 81) între mirele răpitor și mireasa răpită, chiar dacă se învoiesc (art. 82), amânarea fără motiv just a perioadei de logodnă – 2 ani (art. 83-85) pentru „de-a pururea neputință spre împlinirea căsătoriei, cu păsuință, în vederea vindecării acestei neputințe” (art. 86), între creștini și necreștini (art. 91).

În Moldova secolului al XIX-lea, rudenia de sânge până la a 8-a spiță (art. 92), din cuscrie până la a 6-a spiță (art. 93), prin botez – până la a III-a spiță (art. 94), din înfială (art. 95, 96, 97), epitropia și curatoria (art. 98 și 99) sunt tabuuri peste care nu se poate trece⁹. Preacurvia, osândirea (condamnarea pentru crimă), vrăjmășia vieții „soțului legiuit”, intrarea în viața monahală întregesc tabloul juridic al interdicțiilor de cununie, pentru respectarea moralității individuale și colective. În capitoul „Drepturi și îndatoriri”, ambele părți sunt deopotrivă supuse la împlinirea „căsătoreștii datorii spre credință și spre cuviincioasă purtare” (art. 105), dar „bărbatul este considerat capul familiei sale, după puterea întovărășitei lor averi și-a o apăra întru toate întâmplările” – art. 101. Prin căsătorie, femeia primea numele bărbatului său și toate drepturile specifice statutului său social, fiind datoare a ține rânduiala gospodăriei și a se supune hotărârilor soțului.

Încălcarea interdicțiilor privind vârsta logodnicilor – „nevârșnicia”, graviditatea logodnicei cu alt bărbat, deosebirea religioasă, comiterea unui delict grav de unul dintre ei – „criminalicească osândire”, prelungirea etapei premaritale peste patru ani, realizarea logodnei de „frică și silă” (art. 81), „grele datorii”, intrarea în viața monahală (art. 142), „săvârșirea de năvălari” determinau desfacerea logodnei, anulând perspectiva oricărei înțelegeri matrimoniale între persoanele în cauză¹⁰. Ca și Codul Calimachi în Moldova, Legiuirea Caragea a reprezentat cadrul juridic legislativ pentru evoluția relațiilor de familie între anii 1818-1865, deși în Țara Românească specialiștii în drept au considerat-o inferioară codului menționat.

Prima parte, intitulată „Pentru Obraze”, ierarhiza „obrazele” locuitorilor statului dintre Carpați și Dunăre în 4 categorii: a) după fire în bărbați și femei; b) după naștere, în fii adevărați, din curvie, vitregi și buni; c) după vârstă și după minte în vârstnici și nevârstnici, răutori și fără minte; d) după noroc în slobozi, robi și sloboziți¹¹. Această diferențiere a stat la baza constituirii întregului corp social,

⁹ *Ibidem*, p. 91.

¹⁰ *Ibidem*, p. 105.

¹¹ *Legiuirea Caragea*, Ediția Critică, Editura Academiei R.S.R., București, 1955, p. 6.

nu numai a edificiului familial. Logodna, „cea dintâi tocmeală cuvântare a nunții”, însoțită de daruri, anticipa nunta înțeleasă ca „tocmeala unirii bărbatului cu femeia spre facere de copii”¹². Acest limbaj concis exprimă în epocă dimensiunea biologică a conviețuirii legitime dintre bărbat și femeie, datorită aducerii pe lume a copiilor, în conformitate cu morala creștină peste care dragostea este sinonimă cu procrearea.

Instituția logodnei era inaccesibilă „nevârstnicilor” și tuturor celor care, ca și în cazul Codului Calimachi, aduceau atingere practicilor canonice și ierarhiilor sociale. Pentru „nevârstnici”, consimțământul părinților sau al epitropilor era obligatoriu pentru săvârșirea actului cununiei de către preoți. Realizate la vârstă apropiată copilăriei conform voinței familiilor lor, căsătoriile timpurii aveau urmări nefaste pentru dezvoltarea normală – inclusiv fizică a partenerilor, pentru care sentimentul iubirii era inexistent¹³. Considerată una dintre cele șapte sfinte taine, căsătoria a fost călăuzită în totalitate de biserică, preocupată mai mult de aspectele ei economice și de reglementările pretinse de realitățile sociale. Preoții înșiși, nu aveau libertatea de a oficia nunta fără „bлагословirea arhiereului”, pentru a controla ierarhic și mai mult canonicitatea actului¹⁴.

În ceea ce privește zestrea sau dota, ea a fost prima dată reglementată în legislația românească din secolul al XIX-lea, de către Codul Caragea în capitolul XVI: „Pentru nuntă, zestre și exoprică”, articolele 9 - 48. Astfel, zestrea „se zice averea femeii ce la căsătorie dă bărbatului ei, cu tocmeală ca ea să fie stăpâna zestrei totdeauna, iar el să ia venitul totdeauna, căci zestrea este dreptul femeii, iar rodul al bărbatului”, se specifică în articolele 9 și 10¹⁵. Conform regimului dotal, tatăl și în lipsa acestuia fratele, era investit cu responsabilitatea înzestrării fetei la căsătorie. Concretizată în bunuri mobile și imobile, bani, obligațiuni, acțiuni și alte valori, menite să susțină material noua familie, dota devenea „de iure” proprietatea soției, administrată însă în regim de „facto” de către bărbat. Prin aceste reglementări autoritatea tatălui este transferată soțului, a cărui obligație pe toată perioada căsniciei constă în buna administrare a averii dotale. Dota se putea constitui nu numai printr-un act scris, dar și verbal, promisiunile directe având aceeași forță juridică în realizarea lor ca și înscrisurile.

Regulamentele Organice, primele așezăminte constituționale din Principatele Române, au menținut în vigoare cele două legi, instituind obligativitatea introducerii registrelor de stare civilă administrate de către Biserică. Unificarea Principatelor Române între anii 1859-1862 a evidențiat necesitatea modernizării societății românești în toate domeniile. În concordanță cu tendințele de secularizare specifice Occidentului, elaborarea Codului Civil după modelul celui francez și promulgarea sa în 1 decembrie 1865 au fost urmate de transferul actelor de stare civilă din competența Bisericii sub autoritatea instituțiilor administrative și

¹² *Ibidem*, p. 72-74.

¹³ Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul al XVIII-lea românesc*, Editura Meridiane, București, p. 76.

¹⁴ *Ibidem*, p. 81.

¹⁵ *Ibidem*, p. 76.

juridice. Susținător al Statului secular, însuși domnitorul Alexandru Ioan Cuza era hotărât să diminueze drastic rolul Bisericii în fața legii, atribuțiile sale fiind de natură spirituală¹⁶.

Influența „laicismului” apusean, îndeosebi a celui francez, s-a concretizat în impunerea obligativității căsătoriei civile, perfectată de către primării și în soluționarea divorțurilor de către tribunalele județene în locul dicasteriilor sau consistoriilor Bisericii¹⁷. Începând din anul 1865, căsătoria religioasă a dobândit caracter facultativ, orice preot indiferent de cult fiind pedepsit, potrivit articolului 166 Cod Penal, pentru oficierea cununiei religioase anterior celebrării sale în plan civil¹⁸. Interdicția anterior menționată funcționa și în cazul străinilor, de altă religie inclusiv romano-catolici, pornind de la ideea că biserica romano-catolică nu este o persoană morală internațională ale cărei legi și regulamente să fie suficiente pentru a da forță probantă actelor sale¹⁹.

Unul dintre renumiții juriști ai epocii, Constantin Eraclide, pentru a sublinia importanța actelor autentice în viața de zi cu zi a persoanelor și familiei, afirma: „legea asupra actelor civile este una dintre cele mai importante ale Codicelui ce se ocupă pentru că toate dispozițiunile sale au ca obiect a determina într-un mod cert starea persoanelor prin compunerea familiei și pentru că ele sunt complementul legii care regulează exercițiul drepturilor civile. Aceste drepturi au sorginea lor în cele trei acte principale ale vieții omului adică: nașterea, căsătoria și moartea”²⁰. Prin redactarea actelor și consemnarea lor în registrele de stare civilă a nașterilor, căsătoriilor și morților, a actelor de adopție și a celor de recunoaștere a unui copil natural, ofițerii de stare civilă conferă efecte juridice momentelor esențiale din viața fiecărui individ²¹.

În capitolul III din Codul Civil, intitulat „Despre actele de căsătorie”, articolele 49-62 reglementau în cele mai mici detalii procedura încheierii căsătoriei, începând de la publicarea sa până la redactarea actului de căsătorie²². Potrivit articolului 49, căsătoria era posibilă numai după afișarea a 2 publicațiuni la un interval de 8 zile în ziua de Duminică, la ușa bisericii enoriei și la ușa casei comunale. În cele două publicațiuni impuse de legea civilă, ofițerul stării civile consemna prenumele, numele, profesiunea, domiciliul viitorilor soți, minoratul sau majoratul acestora, datele de identificare ale părinților – numele și prenumele, profesia și domiciliul, zilele în care au fost afișate publicațiunile. Conform articolului 50, perfectarea căsătoriei devenea posibilă numai după trecerea a 3 zile de la ultima publicațiune.

¹⁶ Mihai Bărbulescu, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 382.

¹⁷ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Știința, Chișinău, 1993, p. 35.

¹⁸ Constantin Hamangiu, *Codul Civil adnotat cu trimiteri la doctrina franceză și română și jurisprudența completă de la 1868-1920*, vol. I (Art. 1-643), Editura All Beek, București, ediție îngrijită de Marian Florescu.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Constantin Eraclide, *Explicațiunea teoretică și practică a Codului Civil*, Tipografia Curtții (Lucrătorii asociați), 12, Passajul roman, București, 1873, vol. I, p. 69.

²¹ *Ibidem*, p. 71.

²² *Codice civile „Alexandru Ioan”*, Editura Oficială, Imprimeria Statului, București, 1865, p. 12.

Pentru simplificarea procedurii publicității, prin Legea din 15 martie 1906, a devenit obligatorie o singură publicațiune, de la afișarea căreia trebuia să treacă un interval de 10 zile pentru încheierea mariajului²³. Sistemul publicității căsătoriei, în aparență complicat, a avut drept finalitate evitarea bigamiei și a unirii destinelor celor tentați să eludeze gradele de rudenie prohibite de la căsătorie. Membrii comunităților au avut astfel posibilitatea de a reacționa în cazul în care legea civilă, normele religioase și cutumele riscau să fie încălcate de cei 2 protagoniști cu sau fără complicitatea familiilor lor.

Actele de naștere ale bărbatului și femeii, declarațiile a 5 martori în lipsa acestora despre locul și perioada nașterii, consimțământul direct exprimat al părinților sau rudelor, exprimat și prin act autentic, actele de deces ale părinților au devenit obligatorii pentru formarea cuplului conjugal. Începând din 1906, numărul martorilor necesari pentru a proba în lipsa actelor de naștere sau de moarte, cât mai exact locul și timpul evenimentului, se reduce de la 5 la 2²⁴. În conținutul actului de căsătorie, în mod imperativ erau consemnate: 1) prenumele, numele, profesia, etatea, locul nașterii și domiciliul fiecărui soț; 2) vârsta și condiția de major sau minor; 3) prenumele, numele, profesia, domiciliul taților și al mamelor; 4) actele respectuoase; 5) consimțământul părinților sau al membrilor familiei, în caz de deces al ambilor părinți; 6) publicațiunile în localitatea de domiciliu; 7) opozițiunile la căsătorie, în cazul formulării lor; 8) declarațiunea părților contractante că se iau de soți și pronunțarea lor de către ofițerul stării civile; 9) numele, prenumele, etatea, profesiunea și domiciliul fiecăruia dintre cei patru martori; 10) declarațiunea părților contractante ce s-a făcut asupra interpelațiunii prescrise de articolul precedent, existența sau inexistența contractului de căsătorie²⁵.

În ceea ce privește vârsta, conform articolului 127 „nu este iertat bărbatului înainte de 18 ani și femeii înainte de 15 ani să se căsătorească”, numai Domnul – din 1881 Regele, având autoritatea de a acorda dispense de vârstă pentru motive grave²⁶. Până la împlinirea vârstei de 25 ani - bărbatul și 21 ani – femeia, nu se puteau căsători fără exprimarea directă, sau prin act autentic în lipsă, a consimțământului tatălui și al mamei. Legiuitorul a stipulat și situația în care între părinți ar fi existat disensiuni, acordul unuia dintre ei fiind suficient. În Franța, Codul Civil a menținut vechiul „majorat roman”, până la 25 de ani băieții având nevoie de consimțământul părinților la căsătorie²⁷.

Modificarea legislației matrimoniale în 1906 a uniformizat vârsta de 21 ani pentru ambele sexe, vârstă de la care acordul părinților sau al altor rude a devenit facultativ. Studiarea registrelor de căsătorii din Târgu Jiu și pentru comunitățile rurale selectate evidențiază faptul că trecerea într-o nouă căsătorie, ca urmare a

²³ Constantin Hamangiu, *Op. cit.*, p. 115.

²⁴ *Ibidem*, p. 119.

²⁵ *Codice Civile*, p. 15.

²⁶ Constantin Hamangiu, *Op. cit.*, p. 172.

²⁷ Marcel Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*, Tome premier, Paris, Librairie générale de droit & de jurisprudence, 1922, p. 255.

văduviei prin deces sau divorț se realiza fără a mai fi nevoie de asentimentul părinților. Prin căsătoria cu un bărbat român, o femeie străină dobânda cetățenia română. La rândul său, prin mariajul cu un străin românca urma cetățenia soțului său, redobândind cetățenia română în cazul eventualului deces al soțului²⁸.

În Codul Civil Român, sistemul dotal a fost reglementat în Titlul IV, capitolul I numit “Despre contractul de căsătorie și despre drepturile respective ale soților” (articolele 1223-1232) și în capitolul II numit “Despre regimul dotal” (articolele 1233-1293), considerând contractul dotal un accesoriu al contractului de căsătorie. Importanța sa consta în asigurarea stabilității materiale pentru noua familie, contractul dotal producând efecte juridice odată cu încheierea căsătoriei, fără posibilitatea de a mai putea fi modificat ulterior, sub nicio formă sau situație specială.

Definit ca o convenție prin care viitorii soți își reglementau interesele pecuniare dintre ei, contractul de căsătorie se realizează la Tribunalul de care aparținea domiciliul bărbatului (articolul 1228). Prin autentificare, Tribunalul pune în aplicare articolul 708 din Procedura Civilă, transcriind actul dotal în registrul special păstrat la grefa instanței. Conform articolului 710 din Procedura Civilă, pentru ca acest act să nu fie lovit de nulitate, contractul de căsătorie trebuia realizat numai anterior celebrării căsătoriei civile dintre soți.

Această convenție se realiza între mai multe persoane, soții, ascendenții și donatorii, rudele sau străinii care constituiau dota. Pentru ca regimul dotal să producă efecte asupra bunurilor circumscrise acestuia, părțile erau obligate să declare în mod expres existența acestuia în fața ofițerului de stare civilă, în modul realizării căsătoriei (articolul 1237 Cod Civil), cu menționarea bunurilor cuprinse în dotă. Principalele caracteristici ale regimului dotal, inalienabilitatea imobilelor dotale (articolul 1248 Cod Civil) și dreptul bărbatului de a administra bunurile femeii (articolul 1242 Cod Civil), protejau averea femeii pe toată perioada căsătoriei, influențând existența materială a soțiilor și a descendenților lor.

În afara regimului dotal, Codul Civil permitea existența a doua tipuri de regimuri, unul convențional, prin care soții aveau dreptul să stipuleze în contractul lor de căsătorie orice convenție și celalalt legal, în lipsa contractului de căsătorie sau a altor convenții particulare, care stipula prevederile parafernality conform articolului 1223 Cod Civil.

Deși legea nu reglementa decât două regimuri, ea acorda soților cea mai mare libertate în alegerea unuia dintre ele, cu posibilitatea de a le combina între ele sau de a formula reguli diferite cu respectarea articolului 1223 Cod Civil. Libertatea soților în alegerea regimului dotal care să le guverneze existența familială a fost subordonată interesului general, cu respectarea regulilor morale privind familia și întreaga societate. Conform legislației civile, convențiile contra ordinii publice și bunelor moravuri (articolul 968, 1492 Cod Civil), dispozițiilor prohibitive (articolul 1224, 1232, 1226 Cod Civil), drepturilor puterii părintești (articolul 327, 338 Cod Civil), drepturilor acordate de lege soțului supraviețuitor

²⁸ *Codice Civile*, p. 6.

(articolul 249 Cod Civil) sau drepturilor puterii maritale (articolul 197 Cod Civil). Ca și în legislațiile anterioare, dota a fost numită în articolul 1233 drept “averea ce se aduce bărbatului din partea sau în numele femeii, spre a-l ajuta să susțină sarcinile căsătoriei”²⁹.

Originea regimului dotal se regăsește în dreptul roman, fiind înființat prin legea Iulia dată de Octavian Augustus, în scopul conservării și restituirii dotei, pentru ca văduvele să se poată recăsători. Fiind un regim particular, regimul dotal a avut un dublu caracter: primul, sub forma dreptului deținut de bărbat de a administra și a se folosi de averea dotală, în timp ce al doilea constă în obligația bărbatului de a conserva și restitui imobilul dotal în stare intactă.

Pentru militarii de carieră, căsătoria a fost reglementată cu mai multă strictețe de regulamente și instrucțiuni care completau astfel Codul Civil. Un ofițer al armatei române nu se putea căsători înainte de a împlini vârsta de 23 de ani și numai cu aprobarea superiorilor ierarhici. Statutul profesional și prestigiul social al ofițerilor au determinat impunerea unor condiții restrictive privind condiția morală a viitoarei soții și a familiei sale, dar și obligativitatea dotei – suport material pentru viitoarea familie. Comportamentul ales al tinerei și educația sa erau probate de un certificat al Primăriei din localitatea de domiciliu, un certificat „de bună educație și onorabilitate al femeii”, semnat de cinci capi de familie reprezentativi pentru comunitatea respectivă, confirmat de Prefectul județului sau Prefectul Poliției la București și Iași. Prin Ordinul Ministrului de Interne nr. 1432 înregistrat cu nr. 818/26.02.1888 de către Subprefectura Plaiului Vulcan, primarii erau atenționați să nu accepte căsătoria militarilor cu grade inferioare, fără a avea autorizația comandanților și dispensa de stagiu prevăzută de art. 62 din Legea de Recrutare³⁰.

Valoarea zestreii a fost stabilită în funcție de gradul militar și de solda ofițerului. Astfel, în cazul ofițerilor inferiori: sublocotenenți și locotenenți, dota trebuia să fie de cel puțin 2500 lei anual, pentru gradul de căpitan cu soldă de 400 lei pe lună, dota avea valoarea de 1500 lei pe an³¹. În cazul ofițerilor superiori, zestrea soției a avut caracter facultativ, nu însă și onoarea viitoarei parteneri de viață, imperativă pentru evitarea alianțelor matrimoniale considerate nedemne de importanța instituției militare, cu femei sărace sau de o moralitate îndoielnică. Ofițerul superior era dator să se asigure el însuși dacă familia viitoarei soții era la adăpost de orice critică, aptă să fie primită în familia militară³².

Inexistența aprobării scrise din partea autorității militare superioare în grad atrăgea după sine demiterea ofițerului printr-un înalt decret sau aducerea sa în fața Consiliului Militar dacă fapta respectivă era considerată act de indisciplină. În Registrele de transcripțiuni ale Tribunalului Gorj se regăsesc acte dotale prin care părinții, rude apropiate și chiar soția menționează bunurile și valoarea lor financiară în vederea realizării căsătoriei cu ofițeri în condițiile prevăzute de legislație.

²⁹ *Ibidem*, p. 209.

³⁰ A.N-SJ.GJ., *Fond Primăria Comunei Ciuperceni, Dosarul nr. 18/1888*, f.2.

³¹ Daniel Cain, „Statutul social al ofițerului în societatea românească sub Carol I”, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. V, 2008, p. 75.

³² *Ibidem*.

Înainte de căsătoria sa cu Locotenentul Romulus Ianovici din Regimentul 18 Dorobanți - Târgu Jiu, Profira Bâltenoiu primea de la tatăl său următoarele proprietăți și bunuri mobile: 1/3 din moșia Poiana, situată în comuna Rovinari, rămasă de la soția defunctă, Victoria Bâltenoiu; 1/3 din casele cu tot terenul și dependințele lor din Târgu Jiu, strada Industriei; două părți din moșia Poiana, a treia parte din două pietre de moară cu pământul înfundat, pe al căror teren se află moara și care piatră „funcționează între o casă cu al moșnenilor Urban și Pinoșeanu”; 1000 lei numerar „care se vor răspunde înainte de cununie”; 1000 lei garderoba constând în obiecte de casă valorând 500 lei și numerar până la completarea sumei³³. Prin actul dotal, Locotenentul Ianovici era îndreptățit să beneficieze de uzufructul acestor imobile începând din ziua căsătoriei, cu posibilitatea înstrăinării lor prin vânzare în condițiile garantării valorii lor cu altă avere.

Pentru Ecaterina Tudor Săulescu, de profesie proprietară, o parte din dota sa constituită pentru a se căsători cu locotenentul Vasile Otovescu din Târgu Jiu, provenea din prima căsătorie, așa cum rezultă din Actul dotal nr. 12/25 aprilie 1889. Avera femeii deloc neglijabilă cuprindea: „moria ce are în hotarul Săulești, comuna Săulești, Plasa Gilortul, constituită ca dotă de către Tudor și Anica Săulescu la prima căsătorie, prin actul dotal transcris la nr. 104/1884; bani în numerar – 4000 lei; mobila din casă – 2000 lei; una trăsură nouă cu doi cai – 1500 lei”³⁴. Viitoarea mireasă, în conformitate cu legea, recunoștea soțului său dreptul de a exploata pădurea de pe moșia menționată estimată la 6000 lei.

Statul și Biserica Ortodoxă Română, aparent în continuă competiție pentru controlul exercitat asupra individului și familiei, au promovat căsătoria și trăinicia familiei, descurajând totodată practica divorțurilor, ale căror consecințe nu puteau decât să atenteze la morala creștină și la buna înțelegere între protagoniștii vieții conjugale. Abia în secolul XX a fost elaborat un Cod al Familiei, menit să reglementeze în manieră modernă raporturile conjugale și întreg universul familial.

³³ A.N-SJ.GJ, *Fond Tribunalul Districtului Gorj, Registrul pentru trecerea actelor dotale pe anul 1889, vol. I Actul dotal nr. 109*, f. 11.

³⁴ *Ibidem*, *Actul dotal 3/1889*, ff. 20-21.

Legislația învățământului din România (1864-1912) reflectată în educația feminină.

Necșulea Angelica¹

Până la reforma educației din timpul lui Cuza realizată prin Legea instrucțiunii din 1864, sistemul educațional nu funcționa după principii moderne așa cum reiese din regulamentele organice. Nu exista o segmentare în cicluri - primar, gimnazial, profesional, liceal sau universitar², sistemul de învățământ era subdezvoltat deoarece statul, în ansamblul său, funcționase până la regulamentele organice după principii medievale. Nu existau școli de pregătire a cadrelor didactice astfel că sistemul de învățământ nu se putea extinde.

Prin legea instrucțiunii din 1864 a avut loc o adevărată reformă a învățământului deoarece a introdus principiile moderne după care funcționa sistemul educațional occidental. Învățământul românesc a funcționat după acea legea până în 1893 când au început să fie adoptate măsuri pentru a se putea realiza noi reforme necesare în urma dezvoltării sistemului educațional. Între 1864 și 1912, când a fost adoptată ultima lege a educației dinainte de realizarea României Mari, învățământul românesc a funcționat după următoarele legi: Legea instrucției (din 1864); Legea asupra învățământului primar și normal-primar (1893); Legea asupra învățământului normal și normal primar (1896); Legea asupra învățământului secundar și superior (1898); Legea asupra învățământului profesional (1899); Legea asupra învățământului primar, primar-profesional, primar-superior, normal-primar (1900); Legea asupra învățământului secundar și superior (1900); Legea asupra învățământului profesional (1900); Legea asupra învățământului secundar și superior (1912).

În continuare vom realiza o analiză a legilor educației mai sus amintite pentru a vedea dacă existau diferențe între educația acordată băieților și cea acordată fetelor și între cadrele didactice. Deoarece legile au fost publicate de către Institutul de Științe ale Educației în volumul *Antologia legilor învățământului România*, București, 2004 nu vom mai utiliza aparat critic ci doar vom face trimitere în text la denumirea legii și anul adoptării. Lucrarea de față va aborda două direcții: elemente despre eleve și elemente despre cadre didactice.

Eleve. Învățământul primar. Încă de la prima lege a învățământului (1864) a fost introdus principiul obligativității ciclului primar pentru copiii cu vârsta de 8-12 ani. Chiar dacă nu se specifica, învățământul era în acea vreme gratuit. Astfel art. 31 stabilea: „Instrucțiunea elementară este obligatorie pentru toți copiii de amândouă sexele, începând de la opt până la doi-spre-zece ani împliniți ai etății .Această îndatorire este impusă, sub penalitățile aici mai jos prescrise, părinților,

¹ Doctorand al Universității Babeș – Bolyai, Școala Doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților .

² *Regulamentele organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, București, Întreprinderile „Eminescu”, 1944, pp. 129-130 și 340-341.

tutorilor, stăpânilor, măștrilor și ori-cărei persoane ce ar avea sub îngrijire un copil. Copiii în etate de doi-spre-zece ani la punerea în lucrare a acestei legi.”

Legea din 1893 a adus unele schimbări minore. Art.1 stabilea „Învățământul primar este obligatoriu și gratuit pentru Români. Părinții și tutorii copiilor de cetățeni români sunt datorii a-i trimite la școala publică primară de la 7-14 ani împliniți. Străinii, afară de acei cari locuiesc în Dobrogea, vor plăti o taxă ce se va fixa prin regulamentul de aplicațiune a legii de față. Ministrul, în cazuri excepționale, va putea acorda dispense. În caz de insuficiență de locuri se vor preferi copiii de români”. Însă art. 89, alin.1 stabilea „Scutirea de obligativitate a fetelor musulmane”³, fiind vorba de situația din Dobrogea. Următoarele două legi care se refereau la învățământul primar, din 1896 și din 1900, au reluat prevederile legii din 1893.

În privința învățământului primar Legea din 1864 arăta că fetele, aveau șanse egale cu băieții în privința accesului la educație. Singura diferență era în orașe unde școlile erau împărțite în școli de băieți și de fete. În mediul rural școlile erau în general mixte cu excepția cazurilor în care numărul mare de elevi ar fi permis înființarea de școli separate.

Legea din 1893 a stabilit că școlile din mediul urban puteau fi și mixte. Legea din 1896 a stabilit că școlile mixte din mediul urban, ciclul primar avea doar clasele I și a- II-a, completarea realizându-se în școli de băieți sau de fete. Această prevedere nu a mai fost introdusă în Legea din 1900.

Școlile secundare de fete. Prin Legea din 1864 învățământul secundar era format din: licee, gimnazii, seminarii teologice, școli reale, școli de bele-arte, școli profesionale și școli secundare de fete. La gimnazii și licee erau admiși doar băieții. În 1864 s-a dispus înființarea de școli secundare de fete în orașele unde aveam licee: București, Craiova, Botoșani, Buzău, Focșani, Ismail și Bârlad. Gimnaziile erau de patru clase, iar liceale de șapte clase. Elevii puteau opta, după ce aveau absolvat școala primară, pentru a urma fie gimnaziul fie liceul. Cele șapte clase de liceu acopereau și gimnaziul, în schimb școlile secundare de fete erau de cinci clase. Legea din 1864 mai stabilea înființarea de școli secundare de medicină sau școli de moșit la București, Craiova și la Iași pentru fete. Școlile reale erau doar pentru băieți, iar despre școlile de bele-arte și cele profesionale nu se menționa nimic referitor la organizarea și funcționarea acestora.

Prin legea din 1898 școlile secundare de fete deveneau echivalente liceelor. Acestea erau împărțite în școli secundare de gradul I și II. Durata studiilor pentru gradul I era de cinci ani, doar pentru elevele care nu mai urmau școlile de gradul II, în rest era de patru ani. Durata studiilor în gimnazii era de patru ani, iar în licee de opt ani, durata studiilor pentru fiecare grad fiind de patru ani. Gimnaziile și liceele rămăneau în continuare doar pentru băieți.

Legea din 1900 a adus mici modificări, școlile secundare de gradul I erau echivalente gimnaziilor, iar cele de gradul II liceelor. Asemenea liceelor școlile secundare de gradul II aveau durata de studii de șapte ani. Absolventele școlilor

³ Dobrogea, deoarece a avut statut special în perioada 1878-1910.

secundare de gradul II se puteau înscrie direct la facultatea de medicină sau la farmacie. Prin legea din 1912 durata studiilor în școlile secundare de gradul I și II era de câte patru ani fiecare. Nu se mai menționa nimic referitor la înscrierea directă la facultatea de medicină sau la farmacie.

Și în privința disciplinelor de studiu existau diferențe. Legea din 1864 definea foarte clar disciplinele de studiu pentru licee, însă în privința școlilor secundare de fete „învățăturile cuprinse în aceste școli se vor determina de consiliul permanent într-o programă care, după ce se va supune consiliului general, se va întări de Domn” (art. 188). Erau menționate doar disciplinele opționale: limbile moderne, din care una era obligatorie; pedagogia care urma să fie studiată doar în ultimul an de studiu de către elevele care doreau să devină cadre didactice; muzica instrumentală pentru care trebuia să se plătească o taxă. În licee se studiau obligatoriu trei limbi moderne, fără pedagogia și muzica instrumentală.

Ulterior legea din 1898 a definit foarte clar disciplinele de studiu pentru școlile secundare de fete, astfel se poate realiza mult mai ușor o comparație⁴. Liceele și școlile secundare de gradul I aveau majoritatea disciplinelor comune. Diferențele apăreau în privința orientării ulterioare a elevilor sau a elevelor. Băieții erau orientați spre ocupații care țineau de domeniul real, iar fetele spre industria casnică și spre educație. Anul al cincilea al școlilor secundare de gradul I „va fi în special consacrat studiilor necesare femeii”. Prin legea din 1900 disciplinele de studiu au fost reduse pentru ca prin legea din 1912 să se revină la programa din 1898.

Liceele de gradul II aveau două secții: clasică și reală. Școlile secundare de gradul I combinau materiile celor două secții într-una singură⁵. Se reliau disciplinele din programa gradului I pentru a fi aprofundate, adăugându-se alte câteva noi. De asemenea legea din 1898 prevedea că elevele care alegeau să studieze limba latină urmau să obțină un certificat echivalent cu acela al absolvenților secției clasice din licee cu ajutorul căruia obțineau dreptul de a se înscrie la facultățile la care se puteau înscrie absolvenții secției clasice. Această din urmă prevedere nu a mai fost menționată în legea din 1900, dar a fost reintrodusă prin legea din 1912. Tot prin legea din 1912, împărțirea școlilor secundare de gradul II în două secții: „clasico-modernă cu limba latină și cu o mai mare dezvoltare a științelor și matematicilor; modernă, fără limba latină, cu o dezvoltare a culturii generale și artistice.”

Prin legea din 1864 învățământul secundar era diferit între băieți și fete, însă aceste diferențe au existat deoarece învățământul românesc modern era abia la început. Aceste diferențe nu au existat din motive discriminatorii ci pentru că la momentul respectiv nu se putea mai mult, lucru demonstrat de legile din 1898, 1900 și 1912 care au redus treptat diferențele și care au făcut ca până la urmă învățământul secundar să fie la același nivel cu învățământul liceal. Diferențele

care au persistat s-au datorat profesiilor diferite pe care le urmau fetele, respectiv băieții.

Eleve. Învățământul profesional. Prima lege privind învățământul profesional a fost adoptată în anul 1899. Art.1. stabilea că „învățământul profesional are drept obiect studiul teoretic și practic al agriculturii, al silviculturii, cu industriile anexe și derivate, al meseriilor și al comerțului”. Învățământul agricol era împărțit, pentru băieți, în școli elementare de agricultură, școli inferioare și școala superioară de agricultură. Pentru fete existau doar școli elementare de gospodărie rurală. În școlile elementare pentru băieți se punea accent pe „învățământul practic al agriculturii raționale, în vederea culturii cele mici.[...] Felul învățământului va varia potrivit trebuințelor regiunii. În regiunile de păduri se vor preda și noțiuni elementare de silvicultură” (art. 6). „Pentru fete se vor înființa școli elementare de gospodărie rurală, în cari să se deprindă cu practica gospodăriei țărănești, cu utilizarea produselor, cu îngrijirea vitelor etc.” (art. 7). Durata studiilor, în ambele cazuri, era de doi ani.

Scopul școlii inferioare de agricultură era de a aprofunda cunoștințele agricole și de a pregăti cadrele didactice pentru școlile elementare. Scopul școlilor superioare de agricultură era acela de a pregăti cadrele didactice pentru școlile inferioare și a specialiștilor în agricultură. Școlile de silvicultură erau destinate exclusiv băieților.

Școlile de meserii erau împărțite în școli elementare, inferioare și superioare pentru băieți și în școli elementare și inferioare pentru fete „Școlile elementare de meserii au de scop de a forma meseriași pentru industriile de tot felul, și în special pentru industria mică, care se poate exercita în casă sau în ateliere mici, și cu un utilaj cât mai simplu și mai ieftin. Școlile de acest fel vor putea fi pentru băieți sau pentru fete, nu însă mixte. Școlile de menaj pentru fete se vor socoti tot ca școli elementare de meserii și vor avea aceeași organizație” (art. 31). Școlile de menaj urmau să cuprindă „lecturi folositoare asupra științelor de observație vulgarizate, economia casnică, horticultura, igiena, croitoria, cusătoria, țesătoria, împletiturile, bucătăria și altele”. Acestea sunt singurele diferențe menționate, urmând ca meseriile studiate să se realizeze în funcție de necesitățile economiei. „Școlile inferioare de meserii au de obiect învățarea a diverse meserii, cu scopul exercitării lor în mod industrial” (art. 38). Pe lângă scopul menționat deja, acestea pregăteau și maiștrii pentru școlile elementare. În școlile superioare erau studiate meseriile care necesitau cunoștințe teoretice mai aprofundate, urmând să pregătească și maiștrii pentru școlile inferioare. „Învățământul comercial se dă: pentru băieți în școlile elementare de comerț, în școlile superioare de comerț și în cursurile comerciale de seră ⁶ și de Duminică; iar pentru fete în școlile elementare de comerț” (art. 68). Durata studiilor în școlile elementare era de doi ani pentru băieți și de trei ani pentru fete. În școlile elementare de fete urmau să fie predate, pe lângă materiile de specialitate – care erau comune cu cele predate în școlile de

⁶ Seral.

băieți – și limba franceză sau germană. Scopul acestor școli era de a pregăti mici comercianți.

Cursurile serale și cele de duminică erau destinate absolvenților școlilor elementare cu scopul de a le completa cunoștințele comerciale și cele de limbi străine. Școlile comerciale superioare reprezentau echivalentul facultăților cu profil comercial de azi.

Învățământul normal se ocupa de pregătirea cadrelor didactice pentru toate ciclurile de învățământ. Prin legea din 1864 s-a stabilit înființarea de școli normale cu scopul formării de profesori pentru licee și facultăți, semn că exista o mare lipsă. Acestea erau destinate doar băieților, fiind admiși doar absolvenții de liceu. Prin legea din 1898 s-a stabilit ca recrutarea cadrelor didactice pentru universități să se realizeze din rândul celor care posedau diplome de licență și de doctor, semn că școala normală de formare a profesorilor universitari fusese desființată între timp.

Tot prin legea din 1898 s-a stabilit ca profesorii de gimnazii și licee „să posedă certificatul de absolvire a liceului și o diplomă de licență sau doctor în litere sau științe; să fi urmat un curs de pedagogie la o Universitate.”(art. 23). În schimb „profesoarele de la școlile secundare de fete de gradul I și II se vor numi dintre absolventele școlii normale superioare de fete” (art. 28). Astfel, urma să fie înființată o școală normală superioară de fete cu scopul de a pregăti profesoarele pentru școlile secundare de fete. Aceasta urma să aibă profilul unei facultăți pedagogice cu două secțiuni: literară și științifică. Legea din 1900 a menționat din nou înființarea unei școli normale superioare de fete, semn că aceasta rămăsese doar în legea din 1898.

Pentru învățământul primar cadrele didactice erau împărțite în două categorii: învățători pentru mediul rural și institutori în mediul urban. Astfel, prin legea din 1893 s-a decis înființarea de școli normale pentru învățători și institutori, separat pentru băieți și fete. În școlile normale de învățători erau admiși absolvenții ciclului primar. Însă în școlile normale de institutori erau admiși absolvenții a trei clase de gimnaziu sau absolventele a trei clase de școală secundară de gradul I. Prin legea din 1900 privind învățământul primar nu erau admiși, în școlile normale de institutori, absolvenții a patru clase de gimnaziu sau absolventele a patru clase de școală secundară de gradul I.

Învățământul superior. Legea din 1864 a stabilit că se urmărea a fi admiși ca studenți doar absolvenții liceelor, adică doar băieții. Aceeași prevedere a fost păstrată și în legile din 1898, 1900 și 1912. Însă din 1898 școlile secundare de fete deveneau echivalente liceelor, fetele nemaifiind excluse de la învățământul universitar.

Cadre didactice. Conform legii din 1864 „corpul învățător se împarte în patru grade: 1. Învățători sau învățătoare pentru școlile primare rurale; 2. Institutori sau institutrice pentru școlile primare urbane; 3. Profesori de școli secundare; 4. Profesori de facultăți” (art. 7).

Învățământul primar. Legea din 1864 stabilea că în școlile primare de fete din oraș puteau preda doar institutoarele. Conform legii din 1893, în școlile rurale cu mai mulți învățători pentru al doilea sau al treilea post erau preferate

învățătoarele. De asemenea, în mediul urban, „în școlile mixte, precum și în clasele inferioare ale școlilor primare de băieți, se vor prefera institutoarele” (art. 32). Aceste ultime două prevederi deveneau opționale prin legea din 1896. Legea din 1900 a stabilit ca în postul 2, 3 sau 4 urma să fie numit un învățător doar în lipsă de învățătoare. Aceeași regulă se aplica și în școlile urbane de băieți pentru clasele I și a II-a.

Învățământul secundar. Prin legea din 1864 s-a stabilit ca în școlile secundare de fete conducerea să fie asigurată de o directoare. Cadrele didactice puteau fi atât bărbați cât și femei. Legea din 1898 a stabilit ca în școlile secundare de fete toate cursurile să fie predate de profesoare, excepție făcând doar religia care trebuia predată de un preot licențiat sau doctor în teologie. Profesoarele erau numite dintre absolventele școlii normale superioare cu un salariu de 120 de lei pe lună pentru gimnaziu și liceu și 100 lei pe lună pentru școlile secundare. Salariile au fost mărite prin legea din 1900 astfel: 420 lei pentru profesorii de gimnazii și licee și 300 lei pentru profesoarele școlilor secundare de fete.

Învățământul profesional. Conform legii din 1899, școlile de meserii pentru băieți urmau a fi conduse de directori, iar cele de fete de directoare. Învățământul teoretic urma să fie asigurat de profesori în școlile de băieți și de profesoare în școlile de fete. Salariile erau de 120 de lei pentru profesorii școlilor de băieți și de 100 lei pentru profesoare în școlile de fete, 360 lei pentru maiștrii de ateliere și 300 lei pentru maestre. În școlile comerciale, salariile erau de 360 lei pentru profesorii școlilor de băieți și 300 lei pentru profesoare în școlile de fete.

Dinamica natalității în Nordul Olteniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX

Ioniță – Niculescu Mihaela
Colegiul Economic "Virgil Madgearu" Târgu – Jiu

Consecință firească a nupțialității, natalitatea reflectă comportamentul specific vechiului regim demografic, dominat de numărul ridicat al nașterilor în cadrul aceleiași familii din comunitățile studiate. Variația anuală a numărului de nașteri trebuie asociată nu numai cu căsătoria, dar și cu altă componentă a mișcării naturale a populației – mortalitatea¹. Speranța de viață relativ scăzută a declanșat funcționarea instinctului de conservare compensator prin coeficientul de natalitate foarte ridicat². Reconstituirea tabloului nașterilor și a fertilității cuplurilor maritale, într-o anumită măsură a nașterilor din conviețuirile nelegitime reprezintă un demers anevoios pentru cele mai multe așezări rurale din județul Gorj, datorită absenței Registrelor de nașteri din diferiți ani, fapt ce se repercutează negativ asupra statisticii efectuate.

Astfel, din inventarul stării civile al comunei Polovragi, lipsesc actele de naștere din anii 1866, 1867, 1869, 1872, 1878, 1881, 1882 și 1892 – în total opt ani din perioada 1859-1905. Distribuția celor 1370 de nașteri înregistrată în intervalul de 39 de ani este inegală, creșterea numerică alternând cu descreșterea în funcție de contextul economic și social al așezării, potențialul demografic al comunității și comportamentul familial. Citându-l pe Fernand Braudel, „activul” trebuie corelat corespunzător cu „pasivul”³. Cei mai puțini copii s-au născut în anul 1874 – 12, un an mai târziu numărul lor fiind de 4 ori mai mare – 48, aceeași discrepantă fiind sesizată între anul 1888 - 13 copii și 1887 cu 37.

Cel mai echilibrat deceniu este cuprins între anii 1896 – 1905, cei mai mulți copii fiind declarați în anul 1900 – 60, conform tabelului nr. 1. Istoricii au demonstrat prin studiile demografice faptul că deceniul 9 a fost tipic pentru „revoluția demografică” nu numai în Vechiul Regat, dar și în Transilvania⁴. Creșterea numărului brut de nașteri în zona intracarpatică a atins cote maxime între 1911 – 1914, declanșarea primului război mondial punând capăt acestui fenomen⁵.

¹ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea de la 1918. Contribuții demografice*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj – Napoca, 2000, p. 118.

² Toader Nicoară, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală și mentalități colective*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2001, p. 155.

³ Fernand Braudel, *Structurile cotidianului*, vol. II, Editura Meridiane, București, 1984, p. 71.

⁴ Acațiu Egyed, „Situția demografică a județului Cluj între anii 1857 – 1910” în vol. *Civilizație medievală și modernă românească*, p. 179; Luminița Dumănescu, „Copiii Transilvaniei: număr și pondere între două limite cronologice: 1857 - 1910”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României* (sec. XVII - XXI), coordonatori Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Corneliu Pădurean, Presa Universitară Clujeană, 2007, p. 394.

⁵ Luminița Dumănescu, „Copiii Transilvaniei: număr și pondere între două limite cronologice: 1857 - 1910”, în vol. *Om și societate. Studii de istoria populației României* (sec. XVII - XXI), p. 394.

Dintre cele două sexe, se poate constata cu ușurință superioritatea numerică a băieților – 729 (53,21%) comparativ cu fetele – 640 (46,79 %), realitate evidentă și în celelalte așezări investigate. Preponderența populației masculine față de cea feminină a reprezentat un fenomen general în epocă, bine evidențiat pentru Transilvania⁶.

Evoluția nașterilor din Polovragi între anii 1859-1905

Tabelul nr. 1

Luna de concepție	Anul /luna nașterii	1859-1868	1868-1878	1879-1888	1889-1898	1899-1905	Total	Procente
Aprilie	Ianuarie	20	16	13	47	23	119	8,45
Mai	Februarie	17	15	15	41	15	103	7,32
Iunie	Martie	17	16	19	40	44	136	9,66
Iulie	Aprilie	23	14	16	41	39	133	9,45
August	Mai	18	22	21	37	33	131	9,30
Septembrie	Iunie	17	15	16	33	38	119	8,45
Octombrie	Iulie	17	10	25	46	33	131	9,30
Noiembrie	August	17	15	27	24	36	119	8,45
Decembrie.	Septembrie	14	13	11	24	20	82	5,82
Ianuarie	Octombrie	17	21	24	41	37	140	9,94
Februarie	Noiembrie	12	13	18	39	23	105	7,46
Martie	Decembrie	8	14	17	28	24	91	6,46
Total		197	184	222	440	365	1408	

Sezonalitatea nașterilor indică luna octombrie cu cei mai mulți copii născuți – 138 (10,1%), urmată de martie cu 134 (9,78%), lunile mai și iulie cu câte 129 de copii născuți (9,42%). Această detașare a lunilor menționate este în strânsă legătură cu numărul căsătoriilor perfectate în lunile ianuarie și octombrie, dar și cu intimitatea conjugală sporită în luna iunie considerată a fi intermediară între muncile agricole de vară și toamnă⁷. La polul opus s-au situat lunile septembrie cu 79 nașteri (5,77%) și decembrie cu 90 nașteri (6,57%), copiii fiind concepuți în lunile decembrie și martie, cunoscute pentru restricțiile sexuale impuse de Biserică în cele două mari posturi ale anului – postul Crăciunului și al Sfintelor Paști. În calendarul nunților, cele două luni figurează cu cele mai puține căsătorii, mai ales luna martie, asociată cu debutul muncilor agricole de primăvară atât în zonele de munte cât și în cele de deal.

Ilegitimitatea copilului nou-născut este consecința conviețuirii liber-asumate, acceptată de către comunitate, față de care Biserica și-a manifestat în mod

⁶ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea de la 1918*, p. 130; Daniela Deteșan, „Mișcarea naturală a populației Comitatului Cluj între anii 1870-1910”, în vol. *Om. și societate*, p. 370.

⁷ Ioan Bolovan, *Op. cit.* p. 183; Sorina Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj – Napoca, 1999, p. 122.

constant dezacordul, considerând concubinajul o abatere majoră de la respectarea valorilor creștine. În comuna Polovragi, din actele de naștere păstrate deducem venirea pe lume a unui număr de 44 copii din afara căsătoriei, declarați ofițerului de stare civilă de moașe, unul dintre părinții lăuzei și chiar de către mamă. Anii în care au fost înregistrați mai mulți copii nelegitimi sunt 1887 -3, 1894 – 4, 1895 – 3, 1898 – 3, 1900 – 3, 1903 – 3, 1905 – 3. Unele dintre tinere, la intervale relativ scurte între concepții, nasc mai mulți copii, uniunea consensuală dintre bărbat și femeie fiind la fel de stabilă ca și cadrul matrimonial legal constituit.

Stanca Cațavalinache, rămasă văduvă la numai 24 de ani are cu alt bărbat 2 copii născuți în anii 1883 și 1887, Rucsanda Văduva 3 copii în intervalul 1886 – 1897, Varvara Cristea Cojocar – 4 copii între anii 1891 – 1904, Sofia Dumitru Puță din Racovița (județul Vâlcea) – 2 copii născuți în anii 1894 și 1895 în casa lui Dumitru Gh. Iordache, probabil tatăl copiilor. Același mod de viață îl regăsim în cazul Mariei Ghiță Făsui, de profesie servitoare, mamă a 3 fete născute între anii 1898 – 1903 și Evdochiei Vălean cu 3 copii în intervalul 1894 – 1897.

Cu un număr de locuitori mult mai modest decât Polovragi, comuna Cărpiniș prezintă aceleași tendințe demografice, specifice comunităților de munte, cu mentalități mai puțin alterate de influențele urbane în comportamentul matrimonial. Din păcate, pentru perioada 1865-1907, nu avem evidența totală a nașterilor pentru că nu s-au păstrat Registrele de Nașteri din anii 1866, 1882, 1885, 1888, 1890 și 1903. Raportată la numărul locuitorilor și la suportul documentar, statistica anuală a nașterilor demonstrează faptul că o comunitate mai mică are un grad mai ridicat de reproducere, influențat de specificul geografic, factorii economici și de modelul cultural al zonei⁸ (tabelul nr. 2).

Evoluția nașterilor din Cărpiniș între anii 1865-1907

Tabelul nr. 2

Luna de concepție	Anul /luna nașterii	1865-1874	1875-1884	1885-1894	1895-1907	Total	Procente
Aprilie	Ianuarie	20	8	12	20	60	7,82
Mai	Februarie	14	5	13	21	53	6,91
Iunie	Martie	11	5	12	27	55	7,17
Iulie	Aprilie	10	10	15	32	67	8,74
August	Mai	7	12	17	29	65	8,47
Septembrie	Iunie	16	12	15	23	66	8,60
Octombrie	Iulie	22	13	11	34	80	10,40
Noiembrie	August	16	13	13	41	83	10,82
Decembrie.	Septembrie	7	13	6	34	60	7,82
Ianuarie	Octombrie	7	7	17	29	60	7,69
Februarie	Noiembrie	17	18	20	27	82	10,70
Martie	Decembrie	7	3	9	17	36	4,69
	Total	154	119	160	334	767	

⁸ Luminița Dumănescu, *Op. cit.*, p. 392.

	Băieți					394	52,41
	Fete					351	47,59

Perioada cea mai compactă privind natalitatea este între anii 1891 – 1900, cu mici variații anuale determinate de intervalele cronologice dintre concepții și nașteri, de numărul căsătoriilor și într-o foarte mică măsură de existența concubinajelor. Ca și în Polovragi, numărul băieților născuți -386 este mai mare decât al fetelor - 351 din totalul de 767 copii aduși pe lume până în 1907. Repartiția nașterilor pe luni calendaristice scoate în evidență faptul că cei mai puțini copii s-au născut în luna decembrie - 36 (4,69%), februarie – 51 (6,65%) și martie – 55 (7,17%).

Ierarhia este dominată de luna august cu 82 nașteri (10,69%), noiembrie cu 80 (10,4%) și iulie cu 77 (10%), superioritate firească prin raportare la lunile noiembrie, februarie și octombrie ca luni de concepere a copilului. Din această ecuație nu lipsesc evident nunțile, pe care le asociem cuplurilor legitime deja constituite, pentru care ciclul nașterilor este încă în derulare. În comparație cu Polovragi, în Cărpiniș doar 7 copii provin din legăturile nelegitime, ceea ce dovedește faptul că prea puțini dintre locuitorii acestei așezări de munte, cu un număr restrâns de locuitori, au optat pentru conviețuirile nelegalizate și în afara legii bisericești.

În comuna Cloșani (județul Mehedinți), conform Registreleor de Nașteri au fost aduși pe lume 1055 copiii între anii 1875-1907 (tabelul nr. 3).

Evoluția nașterilor din Cloșani între anii 1875-1907

Tabelul nr. 3

Luna de concepție	Anul /luna naștere	1875-1884	1885-1894	1895-1904	1905-1907	Total	%
Aprilie	Ianuarie	17	15	29	10	71	6,73
Mai	Februarie	33	25	46	13	117	11,09
Iunie	Martie	29	37	24	14	104	9,86
Iulie	Aprilie	27	28	26	12	93	8,82
August	Mai	22	29	28	4	83	7,87
Septembrie	Iunie	14	19	34	9	76	7,20
Octombrie	Iulie	30	22	23	12	87	8,25
Noiembrie	August	24	24	25	7	80	7,58
Decembrie.	Sept.	22	28	24	9	83	7,87
Ianuarie	Oct.	49	33	22	12	116	11,00
Februarie	Nov.	34	28	18	5	85	8,06
Martie	Dec.	19	19	16	6	60	5,69
	Total	320	307	315	113	1055	
	%	30,33	29,10	29,86	10,71		
	Băieți	172	142	163	53	530	50,24
	Fete	148	165	152	60	525	49,76

	Nelegitimi	19	36	46	10	111	10,52
--	------------	----	----	----	----	-----	-------

Dacă în anul 1875 au fost înregistrați cei mai mulți născuți – 78, cei mai puțini au fost născuți în 1878 și 1879, câte 18 pentru fiecare an. Natalitatea a evoluat în mod echilibrat în intervalul cronologic 1881-1887: 1881 – 25 copii, 1882 – 28, 1883 – 25, 1884 – 24, 1885 – 25, 1886 – 24, 1887 – 25. Statistic, în anul 1907 comunitatea a cunoscut mai mult decât dublul nașterilor – 56 în comparație cu anul 1906, cu numai 26 născuți. În primele trei decenii: 1875-1884, 1885-1894, 1895-1904, se remarcă o repartitie destul de omogenă a nașterilor, cu variații reduse de la 320, 307 și 315 (tabelul nr. 3). Calendarul lunilor anului ne demonstrează faptul că lunile cele mai prolifiche au fost februarie cu 117 copii 11,1%, concepuți în luna mai, octombrie cu 116 născuți (11%) corespunzând lunii de concepție ianuarie, luna martie cu 104 copii (9,86%) concepuți în iunie.

Cea mai săracă lună în nașteri a fost decembrie, cu numai 60 copii (5,69%), fenomen frecvent întâlnit în așezările rurale datorită restricțiilor conjugale specifice postului și volumului sporit de muncă față de lunile iernii. În ierarhia celor mai puțin „productive” luni s-au plasat iunie cu 76 copii (7,20%) concepuți în septembrie și august cu 80 născuți (7,58%). Repartiția pe sexe a fost ușor favorabilă băieților, în număr de 530 (50,20%), comparativ cu 525 fete (49,80%). În cele trei decenii, numărul fetelor – 165 a depășit numărul băieților - 142, doar în intervalul 1885-1894. deși ultima subdiviziune cronologică cuprinde numai trei ani, tendința de creștere a natalității între 1905-1907 a fost mai puternică decât în perioada anterioară, fiind înregistrați 113 nou-născuți.

O particularitate a fenomenului natalist constă în numărul mare de nașteri nelegitime, consecință a conviețuirilor asumate în afara cadrului conjugal. Statutul de copil cu tată necunoscut este în unele cazuri temporar, căsătoria dintre părinții biologici conferind legitimitate potrivit legislației civile. Concubinajul a reprezentat cu certitudine o alternativă viabilă la căsătorie, cei 111 copii nelegitimi (10,5%) fiind o dovadă greu de contestat. Lica Potopu – cu 3 copii născuți între anii 1885 – 1894; Salomia Bisericescu – 3 copii între anii 1888 – 1898; Maria Potop – 3 copii între anii 1890 – 1898; Elisabeta Giurea Sandu – 2 copii între anii 1886 – 1888; Maria Gușiță – 2 copii între anii 18886 – 1888; Călina Pleșu, Maria Stanciu, Maria Baci, Dumitra Glava ș.a.m.d. – cu câte 1 copil, sunt tinere femei necăsătorite care au acceptat din diferite motive uniunile consensuale, asumându-și neoficial statutul de neveste și o mai mare responsabilitate în creșterea copiilor⁹.

Între anii extremi 1859-1894, din Registrele de Nașteri ale comunei Topești nu lipsește decât cel din 1875, fiind astfel mult mai ușor de refăcut condica nașterilor pentru această perioadă. Din tabelul nenominativ nr. 4 rezultă un număr de 1143 copii născuți, dintre care 602 (52,67%) băieți și 541 (47,33%) fete. Cel mai mic număr brut de nașteri a avut loc în 1876 – 16, cel mai ridicat în 1865 – 54. fluctuațiile anuale sunt firești, prin analogie cu comunitățile prezentate anterior, la intervale de doi – trei ani alternând creșterea cu diminuarea natalității. O

⁹ A.N-S.J.GJ., *Fond Colecția Registre de Stare Civilă*, Comuna Cloșani.

caracteristică a gospodăriilor țărănești de pretutindeni a constat în tendința de realizare a echilibrului între pământul deținut și dimensiunile familiei¹⁰.

Evoluția nașterilor din Topești între anii 1859-1894

Tabelul nr. 4

Luna de concepție	Anul /luna nașterii	1859-1865	1866-1875	1876-1885	1886-1894	Total	Procente
Aprilie	Ianuarie	29	36	27	24	116	7,90
Mai	Februarie	32	36	35	37	140	9,53
Iunie	Martie	27	31	31	27	116	7,90
Iulie	Aprilie	29	37	32	41	139	9,46
August	Mai	27	32	46	43	148	10,07
Septembrie	Iunie	27	27	29	32	115	7,83
Octombrie	Iulie	22	36	37	37	132	8,99
Noiembrie	August	25	29	27	29	110	7,49
Decembrie.	Septembrie	16	36	52	34	138	9,39
Ianuarie	Octombrie	31	32	45	47	155	10,55
Februarie	Noiembrie	12	24	31	25	92	6,26
Martie	Decembrie	6	17	28	17	68	4,63
	Total	283	373	420	393	1469	
	Băieți	150	191	227	205	773	52,62
	Fete	133	182	193	188	696	47,38

Dinamica nașterilor este inegală pe parcursul unui an calendaristic, din multiple considerente – de natură pragmatică și mai puțin religioasă, existând un mare decalaj între anumite luni. Nu ne surprinde nașterea celor mai mulți copii în octombrie – 121 (10,58%) concepuți în ianuarie, locul secund este ocupat de luna mai cu 120 copii (10,49%), urmând apoi septembrie cu 116 copii (10,14%), cu 4,37% mai mult decât în Polovragi și cu 2,32% mai mult decât în Cărpiniș, ne duce cu gândul la faptul că în Topești Postul Crăciunului era probabil respectat numai în alimentație, nu și în comportamentul sexual al soților. Cele mai puțin prolifiche luni sunt decembrie cu 62 nașteri (5,43%) și ianuarie cu 80 (7%), nou-născuții fiind concepuți în lunile martie și aprilie. În cercetările sale pentru aceeași perioadă istorică, Sorina Paula Bolovan a evidențiat diferențele mari între numărul de concepții în lunile decembrie și martie, pentru familia din mediul rural al Transilvaniei¹¹.

Ion este înregistrat ca „fiu al defunctului Mihăilă Dincu și al Ilinchi mama sa de 28 de ani, care ne-a declarat că tatăl pruncului este sociul său astăzi decedat

¹⁰ Jack Gody, *Familia europeană - O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 148.

¹¹ Sorina Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj – Napoca, 1999, pp. 122-123.

după urma căruia a rămas însărcinată”¹². Prin afecțiunea revărsată asupra sa, secondată de grija creșterii sale până la întemeierea propriei familii, copilul amplifică solidaritatea între cei doi soți aparent incompatibili ca vârstă. Matei Zglobiu (54 ani) și Filofteia (27 ani), Barbu Lader (Lazăr) (60 ani) și Maria (28 ani), George Dodenciu 50 ani și Ioana (25 ani), Matei (60 ani) și Irina (30 de ani), toți din comuna Topești Gorj, sunt numai câteva dintre cuplurile maritale pentru care timpul este perceput altfel, universul existențial semnificând asumarea reciprocă a bucuriilor și a necazurilor, gospodăria și nu în ultimul rând copilul¹³.

Uneori, nașul se împotrivește numelui ales de părinți, uzând astfel de importanța statutului său impus de biserică și de mentalul colectiv. În actul de naștere nr. 6 din 16.02.1891 al Sevastei Chiricescu, ofițerul stării civile nu uita să menționeze că „numele născutei la actul de față este Octaviea nevoindu nașu a pune numele de Sevastea cum sau făcut declarațiunea de tată în ziua nașterii”¹⁴. În interiorul comunității, ilegitimitatea nașterii este un fenomen aproape nesemnificativ din punct de vedere statistic, perioada cercetată evidențiind doar 5 copii cu tată necunoscut, 3 fete și 2 băieți. Repartiția copiilor naturali pe ani este următoarea: 1865 – 1, 1885 – 1, 1888 – 1, 1892 – 1, 1893 – 1.

Ultima așezare rurală aflată în atenția noastră, Logrești – Moșneni, a urmat în general o traiectorie ascendentă în ceea ce privește natalitatea, între anii 1859 – 1909 (cu excepția anului 1875 pentru care nu există acte de naștere), fiind consemnate 1227 de nașteri. Anii cu cea mai scăzută natalitate au fost 1876 – 1 și 1859 – 4, cealaltă extremă fiind atribuită anului 1909 cu 71 de nașteri. Ultimul deceniu – 1900-1909 se remarcă prin depășirea frecventă a numărului de 30 născuți, fapt mai puțin sesizabil în deceniile anterioare, după cum rezultă din tabelul nenominativ nr. 5.

Între 1899-1909 s-au născut 393 copii din care 214 băieți și 179 fete. Superioritatea numerică a născuților băieți este evidentă și în această așezare de deal, ca și în comunitățile montane și premontane ale județului Gorj. Nașterile nelegitime sunt puțin numeroase – 37, recunoașterea copilului de către tatăl biologic realizându-se prin oficializarea legăturii cu femeia aflată în situația tranzitorie de „nevastă nelegitimă”. Astfel, Ana Ion Ciucur naște primul său copil cu Ion Gh. Roncea la 16 ani în 1904, urmat de încă 2 copii în 1907 și 1909, căsătoria dintre cei doi parteneri de viață fiind perfectată în 1913. Fără îndoială, motivele de natură economică și poate împotrivirea părinților au amânat căsătoria civilă, dincolo de resentimentele provocate în satul tradițional de încălcarea regulilor ciclului de viață familială. După 1900 apar frecvent mențiuni pe marginea actelor de naștere despre legitimarea tardivă a copiilor naturali, prin căsătoria între părinții biologici.

¹² A.N-S.J.GJ., *Colecția Registre de Stare Civilă Comuna Topești, Dosar nr.117/1884*, f 8.

¹³ *Ibidem*, *Dosarul nr. 123/1887*, ff. 3, 4, 6, 18.

¹⁴ *Ibidem*, *Dosarul nr. 136/1891*, f 6.

Evoluția nașterilor din Logrești - Moșneni între anii 1859-1909
Tabelul nr. 5

Luna de concepție	Anul /luna nașterii	1859-1868	1869-1878	1879-1888	1889-1898	1899-1909	Total	Procente
Aprilie	Ianuarie	15	14	13	19	24	86	7,01
Mai	Februarie	12	15	27	22	23	100	8,15
Iunie	Martie	17	13	16	21	34	101	8,23
Iulie	Aprilie	16	6	33	22	42	122	9,94
August	Mai	21	17	26	16	41	123	10,02
Septembrie	Iunie	14	13	16	21	31	98	7,99
Octombrie	Iulie	17	9	17	23	42	118	9,62
Noiembrie	August	20	17	16	17	26	100	8,15
Decembrie.	Septembrie	10	14	22	15	30	93	7,58
Ianuarie	Octombrie	25	10	16	22	44	127	10,53
Februarie	Noiembrie	13	3	23	31	31	103	8,39
Martie	Decembrie	6	6	8	11	25	56	4,56
	Total	186	137	271	240	393	1227	
	Băieți	94	71	114	135	214	650	52,98
	Fete	91	66	120	105	179	577	47,03

Cei mai mulți copii au fost aduși pe lume în octombrie 127 (10,53%) și în lunile mai 123 (10,02%) și aprilie – 122 (10,02%), cei mai puțini în decembrie – 56 (4,56%), ianuarie 86 (7,01 %) februarie și august câte 100 (8,15 %). Constatăm astfel diferențe destul de mari între Logrești – Moșneni și celelalte trei așezări rurale: Polovragi, Cărpiniș și Topești, în care numărul copiilor născuți în august și concepuți în noiembrie este cu câteva procente în plus. Explicația ar putea fi faptul că în zonele de deal, axate pe culturi agricole și mai puțin pe creșterea animalelor, luna noiembrie este încă destul de aglomerată cu muncile câmpului.

Dincolo de particularitățile existente în ceea ce privește sezonalitatea concepțiilor și a nașterilor, explicabile prin specificul ocupațional și prin dimensiunea convingerilor religioase, așezările rurale studiate se încadrează în aceeași tendință de evoluție lentă de la vechiul la noul regim demografic în ceea ce privește natalitatea. Sub influența Bisericii și datorită mentalităților tradiționale, numărul mare de nașteri ridică mari semne de îndoială în ceea ce privește provocarea avortului. În Transilvania, în localitatea Gilău se foloseau în acest scop rădăcinile de nalbă, statul aplecat peste lada de grâu, ridicarea unor greutăți, băile calde sau consumarea vinului roșu¹⁵, practici menționate și în satele Olteniei de către femeile în vârstă.

¹⁵ Adriana Florica Muntean, „Considerații privind problema familiei și a structurii ei de-a lungul secolului al XIX-lea în satele Gilău și Alunișu (jud. Cluj)”, în *Sabin Manuilă. Istorie și demografie*, coordonatori Sorina și Ioan Bolovan, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995, p.137.

Așezare urbană reședință de județ, Târgu Jiul a cunoscut din punct de vedere demografic o creștere semnificativă așa cum ne arată și recensămintele din 1899 și 1912, datorită stabilirii în oraș a unui număr ridicat de emigranți din diverse state ale Europei și a celor veniți din mediul rural sau din alte localități ale României. Fertilitatea cuplurilor la sfârșitul secolului al XIX-lea, consemnată în tabelele lunare de mișcare a populației, se raportează la un număr mult mai mare de nașteri decât în statele occidentale (tabelul nr. 6).

Tabelul nr. 6

Familia – ocupația	Ani de căsătorie	Număr nașteri	Copii născuți în viață
Cotău Constantin Matei Zidar	12	10	5
Cloșanu Matei Proprietar	9	5	4
Ciocioi Andrei Manea Agricultor	9	5	5
Baldovin Ion Irifan Agricultor	16	7	6
Popescu Nicolae Bălașa Funcționar- factor poștal	24	14	4
Vulpe Ghiță Agricultor	20	9	9
Râmă Ion	14	9	7
Petrescu Constantin Funcționar	14	9	7
Popescu Gr. Vasile	18	7	7
Săvulescu Nicolae Funcționar	7	5	4
Constantinescu Ion Paraclisier	12	6	2
Cămărășescu Mihai Avocat	15	4	2
Ivan Gheorghe Viorist	9	5	4

Sursa: A.N-D.J.G.J., *Fond Primăria Urbei Târgu - Jiu, Dosarul nr. 109/1896-1897*

Dinamica nașterilor corelată cu fenomenul migrației evidențiază, pe decenii, existența unei natalități ridicate, care compensa mortalitatea sporită, tipică așezărilor urbane ca urmare a efectelor bolilor epidemice. Între anii 1859 – 1905, în oraș s-au născut 5976 copii, din care 3071 băieți și 2905 fete. Așa cum reiese din tabelul nr. 7 între 1859 – 1870 (12 ani) au fost înregistrați 1043 copii – 539 băieți și 504 fete; în deceniul 1871 – 1880 – 1104, din care 575 băieți și 529 fete, pentru ca

numărul lor să crească continuu astfel: 1881-1890 – 1345, din care 714 băieți și 631 fete; în ultimul deceniu complet 1891 – 1900 – 1582, din care 801 băieți și 781 fete, iar între 1901-1905 s-au născut 902 copii (442 băieți și 460 fete). Hegemonia exercitată de nașcutii de sex masculin a reprezentat o caracteristică a epocii în comunitățile rurale din Oltenia de Nord, în general în Vechiul Regat dar și în Transilvania.

Evoluția nașterilor din Târgu - Jiu între anii 1859-1894

Tabelul nr. 7

Luna de concepție	Anul /luna nașterii	1859-1870	1871-1880	1881-1890	1891-1900	1901-1905	Total	Procente
Aprilie	Ianuarie	104	97	117	149	83	550	9,20
Mai	Februarie	98	106	106	124	70	504	8,43
Iunie	Martie	82	115	120	147	76	540	9,04
Iulie	Aprilie	72	100	104	140	74	490	8,20
August	Mai	87	94	121	129	74	505	8,45
Septembrie	Iunie	80	64	91	113	63	411	6,88
Octombrie	Iulie	77	71	112	117	83	460	7,70
Noiembrie	August	88	91	108	134	68	489	8,18
Decembrie.	Septembrie	78	94	93	117	81	463	7,75
Ianuarie	Octombrie	112	96	148	149	87	592	9,91
Februarie	Noiembrie	103	92	120	131	63	509	8,52
Martie	Decembrie	62	84	105	132	80	463	7,75
	Total	1043	1104	1345	1582	902	5976	
	Băieți	539	575	714	801	442	3071	51,39
	Fete	504	529	631	781	460	2905	48,61
	Nelegitimi	-	144	191	239	179	753	12,60

Repartiția pe ani a numărului brut de nașteri scoate în evidență fluxul și refluxul firesc al acestui fenomen demografic, puternic influențat de numărul căsătoriilor și al intervalelor dintre nașteri, fără a omite disponibilitatea cuplurilor legal constituite de a avea un anumit număr de copii. Faptul că în 1865 au fost consemnați numai 15 copii comparativ cu cei 58 din 1864, 1870 și în 1873 ne face să credem că o dată cu intrarea în vigoare a Codului Civil preoții nu au mai avut aceeași grijă în consemnarea cu rigurozitate a copiilor botezați și în păstrarea registrelor parohiale. Anii cu cea mai ridicată rată a natalității au fost: 1868 – 131 copii, 1879 – 137, 1881 – 141, 1887 – 144, 1888 – 160, 1897 – 164, 1899 – 183, 1900 – 198 și 1905 – 204. Scăderea semnificativă, de la 103 la 88 a numărului de nașteri în anul 1878 raportat la 1877, se datorează participării unui număr mare de bărbați la războiul din anii 1877-1878 pentru obținerea Independenței de Stat. În 1880 regăsim același număr de nașcuti datorită numărului mare de concepții și nașteri din anul 1879 – 137, din care 76 băieți și 61 fete.

Exceptând anul 1865, pentru care cifrele sunt incomplete, sezonabilitatea este relativ echilibrată în toate lunile anului. Dacă în privința căsătoriilor s-au manifestat mai multe restricții (posturi, munci agricole), cu oscilații mari între lunile anului, în privința nașterilor și a concepțiilor nu au existat variații foarte mari¹⁶. Cele mai „sărace” luni ale perioadei 1859 – 1905 sunt iunie cu 411 copii – 6,9%, iulie cu 460 – 7,7% și decembrie la egalitate cu septembrie cu câte 463 copii – 7,75%. Așadar, cele mai puține concepții au avut loc în septembrie, octombrie, decembrie și martie, calendarul nașterilor fiind sensibil influențat de succesiunea marilor posturi și de ritmul vieții cotidiene în primele două luni de toamnă.

Locuitorii orașului, de profesie agricultori conform mențiunilor din actele de naștere și de căsătorie, erau antrenați în septembrie și octombrie în strângerea recoltei de porumb de pe terenurile din vecinătatea urbei. Nu același lucru nu se poate spune despre octombrie cu 591 nașteri – 9,91%, ianuarie cu 550 – 9,20% și martie cu 540 – 9,04%. În ordine descrescătoare, ianuarie, aprilie, iunie s-au dovedit a fi lunile preferate pentru manifestarea afectivității conjugale. De asemenea, nu trebuie omiși locuitorii de altă religie – mozaică și practicantii cultelor reformate, în special evanghelici care au avut o altă percepție asupra posturilor premergătoare marilor sărbători creștine din calendarul ortodox și catolic. În mediul urban, mult mai dinamic din perspectivă economico-socială și culturală, secularizarea vieții cotidiene și-a făcut simțite efectele în schimbarea mentalităților despre naștere și copil.

Numărul mare de nașteri dintr-o familie și vârsta consemnată în actele de naștere a celor doi soți ne duc cu gândul la inexistența practicilor contraceptive în intimitatea conjugală. Astfel, Lița și Costache Stancovici din Târgu Jiu devin părinți la 50 de ani¹⁷, Ilinca și Barbu Frătescu la 35 respectiv 50 ani¹⁸. Familiarizați deja cu diferențele mari de vârstă în momentul perfectării căsătoriei nu ne mai surprinde nașterea fetei Polina în casa lui Staicu Bălăcescu, în etate de 44 ani și a soției sale Polina de numai 20 ani¹⁹. Cel mai vârstnic tată „identificat” în Colecția Registrelor de stare civilă din județul Gorj este Trancă Braia, în etate de 80 ani, căruia soția Stanca de 44 ani, îi naște în august 1867 o fată botezată Ioana²⁰. Vârsta asimetrică a celor doi soți și conceperea unui număr considerabil de copii reprezintă o caracteristică comună a familiilor ortodoxe și de alte confesiuni creștine: catolică și protestantă.

Statutul de chiriași al multor familii din Târgu Jiu, români sau de altă etnie, condiția economică modestă, nu influențează câtuși de puțin venirea pe lume a unui copil. Astfel, Iulia, fiica lui Iulius Hertubrugner (37 ani) de profesie „franselariu” și a Iuliei (19 ani) casnică, vede lumina zilei în 12 iunie 1868 în casa lui Costaiche

¹⁶ Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania ...*, p. 122.

¹⁷ A.N.-S.J.G.J., *Colecția Registre de Stare Civilă Comuna Urbană Târgu Jiu, Dosar nr. 228/1867*, f. 41.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, Dosarul nr. 233/1868.

²⁰ *Ibidem*, Dosarul nr. 228/1867, f. 35.

Ștefulescu²¹. Din evidența stării civile nu lipsesc gemenii; Vasile și Constantin Luțoiu sunt aduși pe lume în februarie 1867, în casa părinților lor Niță (26 ani) și Păuna (21 ani)²². Uneori moartea soțului precede nașterea copilului conceput împreună. Condiția nedorită de văduvă în durerile facerii este împărtășită de Marița Stanciu, casnică, iar fiica sa Eufrosina va fi lipsită de afecțiunea și îngrijirea tatălui său²³. Povara casei până la o eventuală nouă căsătorie și aducerea pe lume a altor copii, este suportată de multe femei, văduve înainte de vreme, precum Anica Ungureanu la nașterea fetei Elena²⁴.

Ordinea etapelor existențiale înregistrează frecvent abateri de la normele religioase și juridice, nașterea copilului precedând căsătoria mamei cu tatăl natural. Înregistrarea copilului Costică Pârvan, în 6.05.1895, este totodată dublată de asumarea paternității tatălui biologic, căsătorit cu mama sa patru ani mai târziu. Numărul italienilor așezați în Târgu - Jiu crește semnificativ până la primul război mondial ca urmare a nașterilor înregistrate aproape anual. Părinții Fiorelei Moraldo originari din Italia sunt trecuți deja de prima tinerețe la venirea sa pe lume: tatăl 52 ani, mama 40²⁵.

Cu precădere în mediul urban, nașterile nelegitime au reprezentat un fenomen complementar generat de multiple cauze morale, economice, sociale. Radiografiile ale stării sociale, actele de naștere cercetate dezvăluie condiția modestă - umilă chiar a femeii, de cele mai multe ori servitoare în casele celor cu dare de mână în care se săvârșește actul nașterii. Rod al unei relații amoroase, în speranța unei căsătorii ulterioare sau al unui concubinaj de durată, copilului i se atribuie numele mamei sale.

În februarie 1868, Maria Radu, servitoare de 18 ani, aduce pe lume în casa lui Gheorghe Dumitru un băiat cu numele Barbu Maria Radu. În același an, Anica Servitoarea, cu mai multă experiență de viață la cei 27 ani ai săi, își naște fiul cu un tată poate numai de ea știut, în casa stăpânilor săi. De cele mai multe ori, la vârste cuprinse între câteva zile și un an, acești „copii din flori” se regăsesc în statistica nedorită a deceselor, ca urmare poate a unei vulnerabilități sporite în fața morții comparativ cu semenii lor născuți în interiorul căsătoriei. Între anii 1897 – 1902, 19 femei de vârste diferite și necăsătorite au dat naștere la 38 copii, din care două perechi de gemeni.

Dintre acestea 9 au avut câte doi copii, 6 - un copil, 3 cu 3 copii și 1 cu 5 copii. După confesiune, 11 erau ortodoxe, 6 catolice, 1 protestantă și 1 aparținând cultului mozaic. În acest interval de timp, Maria Aribășoiu a născut 3 copii în anii: 1897, 1899 și 1902 iar cei trei băieți ai Rozei Samek au venit pe lume în 1897, 1898 și 1901. Al doilea dintre ei, Anibal și-a schimbat numele în 4.05.1958 din Samek în Simescu, posibil și din motive de natură politică. Dacă Roza Șustac de etnie maghiară și catolică s-a limitat la cei doi copii: Nicolae – iunie 1897 și Joița –

²¹ *Ibidem*, Fond Primăria Târgu - Jiu, Dosarul nr. 233/1868, f. 36.

²² *Ibidem*, Dosarul nr. 228/1867, ff. 10-11.

²³ *Ibidem*, f. 56.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, Dosarul nr. 13/1896, Actul 123.

1902, Ioana Ghizdăoșteanca i-a dăruit viitorului soț 5 copii născuți între anii 1893 și 1901. Recunoașterea oficială a celor 4 fete și a unui băiat s-a realizat abia în 13.10.1906, prin căsătoria cu Dumitru Ștefu.

Condiția juridică, morală și economică a tinerelor cu vârste cuprinse între 16 și 30 ani, care nasc în afara cadrului marital este greu de asumat într-un cotidian cu reguli prestabilite de către biserică și comunitate. Copila servitoare, încredințată stăpânilor săi pentru a primi „casă și masă” de către părinți sau rudele apropiate dacă este orfană, este o pradă ușoară pentru bărbatul casei sau vecinii stăpânilor, seduși pe moment de inocența sa. Statutul profesional, acela de servitoare devine componentă a numelui, ca și în cazul altor meserii: vizitiu, cizmar etc.

Menajerele însărcinate erau de obicei concediate și, în absența unei alternative decente de întreținere, multe din ele amplificau rândurile prostituatelor și infanticidelor²⁶. Ipoteza abandonării la naștere a copilului conceput ca urmare a unor agresiuni sexuale, tănuite de rușine sau imposibil de dovedit nu trebuie omisă în această cazuistică. În opinia lui Georges Vigarello, violul a rămas un „act în bătaia vântului”²⁷, fiind greu de dovedit săvârșirea faptei într-un loc public și de față cu alte persoane, deși legislația din statele europene pedepsea drastic făptuitorii.

Atât în țările catolice cât și în cele protestante, fenomenul abandonării bebelușilor în primele zile de viață s-a intensificat în secolele XVII-XIX, în contextul acțiunii concertate a mai multor factori: creșterea numărului orfelinatelor, presiunea economică exercitată asupra familiei de creșterea numărului copiilor, dorința mamei de a scăpa de un copil nelegitim²⁸. Acest fenomen al abandonării copiilor s-a amplificat la jumătatea secolului al XIX-lea, numărul copiilor din casele destinate creșterii lor fiind de circa o jumătate de milion, pentru ca în tot secolul al XIX-lea pe întreg continentul să ajungă la zece milioane²⁹.

Numărul acestora a crescut foarte mult în statele cu aziluri destinate lor încă din vremea Renașterii – Italia, Portugalia și Spania, din timpul Regelui Soare la Paris și în toată Franța ca urmare a unui decret al lui Napoleon Bonaparte din 19 ianuarie 1811, privit ca măsură compensatorie pentru interzicerea stabilirii paternității. La Moscova și Sankt – Petersburg, orfelinele au existat începând din timpul domniei Ecaterinei a II-a, la Viena, Praga și Bruxelles din vremea lui Iosif al II-lea, sub puternica influență a ideilor iluministe³⁰. Născuți în taină în prezența unor femei – moașe de ocazie, dispuse să păstreze pentru ele secretul nașterii, astfel de copii au fost abandonați în locuri publice, pentru a fi mai ușor descoperiți și

²⁶ Gunilla Friedericke Budde, „Menajera”, în *Omul secolului al XIX-lea*, coordonatori Frevert, Ute; Haupt, H. G., Editura Polirom, Iași, 2002, p. 130.

²⁷ Georges Vigarello, *Istoria violului. Sec. XVI-XX*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, pp.196-197,

²⁸ Massimo Livi Bacci, *Populația în istoria Europei*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 175.

²⁹ Gisela Bock, *Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 127.

³⁰ *Ibidem*.

încredințați de către Primărie doicilor plătite din banii publici pentru această dificilă prestație.

Fenomenul abandonării copiilor a fost circumscris orașelor în care funcționau aziluri specializate în acest sens, în Italia încă din secolul al XV-lea, Parisul în secolul al XVII-lea și Londra în secolul al XIX-lea. existența lor fiind gândită pentru prevenirea infanticidului de către tinerele mame aflate în situația unei nașteri nelegitime și pentru a le ajuta să se căsătorească³¹. Devenit un mod de viață în orașele aflate în plin proces de industrializare, abandonul copiilor s-a diminuat în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea în statele occidentale ca urmare a desființării nișelor din pereții spitalelor în care mamele își lăsau copiii fără a li se dezvălui identitatea.

Inexistent în arealul rural cercetat, abandonul copilului nedorit este frecvent întâlnit în urbea de pe Jiu. Între anii 1859 – 1905 au fost găsiți abandonați 69 de copii, dintre care 38 băieți și 31 fete, în niciunul dintre cazuri nefiind identificată mama sau alte rude. Selectiv, menționăm anii în care au fost abandonați cei mai mulți dintre copii: 1905 – 6, 1879 – 6, 1894 – 5, 1901 – 4, 1902 – 4, 1891 -4. Incluși în totalul copiilor – pe luni, ani și decenii, am ezitat în asocierea lor cu statistica născuților nelegitimi. Din textul extrem de laconic specific înscrisurilor descoperite în hâinuțele unora dintre ei rezultă proveniența lor din familii întemeiate legal, după decesul mamei corelat cu sărăcia și imposibilitatea tatălui de a întreține ceilalți copii. Fără îndoială, cei mai mulți dintre ei reprezintă rodul unor conviețuiri de scurtă durată, aventuri amoroase pasagere și poate a unor fapte de adulter.

Din procesele verbale elaborate de comisarul orașului, în prezența celui care a descoperit copilul, semnate deopotrivă de autorități și martori reiese preferința depunerii nou-născuților și a bebelușilor până la o jumătate de an în pridvorul bisericilor din oraș, lângă piciorul podului de peste Jiu, în poarta gimnaziului de băieți, la ușa familiilor înstărite, cu sau fără copii. Absența biletului cu numele de botez atrăgea după sine atribuirea numelui de către autorități, nume influențat adeseori de locul în care a fost găsit copilul și chiar de condiția sa de suflet - părăsit: Constantin Vladimirescu – descoperit în curtea căpitanului Radovici din strada Tudor Vladimirescu, Constanța Vladimirescu, Catedrala Mihăița, Pantelimon Florescu – găsit în grădina de flori a lui Radu Cartianu, Iacob Pietrilă – descoperit pe pietrele de pe proprietatea lui Nicolae Oprișescu, Ion Podeanu, Lăpădat Orațiu³². Pentru unii dintre ei, mama sau mai rar alte rude sintetizează în puține cuvinte pe biletul atașat condiția umilă, neputința în fața morții și indirect durerea despărțirii de mica ființă.

În biletul lui Gheorghe, găsit în 11 iulie se preciza: „Fac acest lucru pentru Gheorghe Lăpădat de o văduvă săracă în luna aprilie creștinat, cine și-o face milă și

³¹ Jack Goody, *Familia europeană - O încercare de antropologie istorică*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 182.

³² A.N-S.J.GJ., *Fond Colecția Registre de Stare Civilă Târgu - Jiu – Născuți, Dosarele nr. 1/1895, 316/1882, 3/1897, 7/1901*.

pomană să-l ia și să-l crească”³³. Dramatică este și condiția Ioanei Lăpădatu, găsită la Capul Podului: „de-o lună botezată o cheamă Ioana. Fată săracă. De la muma ei nu a supt defel. Muma ei a murit din facere și nu are cine vedea de ea. Om sărac și nu pot să o subțin. O fost doi copii și unul a murit și a mai rămas unul”³⁴. Pe biletul Mariei numită Ispas de către funcționari, se consemna nu numai decesul mamei, dar și că este „botezată în legea creștină, în ziua de 9 mai și are numele de Maria, născută în ziua de 7 mai muma sa a murit din facere și a chemat-o Maria și tatăl Constandin și mai sunt patru copii”³⁵. Orfan este și Vasile Popescu, găsit la Pod despre care aflăm că „e de națiune român, muma sa a murit din naștere, numele său e Vasile”, a cărui existență a încetat în 1904³⁶.

Înduioșător este și mesajul transmis de puținele rânduri lăsate asupra fetei cu „Prenumele Păuna, botezată în religia Dumnezească, fată de creștin bun, eu o las pentru că nu am nici cer, nici Pământ, n-am tată și n-am mamă”³⁷. Tinka Jianu a fost găsită la vârsta de 4-5 luni, cu scufiță, cămașă și două scutece, cu un bilet pe care probabil mama încerca să explice acest gest și speranța unui viitor mai bun decât i-ar fi putut oferi ea însăși: „Arma săracu cea mai majestoasă ma adus în stare cruda mea copiliță să te depui ca sacrificiu la altarul cerului. Cred că în lumea mare se va găsi o inimă generoasă în ale căreia brațe vei găsești limanul fericirii tare. Tinka botezată creștină”³⁸.

Nu de puține ori Primăria încuviințează adoptarea unor astfel de copii indiferent de vârstă sau sex. Dumitru și Lena Voiculescu, de profesie comercianți, neavând copii din căsătorie, solicitau în 27 iulie 1893 adoptarea „copilului Ion Cristescu dat de comună D.nei Dumitrana Dorulete, ... și pentru a-l considera ca fiu al nostru și pentru care ne obligăm a-i da instrucțiunea, creșterea și îngrijirea cuvenită din partea noastră”³⁹. În familiile fără copii, adopția era un gest aproape obligatoriu, pentru ca patrimoniul să rămână neamului, iar în lipsa rudelor erau adoptați copii abandonați sau din familii sărace⁴⁰.

Uneori, adopția se realizează de către familiile în încredințarea cărora se află copilul, precum Dumitru Urichescu, care dorește „să-i fie copil o anume Cătălina căreia îi va da o parte din avere”⁴¹. Nou născuții sunt abandonați la ivirea zorilor pe lângă biserici (în special pe lângă Biserica Catedrală), cu numele indicat pe bilețelul de la gât, de cele mai multe ori cu un haine de schimb alături. Copilul găsit de Mihail Petrovicescu și Dondiu Protesoiu și înfățișat comisarului Ștefan Trandafirescu purta „un bilet de gât, în care este scris numele Marin este înfășat

³³ *Ibidem*, Dosarul nr. 382/1894, f. 48.

³⁴ *Ibidem*, Dosarul nr. 7/1901, f. 78.

³⁵ *Ibidem*, Dosarul nr. 8/1902, f. 49.

³⁶ *Ibidem*, Dosarul nr. 9/1903, f. 50.

³⁷ *Ibidem*, Dosarul nr. 367/1891, f. 53.

³⁸ *Ibidem*, Dosarul nr. 304/1884, f. 25.

³⁹ *Ibidem*, Fond Primăria Târgu-Jiu, Dosarul nr. 71/1893, f. 5.

⁴⁰ Elena Olariu, „Statutul minorului și educația domestică”, în *Ipostaze ale modernizării în Vechiul Regat*, vol. III, 2006, p. 71.

⁴¹ *Ibidem*, Fond Primăria Târgu-Jiu, Dosarul nr. 71/1893, f. 13.

într-un scutech de lână de dimie țărănească , un alt pachet în negru, cu fâșie de lână împletită cu scufiță roșie, o basma de lână veche și o alta de târg ordinară, nouă”⁴².

Fără îndoială, sarcina din afara căsătoriei îndeamnă tinerele mame să abandoneze copilul după nașterea în clandestinitate, la ușa bisericii sau a unei familii înstărite. În octombrie 1870, Uța Hurezeanu, descendentă unei vechi familii boierești, găsește în pragul casei sale o fetiță cu un bilet scris în limba franceză asupra sa, pe care o adoptă ulterior⁴³. Încredințat spre creștere lui Bălă Niculescu în mai 1895, copilul găsit la 8 luni, „pe cap purta o scufiță de lână, îmbrăcat cu o cămașă țărănească, o rochie de stambă roșie, două broboade de lână vișinie și una față de plapumă ruptă” a primit numele de Constantin Vladimirescu inspirat de strada unde a fost părăsit.

Dintr-o scurtă consemnare pe marginea actului de naștere reiese longevitatea pruncului nedorit, peste media semenilor săi, până în mai 1970. Maria Apostolescu a fost găsită pe treptele bisericii Sfinții Apostoli pe 1 iunie, „pe cap cu o basma roșie, cămașă de bumbac, înfășată cu două scutece de lână și una fâșie tot de lână”, cu un bilețel menționând scurt: Botezat de creștin⁴⁴. Pentru copiii abandonați, cei mai mulți imediat după naștere, Primăria a considerat necesară alocarea unui fond special pentru întreținerea copiilor găsiți și plata doicilor angajate (vezi tabelul nr. 8).

Tablou cu doicile angajate de Primăria urbei Târgu Jiu pentru îngrijirea copiilor găsiți

Tabelul nr. 8

Nr. crt.	Numele și prenumele doicii	Numele și prenumele copilului
1.	Elena Cernățeanu	Floarea Unirii
2.	Floarea L. Lăzărescu	Pantelimon Florescu
3.	Dumitrana Dorulete	Ion Cristescu
4.	Tinca D. Gurică	Ioana Jiana
5.	Maria D. Hurichescu	Irina Floreana
6.	Ana Lena D. Sanda	Anton Marița
7.	Ioana Lupulescu	Pavel Mircescu
8.	Maria Petrescu	Vasile Decebal
9.	Ioana Păun Ciobanu	Florica Benone
10.	Maria V. Murariu	Stanca Gorjianca
11.	Ilinca N. Dorulete	Ecaterina L. Hristodorescu
12.	Rucsanda B. Ularu	Maria Rucsanda Olaru
13.	Marița I. Deaconescu	Iacov Petrila

Sursa: A.N-D.J.GJ., *Fond Primăria Târgu - Jiu, Dosarul nr.*

71/1893

⁴² *Ibidem*, f. 17.

⁴³ *Ibidem*, Dosarul nr. 245/1876, f. 41.

⁴⁴ *Ibidem*, Dosarul nr. 1/1895, Actul 77.

Dincolo de dimensiunile cantitative, statistica nașterilor nu ne spune nimic despre modul de manifestare a afecțiunii în relațiile dintre părinți și copii, despre atitudine și comportamente afective între frați, rezultați de multe ori din căsătorii diferite. Dragostea față de copii este aceeași, indiferent de condiția socială și starea materială a familiei românești, modul de manifestare însă diferit, puternic influențat de statutul profesional și avere. Diminutivele consemnate în actele de naștere ca nume atribuite copiilor, atribuirea numelor copiilor decedați următorilor născuți, practicile etnografice perpetuate până în prezent în zonele tradiționale evidențiază faptul că menirea familiei la cumpăna dintre cele două veacuri constă în aducerea pe lume a unui număr cât mai mare de copii, care perpetuează mentalități, profesii, moduri de viață complementare.

Instituție și sursă de stabilitate și siguranță, familia asigură legătura între mortalitatea membrilor individuali și imortalitatea ei, ca o veritabilă punte între personal și impersonal⁴⁵. Copilul reprezintă o modalitate de prelungire a propriilor vieți, o expresie a dragostei dintre soți, mijloc de punere în valoare a averii și a statutului social al familiei⁴⁶.

---

⁴⁵ Zygmunt Bauman, Tim May, *Gândirea sociologică*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 137.

⁴⁶ Elisabeta Stănciulescu, *Sociologia educației familiale*, vol. II, *Familie și educație în societatea românească. O istorie critică a intervenționismului utopic*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 51.

Pandurii în secolul fanariot, între haiducie și revoluție

Mrejeru Marcela

Secolul fanariot este, putem spune fără tăgadă, secolul care va infleunța în perioada următoare comportamente, atitudini, dar mai ales caractere, fie că vorbim de cei privilegiați, fie că vorbim de cei săraci. De departe, regimul fanariot cu toate abuzurile, corupția și jafurile tot felul, au arătat un nivel de anduranță pe care niciun alt popor nu l-a avut. Răbdarea fără margini a poporului român, acceptarea deciziilor altora, fără reacție a fost o caracteristică a acestei perioade. Evident ceilalți erau turcii, în primul rând, dar și rușii și austriecii, care tratează provinciile românești, ca unele fără stăpân, numai bune de exploatat, lucru făcut cu mult temei și străduință și folosind toate mijloacele posibile.

Instaurarea dualismului turco-grec, cum bine numește Șerban Papacostea regimul fanariot¹, impus la începutul secolului al XVIII-lea, nu a reprezentat decât o nouă formulă de extorcere a bogățiilor celor două provincii valahe. Această formulă este mult mai convenabilă pentru turcii, care nu doreau decât averea acestora, fără să le transforme în pašalâcuri. Instrumentul exploatării au fost grecii din Fanar, ajutați și de boierimea autohtonă, care dorea să-și mențină, măcar o parte din privilegii. O imagine completă a ceea ce a însemnat acest regim fanariot, ne oferă în primul rând străinii care treceau prin aceste teritorii nord-dunărene sau care au avut diverse slujbe, în perioada respectivă în Principate. Aceștia au fost chiar greci, de aceea nu pot fi considerați părtinitori. Constantin Dapontes, fost secretar al domnitorului Constantin Mavrocordat, care a trăit între românii ambelor Principate zeci de ani în perioada 1735-1780 și care ulterior a fost tuns la monahism sub numele de Chesarie, într-o scrisoare adresată marelui vornic Constantin Dudescu, la 18 august 1759 ne prezintă o situație dramatică a celor două țări. Cele scrise de Dapontes merită redată. Acesta spunea printre altele "Gloria domnitorilor a fost Valahia, dar nenorocită Valahie! Undenmai este acum sfințenia prea sfinților tăi arhieriei? Unde-i măreția vechilor tăi domnitori? Unde-i slava boierilor tăi de mai înainte?(...) Creștini fără legi și legile fără temei.... Om bun nicăieri, cei răi pretutindeni, desfrânați aici, tâlhari acolo, nedreptăți deasupra, răpitori dedesupt, avari de a dreapta, fuduli de a stânga, lăngușitori în urmă, mincinoși înainte, netreblici înlăuntrul, netreblici în afară, netemători de Dumnezeu în tot locul, temători de Dumnezeu nicăieri.(...) Adevărul nu se aude, dreptatea nu se vede, mila s-a pierdut, rugăciunea s-a uitat, legea a slăbit.(...) De aceea acum domniile sunt anuale și obținute cu mii de pungi și mucareruri cu sutele. Craiova aproape că s-a turcit, iar Valahia se apropie de aceasta. Te

¹ .Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânire austriacă (1718-1739)*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1971, p.14

preumbli și vezi că ară și întrebi: a cui este arătura? A lui Mustafa aga , îți răspund. Vezi că semenă și întrebi și-ți răspund. A lui Ibrahim aga.(...) Bisericile ruinate, descoperite, ajunse ocol de vite, grajd de cai, adăpostul tuturor animalelor, ruinate și vrednice de plâns. Oameni sunt foarte puțini și foarte săraci, locuri vrednice de privit, locuri vrednice de jelit. Nu-mi dau seama cum putem să dormim și nu ne trezim de strigătele țăranilor, de vaietele femeilor, de plânsetele copiilor și de suspinile oamenilor, de răcnetele săracilor ce strigă către Dumnezeu"². Cutremurătoare prezentare a situației din Valahia și obiectivă, am putea spune, făcută chiar de un grec. O caracterizare a corupției moravurilor, în vremea fanarioților, ne face și Athanasie Comnen Ipsilant, alt sciitor grec: "Atât zic că romeii (grecii fanarioți) au afanisit obiceiurile cele vechi și prerogativele lor prea folositoare, ale acestor două Principate, pentru nenorociții de pământeni... De pe timpul sultanului Mahmut și a celorlalți până acum a crescut întru-atâta răul, încât a trecut și marginile nu numai ale umanității și vicleniei omenești, dar încă și a tot felul de discrețiuni"³ . Evident, că desființarea armatei naționale a fost una dintre măsurile care a permis imixtiunile puterilor vecine în Principate, dar această măsură vine pe fondul dispariției autonomiei interne, în condițiile în care domnii fanarioți, străini de țară, sunt considerați înalți funcționari otomani. Aceasta este perioada în care teritoriul celor două țări române, devine teatru de război și monedă de schimb pentru marile puteri vecine. Este o perioadă în care bandele de hoți, de tâlhari sau de haiduci(de multe ori aceștia din urmă se confundă cu cei dintâi) de toate felurile: români, turci, sârbi sau bulgari se înmulțesc. Cine să domolească aceste bande care făceau prăpăd pe unde treceau. Nu că prăpădul n-ar fi fost făcut și de oamenii domniei, zapcii și vătafii, care adunau numeroasela biruri puse pe orice pentru a crește averea domnitorului fanariot, oricare ar fi fost el. Tâlharii și haiducii se alăturau celor ce reprezentau puterea în demersul de jefuire a țării.

Fanarioții înlocuiseră trupele de călărași și darabani cu trupe de panduri, conduse de un căpitan⁴. Aceștia nu mai slujeau la apărarea țării, ci numai ca paznici la prinderea hoților, care nu se deosebeau cu nimic de vânătorii de urși, erau departe de a se deosebi printr-o ținută disciplinară. F. G.Laurencon care a călătorit prin Țările Române îi caracterizează pe panduri ca " panduri zdrențăroși adevărați sans-cullotes ai Țării Românești"⁵. Cei care înființaseră corpurile de panduri în Oltenia au fost austriecii, care după ce ocupă Oltenia în anul 1717, se confruntă cu o situație ieșită din comun, și anume numeroasele atacuri ale haiducilor, care n-au putut fi stopate de corpurile de husari.⁶ În documentele din prima jumătate a secolului al XIX-lea apar mai multe categorii de panduri. O categorie este aceea a

².Constantin Erbiceanu, *Mărturii despre Țara Românească în timpul regimului fanariot*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXII, 1900-1901, București, 1911, p.10

³ .Ibidem, p.11

⁴.A.D.Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol.X, Ed.Librăria școalelor Frații Șaranga, Iași, 1888, p.60

⁵ . *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea, serie nouă* , vol.II,1822-1830, Ed. Academiei Române, București, 2005, p.48

⁶.Șerban Papacostea, *op.cit.*.p.253

pandurilor turcești, care de fapt nu erau turci, ci români, ce se aflau în slujba turcilor de la Ada Kale, conduși de Regep Aga. În timpul războiului ruso-turc, din anii 1806-1812, apare termenul de panduri muscălești, adică pandurii care s-au înrolat în armate rusă și în sfârșit, de a treia categorie de panduri, pandurii spătărești, care se aflau în slujba domnului, sub conducerea marelui spătar. În anul 1800 domnitorul Alexandru Moruzi dă ordin ca pandurii județelor să fie trimiși la Craiova și să ajute la izgonirea pazvangiilor. Despre intrarea pașei de la Vidin, Pasvanoglu, în Oltenia ne oferă informații prețioase Zilot Românul " la leat 1800 au început Pazvantoglu a bântui țara... și au mers la Târgul -Jiului, din județul Gorjilor. Oroșanii pomenindu-să așa fără veste cu călcarea pazvangiilor, au fugit care încotro au putut, că vai de capul lor. Și așa pazvangii, jăfuind orașul și puține zile zăbovind-se acolo, s-au întors la Calafat arzând și pârlind pă unde au putut ajunge(...) Și fiindcă orașul Craiovii cade cam pă coastă, de unde se vede lunca Jâiului în partea despre care venea payvangii, auzindu-să din Craiova un chiloman de puști și de strigări, s-au uitat din oroșani. Când ce să vază? O negură de pazvangii, ca niște heară turbate, venia răcnind și aruncând focuri. O, ticălos și amărât norod!...( ) Spuneau unii, din ei văzătorii prăpădenii Craiovii, că așa îndată o au aprins, încât socotea cinevași că nu oameni au fost aprins, ci foc din cer au căzut peste dânsa.... pentru că după ce s-au încins orașul de foc, au căutat să iasă toți după unde erau vârați, și care cumieșia fugind să scape de foc, cădea în mâinile tâlharilor pazvangii, și pă unii îi lua robi, pă alții îi slutia, pre alții îi jărtfia ca pe niște dobitoace, fără de nici o milostivire"⁷. Pazvanoglu socotea teritoriul Țării Românești sub administrația directă a sultanului cu care era în conflict și așa se explică contribuțiile grele și jafurile cumplite făcute de cetele sale la noi în țară. Acesta a impus populația din Țara Românească, și în special din Oltenia, la contribuții foarte grele pentru întreținerea oștirii sale. Pazvanoglu jefuia în special orașele și bâlciurile Olteniei, fapt pentru care va avea de suferit comerțul. Cărțile de scutire acordate pandurilor în perioada următoare confirmă prezența acestora la luptele împotriva pazvangiilor.

Este evident că pandurii constituiau trupe neregulate, care luptau pentru cei care îi plăteau sau le ofereau anumite privilegii, în cazul pandurilor spătărești. Căpitani de panduri erau scutiți de dăjdile vistieriei și de podvezi⁸. La 27 octombrie 1802 sunt eliberate două cărți domnești ale căpitanilor de panduri pentru a fi scutiți de anumite biruri. Cei doi căpitani sunt Matei Mărișescu din satul Câlnic, sud Mehedinți și Daia Mițar tot din Mehedinți⁹. În anul următor numărul celor scutiți crește foarte mult, ceea ce ne arată pe de o parte necesitatea acestor trupe de panduri, iar pe de altă parte dorința pandurilor de a scăpa de sărăcie. Merită amintiți acești căpitani pe care îi vom întâlni ca participanți la răscoala pandurilor din anul 1815 și apoi la revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, din anul 1821. Astfel în anul 1803 au primit înscrisuri de la domnie pentru scutirea de

⁷. Zilot Românul (Ștefan Fănuță), *Opere complete*, București, 1996, p.87

⁸ .*Documente privind istoria României-Răscoala din 1821. Documente interne*, vol.II, Ed. Academiei R.P.R., București, 1959, p.37

⁹ . Ibidem

anumite biruri următorii căpitani: Dumitașcu din Gârbovăț; Mihai sin Ion Bondoc din Crăguiești; Duică sin David din Drăgotești; Simion sin Ion din Olănești; Constandin Galbenu din Izvoare; Nicolae FrunteLată din Busur; Mihalache logofăt din Rovinari; Pătru Bojincă din Frâncești; Ion Bodescu din Bodești; Matei Arsan din Arsani; Ion Lungănu din Vâlcea. De asemenea și în anii 1804-1807 au mai primit cărți de scutire: Mihai sin Ciumagiu din Baea; Dumitrașco Popescu din Câmpu Fomii; Constandin Giurescu din Bala de Jos; Ioniță Nicolicescu din Băsești; Mihai Galea din Glogova; Necola din Sălătruc; Dima din Cărbunești; Ion Fometescu in Ciuperceni; Ion Frătuță din Boroșteni; Răducan Mărișăscu din Călnic; Matei Turcitu din Mătăsari; Matei Manzâl din Drăgotești; Lupu sin Surdu din Mehedinți; Matei Vizlan din Arcani; Ioniță Gărdăreanu și Șarban Negrescu de la logofeția Mehedinți; Barbu Căpitanul din Mehedinți; Nicolae Boboc din Sălătruc; Dumitru Țicu din Pătule; Nicolae Găescu din Băsești, Mihai Golea din Glogova; Matei Turcitu din Mătăsari; Ion Fometescu din Ciuperceni; Răducan Mărișăscu din Călnic; Dima din Crețești; Ioan Frătuță din Boroșteni; Dumitrașco Popescu din Câmpu Fomii; Mihai sin Ion Bondoc din Mehedinți; Matei Suliță din Dejo; Gheorghe Pășălău din Botoșăști; Ion Măgureanu din Băești; Nicolae Gogan din Obârșia; Dinu Crăiniceanu; Neculae Boboiu; Iancu căpitan de poteră ¹⁰. În cele cinci județe din Oltenia erau în jur de 5-6000 de panduri, care nu aveau altă armă decât pușca, ce constituie totodată și principala sursă de venituri pentru aceștia și de care turcii se tem foarte mult ¹¹. Căpitani de panduri fac parte din rândul moșnenilor sau moșnenilor clăcași, de aceea cei mai mulți sunt din județele Gorj și Mehedinți, pentru că în aceste județe proprietatea moșnenească este cea mai răspândită din Oltenia. În perioada 1802-1806, 31 de căpitani de panduri recrutați din lumea satului au luptat împotriva pazvangiilor și cârjalăilor, la care se adaugă 6 căpitani aflați în slujbă la 1805. Din anul 1806 pandurii se vor înrola în armata rusească, aceștia devenind pandurii muscălești.

Apoi în anul 1807 pandurii aflați în slujba lui Regep aga de al Ada Kale sunt menționați într-o ciocnire care are loc la Baia de Aramă între turcii lui Regep aga și cei ai lui Molan aga, succesorul lui Pazvanoglu. Așa cum am mai spus, în slujba lui Regep se aflau și panduri care erau recunoscuți ca fiind hoți de vite și contrabandiști, cum erau frații Iovan și Barbu Rogobete, ce conduceau o asemenea ceată din zona satelor Podeni și Cireșul, județul Mehedinți. Cu frații Rogobete va avea și Tudor Vladimirescu un conflict și în 1821 punctul 20 din Cererile norodului românesc se referă la Iovan Rogobete și Ghiță hoțul ¹². O parte din pandurii ce-l slujeau pe comandirul de la Ada Kale îl vor părăsi în anul 1807 și vor intra în rândurile celor din oștirea țării ¹³. Cei care au rămas în slujba turcului de la Ada Kale, împreună cu adalâii vor face în toamna anului 1809 o incursiune de pradă în

¹⁰ .Ibidem, p.38

¹¹ .Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea, serie nouă, vol.II, 1822-1830, Ed.Academiei, București, 2005, p.30

¹² .Ioan Neacșu, *Revolta pandurilor din decembrie 1814-februarie 1815*, în Studii. Revista de istorie, Anul X, Ed.Academiei R.P.R., București, 1959, p.133

¹³ .Ibidem

Târgu Jiu, de unde au luat ca ostatici mai mulți boieri și negustori. Intervenția pandurilor țării și armatei rusești au oprit jafurile care se vor repeta în anul 1811 când "pandurii lui Tudor comandirul, fiind poteră"¹⁴ au prins niște panduri ai lui bulucbașa Dincă al lui Gogan, omul lui Regep aga. În anul următor adalâii realizează o altă incursiune în județele Mehedinți și Gorj prinzându-l pe Dumitru polcovnic, omul lui Tudor Vladimirescu. Trebuie să spunem, că în Tudor Vladimirescu a condus, în timpul războiului ruso-turc o ceată de panduri.

Pandurii reorganizați de Constantin Ipsilanti se așezau prin județe pe lângă căpităniile vechi sau se înființau altele noi cum a fost cazul celor de la Secueni în 1809 și Cornățel în august 1809, având ca obiectiv urmărirea și prinderea hoților. Acestor panduri li se dădeau lefi și emilic¹⁵, pe fiecare zi de pandur câte 10 parale și câte 20 pentru căpetenia lor. De asemenea, li se recunosc pandurilor dreptul la proprietate din lucrurile aflate la hoți, afară de cele pentru care se vor arăta păgubașii. Pentru o perioadă extrem de dificilă, din toate punctele de vedere stimulentele pe care le primeau pandurii erau binevenite și mobilizatoare în același timp. Au apărut însă foarte multe probleme deoarece pandurii spătărești erau folosiți de marele spătar la căratul fânului rechiziționat de la populație pentru oastea rusească, iar alteori chiar polcovnicii de județe comiteau prădăciuni și jafuri. Abuzurile erau săvârșite de toți cei care aveau o slujbă, cât de neînsemnată, de la primul om în stat la ultimul pandur, fiecare după posibilități încerca repede să se pricopsescă pe spinarea țăranilor. În anul 1809 divanul scrie lui Engelhard că s-au înmulțit hoții și făcătorii de rele și cere să-i ajute generalul Isaiov cu 200 de panduri care să umble cu cei spătărești.

Vremuri întunecate pentru Țara Românească, întunericul venea din toate părțile, greu să identifici în această perioadă un lucru sau o persoană care să aducă puțină lumină în bezna care cuprinsese Valahia nord-dunăreană. Vedem cum paznicii care trebuiau să apere satele de bandele de hoți se transformă la rândul lor în hoți, între păzitorii ordinii și tâlhari linia de demarcație este atât de subțire că uneori dispare. Cele mai multe bande de hoți au acționat în perioada războiului ruso-turc, de parcă acesta nu era suficient pentru țara despuiată, pustită, jefuită și arsă. Și nici asta n-a fost de ajuns, părea că și Dumnezeu își întorsese fața de la bieții români, deoarece în perioada fanariotă, epidemiile de ciumă au fost frecvente, fiind aduse de soldații austrieci, turci sau ruși, cărora li adaugă ani de secetă și de foamete, de invazii ale lăcustelor sau cutremure de pământ. Au fost trei ani groaznici 1811, 1812 și 1813, la începutul domniei lui Ioan Caragea. În anul 1811 o foamete mare a lovit țara, dar mai ales Oltenia, de ajunsese pâine 1 leu și porumbul 24 de parale, secara 40 de parale și cea mai mare parte din popor mânca și coajă de copaci¹⁶. Aceasta nu era decât o continuare îngrozitoare a foametei din anul 1810. Țăranii din Oltenia au ajuns în anul cumplitei foamete din anul 1811 să-și vândă vitele la preț de nimic, ca să aibe cu ce să cumpere porumb. Anul umător s-a

¹⁴ .Ibidem

¹⁵ .V.A.Urechia, *Istoria României, Curs*, tomul IX, 1800-1830, Institutul de Arte grafice Carol Gobl, București, 1896 p.284

¹⁶ .Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Ed.Junimea, București, 1975, p.94

întâmplat o iarnă grea "când la 29 martie au dat viscol de au murit mieii mocnilor toți, apoi la 30 martie 1812 au dat un mare vifor cu ploae și au murit mulțime de oi și de miei"¹⁷. În anul 1812 a nins și în ziua de Sfântul Gheorghe și drept consecință a ajuns ocaua de rachie 2 taleri¹⁸. Cel din urmă an 1813 este cel cunoscut al marii ciume a lui Caragea, care a făcut ravagii și în anul 1814. Am considerat necesară prezentarea acestor aspecte, pentru a avea o imagine completă despre ce se întâmpla în Valahia la începutul secolului al XIX-lea.

În anii 1810-1813 pe fondul foametei și sărăciei numărul haiducilor crește cum am văzut deja că se sesizează și divanul țării. Cele mai cunoscute cete de haiduci ce străbat județele Olteniei sunt ceata lui Bujor, despre care se spunea că a băgat spaima în greci, apoi a lui Jianu, cea a lui Păun hoțul și Ioniță Horca¹⁹. Bujor era cunoscut atât în Țara Românească, cât și în Moldova și a dat mult de lucru ambelor departamente de Cremenalion din cele două țări. Una din principalele consecințe ale războiului ruso-turc a fost pentru Oltenia, bejenirea și pustiirea satelor și orașelor.

Războiul ruso-turc se încheie, dar din trupul Moldovei este ruptă Basarabia, teritoriul dintre Prut și Nistru, pe tronul Țării Românești urcă unul dintre cei mai lacomi domni fanarioți: Ioan Caragea (1812-1818). Domnia acestuia se suprapune cu o serie de calamități și epidemii, cărora are grijă să le adauge cele mai numeroase biruri. Caragea face însă un lucru ce va stârni revolta pandurilor în anul 1815. Ajuns pe tronul Țării Românești, Caragea a anulat scutirile de dări pentru panduri. La 28 noiembrie 1812 a însărcinat pe caimacamul Craiovei cu conducerea pandurilor și căpitănilor din cele 5 județe de peste Olt. Peste câteva zile, la 1 decembrie 1812 a poruncit să fie supuși la plate vinăriciului pandurii din județele Gorj, Mehedinți și Vâlcea. În timpul strângerii banilor de la panduri s-au săvârșit abuzuri de către ispravnicii județelor, încât domnul a fost nevoit să intervină pentru a restitui banii luați în plus, deoarece pandurii amenințau cu fuga²⁰. Dorința noului domn fanariot era de a le lua toate scutirile pandurilor și aceasta pentru că lăcomia sa era fără margini și totul trebuia exploatat la maxim. Așa se face că în mai 1813 pandurii din patru județe de peste Olt care au stupa sau rămători să plătească dijmăritul deplin. Apoi i-a obligat și la plata tutunăritului, dar cea mai grea lovitură a fost darea pe rămători, cunoscut fiind faptul că negoțul cu aceștia era practicat de pandurii din Gorj, Mehedinți și Vâlcea. Pentru a-i dezbină pe panduri acordă scutiri de dădii diferitelor căpetenii ale acestora, ba mai mult a aplicat un regim diferențiat de dări. O lovitură grea a fost diminuarea numărului de panduri în anul 1814, când domnitorul a hotărât să rămână în slujbă 701 panduri: 250 în județul Mehedinți; 250 în județul Gorj și 201 în județul Vâlcea, restul fiind transformați în ruțași și obligați să plătească câte 10 taleri pe triminia: martie, aprilie și mai. De fapt acesta a fost momentul în care pandurii deveniți ruțași s-au răsculat.

În fruntea pandurilor ruțași răsculați au fost pandurii din județul Gorj,

¹⁷ .Ibidem

¹⁸ .Ibidem, p.95

¹⁹ .V.A.Urechia, *op.cit.*, p.469

²⁰ .Ioan Necșu, *op.cit.*, p.134

conduși de bulucbașa Haidul și de bimbașii Păun (Pau) Nicolicescu, Tampa și Pătru Grecu. Răscoala au început să atace moșiile și conacele boierști. Un raport al agentului Austriei la București, din 2-14 februarie 1815, ne semnalează că numai la jaful a două moșii Tămășești și Irunca din județul Gorj, arendate de Dumitru Costea, supus austriac, au luat parte peste 500 de panduri conduși de căpitanul Păun (Pau) Nicolicescu²¹. Numărul acesta ne arată de fapt masiva participare la răscoală a pandurilor. Revolta pandurilor a cuprins toată zona muntoasă a Olteniei până la satul Novaci. Evident, este vorba de satele de munte din județele Gorj și Mehedinți, unde stăpânirea pandurilor a durat până la sfârșitul lunii februarie, începutul lui martie. În Oltenia este trimis pentru a restabili ordinea Constantin Samurcaș, care prin promisiuni de scădere a dărilor reușește să atragă de partea sa pe mulți dintre panduri, dar situația se schimbă după ce răscoala ocupă mănăstirea Tismana și revolta se extinde până la Novaci. Târgu-Jiul și împrejurimile sale sunt stăpânite de răsculați până la începutul lunii februarie. Masa de panduri ruptăși nemulțumiți a avut în frunte cetele de panduri haiduci²².

Intervenția turcilor în martie 1815 a determinat pe de o parte izolarea trupelor de adalâi în Oltenia, iar pe de altă parte Samurcaș reușește să atragă de partea sa cât mai mulți panduri. Rezistența adurat până după 30 aprilie 1815, când o parte din căpeteniile lor în frunte cu Haidul s-au predat fiind iertați de domn. La revolta pandurilor nu au participat și alte categorii sociale, dar în județele Mehedinți și Gorj cele mai multe sate sunt de moșneni. Adalâii au atacat județele oltene în ianuarie 1815 sub pretextul că Țara Românească nu dă cetății lor provizii și sare precum dă cetății Vidinului²³. Aceștia au invadat județele Mehedinți și Jiul de Sus și le-au luat în stăpânire punând ispravnicii zapci cu îndatorirea de a strânge zaherea și a o transporta în cetatea din insulă. Locuitorii din Oltenia sunt îndemnați de caimacamul Craiovei să fugă care încotro. Din vechea oaste desființată mai multe cete de panduri se reorganizează singuri. Nu toți pandurii necredincioși domniei, aliați adalâilor fură răpuși de oștirile turcești. Mai multe cete se supuseră de bună voie lui Caragea. Încă din 30 aprilie 1815, după mijlocirea Episcopului de Râmnic, a divanului Craiovei și a vechiului caimacam Costache Samurcaș trei cete de panduri sub căpetenia lui Haidul, Păun și Tampa au fost grațiați de domnitor și învoiți să se întoarcă la vetrele lor din județul Jiul de Sus. În decembrie 1815 mai sunt grațiați și alți căpitani de cete, din cei care luaseră parte la prădăciuni cu adalâii. Dionisie Ecclesiarhul în Cronograful Țerei Românești ne spune despre pandurii care au participat la răscoala din anii 1814-1815 "la leatul 1815, la Ghenarie, s-a făcut mare turburare de către turcii din Cetatea Ostrovului într-aceste 5 giudețe... și eșând o sumă de turci din cetate au cuprins 2 giudețe Mehedinți și Gorj, puind ei ispravnici și zapci să le strângă zahereaua și să o ducă la cetate, și fiindu-le gândul cu hotărâre să vie și în orașul Craiovei să prade pe boieri și pe neguțători și viind turcii până la Străhaia acolo la mănăstire tăbărând au luat al

²¹ .Ibidem, p.135

²² .Ibidem, p.140

²³ .V.A.Urechia, *Din domnia lui Caragea-Avenirea la tron-Mișcări contra grecilor.Finanțe(1812-1818)*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXII,(1899-1900), București, 1900, p.194

mănăstirii tot ce au găsit. Apoi au spart orașul Străhaia, ostrovenii au prădat locuitorii într-acele două giudețe de au luat grâu, orz, miere, unt și vite din destul și le-au băgat în cetate. Iar pe de altă parte, pătimia locuitorii din partea muntelui, de panduri rumâni, că se făcuse hoți și omora și ardea oameni și-i prăda și au prădat mănăstirile muntelui. Era într-acea vreme o mare nevoie, mai rău decât în răsmiriță²⁴. Cu siguranță, la revolta pandurilor din anii 1814-1815 au participat toate categoriile de panduri care mai rămăseseră, după plecarea muscalilor, dar un lucru este sigur, aceasta n-ar fi avut loc, dacă domnitorul Ioan Caragea nu le scotea scutirile și nu-i pune la dări. În anul următor are loc o altă revoltă a pandurilor și țăranilor din județele Mehedinți și Gorj, iar în 1817 numărul pandurilor de peste Olt se va reduce la 500: 100 pentru Vâlcea; 150 pentru Jiul de Sus și 250 pentru Mehedinți, iar ceilalți până la 2075 s-au dat în bir ca ruțași.

Consecințele revoltei pandurilor sunt în primul rând economice deoarece schimbul de mărfuri a fost dezorganizat mai bine de un an, de asemenea s-au produs pagube însemnate orașelor Cerneți și Târgu-Jiu, și prădate de cetele de adalâi. Răscoala și-a atins țelul pentru că în anul 1816 printr-un ordin s-a constituit breasla pandurilor care au fost obligați să plătească ca și mai înainte câte 4 taleri, dar a tras și un semnal de alarmă că se atinsese limiate suportabilității, în materie de biruri, abuzuri, corupție și venalitate și acest lucru trebuia să se schimbe. Pe panduri îi vom întâlni apoi alături sau împotriva lui Tudor Vladimirescu, la 1821 și mai apoi luptându-se cu turcii după moartea conducătorului lor, chiar și la câțiva ani după ce revoluția fusese înăbușită.

---

²⁴ .Ibidem, p.198

Bibliografie

1. *Călători străini despre Țara Românească în secolul al XIX-lea*, serie nouă, volumul II, 1822-1830, Editura Academiei Române, București, 2005
2. Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, București, 1975
3. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, volumul II, Editura Academiei R.P.R., 1959
4. Constantin Erbiceanu, *Mărturii despre Țara Românească în timpul regimului fanariot*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXII, 1900-1901, București, 1901
5. Ioan Neacșu, *Revolta pandurilor din decembrie 1814-februarie 1815*, Studii. Revista de istorie, Anul X, Editura Academiei, București, 1957
6. Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânire austriacă (1718-1739)*, Editura Academiei R.S.R, București, 1971
7. Zilot Românul (Ștefan Fănușă), *Opere alese*, București, 1996
8. V.A. Urechia, *Din domnia lui Caragea. Avenirea la tron. Mișcări contra grecilor. Finanțe (1812-1818)*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul XXII (1899-1900), București, 1900
9. V.A. Urechia, *Istoria României. Curs*, tomul IX, 1800-1830, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, București, 1896
10. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, volumul X, Editura Librăriei școalelor Frații Șaraga, Iași, 1888

Tudor Vladimirescu – un Erou și fapta sa¹

Gheorghe Nichifor

Conducătorul revoluției de la 1821 s-a născut pe la 1770, mai sigur 1780², la Vladimir, din tată mehedințean, Constantin și mamă gorjeancă.³ Bunicul se numea Mitrofan⁴ și era ieromonah, căsătorindu-se cu Ruxandra, de la care a avut un singur copil, pe Constantin, poreclit Ursu. Acesta și-a luat drept soție pe Ioana, sora sau fiica lui Bondoc, preot în Vladimirii Gorjului, unde s-a stabilit. Au avut împreună trei copii, Pavel, numit și Papa⁵, Constantina și Tudor. Au rămas timpuriu orfani de tată, mama prăpădindu-se și ea de inimă rea, după ce i-a murit singura fiică, pe care încercase să i-o fure o ceată de greci.⁶

Este greu de spus câtă școală avea, întrucât n-a învățat prea mult în chip organizat, fiind mai degrabă un autodidact. Deprinsese slovele în satul natal, apoi pe la 10 – 12 ani, dascălul Lupu de la Craiova va dezvolta știința sa de carte. În casa boierului Ion Glogoveanu va fi mai norocos, copilărinte alături de fiul acestuia, Nicolae. Lecturile vor cuprinde cărțile cronicarului Stoica de Hațeg și ale lui Petru Maior, lucrări bisericești, calendare etc.

Din această perioadă par a se fi conturat sentimente naționale profunde. Din „gura poporului” a aflat întâmplări nefericite ce se derulau în două mănăstiri apropiate din inițiativa unor negustori greci. „Și trăia pe vremea aceea, – spune o legendă – la Curtea lui Glogoveanu de la Prunișor, Tudor din Vladimir; era încă

¹ Prezentul studiu reia, cu unele rectificări și adăugiri, primul capitol al lucrării noastre, „Domnitor fără coroană”. Tudor Vladimirescu în conștiința și memoria gorjenilor, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2021.

² Iată ce scrie, în acest sens, istoricul Nichita Adăniloae: „Cu un sfert de veac în urmă, când pregăteam – împreună cu alți colegi – colecția de documente despre 1821, am citit și eu scrisorile trimise lui Aricescu de foști panduri și am constatat că, în adevăr unii afirmă că Tudor avea în timpul revoluției «cam 40 de ani», iar alții relatează că avea «cam 50 de ani», erau însă și unii care susțineau că eroul din Vladimir avea între 40 și 50 de ani. Este greu de apreciat care dintre aceste relatări controversate – făcute din aduceri aminte, la 50 de ani după evenimente sunt mai aproape de adevăr.” (Nichita Adăniloae, *Activitatea lui Tudor Vladimirescu până la 1821*, în „Litua. Studii și cercetări”, Târgu-Jiu, an II, 1982, p. 107 – 108)

³ O legendă culeasă de la Vladimir susține: „Nașterea nu s-ar fi făcut acasă, ci în drum spre o moșie de peste deal – Totea.” (Tudor Vladimirescu în legende, în „Gazeta Gorjului”, Târgu-Jiu, an XX, nr. 3018, din 10 ianuarie 1987, p. 3)

⁴ Există ipoteza potrivit căreia numele bunicului lui Tudor, după tată, „Mitrofan Ieromonah”, din neamul Gârbea, indică o călugărire forțată și depozedare de moșii. (Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Tudor Vladimirescu. Studii și documente*, Craiova, Editura Sitech, 2011, p. 109)

⁵ A fost căsătorit cu Bălașa, având un singur copil, Ioan Vladimirescu, născut în anul revoluției. Conform lui C. Aricescu, care l-a cunoscut pe Ioan, acesta trăia la Târgu-Jiu, „ca un boier bogat și respectat” (C. V. Obedeaneu, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, an VIII, nr. 43 – 44, 1929, p. 243)

⁶ Constantina, după unele surse, a fost măritată și a avut doi copii: Sanda și Gheorghe. (C. V. Obedeaneu, *loc. cit.*, p. 243)

copil, și a auzit și el din vorbele oamenilor ce se petrece la mănăstirile din Bistrița. Și când a venit cu pandurii lui la Cerneți, de se făcuse căpitan al lor, întâi și-ntâi a venit la Bistrița de a dat foc la mănăstirile astea, și gonindu-i pe grecii aceia, iar pe alții omorându-i, a trecut dealurile către Fântâna Domnească și către Gorj.”⁷

După obiceiul timpului, la vârsta de 18 ani a intrat în rândul armatei pandurilor, slujbă temporară ce i-a lăsat răgaz și pentru alte preocupări. Rulând sume importante, în țară și peste hotare, devine unul dintre întreprinzătorii negustori olteni. Făcea negoț cu de toate, vite îndeosebi, dar avea și cârciumă, mori etc. Întreținea legături de afaceri în Ungaria, Austria, la sârbi și ruși. De asemenea, era arendaș al mai multor moșii.⁸

Meseria armelor n-a deprins-o în cine știe ce școli, dar a ajuns un bun comandant de batalion, participând la războiul ruso-turc din 1806 – 1812, unde a fost recompensat cu gradul de locotenent (porucic) și Ordinul „Sf. Vladimir”. Acționând în fruntea pandurilor, ca formațiune de luptă autonomă, în zona Negotin, este considerat conducătorul primei armate moderne din Țara Românească.⁹ Referindu-se la acest moment istoric, generalul rus Isaiev avea să consemneze scris că Tudor Vladimirescu „de bună voie, comandant peste o mie de panduri, la Cerneți a oprit timp de un an de zile atacul turcilor asupra aceluia ținut.”¹⁰

Războiul, încheiat cu pacea de la București, din 1812, a însemnat pierderea Basarabiei. Așadar, Tudor are indirect legătură cu acest tragic moment din istoria poporului român?! Nu comentăm deloc. Lucrurile sunt complicate și trebuie ținut cont de o serie întreagă de factori contextuali.

Din nefericire, curând se stingeau chiar și speranțele celor care se încorporaseră ca voluntari în lupta împotriva otomanilor. În județele muntene s-a redus sever numărul de panduri, aceștia fiind întreținuți de administrațiile locale. Tudor Vladimirescu va conduce formațiunile de panduri din județele Prahova și Saac (județ, desființat în 1845, situat între Prahova și Buzău, care cuprindea, ca localități importante, Vălenii de Munte, Mizil, Urlați, Bucov și Slănic-Prahova). În 1816, pandurii aveau să fie asimilați, din punct de vedere fiscal, „ruptașilor”, categorie fiscală care plătea anual o sumă fixă vistieriei.¹¹

⁷ Din „gura poporului” despre Tudor din Vladimir, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, an III, nr. 13, mai – iunie 1923, p. 256 – 257.

⁸ Prin râvna fostului nostru elev, Andrei Popete-Pătrașcu, profesor de Istorie în Capitală, suntem în posesia unor documente foarte valoroase, fotocopyate recent la Arhivele Naționale ale României. Există, de exemplu, un dosar cuprinzând zăpădă din 23 aprilie 1810 „prin care slugerul Tudor Vladimirescu ia în arendă pe trei ani moșia Ploștina din jud. Mehedinți, de la Mănăstirea Tismana.” (A. N. R. Colecția Muzeul Saint-Georges, pachet III, inv. 1126, nr. 1)

⁹ G. D. Ișcu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Editura Albatros, 1982, p. 38.

¹⁰ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 40.

¹¹ *Ibidem*, p. 40 – 41.

După război¹², Tudor Vladimirescu s-a ocupat în continuare cu negustoria peste graniță, iar în 1814 a stat la Viena, din iunie până-n decembrie, pentru rezolvarea unor chestiuni personale ale boierului Nicolae Glogoveanu.¹³ Acum, se pare, a înțeles mai bine unele evoluții care priveau și soarta Țărilor Române, care-l făceau să constate categoric: „Mult a fost, puțin a mai rămas!”.

Climatului din țară, oricum confuz și nesigur, avea să-i urmeze o gravă deteriorare a vieții cotidiene datorită frecventelor ciocniri armate cu cetățile turcești din dreapta Dunării. Pentru completarea proviziilor se întreprindeau expediții pe malul românesc, determinându-i pe locuitori să ia calea pribegiei. Tudor Vladimirescu a comentat în termeni aspri neputința guvernanților de a proteja avutul oamenilor.¹⁴

A condus neîntrerupt administrația locală, din 1806 până în 1820, ca vătaf al plaiului Cloșani, personal sau prin vechil (fratele său, Papa). A deprins din mers știința legilor, cunoscând bine cutumele, datinile și pravilele (legile scrise). Se exprima suficient de bine în mai multe limbi.

Conform unei povestiri din popor, pe când era administrator la moșiile Baia de Aramă și Glogova, aparținând boierului Glogoveanu, s-a făcut frate de cruce cu logofătul Covrea, originar din Cerneți. Cei doi s-au legat prin jurământ să strângă bani și arme, pentru a lupta contra fanarioților din țară, care-i jefuiau pe români. Deși Covrea a fost eliminat din joc (Tudor, trădat într-o afacere cu vite, l-ar fi bătut până la moarte), Vladimirescu a continuat pregătirile pentru a-și îndeplini obiectivul, lucru ce reiese din: continua sa suspectare de către turci și domnitorul de la București; utilizarea tuturor relațiilor pentru a-și menține funcția de vătaf de plai, slujbă care-i permitea să-și conserve condiția de militar; teama fanarioților față de pandurii din Oltenia; adunarea de arme și adepți (se știe despre achiziționarea

¹² Acuzat de trădare, turcii încearcă pe toate căile să-l elimine pe Tudor. „Sultanul – susține o sursă – trimite chiar pe un capegiu la Vodă Caragea, cu poruncă să-l prindă și să-l aducă viu sau mort la Constantinopol. Acesta se afla tocmai atunci în București, la Constantin Samurcaș, protectorul său divanist. Boerul aflând despre acel ordin, previne imediat pe Tudor și, ca să-l scape, îi pune un cal la dispoziție. Olteanul nostru se făcu nevăzut din București; el făcu drumul călare până la Târgu-Jiu. Descălecând tocmai în băătăura prietenului său Vasile Moangă îi spuse totul. Atunci Moangă chemă numaidecât pe egumenul de la schitul Lainici, omul său și sfătuindu-se împreună, egumenul îmbracă pe Tudor în rasă de călugăr, îi dă în mână un pașaport cu nume străin și-l îndreaptă astfel înspre frontieră. Pașaportul era făcut tot de Moangă, om cunoscut în oraș. Până să apuce însă a pleca spre graniță, el mai șezu ascuns câțva la schit. Iată că vine într-aceea la Târgu-Jiu și capegiul, care îi luase urma lui Tudor din București. Moangă, întrebat, îi răspunse că Tudor a fugit la casele lui din Cerneți. Capegiul se duse la Cerneți, dar acolo negăsind, firește, pe Tudor, de necaz dă foc casei, apoi, ca să nu rămâie de râs în fața sultanului, prinse pe malul Dunării un biet țărăn nevinovat, căruia îi tăie capul, de-l duse la pașa de la Rusciuc, spunându-i că acela era capul lui Tudor, pentru ca pașa să trimită această veste la sultan.” (C. V. Obedeianu, loc. cit., p. 248 – 249)

¹³ Într-unul din dese popasuri la Vladimir, care au precedat revoluția, Tudor a fost întrebat când are de gând să se însoare, la care a răspuns: „Nu m-am născut pentru însurătoare!” (Tudor Vladimirescu în legende, în „Gazeta Gorjului”, Târgu-Jiu, an XX, nr. 3018, din 10 ianuarie 1987, p. 3)

¹⁴ Gh. Cristache, op. cit., p. 38 – 43.

armelor din Austria și depozitarea lor la Gornovița, în casa Răeștilor); rapiditatea acțiunii din Oltenia în ianuarie – februarie 1821 etc.¹⁵

Iată, în limbajul pitoresc al timpului, cum a început revoluția: „...În leat 1818 au venit, domnii Țării Românești, Șuțul; și au domnit vreo doi ani și s-au început zavera care se lucra pă taină în toată lumea. În leat 1819, octomvre, au otrăvit pă Iosif episcopul Argeșului, aflându-se în București. În leat 1820 au murit și domnul Șuțu și-l ținea tăinuit vreo doo săptămâni, până a început zavera a să da pă față, în leat 1821, ghenar întâi. Capu zaverii erea în Moldova domnu Ipsilant, în Țara Rumânească domnu Tudor, iar în Grecia un Riga și Korais.”¹⁶

Cum s-au derulat evenimentele? La 15 ianuarie 1821, trei mari boieri (Gr. Brâncoveanu, Gr. Ghica și Barbu Văcărescu) se angajează să-l ajute: „Fiindcă este să se facă obștescul folos neamului creștin și patriei noastre drept ca ceea ca niște buni și credincioși frați creștini și iubitori neamului, (pe) dumneata sluger Teodore te-am ales să rădici norodul cu arme și să urmezi precum ești povățuit.”¹⁷

În mare taină, Tudor a plecat de la București, în seara zilei de marți, 18/30 ianuarie 1821, a doua zi urmând a se declara oficial moartea domnitorului Al. Șuțu. Acțiunea nu a fost deloc agreată de unele cercuri diplomatice, cu deosebire cele țariste, având în frunte pe consulul Al. Pini, care câteva zile mai târziu îl califica drept „carbonar”¹⁸. Reprezentantul Rusiei presimțea ceea ce urma să vină din Oltenia.

Pe „drumul Râmnicului”, pe lângă Pitești, au trecut Oltul pe 19 ianuarie, „conăcind” noaptea într-un sat de lângă Ocnele Mari. De la Horezu, unde vâtaful le-a înmănat 2.000 taleri, la 21 ianuarie au ajuns la Târgu-Jiu.

În ultima vreme a fost avansată ipoteza conform căreia evenimentele urmau a fi declanșate la Craiova, în ziua de 18 ianuarie 1821. O mărturie consemnează pentru data respectivă o „mare turburare” în zona Bisericii Sf. Mina, acolo unde Tudor învățase carte și slujise boierilor Glogoveni. Documentele, însă, precizează că Tudor abia plecase din București către Oltenia. Probabil oamenii săi, între care și fratele Pavel, logofăt în divanul Craiovei, încercase să-i răzvrătească pe localnici. Vestea nereușitei, l-ar fi îndemnat pe Tudor să schimbe drumul de la Pitești, către nord, spre Gorj și Mehedinți.¹⁹

În reședința Gorjului au fost adăpostiți de Vasile Moangă în clădirea ce se păstrează și-n zilele noastre. Discuția între cei doi, scoate în evidență determinarea lui Tudor. Moangă îi spune că fapta sa este „cutezătoare” și nu va scăpa cu viață „din această răscoală”, la care Tudor i-ar fi răspuns: „Știu, prietene...; dar din ceasul când m-am născut, m-am îmbrăcat cu cămașa morții”.

¹⁵ G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 111 – 113.

¹⁶ Emil Vărtosu, *Însemnări despre 1821*, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, an IX, nr. 49 – 50, din mai – august 1930, p. 270.

¹⁷ *Omăgiu Tudor Vladimirescu. 1780 (?) – 1980*, Târgu-Jiu, 1980, p. 38.

¹⁸ Conspiratori liberali organizați în societăți secrete, își fac apariția în Europa primei treimi a secolului al XIX-lea, insuflând un nestăvilat elan reformist. Carbonarismul îngrijorează concertul Marilor Puteri, respingând orice formă de revendicare, întrucât fiecare inițiat jura să-și dedice viața idealurilor de libertate, egalitate și progres.

¹⁹ Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *op. cit.*, p. 58.

Pe 22 ianuarie au plecat spre Tismana, ajungând către seară. Între timp, la Târgu-Jiu, în casa Moangă s-au adunat boierii din oraș, inclusiv ispravnicul Gorjului, Iorgu Văcărescu, trimițându-se la București banii din dări pentru vistierie. La Mânăstire, Tudor și ceata sa, alături de Dinicu Otetelișanu, alt ispravnic al județului, au stat în noaptea de 22 – 23 ianuarie pentru a face ultimele pregătiri.²⁰

Pe Câmpia Soarelui, la Padeș, Tudor Vladimirescu, însoțit de puțini oameni înarmați, a fost așteptat de loțiitorul său la vătășia plaiului Cloșani, Dumitru Gârbea, cu circa 100 de plăieși. Aici a fost lansată „Proclamația revoluționară”, numită de istorici „de la Padeș”. Ca să ne dăm seama de dimensiunile acțiunii inițiale, vom lua în calcul declarația lui Dimitrie Macedonschi, care-l însoțea pe Tudor: „*Noi, cu 13 arnăuți, ne-am dus în satul Padeș, unde, în cele trei zile cât am stat acolo, am scris din partea poporului și am explicat amănunțit tot ce suferă acesta, precum și scopul celor întreprinse de noi pentru a se trimite Porții otomane*”.²¹

Într-o gazetă postdecembristă, întâlnim o mărturisire despre anul 1944, când a fost pictată biserica din Obârșia-Cloșani, lăcaș de cult „*ridicat pe un pinten de deal, alături de o bisericuță de lemn, veche*.” Fără a insista asupra dificultăților enorme din acei ani, în realizarea unei asemenea lucrări, – eram la sfârșitul unui război greu – autorul ne relatează un fapt inedit. „*Undeva, – spune el – înapoia altarului bisericuței de lemn, într-un boschet de liliac, mi-a atras atenția o cruce simplă cioplită din piatră de calcar, pe care nu era scris niciun nume, ci doar imaginea în basorelief a două palme reunite. Sub imaginea ruginită de cancerul vremii la baza crucii am descoperit numerele 231 – 821. Am întrebat pe parohul Ferescu despre aceasta. (...) Cică, la Boboteaza din anul 1821, în acea bisericuță ponosită, a fost sfînșit steagul revoluției pandurilor, ținut în mână de viteazul Domn Tudor, și flamurile purtate în mâini de 23 de căpetenii care au depus jurământul de solidaritate și credință*.” Explicația nu l-a mulțumit pe autor decât parțial la momentul acela, enigma descoperind-o mai târziu, când devenit ofițer activ a aprofundat problema. „*Primele două cifre (23) – continuă el – reprezentau data zilei, a treia numărul lunii din an, iar ultimele trei, anul 1821, deci 23 ianuarie 1821, când revoluția s-a declanșat sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, iar «oastea norodului» de acolo a pornit spre Cloșani – Baia de Aramă – Tismana...*” În niciun document, n-a regăsit semnificația „*palmei reunite*”, dar jurământul din Școala Militară l-a determinat să ajungă la unele analogii. „*Ce moment solemn! – exclamă el. Poate așa au procedat și pandurii la Obârșia-Cloșani, dacă vor fi fost 23...*”²²

A urmat recrutarea oamenilor de bază, acțiune la care a participat direct Tudor Vladimirescu. Circa șase sute de plăieși, mai toți oameni curajoși, vânători de capre negre și urși, au format primul corp de ostași, care au înfrânt rezistențele de la Târgu-Jiu. S-au adăugat săteni din plaiul Cloșani, cărora li s-au promis scutiri

²⁰ G. D. Iscru, *op. cit.*, p.120.

²¹ *Ibidem*, p. 121.

²² Matei Silvian, *Amintiri despre umbre*, în „Gorjeanul”, Târgu-Jiu, an V, nr. 1094 – 1095, din 10 – 11 iulie 1993.

și alte înlesniri. De la Padeș, Tudor a expediat memorii către Turcia (puterea suzerană), Rusia și Austria, totul cu mare repeziciune. Între timp, la Gornovița, Ghiță Răescu a împărțit arme.²³

Se întrevede limpede rolul Rusiei, dornică de a controla teatrul de operațiuni, prin consulul Al. Pini, ostil mișcării pornite de la Gorj. Tudor este, de la început, diplomat și mare patriot. „*Se cade – spune el – să fac știut că eu sunt un adevărat fiu al Patriei care din tinerețea mea i-am făcut multe și folositoare slujbe; însă că n-am dobândit alt folos fără cât iubire și jertfire de la norod, iar din partea boierilor nu mi-a fost cu puțință a dobândi cât de mic folos.*” În plus, adresează un teribil avertisment: „*Căci trebuie să vă fac știut, domnule, că de se va trage măcar un singur foc de armă asupra norodului, atunci în Țara Românească nu va mai rămâne nici măcar un suflet de neam boieresc.*”²⁴

De la Padeș, copii ale „Proclamației” au fost transmise mai departe, până către Olt, chiar București. Tudor ajunge în aceeași zi de 23 ianuarie, seara, în capitala județului, eliberându-l pe Vasile Moangă de a mai ține secretul acțiunii revoluționare. La Târgu-Cărbunești, „Proclamația” era citită în ziua următoare. Apoi, mai departe.²⁵

S-a urmat „drumul Craiovei”, coborând pe Motru, cu popas la Țânțăreni, pretutindeni, cu deosebire printre mehedințeni și gorjeni, înregistrându-se o reală simpatie. Un bătrân din Jupânești-Gorj relatea, mai târziu, despre o scenă a „împărțiturilor” către armata în formare. „*Ține Ioniță – spunea o femeie, aducând mâncare pandurilor – să fie de pomană lui Tudorin, că ne-a scăpat de bir.*”²⁶

Spiritul „Proclamației” este evidențiat și de alte exemple. Conform unei relatări, la Țânțăreni, un anume Neagoe Marinescu, în timpul evenimentelor din 1821 a fost surprins la o vie care nu-i aparținea. Agresiv, sărind cu sapa la proprietar (sau arendaș), declara în gura mare „*că nu mai sunt ciocoi în țară*”.²⁷

Dacă rezistența locală de la Târgu-Jiu, pusă la cale de unul dintre ispravnici, a fost lichidată chiar de Tudor, iar aceea a zapciului de la Baia de Aramă, Vasile Strâmbulescu, n-a pus probleme deosebite, la Ciovârnașani situația a stat altfel. Aici, Pavel Nicolicescu, vechi dușman al lui Tudor, a fost exemplar pedepsit („ucis în chip cumplit”), oștenii săi fiind încorporați Adunării. La Strehăia, unde a rămas Pavel Vladimirescu cu 200 panduri, efectivele „Adunării norodului” ajungeau la 1.500 oameni. Între timp, a trimis o ceată de panduri la Cerneți pentru a se realiza securitatea locuitorilor, cum a făcut și-n alte cazuri.²⁸

La Mănăstirea Gura Motrului a fost prima încercare mai grea prin care a trecut Tudor. Nu neapărat din cauza rezistenței, ci a implicațiilor politice, generate de valul de mânie stârnit de Ștefan Bibescu și Barbu Vișoreanu, noii ispravnici de Mehedinți. Aflați în interior, în fruntea a circa 40 de oameni, au reușit să omoare

²³ G. D. Iscriu, *op. cit.*, p. 121 – 122.

²⁴ *Ibidem*, p. 123 – 124.

²⁵ *Ibidem*, p. 124 – 125.

²⁶ *Ibidem*, p. 127.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 137 – 138.

câțiva panduri, sperând în joncțiunea cu alte forțe (circa 200 oameni), conduse de un albanez, Diamandi Giuvara. Tudor a cucerit mănăstirea și a început instalarea taberei la Țânțăreni.²⁹

De la București, Divanul îi solicită lui Tudor, în numele noului domn fanariot, Scarlat Calimachi, încetarea acțiunii, paralel cu o adresă către ispravnici prin care pandurii erau scutiți de bir. Era o diversiune? Mai degrabă o repliere. La 4 februarie (stil vechi), Tudor trimite un răspuns decis, prin care le explică încă odată motivele acțiunii sale.³⁰

La Țânțăreni, unde a stat aproape întreaga lună februarie, Tudor și-a consolidat forțele, inclusiv cu români de peste munți (ungureni).³¹ Și-a dotat oștirea cu armament și a aprovizionat, practic, toate mănăstirile din Oltenia, numind, totodată, ispravnici fideli. De asemeni, a urmărit cu mare atenție evoluția externă pentru a se deplasa în siguranță spre București.

Scrisorile dintre Tudor și Divanul din Capitală cuprind, în ceea ce-l privește pe Vladimirescu, doleanțe introduse cu tact, dar și revendicări categorice. De la Divan sosesc răspunsuri formulate cu nedisimulată superioritate aristocratică, conținând de cele mai multe ori încredințări și intimidări, ce nu ascund deloc preocuparea că „partenerul” ar putea să complice situația politică a țării.

La 4 februarie a fost trimis în misiune către Oltenia, Nicolae Văcărescu, cu scopul de a și-l apropia pe Tudor, supunerea sa cu forța fiind doar soluția extremă. Peste o săptămână, la 11 februarie, într-o scrisoare, Tudor vine cu binecunoscuta, de aici înainte, formulare: „*Dar cum nu socotiți dumneavoastră că patrie se cheamă poporul, iar nu tagma jăfuitorilor?*”³²

O săptămână mai târziu se îndrepta către Oltenia, cu împuterniciri depline de la Divan și foarte mulți bani, pentru a merge împotriva lui Tudor, o altă misiune, condusă de fanariotul Constantin Samurcaș, personaj viclean și cinic stabilit în Țara Românească pe la începutul secolului. Deși îl urau de moarte, boierii pământeni se temeau de el. De curând aderase la mișcarea eteristă din Țara Românească, misiunea lui Nicolae Văcărescu fiind astfel zădărnicită. Împins în plan secund, boierul pământean era adesea huiduit de țărani, ceea ce-l face să se întoarcă la București.³³

Către sfârșitul lunii februarie 1821 a avut loc încercarea de suprimare fizică a lui Tudor de către Hagi Prodan, susținut de C. Samurcaș, întreaga acțiune fiind orchestrată de consulul Al. Pini. Scrisoarea pe care Vladimirescu i-o trimite lui C.

²⁹ *Ibidem*, p. 141 – 146.

³⁰ *Ibidem*, p. 140 – 141.

³¹ Profesorul craiovean Ioan Maiorescu relatează despre prezența Magherilor în oastea pandurilor. Despre viitorul căpitan general și revoluționar pașoptist preciza: „*Sub Tudor era cam de 17 ani și a avut mare zel a se înrola voluntar de atunci, dar nu l-au lăsat părinții. Și ca să-i curme aplecarea către arme, l-au însurat puțin după aceea, cam fără voie. Cu toate acestea, nu după mult timp a ajuns căpitan de panduri, mi se pare era pe atunci de 20 ori 21 ani.*” (Vladimir Osiac, *Pandurii din Țara Românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2003, p. 115.)

³² G. D. Iscriu, *op. cit.*, p. 162 – 163.

³³ *Ibidem*, p. 166 – 169.

Samurcaș este un autentic act de acuzare la adresa fanarioților înstăpâniți în țară de mai bine de un veac.³⁴

La plecarea din Gorj, de la Țânțăreni, efectivele oștirii crescuseră la circa 6.000 oameni, la care se adaugă și forțe eteriste, conduse de Dimitrie Macedonschi și Hagi Prodan, acceptate din considerente tactice. Tudor conta însă pe trupele românești de panduri sau asimilate acestora, recrutate din județele Olteniei, cu deosebire din Gorj, Mehedinți și Vâlcea. Numărul recruților a continuat să crească până la trecerea Oltului, pe la Slatina, dar o parte a oștirii a rămas în dreapta râului sub conducerea lui I. Solomon. Totodată, temeinica propagandă adusesese satele în ipostaza de a se apăra singure și de a oferi voluntari în caz de nevoie.

Reglementarea raporturilor politice cu Divanul din Capitală, în noua situație – când Poarta numise un nou domn fanariot și mișcarea eteristă începuse în Moldova – eșuase deocamdată, căpeteniile eteriste și consulul rus având o mare contribuție la această stare de lucruri. Era, de asemenea, limpede atitudinea de neintervenție a Porții, ostilitatea Rusiei și expectativa Austriei. Astfel, a început marșul către București, înainte ca Al. Ipsilanti să plece de la Iași. Se încheia printr-un eșec și prima etapă a acțiunii de subordonare a lui Tudor de către eteriștii-fanarioți din Țara Românească, având complicitatea Rusiei.

Este momentul când are loc „fraternizarea” Coțofeni-Țânțăreni, adică acceptarea lui Iordache Olimpiotul și a altor căpetenii eteriste în marșul către București. Între timp, Al. Ipsilanti se îndreaptă către sud cu oștirea sa, la Focșani fiind așteptat de partizanii din Galați, conduși de odiosul Vasile Caravia.

Există și opinia în istoriografia noastră, conform căreia Tudor Vladimirescu nu a acționat singur, ci împreună cu o societate secretă paralelă cu Eteria. În acest sens, valoroase ar fi confesiunile lui I. Heliade Rădulescu, unul din capii masoneriei române.³⁵

La trecerea prin Craiova „mișcarea lui nefiind încă bine lămurită, și în bună parte îndreptată contra Cărmuirei, boierimea și neguțătorimea fu pusă pe gânduri”. Un martor ocular, Stan Popovici nota: „Boierii sunt învățați cu fuga, că acestora fuga le este o engliea (distracție), sunt obișnuiți cu ea.”³⁶

La Slatina, găzduit de clucerul Vulturescu, dictează și trimite proclamații către București, în care pune anume condiții pentru încheierea armistițiului. Aici se petrece și un episod interesant, relatat în felul următor: „Vulturescu, care iubea pe Tudor și era din partidul lui, pe când acesta dicta proclamațiile, îi ia căciula de pe masă și trece cu ea alături în odaie, la nevastă, la cocoana Bica, și îi zice să-i pună pe fundul din afară al căciulei postav alb, ca la un domnitor. Femeia coase la repezeală postavul, iar Vulturescu, reintrând în odaie îi dă căciula lui Tudor, zicându-i: «Să trăiești, Măria Ta!» Tudor surâse și continuă dictatul proclamației

³⁴ *Ibidem*, p. 170 – 171.

³⁵ Cornelia Bodea, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române*, București, 2004, p. 23.

³⁶ G. Mill Demetrescu, *Craiova în veacul trecut (începutul sec. XIX)*, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, an III, nr. 14, iulie – august 1924, p. 321.

mai departe. (...) De față la această scenă era și Iancu Jianu, care se sculă și îi zise lui Vulturescu: «Bine ai făcut, Vulturescule!»³⁷

Proclamațiile erau răspândite și pe cale orală, fiind citite în diferite locuri publice sau la răspântiile drumurilor. Erau urmate, aproape de fiecare dată, de cântări ale preoților și focuri de armă.

După întărirea Slatinei, cei aproximativ 8.000 de oameni, au înaintat cu o viteză de armată regulată, circa 25 km pe zi, ajungând la Cotroceni în data de 18 martie. Căpeteniile eteriste și-au continuat jocul dublu deplasându-se în fața trupelor Adunării Norodului, jefuind satele, pentru ca să-l întâlnească pe Al. Ipsilanti, în Prahova, la Mizil. Consulii puterilor străine (afară de cel al Prusiei) s-au retras din București, la fel caimacamii și marii boieri, în frunte cu cei trei care-i dăduseră lui Tudor „înscrișul” de la jumătatea lunii ianuarie.

Întâmpinat de episcopul Ilarion,³⁸ în postura de reprezentant al Divanului, Tudor va trimite a doua proclamație către bucureșteni. Aceștia erau informați despre prezența unei puternice forțe populare la marginea orașului (16.000 oameni), care aștepta pe trimișii „*prea puternicii împărății, ca să cerceteze jalnica lor stare și să le facă dreptate și orânduială bună.*” Proclamația se încheia cu promisiuni, dar și pe un ton amenințător: „*Pentru care vă încredințez că toți câți se vor uni cu obștescul norod și vor fi întocmai următori cu dânsul, nicidecum nu vor rămâne căiți, sau boieri, sau ostași, sau vericine vor fi. Iar care împotriva mea va urma, în veac se va căi.*”³⁹

Pentru o vreme, până la încheierea negocierilor cu Divanul, Tudor rămâne la Cotroceni, atunci aflat în afara orașului, într-o excelentă poziție strategică. Între timp, Al. Ipsilanti se apropia de București, transmițând și el, de la Mizil, o proclamație locuitorilor.

În ziua de 21 martie, pe la 2 după amiază, cu toată solemnitățile, Tudor a intrat în oraș, în fruntea pandurilor, în cea mai mare parte gorjeni și mehedințeni. În mână ținea o pâine mare, simbol al bunătații și belșugului. Lângă el un preot purta crucea dreptății și un pandur ducea steagul cel mare al revoluției. Urmau arnăuții conduși de Ioan Farmache. Se descărcau focuri de armă, mulțimea curioșilor bulucindu-se să privească alaiul. Mai mulți căpitani parcurgeau Capitala, citind pe la răspântii proclamația scrisă la Bolintin în ziua de 16 martie. Cartierul General a fost stabilit în casele lui Manolache Brâncoveanu, Mitropolia fiind ocupată de căminarul Sava, omul lui Scarlat Callimachi, domnitorul fanariot care n-a reușit să

³⁷ C. V. Obedeianu, *Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, Craiova, an VIII, nr. 45 – 46, septembrie – decembrie 1929, p. 423 – 424.

³⁸ Fiu al unui băcan bulgar din Silistra, cu mamă grecoaică din Ianina, s-a născut la București în 1777, fiind crescut și educat în deplin spirit românesc. De o vastă cultură (cunoștea greaca, latina, franceza, italiana, rusa și turcă), stareț la mănăstirile Dealu și Sf. Ioan cel Mare din București, episcop al Argeșului, va dezvolta o strânsă prietenie cu Tudor. După asasinatul de la Târgoviște s-a refugiat la Brașov, de teama represaliilor, dar s-a întors pentru a depista trupul lui Vladimirescu. După căutări zadarnice s-a decis, cu mare durere, să-i facă slujba cuvenită. (Ionuț Daniel Barbu, *Ilarion Gheorghiadis, vrednic ierarh și apărător al revoluției lui Tudor Vladimirescu*, în „Ziarul Lumina”, din 8 ianuarie 2020)

³⁹ G. D. Iscriu, *op. cit.*, p. 184.

vină în țară. Toată noaptea s-au derulat schimburi de focuri între oamenii lui Tudor și cei adăpostiți după zidurile Mitropoliei.⁴⁰

Acordul intervenit între Tudor – ca reprezentant al „Adunării norodului” – și „Vremelnica Ocârmuire”, a însemnat pătrunderea revoluției românilor într-o nouă etapă. Deși este șeful real al proaspătului regim politic, nu s-a proclamat domn al Țării Românești. Chiar dacă și-ar fi dorit o asemenea înaltă demnitate, este puțin probabil ca marii boieri, ei înșiși veleitari, sau țarul și sultanul, să fi acceptat un domn impus de o insurecție populară.

Instituțiile de bază ale noului regim erau: Tudor (șef al executivului) și „Adunarea norodului”. Pavel Macedonschi era desemnat reprezentant al „Vremelnicei Ocârmuirii” pe lângă „Adunarea norodului”. Conducătorul revoluției a conlucrat bine cu „Vremelnica Ocârmuire”, dar și cu boierii care au trecut Carpații, la Brașov. Ei s-au convins, în scurt timp, despre inexistența unor legături tainice cu eteriștii.

Dacă în „etapa olteană”, Tudor s-a străduit să instaureze și să mențină ordinea revoluționară, ajungând la București a căutat să extindă la nivelul întregii țări o asemenea stare de lucruri. Înainte de toate i-a avut în vedere pe săteni, cărora li se adresează măsurile și poruncile în materie fiscală, ce urmăreau ușurarea de dări și alte contribuții. Apoi, asigurarea liniștii și securității în orașe, desființarea privilegiilor de origine etc.

Când din Capitală începeau să circule informații despre lipsa de conlucrare cu eteriștii, oamenii lui Al. Ipsilanti – cu deosebire după întrevvederele dintre „pământean și grec”, desfășurată în condiții de mare tensiune și suspiciune – continuau a face dezordini prin acte ce se doreau eroice, dacă n-ar fi fost de cele mai multe ori de-a dreptul nesăbuite. Însăpăimântând pe boieri și orășeni cu venirea turcilor, se urmărea recuperarea orașului București. În țară, lucrurile erau la fel de grave, oamenii „Adunării” fiind siliți să rabde la Cotroceni veștile despre jafurile, siluirile și diversivunile comise de arnăuți cu știrea și îngăduința căpeteniilor lor. Totodată, oamenii lui Ipsilanti împiedicau sau interceptau corespondența cu boierii pământeni refugiați la Brașov. O cale de conlucrare, cu atât mai puțin de împăcare cu Eteria, era de-a dreptul imposibilă.

La un momentdat, Principatele Române sunt în cel mai mare pericol, întrucât eteriștii sunt încurajați tacit de Rusia să nu treacă în sudul Dunării. Retras la Cotroceni, la sfârșitul lunii martie, dar în strânsă colaborare cu „Vremelnica Ocârmuire”, Tudor intensifică pregătirile militare și întreține un dialog permanent cu Poarta pentru evitarea intervenției militare. Turcii, provocați de eteriști prin continuarea prezenței lor în Principate, își intensificau pregătirile militare.

Expediția otomană masivă s-a realizat la sfârșit de aprilie – început de mai 1821, pe șase coloane: trei spre Craiova, două către București, una pe la Brăila, în direcția Moldova. Scopul principal era de a nimici „tâlharii”, îndeosebi „din neamul grecesc”. O vreme, Tudor sperând în retragerea turcilor, din rațiuni diplomatice a mai zăbovit la Cotroceni, dar la 13 mai a trimis „Vremelnica

⁴⁰ *Ibidem*, p. 192 – 195.

Ocârmuire”, sub pază, la Cozia. Peste două zile, după serviciul divin de la Mitropolie și după sfințirea steagurilor, a început retragerea către Oltenia, pe drumul Piteștilor. Marșul a fost organizat după toate regulile militare, supraveghindu-se și pedepsindu-se strict tâlhăriile și jafurile, din partea trupeii, comportare speculată de eteriști pentru a fi subminată din interior autoritatea lui Tudor.

„Această retragere – consideră C. V. Obedeanu – a fost o mare greșeală, căci el față de turci nu avea aceeași situație ca Ipsilanti, pentru a părăsi capitala; din contră, el era în legături bune cu turcii și ei nu-i purtau nicio ură, așa că la toate luptele ce s-au dat între eteriști și turci, el putea să rămână simplu spectator.”⁴¹

Înainte de a ajunge la Golești, Tudor, personal, a determinat în fruntea pandurilor săi eșecul acțiunii eteriste de intimidare, condusă de Iordache Olimpiotul. Mimând buna înțelegere, după o întâlnire între patru ochi, dar în fața armatelor pregătite de luptă, Iordache Olimpiotul s-a retras spre Pitești, iar Tudor, cu „Adunarea” a mers spre Golești. În noaptea de 20 – 21 mai „s-a petrecut unul din cele mai dramatice episoade ale începutului de istorie modernă a românilor: un complot pregătit îndelung și cu minuțiozitate, cu o viclenie și un sadism care s-au întrecut pe sine, dar care acuză pe autori în fața istoriei obiective”. Acesta „a putut să reușească într-un moment psihologic greu, greu de reproșuri și pentru unii români – oricât de puțini vor fi fost în preajma comandantului lor și au înțeles ce se pune la cale – care n-au știut, atunci, să-l depășească, dejucând complotul.”⁴²

Este seara când unul dintre cei mai destoinici căpitani, Ioniță Urdăreanu, care refuzase alături de alți trei să iscălească „înscrisul” solicitat de Tudor (că nu se vor mai tolera furturile, fie și mărunte) este spânzurat. „A fost – scrie istoricul G. D. Iscru – un moment psihologic greu, o noapte de coșmar, care a servit cum nu se putea mai bine cauza eteriștilor. Pandurul, în toată frumusețea lui omenească, atârna de una din sălciile de pe muchea dealului din față, la lumina focurilor «lagărului». Scena era de natură să impresioneze profund, să inoculeze teama, dacă nu să zdruncine încrederea multora, panduri și căpitani.”⁴³

În dimineața zilei de 21 mai era sărbătoarea Sf. Constantin și Elena, când după o suită de greșeli și defecțiuni, Tudor este ridicat de Iordache Olimpiotul, sub pretextul că după ce se va înțelege cu Ipsilanti va reveni. La întrevvedere de la Târgoviște cu siguranță i s-a cerut subordonarea, refuzul dur al lui Vladimirescu atrăgând mânia căpeteniei eteriste, care a poruncit omorârea sa.

În vechea capitală a Valahiei, într-una din zile, condamnatul ar fi fost lăsat „liber” să circule prin oraș, pentru a se răspândi deruta populația. În noaptea de 27 spre 28 mai i-a venit sfârșitul. A fost scos noaptea și dus într-un loc izolat, unde într-o primă fază este străpuns cu sulilele în spate. Căzut în genunchi, Tudor ar fi spus: „Hoșilor și tâlharilor, dacă sunteți oameni vrednici, duceți-vă și vă bateți cu turcii și-i scoateți din țară, dară nu cu mine, un om dezarmat. Și să știți că

⁴¹ C. V. Obedeanu, *art. cit.*, p. 431.

⁴² G. D. Iscru, *op. cit.*, p. 247.

⁴³ *Ibidem*, p. 251.

trupurile voastre o să le mănânce câinii Țării Românești și păsările prin munți". Unul dintre gropari, Nicolas Pargas, desemnat și călău, i-ar fi cerut să-și facă ultima rugăciune, dar a primit o replică scurtă, rostită mai mult pentru sine: „*Omoară-mă, să scap!*". Îndată a fost decapitat și trupul aruncat în groapa deja pregătită.⁴⁴

De-a lungul anilor s-au făcut numeroase încercări pentru depistarea osemintelor lui Tudor Vladimirescu, avansându-se mai multe ipoteze cu privire la sfârșitul său. De exemplu, scriitoarea Smaranda Gheorghiu-Smara solicita Procurorului din Târgoviște, la 12 august 1912, eliberarea unor oseminte „*pentru a le îngropa la locul unde s-a așezat și crucea lui Tudor Vladimirescu*”, deoarece „*după toate indiciile, aceste oseminte par a fi ale lui Tudor Vladimirescu și pandurilor care îl însoțeau atunci când au fost omorâți*". Răspunsul era următorul: „*Întrucât osemintele cerute, până azi n-au fost reclamate de nimeni; întrucât ca corp delict n-are pentru stat nicio valoare din care ar putea stingeri și întrucât dna Smara dintr-un sentiment pios și național le reclamă, le încredințăm d-sale, spre a le îngropa pe locul unde a așezat crucea*.”⁴⁵

Ipoteza, formulată de „Arhivele Olteniei”, în 1933, a fost reluată de istoricul-publicist Octavian Ungureanu, o jumătate de veac mai târziu în presa de la Târgu-Jiu. „*După 90 de ani, – spune el – în 1911, întâmplător, s-au găsit într-o ladă de lemn, osemintele eroului ascunse într-o firidă a turlei unei biserici. Iar pe locul unde a fost ucis s-a ridicat o cruce din piatră de calcar ce se vede și astăzi în parcul din centrul orașului (Târgoviște – n. n. G. N.). Inițiativa a aparținut învățătoarei Smaranda Gheorghiu, scriitoare cu numele literar Smara*.”⁴⁶

Sunt și păreri, conform cărora Tudor ar fi supraviețuit evenimentelor îmbrăcând rasa monahală.⁴⁷ Chiar la deschiderea manifestărilor dedicate „Bicentenarului Tudor Vladimirescu”, prof. univ. dr. Ion Mocioi s-a situat pe o asemenea poziție.

Una peste alta, ieșirea lui Tudor Vladimirescu din scenă a lipsit revoluția de o conducere unică și fermă. Pandurii din Oltenia, conduși de I. Solomon, au fost înfrânți, cu pierderi mari pentru otomani, în lupta de la Zăvideni. Retras spre Râmnicu-Vâlcea, aflând despre moartea lui Tudor, viteazul căpitan refuză colaborarea cu Al. Ipsilanti, își trimite oamenii acasă și se retrage în Transilvania, de unde se va întoarce mai târziu, cu detașamentul său de circa 50 oameni.

Restul oștirii lui Tudor, lipsită de piesele de artilerie confiscate de eteriști, s-a luptat în ziua de 29 mai la Drăgășani cu turcii, fiind nevoită să se retragă spre Râmnicu-Vâlcea. De asemeni, își va aduce contribuția la confruntarea eteriștilor cu

⁴⁴ *Ibidem*, p. 262 – 263.

⁴⁵ În *jurul morții lui Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, an XII, nr. 65 – 66, ianuarie – aprilie 1933, p. 138 – 140.

⁴⁶ Octavian Ungureanu, *Foișorul lui Tudor*, în „Gazeta Gorjului”, Târgu-Jiu, an XVII, nr. 2212, din 2 iunie 1984, p. 2.

⁴⁷ Ionel Șoldea, *O nouă legendă despre Tudor Vladimirescu*, în „Gorjeanul”, Târgu-Jiu, an XV, nr. 3644, din 29 mai 2003; Ion Titel Vasile, *O ipoteză îndrăznească: Tudor Vladimirescu nu a fost asasinat*, în „Gorjeanul”, Târgu-Jiu, an XV, nr. 3652, din 10 iunie 2003.

turcii, tot la Drăgășani, în data de 7 iunie, un adevărat dezastru pentru armata neinstruită și indisciplinată a grecilor.

Cete răzlețe de panduri se vor regrupa, uneori împreună cu detașamente de arnăuți, cea mai importantă bătălie cu turcii fiind cea de la Slobozia, în apropiere de Târgu-Jiu, unde va cădea prizonier, fără a se mai întoarce vreodată, Papa Vladimirescu, fratele lui Tudor. Un document diplomatic face următoarea mențiune: „*Poarta a primit zilele trecute un transport de rebeli făcuți prizonieri în lupta de la Slobozia din țara românească și un sac plin cu căpățâni și urechi.*”⁴⁸

Un număr mic de oșteni se vor retrage în Transilvania, luptele încetând practic către sfârșitul lunii iulie 1821. Și Al. Ipsilanti, urmărit de oamenii săi, cărora nu le achitase lefurile, va reuși să treacă peste Carpați. Arestat de autoritățile austriece, pe când încerca să ajungă în Grecia, a fost eliberat în 1827, decedând un an mai târziu la Viena.

O scurtă analiză a efectelor vizibile în anii următori o face același distins intelectual oltean, C. V. Obedeanu: „*Campionii eteriști fuseseră striviți în lupte de sabia otomană. Cu toate acestea și cauza lor dreaptă, pentru independența și libertatea statului elenic, a trebuit să triumfe, căci dacă nu acum, în amurgul anului 1821, dar mai târziu, în urma tratatului de la Adrianopol din 1829, Grecia renaște, recâștigându-și independența, de când a început iarăși să existe ca stat suveran pe harta Europei. Programul politic al lui Ipsilanti a fost deci îndeplinit, ca și cel al rivalului său, Tudor Vladimirescu, fiecare în parte om mare pentru țara sa.*”⁴⁹

Din păcate, nefiind administrată de niciun urmaș, averea strânsă de Tudor, cu deosebire în zona Cerneți, județul Mehedinți, s-a împuținat și s-a degradat cu timpul. Singurul moștenitor rămânea nepotul de frate, Ioan, ale cărei interese erau apărate de mama sa, Bălașa, și de soțul ei, Dumitrache Golumbeanu, dar și aceștia în calitate de tutori vor renunța la toate bunurile.⁵⁰ În urma insistențelor celor care aveau datorii de recuperat, în anul 1837 au fost scoase la mezat și vândute.

Ani buni, la Gorj urmele evenimentelor erau invocate în diferite ocazii. La 26 noiembrie 1832, Gheorghe Zaharat, supus englez, fost arendaș al moșiilor Bengești și Negoiești, solicita despăgubiri de la țărani în valoare de 3.000 taleri pierduți în timpul revoluției când a plecat în străinătate.⁵¹

Doi ani mai târziu, Hrisantie, egumenul Mănăstirii Hurez, proprietară a moșiei Baia de Fier, cere domnitorului de la București să ia măsuri de pedepsire a locuitorilor acestui sat pentru că nu se achită de obligațiile de clacă și dijmă. Ca să se răzbune, relevă participarea lor la acțiunea condusă de Tudor.⁵²

*

⁴⁸ *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, București, Editura Academiei R. S. R., 1980, p. 379.

⁴⁹ C. V. Obedeanu, *art. cit.*, p. 436.

⁵⁰ *Omagiu Tudor Vladimirescu. 1780 (?) – 1980. Documentar*, Târgu-Jiu, 1980, p. 82.

⁵¹ *Ibidem*, p. 86 – 87.

⁵² *Ibidem*, p. 87 – 91.

Gorjeanul Tudor Vladimirescu este perceput drept unul dintre stâlpii eroismului acestui meleag. Prețuit și revendicat totodată, de-a lungul celor două veacuri săvârșite de la moartea sa tragică, este constant invocat drept model al ideilor de progres și modernitate. Biografia, ce include obligatoriu și fapta sa, conturează modelul reprezentantului clasei de mijloc, ambițios și vizionar. Ideile sale, cuprinse într-un program coerent și realist, vor sta la baza ideologiilor din veacul pe care l-a deschis atât de curajos.

Bicentenarul Revoluției de la 1821

Tudor Vladimirescu (1780 - 1821) – Familia și copilăria.

Casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir*

Dumitru-Valentin Pătrașcu
Daniela-Liliana Pătrașcu

La 200 de ani de la revoluția din 1821 condusă de către Theodor (Tudor) Vladimirescu, ne propunem, în cele ce urmează, să prezentăm principalele evenimente ce i-au conturat destinul uneia dintre cele mai importante figuri ale istoriei moderne a românilor, evenimente ce au contribuit, indubitabil, la modelarea trăsăturilor definitorii ale caracterului său de comandant militar și de lider politic.

Născut într-o familie de țărani liberi (moșneni) din satul gorjean Vladimir, județul Gorj, Theodor, așa cum avea să fie botezat copilul de către părinți, are, în egală măsură, origini gorjenești și mehedințene, mama sa fiind originară din satul Vladimir, județul Gorj, iar tatăl din plaiul Cloșani, județul Mehedinți.

Analizând originile bunicilor și părinților lui Tudor Vladimirescu, într-un studiu publicat în anul 1929 în revista „*Arhivele Olteniei*”, editată la Craiova, Constantin V. Obedeianu arată că „*bunicul său [din partea tatălui, n.n.] se numea Mitrofan și era ieromonah, însurat pe la 1660-1670 cu o femeie, anume Rusandra. Cu această femeie a avut un singur fiu, pe Constantin, poreclit Ursu*”¹. Originar din plaiul Cloșanilor, județul Mehedinți, Constantin Ursu „*se însură cu o fată, Ioana, fiica preotului Grigore Bondoc din comuna Vladimirul Gorjului, sat de țărani moșneni. Și, cum se întâmplă de multe ori, Ursu se mută în Vladimir, la casa femeii*”².

Constantin Ursu și soția sa, Ioana, au avut trei copii, respectiv Pavel, „*căruia i se mai zicea și Papa, o fată, Dina sau Constandina, și un băiat Teodor*”³, acesta din urmă fiind, în opinia lui Constantin V. Obedeianu, „*născut între 1770-1775*”⁴, afirmațiile lui Constantin V. Obedeianu bazându-se pe mărturiile unor contemporani ai lui Tudor Vladimirescu ce considerau că, în momentul asasinării sale de către eteriaști acesta avea „*vârstă cam de 50 de ani*”⁵. Numeroși alți contemporani apreciau, însă, că Tudor Vladimirescu avea circa 40 de ani în timpul desfășurării revoluției, ceea ce a determinat istoriografia românească să accepte ca dată aproximativă a nașterii lui Theodor (Tudor) din satul Vladimir anul 1780.

---

* O variantă a acestui studiu a fost publicată în ediția din februarie 2021 a revistei „Magazin Istoric”. Vezi Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Tudor Vladimirescu. Familia, copilăria și casa memorială*, în „Magazin Istoric”, serie nouă, an LIII, nr. 2(647)/februarie 2021, pp. 17-21, 62.

¹ Constantin V. Obedeianu, *Tudor Vladimirescu*, în „*Arhivele Olteniei*”, an VIII, nr. 43-44/mai-august 1929, p. 242.

² *Ibidem*, pp. 242-243.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

Ulterior, denumirea satului său natal îi va deveni patronimic, fiind cunoscut sub numele de Tudor Vladimirescu.

Conform descrierii lui Ștefan Scarlat Dăscălescu, în 1821, slugerul Teodor Vladimirescu avea între 40 și 50 de ani, fiind „*om de statură mai mult înalt decât de mijloc, talia bine proporționată, fața blondă, mustața galbenă, părul castaniu, obrazul, mai mult rotund decât oval, nici prea durduliu, nici slab, cu o mică bărbie, om nu urât; sta drept, țănoș; vorba brevă, răstită și după facultatea lui destul de elocuentă, aer de comandant*”⁶.

Constantin V. Obedeianu aprecia că „*primii ani ai copilăriei Tudor sau Teodor – și ar fi bine să-i zicem Teodor, căci așa a fost botezat, și mai târziu tot așa a semnat (...) și i-a petrecut în tovărășia fratelui său, Papa, la casa părintească în plaiurile Gilortului*”⁷, iar primele noțiuni de citire și scriere la va dobândi „*când ajunse la vârsta de a începe învățătura*”⁸, moment în care „*tată-său îl dete în grija preotului satului, Pârvu Ciuhoi, de la care căpătă primele cunoștințe ale scrisului și cititului*”⁹.

Ulterior, atunci când Tudor ajunsese „*la vârsta de 12 ani, văzând Ursu că copilul este deștept, îndrăzneț și că îi place cartea, se duse cu el la Craiova, la un fel de rubedenie, unul Lupu Condicarul, din curtea bisericii și școlii Obedeianului, care va fi făcută școală domnească după revoluție, de primul domn pământean*”¹⁰. După o perioadă de timp petrecută la Craiova sub îndrumarea lui Lupu Condicarul, acesta a decis să-l încredințeze pe Tudor „*boierului bogat și cu sentimente naționale Ioan Glogoveanu (...) rugându-l să-l primească pe Tudor la curte*”¹¹. Ioan (Ioniță) Glogoveanu „*il primi și-l puse pe băiețaș în tovărășia de joacă a fiului său, Nicolae*”¹², astfel că boierul, care „*avea în casă dascăli franțuzești și elinești, care îl învățau pe Nicolae retorica și gramatica, nu făcu nicio diferență între fiul său și copilul de moșnean*”¹³.

Ulterior, odată cu înaintarea în vârstă a lui Tudor Vladimirescu, boierul Ioniță Glogoveanu „*făcu din el un fel de logofețel de curte, iar când se făcu băiatul de 17-18 ani, îi dădu cam toate afacerile casei pe mână, încredințându-i în multe rânduri vitele cornute, rămătorii și caii, să se ducă să-i vândă pe la Orșova, Ada-Khaleh, ba chiar în sus pe Dunăre pe la Zimoni și la Budapesta, căci așa era obiceiul la curțile boierești oltenești*”¹⁴.

Implicat în comerțul cu vite, călătorind în Imperiul Habsburgic, Tudor Vladimirescu învață și utilizează limba germană, în timp ce, „*din educația ce și-o*

⁶ Apud Nicolae Iorga, *Un cugetător politic moldovean la jumătatea secolului al XIX-lea: Ștefan Scarlat Dăscălescu*, București, 1932, pp. 51-52.

⁷ Constantin V. Obedeianu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 244-245.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 245.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 245-246.

*făcuse în țară de mic pe la curtea Glogoveanului, Tudor apucase a învăța ceva limbi străine, ca franțuzește și rusește*¹⁵.

Ca urmare a faptului că „*se implicase în afaceri de comerț, în arendări de pământ, având serioase cunoștințe juridice și dând dovadă (...) de o desăvârșită cinste și de multă intransigență*”¹⁶, Tudor Vladimirescu „*a apărut și cauze în justiție, mai ales cele ale moșnenilor din rândul cărora se ridicase*”¹⁷.

Ajuns la vârsta maturității, Tudor Vladimirescu a făcut parte din rândul pandurilor, o forță armată semipermanentă, formată din țărani liberi posesori de cai și arme, organizată cu acordul domnitorilor fanarioți cu scopul asigurării pazei frontierelor, asigurării ordinii interne în județele din Oltenia și respingerii incursiunilor de jaf ale otomanilor veniți din sudul Dunării.

Îndeplinindu-și exemplar îndatoririle și dovedind calități de comandant militar, domnitorul fanariot Constantin Ipsilanti, care a avut două domnii în Țara Românească, prima în perioada 1 septembrie 1802 – august 1806, iar cea de-a doua în perioada decembrie 1806 – 31 mai 1807, l-a numit pe Tudor Vladimirescu, la începutul celei de-a doua domnii, „*mare comis, vătaf de plai la Cloșani, și, în fine, mare sluger, ca recompensă pentru serviciile aduse în prima domnie*”¹⁸.

În aceste condiții, „*în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, la care a luat parte în fruntea pandurimii alăturată armatei ruse*”¹⁹, Tudor Vladimirescu „*a ocupat funcții de comandă, având sub ordinele sale, la un moment dat, 6 000 de panduri*”²⁰. Participând la bătăliile de la Negotin, Rahova și Fetislam, Tudor Vladimirescu demonstrează vitejie în luptă și calități de comandant militar, astfel că, „*pentru actele sale de bravură, generalul rus Cheraloff îl recomandă împăratului Alexandru, care îl decoră cu ordinul <<Sfântul Vladimir>> cu spade*”²¹. Totodată, Tudor Vladimirescu primește gradul de „*porucic*” (locotenent) în armata rusă.

Perioada iunie – decembrie 1814, petrecută de către Tudor Vladimirescu la Viena, unde fusese trimis de către boierul Nicolae Glogoveanu cu însărcinări legate de clarificarea moștenirii soției acestuia, Elenco, decedată în capitala Imperiului Habsburgic, i-a permis lui Tudor Vladimirescu să fie la curent cu cele mai recente evoluții diplomatice europene determinate de prima abdicare a împăratului Napoleon Bonaparte și de pregătirile pentru un viitor congres de pace.

¹⁵ *Ibidem*, p. 250.

¹⁶ ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, coordonator acad. Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 23.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Constantin V. Obedeau, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 247; Cartea domnitorului fanariot Constantin Ipsilanti de numire a lui Tudor Vladimirescu în calitatea de vătaf de plai la Cloșani se află în colecția de documente a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu sub nr. inv. 716.

¹⁹ ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 25.

²⁰ *Ibidem*, p. 25.

²¹ Constantin V. Obedeau, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 247.

Casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir

Amplasată în comuna Vladimir, județul Gorj, la circa 40 km sud-est de municipiul Târgu-Jiu, pe valea râului Gilort, casa memorială „Tudor Vladimirescu” a fost amenajată la inițiativa Ligii Naționale a Femeilor Române, filiala Gorj, prezidată de către Arethia Tătărescu, soția primului ministru Gheorghe Tătărescu²².

Amenajarea casei memoriale a fost realizată de către arhitectul Iulius Doppelreiter, după achiziționarea de Liga Națională a Femeilor Române a casei bătrânești, construită din lemn, ce se afla în proprietatea lui Tudor C. Vladimirescu din comuna Vladimir, fiul lui Constantin I. Vladimirescu, fost primar al comunei Vladimir, decedat în cursul anului 1922²³, unul dintre fiii lui Ioan P. Vladimirescu, unicul fiu al lui Pavel (Papa) Vladimirescu.

În cuprinsul actului de vânzare-cumpărare, datat la 14 septembrie 1934 se menționează următoarele:

„Eu, Tudor C. Vladimirescu din Comuna Vladimiri județul Gorjiu, fiul strănepotului Marelui Erou Național, vând de veci Ligei Naționale a Femeilor Române din Gorjiu, reprezentată prin Doamna Arethie Tătărescu, soția Primului Ministru Gh. Tătărescu și președinta Ligei, care acceptă, casa și terenul unde a văzut lumina zilei Tudor Vladimirescu.

Imobilul are următoarele dimensiuni și învecinări: Latul 30 metri, lungul 40 metri, vecini la Miază Noapte, Răsărit și Apus cu restul proprietății, și la Miază Zi cu moștenitorii defunctului Nițu Matei Că răvan, situat în Comuna Vladimir, Județul Gorjiu.

Considerațiunile care mă îndeamnă să fac această vânzare sunt următoarele:

Socotesc că acest drept material este un patrimoniu național și va fi un loc de pelerinagiu al întregii suflări românești, de unde generațiile viitoare vor putea să aibă, ca exemple și convingere, de unde și cum pot să răsără adevăratele virtuți ale neamului nostru în timpuri de restriște.

Cunoscând scopul ce urmărește Liga Națională a Femeilor Române de a nu se distruge ceva și a nu se pierde urma locului sfânt unde s-a născut Eroul, casă și loc ce va fi de acum înainte un Muzeu Național, unde se vor aduna toate obiectele ce au aparținut Eroului și epocii lui.

M-am hotărât să vând pentru marea personalitate și activitate a președintei Ligei, care a adus la bun sfârșit și orice acțiune începută și care va desăvârși-o și pe aceasta. Cu acest gând, mă despart fără nici un regret de acest drept.

Prețul vânzării este de 25 000 lei, bani pe care i-am primit.

Liga Națională a Femeilor Române din Gorj, prin Președinta ei, intră, cu începere de azi, în plină și absolută proprietate și posesiune.

²² Zenovie Cărlugea, Zoia Elena Deju, *Arethia Tătărescu. Marea doamnă a Gorjului interbelic*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2007, pp. 125-126.

²³ Vezi „Arhivele Olteniei”, an VIII, nr. 43-44/mai-august 1929, p. 379.

În cazul când Liga n-ar mai avea ființă, acest patrimoniu național intră în proprietatea Județului Gorjiu.

Custodele Muzeului va rămâne vânzătorul Tudor C. Vladimirescu cât va trăi, iar după moartea lui această calitate va avea-o descendentul cel mai în vârstă de sex bărbătesc.

*Făcut în Tg-Jiu, azi, 14 Septembrie 1934*²⁴.

Conform cercetărilor Zenovie Cârlegea și Zoia Elena Deju, „*ideea de amenajare a casei lui Tudor Vladimirescu din Vladimirii Gorjului a fost sugerată de marele istoric Nicolae Iorga, încă din 1921, într-o adresă trimisă din partea Comitetului Central Executiv al Ligii Culturale din București, în calitate de președinte al acesteia, d-lui dr. Nicolae Hasnaș, președintele Ligii Culturale din Târgu-Jiu, cu prilejul comemorării din luna martie, la București, a Marelui Pandur*”²⁵.

În cuprinsul respectivei adrese, cu referire la Congresul Ligii Culturale, ce urma a se desfășura la Târgu-Jiu în perioada 9-11 iunie 1921, document destinat domnului dr. Nicolae Hasnaș, marele istoric Nicolae Iorga arăta: „*Sper că secția Dv. Va depune toate silințele ca să dea acestor serbări o cât mai mare strălucire, făcând să participe cât mai mulți săteni din județul Dv., din județele vecine, cât și din Banat, Ardeal, etc. Ar fi bine dacă s-ar putea organiza un muzeu și o bibliotecă*”²⁶.

La scurt timp de la achiziționarea casei din comuna Vladimir unde s-a născut Tudor Vladimirescu, din „*Situația veniturilor și cheltuielilor*” întocmită în anul 1935 de Liga Națională a Femeilor Române din Gorj reiese că se cheltuiseră „*pentru casa Domnului Tudor, din Vladimiriul Gorjului (cumpărarea terenului, clădirea casei și cumpărarea pieselor de muzeu) suma de 191 308 lei*”²⁷.

Anterior, însă, propunerii formulate de către Nicolae Iorga, preotul gorjean Ilie Roșoga, ales senator de Gorj în noiembrie 1919, luând cuvântul în plenul Senatului, la 17 februarie 1920, în prezența a 158 de senatori, arăta că dorește să facă „*o propunere care privește întreg neamul nostru românesc întregit astăzi*”²⁸.

În continuarea discursului său, preotul Ilie Roșoga arăta că aceasta: „*E o propunere relativă la sărbătorirea unui erou național, ale cărui fapte intră în marile acte istorice ce slăvesc neamul nostru, oropsit altădată.*

Astăzi, când grație vitejiei românești de sub domnia gloriosului nostru rege al tuturor românilor, Ferdinand I, răzbnat aproape integral astă dată, grație și energiei intelectualilor noștri conducători, idealul nostru național s-a realizat, și

²⁴ Actul de vânzare-cumpărare a casei din comuna Vladimir unde s-a născut Tudor Vladimirescu, aflată, anterior, în proprietatea domnului Tudor C. Vladimirescu. O copie a respectivului act se află la casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir, județul Gorj.

²⁵ Zenovie Cârlegea, Zoia Elena Deju, *op. cit.*, p. 127.

²⁶ Vasile Andrițoiu, *Crestomația istoriei Gorjului*, doc. nr. 252, Târgu-Jiu, Editura Punct, 1998, p. 197.

²⁷ Vezi „Gorjanul”, an XII, nr. 37/15-22 septembrie 1935, p. 9.

²⁸ Apud Daniela-Liliana Pătrașcu, *Preotul Ilie Roșoga din Turburea, inițiatorul amenajării casei memoriale <<Tudor Vladimirescu>> în comuna Vladimir*, în „Drobeta”, nr. XXV, Drobeta Turnu-Severin, 2015, pp. 153-162.

suntem datori să ne amintim pe eroii neamului care au preparat acest mare eveniment.

Iată ce propun onor maturului Corp parlamentar român, onor Senat prim al României Mari, pe veci împreună și unită în gânduri și fapte. Peste un an trebuie să serbăm centenarul viteazului Tudor Vladimirescu, din al cărui sânge eroic și îndrăzneț se redete românilor dreptul lor, drept ce a contribuit la mărirea și gloria țării lui.

Casa lui de țăran român e în ființă în comuna noastră gorjeană, în valea și satul Vladimir. Un altar sfânt și slăvit al neamului. Dacă se poate păstra, e grație unui sărac strănepot al său, Costică Vladimirescu, ce și din impulsul său și al nostru o păstrează prin generații, ca să o prezinte ca pe o mireasă aleasă ce a găzduit la pieptul său, sub scutul său, pe acela ce istoria îi rezervă marele loc în analele ei.

*Domnilor senatori, să invităm presa, școala, și toate organele de publicitate ale țării să-și îndrepte pașii în ziua centenarului spre locul și locuința unde bunul Dumnezeu hărăzi poporului român, în vremuri grele, un român ce a contribuit puternic la împărtășirea drepturilor de care vitregia vremii lipsise pe încercatul neam românesc*²⁹.

*În concluzie, preotul Ilie Roșoga propunea ca: „Statul să intre în posesia aceluia altar ce e al neamului românesc și, oricare ar fi piedicile de peste hotare și interne, ele nu pot opri zborul neamului către împlinirea rolului său, care nu e altul decât a merge înainte și numai înainte, în împlinirea sacralului său rol de adevărat stăpân al României Mari, întregite pe vecie*³⁰.

*O altă inițiativă de amenajare a unui muzeu în casa din comuna Vladimir în care s-a născut Tudor Vladimirescu, sortită, din păcate, eșecului, asemenea celei a preotului Ilie Roșoga, a fost cea a domnului Alexandru Grigorescu, „proprietar din Bengești – Gorj, președinte al Băncii Populare <<Staicu Bengescu>> din numita comună*³¹, cel care „a luat cu mulți ani înainte inițiativa strângerii unui fond cu care să se cumpere casa lui Tudor din satul Vladimir – Gorj, cu locul ei³².

*Această inițiativă avea, însă, să eșueze, în ciuda faptului că „s-au și strâns ceva bani, care sunt depuși la banca de mai sus*³³, ca urmare a faptului că, „murind Const. Vladimirescu, proprietarul casei, de la care au rămas opt copii minori, cumpărarea nu s-a mai putut face³⁴.

Preotul Ilie Roșoga este, în consecință, primul inițiator și cel care a formulat public necesitatea achiziționării de statul român a casei din comuna Vladimir unde s-a născut Tudor Vladimirescu și amenajării în respectiva casă a unui muzeu dedicat personalității conducătorului revoluției de la 1821.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³¹ Vezi „Arhivele Olteniei“, an VIII, nr. 43-44/mai-august 1929, p. 379.

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

Personalitatea acestui preot face obiectul – alături de personalitățile altor preoți gorjeni – unei cercetări științifice realizată de către Daniela-Liliana Pătrașcu, muzeograf în cadrul Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu, cercetare ce s-a constituit în teza de doctorat intitulată „*Participarea preoților militari gorjeni la Primul Război Mondial*”, elaborată sub coordonarea domnului prof. univ. dr. Sorin-Liviu Damean, directorul Școlii Doctorale, Domeniul Istorie, din cadrul Universității din Craiova, lucrare aflată în curs de apariție.

Ca o încununare a eforturilor depuse începând din 1934, la 22 august 1936, în cursul vizitei întreprinse în comuna Vladimir împreună cu soțul său, Gheorghe Tătărescu, primul ministru al guvernului României, doamna Arethia Tătărescu „*a făcut ultimele pregătiri și a dat cele din urmă dispoziții*”³⁵ pentru ca, „*în toamnă, când totul va fi pus la punct*”³⁶, să se poată organiza „*inaugurarea casei și muzeului din Vladimir, în cadrul unor grandioase serbări populare*”³⁷.

La scurt timp de la inaugurarea casei memoriale „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir, aceasta avea să fie vizitată, în iunie 1937, de către Marele Voievod de Alba Iulia, Mihai, moștenitorul Tronului și viitorul rege al României. Sosit la Târgu-Jiu la 12 iunie 1937, Marele Voievod de Alba Iulia a vizitat, timp de o săptămână, „*localitatea Vladimir (...) ruinele castrului roman de la Bumbești-Jiu și peștera de la Baia de Fier, Casa Memorială <<Ecaterina Teodoroiu>>, Podul Jiului, unde localnicii au repurtat victoria de la 14/27 octombrie 1916 împotriva trupelor bavareze, Muzeul Gorjului, apoi Runcul și zona Tismanei*”³⁸.

În anul 1971, casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir a fost reamenajată, în curtea sa fiind amplasat un bust al lui Tudor Vladimirescu realizat de către sculptorul gorjean Vasile Blendea.

Restaurată din nou în anul 1991, casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir găzduiește o mică expoziție cuprinzând, pe lângă piese etnografice gorjenești, fotocopii ale unora dintre cele mai importante documente păstrate în colecția de documente a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu, ce se referă, în mod special, la Tudor Vladimirescu și familia sa, precum și o serie de imagini ale mănăstirilor din Oltenia, fortificate și utilizate ca loc de refugiu de către armata de panduri comandată de către Tudor Vladimirescu în timpul revoluției de la 1821, imagini ale sabiei primite în dar de către Tudor Vladimirescu din partea țarului Rusiei, Alexandru I, precum și o imagine a steagului de luptă al armatei revoluționare aflată sub comanda lui Tudor Vladimirescu la 1821, toate acestea contribuind la evocarea personalității lui Tudor Vladimirescu și a contextului desfășurării și consecințelor benefice pentru națiunea română ale revoluției de la 1821.

În vederea celebrării Bicentenarului Revoluției de la 1821, al cărei lider a fost martirul gorjean Tudor Vladimirescu, expoziția permanentă a casei memoriale „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir a fost refăcută în totalitate, în acord

³⁵ Zenovie Cârlogea, Zoia Elena Deju, *op. cit.*, p. 126.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ „Gorjanul”, an XV, nr. 23-24/30 iunie 1937, p. 3.

cu normele moderne de expunere și valorificare a pieselor de patrimoniu, în cursul lunii decembrie 2020.

Totodată, se află în curs de apariție un album fotodocumentar, realizat de către autorii acestui studiu, ce cuprinde nu mai puțin de 218 documente, în marea lor majoritate inedite, relative la Tudor Vladimirescu și familia sa, păstrate în colecția de documente a Secției de Arheologie-Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu³⁹.

---

³⁹ Dumitru-Valentin Pătrașcu, Daniela-Liliana Pătrașcu, *Bicentenarul revoluției de la 1821. Tudor Vladimirescu și familia sa în colecția de documente a Muzeului Județean Gorj*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2021. Lucrare aflată în curs de apariție.

ANEXA

Actul de vânzare-cumpărare a casei din comuna Vladimir, în care s-a născut Tudor Vladimirescu, încheiat între Tudor C. Vladimirescu și doamna Arethia Tătărescu, președinta Ligii Femeilor Române din Gorj, la 14 septembrie 1934.

Eu, Tudor C. Vladimirescu din Comuna Vladimiru județul Gorjiu, fiul strănepotului Marelui Erou Național, vând de veci Ligei Naționale a Femeilor Române din Gorjiu, reprezentată prin Doamna Arethie Tătărescu, soția Primului Ministru Gh. Tătărescu și președinta Ligei, care acceptă, casa și terenul unde a văzut lumina zilei Tudor Vladimirescu.

Imobilul are următoarele dimensiuni și învecinări: Latul 30 metri, lungul 40 metri, vecini la Miază Noapte, Răsărit și Apus cu restul proprietății, și la Miază Zi cu moștenitorii defunctului Nițu Matei Că răvan, situat în Comuna Vladimir, Județul Gorjiu.

Considerațiunile care mă îndeamnă să fac această vânzare sunt următoarele:

Socotesc că acest drept material este un patrimoniu național și va fi un loc de pelerinagiu al întregii suflări românești, de unde generațiile viitoare vor putea să aibă, ca exemple și convingere, de unde și cum pot să răsără adevăratele virtuți ale neamului nostru în timpuri de restriște.

Cunoscând scopul ce urmărește Liga Națională a Femeilor Române de a nu se distruge ceva și a nu se pierde urma locului sfânt unde s-a născut Eroul, casă și loc ce va fi de acum înainte un Muzeu Național, unde se vor aduna toate obiectele ce au aparținut Eroului și epocii lui.

M-am hotărât să vând pentru marea personalitate și activitate a președintei Ligei, care a adus la bun sfârșit și orice acțiune începută și care va desăvârși-o și pe aceasta. Cu acest gând, mă despart fără nici un regret de acest drept.

Prețul vânzării este de 25 000 lei, bani pe care i-am primit.

Liga Națională a Femeilor Române din Gorj, prin Președinta ei, intră, cu începere de azi, în plină și absolută proprietate și posesiune.

În cazul când Liga n-ar mai avea ființă, acest patrimoniu național intră în proprietatea Județului Gorjiu.

Custodele Muzeului va rămâne vânzătorul Tudor C. Vladimirescu cât va trăi, iar după moartea lui această calitate va avea-o descendentul cel mai în vârstă de sex bărbătesc.

Făcut în Tg-Jiu, azi, 14 Septembrie 1934.

Actul de vânzare-cumpărare a casei din comuna Vladimir unde s-a născut Tudor Vladimirescu, aflată, anterior, în proprietatea domnului Tudor C. Vladimirescu. Originalul se păstrează în cadrul Serviciului Județean Gorj al Arhivelor Naționale Gorj, o copie a respectivului act aflându-se la casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir, județul Gorj.

Fig. 1 Portretul lui Tudor Vladimirescu realizat de către pictorul craiovean Theodor Aman. O reproducere a acestui portret este expusă în cadrul expoziției permanente a Secției de Arheologie-Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

Fig. 2 Portretul lui Tudor Vladimirescu realizat de către pictorul craiovean Ioan Stăncescu-Giovanni (1870-1912), aflat în colecțiile Secției de Arheologie-Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

Fig. 3 Casa din Valea Deșului, comuna Vladimir, unde s-a născut Tudor Vladimirescu.

Fig. 4 Casa memorială „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimir.

Fig. 5 Bustul lui Tudor Vladimirescu amplasat în curtea casei memoriale de la Vladimir, realizat de către sculptorul gorjean Vasile Blendea.

Fig. 6 Statuia lui Tudor Vladimirescu, realizată de către sculptorul gorjean Constantin Bălăcescu, amplasată în centrul oraşului Târgu-Jiu în 1898.

Fig. 7 Casa deținută de familia Glogoveanu în Craiova, actualmente sediu al Tribunalului Dolj.

Fig. 8 Statuia lui Tudor Vladimirescu din Craiova.

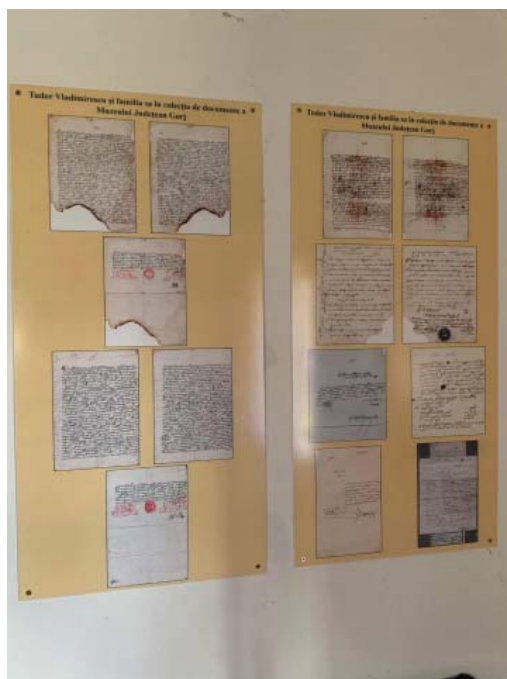
Fig. 10 Cula Glogoveanu de la Glogova.

Fig. 11 Cula lui Tudor Vladimirescu de la Cerneți, jud. Mehedinți.

Fig. 12 Interiorul uneia dintre cele două camere ale casei memoriale „Tudor Vladimirescu” din Vladimir.

Fig. 13 Fotocopiile unor documente din cadrul colecției Secției de Arheologie-Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu, expuse la casa memorială din comuna Vladimir.

Fig. 14 Aspect din cadrul expoziției permanente a casei memoriale „*Tudor Vladimirescu*“ din comuna Vladimir.

Fig. 15 Aspect din cadrul expoziției permanente a casei memoriale „Tudor Vladimirescu” din comuna Vladimiri.

**Câteva aspecte privind situația județului Gorj în timpul pregătirii
și desfășurării revoluției de la 1821 condusă de Tudor
Vladimirescu**

Marinoiu Vasile

Abstract,

Two hundred years after the Revolution that was led by Tudor Vladimirescu, the author presents some aspects regarding the situation from the Gorj county during the preparation, progress and defeat of the 1821 Revolution from Wallachia. The preparation of the Revolution started as early as 1814 and until its trigger action in January 1821, Tudor Vladimirescu mobilized his Panduri Army, secured and set up the monasteries from the northern side of Oltenia to ensure a military resistance against the Turks.

During the revolution from the Gorj county many panduri captains raised. Although the revolution was defeated, its ideals triumphed ; the Phanariot regime was removed and Romanian rulers were named from that time on.

Through his battle and sacrifice, Tudor Vladimirescu's memory is still alive in the consciousness of the Romanian people.

Cuvinte cheie: Tudor Vladimirescu, revoluție, Țara Românească, județul Gorj, căpitani de panduri, Mănăstirea Tismana.

Keywords: Tudor Vladimirescu, the revolution, Wallachia, Gorj county, panduri captains, Monastery Tismana.

Anul acesta se împlinesc 200 de ani de la revoluția de reînnoire națională condusă de Tudor Vladimirescu (Foto 1).

Acum 100 de ani, la 10 mai 1921, regele Ferdinand I al României reînnoiește, transmitea un mesaj președintelui Academiei Române, profesorului Dimitrie Onciul, în care se arăta:

”... Domnule Președinte,

Întreaga țară sărbătorește anul acesta împlinirea a o sută de ani de la moartea lui Tudor Vladimirescu, care s-a ridicat în fruntea pandurilor Olteni pentru apărarea poporului greu apăsător de o vitregă ocărmuire seculară.

Mișcarea lui Tudor a fost o izbucnire a setei de dreptate a poporului român. Această trezire a puterii de viață ascunsă în sufletul obidit al Românului s-a îndeplinit în chip elementar și fără înrâuriri străine. Paharul suferinței se umpluse și Tudor a fost omul care a scos strigătul de alarmă, pornind la fapta mântuitoare. Cu Tudor începe o epocă nouă a reînnoirii naționale, epoca Românismului..... Ca un semn de cinstire și din parte-Mi a acestui erou național, care și-a dat viața pentru neamul său, dăruiesc Academiei Române suma de zece mii lei, spre a servi ca premiu pentru cea mai bună lucrare asupra vieții și faptelor lui Tudor, precum și asupra stării culturale și sociale din timpul său..... (foto 2).

În cele ce urmează vom arăta câteva aspecte privind contribuția gorjenilor la pregătirea, organizarea și participarea la revoluția din 1821.

Astfel, pregătirea revoluției a început încă din 1814, prin strângerea de arme și provizii, dar și atragerea diferitelor categorii sociale (moșneni în special) și mai ales a pandurilor, la ideile reînnoirii naționale, de înlăturare a domniilor fanariote și de instituire de noi reforme.

Criza economică-politică și națională se intensifică în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, fapt remarcat și de reprezentanții puterilor străine acreditați la București. Astfel, în raportul consulului englez de la București, William Wilkinson, se arăta că : *”...nu există pe lume un popor mai asuprit de un guvern despot și mai strivit de biruri și de angarale, decât țărani din Moldova și Muntenia.....”*¹, iar consulul Franței la București, F. G. Laurençon într-un raport trimis la Paris în 1816, referitor la criza din Principat, dar și despre starea de spirit tensionată din țările române, arăta că : *”...poporul așteaptă cele mai mari binefaceri de la o revoluție, pe care o crede apropiată și pe care o așteaptă.....”*²

Din această perioadă (1814 -1820), Tudor Vladimirescu a luat măsuri pentru întărirea mănăstirilor din Oltenia, în vederea unei apărări defensive de lungă durată. Transformarea mănăstirilor din zona subcarpatică în tabere fortificate încerca să suplinească lipsa de cetăți a Țării Românești.

¹ William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia*, Londra, 1820, p. 155 .

² F. G. Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie*, Paris, 1828, p. 61.

În eventualitatea unei rezistențe pe termen lung, mănăstirile fortificate ale Olteniei (din Gorj - Tismana, Crasna și Polovragi; din Vâlcea - Bistrița și Cozia ; din Mehedinți - Gura Motrului, Strehaia și Topolnița), au fost amenajate, aici strângându-se cantități însemnate de alimente, arme și muniție, alături de detașamente de panduri. Tudor declara că „...oștirile de peste Olt [...] le-am umplut cu zaharele și cu panduri; acolo mă pot ține doi sau trei ani, luptând pentru drepturile țării până le voi căpăta....”,³

La mănăstirea Tismana a conceput și redactat vestita ”Proclamație,, citită pe Câmpia Soarelui, la Padeș. Totodată, în documentele vremii se arată că :”... în vremuri grele sau când era silit a se ascunde de persecuția Domnilor, Tudor afla adăpost la Monastirea Tismana, unde avea amici devotați pe unii din părinții de la această Mănăstire, care îl ascundeau cu mare îngrijire....”,⁴ Fiind una din cele mai bine apărate mănăstiri, atât prin așezarea ei topo-geografică, ea fiind înconjurată de munți, cât și prin armele și proviziile strânse aici începând cu anul 1814. Tot aici, se afla și o importantă garnizoană de panduri, ce supravegheau și apărau plaiul Cloșanilor (din componența căruia făcea parte și Tismana), precum și a moșnenilor din zonă, gata oricând să pună mâna pe arme și să apere glia strămoșească.

De altfel, în calitatea sa de vătaf de plai, Tudor Vladimirescu era foarte apropiat de comunitatea călugărilor de la Tismana, dar mai ales de aceea a celor de la metohul acesteia, schitul Cioclovina de Jos, ctitorit de serdarul Petre Obedeianu la 1715. Aici el va contribui chiar cu bani pentru unele lucrări. Ca urmare a acestui fapt el este amintit și într-un pomelnic. Astfel, la 9 februarie 1812, în Pomelnicul schitului alcătuit de Chiriac ieroschimonah, este consemnat și numele comandirului pandurilor, precizând că este: „*Pomelnicul dumnealui slugerului Theodor, comandirul pandurilor, ot Cerneț sud Mehedinți*”, pentru ca în anul următor, să noteze pe același Pomelnic: „*Acest Theodor au ajutat la sfântul Schit Cioclov[ina] cu taleri 100, la chiliile și moara cea nouă, prin mine Chiriac ieroschimonah, duhovnic polc[ovnicului], pe care să cade a-l pomeni ca pe un ctitor, după cum și până acum. 1813, dechemvrie 31*”.⁵

Dintr-o însemnare (un pomelnic), de pe o carte bisericească, reiese încă odată gândul său spre cele veșnice și grija de sufletul lui și al părinților,

³ C.D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 23; vezi și Micea T. Radu, *1821- Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1978.

⁴ Ion Stoian, *Tudor Vladimirescu. Profil etic*, (manuscris publicat de dr. Dinică Ciobotea în volumul *Un om pentru istorie. Tudor Vladimirescu*, apărut în anul 2014 la Drobeta Turnu Severin, cu ocazia dezvelirii monumentului de la Cerneți)

⁵ Arhimendrit Veniamin Micle, *Cine a fost duhovnicul lui Tudor Vladimirescu ?* – articol apărut în volumul *Un om pentru istorie -2014*. Chiriac Râmnicăneanu va fi duhovnicul lui Tudor Vladimirescu timp de aproape 10 ani . Lui îi mărturisea Tudor toate frământările și zbuciumul lui sufletesc. Chiriac (Constantin înainte de călugărie) era originar din Râmnicu Vâlcea. Tatăl său, Petru Țârvelea era negustor de bogasiu (pânzeturi fine manufacturate, pentru căpтуșeli de haine), din Târgu Jiu, care s-a căsătorit cu Maria fiica preotului Ghinea din Râmnicu Vâlcea. Fiul acestuia Constantin, a îmbrăcat rasa monahală, luând mai târziu numele de Chiriac Râmnicăneanu. Ca frate la mănăstire Cernica, a purtat numele de Chiril, apoi în 1808 ajunge la mănăstirea Tismana, de unde în anii 1812 – 1813 s-a retras ca sihastru la schitul Cioclovina, până în 1814, când pleacă la muntele Athos, timp de un an.

binefăcătorilor și strămoșilor săi. Este o însemare olografă scrisă pe un Penticostar (tipărit în anul 1800), dăruit unei biserici ce se afla în plaiul administrat de el: „*S-au dat acest Penticostar bisericeii din Cloșani, județul Mehedinți (azi în Gorj) și pohtim pe preoții bisericeii acesteia, ce se vor afla ori în ce vreme, a avea trecute în pomelnicul de la proscomidie numele ce arăt mai jos, ca pre (ele) să le pomenească la sfântul jertfelnic. 1819 februarie 27; .* În pomelnic sunt scrise 11 nume (printre care și al părinților săi Costandin și Ioana), apoi a 2 arhieriei, 3 ieromonahi și 1 monah (de la mănăstirea Tismana), iar la sfârșit semnătura olografă: „*Theodor biv vel sluger,*„.

Recent (în anul 2019), ca urmare a unor cercetări arheologice preventive în incinta mănăstirii,⁶ s-a descoperit o ascunzătoare sub pardoseala bisericii paraclis cu hramul „Sf. Ilie Tesviteanu”, (foto 3), construită de către Matei Basarab la 1651, la S-E de biserica mănăstirii. Această ascunzătoare, era probabil cunoscută de un număr restrâns de călugări și folosită ca atare, încă din timpul războiului austro-turc din 1787- 1791 de apărătorii mănăstirii într-o confruntare cu turcii, care prin trădare a fost cucerită de aceștia, însă cea mai mare parte din garnizoana mănăstirii s-a ascuns. În ea se puteau adăposti peste 50 de oameni (foto 4 și 5).

La sud de mănăstire, în imediata ei apropiere se află o peșteră, pe care Tudor Vladimirescu a prospectat-o, peșteră în care se găsea un izvor ce forma un lac, relativ adânc (cca 2 m), din care se alimenta cu apă potabilă mănăstirea, iar surplusul se vărsa în râul Tismana. Aici de altfel, a fost ascuns și tezaurul României în perioada anilor 1944 – 1947.

În ceea ce privește corpul militar al pandurilor, acesta a fost înființat temporar în Oltenia, de către domnitorul Alexandru Ipsilanti în timpul primei sale domnii (1774 -1782), având atribuții grănicerești și de poliție. Pandurii vor fi folosiți în timpul ocupației militare din anii 1789 – 1791, când austriecii au organizat cete de voluntari români în lupta împotriva turcilor.

Din 1806 corpul pandurilor va fi reactivat de spătarul Scarlat Ghica din ordinul domnitorului Constantin Ipsilanti. Aceștia se vor remarca în, mod deosebit, în timpul războiului ruso – turc din 1806 -1812, desfășurat, în mare parte, pe teritoriul țărilor române.

În urma păcii de la București, din 1812, domnitorul Ioan Gheorghe Caragea desființează corpul pandurilor, ceea ce va nemulțumi pe moșnenii care făceau parte din acesta. La 1821 ei vor alcătui principalul nucleu al oastei revoluționare.

De altfel, în revoluție s-au distins două nivele: Primul cel al moșnenilor care înconjoară pe Tudor Vladimirescu, călăuziți spre București de un program politic bine articulat și al doilea, cel al clăcașilor al căror orizont politic nu a depășit pe cel al unor răfuiești cu stăpânii de moșii.

Oastea revoluției de la 1821 a fost una de factură țărănească, recrutată din rândurile moșnenilor (țărani liberi), implicați nu doar în agricultură dar și în negustorie, iar mulți dintre ei și în activitățile militare, care aveau drept scop

⁶ Vasile Marinoiu et alii, *Raport de cercetare arheologică preventivă din anul 2019 – mănăstirea Tismana* (în curs de apariție).

apărarea granițelor, mai ales a celei de nord, dinspre Transilvania (vățășiile de plai Cloșani, Vulcan, Novaci, Horezu, Cozia etc.).

Schema organizarii oastei revoluționare de la 1821.

Comandant Tudor Vladimirescu

Infanterie-pedestrimă	Cavalerie	Artilerie	Elemente de asigurare materială
<i>Regimente (polcovnicii) formate din câte 1000 de panduri conduse de un polcovnic (colonel)</i>	<i>Escadroane numite tot căpităanii de câte 50 -100 de arnăuți sau 200 de panduri.</i>	<i>Tunuri mari și mici - (7 tunuri).</i>	<i>Care cu muniție,cu material de geniu cu provizii și bagaje</i>
<i>Cuprindea 10 căpităanii</i>			
<i>Căpităanii (companii) formate din câte 100 de panduri conduși de căpitani .</i>			

Se cunoaște faptul că Tudor Vladimirescu era un comandant autoritar și drept, el sancționând cu asprime abaterile de la disciplină și acțiunile de jaf.

Armata revoluționară era dotată cu armament de foc (puști, pistoale) și armament alb de izbire și tăiere – săbii, sulite, securi, coase, furci, măciuci etc.

Zona din nordul Olteniei a asigurat cele mai multe efective ale pandurilor. În armata pandurilor au mai fost recrutați și mici boiernași (de clasa a treia), de origine rurală și proaspăt intrați în rândul privilegiaților.

Se apreciază că aproximativ 75% dintre oștenii „*Adunării norodului*” au fost panduri, aceștia fiind recrutați nu numai dintre moșneni ci și din rândul clăcașilor. Recrutările s-au făcut în rândurile pandurilor prin făgăduirea de „...*leafă și slobozenie...*”, iar în rândurile țăranilor clăcași prin asigurarea scutirii „...*de orice dare...*” .⁷

Recrutările au fost impulsionate și de principiile enunțate în *Proclamația de la Padeș*, citită de Tudor Vladimirescu în ziua de duminică, 23 ianuarie/ 4 februarie 1821, în prezența a peste 100 de panduri.

⁷ Documente privind Istoria României. Răscoala de ala 1821, vol. V, București, 1959 – 1962, p. 21.

Efectivele oștii pandurilor au crescut neconținut, ajungând la peste 20.000 de oameni în tabăra de la Cotroceni (martie 1821). Această creștere rapidă a fost sesizată de reprezentanții marilor puteri la București sau Istanbul. Consulul austriac la Istanbul compara nucleul inițial al oștii pandurilor „...cu un bulgăre de zăpadă care are aparența de a se transforma într-o lavină (avalanșă)...”.⁸

Noua organizare a oastei pandurilor, s-a făcut îmbinând tradiția cu inovațiile în domeniul militar ale acelor timpuri. În perioada războiului din 1806-1812, subunitatea tactică de bază fusese batalionul cu un efectiv de 445 de oameni. Tudor a alcătuit o unitate tactică mai puternică și mai flexibilă – regimentul.

Astfel, infanteria a fost structurată pe sistemul zecimal, pe regimente (polcovnicii) de câte 1.000 de oameni, comandate de un colonel (polcovnic). Regimentul cuprindea 10 companii (căpităanii) a câte 100 de oameni, având în frunte un căpitan, ajutat de un ceauș.

Cavaleria, alcătuită în principal din arnăuți (de origine sârbă și albaneză) dar și din panduri, a fost organizată pe escadroane numite tot căpităanii. În subunitățile arnăuțești erau 50 – 200 de oameni, iar în cele pandurești - câte 100 de luptători.

Artileria, care dispunea la început de două tunuri, și-a mărit puterea de foc la șapte piese. S-a încercat fără succes cumpărarea câtorva tunuri de la Silistra, iar în tabăra de la Cotroceni mai mulți fierari, transformați în armurieri, au fost instruiți să fabrice țevi de tun din clopotele bisericilor bucureștene.

Subunitățile de geniu au fost formate pentru asigurarea lucrărilor de fortificare a taberelor de la Țânțăreni și de la Cotroceni (București).

La 1/12 martie 1821 Tudor Vladimirescu și oastea sa părăsesc tabăra de la Țânțăreni, îndreptându-se spre București, marșul său fiind grăbit de luarea în stăpânire de către eteriști a Moldovei și intenția acestora din urmă de a ajunge la București. Ca urmare a acestui fapt, Tudor urmărea să ajungă înaintea acestuia în capitala Țării Românești. În dimineața zilei de 10/22 martie, în urma unui sfat ostășesc, unde s-a stabilit planul de acțiune al forțelor concentrate la Slatina, *Adunarea Norodului* a pornit spre București. În ciuda condițiilor grele, prin „...noroaie, zăpadă și ninsori cu ploi amestecate...”, marșul s-a efectuat normal și disciplinat, realizându-se în medie 25 km pe zi, ceea ce corespundea, în acea epocă, cu normele pentru o armată regulată. La 19/31 martie armata revoluționară a ajuns la Cotroceni unde s-a încartiruit până la începutul lunii mai 1821.

Un rol important pentru armata revoluționară l-a jucat tabăra fortificată de la Cotroceni, unde s-au concentrat majoritatea trupelor revoluționare, aici fiind construită o tabără militară fortificată, prevăzută cu șanțuri de apărare și redute pentru tunuri. Tot în București s-a amenajat un sistem defensiv bazat pe mănăstirile Mihai Vodă, Radu Vodă, Antim și Mănăstirea Mitropoliei, situate în general pe înălțimi ușor de apărat. Principalul sfătuitor al lui Tudor Vladimirescu în fortificații, era inginerul transilvănean Gheorghe Lazăr (profesor la Sfântul Sava),

⁸ *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*. București, 1971, p. 73

care se afla „...zilnic la Cotroceni, dând sfaturi cum să se întărească tabăra lui Tudor...”⁹.

Tot în cadrul efortului de modernizare a oștii au fost create și servicii pentru aprovizionare conduse de vistieri și slugeri, pentru fiecare unitate militară, aceștia ocupându-se cu preponderență pentru procurarea de alimente și dotarea armatei. Printre aceștia, s-a remarcat în primul rând, Pavel sau Papa Vladimirescu (fratele mai mare al lui Tudor, amintit ca vistier al doilea, vătaf la plaiul Cloșanilor numit de domnitorul Ioan Gheorghe Caragea la 20 iulie 1815. A contribuit la pregătirea și mobilizarea pandurilor din această zonă, alături de fratele său. După cucerirea mănăstirilor Gura Motrului și Strehăia a fost rânduit cu paza lor, având în subordine un corp de 200 de panduri. După părăsirea taberei de la Țânțăreni în martie 1821, va fi numit ispravnic la Craiova, iar ulterior a fost transferat ca ispravnic și comandir al oștilor în județul Gorj. Cade prizonier în urma bătăliei dintre panduri și turci, din iulie 1821, de la Slobozia, la vest de Târgu Jiu,. A fost arestat și trimis la Vidin, fiind ucis în drum spre Istanbul).

Bălașa, soția acestuia a născut în octombrie 1821, pe Ioan (Iancu) Vladimirescu (foto 6), ce are ca urmaș pe Constantin (foto 7).

Dotarea oștii cu armament a fost la început precară, astfel la Padeș, locuitorii ce se înrolau în armata revoluționară erau îndemnați de Tudor Vladimirescu, să vină cu propriile arme sau „...cu furci de fier și cu lănci...”¹⁰. Dotarea armatei a fost completată ulterior după preluarea armamentului și muniției din tabăra contrarevoluționară de la Coțofeni, sau prin preluarea armelor predate de trupele stăpânirii trecute de bunăvoie de partea pandurilor.

Revoluția de la 1821 a propulsat pe scena istoriei numeroși comandanți militari promovați exclusiv pentru meritele personale, cei „...dintâi conducători de oaste de la noi...” în sens modern, după cum aprecia Nicolae Iorga.¹¹ Principalele cadre de conducere ale oștirii revoluționare au fost furnizate de moșnenii gorjeni.

Printre aceștia amintim pe Dumitru Gârbea din Vladimir (foto 8), căpitan și om de încredere al lui Tudor, ajutor de vătaf de plai la Cloșani și participant alături de Tudor la războiul ruso-turc din 1806 -1812.¹²

Fiii lui Dumitru, Ioan și Nicolae Gârbea vor fi printre principalii ctitori ai bisericii cu hramurile ”Sf. Împărați Constantin și Elena, Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Paraschiva,, din Vladimir construită în 1835 (foto 9),¹³ ei fiind reprezentați călări,

⁹ G. Bogdan Duică, *Gheorghe Lazăr*, București, 1924, p. 95 -96.

¹⁰ *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, vol. I, București, 1959, p. 208.

¹¹ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești. De la 1599 până în zilele noastre*, vol. II, ediția a II-a, Editura Ministerului de Război, București, 1930, p. 205.

¹² C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 26, 31, 32.

¹³ Biserica a fost construită în 1835, având drept ctitori, în afară de cei amintiți în pisanie și pe cei ce sunt pictați în interior, anume: Ioan Gârbea pitar, Nicolae Gârbea sătrar, Gheorghe Magheru mare paharnic și cavalier al ordinului Sf. Ana, căptanul Costandin V. Tunșianu, pitarul Avram Negreanu, Constantin Zână și Dimitrie Zăubeanu (ultimii doi, ginerii lui Nicolae Gârbea), Barbu Moscu, Bălașa vistihereasa, Ioan sân biv vistier Pavel Vladimirescu etc..

în pictura exterioară de pe latura de sud, realizată în 1844 de Matei zugravul din Craiova (foto 10).¹⁴

De asemenea, tot din Vladimir, au mai participat la revoluție, frații Dumitru și Ioniță Golumbeanu, care au fost căpitani de încredere ai lui Tudor. Aceștia au fost martori la discuția lui Tudor cu Alexandru Ipsilanti de la Colentina, unde Tudor a afirmat că nu puteau porunci amândoi în același loc : ”...două săbii nu încap într-o teacă... cărbunele nu poate sta la un loc cu înălbitorul....”,¹⁵ el dorind să aibă libertate de acțiune și încercând să nu pericliteze șansele de reușită ale revoluției române printr-o colaborare dezavantajoasă sau printr-o subordonare față de Eteria. Un alt om de încredere, Dumitru Golumbeanu, spunea după revoluție, că Tudor ascundea corespondența sa cu pașalele turcești de la Silistra și Vidin, în bastoane găurite.¹⁶

Tot din Gorj mai sunt amintiți : Alecu Vulturescu (stăpân al moșiei Aninoasa), amintit la 11 martie 1821, ca fiind în slujba revoluției; Barbu Cocoș din Groșerea¹⁷ (foto 11 și 12), amintit în documentele din timpul revoluției, ca vistier al III-lea,¹⁸ dar reprezentat cu titulatura de căpitan, în pictura exterioară de pe latura de sud a bisericii ”Sf. Voievozi”,- ctitorie a sa (foto 13), pictură realizată, desigur, după anul 1822¹⁹ : Vasile Tușianu din Tușii (Țicleni) : Ioan Moscu (stăpânul moșiei Vădeni, fiul lui Constantin Moscu ce avea moșie la Frasin și Musculești, vecin cu Vladimirul), sprijină aprovizionarea oastei lui Tudor : Dumitrache Borăscu sluger (din Borăscu)²⁰ : Șerban al Opriții, ceaș de panduri din Bârzeiu de Gilort :²¹ Ioan Petrescu *baraictar* (stegar) de panduri din Cărbunești :²² Sterie, căpitan de panduri din Boroșteni (lăsat de Tudor pentru paza mănăstirii Tismana) :²³ Dumitrașco

¹⁴ Vasile Marinioiu, I. Cămui, *Biserici monumete istorice din Gorj cu pictură murală exterioară*, Târgu Jiu, 2016, p. 247 -249.

¹⁵ *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, vol I, p. 190, 205.

¹⁶ *Idem*, p. 212.

¹⁷ I. Nacșu, *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, în ”Studii și materiale de istorie modernă, vol. I, București, 1957, p.431 – 451..

¹⁸ V. Marinioiu, I. Cămui, *op. cit.*, În tabloul votiv realizat în 1808 în biserica din Groșerea este amintit, alături de soția sa Dumitrana (ce este pictată gravidă), cu dregătoria de vistier: ” *Jupan vistier Barbu Cocoș* ,, și respectiv ” *Cocoana Dumitrana a dumn(ea)lui vistiariu...*,”

¹⁹ *Idem*, Pisania pictată deasupra ușii din pridvor, arată că biserica ”Sf. Voievozi,, din Groșerea a fost construită: „ În zilele Preainălțatului Împărat Alixandru Pavlovici / a toată Rusia care au fost într acea vreme cu război asupra turcilor / cu blagoslovenia preaiubitorului de D(u)mnezeu, episcopulu nostru / Nictarie sau făcut această sfântă mănăstire cu toată cheltuiala și osteneala acestor / titori pomeniți mai jos: Dumnealui vistiar Barbu Cocoși și cocoana Dumitrana /și blagoslovenia părintelui protopop Ioan,.....Mihai Zană, Ioan Borați, Barbu Bardan care au ajutat cine cu ce au putut / care la var, care la cărmidă or la cea trebuit ...Mihai brat Cornea Costescu /... Barbu brat Costan(din) Dovlete,... Mihu Safre... a dat o vieșoară,... 1808 ---- Dinu sân Mihai zug(ravu) ,,, p. 127 – 128.

²⁰ Emil Vârtosu, *Tudor Vladimirescu. Gglose. Fapte. Documente noi*, București, 1927, p. 97-98.

²¹ Petre Poni, *Statistica răzeșilor*, p. 198.

²² D. Bodin, *Tudor Vladimirescu în București*, în *Revista istorică română*, nr. VIII, 1943, fasc. II, p. 32.

²³ C.D. Aricescu, *op. cit.*, p. 95

Popescu din Câmpofeni, Matei Vijulan și Matei Giurgiulescu din Arcani (primii doi căpitani, au participat alături de Tudor și la războiul din 1806 -1812).²⁴

Unul din căpitanii de panduri importanți, din Gorj, a fost și Ioan Urdăreanu (stăpân al moșiei Urdari). El participase alături de Tudor și la războiul din 1806 - 1812, dar și la pregătirea revoluției, însă nesupunându-se ordinelor lui Tudor, după retragerea din București, acesta refuzând, împreună cu alții trei (Oarcă, Cuțui și Enescu) să dea în scris că vor răspunde cu viața lor de neorânduiriile ce se vor produce din partea pandurilor de sub comanda lor, va fi spânzurat pentru insubordonare, la Golești.²⁵

Tot din Gorj mai sunt amintiți căpitanii Ștefan Romanescu (logofăt al treilea) din Poiana și Romanești - plasa Jiului (unul din ctitorii bisericii "Sfinții Impărați,, construită în Romanești la 1820)²⁶. După revoluție, la 9 octombrie 1821, este amintit ca grămătic al medelnicerului Zamfir Bălțeanu, acesta din urmă fiind numit ispravnic al județului Vâlcea.

Este binecunoscută prietenia dintre Tudor și sameșul Vasile Moangă, din Târgu Jiu cel care l-a sprijinit în pregătirea și recrutarea pandurilor, deseori găzduit în casa sa, de pe actuala stradă Siret (foto 14), unde a poposit ultima dată la 21 ianuarie 1821, cu două zile înainte de adunarea de pe câmpia Padeșului, unde Tudor a citit vestita proclamație. El va fi numit, în timpul desfășurării revoluției, ispravnic al județului Gorj.²⁷

Mai sunt menționați în documente, Costin (sau Costi) Brătoianu din Târgu Jiu (sluger, ce fusese vătaf de plai la Novaci în 1811),²⁸ sau Ioniță Magheru, zăpciul plășii Amaradia și fratele său mai tânăr, Gheorghe Magheru, viitorul general și comandant al armatei revoluționare de la 1848 (care la cei 17 ani și-a făcut ucenicia armelor la 1821, fiind în subordinea polcovnicului Iordache Hristofi).²⁹

Dar trebuie să precizăm, că au fost și gorjenii care nu au aderat la ideile revoluției. Acești erau în cea mai mare parte din categoria boierilor și negustorilor, ce se vor refugia în Transilvania prin pasul Vulcan (la Sibiu, Deva, Hațeg etc.), sau Banat (Orșova) . În statistica cancelariei de la Viena se menționa că din Cărbunești se refugiază la Hațeg și Vulcan, un număr de 6 persoane, din Aninoasa 4 , Sterpoaia 7, Urdari 4, Motru 4, Rovinari 25, Romanești 8, din Sâmbotin 10 și peste 70 din Târgu Jiu.³⁰

²⁴ Vasile Cărăbiș, *Răzmerițe pe Valea Jaleșului*, în *Historica*, nr. I, 1970, p. 98 -99.

²⁵ Alexandru Ștefulescu, *op. cit.*, , p 277; vezi și Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea ăteristă în Țările Românești, 1821 -1822*, București, 1945, p. 95 -96.

²⁶ Vasile Marinou, I. Cămui, *op. cit.*, p. 195 – 196.

²⁷ Alexandru Ștefulescu, *op. cit.*, p. 171; vezi și C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 26.

²⁸ V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, tomul. IX, București, 1896, p. 631 - 632.

²⁹ *Biblioteca Academiei Române, doc. CCXC/ 98 și CCXC/ 100.*

³⁰ *Colecția Eudoxiu Hurmuzaki* (seria nouă/III). Documente culese și publicate de A. Oțetea, *op. cit.* , p. 358.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu și represiunea otomană va stopa , pentru o perioadă de 3 - 4 ani, activitatea în domeniul edificării de construcții religioase așa cum arată și pisană bisericii ” *Sf Troiță și Sf. Vasile*,, din satul Strâmba Vulcan, (foto 15) comuna Ciuperceni, județul Gorj, unde era ctitor și Nicolae Glogoveanu, cu care a copilărit Tudor Vladimirescu.

Biserica a început a fi construită în 1819, dar datorită revoluției s-a terminat abia în 1824, așa cum se arată mai jos: ”...1819 - în zilele prealuminatului nostru Eu Alexandru vvd. și cu blagoslovenia preosfinției sale episcopulu nostru Chir Galaction și cu cheltuiala și osteneala acestor ctitori sau zidit această sfântă biserică iar i zugrăvit la leatu 1824 octo(m)brie Ziua 5 în zilele prealuminatului domnul nostru Dimitrie Alexandru Ghica voivod la anul al treilea după rebelie de clucer Nicolae Glogoveanu, Vasile Strănbeanu biv vel t(reti) logofăt ot to soția sa Catinca, copilul lor Ștefan”.³¹

În aceeași perioadă s-a început construcția bisericilor ”*Sf. Ioan Botezătorul*,, din satul Curtișoara (din imediata apropiere a culei Cornoii, azi în incinta Muzeului arhitecturii populare din Gorj), ”*Sfinții Împărați Constantin și Elena*,, din satul Romanești, aceasta fiind pictată abia în 1830, precum și a bisericii ”*Sf. Nicolae și Sf. Alexandru*,, din satul Cursaru, comuna Plopșor (pictată abia în 1841).

Interesant este și faptul că, în timpul revoluției de la 1821 începe și construirea unei alte biserici, cu zid de cărămidă, în județul Gorj, în satul Călugăreasa, comuna Prigoria (moșie a familiei Bengescu), ea fiind finalizată abia în anul 1822. Biserica cu hramul ”*Duminica Tuturor Sfinților*,, (foto 16) are drept ctitori pe marele paharnic Gheorghe Bengescu, jupâneasa Stanca, cu fiii lor Iorgu și Ștefan Bengescu.

Biserica a început a fi construită, probabil înainte de 1821 și zugrăvită după înăbușirea revoluției (din a doua jumătate a anului 1821 și până în octombrie 1822), ea fiind pictată în interior (foto 17) și exterior de o echipă de zugravi din școala de la Târgu Jiu în frunte cu ”*Mihai zugravul, ajutat de popa Dobre zugravul, Maria presbitera și Ioan, fiul popii Dobre*,, . Tâmpla bisericii a fost pictată, ceva mai târziu, în anul 1843 de către Matei zugravul din Craiova.³²

Inedită este pictura exterioară, prin care comandarii (familia Bengescu, pictați în interior), cerea zugravilor să reprezinte călări pe *Dinică isprăvnicelu, Ioan postelnicu* (foto 18), *logof(ătu) Moldoveanu* (drept recompensă pentru paza și buna administrare a moșiei marelui paharnic Gheorghită Bengescu, în perioada refugiului lui și a familiei sale în Transilvania)³³. Cu totul inedit pentru o biserică

³¹ V. Marinoiu, I Cămui, *op. cit.*, p. 216

³² *Idem.*, p. 212.

³³ Precipitându-se evenimentele, turcii pătrund în țară, Tudor este ucis, iar mulți dintre revoluționari caută salvarea peste graniță, în Transilvania. Atunci, relatează Chiriac, „*am fugit și noi de la metohul Plăviceni, trăgând mare necaz pe drum de frica jăcmanilor...*; *au venit turcii, și am șezut un an la Brașov*”. Arhimandritul Partenie de la Tismana, „*neputând sta de ȋuțea vremii, au purces*

ortodoxă, este pictarea turcului ” *Bekir aga care a păzit curtea*,, reprezentat tot pe un cal, în galop, ce ține în mână dreaptă o sulită (foto 19).

Din păcate, în urma restaurărilor de după 1980, toate aceste reprezentări au fost acoperite cu mortar de var, ele fiind fotografiate în 1968 de Andrei Pănoiu.³⁴

Această reprezentare a celor patru călăreți poate fi explicată prin faptul că boierii Bengești nu au fost de acord cu ideile revoluționare ale lui Tudor Vladimirescu, ei refugiindu-se în Transilvania. La revenirea din refugiu, în august 1821 s-au hotărât să zugrăvească biserica din satul Călugăreasa.

Astfel, înfrumusețarea cu pictură a bisericii s-a efectuat din august 1821 și până în a doua jumătate a anului 1822 (probabil până în luna octombrie 1822, când armata turcă se retrage din Țara Românească, aceasta motivând reprezentarea lui Bekir aga care au păzit curtea boierilor Bengești în această perioadă de prigoană împotriva foștilor participanți la revoluție).

Asasinarea lui Tudor Vladimirescu la 27 mai 1821, a lipsit revoluția română de conducerea unitară de până atunci, iar ”*Adunarea norodului*,, a început ase dezorganiza treptat. Totuși, armata pandurilor nu s-a destrămat imediat, ea luptând cu trupele turcești, fie separat (la Slobozia –Târgu Jiu în iulie , ori mănăstirea Tismana în august 1821), fie în alianță cu eteriștii (la Zăvideni – Drăgășani, pe valea Oltului în iunie - iulie 1821).

Chiar dacă revoluția a fost înfrântă, idealurile sale însă au triumfat. Regimul fanariot a fost înlăturat, din 1822 fiind numiți domni pământenii în ambele principate române (Țara Românească și Moldova), iar reformele cerute de el vor fi înfăptuite treptat, în cursul deceniilor următoare.

Prin lupta și sacrificiul său, amintirea lui Tudor Vladimirescu a rămas vie în conștiința poporului român, ca un exemplu de mare patriot, care a luptat până la sacrificiul suprem, pentru interesele naționale și sociale ale românilor, el numărându-se printre figurile glorioase de eroi ale neamului românesc

---

peste munți”; la fel au procedat și Pafnutie și Iachint și Theodosie Bistrițeanu și alții, care au simpatizat sau sprijinit revoluția lui Tudor Vladimirescu.

³⁴ Andrei Pănoiu, *Pictura votivă în Nordul Olteniei*, Editura Meridiane, București, 1968, p.21.

1. *Portretul lui Tudor Vladimirescu, pictură în ulei pe lemn, realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea de pictorul craiovean, Ioan Stăncescu- Giovanni (1870 -1912).Colecția Muzeului Județean Gorj.*

2 . Regele Ferdinand I și regina Maria omagiindu-l pe Tudor Vladimirescu din balconul Academiei Române, în mai 1921

3 . Biserica paraclis a mănăstirii Tismana cu hramul "Sf. Ilie Tesviteanul,,
ctitorie a lui Matei Basarab din 1651.

4. Ascunzătoarea de sub podeaua bisericii paraclysis.

5. Intrarea în ascunzătoare (lateral vest, având dimensiunile de 90 x 80 cm)

6 . *Portretul lui Ioan (Iancu) Vladimirescu, fiul lui Papa Vladimirescu (născut în octombrie 1821- decedat 7 ianuarie 1887). Tablou pictat în ulei pe pânză în anul 1848 de către pictorul Constantin Lecca (1807-1887). Colecția Muzeului de Artă din Craiova.*

7. Fotografia lui *Constantin Vladimirescu* (1858 – 1922), fiul lui *Ioan Vladimirescu*.

8. *Casa căpitanului Dumitru Gârbea din Vladimir* (sf. sec. XVIII).

9. Biserica "Sf. Împărați Constantin și Elena, Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Paraschiva,, din satul Vladimir, construită în 1835 și pictată în 1844.

10. Pitarul Ioan și fratele său șetrarul Nicolae Gârbea (fiii căpitanului de panduri Dumitru Gârbea), pictați călare pe fațada de sud a bisericii din satul Vladimir, în anul 1844.

11. Biserica " Sfinții Voievozi,, din satul Groșerea, comuna Aninoasa, județul Gorj – construită și pictată în interior în 1808, iar în exterior, după 1822..

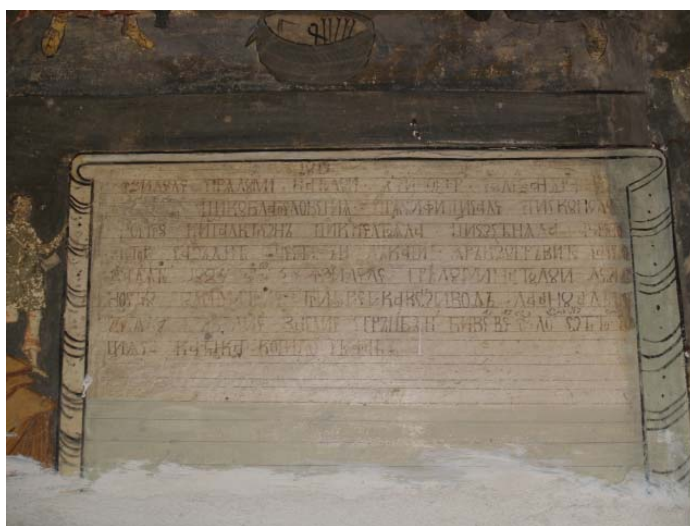
12. Tabloul votiv al ctitorilor bisericii din Goșerea pictat în 1808, unde sunt reprezentați vistierul Barbu Cocos și soția sa Dumitrana, alături de părinți lui, protopopul Ioan și jupâneasa Bălașa.

13. Căpitanul de panduri Barbu Cocos din Groșerea (pictură murală în frescă, de pe fațada de sud a bisericii, realizată după 1822 .

14. Casa sameșului Vasile Moangă (1753 -1849), din Târgu Jiu (sf. sec. XVIII).
și plăcile comemorative de pe ea..

15. Biserica "Sfânta Troiță și Sfântul Vasile,, satul Strâmba Vulcan, comuna Ciuperceni , județul Gorj - și pisania ei (1819 -1824).

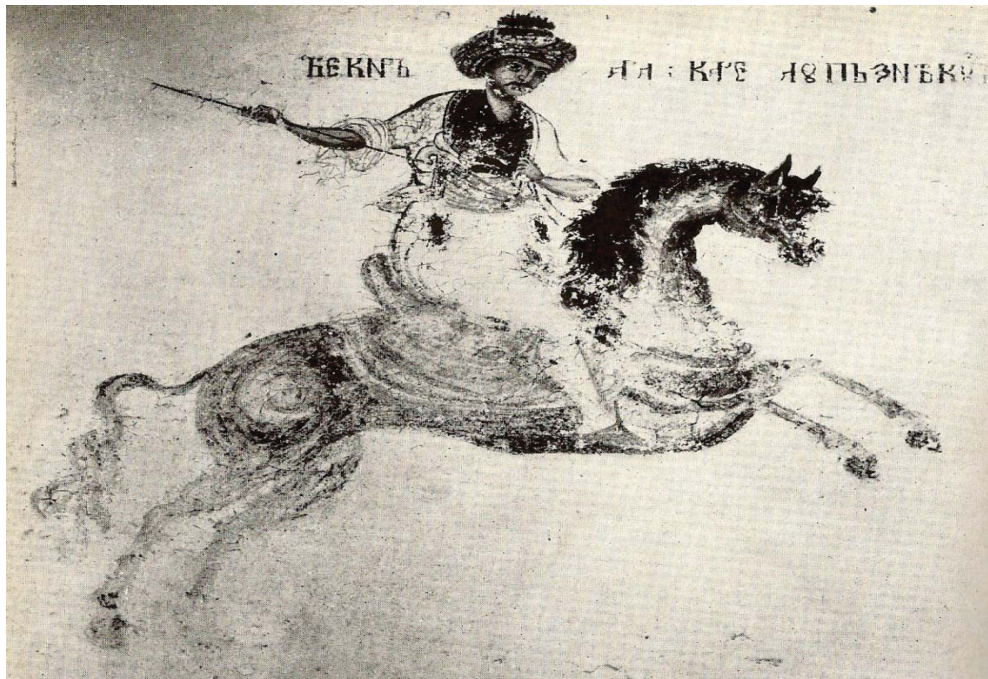
16. Biserica „Duminica Tuturor Sfinților”, sat Călugăreasa, comuna Prigoria (1821 – 1822).

17. Ctitorii bisericii din Călugăreasa - marele paharnic Gheorghiță Bengescu, soția sa Stanca cu fiii lor Gligorie și Ștefan.

18. Postelnicul Ioan (foto după A. Pănoiu)

19. Bekir aga "care au păzit curtea,,- (după A. Pănoiu).

Bibliografie selectivă

*** *Documente privind istoria României. Răscoala de la 1821*, Editura Academiei Republicii Populare Române, vol I – V, București, 1959 – 1962.

*** *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*. Editura Academiei Române, București, 1971.

Adăniloaie Nichita, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956.

Adăniloaie Nichita, *Mișcarea revoluționară din 1821 și programul ei*, în *Historica*, nr. III, București, 1974.

Aricescu C.D., *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Editura Typographiei Române G. Chițiu și I. Theodorian, Craiova, 1874.

Arimia Vasile, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu: Documente externe*, Editura Academiei Române, București, 1980.

Berindei Dan, *Revoluția română din 1821*, Ed. Academiei Române, București, 1991.

Berindei D. și Mutașcu Traian, *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821*, Editura Militară, București, 1973.

Bodin D., *Tudor Vladimirescu în București*, în *Revista Istorică Română*, nr. VIII, fascicula II, București, 1943.

Cărăbiș Vasile, *Răzmerițe pe Valea Jaleșului*, în *Historica*, nr. I, București, 1970.

Ciobotea Dinică, Osiac Vladimir, *Tudor Vladimirescu. Studii și documente*, editura Sitech, Craiova, 2011.

Constantinescu N.A., *Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821*, București, 1921.

Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Unnivers Enciclopedic Gold, ediția a IV-a, București, 2010.

Constantiniu Florin, *În numele acelorași idealuri. De la Simon Bolivar la Tudor Vladimirescu*, în *Magazin istoric*, nr. 4, București, 1981.

Cioran Mihai, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga – *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921.

Duică G. Bogdan, *Gheorghe Lazăr*, București, 1924.

Gîrleanu S.I., *Tudor Vladimirescu. Viața și fapta sa*, Editura Enciclopedică română, București, 1971.

Hurmuzaki Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol III, București, 1891.

Hasnaș Nicolae, Andriescu N., *În amintirea centenarului mișcării lui Tudor Vladimirescu. Album istoric, artistic și pitoresc al Gorjului*, Târgu Jiu, 1921.

Ionescu Ștefan, *Bucureștii în vremea fanarioșilor*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1974.

Iorga Nicolae, *Istoria armatei românești. De la 1599 până în zilele noastre*, ediția a II-a, vol. II, Editura Ministerului de Războiu, București, 1930.

Iorga Nicolae, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921.

Iscru D. Gheorghe, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Casa de Editură și Librărie "N. Bălcescu, București, 1996.

Laurençon F.G., *Nouvelles observations sur la Valachie*, Paris, 1828.

Marinoiu Vasile, *Mărturii referitoare la revoluția condusă de Tudor Vladimirescu*, în Litua – studii și cercetări, nr. 3, Târgu Jiu, 1986.

Marinoiu Vasile et alii, *Raport de cercetare arheologică preventivă la mănăstirea Tismana- anul 2019 (în curs de publicare)*. Târgu Jiu, 2020.

Marinoiu Vasile, Cămui Iulian, *Biserici monumente istorice din Gorj cu pictură murală exterioară*, Editura Măiastra, Târgu Jiu, 2016.

Măneanu Mite, *Tudor Vladimirescu și epoca sa*, în revista Porțile de Fier, an.XIII, nr.19, Drobeta Turnu Severin, 2011.

Mihalache Marin, *Tudor Vladimirescu. Mișcarea revoluționară de la 1821 și drama conducătorului ei*, Editura Militară, București, 1971.

Mircea T. Radu, *1821 – Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Cariova, 1978.

Mocioi Ion, Neguleasa Dan, Gherghe O., Popescu Florina, *Omagiu - Tudor Vladimirescu, 1780 (?) – 1980. Documentar*, Târgu Jiu, 1980.

Neacșu I., *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu*, în Studii și materiale de istorie modernă, vol. I, București, 1957.

Nistor Ion, *Tudor Vladimirescu și Sfânta Alianță*, București, 1940.

Osiac Vladimir, *Mărturii documentare oltene despre Tudor Vladimirescu*, în Historica, nr. III, București, 1974.

Oțetea Andrei, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Românești, 1821 -1822*, București, 1945.

Oțetea Andrei, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura Științifică, București, 1971.

Pănoiu Andrei, *Pictura votivă în Nordul Olteniei*, Editura Meridiane, București, 1968.

Stoian M. Ion, *Tudor Vladimirescu. Profil etic*, (manuscris din 1980, publicat de prof.univ. dr. Ciobotea Dinică, în volumul *Un om pentru istorie*, cu ocazia dezvelirii monumentului lui Tudor Vladimirescu, de la Cerneți, din anul 2014).

Ștefulescu Alexandru, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tipografia N. D. Miloșescu, Furnisorul Curții Regale, Târgu Jiu, 1904.

Ștefulescu Alexandru, *Istoria Târgu Jiului*, Târgu Jiu, 1906.

Ștefulescu Alexandru, *Mănăstirea Tismana*, ediția a III-a, București, 1909.

Urechia V.A., *Istoria românilor*, tom IX, București, 1896.

Urechia V, A., *Istoria Românilor. Revoluția lui Tudor Vladimirescu (după documente noue) 1821 – 1822*, București, 1901.

Vârtosu Emil, *Tudor Vladimirescu. Glose. Fapte. Documente noi (1821)*, București, 1925.

Vârtosu Emil, *Documente despre panduri*, în *Arhivele Olteniei*, anul 13, Craiova, 1934.

Veniamin Micle, arhimandrit, - *Cine a fost duhovnicul lui Tudor Vladimirescu ?*, în volumul *Un om pentru istorie*, Drobeta Turnu Severin, 2014.

Wilkinson William, *An Account of the Principalities of Walachia*, Londra, 1820.

Tudor Vladimirescu și legăturile lui cu Isverna

Cornel Boteanu

După 200 de ani de la declanșarea Revoluției, figura lui Tudor se profilează tot mai mult cu rang de simbol al luptei pentru dreptate socială, o adevărată figură de mucenic al neamului. Interesant este faptul că până și rădăcinile lui Tudor Vladimirescu sunt revendicate de acest ținut din partea de nord a județului Mehedinți, numit Plaiul Cloșani. .Cert este că Tudor Vladimirescu și-a petrecut o mare parte a vieții în aceste locuri și a rămas legat ombilical de ținutul unde fusese și vâtaf de plai, de localități precum: Padeș, Cloșani, Baia de Aramă, Balta ori Isverna.

Prin aceste locuri Tudor și-a purtat pașii de mic, încă înainte de a ajunge la curtea Glogovenilor care aveau o moșie la Baia de Aramă, a învățat să citească și să scrie cu egumenul Grerasim din neamul Dunceștilor și apoi a continuat învățătura împreună cu Nicolae, băiatul boierului Ioniță Glogoveanu. Pe aici, străbătând potecile munților, a făcut comerț cu „frătuții” bănățeni, construindu-și o casă la Cloșani, unde a avut și moară, a ridicat un han la Balta în locul numit Natamenia(unde actualmente se află Crucea lui Bădăi)

Nu întâmplător preotul Haralambie Tudor¹, fratele cunoscutului istoric Dumitru Tudor, născut în satul Seliște, comuna Isverna, aducea mai multe argumente plauzibile pentru a demonstra originea lui Tudor, pe linie paternă, din Plaiul Cloșani, de la Prejna, din familia Dunceștilor. Menționez că am citit însemnările părintelui Haralambie Tudor, când am realizat monografia comunei Isverna², notate în trei caiete (două caiete mari, copertate în care erau transcrise diferite documente vechi și prezentate toate neamurile și un caiet mai micuț ce avea scris pe copertă titlul: „Trei mehedințeni din Prejna: Lupu Paharnicul, Lupu Buliga și Tudor Vladimirescu”³). În acest ultim caiet părintele prezenta cu lux de amănunte genealogia celor trei prejneni din neamul Dunceștilor. Primul fusese împrumutat de către Mihai Viteazul în urma bătăliei de la Călugăreni cu moșia Ponorălu, aflată lângă Balta („pentru vărsare de sânge în fața mea”⁴). După moartea lui Mihai Viteazu, Lupu Paharnicul a trecut împreună cu prietenul său, căpitanul Ciucă (poreclit Buzdugan), originar din Cernavârf, în Banat de unde a adunat oaste și apoi s-a întors, alungându-l de la domnie pe Alexandru Iliaș, dar și ei au avut parte de un sfârșit tragic⁵. Cel de-al doilea, Lupu Buliga, l-a ajutat pe Matei Basarab să treacă peste munte în Ardeal, când a fugit de la mănăstirea Tismana și, la întoarcere a fost întâmpinat de boieri „în seliștea Preștnii.”⁶ Pe vremea lui Matei Basarab Lupu Buliga a ajuns până la demnitatea de „agă” (comandantul oștirii) fiind înmormântat la mănăstirea Schitul Topolniței, al cărei ctitor era.

În ceea ce-l privește pe Tudor, părintele Haralambie a prezentat șapte argumente în favoarea originii sale din neamul Dunceștilor, din Prejna. Printre ele era vorba și despre un inel cu pecete, folosit drept sigiliu, imprimat cu literele TD, susținând că acestea ar fi inițialele de la Tudor Duncea. Cercetând documentele referitoare la Revoluția din 1821⁷ am descoperit în *Documentul nr. 11* următoarea notă de subsol care întărește această supoziție a preotului: „Din vremea când Tudor Vladimirescu comanda pandurii există un bilet autograf dat de el pandurului Ion

¹ Trebuie să menționez că părintele Tudor era cel mai bun cunoscător al tuturor neamurilor din Izverna și a întocmit cele mai complete genealogii

² C. Boteanu, *Izverna vatră străveche din Plaiul Cloșani*, Ed. Protransilvania, București, 2002

³ Cele trei caiete mi-au fost puse la dispoziție de către Dinu Tudor, fiul preotului Haralambie, când am realizat monografia „Izverna, vatră străveche din Plaiul Cloșani”, după „Baia de Aramă și împrejurimile ei” (1999).

⁴ *DIR veacul XIII, XIV, XV, Tara Românească*, Ed. Academiei, București, 1959, p. 65

⁵ „Și după această mazilire a lui Alexandru Vodă dete împăratul domnia lui Gavrilă Vodă. Și au venit în scaun la Târgoviște. Și preste puțină vreme i-au venit poruncă de merse cu toate oștile de se împreună cu Schinder Pașa. Fu prins și Lupu Paharnicu și Buzdugan căpitanul, dându-i în mâna pașei, îndată-i înțepă pre amândoi. Și așa și-au sfârșit viața lor.” *Istoria Țării Românești (1290-1690) Letopisețul cantacuzinesc*, Ed. Academiei, București, 1960, p. 93

⁶ „Și i-au dat bani împrumut câți au pohtit ca să-i afle de cheltuială. De acolo au trecut muntele în țară pe plaiul Drinovului și au tăbărit în seliștea Preștnii ca să-și vină la casa lui cu bună pace.” *Ibidem*, p. 100

⁷ *DIR. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol I, Ed. Academiei RPR, București, 1959

Goşa din Drăgoeşti prin care îi acordă un concediu de două luni (Arh St. Craiova, doc.XVI/1.Orig. rom. cu pecete inelară şi legenda *Th. D.*: publicat în *Rev ist. Rom.* VIII(1938), p.235-236 şi de Emil Vârtosu...*Mărturii noi* p. 22.” Aşadar iniţialele „Th.D”. ar putea să indice faptul că Vladimirescu s-ar trage din acest neam al Dunceştilor. Întocmind genealogia familiei Duncea, părintele ajungea la concluzia că un anume Gheorghe Duncea mergând la târgul din godineşti s-a îndrăgostit de o femeie din Vladimirii Gorjului şi, căsătorindu-se, a dispărut din neam. Acolo a avut un copil pe nume Constantin care s-a căsătorit cu Ioana şi au avut la rândul lor trei copii, cel mai mare fiind Tudor, care, aşa cum era firesc, nu şi-a uitat rudele din Prejna. Şi poate de aceea a ctitorit la Prejna o biserică şi, pe scândura de tei pe care este zugrăvit chipul lui împreună cu Gheorghe Duncea şi Stanca, scrie: „Pentru pomenirea moşilor şi strămoşilor mei.”

În Plaiul Cloşani, la curtea Glogovenilor şi apoi ca vătaf de plai, Tudor s-a format ca negustor practicând comerţul cu animale (porci şi vite, capre, miere şi ceară) de multe ori sub formă de contrabandă, pe potecile ascunse ale muntelui pe care Tudor le cunoştea bine şi în calitate de vătaf al Plaiului Cloşani, călătorind pe aici adesea la Pesta ori la Beci (Viena)⁸. Din acest comerţ Vladimirescu a reuşit să acumuleze o avere importantă (moşii, case, moară şi vaduri de moară), construindu-şi o cârciumă la Natamenia, unde cârciumar era Petre al Preotesei, zis Bălteanu, un om al său de încredere prin care reuşea să supravegheze potecile muntelui. Aici, aşa cum scria Gheorghe Duncea în *Memoriul* său, se întâlneau pandurii şi haiducii împărţiţi în trei cete (la poala muntelui Camăna din Podeni, la vârful lui Stan şi la peştera Scărişoara, pe Cheile Țăsnei)⁹.

În timpul vieţii Tudor a avut relaţii cu oameni de tot felul şi, cum era firesc, a avut şi mulţi duşmani, aşa cum dovedesc conflictele cu Covrea, tovarăşul său de negustorie, cu fraţii Rogobete, cu Radu Muică, cu Ghiţă Răescu de la Gornoviţa, dar şi prieteni de nădejde precum: Opran la Ruşava (Orşova de astăzi), Nicolae Zoican din Balta, Ghiţă Isverceanu din Isverna, Tătucu din CernaVârf şi alţii.

Om drept şi credincios, Tudor a fost ctitor de biserică, dovadă că împreună cu Gheorghe Duncea a ridicat biserica din Prejna pe care a înzestrat-o şi cu o moşie. Până la acoperiş biserica a fost ridicată de Gheorghe Duncea, după mărturisirea din însemnările sale, pe cheltuiala lui, iar tencuirea, zugrăvirea şi toată podoaba necesară au fost donate de Tudor Vladimirescu care a mai dăruit bisericii clopotul împreună cu suma de 300 de lei. Totodată biserica a fost înzestrată şi cu o bucată de pământ, cumpărată de la Curea Chelşa (Chelcea) de la Rumâniori (sat

⁸ „De multe ori contrabanda se făcea cu ştiinţa vătafilor de plai şi a slujbaşilor acestora, pe drumuri şi poteci ascunse dar bine întreţinute”, M Măneanu, *Agricultura şi comerţul românesc în sec XVIII, XIX*, Ed. MJM, Craiova, 2009

⁹ Rada Davidescu, *Memoriul lui Gh Duncea, privitor la Tudor Vladimirescu*, în „Drobeta”, 1978, p. 154-168

actualmente dispărut).¹⁰ A vrut să-i ajute și pe cei din satul Costești să-și construiască o biserică, aducând materialul lemnos în locul care se mai numește și acum „La bârne” și, așa cum se desprinde dintr-o scrisoare din 20 martie 1813 trimisă lui Nicolae Zoican, avea intenția să doteze cu cele necesare biserica din Cerna Vârf (localitate care face parte actualmente din comună Isverna).¹¹ Aici, în Cornetul Cerboanea Mare se află și acum un loc numit Masa hoților unde se spune că se adunau hoții și haiducii, căci de pe această culme (900m) se putea supraveghea o bună parte din plai. Luptător pentru cauza dreaptă a celor mulți și obidiți, Tudor menționa într-o scrisoare: „Mare milă am pentru săracii lăcuiitori ai Mehedințiului că unii de o parte și alții de alta s-au topit de tot, numai sufletu au rămas într-înșii... Mare foc și mare jale pentru acest neam ticălos. Și cu multă plecăciune sunt al dumitale plecată slugă, Theodor.”¹²

Cert este că legăturile lui cu județul Mehedinți și în special cu Plaiul Cloșani au fost foarte puternice, dovadă că mai există încă locuri care-i păstrează urmele pașilor (fântâna lui Muică din Padeș, castanii din Gornovița, gorunii din Crainici sau pivnița din Isverna.) Această pivniță a fost cumpărată de către tatăl învățătorului Eugen Bunceanu, pe nume Nicolae și el învățător în satul Nadanova la fel ca și fratele său Alexandru, cel care a descoperit la Podeni documentul de atestare a Bucureștilor. Pivnița a fost cumpărată din Isverna, de la preotul Ghiță Izverceanu, prietenul lui Tudor și, fiind o construcție solidă, din lemn de stejar, a fost mutată bârnă cu bârnă la Nadanova și pusă pe un soclu mai înalt de piatră care i-a asigurat rezistența în timp. Pe ușa acestei construcții se vede încă încrustat anul 1820. (când pivnița a fost mutată la Nadanova).

¹⁰ DIR, *Doc nr 4. Prejna*, 20 mai 1808., Fiindcă pentru stânjeni de moșie 30 ce i-am cumpărat cu zapis în ruptoare de la Gheorghe sin Currea Chelșa în hotarul Rumâniilor, acești stânjeni din bun cugetul meu i-am dat danie la sfânta biserică ot Prejna, hramul sfintei născătoare de dumnezeu, care s-au făcut de mine să fie pentru chivernisirea sfintei biserici și pomenirea sufletului meu și a părinților și a tot neamului meu: pentru că așa se știe că acești stânjeni i-am luat numai pentru această treabă de i-am dat danie la sfânta biserică. Nimeni din copii mei sau neamul meu să nu fie volnici a căuta să-i ia, ci să-i stăpânească sfânta biserică înveci.

Și am iscălit cu mâna mea

Theodor slugeru, 1808, mai 20 ”

Apud C.D. Aricescu, *Acte justificative....*, Craiova, 1874, p. 13

¹¹ „Pentru biserica din Cernavârf să-mi scrii ce le lipsește oamenilor și ce pohtesc de la mine, adică cu ce voiesc ca să-i ajut eu ca să știu să le slujesc precum m-am făgăduit” DIR, op. cit., p. 71

¹² DIR, *Doc 49, Scrisoarea lui Tudor...* p. 91

Văzând starea actuală destul de bună a clădirii, l-am sfătuit pe mai tânărul meu prieten, Albinel Firescu de la Muzeul din Curtișoara, s-o achiziționeze pentru că ar merita să-și găsească locul în acest muzeu în aer liber.

Așadar memoria lui Tudor a rămas încă vie pe aceste meleaguri de care Pandurul era legat cu fire văzute și nevăzute. Poate că de aceea, în fiecare an, la începutul lunii Cireșar, locuitorii din zonă îi cinstesc memoria, adunându-se în jurul

monumentului ridicat „La meterize”, în Padeș. Alt monument de referință al slugerului se află la Baia de Aramă, în fața actualului local al Poștei, realizat de sculptorul Constantin Bălăcescu, la baza lui, pe o placă de aramă, fiind înscris textul Proclamației de la Padeș.

Consider că prin curajul său, prin calitățile de bun organizator, respectiv conducător și mai cu seamă prin spiritul de sacrificiu (căci a avut o condiție de adevărat martir), Tudor Vladimirescu a pus o solidă piatră de temelie la nașterea României moderne.

Cântecul lui Tudor

Frunzulița bobului,	Motru apa-și tulbura
Sus pe Valea Motrului,	Și voinicului spunea:
Pe o lespede de piatră	-Tudor , Tudor,Tudorel,
Ședea un voinic odată	Mugur,mugur,mugurel,
Avea ochi de căprioară	Căpitanul tău Iosam
Și musteața negrișoară.	Te așteaptă sus pe deal,
Pistoalele își ștergea	Gârbea cu pandurii săi,
Și de codru se ruga:	La Cioaca cu brebenei.
-Spune-mi , codre , frățioare,	Te așteaptă să porniți
De-mi văzuși pandurii-n cale.	Țara să o izbăviți,
Codru se cutremura,	De boieri și de ciocoi
Crengile își apleca,	Și de ura dintre noi.

Cules și interpretat de Carmen Felicia Sarcină, învățătoare în satul Cloșani, care predă cursuri la Școala Populară de Artă și conduce Ansamblul de copii „Roua,” din satul Cloșani. Știe cântecul de la mama ei, Maria Rădulescu.

Complotul eterist și prinsoarea domnului T. Vladimirescu la Golești

Cristina Boțoghină*

Abstract

In this paper there are presented several pieces of information about Tudor Vladimirescu's personality, his retreat from Bucharest towards the citadels from Oltenia and about his last three days spent at D. Golescu's mansion, from Golești.

In this paper there are presented several pieces of information about Tudor Vladimirescu's personality, his retreat from Bucharest towards the citadels from Oltenia and about his last three days spent at D. Golescu's mansion, from Golești.

In this paper there are presented several pieces of information about Tudor Vladimirescu's personality, his retreat from Bucharest towards the citadels from Oltenia and about his last three days spent at Constantin (Dinicu) Golescu's mansion, from Golești.

His dramatic death caused sorrow to the Romanian people who had put great confidence in his undertakings meant to liberate the country from the Ottoman domination, and who considered him, at the time, the true leader of Wallachia.

Keywords: T. Vladimirescu, manor, Constantin (Dinicu) Golescu

Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu sau *Zavera*, prin impresionantul număr de articole, studii și lucrări, dovedește că anul 1821 ocupă un loc important în istoriografia noastră modernă și contemporană¹. Studiile și volumele dedicate se grefează pe mai multe direcții: desfășurarea și caracterul mișcării, implicațiile sociale, omagii aduse personalității liderului revoluției și consecințele evenimentelor, majoritatea în siajul unui naționalism romantic justificate fiind de starea de spirit și discursul politic specific procesului de modernizare a țării. Preocupările menționate nu au epuizat subiectul, care păstrează unele aspecte fie insuficient rezolvate, fie mai puțin aprofundate, fie rămase sub semnul controverselor și ipotezelor.

Trebuie amintite și pozițiile privitoare la caracterul și obiectivele revoluției din 1821: una urmează îndeaproape opinia lui Andrei Oțetea. Istoricul, prin explorarea unui bogat material de fapte privitor la legăturile dintre Eterie și

---

* muzeograf, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș.

¹ Alin Ciupală, *Revoluția Română de la 1821. Tudor Vladimirescu. Bibliografie generală* în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom. XLVII, 2008, pp. 557–578; *Tudor Vladimirescu Personalitate complexă a neamului românesc-240 de ani de la nașterea sa*, coord.: pr. dr. Ionuț Adrian Ghibanu, vicar eparhial, pr. dr. Robert Marin Puiescu, consilier eparhial, pr. dr. Ionuț Ciprian Ileana, consilier eparhial, pr. Alin Florian Ștefan, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, 2020.

revoluția românească, a pus în evidență caracterul *antiotoman* al acesteia². Cealaltă, avându-i ca susținători pe Mircea T. Radu și G. D. Iscru și negând legăturile revoluției cu Eteria grecească, s-a pronunțat în favoarea caracterului *antifanariot* al acesteia, circumscriind-o într-un strâns și indisolubil raport numai cu problematica internă a societății românești³.

Starea deosebit de grea a Principatelor Române, atingând un punct culminant sub ultimii domni fanarioți, a fost reflectată de numeroase izvoare, interne și externe. Mai ales călătorii străini au subliniat în relatările lor contrastul izbitor dintre bogățiile naturale ale țării și starea de mizerie a populației, condamnând de obicei, atât administrația abuzivă și coruptă a domnilor fanarioți, cât și dominația otomană.

La acestea s-a adăugat și conflictul dintre domnia fanariotă și boierimea pământească care a dominat cu tărie întreaga politică internă a Principatelor între 1711 și 1821. Marea boierime îndepărtată de la putere s-a așezat în chip hotărât pe o poziție antifanariotă, singura care i-ar fi îngăduit să revină la putere. Conflictul dintre cele două grupări a durat mai bine de un secol și s-a încheiat în anul 1821, grație unui norocos concurs de împrejurări internaționale abil folosite, cu victoria partidei pământene.

Boierii și-au expus programul de guvernare în texte semnificative pentru orientarea lor politică și direcția pe care voiau să se îndrepte țara. Dintre acestea, mai importante au fost: convenția moldo-rusă din 1739, memoriile muntene și moldovene din 1769, 1772, și 1774, programul Divanului muntean din 1791, proiectele moldovene de reformă din 1802, 1807 și 1810, violentul memoriu anti grecesc al boierimii muntene din 1811, precum și memoriile moldovene din 1817-1818⁴. Principala problemă a programelor pământene a fost cea a formei de guvernământ a principatelor; între 1716 și 1821 boierimea a cerut de 40 de ori înlocuirea fanarioților cu domni aleși de țară⁵. Recâștigarea puterii politice a fost cheia de boltă a programului politic până în anul 1821⁶.

În acest context, revoluția de la 1821 nu a însemnat începutul modernizării politice a societății românești, ci evenimentul care, prin exemplul acțiunii populare directe, a radicalizat o tendință de evoluție anterioară.

Sfârșitul veacului al XVIII-lea a marcat și trezirea la viața politică a boierimii mici, mai liberală din punct de vedere filozofic și dornică să joace un rol

² Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea Eteristă în Țările Românești 1821-1822*, București, 1945;

Idem, *Tudor Vladimirescu*, Editura Științifică, București, 1971, p. 417; Idem, *Tudor Vladimirescu '821*, p. 56; Nicolae Isar, *Principatele Române de la 1821 – 1848. Sub semnul renașterii naționale (Sinteză și Culegere de texte)*, Editura Universității din București, 2004, p. 67.

³ Gheorghe Platon, *Românii în veacul construcției naționale, Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, Program național*, Editura Enciclopedică, București, 2005, p. 113.

⁴ Vlad Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés roumaines 1769-1830*, București, 1970, p. 112.

⁵ *Ibidem*, p. 112.

⁶ Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele române 1750-1831*, Editura Academiei, București, 1972, p. 113.

propriu în cărmuirea țării. Conflictul dintre boierimea mare conservatoare și mica boierime liberală, ținut în surdină până în anul 1821 de existența pericolului comun fanariot, a explodat după înlăturarea acestuia, devenind principalul element al politicii interne românești până spre mijlocul veacului al XIX-lea⁷.

Înființarea Eteriei în anul 1814 a adus spiritul revoluționar balcanic și mai aproape de români, mulți dintre boierii greci au devenit membri ai acestei organizații, al cărei scop era eliberarea Balcanilor de turci; se poate spune că, în ultimul deceniu al epocii fanariote, lumea creștină sud-est europeană a cunoscut un proces de continuă radicalizare politică și că o iminentă schimbare era așteptată din motive diferite de aproape toate categoriile sociale⁸.

În acest context, marii boieri munteni Grigore Ghica, Grigore Brâncoveanu și Barbu Văcărescu, toți trei veli-bani, deținând rangurile cele mai înalte ale țării au hotărât organizarea unei răscoale care să dea Principatelor Române vechea ordine. T. Vladimirescu a fost ales conducătorul pentru organizarea acestei mișcări datorită calităților de care a dat dovadă. Om la 40-50 de ani⁹, ridicat prin propria-i muncă și prin propriile însușiri, el s-a impus contemporanilor săi aparținând celor mai diferite categorii. T. Vladimirescu a intrat în serviciul marelui boier Ioan Glogoveanu din Craiova, „unde a și învățat carte și limba grecească”, împreună cu fiul boierului, Nicolae, cam de aceeași vârstă cu Tudor. „Ajungând la vârsta de 18 ani, a părăsit casa arătatului boier și a intrat între panduri, după datina județului în care se născuse”¹⁰. S-a implicat în afaceri de comerț, și în arendări de pământ, având și cunoștințe juridice. T. Vladimirescu a apărut și cauze în justiție, mai ales cele ale moșnenilor din rândul cărora se ridicase. În timpul domniei lui Constantin Ipsilanti (1802-1806, 1807), T. Vladimirescu a fost ridicat la rangul de mare comis, iar în a doua domnie a fost numit vătaf de plai la Cloșani¹¹.

T. Vladimirescu a fost însă, înainte de toate, un militar, „mai vătos ostaș” care în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812, a căpătat o bogată experiență militară. A avut legături cu Eteria încă de pe vremea șederii sale la Viena și era cunoscut, de asemenea, pentru răbufnirile sale anti-fanariote și anti-turcești.

Nu voi acorda o atenție deosebită mișcării conduse de T. Vladimirescu și aceleia condusă de Alexandru Ipsilanti, deoarece sunt lucrări care tratează aceste subiecte.

⁷ Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 115.

⁸ *Ibidem*, p. 78.

⁹ Andrei Oțetea, *Începuturile lui Tudor Vladimirescu* în „Tudor Vladimirescu Personalitate complexă a neamului românesc-240 de ani de la nașterea sa”, coord.: pr. dr. Ionuț Adrian Ghibanu, vicar eparhial, pr. dr. Robert Marin Puiescu, consilier eparhial, pr. dr. Ionuț Ciprian Ileana, consilier eparhial, pr. Alin Florian Ștefan, Editura Arhiepiscopiei Târgoviștei, 2020, pp. 147-164; G.D.Iscru, *Revoluția Română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Geto-Dacii, București, 2017, pp. 26-35; Mircea T. Radu *1821 Tudor Vladimirescu și Revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978, pp. 58-71.

¹⁰ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, 1921, pp. 232-269.

¹¹ *Ibidem*, p. 241.

În luna mai 1821, situația pentru armatele din Principatele Dunărene ale Valahiei s-a înrăutățit. Țarul Alexandru I (1801-1825), în calitate de conducător al Sfintei Alianțe, nu putea aproba și susține o mișcare revoluționară împotriva propriei politici. A declarat-o public, deși în fruntea ei era fostul general țarist Alexandru Ipsilanti. Și-a dat acordul ca armatele turcești comandate de Chehaia-bei să înăbușe cele două răscoale din sudul Dunării. Pericolul era mare pentru Istanbul, deoarece se ridicaseră la luptă și o parte dintre bulgari sub conducerea lui Alexandr Nicolaevici, alături de oastea lui Tudor Vladimirescu.

În acele condiții, deși nu era în țara lui, deși nu vorbea bine românește, generalul Ipsilanti a vrut să rămână singur la comandă.

Cu o săptămână înainte ca T. Vladimirescu să părăsească Bucureștiul (8 mai 1821), boierii s-au adresat lui Metternich, sub impresia nenorocirilor pe care le-a adus invazia trupelor turcești. Ei mai credeau că aceasta poate fi stopată și cereau, în acest sens, intervenția cancelarului Austriei; căci odată operațiunea începută, scriau boierii, turcii, „prin multe sate după marginea Dunării, intrând cu sălbăcie au înjunghiat, au robit, au ars fără milostivire pă oricare au întâmpinat și le-au ieșit înainte”¹²; legitimând din nou mișcarea lui T. Vladimirescu, cu disperare și solicitau intervenția Austriei și Rusiei, pentru stoparea acestor „stingeri” și restabilirea „strămoșeștilor noastre privilegii”¹³.

La data de 15 mai 1821, T. Vladimirescu s-a retras din București, în momentul când trupele turcești conduse de Chehaia-bei au ajuns în capitală. T. Vladimirescu și-a motivat retragerea declarând: „Eu trec peste Olt, cu toată Adunarea Norodului, ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaharele și cu panduri și nădăjduiesc să mă țin acolo multă vreme, până când îi voi sili pe turci să dea țării drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine, de la Înalta Poarta”¹⁴.

Oștirea sa era formată din 6000 panduri (4500 pedestri și 1500 călări), la data retragerii din București, la care s-au adăugat peste 2000 de arnăuți, aflați sub conducerea lui Dimitrie Macedonski și a lui Hagi Prodan¹⁵.

La apropierea turcilor de București, T. Vladimirescu a refuzat propunerea lor de a acționa împreună contra eteriștilor, decidând a rămâne în strictă neutralitate. În consecință, a dizolvat Divanul, poruncind numirea unui episcop în locul său. În timpul retragerii, Vladimirescu a vrut să evite atât ciocnirea cu turcii, cât și cu eteriștii. N-a făcut cale înapoi pe drumul către Șerbănești și Slatina, pe care venise la București, căci s-ar fi expus atacurilor turcești. N-a apucat nici drumul Târgoviștei, care îl ducea la Ipsilanti. A pornit în direcția Pitești – Râmnicu Vâlcea, pe drumul cel mai scurt spre munții Olteniei, unde voia să ajungă.

În ziua de 16 mai 1821, el s-a îndreptat spre Golești, unde, după trei zile s-a instalat în conacul boierului Dinicu Golescu. În apropiere se afla detașamentul de

¹² Nicolae Isar, *op.cit.*, p. 68.

¹³ *Ibidem*, p. 69.

¹⁴ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești. 1821-1822*, București, 1945, p. 295.

¹⁵ *Ibidem*, p. 296.

eteriști condus de prințul Nicolae Ipsilanti și Iordache Olimpiotul, care au căutat să convingă pe Tudor spre a acționa împreună cu ei, dar, precum consemnează I. P. Liprandi: „Vladimirescu a rămas neânduplecat și nu a voit să schimbe temeiul răscoalei sale”. Tot ceea ce au putut obține cei doi eteriști din partea lui Tudor a fost un acord pentru sprijin reciproc în caz de un eventual atac turcesc. Iordache Olimpiotul, împreună cu căpitanul Farmachi, a mers apoi la Golești, unde a atras de partea sa pe arnăuți și pe unii căpitani de panduri.

Trebuie subliniat că în timpul desfășurării mișcării, T. Vladimirescu a pedepsit actele de indisciplină ale pandurilor, dorind să transforme „Adunarea Norodului” într-o oaste organizată, capabilă să facă față exigențelor unui război național. T. Vladimirescu a cerut pandurilor ca, în timpul marșului, să nu jefuiască populația întâlnită în drum. După cum s-a exprimat el, românii nu trebuiau să îi jefuiască pe români.

Cu toate acestea, de la Bolintinul din Vale până la Golești spre exemplu, pentru „furtișaguri mărunte, cu ștreang și cu glonț, douăzeci și doi de panduri în vârsta tinereții, bravi și făcuți pentru război” au fost pedepsiți cu moartea de către T. Vladimirescu. Știm din sursele vremii, că Tudor a fost sever cu ostașii de sub comanda sa când aceștia comiteau jafuri ajungând până la pedepse capitale. Și aceasta nu putea să nu stârnească nemulțumiri, teamă, nesiguranță, derută – teren favorabil eteriștilor care complotau. Era o totală deosebire față de eteriști, care tolerau actele de indisciplină și tâlhăriile.

În timpul retragerii spre Golești drumul i-a fost barat de un corp de oaste condus de Nicolae Ipsilanti, fratele lui Alexandru Ipsilanti și de Iordache Olimpiotul. Cum eteriștii se aflau în inferioritate numerică nu a avut loc nici un incident. La data de 18/30 mai 1821 au avut loc tratative între cei doi, ajungându-se la o nouă înțelegere provizorie: T. Vladimirescu a refuzat să se angajeze într-o luptă cu turcii, dând asigurări că va lupta numai când va fi atacat, până atunci rămânând neutru. În timp ce eteriștii s-au retras spre Pitești, T. Vladimirescu s-a instalat în chioșcul de deasupra porții, la Golești, însoțit de Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache¹⁶. Trebuie precizat că șefii eteriști se străduiau de multă vreme să-l înlăture pe Tudor. Încă de la începutul revoluției din Țara Românească, ei erau nemulțumiți de comandantul pandurilor, nereușind să-l pună sub ascultarea lor. Drept urmare, au încercat, mai întâi, să-i îngrădească acțiunea, prin Macedonski și Hagi Prodan. Au urmărit apoi să-i ademenească oștirea și nu odată s-au gândit să-l suprimă. Compotul eteriștilor fusese urzit înainte de retragerea Adunării norodului din București, de vreme ce Fleischhackl a raportat lui Metternich că Vladimirescu, aflat la Cotroceni, va fi, probabil, „sacrificat de partidul lui Ipsilanti”, care vrea să stăpânească Valahia¹⁷.

În seara zilei de 20 mai, pe când controla pichetele de pază din tabăra pandurilor, T. Vladimirescu a avut o confruntare cu căpitanii săi care refuzaseră să semneze un act de credință față de el. Acești căpitani erau: Ioniță Urdăreanu, Ghiță

¹⁶ *Ibidem*, p. 297.

¹⁷ *Ibidem*, p. 298.

Cuțuiu, Ghiță Oarcă și Iene Ienescu. Ca urmare a unei discuții violente, T. Vladimirescu cu duritate, fără suficientă chibzuință în acel moment, a poruncit să fie spânzurat căpitanul Ioniță Urdăreanu. Acesta era foarte iubit de panduri. El adunase mulți oameni din satul său Urda, care s-au înrolat în armata lui T. Vladimirescu și care erau rude cu el. Starea de spirit între panduri era încinsă din cauza spânzurării tânărului căpitan Urdăreanu, flăcău „de o stare robustă, în cea mai frumoasă vârstă a juneții sale, cu un păr galben ca beteala care ajungea la genunchi și de o frumusețe nespusă, rudă cu cei mai mulți căpitani”¹⁸. Trupul lui atârna, spânzurat de o salcie și se vedea clar la lumina focurilor. A fost situația care l-a făcut pe aghiotantul lui T. Vladimirescu, M. Cioranu, să noteze despre șeful său: „Trebuie să spunem adevărul, Tudor era un om aspru și la mai multe împrejurări crud”¹⁹. Scena era de natură să impresioneze profund, să inoculeze teama dacă nu să și zdruncine încrederea multora, panduri și căpitani deopotrivă. Pe căpitanul Iene Ienescu l-au salvat de la spânzurătoare rugămintele lui Căcalețeanu, comandantul artileriei și M. Cioranu, aghiotantul lui T. Vladimirescu. Ceilalți doi căpitani, Ghiță Oarcă și Ghiță Cuțuiu au fugit și au scăpat cu viață. Uciderea căpitanului Ioan Urdăreanu a lăsat o puternică impresie asupra pandurilor. Istoricul Andrei Oțetea a scris: „[...] dacă severitatea lui Tudor față de subordonați era explicabilă la un om care avea în sânge spiritul de comandant, excesele ei, în situația dată duceau la o greșeală, pe care dușmanii săi de acum, eteriștii, au speculat-o din plin”²⁰.

T. Vladimirescu s-a dus în foișorul conacului crezând că a înăbușit revolta căpitanilor. În timpul nopții, comandantul artileriei și ajutorul său, M. Cioranu și-au dat seama de ceea ce i se pregătea acestuia de către eteriști. A fost o noapte de coșmar care a servit cum nu se putea mai bine cauza eteriștilor. În tabără a sosit căpitanul eterist Dimitrie Macedonski. A profitat de pe urma nemulțumirii pandurilor, pe care i-a întrebat dacă îl mai vor conducător pe slugerul Tudor. Câțiva panduri au cerut ca în fruntea lor să vină căpitaniii Dimitrie Macedonski și Hagi Prodan. Ambii erau arnăuți greci, legați de Eteria, toleranți la tâlhăriile făcute în timpul drumului de la București la Golești. Auzind acest răspuns, Dimitrie Macedonski a plecat în grabă către Iordache Olimpiotul, pe care l-a adus, împreună cu Ioan Farmache, delibașa Mihail și Ghencea în fruntea a 25 de arnăuți. Așa s-a explicat faptul că, a doua zi după uciderea tânărului Urdăreanu, profitând de starea emoțională în care se găseau pandurii, căpitanul Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, însoțiți de câțiva eteriști, au reușit să intre în tabără. Punctul culminant, care de fapt a fost pretextul arestării lui Tudor, l-a constituit executarea unor panduri pentru jafuri. Astfel, la reproșul lui Iordache Olimpiotul privind condamnările la moarte, T. Vladimirescu a răspuns cu demnitate că *se află cu sabia în patria sa*. În urma unei scurte discuții, în dimineața zilei de 21 mai, cei doi l-au acuzat pe T. Vladimirescu de trădare a Eteriei și de înțelegere cu turcii. Din relatările celor prezenți reiese că Tudor a fost făcut prizonier de eteriști înlăuntrul

¹⁸ N. Iorga, *op.cit.*, București, 1921, p. 296.

¹⁹ *Ibidem*, p. 296.

²⁰ *Ibidem*, p. 297.

foișorului în primele ore ale dimineții de 21 mai și n-a mai fost scos afară decât atunci când s-au îndreptat spre Pitești, sub pază sigură, „refuzându-i-se (după Cioranu) chiar calul propriu, după I. Fotino, Tudor a fost pus într-o căruță de poștă din acelea cu care venise Iordache și arnăuții săi la Golești”²¹. În zorii zilei de 21 mai când creștinii ortodoxi prăznuiau pe Sf. Împărați „Constantin și Elena” căpitanul Ioniță Urdăreanu a fost înmormântat creștinește și cu paradă militară din ordinul lui T. Vladimirescu. Într-o asemenea situație (poate, unii panduri se îndreptau spre foișor, după înmormântare), reținem după M. Raybaud, Iordache Olimpiotul, sesizând pericolul, a avut o inspirație de moment. „Iordache ieși brusc din sala unde se ținuse ședința, strigând pandurilor care începeau să se agite: «Copii, vin turcii, să mergem în întâmpinarea lor!» Și, încălecând, se îndepărtă, lăsându-i pe panduri într-o stare de uimire și dezorientare”²².

Au simulat un interogatoriu și l-au ridicat pe T. Vladimirescu, sub privirile căpitanilor săi, fără ca aceștia să schițeze vreun gest de apărare și au plecat la Pitești. Astfel, Tudor a putut fi înfrânt de eteriști, la Golești, fără luptă, pe calea vicleniei, complotului și trădării. Însăși cronica atribuită lui Ducas, reflectă această stare de lucruri: „Bunul și vrednicul căpitan Iordache, a știut cum să procedeze căci „, cu război niciodată întreg corpul lui Ipsilanti n-ar fi putut să învingă și să reducă la tăcere pe Tudor”²³.

Tabloul arestării lui Tudor Vladimirescu la Golești a stârnit nenumărate nedumeriri. Istoricul Nicolae Isar a considerat necesar ca acest moment să fie analizat prin prisma abilității eteriștilor, care au găsit momentul cel mai potrivit pentru a-l aresta pe T. Vladimirescu - tablou care sugerează imaginea a ceea ce s-a demonstrat a fi un adevărat complot eterist - dar și prin acest fapt psihologic, starea de deprimare în care se afla T. Vladimirescu după părăsirea capitalei, care l-a făcut să piardă din vedere necesitatea asigurării solidarității căpitanilor și oștirii sale, în situația în care acțiunea criminală a fruntașilor eteriști, conjugată cu trădarea unor partizani ai Eteriei din propria sa tabără – Dimitrie Macedonski și Hagi Prodan – erau previzibile.

Problema arestării lui Tudor la Golești rămâne încă de discutat, susține și istoricul G. D. Iscu. „Pe baza izvoarelor cunoscute, care includ atâtea naivități și confuzii dar și atâtea interes din partea unor autori reiese că a fost un complot reușit, în care s-a acționat repede în această fază finală și cu toată viclenia tipic fanariotă, „profesionistă”, pe fondul unor greșeli ale lui Tudor, care puteau fi evitate”²⁴. Poate, în viitor, susține istoricul, documentele mai clare vor limpezi acest moment dramatic al istoriei noastre.

La Pitești, T. Vladimirescu a fost închis în casa boierului Iancu Mavrodolu, unde locuia Iordache Olimpiotul. M. Cioranu, a surprins o discuție între Tudor

²¹ G.D.Iscu, *Revoluția Română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Geto-Dacii, București, 2017, p. 174.

²² *Ibidem*, p.175.

²³ Ionel Zănescu, *Ultimul drum al lui Tudor Vladimirescu*, în „București-Materiale de istorie și muzeografie”, XIII, 2009, pp. 239-242.

²⁴ *Ibidem*, p. 174.

Ghencea și Iordache, și replica pe care Tudor a adresat-o: „Și ce vreți de la un om pe care, după vicleniile ce le-ați urmat, ați întors chiar oștirea lui de l-au dat în mâinile voastre, voi, oameni fără căpătâi și străini cu totul de această țară? Gândiți-vă singuri voi prin-aceasta la ce căpătâi o să ieșiți? Vreți să mă omorâți? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții. Turcii sunt în țară, dar nu sunteți în stare și nu veți fi niciodată a vă bate cu dâșșii ci ispravă”²⁵.

T. Vladimirescu a fost dus la Târgoviște, supus unor cumplite torturi și unui simulacru de proces, „condamnat”, apoi imediat „iertat” pentru ca în cele din urmă, în noaptea de 26/27 mai 1821 să fie asasinat de generalul grec Vasile Caravia. Graba cu care fruntașii eteriști au hotărât asasinarea s-a datorat, cu siguranță, temerii lor că pandurii ar putea să revină din starea lor de indiferență confuză și să-și revendice comandantul (cu atât mai mult cu cât, la ridicarea lui de la Golești, Iordache Olimpiotul le dăduse asigurări că nu va fi asasinat!)²⁶. De altfel când au aflat pandurii vestea asasinării comandantului lor, cum notează M. Cioranu, aceștia s-au căit foarte amar, dar era prea târziu”²⁷. Iar I. Ghica a afirmat: „Dacă știrea morții lui Tudor a putut mulțumi pe greci și pe doi sau trei căpitani de panduri, românii s-au simțit loviți în afecțiunile, în speranțele și în demnitatea lor. Pandurii adora pe șeful lor și românii toți îl numeau domnul Tudor și-l considerau ca pe adevăratul domn al Țării Românești”²⁸. După moartea sa, în care răsculații nu au vrut mult timp să creadă, pandurii s-au risipit, nevoind să lupte alături de Alexandru Ipsilanti.

Epilogul este binecunoscut asasinarea lui T. Vladimirescu nu i-a salvat pe eteriști. Retrasă din Târgoviște spre Olt, cu intenția ca șeful Eteriei să-și asigure fuga în Transilvania, oastea eteristă i-a întâmpinat pe turci la Drăgășani la 7/19 iunie 1821. În fruntea batalionului sacru, care se îndrepta de la Pitești spre Drăgășani, se afla fanfara alcătuită din țigani a lui Constantin (Dinicu) Goleșcu, luată de la Colentina²⁹. Deprimați, obosiți, hrăniți numai cu fructe crude și cu ceea ce puteau prăda, eteriștii din batalionul sacru, condus de Vasile Caravia, se îndreptau, în sunetele fanfarei, pentru a primi lupta. Din 600 de mavrofori abia 100 s-au salvat cu fuga prin păduri. Numai trei dintre ei au fost luați prizonieri și toți membrii fanfarei lui Constantin (Dinicu) Goleșcu. Căpitanul Farmachi, în fruntea unui detașament de arnăuți, s-a retras la mănăstirea Curtea de Argeș³⁰. În acea confruntare eteriștii au fost măcelăriți, iar cei rămași în viață s-au împrăștiat. Dezastrul s-a datorat, în bună parte, incapacității lui Alexandru Ipsilanti și a celorlalți comandanți. Ulterior conducătorul Eteriei s-a refugiat în Transilvania, unde a fost arestat și închis de autoritățile habsburgice în cetatea Muncács.

²⁵ *Ibidem*, p. 175.

²⁶ N. Isar, *op.cit.*, p. 45.

²⁷ N. Iorga, *op.cit.*, p. 299.

²⁸ Ionel Zănescu, *op.cit.*, p. 244.

²⁹ Anastasie Iordache, *Pe urmele Goleștilor*, Editura Sport – Turism, București, 1982, p. 64.

³⁰ *Ibidem*, p. 65.

Mărturiile documentare ale vremii nu dovedesc participarea boierilor Golescu la revoluția din 1821. Banul Radu Golescu și Zoia Florescu au avut trei fii: Gheorghe (Iordache) Golescu (1768-1848), Nicolae Golescu (1772-1829) și Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830), moștenitorul domeniului din Golești și o fată Ana. Cei trei fii au fost contemporani cu mișcarea lui T. Vladimirescu.

Gheorghe (Iordache) Golescu a rămas cu totul în afara acțiunilor, el a știut, ca puțini dintre contemporanii săi, să cântărească lucid evenimentele. Mare patriot și doritor de bine pentru țara sa, Gheorghe (Iordache) Golescu a refuzat în mod cert să se alăture Eteriei. Din lucrarea sa despre întâmplările anului 1821 reiese că el nu avea încredere în reușita ridicării lui T. Vladimirescu, impresionat neplăcut de teroarea răspândită în țară și de jafurile unor cete dezordonate de panduri, cărora, în parte, T. Vladimirescu le-a pus totuși capăt prin executarea unor căpitani. Apoi, încercarea boierilor de a se uni cu T. Vladimirescu contra fanarioților a eșuat, părțile în tratative având interese diametral opuse în problemele interne, de ordin social. Nici în cele externe, de ordin național, nu vor mai avea vreun interes comun, din momentul dezavuării lui T. Vladimirescu și Eteriei de către țarul Rusiei.

După sfârșitul revoluției, Gheorghe (Iordache) Golescu a revenit în țară în anul 1822, punându-se în serviciul noii domnii pămâtenene, impulsionat și de legăturile personale cu Grigore Ghica, fostul său coleg de la Eforia Școlilor³¹.

Rămas în capitală, Nicolae R. Golescu a fost implicat în evenimente fără voia lui. El a avut un rol pasiv, de supunere față de conducere fie că era exercitată de T. Vladimirescu, fie de cei care i-au urmat. La intrarea trupelor turcești în capitala Țării Românești, acesta asemenea altor boieri s-a plecat cu supunere.

Nicolae R. Golescu spre deosebire de frații săi, Gheorghe (Iordache) și Constantin (Dinicu) Golescu nu a jucat un rol însemnat în viața culturală, remarcându-se doar în activitatea politică: „împlinind funcția de logofăt – în aprilie 1819, de vel agă – în decembrie 1819 și de vornic – în octombrie 1823”³².

Istoricul Vasile Novac a considerat că Nicolae R. Golescu a fost cunoscut mai ales pentru activitatea sa din perioada revoluției, „fiind singurul dintre cei trei frați Golești, fiii banului Radu Golescu, care a rămas în țară pe tot timpul revoluției, fiind în înțelegere cu acesta din urmă”³³.

Prezența lui Nicolae R. Golescu în București și în timpul guvernării revoluționare probează colaborarea sa cu Tudor din Vladimiri. Nici el și nici frații săi nu au semnat scrisoarea din 30 ianuarie 1821 a boierilor care au cerut supunere lui T. Vladimirescu; în schimb Nicolae, împreună cu fratele său, Constantin (Dinicu) Golescu subscriu, la 23 martie 1821 „Cartea de adeverire”, „ce s-a dat lui

³¹ *Dicționarul literaturii române de la origini până în la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, p. 406; Nicolae Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii –de Munte, 1910, p. 38; Anastasie Iordache, *Goleștii Locul și rolul lor în istoria României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 67; Iordache Golescu, *Scrieri alese*, Cartea Românească, 1990, p. 13.

³² Constantin Dinu, *Nicolae Golescu zis „Deli aga” și familia sa*, în „Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie”, 1978, Golești, Argeș, p. 56; Anastasie Iordache, *op.cit.*, p. 69.

³³ Constantin Dinu *op.cit.*, p. 118.

Tudor, prin care se declară că acțiunea acestuia este folositoare și norodului spre ușurință³⁴.

Consulul austriac scria că, dintre toți boierii munteni care au fost trimiși la Poarta Otomană în anul 1822, Nicolae R. Golescu era „poate cel mai timid și fără cap”³⁵. El mai tot timpul plutea în incertitudine, decidându-se foarte greu. Porecla de deli - boier i se potrivea în mare parte: „El nu era atât de avar, nici de mișel ca ceilalți, și caracterul său nu este răutăcios. Poate că el nu are talentul de a fi”³⁶.

După înăbușirea revoluției din 1821, Nicolae R. Golescu a redactat și expediat Înaltei Porți un memoriu prin care a cerut numirea la tronul Țării Românești a domnilor pământeni, arătând relele pe care le-a pricinuit fostul sistem de numire a domnilor din Fanar. Memoriul lui Nicolae R. Golescu a atras atenția marelui vizir, care analizându-l cu ceilalți demnitari l-au prezentat sultanului împreună cu un raport general (*talhâș*)³⁷.

În raport se considera oportună satisfacerea cererii de a fi izgoșiți toți boierii greci în Rumelia, precum și cei albanezi și bulgari, iar despre numirea viitorilor domnii se preciza că „...de vreme ce cei din neamul grec au făcut atâtea trădări, nu este dăunător pentru Înalta Poartă să numească voievozi din rândul boierilor localnici”³⁸.

În *talhâș* se mai preciza că este necesar a se numi domni pământeni după vechiul obicei.

Înclinarea lui Nicolae R. Golescu spre risipă l-a dezamăgit pe părintele său, banul Radu Golescu care, în pofida unui sentiment de amărăciune, nu l-a situat mai prejos decât pe frații săi în testamentul întocmit la 2 februarie 1815: „Pentru fiimieu Nicolae, măcar ca nu ar fi cu cale să-i fac parte deopotrivă, fiindcă mi-au făcut pagubă aproape de cincisprezece mii lei, dar mă rog lui Dumnezeu să-l erte, să nu i le socotească acele câte mi-au făcut, și de mine încă să fie ertat”³⁹.

Constantin (Dinicu) Golescu în zilele tulburi ale anului 1821, s-a refugiat ca mulți alți boieri munteni, la Brașov, deși avusese mai întâi o oarecare simpatie, cum am precizat mai sus, față de mișcarea condusă de T. Vladimirescu⁴⁰. Constantin (Dinicu) Golescu a participat la proiecte de reforme politice și culturale discutate de boierii și cărturarii pribegi și a fost cel care a inițiat la Brașov, în 1822, prima societate literară românească cu caracter secret, intitulată „Societatea de la Brașov - în același timp politică și literară”, cu un program care depășea sfera intereselor culturale. Membrii fondatori au fost Nicolae Văcărescu, Grigore Băleanu și Constantin Câmpineanu, cărora li s-au alăturat mai tinerii Ilarion,

³⁴ Vasile Novac, *File din istoria Argeșului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001, p. 5.

³⁵ Constantin Dinu, *op.cit.*, p. 56.

³⁶ Anastasie Iordache, *op.cit.*, p. 81.

³⁷ Constantin Dinu, *op.cit.*, p. 57.

³⁸ *Ibidem*, p. 58.

³⁹ *Ibidem*, p. 67.

⁴⁰ *Dicționarul literaturii române de la origini până în la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, p. 406; Constantin Golescu, *Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826*, ediție îngrijită de Mircea Iorgulescu, Editura Minerva, București, 1977, p. 75.

episcop al Argeşului, Constantin (Dinicu) Golescu, I. Câmpineanu, Emanoil Băleanu, Emanoil Florescu, R. Voinescu⁴¹.

Constantin (Dinicu) Golescu a revenit în țară după cele trei călătorii efectuate în Occident, în anul 1826. Aproape întreaga sa activitate de mare cărturar, reformator și militant pentru progres s-a concentrat în ultimii ani de viață.

Astfel că, în anul 1827, din inițiativa lui I. H. Rădulescu și a lui Constantin (Dinicu) Golescu s-a constituit o nouă societate secretă, ale cărei obiective erau literare, dar și politice și naționale. Dintre aceste obiective menționez: ridicarea la rangul de colegiu al școlii de la Sf. Sava, înființarea de școli primare în sate și orașe, piese în limba română, încurajarea traducerilor, teatru național, reforme înțelepte, precum „și reînnoirea primelor instituții ale țării, pentru ieșirea din regimul fanariot”⁴². La noua societate literară, care grupa boierii din partida națională, au luat parte mai toți boierii din capitală, precum și cei doi frați ai primului domnitor pământean. În sânul acestei societăți, care a servit drept paravan legal, s-a desfășurat o intensă activitate politică și „începu a se forma o opinie națională asupra celor necesare acestui popor spre a forma, în adevăr o nație”⁴³.

După revoluția din 1821 statul a devenit românesc, prin restaurarea domniilor pămâtenesc. Astfel Ioniță Sandu Sturdza (1822-1828) a domnit în Moldova și Grigore al IV-lea Ghica (Grigore Dimitrie Ghica) (1822-1828) în Țara Românească.

În concluzie, dacă pe planul organizării interne, al structurilor social-economice și administrative domniile pămâtenesc din anii 1822-1828 nu au putut realiza decât un „început” fără a fi vorba de o schimbare propriu-zisă a vechilor structuri, pe planul circulației ideilor reformatoare și al evoluției mentalului colectiv rezultatele acestor domnii au fost mult mai importante. Altfel spus, în acest interval de timp s-au afirmat tendințe vizibile pe linia emancipării politice și modernizării instituționale, anticipând evoluțiile din deceniile viitoare⁴⁴.

⁴¹ Gheorghe, Popp, *Dinicu Golescu*, Editura Tineretului, București, 1968, p. 65.

⁴² I. H. Rădulescu, *Echilibru între antiteze*, anexe istorice în Cornelia Bodea, „Fața secretă a mișcării prepașoptiste române. Unitatea națională”, București, 2004, pp. 22-26.

⁴³ *Ibidem*, p. 23.

⁴⁴ Gheorghe Platon, *Restaurarea domniilor naționale (1821-1828)*, în „Istoria Românilor”, vol. VIII, tom I, București, 2003, pp. 55-75; Dan Berindei, *Zorii unei activități moderne de politică externă (1821- 1828)*, în „Revista istorică”, nr. 9-10, 1991, pp. 495-523.

Foișorul lui T. Vladimirescu

Aportul albanezilor la Revoluția lui Tudor Vladimirescu 1821

Claudiu Stancu

Anul acesta, vom comemora împlinirea a două secole de la mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu, intrată în istorie drept “*Revoluția lui Tudor Vladimirescu*”. Cititorii avizați cunosc desfășurarea evenimentelor din 1821, ca și sfârșitul tragic al celui care a reprezentat, pentru mulți români, idealul luptei antifeudale și antiotomane. Istoricul și academicianul clujean Ioan Aurel Pop spunea ca Tudor rămâne așadar „.....olteanul care prin sintagma revoluției sale-patria este norodul nu tagma jefuitorilor- a cerut cel dintâi țării să nu lenevească ci să construiască .. prin el și prin legatul său de libertate s-a ridicat Țara Românească întreagă aceea care a crescut în o sută de ani cât alte țări într-o mie...”¹

Puțini știu, însă, că printre oștenii lui Tudor s-au aflat și o seamă de albanezi, pe care-i pomenesc documentele vremii. Unul dintre aceștia, negustorul brăilean de mai târziu *Naum Veqilhardji*, a rămas în istoria culturii albaneze drept făuritorul unuia dintre primele alfabete ale limbii albaneze și autorul unui abecedar care a făcut vâlvă în epocă. Despre el și despre ceilalți albanezi atrași în vârtejul evenimentelor din anul 1821 vorbește în cartea sa “*Nikolla Nacio – Korcea, Apostol al Renașterii albaneze*” istoricul *Ismet Dermaku*, din Priștina-Kosovo. Bazându-se pe o documentare serioasă și amplă, cercetătorul kosovar subliniază, printre altele, eroismul acestor bravi luptători veniți din toate colțurile Peninsulei Balcanice: de la Gjirokastra și Përmet, din Kosovo și Istanbul, de la Ianina și Seres. Citarea lor și a faptelor lor de cutezanță pare, după cum afirma cineva, un lung pomelnic scris pe toate câmpurile de luptă de la nord și de la sud de Dunăre.

Istoricul albanez Kristo Frașeri arăta că o insurecție generală în sud estul Europei la acea vreme ar fi dispersat forțele otomane în Peninsula Balcanică.² Un alt istoric sârb D Djordjevic susține că revoluția lui Tudor Vladimirescu din Principatele Române a fost preludiul revoluției grecești de la 1821, iar istoricul

¹ Pop, Ioan Aurel, *Oltenia și vocația unității naționale*, disertație susținută la Universitatea din Craiova în anul 2018 la primirea titlului de Doctor Honoris Causa

² Frașeri, Kristo, *Istoria Albaniei*, Tirana, 1964, pg 104-110

kosovar Omer Nakicevici sublinia că meritul revine poporului român ce aridicat primul steagul insurecției antiotomane în Balcani.³

O altă dovadă o constituie documentele provenite din Arhivele turcești de la Skopje – Macedonia ce aduc noi informații privind revoluția lui Tudor de la 1821. Astfel, firmanul sultanului Mahmud al II lea din 6 aprilie 1821, face referire la evenimentele din Principatele Române unde revoluționarii îndeamnă poporul la revoltă și nesupunere răspândind manifeste și că răscoala ia proporții îngrijorătoare pentru Imperiul Otoman.

Aportul albanezilor la istoria română reiese cel mai bine în timpul mișcărilor țărănești conduse de Tudor Vladimirescu, când aceștia au trecut de partea răscoalei, distingându-se în mod deosebit, de exemplu, în bătăliile de la Drăgășani, Secu, Sculeni, București etc., purtate împotriva boierilor români, regimului fanariot și puterii otomane. Cu această ocazie amintim doar pe câțiva dintre acești “*arnăuți viteji*”, cum se spune în numeroase surse istorice, oameni care, luptând pe pământ românesc, organizați în societăți eteriste, sub conducerea lui Alexandru Ipsilanti și Tudor Vladimirescu, au militat implicit, după cum afirmă cercetătorul român Sava Iancovici, pentru cauza albaneză, pentru emanciparea și pentru afirmarea acestei cauze. Afirmatie logică, pentru că Mișcarea Eteristă le-a adresat încă de la început un apel tuturor popoarelor din Balcani, incluzându-i aici și pe albanezi, îndemnul să se ridice împotriva puterii otomane. Despre aceasta mărturisește și Convenția semnată între Tudor Vladimirescu și organizația eteristă, în care este consemnată participarea fiecărei națiuni la lupta comună, iar albanezii au fost printre primii. Printre numele acestor luptători apare și cel al lui *Konstantin Hristo*, fiul lui *Anastas din Kosovo*, cunoscut și bun negustor de la Istanbul. Acest bărbat apare ca luptător în cetele lui Iordache Oteteleşanu, care, în bătălia de la Beneș, i-a salvat viața lui Petrache Poenaru, iluministul român de mai târziu. Mai târziu, îl găsim și în luptele sângeroase care au avut loc la București sub comanda albanezului *Iordache Olimpiotul*. Pe Konstantin Hristo îl întâlnim ca participant la lupte și sub comanda lui *Gjergj Kiriali*, tot albanez și acesta, cunoscut haiduc. Pe *Dimitrie Anastasi* îl găsim la început în slujba lui Ali Pașa din Tepelena, la Ianina, după care, mai târziu, acesta ia parte și la a doua răscoală sârbă. Mai târziu s-a distins și în revoluția română, în luptele de la Galați, Nucet și Drăgășani. *Simon Kirkov*, albanez din Seres, după ce a luptat de partea sârbilor în prima și a doua răscoală, s-a alăturat cetelor răscolate ale lui Tudor Vladimirescu împreună cu *Konstantin Taso* și cu *Vasil Gjergj*. Și aceștia doi s-au distins în lupta de la Drăgășani. *Panajot Gjergj*, cum este înscris în documente, originar din Kosovo și *Kristo*, sunt amintiți în luptele care au avut loc sub comanda lui Iordache Olimpiotul. Acesta din urmă, după cum se pare, era venit de la Odesa, unde exercitase meseria de negustor. *Spiro Margariti* de la Gjirokastër și *Beiko Gjika* de la Përmet, albanezi și ei, s-au distins

³ Nakicevic, Omer, *Revolutions nationales des peuples balkaniques 1805-1914*, Belgrad 1965, pg 42-44

ca luptători sub comanda lui *Bimbash Tanasi* (albanez). Precum se vede, găsim la istoricii români încă mulți asemenea albanezi. Unul dintre ei este, fără îndoială, și *Naum Veqilhardji*, marele iluminist albanez, cu gradul de căpitan. Toți aceștia, prin eroismul pe care l-au arătat în lupte, au trezit, după cum vom vedea mai târziu, ura boierilor români, care, exact din acest motiv, au încercat să-i alunge pe albanezi de pe moșiile lor.⁴

Masacrarea arnăuților eteriști

Mișcarea lui Tudor Vladimirescu a bulversat o țară și așa neguvernabilă și secătuită de domniile fanariote străine. Moartea sulgerului Tudor din Vladimiri nu a liniștit apele involburate ale aceluia an. Țara era bântuită de detașamente de turci trimise să stârpească mișcarea eteristă. Jafurile, crimele și celelalte silnicii se țineau lanț. Nimeni nu era sigur de viața și de averea lui. Această atmosferă tulbure este redată cu multă culoare și talent de cel care avea să fie considerat unul dintre cronicarii Bucureștiului de altădată, lt-colonelul *Dimitrie Pappasoglu*. În volumul său de căpătâi, *“Istoria fondării orașului București”*, apărută într-o primă ediție în 1891 și reeditată de Fundația Culturală “Gh. Marin Speteanu” în anul 2000, inventariază evenimente importante din istoria capitalei noastre, face portretele oamenilor ei de vază, descrie locuri, vorbește despre tradiții și obiceiuri etc. Unul dintre episoadele cărții relatează cum au fost masacrați de către trupele otomane arnăuții care au luptat în cadrul Eteriei. Și români, între balcanici în general, într-o perioadă plină de convulsii politice și sociale cum a fost începutul sec. al XIX-lea, dar și calitățile recunoscute ale vechilor arnăuți: curajul și fidelitatea, care i-au făcut celebri în epocă.

Trupele de arnăuți, care rămăseseră la Samurcășești pe Ciorogârla, având căpitani pe Farmaki, Diamandi și Olimbie, cum a aflat de cele petrecute în București a luat-o la fugă călări, unii pe la Buzău spre Moldova cu căpitanul Olimbie și, ajungând la mănăstirea Neamțului, se închiseră acolo. Văzând însă că turcii din Brăila îi sosesc în goană, căpitanul Olimbie, având cu el o traistă de iarbă de pușcă, s-a urcat în clopotniță și dându-i foc s-a prăpădit el cu toți camarazii lui ce se aflau acolo. Alții, sub căpitanul Diamandi, au luat-o cu ai săi pe Prahova spre Brașov; ajungându-i pe drum cavaleria turcească, s-a făcut mare lovire la Câmpina, la Comarnic, la Sinaia până în Predeal la hotarul dinspre nemți. Acolo față cu caraulele nemțești, un popă grec ce era între arnăuți a măcelărit grozav trupa turcească până a fost prins. Arnăuții au scăpat prin păduri și văi, iar alții s-au prăpădit prin strâmtoarele Prahovei, căci pe vremea aceea de la Câmpina până la Predeal trebuia să treacă cineva cu mare primejdie de 36 de ori în zigzag Prahova, de aceea și mărfurile brașovenești

⁴ Ismet Dermaku, *Nikolla Nacio – Korcea, Apostol al Renașterii albaneze*, editura Drita, Priștina – Kossovo, 2019

se aduceau în București de către cete de hamali numiți prahoveni. Mărfurile erau puse în lăzi de brad pecetluite și așezate câte două pe samarul cailor.⁵

Trupa de arnăuți ce venise în București cu Bimbașa-Sava și care era parte găzduită în curtea lui Sava la Jignița, iar parte dată în gazdă pe la mahalagii, cum află de pățania lui Sava (ucis prin trădare de turci.) se închise în biserica Olteni cu căpitanul ei, anume Anastasie Himariotu; acolo fu înconjurată de trupele turcești și de zaporojeni; bătaia ținu o zi și o noapte. Arnăuții, după ce se închiseră în biserică, intrară în altar și, găsind Sfânta Cuminecătură în chivotul de pe Sfânta Masă, se împărtășiră toți cu câte o merindă și se suiră în clopotniță după ce se încuiaseră și întăriseră ușile bisericii; începură atunci schimbarea focurilor cu armata turcească ce era grămadită pe toată strada; isprăvind muniția spre seară au început a umple puștile și pistoalele cu rubiele mici turcești ce aveau mulțime prin chimirurile lor; prăpădiră multă armată turcă. Unii din arnăuți după ce au fost cuprinși de disperare au început a azvârli prin ferestrele clopotniței armele lor de foc, rămânând numai cu iatagane și săbii, alții azvârleau și rubiele, astfel că turcii și zaporojenii plecându-se ca să le adune de pe jos, cei din clopotniță trăgeau cu focurile ce mai aveau în grămadă; asta ținu până ce înseră; atunci turcii aduseră două tunuri pe care le așezară în Calea Văcărești, unde este astăzi cafeneaua evreiască și începură a trage cu ghiulele asupra bisericii Olteni, pe direcția străzii numită astăzi strada Zaverei; nenorociții arnăuți văzând că biserica începuse a arde, deschiseră ușile, ieșiră cu iataganele și săbiile în mâini și unii se repeziră în mulțimea turcilor, iar alții fugiră și se ascunseră prin mahalalele învecinate; aceasta a provocat pe Chehaia bey să ordone a doua zi teribilul măcel în tot orașul, astfel că prăvăliile, hanurile și toate casele locuitorilor fură închise și întărite.⁶

Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu a fost unul dintre evenimentele care au marcat începutul procesului de renaștere națională a României. Revoluția a avut cauze naționale, economice și sociale și, deși a fost în cele din urmă înfrântă, a adus în atenția cancelariilor marilor puteri europene situația din Principatele Dunărene și a determinat Imperiul Otoman să pună capăt domniilor fanariote. Revoluția română de la 1821 s-a integrat în mișcarile generale sociale și naționale care au zdruncinat continentul european de la vest la est, dar și dincolo de Oceanul Atlantic, în America Latină, la granița dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În toate aceste mișcări revoluționare se disting o serie de țeluri comune – *libertate, independență și unitate națională* – stimulate și promovate în toată lumea.⁷

În încheiere aș dori să mulțumesc *Asociației Liga Albanezilor din România (ALAR)*, cu sediul în Craiova pentru sprijinul acordat în realizarea acestui articol.

⁵ Dimitrie Pappasoglu, „Istoria fondării orașului București”, Fundația Culturală “Gh. Marin Speteanu, București 2000, pg 178-182

⁶ Idem, pg 187-188

⁷ Oțovescu, Dumitru, Oțovescu Cristina, Oltenia – evoluție social istorică și patrimoniu cultural, editura Beladi, Craiova 2020

Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, Florești, Gorj

Tudor Matei

I.1. Biserica și revoluție.

I. 1.1. Implicarea reprezentanților bisericii în evenimentele din anul 1821

Revoluția de la 1821 a fost pregătită de o îndelungată stare de nemulțumire și de presiunea unui regim social-politic abuziv și haotic, instituit în Principatele Române de către otomani, la începutul secolului al XVIII-lea. În toată această perioadă, corupția s-a generalizat, toate dregătoriile erau cumpărate cu bani, jaful devenind fundamentul întregului sistem de conducere și administrare a Principatelor Române. Viciile acestui sistem au cuprins și biserica, contribuind la degradarea ei, ca instituție. Scaunele episcopale și mitropolitane au devenit unele dintre cele mai bine plătite funcții, iar domnitorii fanarioți le puneau în vânzare pe sume imense de bani. Astfel, vechiul drept de sancțiune a alegerii prelaților de către soboare mixte, de clerici și laici, nu a mai fost respectat, și a fost transformat într-un abuz, profitabil pentru domnitorii fanarioți. Mai mult, în țară, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tradiția, potrivit căreia scaunele mitropolitane și episcopale erau ocupate numai de către clericii pământeni, era grav încălcată, la conducerea mitropoliilor și episcopiilor ajungând arhieriei greci, recrutați din anturajul domnilor.

Pe de altă parte, sub protecția domnitorilor fanarioți, administrația mănăstirilor închinată la Sfintele Locuri a comis numeroase abuzuri: hirotonirile de diaconi și preoți făcute fără acordul mitropolitului și fără a îndeplini condițiile cerute de legile țării, arendarea moșiilor mănăstirilor închinată fără acordul mitropolitului, ci numai al domnitorului care de cele mai multe ori avea aceeași naționalitate ca și ei, scoaterea din țară a veniturilor relaizate de aceste mănăstiri. La starea de degradare a bisericii a contribuit și hirotonirea fără măsură a preoților și diaconilor, mulți dintre ei neavând nicio pregătire religioasă.

Când valul revoluționar european s-a apropiat de Țările Române, iar implicarea în luptă a grecilor, bulgarilor și a sârbilor era evidentă, Tudor Vladimirescu și-a intensificat demersurile de pregătire și declanșare a revoluției¹. În acest sens, el a întreprins mai multe călătorii la Orșova, Craiova și București, unde a intrat în contact cu principalii mari boieri ai țării: fostul caimacam Gheorghe Samurcaș, logofătul Alecu Filipescu-Vulpe, banul Grigore Brâncoveanu, vornicul Nicolae Văcărescu. Concomitent, în această perioadă cu sprijinul unor căpitani de panduri, el a organizat în zona Mehedinților, departe de vigilența slujitorilor curții domnești, două centre de pregătire a pandurilor la Padeș și Podul Grosului și adevărate depozite de arme și muniții „în cula de la via sa de lângă Cerneți”².

¹ Dan Berindei, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 79.

² C.D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 26; *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, vol. I, Ediție îngrijită și alcătuită de Ion

La 15 ianuarie 1821, a fost constituit un „Comitet de ocârmuire” format din mitropolitul Dionisie Lupu, Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica, Barbu Văcărescu și Grigore Filipescu. În aceeași zi, Tudor a încheiat un acord cu membrii comitetului care l-au însărcinat să ridice „norodul cu arme”, scopul fiind „obștescul folos al neamului creștinesc și al patriei noastre”³. La 18 ianuarie 1821, slugerul însoțit de câteva zeci de arnăuți dați de banul Grigore Brâncoveanu, a plecat din București, îndreptându-se spre Oltenia.. La 21 ianuarie 1821, a ajuns la Târgu Jiu. A dat ordin oamenilor săi să se pregătească de luptă și să strângă provizii în mănăstiri. L-a arestat pe ispravnicul județului Gorj, Dincă Otetelișanu, cu scopul de a-l împiedica să ia măsuri împotriva lui, l-a dus la mănăstirea Tismana și l-a silit să semneze un ordin către zapcii pentru adunarea pandurilor în servicii la plase și pentru a aduce provizii la mănăstire⁴. De la Târgu Jiu, Tudor s-a deplasat spre mănăstirea Tismana. Ajuns aici, în seara zilei de 22 ianuarie 1821, a pus la punct planul de organizare a oastei revoluționare. În ziua de 23 ianuarie, slugerul s-a deplasat la Padeș de unde a lansat o proclamație în care a dezvăluit obiectivele generale ale revoluției. Această proclamație era adresată locuitorilor țării, indiferent de naționalitatea lor. Sluggerul cerea tuturor ca venind cu arme să se alăture „Adunării” care era „orânduită pentru binele și folosul a toată țara”, iar „averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jertfească”⁵. Tonul violent al lui Tudor era îndreptat și împotriva ierarhilor bisericii considerați a fi alături de marii boieri: „balaurii care ne înghit de vii”⁶.

În aceeași zi, a fost adresat Înaltei Porți și un arz, redactat cu ajutorul episcopului Ilarion în care sluggerul își clarifica poziția față de puterea suzerană⁷. În acest document era aspru criticat și mitropolitul Dionisie, care deși fusese ales dintre pământeni, se dovedise a fi „ocara neamului românesc și batjocuritorul cinului bisericesc”⁸, fiind de acord cu toate măsurile luate de domnitor: „cu totul s-a plecat relelor voinți ale domnului și a prădat țara ca să-l mulțumească, toate cererile lui cele nesățioasă și nedrepte le iscălește ca pe niște drepte și pre norod îl împlează de le îndeplinește”⁹. Trei zile mai târziu, la 26 ianuarie, o copie a acestui

---

Pătroiu, Valdimir Osiac (coordonatori), Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Tudor Nedelcea, Stela Rădulescu, Craiova, Fundația „Scrisul Românesc”, 2001, p. 46.

³ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 87.

⁴ Dan Berindei, Traian Mutașcu, *Aspecte militare ale revoluției din 1821*, ediția a II-a, București, 1973, p. 52-53.

⁵ *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 28.

⁶ Mihai Nicolae, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848). O istorie culturală a evenimentului politic*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 203.

⁷ *Răscoala de la 1821. Documente interne*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 210-211 (în continuare se va cita *Răscoala din 1821. Documente*); Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura Științifică, 1971, p. 208; Elena Moisuc, *În legătură cu cel dintâi Arz înaintat Porții de către Tudor Vladimirescu*, în „Revista Arhivelor”, an XLIX, vol. XXXIV, 1972, nr. 1, p. 87.

⁸ Pr. Sergiu-Grigore Popescu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului roman (secolele XIX-XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 40.

⁹ Mihai Nicolae, *op. cit.*, p. 203.

arz, însoțită și de o scrisoare explicativă, a fost expediată și la Viena către împăratul Francisc¹⁰.

Plecat de la Tismana cu câteva sute de panduri, Tudor a mers la Cerneți, unde în cula sa de aici strânsese o cantitate mare de arme și muniții¹¹. De la Cerneți, slugerul a ajuns la mănăstirea Strehaia, la 30 ianuarie 1821. Înconjurată de o veche, dar încă utilizabilă, fortificație de pământ, mănăstirea putea fi transformată ușor în cetate de apărare și ținută ocupată mult timp în cazul unor lupte. La porțile mănăstirii a venit mai întâi Dimitrie Macedonschi, unul din oamenii de încredere ai lui Tudor, cu o ceată de panduri. În lăcașul de cult se găsea garnizoana condusă de ceaușul Costache, care fusese trimisă de autorități să se opună răsculaților. Dimitrie Macedonschi a cerut celor 70 de persoane aflate în mănăstire să se predea, în caz contrar, urmând să fie măcelăriți. Deși la început a opus rezistență, garnizoana s-a predat¹². În aceeași zi, divanul țării, în frunte cu mitropolitul Dionisie Lupu, i-au trimis slugerului o scrisoare în care îi cerea să înceteze mișcarea revoluționară în schimbul iertării mijlocite pe lângă viitorul domn¹³. Scrisoarea era semnată și de episcopii Buzăului și Argeșului, Gherasim și Ilarion. În aceeași zi divaniții, au informat și Poarta asupra „urmării tâlhărești” a lui Tudor Vladimirescu, pe care o considerau nu o simplă „faptă tâlhărească”, ci o acțiune menită să răstoarne stăpânirea țării¹⁴. De la mănăstirea Strehaia, unde a lăsat o garnizoană condusă de fratele său Papa, Tudor s-a îndreptat spre Mănăstirea Motru, ajungând aici la 2 februarie. În această mănăstire se închiseseră cei doi ispravnici ai județului Mehedinți, stolnicul Barbu Vișoreanu și căminarul Ștefan Bibescu. Slugerul a cerut celor doi să se predea, dar aceștia au ripostat, deschizând focul. Căpeteniile pandurilor au vrut să dea foc mănăstirii și să-i ucidă pe cei aflați în interior. Tudor a hotărât ca mănăstirea să fie înconjurată din exterior și apoi să se aștepte ca cei de aici să termine proviziile. La 10 februarie, în urma unei înțelegeri, slugerul a intrat în mănăstire și cei 40 de arnăuți s-au înrolat în rândurile oștirii sale¹⁵. După cucerirea mănăstirii Motru, Tudor Vladimirescu s-a îndreptat spre Țânțăreni, unde și-a așezat și tabăra. La mijlocul lunii februarie 1821, slugerul a lansat documentul programatic intitulat „Cererile norodului românesc”. În acesta apar o serie de revendicări care vizau și biserica. Condamnând practicile ilicite în ceea ce privește alegerea ierarhilor (punctul 6), se cerea expres alegerea altui mitropolit „pe care va pohti norodul”, în locul lui Dionisie, a cărui depunere era solicitată, „nefiind orânduit cu alegerea și voința a tot norodul”. De asemenea, se formulau interdicții contra grecilor, la punctul 2 figurând și prevederea potrivit căreia „toate scaunele arhieresti și toate mănăstirile țării trebuie să fie apărate cu totu de către călugării

¹⁰ Nestor Vornicescu, *Episcopul Ilarion al Argeșului, sfetnic al lui Tudor Vladimirescu*, în vol. Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 1990, p. 392.

¹¹ I. Neacșu, *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în „Studii. Revistă de istorie”, XI (1958), nr. 2, p. 94.

¹² *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 211-212; Dan Berindei, *op. cit.*, p. 96.

¹³ *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 213.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, vol. V, p. 46.

greci, rămânând pe seama țării, precum este legat și precum să coprinde în hațișeriful răposatului întru fericire împăratul sultan Selim din anul 1802”¹⁶. Conștient de statutul, importanța și veniturile bisericii, Tudor Vladimirescu a luat în calcul și implicarea instituției bisericii în politica sa de reorganizare a societății. Astfel, în punctul 1 al Cererilor apărea obligativitatea mănăstirilor de a întreține școli „la care tineretul națiunii române, sărac sau bogat, să aibă acces și să fie instruit pe cheltuiala bisericii”¹⁷. Ca răspuns la toate aceste critici, mitropolitul s-a opus, prin acte și declarații publice, mișcării lui Tudor.

După ce și-a strâns ostași din toate județele Olteniei¹⁸, Tudor Vladimirescu s-a îndreptat spre București. La 16 martie 1821, a ajuns la Bolintinu din Vale. De aici a trimis pe Dimitrie Macedonschi cu o proclamație¹⁹ către populația orașului București. El cerea tuturor „fie parte bisericească și mirenească”, indiferent de origine și religie, să treacă de partea răsculaților, „să știm de voiți binele de obște sau nu”. A luat noi măsuri în vederea înaintării oastei spre capitală și a început negocieri cu reprezentanții boierilor rămași în oraș. În aceeași zi a primit vizita episcopului Ilarion, pe cea a lui Alexandru Filipescu-Vulpe și pe a lui Dinicu Golescu „în haină de arnăuți”, aducând și un înscris din partea a 77 de boieri, inclusiv a celor din Brașov²⁰. La 18/30 martie a ajuns la Cotroceni. Între slugerul Tudor și boierii rămași în capitală, au continuat negocierile. El a acceptat să cârmuiască împreună cu boierii bucureșteni. La 21 martie 1821, Tudor a intrat în București, având în dreapta sa un preot cu crucea în mână²¹. Lângă sluger stătea un pandur, care purta steagul alb, zugrăvit de călugărul David de la mănăstirea Antim, cu știrea și din porunca episcopului Ilarion al Argeșului. Steagul înfățișa în mijloc, icoana Sf. Troițe, la dreapta, Sf. Teodor Tiron, ocrotitorul lui Tudor, iar la stânga pe Sf. Gheorghe, ocrotitorul ostașilor²². Sub Sfânta Troiță este pictată o ghirlandă de frunze de dafin în aur, legată cu o panglică roșie, iar în interiorul ei, o acvilă neagră, cu ciocul îndreptat spre aripa stângă, cu crucea de aur în cioc. În partea inferioară, pe stânga și pe dreapta, figurează următoarele versuri: „Tot norodul românesc/Pe tine te proslăvesc/Troiță de o ființă/Trimite-mi ajutorință./Cu puterea

¹⁶ Nicolae Mihai, *op.cit.*, p. 203-204.

¹⁷ *Ibidem*, p. 204.

¹⁸ Potrivit mărturiei lui Gheorghe Duncea, recrutarea voluntarilor pentru trupele de panduri se făcea într-un spațiu public, binecunoscut întregii comunități, respectiv curtea bisericii: „în satele în care ajungeam, ne duceam la biserica satului; puneam de trăgeam clopotele și vorbeam eu cât și prea bunul și înțeleptul Slugher Teodor. Îi deslușeam pe deplin pentru ce am pornit această mișcare a noastră și pe urmă preotul satului ne da o binecuvântare și zicea să mergem înainte vitejește cu Dumnezeu” (*Ibidem*, p. 205; *Izvoare narative privind revoluția română de la 1821*, p. 47).

¹⁹ *Răscoala din 1821. Documente*, vol. I, p. 372-373.

²⁰ Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 14-17; G. D. Iscru, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 184-187; Dan Berindei, *op.cit.*, p. 133.

²¹ Izvoarele istorice menționează că la 21 martie 1821, la intrarea în București, pe Podul Calicilor (actuala Cale a Rahovei), Tudor avea în dreapta sa un preot iar în stânga pe Dimitrie Macedonschi (*Istoria românilor*, VII/I, p. 38).

²² *** , *Istoria Bisericii Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1957, p. 399; .

ta cea mare/Și în brațul tău cel tare/Nădejde de dreptate/Acum să am și eu parte”. 1821 gen[arie]²³. La intrarea în București, lui Tudor i s-au alăturat și numeroși preoți care au străbătut orașul împreună cu oastea slugerului: „ofițerii lui Tudor, urmați de preoți, au străbătut întreg orașul; se opreau la fiecare răspântie, și după ce dădeau citire unei proclamații a căpeteniei lor, care urmărea să liniștească spiritele, preoții rosteau rugăciuni, pe care le sfârșeau descărcând pistoalele și chemând poporul la libertate, cu strigăte puternice”²⁴.

La 23 martie 1821, mitropolitul Dionisie, împreună cu episcopii de Buzău și de Argeș și ceilalți boieri din divan, au recunoscut că „pornirea dumnealui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fieșcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință”²⁵. În aceeași zi, Tudor a jurat că recunoaște căimăcămia alcătuită din boierii rămași la București, în frunte cu mitropolitul Dionisie Lupu, episcopii Ilarion al Argeșului și Gherasim al Buzăului.

La începutul lunii aprilie 1821, în țară s-a răspândit zvonul că oștile turcești au trecut Dunărea și vin să înăbușe revoluția. În aceste condiții, mitropolitul și vistierul Alexandru Filipescu, vornicul Alexandru Nenciulescu și vornicul Iordache Slătineanu, pentru a nu mai fi obligați să-și dea acordul la actele slugerului, au încercat să fugă la Brașov. Aflând de încercarea lor de a fugi, Tudor a hotărât ca, începând cu data de 13/25 aprilie, în decurs de câteva zile, să fie transportați cu toții în casa de la Belvedere a boierului Constantin Goleșcu. În luna mai, Poarta a hotărât să treacă la intervenția represivă propriu-zisă. În țară au pătruns oștile otomane trimise din Silistra, Giurgiu, Vidin, Ada-Kalé, Lom și Rahova. Corpul principal de invazie otoman a ajuns la 13/25 mai la Obilești, iar a doua zi, la Cotroceni. În aceste condiții, Tudor i-a eliberat pe cei pe care îi ținea închiși la Belvedere și s-a retras din capitală la 14 mai 1821, îndreptându-se prin Pitești-Râmnicu Vâlcea către nordul Olteniei, unde erau mănăstirile fortificate. În noaptea de 26 spre 27 mai 1821, slugerul a fost ucis de către eteriști, lângă Târgoviște.

În concuzie, putem susține că revoluția de la 1821 s-a constituit într-un eveniment cu importante consecințe și pentru biserică. Efectele ei în Țara Românească aveau să se resimtă în perioada imediat următoare, prin calea deschisă națiunii române în vederea organizării instituțiilor moderne ale statului, inclusiv a bisericii.

În 1822, restaurarea domniilor pământene a coincis și cu îndepărtarea călugărilor greci din mănăstiri și trecerea acestor așezăminte sub conducerea egumenilor români (anul 1826). Această situație a durat foarte puțin, deoarece prin intervenția țarului Nicolae și Porții, mănăstirile au revenit călugărilor greci, în anul 1827.

²³ G. D. Iscru, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu* (ediția a III-a, revăzută), București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 2000, p. 81.

²⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. a II-a, București, 1994, p. 347.

²⁵ Sergiu-Grigore Popescu, *op. cit.*, p. 40.

Bibliografie

1. Aricescu, C, D, *Acte justificate la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, *Izvoare narative privind revoluția de la 1821*, vol. I, Ediție îngrijită și alcătuită de Ion Pătroiu, Vladimir Osiac, Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Tudor Nedelcea, Stela Rădulescu, Craiova, Fundatia "Scrișul Romanesc", 2001.
2. Berindei, Dan, *Revoluția română din 1821*, București, Editura Academiei Române, 1991.
3. Idem, *Aspectele militare ale revoluției din 1821*, Ediția a II a, București, 1973
4. Filiti, I, C, *Opere alese*, București, Editura Eminescu, 1985
5. Iscriu, G, D, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
6. Idem, *Revoluția română din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, (ediția a III-a revăzută), București, Casa de Editură și Librărie, Nicolae Bălcescu, 2000.
7. *Istoria Bisericii Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misie Ortodoxă, 1957
8. Neacșu, I, *Participarea satelor din Oltenia la răscoala din 1821*, în, "Studii, Revistă de istorie" XI (1958).
9. Nicolae, Mihai, *Revoluție și mentalitate în Țara Românească (1821-1848)*. O istorie culturală a evenimentelor politice, Craiova, Editura Aius, 2010.
10. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol III, ed a II-a, București, 1994.
11. Pr, Popescu, Sergiu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român (secolele XIX-XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010.
12. *Răscoala din 1821. Documente istorice*, vol. I. București, Editura Academiei Române, 1959.
13. Șotropa, V, *Proiectele de constituție programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române, în secolul al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, 1976
14. Vornicescu, Nestor, *Episcopul Ilarian al Argeșului, sfetnic al lui Tudor Vladimirescu*, în vol. Nestor Vornicescu, *Biruit-au gândul. Studii de teologie istorică românească*, Craiova, Editura Mitropolia Olteniei, 1990.

Tudor Vladimirescu în faleristică și numismatică

Ionuț SĂRARU,

muzeograf – Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu”

Începând cu 6 martie 1945 prin impunerea guvernului Petru Groza, instaurarea regimului comunist intră în linie dreaptă. Și pentru că nu aveau modele la care să se raporteze, comuniștii au operat o diabolică manipulare prin intermediul miturilor din imaginarul românesc, creându-le sau amplificându-le, pentru a constrânge societatea – printr-o metodă mai subtilă și mai eficientă – să le susțină sau cel puțin să le accepte propriile proiecte politice. Ideologia comunistă românească îi considera pe Tudor Vladimirescu și pe Nicolae Bălcescu drept niște înaintași ai lor și, prin urmare, ei devin personajele cele mai promovate în prima fază a comunismului; aceștia au devenit în scurt timp reperul istoriografiei comuniste: romane, piese de teatru, busturi, licee, până și bancnotele cu valori mari din epocă aveau imprimată imaginea celor doi, a căror glorie postumă este „confiscată” și amplificată pentru a fi pusă în slujba ideologiei comuniste. Tudor Vladimirescu ca și Nicolae Bălcescu devin eroi, fără voia lor, ai unei manipulări de proporții. I-au ajutat, în această echivocă ascensiune, intransigența lor romantic revoluționară, corespunzând demagogiei comuniste antiboierești și proțărănești. De asemenea soarta lor tragică a fost considerată o oportunitate de către aparatul de propagandă comunist care le-a revendicat și confiscat memoria, punându-i în postura de precursori al conducătorilor comuniști.

Nu voi prezenta imensa personalitate a lui Tudor Vladimirescu, s-au publicat și se vor publica în continuare studii interesante, care vor încerca să-i dezvăluie toate laturile sale, fiindcă, de ce nu?, un popor are nevoie de simboluri și Tudor Vladimirescu este un simbol al neamului românesc. Voi încerca să-l prezint pe Tudor Vladimirescu prin intermediul a două științe auxiliare ale istoriei: faleristica și numismatica.

Faleristica este o știință auxiliară a istoriei care are drept obiect studiul ordenelor, decorațiilor, medaliilor. Misiunea acestei științe auxiliare este să descifreze și să înțeleagă prezența ordenelor, decorațiilor pe diferite suporturi (tablouri, fotografii, acte, monumente). Mai general, să ajute munca istoricului oferindu-i unelte de datare. Privitor la cuvântul faleră, falere, dicționarul universal al limbii române ne oferă următoarele explicații: „1. (ant.[tichitate]) medalie de aur care răsplătea meritele soldaților romani și se purta la gât; 2. obiect de podoabă purtat la gât [Din it. falera, lat phalera]”. Obiectele studiate de faleristică se împart în: Ordinele cavaleștești, Ordinele de merit, Ordinele militare, Decorațiile, Medaliile, Insignele¹.

¹ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Faleristic%C4%83>

Numismatica (gr. „numisma” și lat. „nummus”, și/sau „nomisma”, „atis” - monedă, ban) este știința auxiliară a istoriei având drept obiect de cercetare tipurile de monede, descrierea lor, descifrarea legendelor, materialul din care sunt confecționate, raporturile dintre diferitele categorii de monedă, circulația monetară, alcătuirea Corpusurilor de monede, evoluția sistemelor monetare dispărute². Notafilia, ca ramură a numismaticii, este denumirea dată colecționării de bancnote. Termenul de „notafilie” este obținut din două elemente: cuvântul latinesc „nota”, adică „semn de recunoaștere”, „semn distinctiv”, „marcă”, „adnotare”, „notă” și cuvântul grecesc vechi „philos” (prieten)”³.

Primele emisiuni medalistice care evocă personalitatea lui Tudor Vladimirescu sunt: Medalia monumentului Tudor Vladimirescu, Târgu Jiu 1898, Medalia monumentului de la Cerneți din 1914, Medalia Centenarului morții lui Tudor Vladimirescu, una din cele mai frumoase și printre primele medalii bătute de Societatea medalistică, care ia ființă în anul 1921, bine analizate și descrise încă din 1978 de către Lucia Bieltz⁴.

În 1947, se face denominarea, la un raport de 1 leu nou la 20.000 lei vechi. Reevaluarea este realizată de regimul comunist fără vreo avertizare prealabilă și fără posibilitatea de a schimba mai mult decât o sumă fixă din moneda veche. Acest lucru a fost făcut pentru a nu permite persoanelor din clasa mijlocie și cea de sus să păstreze o mare parte din venituri, după naționalizare, pentru a le folosi la rezistența împotriva colectivizării și a instalării definitive a comunismului în România⁵.

Printre primele încercări de a-l impune pe Tudor Vladimirescu ca pe un simbol care să legitimeze regimul comunist este emiterea bancnotei de 1000 de lei din anul 1947, la 25 iunie, atunci când Regele Mihai încă nu abdicase. Bancnota poartă semnătura guvernatorului Tiberiu Moșoiu, doctor în drept la Bruxelles și profesor universitar. După 1944, acesta s-a numărat printre membrii Partidului Național Liberal dissident, condus de Gheorghe Tătărescu, guvernator al B.N.R. în intervalul 21.05.1946 – 08.11.1947⁶. Pe bancnotă, Tudor privea profetic într-o parte, sugerând astfel ideea de revoluție și de putere populară. Pe verso, bancnota are, în centru, stema României, coroana regală. Material – Hârtie; Cod de catalog - P#85a; Înălțime -76.00 mm; Lățime - 164.00 mm. În anul următor bancnota își păstrează caracteristicile, cu excepția înlocuirii stemei regale cu cea a republicii populare și a semnăturilor guvernatorilor și casierilor. Se observă înlocuirea guvernatorului Tiberiu Moșoiu cu Aurel Vijoli. Acesta era licențiat al Academiei

² <https://ro.wikipedia.org/wiki/Numismatic%C4%83>

³ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Notafilie>

⁴ [file:///C:/Users/User/Downloads/Cercetari-Numismatice-I-1978-12-p095-101_Bieltz-Medalii-comemorative-Tudor-Vladimirescu%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Cercetari-Numismatice-I-1978-12-p095-101_Bieltz-Medalii-comemorative-Tudor-Vladimirescu%20(2).pdf)

⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Leu_rom%C3%A2nesc#Galerie_de_fotografii_cu_bancnote_care_au_circulat_%C3%AEntre_1948-1952

⁶ <https://www.bnr.ro/Tiberiu-Mosoiu-1207.aspx>

de Înalte Studii Comerciale și Industriale, doctor în drept, fiind angajat în Banca Națională a României încă din 1923. A detinut această funcție în perioada 18.11.1947-05.03.1952⁷.

⁷ <https://www.bnr.ro/Aurel-Vijoli-1208.aspx>

În 1952 se face o nouă reformă monetară, la un raport de 1 leu nou = 20 lei vechi. Spre deosebire de denominarea precedentă, diferite rate de schimb au fost utilizate pentru diferite modalități de schimb (bani lichizi, depozite bancare, datorii etc). Aceste parități variau între 20 și 400 de lei vechi pentru 1 leu nou. Niciun avertisment premergător nu a fost dat nici de data aceasta.⁸

De această dată Tudor Vladimirescu este „retrogradat” în detrimentul lui Nicolae Bălcescu, imaginea sa apărând pe bancnota 25 lei -1952. Concepția grafică s-a păstrat și în cazul bancnotei de 25 de lei din 1952, dar și în cazul bancnotei (tot de 25 de lei) din 1966. Același chip al lui Tudor (privind, de data aceasta, în partea celalaltă), în același cerculeț. Cu o observație însă: figura revoluționarului nu se mai afla în centru, printre porumb, spice de grâu și floarea-soarelui, ca în 1948, ci într-o parte, în balanță cu stema Republicii Populare Române (1952) și a Republicii Socialiste România (1966). Pe aceste bancnote nu mai apar semnăturile guvernatorilor și casierilor.

Bancnota de 25 lei – 1952 - Descriere față: Tudor Vladimirescu, Descriere spate: Scena de strângere a recoltei; Cod de catalog P#89a; Înălțime 80.00 mm; Lățime 148.00 mm; Material Hârtie⁹. Aceste bancnote au cunoscut două tipuri: cu serie și număr de culoare albastră (tipărite în România) și cu serie și număr de culoare roșie (tipărite în Cehoslovacia)¹⁰. Este emisă de Banca Republicii Populare Române, Banca de Stat.

Bancnota de 25 lei – 1966; Descriere față: Tudor Vladimirescu în stânga, stema în dreapta; Descriere spate: Rafinărie; Cod de catalog - P# 95a; Înălțime - 70.00 mm; Lățime - 140.00 mm; Material - Hârtie¹¹. Este emisă de Banca Națională a Republicii Socialiste România.

⁸https://ro.wikipedia.org/wiki/Leu_rom%C3%A2nesc#Galerie_de_fotografii_cu_bancnote_care_au_circulat_%C3%AEntre_1948-1952

⁹ <https://www.allnumis.ro/catalog-bancnote/romania/emisiunea-1952-banca-de-stat-republica-populara-romana/25-lei-1952-serie-rosie-70>

¹⁰ http://www.romanianvoice.com/numis/ref_1000_5.php

¹¹ <https://www.allnumis.ro/catalog-bancnote/romania/emisiunea-din-1966/25-lei-1966-95>

După proclamarea Republicii Socialiste România, în 1964, treptat forma distincțiilor nou create, ca și modificarea unora dintre însemnelor decorațiilor deja existente, se schimbă, se “modernizează” și se renunță, parțial, la predominarea stelei roșii în cinci colțuri și la simbolul secerii și al ciocanului, încrucișate. De asemenea, forma panglicilor se modifică, revenindu-se oarecum la cea tradițională,

rămânând pe suport metalic. E instituită o nouă serie de ordine și medalii, precum și alte medalii comemorative, precum ordinul și medalia, „Tudor Vladimirescu”¹².

Ordinul Tudor Vladimirescu a fost instituit pe 13 aprilie 1966, prin Decretul nr. 272 publicat în Buletinul Oficial nr. 16. Putea fi conferit atât militarilor, cât și civililor și cetățenilor străini. Se acorda celor care „prin participarea la lupta revoluționară au adus o contribuție însemnată la câștigarea libertăților democratice și la instaurarea socialismului”.

Ordinul Tudor Vladimirescu era al treilea ordin al R.S.R. ca importanță, după Ordinul Steaua R.S.R. și Ordinul 23 August. Acordarea ordinului era însoțită de recompense în bani: 2500 lei pentru Cl. 1, 2000 lei pentru Cl. 2, 1500 lei pentru Cl. 3, 1000 lei pentru Cl. 4 și 500 lei pentru Cl. 5. Persoanele decorate cu Clasa 1 primeau și o luna de concediu în plus, iar cei decorati cu Clasa 2 primeau două săptămâni.

Dintre personalitățile publice din România, decorate cu ordinul Tudor Vladimirescu amintim îi amintim pe Silviu Curticeanu, Vasile Malinschi, Florea Dumitrescu, Suzana Gâdea, Chivu Stoica, Zaharia Stancu, Alexandru Șiperco, Decebal Urdea¹³.

De asemenea, a fost acordat cetățenilor și străinilor care, în viața politică internațională, au adus o contribuție specială la promovarea principiilor cooperării internaționale, la menținerea securității și păcii internaționale și la dezvoltarea prieteniei și cooperării cu Republica Socialistă România. Exemple în acest sens sunt colaborările pe diverse paliere cu Republica Franceză¹⁴: s-a conferit ordinul Tudor Vladimirescu clasa a II-a: Pierre Dreyfus - președinte, director general al firmei „Renault”, Bernard Dufour - director general al firmei „Sud-Aviation”, Georges Glasser - președinte, director general al firmei „Alsthom”, Cristine Scrivener - director general al „ASTEF”, Jean Forgeot - președintele firmei „Schneider”, Rene Andrieu - redactor șef al ziarului „L'Humanite”, Andre Fontaine - redactor șef al ziarului „Le Monde” și conferirea ordinului Tudor Vladimirescu clasa a III -a, domnilor: Paul Simonet -secretar general al firmei „Sud-Aviațion”, Rene Faure - director general la Centrul de la Cadarache, Francais Chagot - profesor onorific, președintele Asociației Franța-România, Raymond Barbet - primarul orașului Nanterre, Jean Veillet - primarul orașului Dijon, Henri Henneguella - primarul orașului Boulogne-Sur-Mer, Pierre Vertadier - primarul orașului Poitiers, Alfred Fischler - director general al „Companiei Europene de Cereale”.

¹² <https://canord.presidency.ro/ro/istoric/istoricul-decoratiilor>

¹³ https://ro.wikipedia.org/wiki/Categorie:Decora%C8%9Bi_cu_Ordinul_Tudor_Vladimirescu

¹⁴ <https://lege5.ro/gratuit/geztoojugi/decretul-nr-292-1970-privind-conferirea-ordinelor-tudor-vladimirescu-meritul-stiintific-si-meritul-culturalv>

Comanda fost proiectată de sculptorul și gravorul român Nestor Culluri, șeful Catedrei de Sculptură și Modelaj a Facultății de Arhitectură, care a colaborat și cu Monetăria Statului. Reputat sculptor, a lucrat ani de zile cu sculptorul Ion Jalea, căruia i-a făcut lucrările, fiind cunoscut faptul că acesta nu-și putea folosi mâinile în urma unei invalidități, căpătată în primul război mondial.

Ordinul are forma unei stele cu zece fascicule inegale de raze. În medalionul cu coroane de lauri se află bustul lui Tudor Vladimirescu, cu inscripția 1821 TUDOR VLADIMIRESCU. Fundalul medalionului variază în funcție de clasă.

Numarul aproximativ al Ordinelor acordate: Clasa 1 - Aur si diamante - 3 (marcate) Argint aurit – 150, Clasa 2 -a - Aur si diamante - 10 (marcate) și Tombac – 250, Clasa 3-a, Argint - 50 (marcate) Tombac argintat – 1000, Clasa 4-a - Tombac argintat – 2000, Clasa 5-a - Tombac suflat cu bronz – 3500.

Versiunea diplomatica Clasa 1 - 30, aur si diamante(3); Clasa 2-a – 40; Clasa 3-a – 50; Clasa 4-a – 50; Clasa 5-a – 50.

Ordinul era organizat pe cinci clase¹⁵. Clasa I este placată cu aur roșiatic. O coroană de laur, deschisă în partea de sus, este țesută în cele șapte raze inferioare ale stelei, pe care există șapte pietre setate în stânga și în dreapta. Fundalul medalionului are culoarea stelei. Clasa a II-a corespunde cu cea a clasei I, dar fără coroană de dafin și fără pietre. Forma clasei a treia corespunde clasei a doua, dar fundalul medalionului este emailat în verde. În clasa a IV-a fondul de medalion este emailat în roșu și în clasa a V-a portocaliu. Pentru femei, ordinele existau într-o dimensiune redusă.

Banda pentru închiderea intermediară: clasa I: roșu cu o bandă centrală lată de 7 mm, clasa a II-a: roșu cu două dungi mediane aurii de 3 mm lățime, clasa a III-a: roșu cu trei dungi centrale aurii de 2 mm lățime, clasa a IV-a: roșu cu patru dungi centrale aurii de 1,5 mm lățime, clasa a V-a: roșu cu cinci dungi centrale aurii de 1,5 mm lățime¹⁶.

Nu au fost observate numere de serie. Singurele marcaje au fost observate pe exemplarele din aur sau din argint. Marcajele sunt "MS" pentru Monetaria Nationala si marcajul pentru aur (profilul unui barbat privind in stanga). Marcajele sunt aplicate pe revers si pe acul de prindere. Informatiile despre variante si mai ales cele despre exemplarele din aur au fost obtinute de la Mark si Carmen Paterson. Mark si Carmen au studiat arhivele existente la București si au discutat personal cu fosti directori ai Bancii Nationale si Monetariei si alti fosti demnitari comunisti¹⁷.

¹⁵ <http://www.ordersandmedals.ro/ordine-romanesti/rsr-socialist-republic>

¹⁶ *Phaleriscik*, Kurt Gerhard Klietman, Berlin 1975

¹⁷ <https://www.worldwar2.ro/colectionarul/Colectionarul-Roman-Nr3.pdf>

Ordinul „Tudor Vladimirescu, clasa I

Aceste distincții sunt foarte bine cotate în diverse licitații. Pe 9 iulie 2020, Ordinul „Tudor Vladimirescu”, clasa I, din aur, decorat cu diamante, în cutia originală, oferit de Nicolae Ceaușescu fostului ministru de externe George Macovescu, însoțit de brevet din aur galben 18 k; argint 925 (monturi diamante), 83 g (brut) d=7 cm¹⁸, a avut un preț de pornire al licitației de la 2800 Euro și a fost adjudecat cu 6000 Euro.

Împreună cu Ordinul „Tudor Vladimirescu” se acorda și Medalia „Tudor Vladimirescu” (au fost emise doar 2 clase). Medalia prezintă o buclă pentru suspensie, panglică, fața cu portretul capului și umerilor lui Tudor Vladimirescu îndreptat spre stânga, a purtând pălăria kalpak, reprezentată prinților după portretul postum de Teodor Aman, într-o margine circulară stilizată cu frunze de dafin; reversul cu stindardul valah în arc de cerc, cu inscripția „MEDALIA TUDOR VLADIMIRESCU” și anul „1821”.

¹⁸ <https://www.artmark.ro/en/auction/licitatie-de-aur-si-argint-369-2020/lot/ordinul-tudor-vladimirescu-clasa-i-din-aur-decorat-cu-diamante-in-cutia-originala-ofert-de-nicolae-ceausescu-fostului-ministru-de-externe-george-macovescu-insotit-de-brevet-en-49019>

Din anul 1990, prin adoptarea unei Hotărâri de Guvern, Monetăria Statului se organizează ca regie autonomă, în subordinea Băncii Naționale¹⁹.

În România, autoritatea emisionară de monedă de circulație este Banca Națională. Conform legii, ea este singura îndreptățită să stabilească materialul, datele tehnice și tirajul²⁰. Banca Națională a României este autoritate publică tutelară pentru regiile autonome, „Imprimeria Băncii Naționale a României” și „Monetăria statului”.²¹ Producția fizică de monedă de circulație este realizată de R.A. Monetăria Statului, unica legal abilitată să bată monedă de circulație și alte obiecte care conțin stema oficială a României. De asemenea, sistemul național de decorații al României cu modificări și completări este reglementat de LEGEA 29/2000.

În anul 2011, cu ocazia aniversării a 190 de la Revoluția de la 1821, BNR a emis o monedă din aur. Aceasta are valoare nominală de 100 lei, are ca titlu metal aur: 900/1000, greutate: 6,452 grame, dimensiune: diametru 21 mm, margine zimțată, calitate proof și un tiraj maxim de 500 de bucăți.

Avers: o compoziție sugerând trecerea Oltului de către pandurii lui Tudor Vladimirescu, inscripția în arc de cerc „ROMANIA”, stema României, valoarea nominală „100 LEI” și anul de emisiune „2011”²².

¹⁹ <https://www.monetariastatului.ro/istorie>

²⁰ <https://www.bnr.ro/BNR-%e2%80%93-Autoritate-publica-tutelara-16372.aspx>

²¹ Ibidem

²² <https://www.bnr.ro/page.aspx?prid=6137>

Revers: portretul lui Tudor Vladimirescu, un grup de panduri și o imagine de epocă a mănăstirii Tismana, anul „1821” și inscripția în arc de cerc „TUDOR VLADIMIRESCU”

Banca Națională a României a onorat personalitatea lui Tudor Vladimirescu cu prilejul bicentenarului revoluției din anul 1821. Tirajul aprobat pentru moneda din aur este de 1.000 de piese, pentru moneda din argint este de 5.000 de piese, pentru moneda din tombac cuprat este de 5.000 de piese, iar pentru moneda din alamă pentru colecționare este de 20.000 de piese²³.

Greutate neted 31,103 g aur(999) 35 mm; zimtat 31,103 g argint (999) 37 mm; zimțat 23,5g tombac 37 mm; Romania de 2 ori între 2 steluțe, 6,1 alamă 23,7 mm.

Aversul monedei din aur prezintă portretul și numele lui Tudor Vladimirescu, inscripția în arc de cerc „ROMANIA”, valoarea nominală „500 LEI”, anul de emisiune „2021” și stema României.

Reversul comun tuturor monedelor redă, în centru, monumentul de la Padeș și anul evenimentului aniversat, „1821”, în partea de jos, acvila de pe steagul lui Tudor Vladimirescu și, circular, inscripția: „200 DE ANI DE LA REVOLUTIA CONDUSA DE TUDOR VLADIMIRESCU”.

²³ <https://www.bnr.ro/Numismatica-726.aspx?arch=1>

De asemenea Monetăria Statului a emis produsul medalistic aniversar „200 ani de la Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu” – format din medalie însoțită de broșură și cutie tip carte. Are următoarele caracteristici:

- Medalia din argint: puritate 925‰ - diametru: 80 mm - greutate: 350 grame - calitate: patinată, tiraj fix: 40 bucăți;
- Medalia din aliaj de cupru: - diametru: 80 mm - calitate: patinată, tiraj fix: 60 bucăți²⁴.

Alte reprezentări medalistice.

La împlinirea a 200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu a fost bătută o medalie care are pe avers, în poziție centrală, chipul lui Tudor într-un medalion circular. Lângă portret, circular, este inscripția „TUDOR VLADIMIRESCU CONDUCĂTORUL REVOLUȚIEI DE LA 1821”. Cercul exterior este ocupat de o ghirlandă din frunze de laur. Reversul medaliei redă în poziție centrală o locuință tipic gorjeană sub care sunt trecuți anii 1780-1980. Sub

²⁴ <https://www.monetariastatului.ro/medalii-de-colectie?pgid=kkqhbttmq-b1e2d106-7982-4735-a7ca-802572d7dcc5>

ani este trecută denumirea TÂRGU JIU, sub această inscripție este o ghirlandă din frunze de laur. Pe o eșarfă ce înconjoară două treimi din medalie, în partea superioară este inserat textul: „200 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI TUDOR VLADIMIRESCU. Medalia este din tombac are diametrul de 60 mm, realizată de Monetăria Statului și gravorul care a realizat-o este Ștefan Grundinski²⁵.

Astăzi, atât imaginea lui Tudor Vladimirescu cât și cea a lui Nicolae Bălcescu, par că au intrat într-un nedrept con de umbră, contemporanii adoptând alte valori și simboluri la care se raportează. Într-o Europă a națiunilor nevoia de repere identitare este mai acută ca oricând și nutrim speranța că se va reveni cât de curând la cinstirea eroilor care au pus bazele formării Statului Național Unitar Român.

²⁵ *Jurnal insignografic*, coordonator prof Tiberiu Lelemen, Nr.9, Publicație anuală de informare insignografică editată de A.C.I.R., București, 2011, p.44-45

Contribuția Eroilor din Văgiulești, Județul Gorj, la întregirea României Mari

Raț Jana Daniela

Nu e datorie mai sfântă pentru un bun român, decât aceea de a iubi pământul strămoșesc, a-l apăra de cotropitori și de a cinsti memoria eroilor, cei care și-au dat viața pentru ca România să fie Mare și liberă între ale ei hotare strămoșești. Mărturie a jertfei eroilor români pentru glia strămoșească, pentru România Mare, sunt monumentele dedicate sacrificiului lor sau șiruri lungi de cruci cenotaf, ridicate de urmași lângă biserici, în cimitire, peste care s-au așternut uitarea, tăcerea și lichenii de piatră. Cu greu se mai zăresc sculptate în piatra dură numele celor care și-au dat supremul sacrificiu pentru Patrie și idealul neamului românesc, Unirea.

Pe Valea Motrului, în partea de sud-vest a Gorjului, la granița cu județul Mehedinți se află comuna Văgiulești, veche vatră de istorie și cultură românească. În componența acestei comune intră satele Covrigi, Văgiulești, Cârciu, Murgilești, Valea Motrului și Ungureni, sat întemeiat de românii ardeleni, fugiți peste munte datorită asupririi habsburgice din Transilvania.

Locuitorii acestei comune au participat la Războiul de Independență, la Războaiele balcanice și Primul Război Mondial, așa cum reiese din registrele de stare civilă aflate în arhiva Primăriei Văgiulești. Analizând cu atenție documentele de arhivă, remarcăm numărul mare de eroi, jertfa acestei localități la formarea României Mari. În satul Covrigi au existat 3 eroi ai războaielor balcanice și 77 de eroi ai Primului Război Mondial. Constatăm că o parte a acestor eroi au murit în prizonierat, în lagăre, că probabil au fost dați dispăruți și moartea lor a fost consemnată în registrul de stare civilă la o dată ulterioară, în urma parcurgerii procedurilor judecătorești sau prin confirmări ulterioare ale deceselor. Documentele analizate dovedesc că cel puțin 17 soldați din satul Covrigi au fost prizonieri și au pierit în Bulgaria, Macedonia, Ungaria, Germania, Albania, iar în cazul a 12 soldați nu este consemnat locul decesului, este trecut „nespecificat” sau „spital”. În cazul a 19 eroi din Covrigi decesul a fost înregistrat în 1919. Decesul unui număr de 34 de eroi din Covrigi a fost consemnat în registrul de stare civilă în perioada 1920-1926, probabil prin hotărâre judecătorească emisă de Judecătoria Slivilești, procedura standard pentru persoanele date dispărute după o perioadă de timp.

Cei mai mulți eroi au căzut la datorie pe teritoriul României, pe front, cu arma în mână sau în spitale, în urma rănilor și diverselor boli, printre care am remarcat tifosul, peritonită tuberculoasă, pneumonie, febră recurentă, tuberculoză pulmonară, paralizia inimii, nefrită și buterită acută, acest lucru fiind valabil și în cazul eroilor din satul Văgiulești, în pus, aici identificându-se și decese din cauze ca „cangrenă coapsă dreaptă, slăbeală generală, gripă infecțioasă, malarie, boală

coapsă stângă, îngroșarea sângelui”. Analizând locul decesului, se remarcă gradual evoluția frontului în perioada 1916-1918.

Jertfa acestor eroi ai neamului, locuitori ai satului Covrigi, a fost păstrată în memoria celor dragi, în documente de arhivă, în localitate nefiind ridicat niciun monument în amintirea lor, doar în curtea bisericii din Covrigi, probabil, familiile a patru eroi au ridicat un șir de cruci cenotaf, unde să aprindă o lumânare și să le păstreze memoria vie. Această informație am descoperit-o în lucrarea publicată recent, „Monumentele Gorjului – repere ale întregirii naționale”, scrisă de Prof.dr. Mrejeru Marcela și, ulterior, am mers împreună cu doamna profesoara de istorie pentru a le identifica la fața locului.

Pentru satul Văgiulești registrele de stare civilă aferente perioadei 1916 – 1926 consemnează un număr de 66 de eroi, decedați, ca și în cazul satului Covrigi, atât în prizonierat, în Bulgaria, Albania, Germania, Ungaria, cât și pe front, în Oltenia, Muntenia, Moldova, Dobrogea și Transilvania, eroii văgiuleșteni luând parte la toate marile bătălii ale Primului Război Mondial, aducându-și contribuția supremă la făurirea României Mari. În anul 1919 au fost înregistrate 17 decese ale soldaților, iar un număr de 23 de eroi din Văgiulești a fost consemnat în registrul de stare civilă în perioada 1920-1926, probabil, inițial au fost dați dispăruți. Din informațiile obținute de la secretarul primăriei Văgiulești, doamna jurist, Mișcodan Eliza, aflăm că o parte a acestor decese au fost declarate prin hotărâre judecătorească, emisă de Judecătoria Slivilești.

Se remarcă cazul eroului Dăncău Alexandru, soldat în regimentul 35 infanterie, vârstă nespecificată, care are ca loc de deces localitatea Topraisar, Dobrogea și al cărui deces a fost înregistrat în 1925, prin urmare, inițial fiind dat dispărut, iar ulterior fiind confirmat decesul.

O altă informație inedită, obținută din arhivă și registrele de stare civilă este aceea că tânărul erou Mateiescu Alexandru din Văgiulești a fost mobilizat și la vârsta de 18 ani a murit din cauze nespecificate în spitalul din „Oradia Mare”, decesul său fiind înregistrat în 1924, dar, având în vedere evenimentele istorice este foarte probabil să fi murit în 1918 sau 1919. Rămâne întrebarea, de ce decesul a fost înregistrat abia în 1924?

Cea mai mare parte a eroilor sodați identificați în arhiva comunei Văgiulești au făcut parte din Divizia I¹, Regimentele 17 și 57 infanterie, I Vânători, 2 Baterii de 75 mm și o baterie de obuziere de 105 mm, aflate sub comanda Generalului Ioan Dragalina, regimente mehedințene, ce au luptat eroic la Ozoina, Alion, Cocoșu, Metereze, Cerna, Jiu, până în Moldova la Răchitașul Mare, Cireșoaia, Gosna, Nămoloaia, în Dobrogea și Transilvania.

Pentru faptele de bravură de pe câmpurile de luptă, Regimentul 17 Mehedinți a fost decorat cu „Ordinul Militar Mihai Viteazul”, înființat în septembrie 1916 ². Cu ușurință remarcăm că eroii din Văgiulești și Covrigi au contribuit prin jertfa lor la renumele și faima Regimentului 17, regiment erou,

¹ Liviu Groza, *Fapte de arme ale mehedințenilor în primul război mondial (sub comanda generalului Ion Dragalina)*, în *Mehedinți – Istorie și cultură*, vol.II, 1980, p.395.

² „Istoria României în date”, București, 1972, p.303.

decorat pentru faptele de arme și spirit de sacrificiu. Jertfa mehedințenilor pentru înfăptuirea României Mari a fost de 12632 trupe și 93 de ofițeri³. Așadar, cei 80 de eroi din Covrigi și cei 66 din Văgiulești, fac parte din cei 12632 de mehedințeni, care au reprezentat jertfa de sânge a acestor meleaguri pentru înfăptuirea României Mari.

O informație inedită și deosebit de importantă, aflată din mai multe surse orale diferite și coroborată cu informații bibliografice, este aceea că în fața bisericii din satul Ungureni se găsește o parte din soclul unei cruci de piatră care avea montată o plăcuță de bronz inscripționată cu numele căpitanului Benedict Popescu. Această informație, cât și numele căpitanului Benedict Popescu, ne-a fost confirmată de preotul Negrea-Băbucă Ion din Văgiulești, de referentul cultural al Primăriei Văgiulești, Zoican Dumitru și de localnicul Laurențiu Mișcodan, care știa despre povestea acestui căpitan din spusele bunicii sale, azi decedată și care-i povestea și faptul că acesa era un bărbat deosebit de frumos. Preotul Negrea-Băbucă Ion, fiu al satului Văgiulești, ne-a mărturisit că știa de existența acestei cruci încă din copilărie și că părinții îi povestiseră că în „toamna lui 1916 căpitanul Benedict Popescu a fost împușcat de către nemți în locul numit Poieni, pe dealul dintre Văgiulești și Covrigi”. Data decesului nu o stie, dar, probabil, fusese trecută pe plăcuța de bronz de pe cruce, plăcuță care a dispărut prin anii ’80, un localnic fiind bănuît că ar fi sustras-o.

Analizând sursele bibliografice am aflat că căpitanul Benedict Popescu a făcut parte din Regimentul 57 infanterie, în lucrarea „Zile de sbucium și glorie pe Valea Jiului”, autorul Ion D. Isac menționează ca „... în Bălăcești află că o coloană inamică trece podul Jiului, cam la 500 de metri depărtare de ei. Compania Lt. Nicolăescu din 57, cu plotonul slt. Baloescu și plotonerul Popescu în linia I, atacă. Nemții răspund cu foc viu. Căpitanul Popescu Benedict vine în grabă cu compania sa, îngrămădesc nemții pe malul Jiului. Unii sar în apă, alții se predau, câți au încercat să treacă podul au rămas grămădiți, sub focul vitejilor de la Cerna, într-un morman de cadavre.”⁴

Așadar, în data de 4 noiembrie 1916, conform evenimentelor descrise, căpitanul Benedict Popescu era încă în viață, la Bălăcești, pe Jiu, decesul acestuia petrecându-se cel mai târziu în data de 9 noiembrie 1916 la Poieni – Văgiulești, deoarece la această dată armata germană ocupă întreg județul Mehedinți. Cert este că în memoria locuitorilor din Văgiulești povestea căpitanului Benedict Popescu este păstrată încă vie, numele acestuia fiind amintit încă, chiar și la peste un secol distanță, în condițiile în care plăcuța de bronz de la Ungureni, care amintea jertfa sa a dispărut cu peste 30 de ani în urmă, iar în arhiva Primăriei nu sunt alte date care să amintească momentul și nici localnic nu era.

Un alt erou, de care bătrânii satului își aduc cu tristețe aminte, chiar dacă nu a luptat în prima linie a frontului, ci în spatele frontului, ca partizan, în timpul ocupației germano-austro-ungară, a fost învățătorul Nicolae Popescu, colaborator

³ Volumul omagial *Eroii noștri, 1916-1919*, Arhivele Mehedinți, Drobeta Turnu-Severin.

⁴ Ion D. Isac, *Zile de sbucium și glorie pe Valea Jiului*, vol. I, Tipografia Bucovina, București, 1933, p. 136.

apropiat al lui Victor Popescu, care a fost executat de germani la Turnu Severin, alături de moșierul Mihai Cernăianu din Horăști și Ion Noroceă din Bolboși.⁵ Ocupația germano-austro-ungară, „una din cele mai întunecoase pagini din istoria modernă a acestui județ”, cum precizează cercetătorul Nicolae Chipurici, a început în județul Mehedinți în zilele de 8-9 noiembrie 1916 și a durat până în a doua decadă a lunii noiembrie, 1918.⁶

Este cazul să amintim că cele două localități, Covrigi și Văgiulești, făceau parte din unități administrativ - teritoriale diferite, registrele de stare civilă de la vechea primărie Covrigi aflându-se azi la Văgiulești, deoarece în urma reformei administrative din 1968 satul Covrigi aparține comunei Văgiulești, la fel și satul Murgilești care aparținuse anterior de Covrigi. În cazul registrelor de stare civilă de la Văgiulești, eroii consemnați sunt locuitori ai satelor Ungureni, Cârciu, Valea Motrului și Văgiulești. Ambele localități făceau parte din județul Mehedinți.

La fel ca și în cazul satului Covrigi, nici la Văgiulești nu este ridicat un monument în cinstea eroilor și din vizitele făcute în cimitirele din comună nu am identificat nicio cruce cenotaf, ceea ce face ca participarea la diverse activități și proiecte dedicate cinstirii eroilor, să fie cu atât mai importantă, ca faptele și numele celor ce s-au jertfit pentru țară, să nu fie date uitării.

Aportul locuitorilor din Văgiulești la efortul de război și la formarea României Mari este deosebit de important, mai ales că o parte din eroi au supraviețuit, întorcându-se acasă cu pieptul plin de decorații, cu amintiri dureroase, cu semne ale jertfei pe corp și în inimă, dar cu mândria de a fi participat la înfăptuirea unui vis de secole al românilor, formarea României Mari.

Pentru a încheia într o notă optimistă, vă prezentăm și povestea unui supraviețuitor al războiului, care a dus numele locurilor natale în capitala țării, București. Prin intermediul doamnei profesoare de limba română, Al Saleh Mariana, născută Moștieoru, am intrat în posesia câtorva fotografii de familie, a documentelor de identitate și naștere a ficei Zoe, ale străbunicului doamnei profesoare, Groaznicu Alexandru și ale soției acestuia, Ioana. Este povestea de viață a tânărului Alexandru din Văgiulești, care pleacă la război, apoi intră în corpul de jandarmi al garnizoanei București, ajungând până a face parte din membrii Gărzii Palatului Regal. Doamna profesoară, Al Saleh Mariana, ne-a relatat că posedă ca moștenire de familie un set de tacâmuri pe care străbunicul Groaznicu Alexandru le-a primit cu ocazia sărbătorilor de iarnă drept cadou de la familia regală. După instalarea regimului comunist, în 1948, Groaznicu Alexandru a fost condamnat la 6 luni de închisoare, după mărturisirile doamnei profesoare.

Fotografiile îngălbenite de timp, ne dezvăluie fiul de țăran văgiuleștean, supraviețuitor al războiului, ajuns jandarm la București, dar păstrându-și cu mândrie originea, evidentă mai ales în ținuta soției și a membrilor familiei, care se remarcă prin straiile populare autentice oltenești. O minunată maramă oltenească, cusută cu fire tricolore de mama jandarmului Groaznicu Alexandru, este păstrată și

⁵ Nicolae Chipurici, *Mehedințiul anilor 1916-1918 oglindit într-un valoros Memoriu Final*, în *Mehedinți, Istorie și cultură*, vol.II, 1980, p. 382.

⁶ Ibidem, p.379.

astăzi de familia doamnei profesoare Al Saleh Mariana, mărturie seculară a unor vremuri în care spiritul României Mari se plămădea.

Numele celor care au pierit pentru Patrie, locuitori ai Văgiuleștiului, de pe Valea Motrului, sunt cuprinse în tabelul cuprins la anexe, cu posibile erori, deoarece documentele, registrele de stare civilă din perioada 1913 - 1926, sunt afectate de trecerea timpului și nu se mai pot identifica cu certitudine, mai ales denumirile străine.

Poveștile trecutului, descoperite în arhive, în fotografii sau în mărturisirile orale ale membrilor familiilor celor care s-au jertfit și luptat pentru România Mare, reprezintă o comoară neprețuită, care trebuie relevată prezentului și lăsată moștenire urmașilor, deoarece prin exemplul de jertfă și sacrificiu, strămoșii ne-au lăsat o Patrie de iubit și apărât.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhiva Primăriei Văgiulești, registrele de stare civilă din perioada 1913-1926.
2. Ion D, Isac, „*Zile de sbucium și glorie pe Valea Jiului*”, vol. I, Tipografia Bucovina, București, 1933.
3. Nicolae Chipurici, „*Mehedințiul anilor 1916-1918 oglindit într-un valoros Memoriu Final*”, în „*Mehedinți, Istorie și cultură*”, vol.II, 1980.
4. Volumul omagial „*Eroii noștri - 1916-1919*”, Arhivele Mehedinți, Drobeta Turnu-Severin.
5. Mrejeru Marcela, „*Monumentele Gorjului – repere ale întregirii naționale*”, Editura Măiastra, Tg. Jiu, 2018.
6. Liviu Groza, „*Fapte de arme ale mehedințenilor în primul război mondial (sub comanda generalului Ion Dragalina)*”, în „*Mehedinți – Istorie și cultură*”, vol.II, 1980.
7. XXX, „*Istoria României în date*”, București, 1972.
8. Informații orale de la secretarul Primăriei Văgiulești, jurist Mișcodan Eliza.
9. Informații orale de la Mișcodan Laurențiu, localnic Văgiulești.
10. Informații orale de la Zoican Dumitru, referent cultural la Primăria Văgiulești.
11. Informații orale de la preotul din Văgiulești, Negrea-Băbucă Ion.
12. Informații orale și documente de familie obținute de la doamna prof. Al Saleh Mariana

ANEXE

LISTĂ EROI DECEDAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – COVRIGI

Nr crt	An înregistrare deces	Nume și prenume	Funcție Regiment	Vârsta deces	Loc deces	Cauză deces
1	1913	Busuioc Constantin fiul lui Ion și Maria	Soldat	26	Spital mixt corp I armată	Nespecificat
2	1913	Cercel Dumitru Fiul lui Petre și Maria	Soldat	Nespecificat	Spital Orhania militar Bulgaria	Nespecificat
3	1915	Mătu Gheorghe	Militar	22	Spital militar Severin	Nespecificat
4	1916	Bran Gheorghe fiul lui - și Maria	Caporal Reg 57 Infanterie	29	Ungaria	Plagă stângă în regiunea toracică
5	1916	Mătu Ion Fiul lui Gheorghe și Maria	Soldat Reg 1 Mehedinți	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
6	1918	Dascălu Constantin Fiul lui Pătruți și -	Soldat Reg 17 Infanterie	31	Nespecificat	Nespecificat
7	1918	Pavel Nicolae Fiul lui Gheorghe și Ana	Soldat Reg 17 Infanterie	22	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
8	1918	Mangluțescu Dumitru	Soldat Reg 17 Infanterie	26	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
9	1918	Giubalcă Ion Fiul lui Ion și Ioana	Soldat Reg 17 Infanterie	22	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
10	1918	Golea Constantin	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
11	1918	Golea Eugeniu Fiul lui Nicolae și	Soldat Reg 17	22	Cantona mentul	Nespecificat

		Aristița	Infanterie		Comunei Costești	
12	1918	Pampu Constantin Fiul lui Ion și Maria	Soldat Reg 17 Infanterie	28	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
13	1918	Dascălu Iancu	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
14	1918	Vălceanu Ion Fiul lui Florea și Ioana	Soldat Reg I Grăniceri	22	Bacău	Împușcat
15	1918	Talpă Dumitru Fiul lui - și Maria	Compania I Sanitară	37	Spital mobil nr. XI	Tifos astmatic
16	1918	Doichian Petre Fiul lui Constantin și Stanca	Soldat	42	Infirmeri a Dădești	Nespecificat
17	1918	Bălăcean Dumitru Fiul lui Gheorghe și Maria	Soldat contingent 1917	Nespecifi cat	Infirmeri e Vaslui	Peritonită tuberculoasă
18	1918	Ciuculescu Marin Fiul lui Marin și Ioana	Soldat milițian	44	Infirmeri a Dădești	Nespecificat
19	1918	Tucă Ilie Fiul lui Ion și Maria	Soldat	30	Infirmeri e improviz ată nr 27	Răni multiple la abdomen
20	1918	Corcoveanu Ion	Soldat	43	Infirmeri a batalionu lui din cătunul Zahana – Iași	Febră recurentă
21	1918	Militaru Ion Fiul lui Ion și Floarea	Caporal Reg 1 Artilerie	33	Spitalul Pechea	Tifos recurent cu pneumonie
22	1918	Ispas Ilie Fiul lui Florea și Ileana	Soldat Reg 1 Artilerie	26	Spitalul de evacuare nr 3 Sascut - Putna	Tuberculoză pulmonară
23	1918	Giubalcă Ion Fiul lui Constantin și Floarea	Sergent Reg I Roșiori	24	Spitalul de evacuare nr 15 Tecuci	Tifos
24	1918	Corlan Gheorghe Fiul lui Ioniță și	Soldat Reg 2 Artilerie	24	Spitalul Rasnov	Nespecificat

		Elisabeta				
25	1919	Ghizdăvin Ion Fiul lui Ștefan și Ioana	Soldat Reg 2 Grăniceri	26	Spitalul cercului subofițeri lor București	Nespecificat
26	1919	Tobă Stancu Fiul lui Gheorghe și Mihaila	Soldat Reg 57 Infanterie	35	Spital militar Hilița – Costuleni	Nespecificat
27	1919	Brânzan Constantin Fiul lui Gheorghe și Maria	Soldat Reg 57 Infanterie	36	Spital militar Hilița – Costuleni	Nespecificat
28	1919	Ciuconiu Gheorghe Fiul lui Florea și Elena	Soldat Reg 57 Infanterie	21	Spital militar Hilița – Costuleni	Nespecificat
29	1919	Doichian Dumitru Fiul lui Sandu și Elisabeta	Soldat Reg 57 Infanterie	26	Batalion ul de marș nr 15 Zeureni - Bacău	Nespecificat
30	1919	Codiță Constantin Fiul lui Petre și Paraschiva	Soldat Reg 57 Infanterie	21	Nespecificat	Nespecificat
31	1919	Grecu Constantin Fiul lui Constantin și Ileana	Soldat Reg 57 Infanterie	30	Spital	Tifos
32	1919	Ispas Ion	Soldat Reg 57 Infanterie	42	Cantona mentul Comunei Costești	Nespecificat
33	1919	Corcoveanu Ion Fiul lui Ion și Ioana	Soldat Batalion 15 pioneri	40	Comuna Telajna - Vaslui	Nespecificat
34	1919	Năstasie Ștefan Fiul lui Traian și Aneta	Soldat Reg 57 Infanterie	38	Spital militar Hilița – Costuleni	Nespecificat
35	1919	Pupăză Mihai Fiul lui Nicu și Marga	Soldat Reg I Mehedinți	28	Dealul Moșului	Împușcat
36	1919	Giubalcă Dumitru Fiul lui Constantin și Floarea	Soldat Reg 57 Infanterie	19	Spital militar temporar din Târgul Frumos	Nespecificat
37	1919	Onea Nicolae Fiul lui Gheorghe	Soldat Reg 57	19	Infirmeria	Nespecificat

		și Elisabeta	Infanterie contingent 1919		corpului din Dădești	
38	1919	Georgescu Petre Fiul lui Ion și Tudorița	Sergent sanitar Compania I sanitară C 1900	39	Spitalul de contagioș i 2	Nespecificat
39	1919	Cebuc Emanoil	Soldat Regiment 17 Mehedinți	25	Dealul Moșului	Nespecificat
40	1919	Pupăză Dumitru	Soldat Regiment 17 Mehedinți	22	Muntele Alion	Nespecificat
41	1919	Giea Ilie Fiul lui Ion și Rucsanda	Sergent Regiment I Cetate	Nespecifi cat	Spital Crucea Roșie Filiași	Nespecificat
42	1919	Ciuculescu Ion Fiul lui Marin și Ioana	Soldat Regiment 17 Mehedinți	29	Spital	Împușcat
43	1919	Vâlceanu Petre Fiul lui Florea și Ioana	Caporal Reg 57 Infanterie	32	Severin	Împușcat
44	1920	Corcoveanu Gheorghe	Soldat Reg I Artilerie Cetate	38	Spital Gustrov	Pneumonia
45	1920	Pupăză Ion	Sergent Reg 17 Infanterie	Nespecifi cată	Lagarul din Stargand	Nespecificat
46	1920	Doichian Dumitru	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespecifi cat	Lagărul din Feldbach	Paralizia inimii
47	1920	Găinariu Sterie Fiul lui Mihail și Ioana	Soldat Reg 42 Infanterie	Nespecifi cat	Spitalul nr 4 Tecuci	Nespecificat
48	1920	Giubalcă Ion Fiul lui Matei și Ancuța	Soldat	42	Spitalul Crucea Roșie Iași	Nespecificat
49	1921	Ispas Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	22	Prizonier fără alte specificaț ii	Nespecificat
50	1921	Ursu Dumitru	Soldat Reg 57 Infanterie	36	Bulgaria	Nefrită și buterită acută ??
51	1921	Săceanu Florea	Soldat Reg 57	21	Prizonier Ostffiyass	Pneumonia

			Infanterie		zonyfa	
52	1921	Stângaciu Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespecificat	Albania	Slăbire
53	1921	Corcoveanu Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespecificat	Lagăr	Nespecificat
54	1921	Dochian Gheorghe	Soldat Reg 5 Obuziere	Nespecificat	Tullus	Paralizia cordului
55	1922	Pătruți Constantin zis Ion	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespecificat	Prizonier Ostffiyass zonyfa	Nespecificat
56	1922	Ciuculescu Tache	Soldat Reg 1 Artilerie	Nespecificat	Prizonier Ostffiyass zonyfa	Nespecificat
57	1922	Dochian Gheorghe Fiul lui Petre și -	Nespecificat	28	Nespecificat	Nespecificat
58	1922	Căprioară Preda Fiul lui Mihai și Maria	Nespecificat	46	Spital depozit comunal Băicoi	Nespecificat
59	1923	Onea Ion Fiul lui Ion și Ioana	Soldat Reg 18 Infanterie	41	Spitalul militar de contagioși Băicoi	Tuberculoză pulmonară
60	1924	Mangluțescu Gheorghe	Nespecificat	Nespecificat	Prizonier Ostffiyass zonyfa	Nespecificat
61	1924	Ispas Ion	Nespecificat	Nespecificat	Moldova	Nespecificat
62	1924	Cercel Gheorghe	Nespecificat	Nespecificat	Petroșani	Nespecificat
63	1924	Grecu Constantin	Nespecificat	Nespecificat	Poiana Spinelui – Argeș	Nespecificat
64	1924	Ghigoară Ion	Nespecificat	Nespecificat	Spital Ploiești	Nespecificat
65	1924	Gonciulea Ștefan	Nespecificat	Nespecificat	Mejider – Ungaria	Nespecificat
66	1924	Bran Nicolae	Nespecificat	Nespecificat	Muntele Roburiș - Argeș	Nespecificat

67	1924	Brânzan Dumitru zis Popescu	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
68	1924	Mătu Constantin	Nespecificat	Nespecificat	Cojeasca – Iași	Nespecificat
69	1924	Gârbovan Nicolae	Nespecificat	Nespecificat	Câmpia Șoimului – Mehedinți	Nespecificat
70	1924	Bălăceanu Ion	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
71	1924	Ispas Dumitru	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
72	1924	Tucă Ion	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
73	1924	Pancea Ion	Nespecificat	Nespecificat	Ozfranza ifa - Ungaria	Nespecificat
74	1924	I.M. Corcoveanu	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat
75	1924	Pavel Ilie Fiul lui Ion și Elena	Soldat Reg 1 Roșiori	23	Spital Militar Regina Elisabeta	Nespecificat
76	1924	Ciolacu Gheorghe	Nespecificat	Nespecificat	Macedonia	Nespecificat
77	1924	Pampu Constantin	Nespecificat	Nespecificat	Moldova	Nespecificat
78	1925	Pătruți Constantin	Reg 57 Infanterie	28	Ungaria Ostffyass zonyfa	Nespecificat
79	1925	Dochian Gheorghe	Reg 17 Infanterie	Nespecificat	Spital Tullus - Germania	Nespecificat
80	1926	Ciriperiu Gheorghe	Soldat	Nespecificat	Nespecificat	Nespecificat

LISTĂ EROI DECEDAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – VĂGIULEȘTI

Nr crt	An înregistrare deces	Nume și prenume	Funcție Regiment	Vârsta deces	Loc deces	Cauză deces
1	1916	Gavrilescu Ioan fiul lui Pantelie și Domnica	Soldat Reg 57 Infanterie	31	Dealul Metereze - Ungaria	Lovitura cu arma de foc
2	1916	Văcărescu Dumitru fiul lui Nicolae și Ana	Caporal Reg 57 Infanterie	32	Dealul Metereze - Ungaria	Lovitura cu arma de foc
3	1916	Mihăilă Florea fiul lui Dumitru și Ana	Soldat Reg 57 Infanterie	34	Vilcea	Lovitura cu arma de foc
4	1918	Pancea Ioan fiul lui Alecu și Elena	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Spitalul Comp. 4 Sanitar	Tuberculoză pulmonară
5	1918	Munteanu Constantin	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
6	1918	Gavrilescu Vasile	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
7	1918	Gavrilescu Gheorghe fiul lui Pantile și Domnica	Soldat Reg 17 Infanterie	25	Spitalul militar Tg Frumos	Nespecificat
8	1918	Firuți Gheorghe fiul lui Dumitru și Maria	Soldat Reg 17 Infanterie	22	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
9	1918	Copaci Ioan	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
10	1918	Cârjean Ion fiul lui Constantin și Ana	Soldat Reg 17 Infanterie	22	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
11	1918	Botgros Ioan	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
12	1918	Crăciun Pavel fiul lui Grigorie și Floarea	Soldat Reg 17 Infanterie	25	Spitalul de tuberculoși	Nespecificat
13	1918	Căprioară Alexandru fiul lui Istrate și Ilinca	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespecificat	Spitalul de contagioși Galați	Nespecificat
14	1918	Mihăilă Nicolaie fiul lui Nicolaie și Ilinca	Soldat Regiment 1 Grăniceri	Nespecificat	Spital Bacău	Plagă glonte
15	1918	Udriște Gheorghe fiul lui Mihalache și Constantina	Soldat Reg 57 Infanterie	18	Infirmeria Dădești	Nespecificat
16	1918	Gonciulea Ștefan fiul	Soldat Reg	35	Spitalul	Tifos

		lui Mihai și Păuna	42/66 Infanterie		Dobrovăț - Vaslui	
17	1918	Gherghină Victor fiul lui Vasile și Joița	Batalionul de jandarmi Persești	21	Spitalul Iași	Nespecificat
18	1918	Botgros Ioan fiul lui Gheorghe și Smaranda	Soldat Reg 1 Artilerie	20	Rîmnicu Sărat	Nespecificat
19	1918	Strați Grigorie fiul lui Constantin și Maria	Soldat Reg 57 Infanterie	45	Centrul Sanitar Negri	Nespecificat
20	1918	Crăciun Nicolae fiul lui Nicolae și Maria	Soldat Batalionul I	21	Valea Bradului – Tg Ocna	Lovit de gloanțe inamice
21	1918	Bârsilă Grigorie fiul lui Ghiță și Maria	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespeci ficat	Infirmeria Balca	Nespecificat
22	1918	Craiu Ioan fiul lui Roman și Elisabeta	Soldat Reg 17 Infanterie	21	Spitalul Regina Maria, comun Cotofanesti, Putna	Nespecificat
23	1918	Gonciulea Zaharia fiul lui Matei și Maria	Soldat Reg 57 Infanterie	30	Infirmeria Dădești	Nespecificat
24	1918	Negrea Dumitru	Soldat Regimentul 1 Vânători	Nespeci ficat	Vârful Negru, Zăroaga	Râni
25	1918	Soare Constantin fiul lui Dumitru și Stanca	Soldat Regimentul 1 Vânători	41	Grozești, Valea Oituzului	Nespecificat
26	1918	Săbiescu Ioan	Sublocotenent Reg 41/71 Infanterie	24	Valea Uria – Vâlcea	Nespecificat
27	1919	Tismănariu Dumitru fiul lui Ion și Maria	Soldat Reg 57/58 Infanterie	Nespeci ficat	Infirmerie Costești, Vaslui	Nespecificat
28	1919	Buzgure Ion fiul lui Gheorghe și Paraschiva	Soldat Reg 57 Infanterie	25	Spital Regina Maria – Iași	Cangrenă coapsă dreaptă
29	1919	Soare Ion	Soldat Reg 57 Infanterie	26	Spital Regional Mircești - Roman	Nespecificat
30	1919	Găinariu Gheorghe	Caporal Reg 57/58 Infanterie	Nespeci ficat	Spital mobil	Plăgi umăr, coapsă, torace
31	1919	Săbiescu Gheorghe fiul lui Ion și Maria	Caporal Reg 57 Infanterie	34	Vâlcea	În luptă
32	1919	Jugănaru Dumitru	Soldat Reg 57 Infanterie	31	Vâlcea	În luptă
33	1919	Neagoe Constantin fiul lui Petru și Paraschiva	Sergent Reg 57 Infanterie	31	Spital Temporar Govora	Boală
34	1919	Băzăluică Dumitru	Soldat Reg 57	33	Infirmeria	Gripă

		fiul lui Ignat și Maricha	Infanterie		Batalionului Zaharna, Iași	infecțioasă
35	1919	Mihăilă Ioan fiul lui Constantin și Joița	Soldat Reg 57 Infanterie	21	Spital Militar Sat Ilița	Nespecificat
36	1919	Săbiescu Gheorghe fiul lui Ghiță și Ioana	Soldat Reg 57 Infanterie	35	Spital Turnu Măgurele	Nespecificat
37	1919	Pancea Constantin fiul lui Alecu și Elena	Caporal Regiment 5 obuziere	24	Spital Militar Divizia 1	Nespecificat
38	1919	Imoșianu Ioan	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
39	1919	Lascu Ion fiul lui Gheorghe și Alesandrina	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
40	1919	Ispas Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
41	1919	Cicoare Florea	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
42	1919	Mărgineanu Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	20	Cantonamentul Comunei Costești	Nespecificat
43	1919	David Ioan	Soldat Reg 17 Infanterie	26	Luptele din Câmpul Severinului	Nespecificat
44	1920	Boștinariu Ioan	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespecificat	Lagăr de români din Tîrgoviște	Pneumonie
45	1920	Găinaru Constantin	Soldat Reg 57 Infanterie	32	Lagăr de prizonieri Lamstdarf	Nespecificat
46	1920	Busnilă Nicolaie fiul lui Ion și Maria	Soldat Reg 57 Infanterie	35	Luptele de la muntele Popovici, Argeș	Lovit de glonț
47	1920	Buzgure Ioan fiul lui Gheorghe și Paraschiva	Soldat	25	Spital Regina Elisabeta	Boală ... coapsă stângă
48	1920	Vlăduți Mihai	Soldat Reg 58 Infanterie	25	Dealul Gornicelu	Ucis prin armă de foc
49	1920	Bulum Ilie fiul lui Constantin și Elisabeta	Soldat Reg 17 Infanterie	26	Luptele din Câmpul Severinului	Lovit de gloanțe inamice
50	1920	Botgros Tudor fiul lui Nicolae și Maria	Batalionul 75 Miliții	43	Spital de contagioși nr 1	Malarie
51	1921	Firuț Ilie	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespecificat	Lagărul Ostffyasszonyf a	Nespecificat
52	1921	Mateiescu Ion	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespecificat	Prizonier	Tuberculoză pulmonară

53	1921	Gherghină Petre	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespeci ficat	Lagărul Ostffyasszonyf a	Nespecificat
54	1922	Buzgure Ion	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespeci ficat	Colmar	Disenterie
55	1922	Botgros Gheorghe	Reg 1 Vânători	Nespeci ficat	Bulgaria	Nespecificat
56	1923	Rădoi Gheorghe	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespeci ficat	Lagărul Ostffyasszonyf a	Slăbeală generală
57	1923	Gonciulea Gheorghe	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespeci ficat	Kattorvik	Nespecificat
58	1923	Norocea Bran	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespeci ficat	Lagărul Ostffyasszonyf a	Intoxicarea sângelui
59	1923	Crăciun Vasile fiul lui Ion și Nastasia	Soldat	21	Spital Parmizonci Bălți	Tubrculoză pulmonară
60	1924	Mateiescu Alexandru	Mobilizat	18	Spital Oradiei Mare	Nespecificat
61	1925	David Ion	Soldat	Nespeci ficat	Lagăr Ploiești	Nespecificat
62	1925	Mihăilă Gheorghe	Soldat Reg 17 Infanterie		Lupușna - Albania	Nespecificat
63	1925	Dăncău Alexandru	Soldat Reg 35 Infanterie	Nespeci ficat	Topraisar Dobrogea	Nespecificat
64	1925	Firuți Ilie	Soldat Reg 57 Infanterie	Nespeci ficat	Lagărul Ungaria Ostffyasszonyf a	Nespecificat
65	1925	Mihăilă Gheorghe	Soldat Reg 17 Infanterie	Nespeci ficat	Lagăr Albania	Nespecificat
66	1926	Pașiogeanu Nicolaie	Soldat	nespecif icat	Prizonier Germania	Nespecificat

Receptarea Primului Război Mondial de către scriitori și cinești Experiența frontului în literatura universală.

Negrea Nicolae

Încă de la prima scriere literară păstrată a umanității, *Epopeea lui Ghilgameș*, de origine sumero-babiloniană, literatura a constituit o mitizare a realității sub principiul creator al autorului, valorificând aspecte umane însemnate pentru observarea psihologiei generale, cât și pentru exprimarea credințelor, a perspectivei epocii și a evoluției sale în plan mintal și spiritual. Aceeași situație este aplicabilă și în cazul filmografiei, în care, de la apariția filmului mut și a exploatarea conceptului de montaj instaurat de cunoscutul regizor David Griffith, până la proiectarea actuală a unui scenariu prin prisma efectelor speciale de natură vizuală și sonoră, filmul demonstrează firul concret de desfășurare a evenimentelor și cunoașterii speciei umane din viziuni diverse. Totuși, concretizând un ansamblu de mărturii viabile, aceste două ramuri primordiale ale artei, una datând din mileniul al III-lea î.Hr. și alta apărută simultan cu progresul tehnologic uluitor, consacrată fiind mai târziu, au surprins și momente critice ale umanității, unul dintre acestea desemnând Primul Război Mondial sau Marele Război.

Început aproximativ dintr-o eroare, Primul Război Mondial s-a caracterizat îndeosebi prin a fi mai sângeros și mai primitiv decât orice alt conflict internațional de până în acel moment. De-a lungul a câtorva decenii, istoricii au încercat să stabilească care au fost cauzele primului conflict cu adevărat global, conștientizând importanța analizării aspectelor psihologice ale epocii și ale personalității liderilor vremii. Primul Război Mondial a izbucnit în urma asasinării arhiduceului Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austro-ungar, de către un naționalist sârb, pe nume Gavrillo Princip la 28 iunie 1914 la Sarajevo.

28 iunie 1914, la SaOamenii care au pornit la luptă în august 1914 considerau că războiul se va întinde pe durata a câtorva săptămâni sau, în cea mai cumplită situație, câteva luni. O parte minoră din cei implicați a reușit să prevadă măcelul dezastruos care urma să schilodească bătrâna Europa în următorii patru ani. În fapt, cei mai mulți oameni de stat din ajunul Marelui Război se comportau asemenea unor actori dintr-o tragedie greacă. Liderii vremii au încercat în mod repetat să se ferească de povara generată de responsabilitatea declanșării războiului și să învinovățească în mod nejustificat Providența necruțătoare pentru repercusiunile catastrofale. Atitudinea lor fatalistă i-a influențat și pe istorici, mulți considerând că izbucnirea conflictului a fost cauzată de evenimente situate în ierarhia înțelegerii dincolo de controlul oamenilor.

Din acest punct de vedere, autorul american John G. Stoessinger, profesor de diplomatie globală la Universitatea din San Diego, a contrazis opinia respectivă în cartea sa, *Why Nations Go to War*¹, publicată în 1974, unde proclamă, prin variate tehnici ale argumentației, faptul că izbucnirea Primului Război Mondial nu a reprezentat o fatalitate, ci rezultatul direct al deciziilor neinspirate luate de oameni aflați în poziții cheie. În majoritatea cazurilor, aceste personalități

importante nu își exercitau influența rău intenționați, deși erau lipsiți de empatie. Dominați de spaimă și căzuți în capcana autoamăgirii, liderii Marilor Puteri au inițiat decizii bazate pe o percepție greșită a realității, idee observată și analizată de către autorul american Stroessinger, ce critică opinia mecanicistă, împărtășită de mulți istorici, conform căreia războiul a fost declanșat de sistemul de alianțe, care a împărțit Marile Puteri în două blocuri rivale. Spre exemplu, susține profesorul american, la începutul lunii iulie 1914, Germania își susținea aliatul austro-ungar, care dorea să pedepsească Serbia pentru asasinarea moștenitorului tronului Austriei. Însă, până la sfârșitul aceleiași luni, când era clar că acțiunile Vienei determinau mobilizarea generală a Rusiei, în sprijinul Serbiei, Kaiserul a încercat să domolească pretențiile austrieșilor. Dacă eforturile sale ar fi avut succes, sistemul de alianțe ar fi putut preveni războiul.

Astfel, în activitatea artistică universală, o pondere importantă o aveau situația soldaților plecați pe front, sistemul de alianțe politice internaționale, dar și economia rurală și urbană și organizarea administrativă a statelor implicate în conflict. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, acestea au căpătat o și mai mare însemnătate, însă tocmai catalizatorul a impus anumite constrângeri centrelor de editură ca urmare a contextului delicat ce implica o anumită prudență în abordarea temei războiului și a necesității mobilizării. Experiența Primului Război Mondial a lăsat amprente nu numai în ceea ce reliefează situația economică, politică și socială, ci și în experiența artistică și literară a numeroși oameni de cultură interesați de amploarea și de chintesența fenomenului. Traumele combatanților, ororile săvârșite în timpul războiului, șocul provocat de acest eveniment nefast au fost transpuse într-o manieră verosimilă, autentică, plină de tragism, de autorii emblematici ai literaturii universale în creațiile lor, unele canonizându-se.

Spre exemplu, arhicunoscutul scriitor american Ernest Hemingway, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1954, și recomandat de puternica influență exercitată asupra literaturii contemporane, alege să nu își finalizeze studiile în urma absolvirii școlii secundare, instalându-se așadar în Kansas City, unde se angajează ca reporter la ziarul Kansas City Star. Această decizie reprezintă debutul pentru viitoarea sa carieră de jurnalist de război². Astfel, în 1918, clipă în care Primul Război Mondial se afla în plină desfășurare în Europa în ciuda eforturilor lui Woodrow Wilson de a păstra America departe de marea conflagrație, aceasta alăturându-se în 1917 Aliaților în lupta împotriva Germaniei și Austriei, Hemingway se înrolează ca voluntar în formațiile auxiliare ale Crucii Roșii americane și este repartizat într-o unitate de ambulanțe care acționa pe frontul din Italia în luna aprilie a anului 1918. Rănit de explozia unui obuz în apropiere de Fossalta di Piave, meritele sale sunt răsplătite, devenind distins cu decorațiile italiene *Medalia d'Argento al Valore Militare* și *Croce al Merito di Guerra*. În ceea ce privește stilul scriiturii individuale, creația sa literară, cumulată într-un întreg felurit și deosebit prin interferențele tematice elaborate, se compune ca sursă de inspirație dintr-o experiență existențială profundă și originală, relatându-se "lucrurile cele mai simple în modul cel mai simplu", într-o proză energetică, aspră,

dură, cu o considerabilă economie a mijloacelor stilistice și susținută de un ton colocvial.

Primul contact al tânărului Hemingway cu ororile și grotescul războiului s-a realizat chiar în ziua sosirii sale la Milano, când o fabrică de muniție a fost bombardată, iar el a trebuit să transporte la o morgă improvizată numeroase resturi de corpuri umane. Pe 8 iulie 1918, la doar câteva săptămâni de război, a fost grav rănit, explozia puternică punându-l în stadiul inconștienței, ucigând un soldat italian și altuia smulgându-i picioarele. Dintr-o scrisoare adresată tatălui lui Hemingway, scrisă de unul dintre camarazi, reiese că, deși rănit, cu peste 200 de schije înfipte în picioare, Ernest a reușit să transporte un alt soldat accidentat la postul de prim-ajutor. Pe drum, picioarele i-au fost ciuruite de mai multe gloanțe de mitralieră, curajul și sacrificiul personal fiind recompensate de către Guvernul Italian, cu Medalia de argint, însoțită de următoarele cuvinte: "Grav rănit de numeroase schije, cu un admirabil spirit de fraternitate și preocupat mai întâi de soldații italieni răniți și acceptând să fie evacuat abia după ce camarazii lui grav răniți au ajuns în siguranță"². Cum a descris el acest moment: "*Am auzit unul dintre acele zgomote puternice obișnuite pe front. Apoi am murit. Mi-am simțit sufletul sau altceva părăsindu-mi trupul, ca și cum ai trage de colțul unei batiste de mătase să o scoți din buzunar. A zburat în jur, s-a întors la mine, a plecat din nou și m-am trezit*"⁴. Aceste momente cumplite, crâncene și dureroase, recuperarea într-un spital din Milano, inclusiv relația pe care a avut-o cu asistenta lui, au constituit un veritabil incipit pentru celebrul roman *Adio, arme*.

"Când oamenii înfruntă cu atâta curaj lumea, ca să-i frângă, lumea trebuie să-i omoare, și, firește, îi omoară. Lumea frânge pe fiecare și după aceea la mulți locul în care au fost frânți se-ntărește. Dar pe cei care nu se lasă frânți îi omoară. Îi omoară fără deosebire și pe cei foarte buni, și pe cei foarte blânzi și pe cei foarte viteji. Și dacă nu te numeri printre aceștia, poți să fii sigur că te va omori și pe tine, numai că nu e nicio grabă anume."

Deși poartă aparența unei frumoase povești de dragoste pe fundalul cenușiu al războiului, romanul „Adio, Arme” semnat de Hemingway concentrează un manifest împotriva absurdității și a lumii dezumaniza(n)te numite război, concretizând povestea omului rațional, vizionar și observator, care înțelege că mai presus de ambițiile celor care incită la lupte inutile se întruchipează împlinirea sa, care se poate realiza pașnic, fără arme și fără cadavre. Dacă în alte romane dedicate războiului se aduce în prim-plan drama colectivă, menită zdrobirii micilor dureri ale individului, Hemingway accentuează importanța frământărilor lui și ale camarazilor săi, demonstrând că dorul, dorințele și speranța rămân realități chiar și atunci când pământul pare să se dezintegreze într-un spațiu al declinului.

Acțiunea se fixează sub umbra Primului Război Mondial, locotenentul Frederick Henry, un american înrolat în serviciul medical al armatei italiene, oscilând permanent între experiența războiului și experiența spirituală, a iubirii, Henry proclamând experiența amoroasă drept cea limită, în care ființa umană își regăsește esența. Va primi, bineînțeles, medalia de argint, distincție oferită de obicei celor mai viteji, chiar și celor care refuzau să fie îngrijiți în favoarea celor

mai grav răniți, refuz pe care nu îl face cu atât de multă convingere, după cum recunoaște în fața amicului său chirurg Rinaldi. Odată cu reîntoarcerea pe front, totul se reechilibrează, forța și viteza evenimentelor venind parcă din însăși nevoia autorului de a nu se amăgi cu o existență care îndeplinește așteptările și speranțele intrinseci și de a o înfrunta pe cea care presupune experiența eșecului, a coborâșului și a funebrului vieții. Locotenentul, alături de noua echipă, trebuie să ducă trei ambulanțe la un alt punct militar, dar sătul de timpul pierdut într-o coloană generată de vremea tulbure și de retragerea trupelor, va lua decizia care îi va schimba radical viața: iese din șir și se alătură unui drum lateral, cu speranța arzătoare că vor ajunge unde trebuie. Nu o fac, e pus în situația de a răspunde violent și necugetat în fața neascultării unui ordin, pierzând un om drag, se confruntă cu încercarea trădării și cu o meschinărie a poliției militare care, sub false argumente, îi execută pe ofițeri. Fuga îl va aduce în Elveția, unde va întocmi deznodământul acestui manifest indirect și viu împotriva războiului din considerente cât se poate de viabile și în concordanță cu viața tihnită, care denotă semnificația sintagmei de intitulare „Adio, arme”. Învățătura oferită prin exemplul personal al lui Henry se dezvoltă în ideea că sustragerea de sub sisteme opresive spiritual nu este realizabilă treptat și în liniște, ci brusc și cât mai brutal. După ce întreg tumultul exterior se va fi finalizat, chiar cu perspectiva celei mai crunte deziluzii la orizont, ca specie umană și în temeiul condiției noastre, suntem datori nouă înșine să continuăm traseul existențial propriu, să găsim un sens acțiunilor și gândurilor asumate.

„Prin Erich Maria Remarque, lumea a câștigat un mare scriitor. El este un maestru de prim rang, un om care poate îmblânzi limbajul. Indiferent dacă scrie despre oameni sau despre natura încremenită, fraza lui rămâne plină de sensibilitate, fermă, hotărâtă.

Raportându-mă la complexitatea literaturii de sorginte germană, schijele ce i-au afectat mâinile scriitorului german **Erich Maria Remarque în timpul Primului Război Mondial**, au reprezentat o piedică în ascensiunea sa spre o remarcabilă carieră de pianist. Înrolat în 1916 și pregătit pentru luptă timp de câteva luni, a fost prin urmare trimis pe frontul de vest. Mizeria, pericolul întâlnit la tot pasul, dezumanizarea, grotescul, peisajele maladive, sarcinile dificile pri- mite și intemperiiile din cele cinci luni petrecute pe front s-au concretizat într-un coșmar de nesu- portat pentru tânărul de 19 ani. Remarque, grav rănit și transportat la Spitalul St. Vincenz din Duisburg, cunoaște așadar sfârșitul personal al războiului. Ororile i-au provocat trăiri puternice, care s-au cerut așternute pe hârtie, ameliorate prin sentimentul desăvârșirii actului creator, fragmente esențiale dintre ele regăsindu-le în romanul **“Im Westen nichts Neues”** (“Pe frontul de vest nimic nou”), ecranizat în 1930 sub titlul “All Quiet on the Western Front”². În 1918, Remarque a fost redeclarat apt pentru front, dar patru zile mai târziu s-a semnat armistițiul. Ca scriitor, Remarque, criticat de socialiștii germani, a fost acuzat că nu a reușit să glorifice militarismul german, incluzându-se în grupa artiștilor și intelectualilor persecutați, reprimați.

Publicată în Germania în anul 1929 (cu titlul *Im Westen nichts Neues*), *Pe frontul de vest nimic nou* va deveni „fără îndoială, cea mai bună poveste despre

Primul Război Mondial”³, ce simbolizează, așa cum opina Remarque, faptul că „umbra războiului plutește asupra noastră mai ales când încercăm să-l uităm. În clipa când m-a izbit acest gând, am început să scriu.”⁴ În ciuda caracterului substanțial și autentic al romanului, după nici trei ani, cartea și filmul sunt interzise de regimul nazist, sub pretextul că ar aduce prejudicii națiunii germane. Din cauza sau datorită faptului că este rănit pe front, Remarque este retras din linia teatrului de război, concentrându-se pe scris, urmând să se întoarcă după refacere, ca apoi să renunțe la armată și la toate decorațiile care nu-i făceau cinste. Capodopera *Nimic nou pe frontul de vest* are ca pilon devotamentul tinerilor pentru țară pentru generația lor, războiul înseamnând glorie, eroism, templul unde băieții se maturizează. Odată cu începutul înfruntării și cu intrarea în tranșeele morții, iluziile tinerilor se destramă. **Paul Bäumer**, figură centrală și vocea auctorială, va prezenta cronologic evenimentele petrecute în luptă. Pe măsură ce războiul se prelungește, văzându-și apropiații doborâți de gloanțe unul câte unul, Paul încearcă să supraviețuiască îmboldit de un singur gând: trebuie să lupte împotriva unui principiu distructiv, care conduce la moarte tineri de aceeași vîrstă, îmbrăcați în uniforme unor armate potrivnice. Tinerețea arzătoare și dorința fiecărui tânăr de a fi cel mai superior în viteză se stinge atunci când tovarășii de luptă sunt răniți sau mor sfărtecați de obuzele inamicilor. Cu o luciditate stranie, aproape inumană, Bäumer descrie meta-lic întregul haos și mizeria în care soldații trebuiau să aștepte să-și piardă viața și dacă dincolo de această așteptare se afla ceva, era faptul că dorul familiilor și al reîntoarcerii le stăpânea sufletele. Dorința de a trăi. Bäumer își dă seama rapid că discursul patriotic de-acasă nu se potrivește cu cel de pe front și că trebuie să renunțe la conștiință pentru a supraviețui, eliberându-și instinctul primar. Remarque evidențiază în rândurile sale modul în care permisiile devin mai dureroase decât gloanțele trase în carnea colegilor, mai dureroase precum urletele cailor nevinovați și răniți de asaltul obuzelor. Cumva, artificiul de a relata detalii cu un anumit simbolism referitor la suferința animală amintește și de tehnica descrierii utilizată de Gustave Flaubert în jurnalul său de călătorie. Permisiiile sunt, așadar, crudele clipe care te determină să te întrebi dacă te mai poți numi om, chiar dacă ești biped. Remarque pomenește de modul în care cei de pe front se întorc acasă fără existența unui plan de viitor. Viitorul se va termina o dată cu războiul. O dată cu moartea, pe front se instalează și singurătatea și, nu în ultimul rând, indiferența de a trăi sau nu. Pe parcursul unei scene, Paul își duce pe brațe unul dintre camarazi într-unul din corturile sanitare și îl privește cum se stinge. Nu prietenul lui a murit, ci doar un alt om, fiindcă războiul nu include relațiile interumane, ignoră și desconsideră existența dinainte de front. Războiul denumeste prezentul și dincolo de el se întocmenște nimicnicia, reprezintă imposibilitatea de reîntoarcere la viața civilă, normală, distrugând-o iremediabil de-a lungul unei întregi generații.

„Acum, suntem obosiți, deprimați, secătuiți, deznădăcinați și fără speranță. Nu ne vom mai putea regăsi în nimic de-acum încolo. Nici nu ne vor înțelege, căci înaintea noastră avem o generație care a trăit, ce-i drept, împreună cu noi, anii de aici, dar care a avut înainte un cămin, o profesie și acum revine la ele, și va uita războiul; iar după noi avem o generație, asemenea nouă în trecut, dar care ne va fi

străină și ne va înlătura. Am pierdut orice sentiment de solidaritate, nu ne mai recunoaștem atunci când vreunul dintre noi trece pe sub privirile noastre de animale hăituite. Suntem morți fără simțire, morți care, grație unei scamatorii, a unei magii periculoase, mai pot încă alerga și ucide. Un tânăr francez rămâne în urmă, îl ajungem, ridică mâinile, într-una mai ține încă revolverul – nu se știe dacă vrea să tragă sau să se predea –, o lovitură de lopată îi sfârtecă fața...”¹

Analizând complexitatea și importanța literaturii ruse, **Boris Leonidovici Pasternak**, poet și scriitor evreu rus, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1958, interesat de problematica filosofică și de domeniile variate ale artelor, străbate calea literaturii prin impunerea în universul acesteia prin lucrarea monumentală „Doctor Jivago”. Ideea romanului este aceea că oricâte slujiri aduce omul acestei lumi, prin faptele sale rele, lumea rămâne tot frumoasă și această puritate este imposibil de biruit, fiindcă reprezintă creația lui Dumnezeu. În romanul lui Boris Pasternak, suferința și fericirea se amalgamează într-o esență superioară, a sublimului, a frumuseții de dincolo de Bine și Rău.

Personajul central al romanului este doctorul/poetul Yuri Andreievich Jivago, al cărui destin îl urmărim dinaintea izbucnirii revoluției până la final. După moartea mamei sale, crescut la Moscova de unchiul său, hotărăște să urmeze facultatea de medicină, unde o va cunoaște pe Tonia. Meseria de doctor îl duce pe Jivago pe front, unde o reîntâlnește pe Lara, cunoscută trecător în copilărie, căsătorită cu Pasha Antipov, un soldat dispărut la acea vreme. Deși atras de Lara, doctorul se întoarce la familia rămasă în Moscova. Vremurile tulburi și situația financiară precară determină familia Jivago să părăsească orașul și să se îndrepte spre Varynoko, la o reședință mai veche a familiei Toniei. Călătoria cu trenul apare ca lungă și dificilă, Pasternak redând verosimil atmosfera de Rusie acoperită de zăpadă, aflată în plin de război. Trenul este doldora de oameni care fug din calea trupelor armate, refugiindu-se în munți. Ajunși la destinație, Yuri își redescoperă vechea pasiune, poezia, și începe să frecventeze biblioteca localității vecine. Acolo o reîntâlnește pe Lara, alături de care va locui timp de câteva săptămâni. Când decide însă să se reîntoarcă la familie, este capturat de armată și forțat să îi îngrijească pe militarii răniți în lupte. Reușește într-un final să fugă, se reîntoarce la Lara, a cărei familie este exilată la Paris. Cartea nu cuprinde atât de mult o poveste de dragoste, cât efectele revoluției, și ulterior ale războiului asupra destinului oamenilor și asupra societății, în general, surprinzând cu relatarea anumitor episoade ale istoriei Rusiei și punând cititorul să reflecteze la cauzele și ororile războiului. Descrierile metaforice, dialogurile poetice și numărul mare al personajelor nu o înscriu ca o lectură ușoară. Pasternak introduce atât de multe caractere în roman, încât devine dificil să le reții, alcătuind împreună o imagine completă a societății acelor vremuri. Despre Jivago, autorul declară că a fost scrisă dintr-un sentiment de datorie față de semenii săi de a ilustra imaginea apocaliptică a războiului. Judecând după cele spuse, Pasternak e departe de adevăr – căci tocmai vremurile par așa distante de real. Se concretizează un mare adevăr într-o declarație a poetului de după roman – „asta e cea mai mare problemă a mea – lipsa de timp”¹. Iată că nu numai după, ci și în timpul cărții, cel interior, se simte acut acest gol –

timpul există doar ca structură – o structură foarte rigidă, menită parcă să claustreze aspectul cu adevărat plăcut, și care e limbajul poetic, colorat până în măduva cuvintelor cu un idealism rar.

În concluzie, Primul Război Mondial a dat naștere unei literaturi. Se consideră că poezia era reprezentativă, dar, în esență, romanul este cel care transmitea cel mai bine experiența războiului. Această experiență ajunge filtrată și redată ținând mai degrabă seamă de momentul în care apare opera, ce relație se stabilește între realitate și viziunea romanul. De multe ori devine o formă de stereotip. S-au realizat inclusiv studii și reiese că toți autorii au fost victime, romanele fiind filtrate și dobândind o entitate proprie. Filmele au adoptat o atitudine și mai simplificatoare. Literatura de război este extraordinar de diversă, de la memoriile unui soldat german, până la momente pacifiste, manifestându-se internaționalism, dar și naționalism profund. Așadar, Marele Război, privit ca un instrument de mobilizare intelectuală, în lipsa lui apărând o apatie culturală, este considerat de asemenea o manieră de vindecare a acestor fracturi tot mai existente în sânul societăților combatante. Războiul - o catastrofă ce distruge umanitatea și valorile tradiționaliste.

Note:

¹ *Adio, arme*, Ernest Hemingway, Editura Polirom, 2009, în traducerea lui Ionuț Chiva, pag. 98

² 7 *Capodopere ale filmului mut*, T. Carnafil, Editura Meridiane, 1966, pag. 34

³ John C. Stoessinger, 1978, St. Martin's Press, pag. 65

⁴ Laureat al Premiului Pulitzer, 1953

⁵ Ernest Hemingway, letters to his family, 1901-1957, pag 95, p. 6

⁶ *Adio, Arme*, Ernest Hemingway, Editura Polirom, 2009, în traducerea lui Ionuț Chiva, pag. 5

⁷ ***Pentru cine bat clopotele*, Ernest Hemingway, Editura Polirom 2014, pag 78, p. 6**

⁸ *The New York Times Book Review*, 2001, accesat 20 iunie 2018, 01:14

⁹ *Nimic nou pe frontul de vest*, 1930, reg. Lewis Milestone

¹⁰ "Book Review: All Quiet on the Western Front by E.M. Remarque", The Kansas CPL, accesat 30 mai 2018, 13:11

¹¹ Erich Maria Remarque - Gespräch mit Friedrich Luft (1962)

¹² *Nimic nou pe frontul de vest*, 1930, Erich Maria Remarque, pag. 80-85, p. 5-8

III. ETNOGRAFIE

Focul ritual de Sfântul Gheorghe în Oltenia

Alexandru Zamfir¹

Cuvinte cheie: sărbătoare folclorică, foc, tradiție, Sângiorz, ritual

Abstract: This article deals with aspects of Sângiorz's Fire Festival, highlighting certain differences encountered in the ritual practice in different communities. We will elaborate on the characteristic features of the ritual that are specific to each place, where the ritual practice is still practicable.

Data de 23 aprilie reprezintă o zi însemnată a calendarului sărbătorilor cu dată fixă, fiind dedicată Sfântului Gheorghe, Mare Mucenic, martirizarea sfântului militar realizându-se în perioada împăratului Dioclețian. Antroponimul Gheorghe este unul dintre cele mai comune antroponime din întreaga lume creștină, cu o vechime însemnată, atestat în perioada antichității grecești, acolo unde avea înțelesul de *lucrător al pământului*.

Biserica Ortodoxă îl celebrează ca întruchipare a binelui, în timp ce în calendarul popular este considerat ca fiind *cap de primăvară*, semnul venirii timpului cald. Tot în mentalul popular există, de asemenea, o ilustrare în antiteză între cei doi sfinți, Gheorghe și Dumitru „dacă Sângiorzul încuie iarna și înfrunzește codrul, Sânmedrul încuie vara și desfrunzește codrul”.² Sfântul Gheorghe era perceput ca protector al câmpurilor, al animalelor, în special al vitelor, se credea că în acea noapte se deschid cerurile pentru a se putea comunica între cele două lumi, cea terestră și cea celestă.

Sfântul Gheorghe este ilustrat de către iconografia creștină călare pe un cal, ucigând un balaur, aceasta nefiind, însă, singura ilustrare a sfântului, acesta mai este înfățișat și ca un luptător călare pe un cal alb al cărui act de vitejie a constatat în salvarea omenirii ce era condamnată la pieire de către un balaur.

În ceea ce privește legătura dintre această zi de mare sărbătoare și fermece, se poate afirma că, în Oltenia, locuitorii de la sate, în dimineața zilei de Sfântul Gheorghe se spălau fie cu apă neînchepută, fie cu stropi de rouă, era un ritual pe care îl săvârșeau toți membrii familiei, fără excepție, chiar și locuitorii orașelor aveau o superstiție legată de această zi și anume, cei ce locuiau în zona urbană se cântăreau

¹ Alexandru Zamfir, muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, secția Muzeul Satului Vâlcean, alexandruamfirmstv@yahoo.com

² Gabriela Rusu-Păsărin, *Calendar popular românesc*, ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2006, p.271

în ziua de Sfântul Gheorghe pentru a vedea dacă s-au legat farmecele de ei. Această zi avea o însemnătate aparte și pentru proprietarii de ovine deoarece în această zi se tocmeau ciobanii pentru o perioadă de șase luni (până la Sfântul Dumitru), această zi fiind cunoscută și ca ziua în care anul pastoral debutează și odată cu el activitățile agro-pastorale.

Perioadă a anului de mare încercare pentru comunitate în care superstițiile și farmecele aveau o însemnătate aparte, în care toate acțiunile ce erau întreprinse în zilele respective stăteau sub semnul miticului. Pentru a-și feri animalele și holdele de ființele malefice despre care se credea că sunt pretutindeni în acea perioadă a anului, oamenii apelau la o mulțime de gesturi menite să le alunge. În unele zone ale Olteniei locuitorii satelor se foloseau de zgomote despre care credeau că sperie creaturile care veneau să fure laptele vacilor și rodul câmpurilor și de puterea purificatoare a focului despre care se credea că ar avea o latură divină.

Zgomotele erau făcute fie în gospodărie, fie în unele cazuri pe un deal mai înalt de unde sunetul se putea propaga asupra întregului sat, astfel, considerau locuitorii, toate animalele din sat erau păzite de ființele malefice.

Trăsătura principală în urma căreia focul reprezintă elementul care stă la baza multitudinii practicilor rituale este cea legată de complexitatea acestuia. Focul de Sfântul Gheorghe este considerat a fi unul ritual, de purificare. Trăsătura principală a focurilor rituale este aceea că în aproape toate cazurile, sărbătorile la care se apelează la focul ritual indică situații în care sfârșesc sau se precedă o însemnată perioadă de timp a anului ce este într-o legătură directă cu muncile agricole.

Focurile rituale erau aprinse de către comunitate la unele sărbători a căror dată de celebrare era fixă regăsindu-se în calendarul popular. Cele mai importante erau considerate cele care marcau cele patru anotimpuri.

Calendarul creștin ortodox menționează la sărbătorile cu dată fixă următoarele:

- Sfântul Vasile – 1 ianuarie;
- Boboteaza – 6 ianuarie;
- Mucenicii – 9 martie;
- Alexiile – 17 martie;
- Buna-Vestire – 25 martie;
- Sfântul Gheorghe – 23 aprilie;
- Sfântul Dumitru – 26 octombrie.

Exista, de asemenea, o regulă care are în vedere sexul actanților și anume, în ceea ce privește focurile rituale aprinse la Înălțare, Sfântul Gheorghe sau Sângiorz așa cum mai este cunoscut în popor și Lăsata Secului, focul este aprins doar de bărbați, în timp ce la sărbătoarea intitulată Joimari, focurile trebuiau aprinse exclusiv de femei, de unde și denumirea sărbătorii *Joimărițele*.

Focul ritual în Oltenia se realiza în ziua prăznurii de către Biserica Ortodoxă a Sfântului Gheorghe. În urma cercetărilor de teren s-au descoperit diferite practici rituale în funcție de zonă, de exemplu în județul Vâlcea exista

superstiția ca în noaptea de Sfântul Gheorghe focul din vatră să fie menținut în permanență aprins pentru a feri vitele de furia spiritelor ce populau văzduhul.

Tot legat de vite este menționat un alt ritual din zona Mehedinți, în ajun de Sfântul Gheorghe localnicii mergeau în cea mai apropiată pădure de sat acolo unde aprindeau focurile purificatoare pentru ca forțele dăunătoare să nu poată fura laptele vitelor. Pentru menținerea sănătății animalelor din gospodărie, în dimineața zilei de Sfântul Gheorghe oamenii recurgeau la acte magice, apelau la puterea magică a cărbunilor ce erau păstrați de la Crăciun cărora dimineața le dădeau foc și peste care treceau animalele din ogradă. O altă practică legată de foc se desfășura pe dealul satului acolo unde grupuri de băieți și fete își petreceau întreaga noapte de Sfântul Gheorghe arzând ruguri.

Pentru că în ajunul marilor sărbători era perioada favorabilă descoperirii comorilor, cu precădere a banilor din aur, seara premergătoare zilei de Sfântul Gheorghe face parte din acest ritual. Se mai credea de asemenea că, pe lângă noaptea de Sfântul Gheorghe și în nopțile de Înviere sau de Înălțare banii ies la suprafață pe locul unde au fost îngropați și li se arată, sub formă de flăcări, celor sortiți să aibă parte de ei, ascunzându-se de cei care nu trebuiau să îi găsească.

În trecut oamenii credeau că poate fi găsit un număr mare de bani dintre cei ce nu fuseseră blestemați sau vrăjiți înainte să fie ascunși sau „care <<ard>> la miezul nopții, după cântatul cocoșilor când sunt alungate duhurile necurate, în condițiile respectării stricte a normei rituale.”³

În zona Dolj exista un ritual ce trebuia îndeplinit de cei ce aveau intenția să caute banii ce urmau să se arate de Sfântul Gheorghe, acest ritual debuta cu o zi înainte de sărbătoarea propriu-zisă iar cel ce urma să plece în căutarea comorilor trebuia să mănânce cu post întreaga zi.

Flăcările ce se arătau pentru a marca locul unde erau ascunse sumele de bani în căutarea cărora plecau cei care doreau să le găsească indică proprietățile pe care focul le exprimă în traiul zilnic, mai ales funcția de catharsis, o purificare pe care omul o obținea prin post, dându-i-se prilejul de a accede la comori ascunse dacă ofranda sa era acceptată.

Focuri spontane erau aprinse uneori de copii sau tineri care doreau să îi inducă în eroare pe căutătorii de comori, ghindându-i spre locuri în care focurile nu indicau locul comorii mult dorite.

Sângeorzul este un rit de fertilitate, reprezentând prima și cea mai importantă sărbătoare a primăverii, sosirea antotimpului tânăr este o întinerire perpetuă a lumii satului care renaște prin fiecare gest autentic săvârșit cu minuțiozitate și dedicare constantă.

³ Marcela Bratiloveanu Popilian, *Obiceiuri de primăvară din Oltenia, Calendarul Ortodox și practica rituală*, Ed. „Constantin Matasă”, București, 2001, p.64

BIBLIOGRAFIE

Comanici Germina, Popescu Alexandru, Vasilescu-Stoica Lia - *Focurile de peste an* în Revista de etnografie și folclor, Tomul 16, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971;

Ghinoiu Ion - *Obiceiuri populare de peste an – Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, 1997;

Popilian Bratiloveanu M., *Obiceiuri de primăvară din Oltenia. Calendarul ortodox și practica populară*, ed., „Constantin Matasă” București;

Rusu-Păsărin Gabriel - *Calendar popular românesc*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2007.

Alfabetul veșniciei - cărările satului maramureșean

Ilie Gherheș

Motto: „Copilo, pune-ți mâinile pe genunchii mei.

Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”.

(Lucian Blaga, *Sufletul satului*)

Odată cu consolidarea așezărilor umane, în special a satelor, pe lângă arterele mari, îndătinate, s-a mai realizat o urzeală de căi de comunicație, de legături, care duceau sau se desprindeau, la rândul lor, din unele mai importante. Ele se răsfirau, apoi, până la un „ștruț de case”, la o icoană de loc, la vreun ciuroi sau la izvoare mai importante, la vreo moară, la un schit, la trecătorile de peste dealuri sau munți și chiar la cele de peste graniță ș.a.m.d.

Cărările se desprindeau, se despleteau, în general, din snopul care se aglutina la podețe, la vaduri sau la trecerile peste niște pietre, iar apoi, peste vreo punte, care lega ingenios două maluri.

Cărările se încropeau de-a lungul văilor, iar drumurile erau, efectiv, pe firul apei, care era întreținută și amenajată sumar, în acest scop; în timp ce drumul de picior, cărarea, urma timidă, îngustă, modestă, anevoioasă și periculoasă - malul apei, țărmlurele.

Cărările se mai adunau la vadul apei, unde aceasta era mai lată, mai lină și se lăsa trecută. În general, aceste vaduri purtau numele unor proprietari, dar cele mai multe și mai frecvente sunt cele de Vadul Lupilor (ca un omagiu adus mobilității acestui animal sălbatic totemic care, se spune, că într-o noapte, străbate nouă hotare), de Cărarea Cerbului, de Prihodiște ș.a. De asemenea, vâlcelele, pâraiele sau văile mai mici, în vreme de secetă erau trecute și pe niște pietre așezate de-a curmezișul firului de apă, la distanță de un pas sau peste trunchiul vreunui copac prăvălit de-a curmezișul apei.

Drumul carelor străbătea, în general, văile principale, între care: Valea Satului, Valea Caselor, Valea Cetății, Valea Babelor - ca vetre de formare a comunității ș.a. Cărările se înfiripau, întotdeauna, pe partea însorită a dealurilor, pe „fețele” lor, pe partea sudică, căci aici fiind expuse o bună parte din zi, razelor soarelui, acestea (cărările) se zbiceau mai repede, erau mai primăvăratice; iarna zăpada se topea mai ușor, așa încât deveneau practicabile, mai mult timp.

Odată cu domniile împăraților Maria Tereza (1740 - 1780) și Iosif al II ea (1780 - 1790), fiul său, Imperiul Austriac, din rațiuni de colectare mai bună a dărilor, a declanșat un amplu proces de sistematizare, inclusiv rurală¹. În Maramureș „drumurile de cară” au fost semnificativ îmbunătățite și, totodată, reproiectate, iar acestea vor deveni, cu timpul, așa-numitele „drumuri ale țării”, adică așa-numitele „drumuri vechi”, de astăzi, amenajate de către „Împărăție”.

Din această perioadă a secolului al XVIII lea, legănată mult în legende populare, inclusiv la noi, aici în Maramureș, datează și una referitoare la faptul că noile drumuri trasate și amenajate, după principiul roman, exclusiv pe partea sudică

a dealurilor; au adus un serios deranj istoric deținătorilor locurilor, uneori acestea tăiau de-a curmezișul anumite proprietăți, după cum indicau măsurătorile inginerilor și topografilor austrieci. Mai mult decât atât, această perioadă se caracterizează și prin introducerea în zonă a pomilor fructiferi, plantați de-a lungul acestor noi artere de comunicație, în ideea că localnicii se vor bucura și vor aprecia respectivul gest de mărinimie, îngrijindu-i ca pe un dar, ca pe un bonus de civilizație. Numai că instinctul local de proprietate al multora, a lucrat în alt sens, iar țăranii s-au dedat la acțiuni compromițătoare; anume, dacă vedeau că aceștia s-au prins, au început să-i smulgă, să pună sare și apă fierbinte, doar-doar nu s-ar prinde! Văzând cum le-a fost întâmpinată oferta, cu câtă recunoștință (!), administrația a decis ca începând cu anul următor, proprietarul pe suprafața căruia vor fi găsiți uscați, cei mai mulți pomi fructiferi, să fie spânzurat, câte unul în fiecare sat. După acest demers de coerciție civilizațională, statală, țăranii s-au îngrijit de pomi „ca de ochii din cap”, pentru ca nu cumva vreun pizmaș să-i distrugă, iar el să sfârșească în ștreangul Împărăției.

După cum se știe, aceste spânzurători se ridicau, de cele mai multe ori, la răspântiile de drumuri și, de aceea, se spune că acestea erau bântuite de stihiiile Necuratului. În drumul țării, de asemenea, se aruncau tot de felul de vrăji, „de pe oameni”, tot pe oameni. Tot în drumul țării se arunca gunoiul din casă, în fiecare dimineață când, parcă, într-un ritual anume, țărâna găzdoaie ieșea, „de țâfrășag”, cu lopata cu gunoi, să-l arunce peste gard sau în vreo groapă din drum. Tot în drum se arunca leșia de sub zolniță, adică acele zoaie care rezultau de la spălatul hainelor cu apă fierbinte (uncrop) și cenușă. Tot așa se practica și cu apa de podele (de dușumea), rezultată în urma spălării acestora sau gozul strâns de prin ocol când, de sărbători, mai cu seamă, îi venea și lui rândul, să fie măturat.

Răspântiile, așadar, crucile de drumuri erau bântuite, blestemate; tot aici se aruncau diferite vrăji, cum ar fi banii cu care s-au șters, în prealabil, negii sau alte bube rele, plăgile de pe corp, de pe mâini, mai cu seamă. De aceea, era bine ca din intersecție „să nu te puie păcatul (!)” să te apleci și să iei bani sau batiste legate, că nu puteai ști ce ai fi găsit, acolo, ferecat; era, de asemenea, bine să te ferești să nu calci în vreo vrajă, ca să nu apuce „a se lega de tine”. Tot așa, de câte ori copilul pleca din casă, mama îl săruta, îl igieniza magic cu câte un sărut, cu câte un pic de scuipat, inclusiv de deochi, pentru a-l feri de tot răul, pentru că ieșind la drum, pășea într-o altă lume, în afara locului considerat sacru, al casei, al căminului familial, protejat de duhul strămoșilor, de păzitorul casei, de îngerul păzitor, de icoane și de crucea Bobotezei ș.a.

Tot pe drumul țării plecau feciorii, în cătane la împărat, veneau armatele cuceritoare ale tătarilor și/sau turcilor, precum și alți cotropitori sau migratori.

O remarcă aparte merită ciuhele, adică acele păpuși sau simboluri antropomorfe, care se așezau „în poară” și se puneau atunci când se iniția, când apărea o nouă cărare care, în principal ar fi periclitat, ar fi compromis recolta de fân a proprietarului, iar acesta apela la astfel de măsuri de propițiere. Ciuhele aparțin domeniului magiei negre și sunt parte a unui ritual sacru, cu siguranță străvechi; ele

străjuiau locul și erau periculoase, amenințătoare, prin vrăjile și blestemele cu care erau investite.

O remarcă, desigur de context, trebuie făcută și în cazul porții de lemn de la drum sau a ieșirii la cărare. Astfel, la drumul mare sau la drumul țării, omul își ridică o poartă, la începuturi doar cu o singură intrare, doar pentru animale și care, iar toți ai casei, inclusiv musafirii erau „îmbiați” a escalada un prilaz, mai mult sau mai puțin ingenios, din lespezi de piatră, în trepte sau din lemn. La cărare, în spatele casei sau pe lateral ocoalele sau proprietățile erau prevăzute cu tot felul de improvizații de acces de tipul vranițelor, usciorilor, leșelor, portițelor sau de cele mai multe ori, cu prilazuri.

Prilazul era privit și ca o redută de cucerit, mai ales pentru nevestele așa-zis „bune de îndemână” sau pentru fetele „mai emancipate”. Acestea, cărările erau legănate seară de seară, până în nopțile târzii, în șuieratul sau horile feciorilor, ale mândriorilor care transmiteau, prin intermediul acestora, mesaje amoroase mândruțelor care îi așteptau și care se lăsau sau nu, ademenite, după principiul justificator că: „Boul mândru se deoache/Om hireș pică-n păcate!”², apoi filozofând:

„Câci oi trece prilazu'
Mi-oi uita jurământu'!”

sau

„Cucule cu trei glasuri
Du-te cântă-n prilazuri
Unde-s fete cu doruri
Si neveste cu gânduri;
Unde-s fete celuite
Și neveste bănuite!”

Uluitor, așadar, comunicarea se practica cu preponderență, pe cărări, peste grădini sau livezi, iar de-a lungul unui traseu puteai avea parte de mai multe prilazuri, găuri prin gard sau prisacă, punți. Cărările erau aproape tainice, conspirative, unele pline de neprevăzut, pândite de tot felul de prilejuri rele, dosnice. Tot ele, însă, ofereau și posibilitatea unor întâlniri de taină, amoroase, în fapt de seară, la vreun loc numit, la vreun semn anume, cum am spus mai sus.

În pedagogia populară juvenilă, cărarea își face loc concomitent cu momentul în care copilul cucerește fragmentul de cărare de la casa lui, până la cea a vecinului, a prietenului, a primului său prieten, în fapt, poate, cea dintâi descindere a sa în „universul lumii mari”. Astfel, că primul cântec învățat de către mine a fost:

„Cărărușă prin pădure -
Merg fetele după mure,
Eu mă duc după nuiiele
Ca să mă-ntâlnesc cu ele!”

De ce să mă întâlnesc cu ele, cu fetele, am înțeles evident, mult mai târziu! Dar versurile și melodia le-am învățat, de atunci și le știu până astăzi.

Cărările ne însoțesc de la debutul vieții noastre pe fața pământului, ele sunt ridurile acestei fețe, iar unele cărări „dau” la raiul pământesc, iar acestea sunt cele mai cântate și mai dezmiardate, în opoziție față de cutumele religioase:

„De aici până la Rai
Cărarușă-i toată scai!
Iar de aici până la mândra
Cărarușă-i ca oglinda!”

De asemenea, geografia Raiului este mult invocată, dar și ocolită de către omul din popor, tot prin intermediul cărărilor:

„Măi pretine eu și tu
Șohan n-om vede Raiu!
Sie Raiu sănătos
Noi om mere pă din jos!
Sie Raiu cu plăcere
Noi tot pă din jos om mere!”

Capătul unei iubiri abia înfiripate, devine uneori și capătul unei cărări a îndrăgostitului năpăstuit, abia înfruptat din dulceața acesteia:

„Săraci cărările mele
O crescut iarba pă ele!
C-o venit un prăpădit
Cărarușă mi-o-ngrădit
Și-o venit un blăstămat
Cărarușă mi-o ciuntat.
Tot cu spini și cu nuiiele
Supărarea mândrii mele!
D-apoi supărarea mea
Că nu pot mere la ea!”

Cărarea este prezentă și în inventarul paremiologic al pedagogiei populare; astfel, se spune că: „Nu-i gard fără de prilaz

Nici om fără năcaz!”³

sau...

„Nu-i nuntă fără botez -
Cărare, fără gătej!”

și...

„De moarte și de năcaz
Nu-i sări peste prilaz!”⁴

Cât timp se mai fac cărări, poteci, drumuri pe lângă ape, drumuri pe văi și cărări pe lângă acestea, cât timp se vor ridica prilazuri și se vor înălța ciuhe, înseamnă că nimic nu este pierdut, căci omul păstrează legătura cu pământul pe care îl calcă. Tot așa, după cum există un anotimp al plecărilor și un anotimp al sosirilor, o fericire a celor care pleacă într-o călătorie și o mare bucurie a întoarcerilor, atât pentru cel care vine, musafirul care este întâmpinat cu „Bine ați venit!”, cât și pentru cel care „ține” locul și cărările, pentru cel căruia i se spune

---

„Bine v-am găsit!”, mai există o speranță, iar speranța este singura combustie a viitorului.

Note:

1. Godea, Ioan, *Arhitectura românească în epoca modernă 1700 - 1900*, Editura Primus, Oradea, 2012, p. 9 - 19;
2. Bîlțiu, Pamfil, Șerba, Maria, Bîlțiu, Maria, *Folclor de pe Valea Cosăului*, vol. I, Editura Eurotip, Baia Mare, 2012, p. 264;
3. *Ibidem*, p. 268;
4. *Ibidem*, p. 267;

Colecții particulare din nordul județului Mehedinți¹

Sabin Lungoci²

Zona submontană a județului Mehedinți, mai precis, împrejurimile orașului Baia de Aramă, o zonă cu un spectaculos relief carstic, dar o zonă slab populată, în care oamenii au creat de-a lungul timpului un bogat patrimoniu cultural material și imaterial, este o zonă puțin abordată în lucrările de specialitate, în ceea ce privește eforturile de patrimonializare.

Din dorința de a face o prezentare cât mai completă a eforturilor de patrimonializare, am cuprins în teza de doctorat *Muzeele din Oltenia-secolul XX*³, și această subzonă etnografică a județului Mehedinți ce mi-a atras atenția prin câteva colecții particulare și sătești.

Desigur, trebuie să menționez încă de la început, că aceste colecții înglobează entuziasmul și dăruirea unor pasionați ai colecționismului, fără a avea pretenția unor muzee consacrate. Acești colecționari au salvat o mică parte dintr-un patrimoniu material etnografic, care, în lipsa lor, ar fi fost pierdut iremediabil.

Menționez că, în cercetarea de teren, am fost înțrumat de un cunoscător al locului, în același timp și colecționar, domnul profesor Cornel Boteanu.

Este greu de spus câți colecționari sunt în această subzonă etnografică și geografică a județului Mehedinți, dar din cercetarea de teren efectuată în zonă, am concluzionat că cele mai cunoscute sunt: *Colecția „Cornel Boteanu”*, *Colecția „Elena Pătrașcu”*, *Colecția „Nina Predescu”*, *Colecția „Petre Scurtu”* și *Colecția etnografică „Izverna”*.

Vizitarea acestor colecții este gratuită, făcându-se la cererea doritorilor, dar cu o programare prealabilă.

Colecția „Cornel Boteanu”

Colecția privată, preponderent etnografică, aparține profesorului de limba și literatura română Cornel Boteanu, fiind amenajată în mansarda casei personale din satul Bala de Jos, comuna Bala.

Organizată la începutul anilor '90, colecția era adăpostită inițial, în liceul din Baia de Aramă, ulterior, colecția a fost mutată la Clubul Copiilor, fiind amenajată ca punct muzeal.

În momentul când condițiile din cadrul Clubului Copiilor nu au mai permis găzduirea expoziției, tavanul sălii de expoziție având infiltrații, colecția a fost mutată în mansarda locuinței personale din satul Bala de Jos, comuna Bala.

¹ Text apărut integral în teza de doctorat *Muzeele din Oltenia-secolul XX*, de Sabin Lungoci, susținută public în noiembrie 2018, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, îndrumător- prof, univ. dr. Ioan Opreș.

²Dr. Sabin Lungoci, muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: sabinlungoci@yahoo.com

³ *Ibidem*.

Colecția este amenajată în cele două încăperi amenajate în mod special pentru a găzdui această colecție putându-se vizita la cerere, în mod gratuit.

Într-o sală de mici dimensiuni, care, inițial, a fost un foișor sunt obiecte din ceramică tradițională din Oltenia și Banat, costume populare oltenești și bănațene. Tot aici sunt o serie de obiecte tradiționale de uz casnic: ploști, castroane de lemn, felinare, fiare de călcat cu jar, putineiuri, pive, linguri de lemn, butoiașe, o ladă de zestre, o măsuță rotundă joasă cu două scăunele ș.a.

Tot în această sală este organizat un fel de inventar cu modele de cusături din zonă).

În cea de a doua sală, mult mai spațioasă decât prima, se află piese de mobilier tradițional, ceramică tradițională, un război de țesut orizontal, vârtelnițe, furci de tors, costume populare.

Tot în această sală este amplasată o vitrină în care sunt o colecție de numismatică (secolul XIX-XX) și medalii din secolul XX, precum și cărțile scrise de către posesorul colecției, domnul Cornel Boteanu.

Alături de vitrină sunt câteva piese de ceramică romană descoperite în apropiere, precum și o unealtă din fier folosită la minerit.

În sală mai sunt două lăzi de zestre, precum și un album în care sunt fotografii vechi din zona Baia de Aramă.

Alături de exponatele cu caracter etnografic, profesorul Cornel Boteanu mai are în colecție un telefon foarte vechi un televizor rusesc vechi, un aparat de radio cu o vechime considerabilă și aparate de fotografiat.

În colecție se mai află un stâlp vechi de pridvor pe care domnul Cornel Boteanu l-a recuperat de la o casă veche din zonă.

Diverse alte obiecte ce țin de domeniul mobilier-ocupații tradiționale se află în colecția domnului Boteanu: un banc de lucru, bastoane, o troacă, o piauă, două roți de car, fluiere, coșuri din nuiel, tuciuri din fontă, lanțuri de corlată ș.a.

Profesorul Cornel Boteanu este autorul a peste 20 de lucrări: monografii ale localităților Baia de Aramă, Ponoarele ș.a., dar și cărți de poezii, precum și pe diverse alte teme.

În vizita efectuată la colecția acestuia, domnul profesor Boteanu, mi-a declarat că și-ar fi dorit condiții mai bune pentru exponatele dumnealui, dar constrângerile de ordin financiar îl împiedică să dea o amploare mai mare acestui hobby.

De altfel, domnul profesor Cornel Boteanu mi-a acordat un ajutor binevenit în descoperirea și vizitarea colecțiilor din împrejurimile orașului Baia de Aramă.

Colecția „Elena Pătrașcu”

Colecția privată, ce aparține doamnei Elena Pătrașcu, a fost înființată în 2010 și se află în satul Ponoarele, comuna Ponoarele, județul Mehedinți.

Colecția conține doar costume populare și este adăpostită în mansarda locuinței personale aflată în centrul comunei, alături de pensiunea „*Conacul Boierului*”, care are și ea, la rândul ei o serie de țesături populare și obiecte de ceramică tradițională.

În expoziția organizată în mansarda locuinței sunt etalate pe manechine 42 de costume populare bărbățești, femeiești și de copii.

Alte aproximativ 50 de costume sunt depozitate în locuri special amenajate situate tot în mansarda respectivă.

Spațiul expozițional are o suprafață de aproximativ 70 metri².

Doamna Elana Pătrașcu a fost interpretă de muzică populară, în prezent dedicându-se acestui hobby, precum și cu organizarea unui grup de dansuri populare intitulat „Liliac de la Ponoare”, alcătuit din 13 membri și care îmbracă costume populare din colecția proprie.

Colecția a fost realizată prin eforturi proprii, prin achiziții de costume populare din zonă și din alte regiuni ale țării, doamna Elena Pătrașcu ocupându-se și cu repararea (întreținerea) sau recondiționarea costumelor achiziționate.

Colecția se vizitează la cerere și în mod gratuit.

Colecția „Nina Predescu”

Colecția privată, cu caracter etnografic, a solistei de muzică populară, se află în satul Negoiești, comuna Ponoare, județul Mehedinți.

Organizată în casa în care solista trăiește, colecția a fost înființată în anul 2010, o dată cu lucrările de modificare a casei.

Ideea de a-și „organiza un muzeu acasă” i-a încolțit în timpul unei emisiunii, în care solista Nina Predescu a improvizat un cadru rustic.

Nina Predescu mărturisea că obiectele le-a adunat din toată țara: „Obiectele le-am adunat în timp din toată țara; Am vrut să fie un fel de casă cum era pe vremuri, cu toate obiectele care aparțin gospodăriei țărănești. Am vre-o cinci războaie de țesut, șapte lăzi de zestre, oale de ceramică, strachini și ulcioare, și chiar un cazan de țuică. Leagănul cel mare pe care l-ați văzut, l-am primit de la Dănuț Cărdu, care acum are grijă și de Dominica Trop, așa cum a avut și Dorin Brozbă din Șișești, ajutând-o să își deschidă o casă-muzeu la Curtișoara, alături de Gheorghe Zamfir. Am colecționat mai multe lămpi, un petromax, vârtelniță, furci și fuse, zeci de costume populare. Am avut și un cojocel de oaie, dar mi l-au ros moliile. Sunt foarte greu de conservat obiectele, doar știți! Am o periniță de zestre de la mama, când a făcut ea nunta (i-o dăduse mama ei tot ca zestre), cred că are mai bine de o sută de ani. Am adunat aproape tot ce am putut într-o viață de om, multe mărunțișuri și obiecte personale la care nu pot să renunț. E zestrea mea cea mai de preț, pe lângă cântece. Sunt convinsă că acestea vor rămâne.”

Aceasta este descrierea colecției făcută chiar de către proprietara acesteia, din care se poate observa afinitatea pentru etnografie și folclor a colecționarei, care pentru ea este un mod de viață.

Aceasta este o legătură logică, clasică între ocupația posesoarei colecției și colecția pe care o deține, în cazul de față, fiind vorba de domeniul folcloric și etnografic.

În 1996, Nina Predescu s-a stabilit la Râmnicu Vâlcea, cu cele două fete, Aura și Alina, însă niciuna dintre ele nu a urmat-o în domeniul muzical.

În sufletul Ninei Predescu lumea mirifică a Olteniei este fabuloasă și plină de lumină, mai ales în zona de interferență ale județelor Mehedinți, Gorj, Vâlcea și Dolj⁴.

Colecția „Petre Scurtu”

Colecția de sculptură și istorie „Petre Scurtu” este amenajată în casa sculptorului mehedințean Petre Scurtu, situată în satul Bala de Sus, comuna Bala, județul Mehedinți.

Casa sculptorului Petre Scurtu este situată pe un drum comunal, fiind puțin cunoscută în afara județului.

Colecția este, în principal, rezultatul preocupărilor artistice ale posesorului, respectiv sculptura.

Colecția de sculpturi a fost amenajată într-o casă creată special de sculptor ca atelier, dar și ca loc de expoziție. Această casă se remarcă prin basoreliefurile de pe zidurile exterioare, preum și prin faptul că pe ziduri sunt scrise strofe din poezii, cugetări și zicale ale autorului

Intrarea în curtea casei, ce adăpostește expoziția, se face printr-o poartă realizată sub forma unui grup statuar ce reprezintă „figurile strămoșilor”, și despre care autorul spune că ar fi „treptele vieții”⁵

În curtea casei, la doar 5 metri distanță de poarta de intrare, te întâmpină un bust al lui Decebal, autorul dezvoltând de-a lungul vieții un adevărat cult față de strămoșii noștri daci.

Inițial, din colecție făceau parte aproximativ 100 de sculpturi, dar și câteva obiecte neolitice, topoare de piatră și resturi ceramice din Gevrinu, despre care posesorul a susținut că ar fi de origine dacică. De asemenea, din colecție mai fac parte și un opaiț vechi și câteva obiecte din lemn pietrificat, cărora Petre Scurtu le-a dat câte un nume⁶.

În colecție se află și câteva sculpturi în lemn realizate cu ajutorul unor forme naturale ale lemnului, pe care artistul le-a găsit în căutările din pădurile de unde și-a procurat lemnul pentru sculpturi.

După moartea artistului în 2016, o mare parte din sculpturile artistului s-au răspândit, mai ales la colecționari din județul Mehedinți, 8 dintre ele găsindu-se la un colecționar din Drobeta Turnu-Severin, 3 sculpturi la profesorul Cornel Boteanu (tot colecționar) din satul Bala de Jos, comuna Bala și 3 la Muzeul Școlar de Istorie și Etnografie din Șișești.

Cea mai mare parte a sculpturilor au fost realizate în lemn și piatră, doar o mică parte au fost sculptate în os.

Dintre teme generale abordate de artist amintesc aici „Originea Universului” și „O privire satirică asupra lumii”, dar și altele. În abordarea temei

⁴ <http://romaniaperpetua.ro/biografie-nina-predescu/>.

⁵ <http://boteanu.baiadearama.ro/2011/12/20/sculptorul-petre-scurtu-din-bala-de-sus/>.

⁶ *Ibidem*.

despre originea universului, autorul s-a folosit și de cunoștințele sale despre astronomie, acesta fiind un autodidact desăvârșit, fără studii superioare sau de specialitate.

Cele mai multe dintre lucrările autorului reprezintă realități ale vieții sentimentale, purtând și titluri adecvate, de regulă cu caracter satiric: „I-am despărțit” (o persoană care a intervenit între doi soți), „Plângăreața” (o femeie tristă, care plânge), „Vagabondul” (un tânăr cu aspect golănesc), „Siguranța” (mai multe capete care privesc o coroană), „Sub călcâi” (un cap de om speriat aflat sub un picior uriaș)⁷.

Colecția Etnografică „Izverna”

În localitatea Izverna din județul Mehedinți se află o colecție etnografică organizată în Școală Gimnazială Izverna situată în centrul localității

Colecția a fost înființată în anul 2010, având ca inițiatore pe doamnele Ana Buzatu și Ramona Buzatu

Sala de expoziție are o suprafață de aproximativ 65 metri pătrați, în care se găsesc aproximativ 1000 de piese cu caracter etnografic.

Piese sunt donații ale elevilor din localitate, precum și ale părinților elevilor. Acestea sunt destul de înghesuite, condițiile sunt paupere, sala fiind încălzită de o sobă.

Pe mesele aflate în sala de expoziție sunt piese de ceramică din zona Mehedinți, și nu numai, precum și felinare, câni de lemn, linguri de lemn, un fier de călcat cu jar etc.

O balanță din metal este agățată de soba folosită la încălzirea sălii, iar pe cele două mese joase cu trei picioare, alături de castroane umplute cu boabe de fasole, se află expuse bancnote românești din anii '90.

Pe zidurile sălii sunt expuse costume populare care sunt atașate de zid cu bandă adezivă transparentă.

Diverse alte piese textile etnografice sunt expuse pe pereții sălii de expoziție.

În sală se află și o reconstituire a vetrei de foc, unde este expus, agățat de un lanț de corlată (zalar), un tuci metalic. Alături se mai află ulcioare de ceramică, precum și alte două tuciuri din fontă.

În cadrul expoziției se mai află unelte, precum și piese de mobilier tradițional țărănesc – un pat și o măsuță cu trei scaune.

În cadrul expoziției sunt și piese ce ilustrează meșteșugul țesutului tradițional din zona Izvernei: un război de țesut orizontal, socală, o meliță pentru prelucrarea cânepii, o vârtelniță, dar și alte obiecte folosite în acest meșteșug.

Lipsa spațiului de expunere este evidentă, dar mai ales necesitatea restaurării și conservării unor piese este pregnantă.

⁷ *Ibidem*.

Dorința de a valorifica un bogat patrimoniu cultural etnografic se lovește aici de o evidentă lipsă de mijloace financiare și materiale, dar mai ales de specialiști care să pună în valoare (în mod corect) acest patrimoniu.

Este încă o colecție etnografică, dintre multe altele, aflată în suferință, însă merită apreciat efortul celor două persoane care se ocupă de această colecție, de a o păstra în cele mai bune condiții posibile. Nu trebuie să uităm faptul că județul Mehedinți este unul dintre cele mai sărace județe din țară, raportat la PIB pe locuitor, din Oltenia fiind cel mai sărac, iar Izverna este o localitate de munte fără resurse financiare, în care principala ocupație este creșterea animalelor (probabil singura ocupație).

Acesta fiind contextul socio-economic, rămâne de apreciat dorința puținilor oameni de a patrimonializa tradițiile și cultura locală.

Foto 1

Aspect din Colecția etnografică “Izverna”

Foto 2

Aspect din Colecția “Cornel Boteanu”

Foto 3

Aspect din Colecția “Elena Pătrașcu”

Satul gorjean sub efectul industrializării forțate din anii comunismului

Cornel Șomîcu¹

Așa cum arată și numele său, Gorjul este ținutul Jiului de Sus și este așezat pe cursul superior al râului care i-a dat numele. Vorbim de o adevărată coloană vertebrală a ținutului care străbate de la nord la sud regiunea, Jiul adună și se întărește cu toate apele care se varsă în acesta.

Ca să înțelegem cu adevărat istoria acestor meleaguri trebuie să remarcăm și elementele geografice favorabile, regiunea are un relief variat care pornește de la culmile Parângului în nord și coboară la câmpia doljeană în sud, cu ape multe și bogate, cu o climă blândă și favorabilă vieții oamenilor.

Cu peste opt decenii în urmă, mari sociologi ca Dimitrie Gusti și Henri Stahl, referindu-se la necesitatea monografiilor sociologice ale satelor, se exprimau cu argumente trainice că în lumea rurală se găsesc cele mai strălucitoare nestemate ale sufletului neamului românesc. Lucian Blaga a rămas în memoria urmașilor cu expresia ”eternitatea s-a născut la sat”, hotărârea de neclintit a comunităților rurale de a-și păstra legăturile organice cu partea cosmică.

Satul românesc poate fi văzut în fiecare caz ca un templu, în interiorul său există coloane care se înalță din timpuri imemorabile și susțin cupola. Deși la acest moment lucrurile sunt în schimbare, trecutul ne spune că fundamentul este alcătuit din familia de tip rural bazată pe comunitatea de sentimente, de apartenență la un ”moș”, de tradiții și aspirații. În interiorul templului găsim comorile pe care fiecare le-a salvat și le-a transmis firesc mai departe. Din ce în ce mai des, omul contemporan-nepăsător sau doar cuprins de griji-ignoră lucrurile ce îi ies în cale, de la o bisericuță veche care s-a încăpățânat să reziste timpului și vremurilor și până la școala din sat, pădurea seculară sau fântâna durată la o răscruce de drumuri.

Alienarea omului față de trecut și de tezaurul încrustat de acesta în elementele de cultură materială și spirituală este cu atât mai mare în zonele afectate de industrializare, mai ales de minerit și exploatarea gazului și petrolului. În ultimele șapte decenii, în încercarea de a snulge pământului bogăția ascunsă a cărbunelui sau chiar a petrolului, au dispărut mare parte din lunca bogată a Jiului, pantele însoțite ale dealurilor, pădurile mândre și mai ales satele de oameni gospodari. Au dispărut sau sunt pe cale de dispariție sate ca Găleşoia, Poiana-Rovinari, Fărcășești, Roșia-Jiu, Rogojelu, Timișeni, Mătăsari, Runcurel ș.a.

Recent, o carte semnată de autorii Gheorghe Popescu, Dumitru Cauc și Dumitru Rătezanu și intitulată ”Timișeni-Gorj. Satul ce se stingel!”, redă procesul

¹ Doctorand Istorie, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș

dureros de destructurare a acestei localități, începând cu deceniul 7 al secolului trecut²

Peste 20 de sate și de cătune au dispărut din județul Gorj ca urmare a lucrărilor miniere din zona Rovinari-Jilț în ultimii 50-60 de ani. Locuitorii acestor zone au devenit victimele industrializării forțate a județului în perioada comunistă. Industrializarea forțată a distrus în primul rând identitatea zonei cu tot ce ține de om, de la ocupații și tradiții la aspirații și solidaritate.³

O mențiune specifică doar Gorjului, industrializarea forțată în domeniul industriei extractive s-a prelungit mult după 1989, adică mai bine de trei decenii. Asistăm în această perioadă la eforturi supraomenești ale locuitorilor din satul Runcurelu-Mătășari, cei care nu au fost despăgubiți de Complexul Energetic Oltenia, de a încerca să rămână să locuiască pe locurile unde au îngropați moșii și strămoșii. Proiectul de strămutare lansat cu circa un deceniu în urmă nu mai este de actualitate. La Runcurel și Croici au fost inventariate în 2012 un număr de 153 de gospodării care adaposteau 244 de persoane. Alte 49 de gospodării au fost găsite nelocuite. Potrivit datelor de pe site-ul Ministerului Energiei, în urma consultărilor din 2012, a rezultat că 49 de persoane fizice doreau strămutarea în noua vatră de sat Telești, 25 de persoane fizice doreau strămutarea pe alte amplasamente, 54 de persoane fizice doreau relocarea, respectiv vânzarea imobilelor deținute, un număr de 4 persoane juridice doreau relocarea, respectiv vânzarea imobilelor deținute, o persoană juridică dorea strămutarea în vatra de sat Telești. Totodată, au fost înregistrate un număr de 80 de cereri de strămutare în noul cimitir Telești a rudelor proprietarilor, înhumate în cimitirul din Runcurel. Obiectivele de interes comun, respectiv biserica și cimitirul din Runcurel, urmau să fie strămutate în noile amplasamente din localitatea Telești.⁴ Din nefericire, în martie 2021 autoritățile încă mai caută soluții pentru strămutarea locuitorilor, banii oferiți de muribundul CEO nu sunt suficienți pentru mutarea locuitorilor iar lucrările au avansat atât de mult încât viața lor este în pericol.⁵

Așa cum am amintit mai devreme, locuitorii din satele Timișeni și Runcurel(u) încă mai speră că aceste așezări vor supraviețui măcar în configurația actuală invaziei carierelor deoarece energia electrică pe cărbune nu are viitor la nivel european din cauza poluării dar și a problemelor financiare pe care le are Complexul Energetic Oltenia, colosul energetic care acționează în această zonă istorico-geografică.

Revenind la istoria ultimelor șapte decenii, reținem că industrializarea a generat o deplasare majoră a populației rurale către orașe. Dezvoltarea industrială – prioritară în anumite zone și orașe, deficitară în altele – a dus la o fluctuație a forței

² Gheorghe Popescu, Dumitru Cauc, Dumitru Rătezanu, *Timișeni-Gorj. Satul ce se stinge!*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, pag. 7

³ Cornel Șomîcu, Avatarurile industrializării forțate asupra satelor din Gorj. Studiu de caz: Timișeni-Fărcășești și Găleșoia-Câlnic, în *ISTORIE, CULTURĂ ȘI CERCETARE VOL. IV*, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, 2020, pag. 296-309

⁴ <https://ziare.com/tg-jiu/stiri-actualitate/pasi-pentru-mutarea-satului-runcurel-la-telesti-6280836>

⁵ <https://www.igj.ro/newsalert/prefect-incep-negocierile-directe-la-runcurelu.html>

de muncă și la o migrație continuă a acesteia. Uneori, întreprinderile mari ofereau câștiguri sporite și, uneori condiții de muncă și de trai mai bune, astfel că migrația spre oraș era dublată mereu de o mișcare a muncitorilor în interiorul localităților, de la o fabrică la alta mai nouă și mai mare. Politica industrială a regimului comunist a fost marcată profund de orientarea ideologică. Chiar dacă profilul regiunii Oltenia era unul agricol până atunci, regimul a insistat pe construcția industrial bazată pe exploatarea cărbunelui. Baza economică a socialismului trebuia să fie consolidată pe industria grea mare consumatoare de resurse, inclusive energetice. Agricultură, valorificarea produselor agro-alimentare și industria bunurilor de consum nu intrau cu adevărat în calculele noului regim. Oțelul, cărbunele, mijloacele de producție, care produceau la rândul lor mijloace de producție, erau simbolurile noii orânduiri și trebuiau promovate.⁶

Zona Gorjului avea la jumătatea secolului trecut însemnate resurse ale subsolului (lignit, antracit, grafit, petrol, gaze) și solului (fond forestier), puțin sau deloc valorificate înainte de Al Doilea Război Mondial. La începutul deceniului șase al secolului trecut înapoierea economică va lăsa locul unei dezvoltări industriale fără precedent.

Printre zonele care au beneficiat de importante investiții din partea statului comunist au fost și cele miniere. Dacă în deceniul amintit al secolului trecut eforturile financiare s-au concentrat pe zona Rovinari, între 1961-1965, investițiile au fost concentrate spre deschiderea bazinului carbonifer Motru. Tot acum reținem că populația județului Gorj a crescut de la 231 280 locuitori în 1900 la 333 739 locuitori în 1975⁷, cifra modestă fiind și consecința pierderilor de populație din cele două războaie mondiale.

Gorjul a fost ținta unui uriaș experiment social care l-a transformat în mod iremediabil. Pe fondul extinderii exploatărilor miniere, cu zeci de mii de hectare de teren afectate, au dispărut zeci de localități ai căror locuitori au fost mutați în alte locuri. De asemenea, au apărut așezări noi cu specific minier și energetic-Motru, Rovinari, Mătășari, Turceni. ș.a.

Exploatarea lignitului în Gorj și în alte județe din Oltenia a afectat iremediabil zona, distrugând sau modificând iremediabil peisajul, solul, vegetația, construcțiile de locuințe ș.a. Ca urmare a exploatării miniere, dispar localități integral sau parțial, fiind necesară strămutarea. Până în 1989, dezafectarea și strămutarea localităților afectate de activitatea minieră se realiza pe bază de acte normative, emise de stat, unde erau prevăzute și locurile unde proprietarii erau obligați să-și reconstruiască gospodăria ajutați de stat. Proprietarii primeau sume fixe, puteau să recupereze din materialele casei demolate și aveau transport gratuit. Cu toate acestea, erau condiții insuficiente ca oamenii să mai beneficieze de ce avuseseră anterior, de cele mai multe ori familiile mutate nu aveau resurse să își refacă proprietatea avută anterior. După 1990, strămutarea satelor afectate de

⁶ Dan Balteanu, Monica Dumitrascu, Sorin Geacu, Bianca Mitrica, Mihaela Sima, *Romania. Natura si Societate*, Editura Academiei Române, 2016, DEZVOLTAREA URBANĂ ȘI ARIILE METROPOLITANE, pag. 250-291

⁷ *Ibidem*, pag. 28

minerit s-a făcut prin negociere directă structura minieră-proprietar și doar în trei locații: Motru (cartier Știucani) - proprietăți în limita a 1500 mp; Cornești (Comuna Bălești) în limita a 2000 mp/lotul și Tg-Jiu (cartier Vărsături) în limita a 1000 mp/proprietar⁸.

Statul comunist s-a confruntat în a doua parte a existenței sale cu o criză energetică pricinuită și de contextul extern, în anii 1980 populația fiind supusă unor privațiuni mari și din acest punct de vedere. Gorjul a fost în prima linie a reconstrucției energetice a țării, fiind un imens șantier național. Mineritul ca industrie exista în Gorj încă din 1949-1950 (Rovinari) și 1962-1963 (la Motru). Nu întâmplător aici au apărut cele mai mari termocentrale din România la Rogojelu, în lunca Jiului și la Turceni, în perioada 1978-1981⁹.

Afectați de lucrările miniere, cu proprietatea pierdută, țăranii afectați de lucrările miniere au fost siliți să treacă în urban sub forma muncitorilor sau să rămână în același mediu, însă din postura de muncitori agricoli. Doar că trecerea în urban nu i-a scăpat de foame sau, mai exact, de penuria de produse agricole pe care o avea de înfruntat populația în anii respectivi. Legat de acest aspect, putem identifica două momente care au schimbat viața românilor și au legătură cu județul Gorj. Astfel, decretul din 9 și 17 octombrie 1981, au schimbat radical problemele de aprovizionare a populației, cu cele necesare traiului de zi cu zi. Decretul din 9 octombrie 1981, definea ca infracțiune, pedepsită conform Codului Penal, cu șase luni până la cinci ani de închisoare, specula cu alimente unde, conform decretului respectiv, se încadrau toți cei care cumpărau alimente de bază („ulei, zahăr, făină, mălai, orez, cafea, precum și alte produse”) în cantități mai mari decât cele necesare consumului familial pe o lună*. În plus, se prevedeau pedepse similare celor ce cumpărau produse făinoase (pâine, paste etc.) pentru hrana animalelor. Decretul din 17 octombrie 1981 mergea cu un pas înainte și interzicea achiziționarea de alimente în afara localităților de reședință sau a celor în care se afla locul de muncă, fiecare județ fiind răspunzător pentru propria aprovizionare*. Fără să introducă explicit cote de consum, decretul obliga astfel autoritățile județene să treacă, în primul rând, la raționalizarea a pâinii, făinei și mălaiului în limita cantităților disponibile pe plan local. Poate că atenția noastră nu s-ar fi concentrat atât de mult pe cele două acte normative dacă nu ar fi fost reacția spontană și de amploare a minerilor din Motru, cel mai important centru minier din Gorj. Greva pâinii, cum a mai fost numită, a fost îndreptată împotriva autorităților comuniste care raționalizaseră pâinea minerilor din zonă. Greviștii, mai ales minierii de la Roșița și Leurda, au mers la Motru unde au înconjurat sediul Comitetului Orășenesc de Partid. Înăbușirea revoltei minerilor a fost cruntă și a condus la arestări, mutări de persoane în alte zone ale țării dar și o înăsprire a situației, celebra lege a acordului global din 1983. Practic, prin astfel de evenimente nefericite și reacția drastică a autorităților, se dovedea tot mai clar că regimul

⁸ Emil Huidu, *Monografia mineritului din Oltenia*, vol II, Bazinul Jilț, 1974-2007, pag. 270-272.

⁹ Gheorghe Gorun, *Rezistența anticomunistă în județul Gorj reflectată în mentalul colectiv (1945-1981)*, Editura Universitaria, Craiova, p. 359.

comunist își pierduse și ultimele legături cu masele a căror „emanație” se autodeclara.

Istoricul Gheorghe Gorun a identificat mai multe valuri de muncitori care au fost aduși în Gorj începând cu anul 1978. În mineritul gorjean, devenit un imens șantier al tineretului, au venit 8500 de brigadieri din toate județele țării*. La solicitarea conducerii de partid, în mineritul gorjean din bazinele Motru, Jilț și Rovinari au fost aduși muncitori din alte zone ale țării, cei mai mulți din zona Moldovei, dar sunt de reținut și județele Tulcea sau Bihor¹⁰. În 1981 ajungeam la 7000 de muncitori aduși în minerit din exteriorul județului, motiv pentru Nicolae Ceaușescu să le adreseze un „mesaj de felicitare celor 7000 de muncitori și specialiști, precum și militari care au participat la acțiunea de sporire a producției cărbunelui în bazinul minier Gorj”. Cea mai mare parte dintre cei veniți în bazinele carbonifere au rămas să trăiască în continuare în județul Gorj și au primit locuințe în blocurile din localitățile nou construite: Motru, Rovinari sau Mătășari. O parte dintre ei s-au disponibilizat după anul 1995 și s-au întors în localitățile de baștină¹¹. Asupra localităților afectate de minerit, adică acelea care trebuiau să dispară pentru a scoate la lumină „aurul negru”, activitatea extractivă a acționat ca un veritabil blestem. Așezări importante, cu oameni gospodari, cu istorie și tradiții, au fost puse la pământ în numele industrializării. Dacă pentru economia Gorjului și a țării exploatarea cărbunelui a fost o binecuvântare, un semn de progres și dezvoltare, pentru locuitori a fost deseori o dramă din care nu și-au mai revenit niciodată.

Multe așezări din zona minieră sunt acum o amintire deși, poate, satele și locuitorii lor ar fi meritat o soartă mai bună. În existența acestor așezări sunt distincte două etape legate de minerit: perioada în care mare parte dintre săteni au fost atrași ca muncitori de exploatarea miniere (deceniul VIII și IX al secolului trecut) și perioada când au trebuit să plece din zonele lor afectate de lucrările de extracție (deceniile IX și X ale aceluiași secol). Această delimitare în timp este valabilă doar pentru o parte a acestor așezări, în alte locuri strămutările au început în anii '70. Dispariția fizică a localităților a început în ultimii ani ai perioadei comuniste și s-a prelungit târziu, în anii democrației. Eforturile pentru exploatarea cărbunelui în zonă continuă și în prezent, dar mult mai lent.

Ne îndreptăm atenția pentru început asupra satului Timișeni din comuna Fărcășești, județul Gorj, în prezent păstrat la nivelul câtorva case cu 11 familii, după spusele profesorului pensionar Dumitru Cauc¹². Satul s-a născut într-o mică depresiune, așezarea fiind înconjurată din toate părțile de dealuri bine împădurite. Aici, dealurile înconjurătoare (Șchiopului, Roșiei, Bălanilor, Viilor), cu ramificațiile lor, au făcut posibilă apariția unor vâlcele (Brazilor, Stânni, Roșiei, Scoarței). Expunerea îndelungată a feței dealurilor spre soare a făcut posibilă

¹⁰ *Ibidem*, p. 346.

¹¹ Alin Ion, „Acțiunea 7000” sau cum a ajuns Gorjul un Eldorado pentru muncitorii din toată România”, în *Adevărul*, 17 iunie 2016., https://adevarul.ro/locale/targu-jiu/actiunea-7000-ajuns-gorjul-eldorado-muncitorii-romania-1_576264b15ab6550cb800291f/index.html

¹² Prof.dr. Dumitru Cauc, azi pensionar, localnic al zonei, a publicat mai multe articole și lucrări despre trecutul unor zone miniere.

cultivarea lor atât cu pomi fructiferi și viță de vie, cât și cu porumb, grâu, plante furajere.

Începuturile acestei așezări nu sunt cunoscute, însă mentalul colectiv păstrează legenda potrivit căreia satul are vechime milenară, în epoca marilor mișcări de populație, aici sosind cândva păstori din zona Timișului, aflați în transhumanță și care, îndrăgostindu-se de frumusețile și oportunitățile de pășunat ale spațiului, s-au stabilit definitiv aici. Semnificativ este faptul că prima atestare documentară (1618) amintește un toponimic, care se păstrează și azi, „Dealul Stânilor”. O altă legendă care se păstrează în mentalul colectiv ne spune că satul ar fi luat naștere în timpul ocupației austriece a Olteniei (1718-1739), fiind vorba de o dislocare de populație din Banat, aici venind câțiva ciobani cu turmele, care și-au ridicat case răzlețe pe dealuri și pe văi¹³.

Cum prima atestare a toponimicului „Dealul Stânii” este din anul 1618, putem să dăm mai multă crezare primei forme a legendei, așezarea întemeindu-se la începutul mileniului al doilea, în timpul marilor deplasări de populație, în timpul trashumanței păstorilor din Banat și Ardeal spre regiunile extracarpatice. Această frumoasă așezare a fost de la începuturi alcătuită din oameni liberi de servituți, megieșii folosind mult timp în comun pădurile, pășunile și fânețele, păstrând legături puternice între familii. Aici numele familiilor dominante într-un anumit spațiu au dat numele viitoarelor cătune (Cărăgui, Bârhoț). După cum reiese din registrele de stare civilă, la începutul secolului al XIX-lea își duceau existența familii precum Becheru, Cărăgui, Novac, Bîrhoată, Pupăzan, Păuna, Mihai, Lăpădat etc.¹⁴.

În toate cătunele amintite, dar și în altele (Boncea), locuințele s-au ridicat la baza dealurilor, odată cu creșterea populației se vor ridica locuințe de-a lungul principalei căi de comunicație.

Centrul civic al așezării a fost în zona în care acum se găsește biserica „Adormirea Maicii Domnului”, aici aflându-se la sfârșitul secolului al XIX-lea Primăria, magazinul comercial și, mai târziu, școala. Până în anul 1940, sediul primăriei a fost într-o casă mică, în centrul așezării, după această dată sediul primăriei a fost mutat în satul Roșia, primar fiind Constantin N.V. Pupăzan (Palante)¹⁵. De-a lungul timpului, așezarea a avut atât statut de comună (1864-1908), cât și de sat, intrând în componența comunei Roșia-Jiu, iar mai târziu (1968) în componența comunei Fărcăsești.

După ce a luat amploare exploatarea cărbunelui în zonă (deceniul 8 al secolului al XX-lea), o parte a forței de muncă a satului s-a îndreptat spre întreprinderile din zonă. După începerea lucrărilor de excavare a sterilului și apoi a cărbunelui, o importantă parte din populație s-a ocupat în continuare cu activități

¹³ Această legendă a fost relatată de ing. Ilaru V. Pupăzan și ajunsă la noi prin intermediul profesorului Dumitru Cauc.

¹⁴ SJAN Gorj, Fond Școala de Băieți, dosar nr. 3, f. 70-71.

¹⁵ Informații despre primăria satului și despre primarii din secolul al XX-lea a cules domnul profesor pensionar Cauc Dumitru de la ing. agronom Ilaru V. Pupăzan, născut în Timișeni în anul 1935.

agricole, mai ales de creștere a animalelor. În toate timpurile, între locuitorii din Fărcășești, cei din Timișeni erau recunoscuți ca buni negustori de vite.

Primul document este din anul 1618, din timpul domniei lui Gavril Movilă (1618-1622). Acest document este de o mare importanță pentru înțelegerea fizionomiei satelor de megieși. Într-un hrisov al acestui domn, din 28 ianuarie 1618, referitor la o întărire de moșie în Mătășari, lui Neagoe și Micu, cu feciorii lor, sunt amintite mai multe cumpărături ale acestora în satul Timișani: „...Și iar a cumpărat Micu și frate-său Neagoe moșie în Timișani, partea Coicăi, toată de peste tot hotarul”; Acesta cumpără și vii: „...Și iar au cumpărat Micu vie în Dealul Stânilor de la Lăpădat din Timișani cu spri gata 720...și altă vie<a> cumpărat în Dealul Stânilor cu aspri gat<a> 700”¹⁶. Din document aflăm toponimice care sunt până azi prezente în mentalul colectiv (Dealul Stânii).

Foarte relevant asupra statutului juridic al așezării este un hrisov din 24 aprilie 1618, prin care domnul Alexandru Iliș (1616-1618, 1628-1629) întărește mai multe proprietăți în Borcani, Tălpășești și Brădești, marelui boier din Roșia, Udrea. Între proprietățile întărite marelui boier se găsesc și câteva din Temișani: „Și iar să-i fie lui Udrea o vie în sat în Temișani cu loc și cu grădină pentru că a cumpărat Udrea de la Iovan fata lui Trufeala din Temișani cu 400 aspri gata în zilele lui (Radu) Șerban voevod”¹⁷. Documentul este foarte important pentru că ne precizează modalitățile prin care a cumpărat boierul Udrea aceste proprietăți, într-un sat de megieși.

Moșia Timișeni este amintită și în hrisovul din 12 martie 1629, prin care domnul Gavril Movilă întărește aceluiași boier Neagoe din Mătășari și fratelui său Micu, mai multe stăpâniri¹⁸.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea (1757), găsim o hotărnicie a moșiei Timișenilor, în care se precizează stăpânirea unor moșii de către megieșii satului și de săteni din alte localități (Udrea Băla din Brădet)¹⁹.

Satul apare în cataografiile din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În Obșteasca Catagrafie, din anul 1831, este menționat în județul Mehedinți, plasa Jilțul de Sus, având 101 familii²⁰.

În pofida tuturor încercărilor întreprinse în Evul Mediu de marii proprietari de a se infiltra în obștea satului, aceasta își păstrează caracterul megieșesc. Acest fapt va fi consemnat atât de Catagrafia din 1831, cât și de Catagrafia din 1855. În anul 1855, în sat erau înregistrați 73 de moșneni proprietari (72 birnici și un mazil)²¹.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Alexandru Ștefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj, 1406-1665*, Tipografia N.D. Miloșescu, Tg-Jiu, 1908, p. 372.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Cezar Avram, Mihaela-Iuliana Bărbieru, Denisa-Loredana Bică, Dinică Ciobote, *Dicționarul istoric al localităților din județul Gorj*, Editura Aius, Craiova, 2011, p. 298.

²⁰ I. Donat, I. Pătroiu, D. Ciobotea, M. Cătuș, M. Dimulescu, D. Liciu, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Editura Helios, Craiova, p. 6.

²¹ Dinică Ciobotea, *Istoria moșnenilor*, vol. I, Partea I (1829-1919), Editura TIPO MOLDOVA, 2010, p. 124.

Satul este menționat frecvent și în statisticile legate de începuturile învățământului public în județul Gorj. Astfel, în 31 martie 1845, într-o listă a școlilor care funcționau la acea dată, este amintită și școala din Timișani cu 8 elevi²². Cu ocazia examenului din 31 martie 1845, este amintit primul învățător al satului și autoritățile publice din acel moment²³.

În anul 1864, prin Legea comunală, satul Timișeni primește statutul de comună, aparținând plasei Jiu. Satul era înregistrat cu 128 de gospodării²⁴. Același statut îl vor consemna și statisticile din 1872 și 1898²⁵.

Așezarea este menționată în toate dicționarele geografice de la sfârșitul secolului al XIX lea, având statutul de comună, iar ca formă de proprietate fiind megieșească. După 1900, ca și celelalte localități al României, localitatea va fi menționată permanent în statisticile oficiale.

Cea mai importantă biserică din Timișeni, cea cu hramul „Sfântul Nicolae” din cătunul Boncea, a fost transferată la Muzeul Satului din București, încă din anul 2002. Monumentul era la un pas de distrugere, datorită degradării avansate, cauzate de extinderea carierei de cărbune Pinoasa, bazinul Rovinari.

Lăcașul de cult a fost ridicat în anul 1773, din bârne masive de stejar. Monumentul este important, atât prin valoarea sa arhitecturală, cât și prin faptul că este printre puținele biserici de lemn din țară care au pictură exterioară, care se constituie, practic, într-un martor de netăgăduit al comunității și epocii istorice în care a fost ridicată.

Din păcate, cum muzeele nu pot salva decât bucățele de istorie, mare parte din trecutul Timișeniului s-a pierdut. Chiar dacă am câștigat economic, chiar dacă unii cetățeni sunt mulțumiți cu avantajele industrializării mai mult sau mai puțin forțate, pierderile sunt unele majore și iremediabile.

Nu ne rămâne să ne gândim ce ar fi fost dacă excavatoarele uriașe nu ar fi mușcat necruțător din teritoriul Timișeniului de odinioară? Cu siguranță, satul ar fi supraviețuit și fără minerit, doar prin vrednicia locuitorilor, iar în anii din urmă cei care au rămas nu ar fi avut parte doar de peisajele „selenare” lăsate de minerit. Putem spune fără teama de a greși că mineritul a afectat chiar istoria acestor sate. Astfel, în ultimele cinci decenii, pe altarul mineritului au fost sacrificate mănoasa luncă a Jiului, dealurile însoțite ale zonei, pădurile strămoșești, livezile, viile și, bineînțeles, locuințele sătenilor. Pentru cei de astăzi să spunem că ieri au dispărut părți importante din satele Fărcășești, Roșia-Jiu, Furduiești, Rogojelu, Prundurei și Timișeni, ca să nu vorbim decât de zona imediat apropiată localităților aflate în atenția noastră. Cei plecați în lumea largă, dar și puținii locuitori ai Timișeniului din prezent nu vor mai fi niciodată acasă pe ulițele copilăriei.

Un lucru similar s-a întâmplat și cu satul Găleșoaia, fost sat al comunei Călnic din județul Gorj. Din punct de vedere geografic, satul Găleșoaia era de

²² Arhivele Naționale Tg-Jiu, Fond Școala de Băieți nr.1 Tg-Jiu, dos. nr. 13/1844-1848, f. 122.

²³ *Idem*, dos. nr. 16 (1845-1846, f. 26.

²⁴ Ministerul de Interne, Agricultură și Lucrări Publice, Serviciu Statistic, *Indicele Comunelor României după noua organizare a legii comunale*, Imprimeria Statului, București, 1865, p. 6.

²⁵ Cf. Indicile comunelor din 1873 și Indicatorul comunelor din 1898.

regăsit pe valea râului Tismana. Din punct de vedere istoric, satul Galeșoaia este atestat documentar prin actul din 8 iulie 1587, prin care Mihnea Turcitul întărește lui Stan cu fiii săi „stăpânire în Găleșoaia, din partea lui Tavan, jumătate sat și alte cumpărături”²⁶. În 1992, satul încă număra 132 de case. Azi, satul nu mai există decât în amintirea foștilor locuitori și a unei mici părți din el transferată Muzeului „Astra” din Sibiu. La marginea satului din trecut mai regăsim astăzi doar biserica.

Satul de odinioară, cel al meșterilor olari, e doar o amintire. Istoria lui, tradițiile și obiceiurile purtate din generație în generație, casele și nelipsitele cuptoare de lut au dispărut sub cupele excavatoarelor. A dispărut până și lutul roșiatic din care meșterii olari plămădeau obiectele ceramice atât de prețuite în târgurile sătești din trecut.

La Găleșoaia sau la Timișeni, și în multe alte locuri, au dispărut păduri seculare, o întreagă geografie a pământului românesc. Să ne gândim doar că la Găleșoaia a dispărut una dintre cele mai originale vetre ale olăritului românesc, de fapt un veritabil muzeu al arhitecturii și al meșteșugurilor tradiționale. Despre Găleșoaia de odinioară ne-a vorbit prof. univ. dr. Ion Mocioi, octogenar în prezent, cel care își amintește satul copilăriei ca având oameni harnici care trăiau din olărit și agricultură. Găleșoaia din trecut era înconjurată de dealuri înalte cu păduri dese. Locuitorii beneficiau de roadele unor livezi bogate, dar și de rodnicia pământului de luncă.

Localnicii, cei care cunoșteau și practicau olăritul, călătoreau în satele și orașele din regiune pentru a-și vinde produsele sau pentru a face schimb cu altele necesare vieții. Pe acest peisaj, oarecum idilic, s-a suprapus în urmă cu câteva decenii valul necruțător al exploatării miniere. Ca peste tot unde s-a întins mineritul, locuitorii au plecat mai aproape sau mai departe și nu a dispărut doar o comunitate, ci o întreagă lume cu rosturile ei. În prezent, în zona respectivă doar biserica ne mai vorbește de un trecut secular, aceasta fiind sfințită în 1896 și mutată de localnici, de aici și supraviețuirea până la noi. Chiar dacă geografia zonei s-a schimbat radical în ultimele decenii, biserica a supraviețuit dispariției satului și încă își așteaptă enoriașii.

Se poate spune că încă din 1972 se anticipa viitorul deloc fericit al satului Găleșoaia. În acel an, Muzeul „Astra” din Sibiu transfera în Dumbrava Sibiului o moară cu șase ciuturi de la Găleșoaia, cea mai bună moară de pe Tismana după cum își amintesc localnicii. Cei care vizitează celebrul muzeu sibian, pot întâlni la loc de cinste acest complex. „Un element specific pentru morile de pe râul Tismana îl constituie conacul, o construcție dreptunghiulară de bârne, cu acoperiș în două ape, înălțată, de asemenea, pe piloți, deasupra apei, și amplasată în dreptul morii, în stânga ușii de intrare. Mobilat foarte simplu, cu un pat, o masă și o sobă, acest conac servea morarului drept adăpost în timpul lucrului. Legătura cu malul înalt se făcea printr-o punte din bârne de stejar, lungă de circa 25 m”²⁶.

²⁶ Corneliu Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului)*, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, 2007, p. 229.

Ca și Timișeni, Găleșoaia a fost un sat de moșneni (megieși). Așezarea devenea, la granița dintre secolele XIX și XX, cel mai important centru ceramic din Gorj²⁷. Localitatea era avantajată din punctul de vedere al creării produselor ceramice de faptul că lutul se extrăgea din imediata apropiere a vetrei satului. Mai mult, densitatea așezărilor din nordul Gorjului permitea o cerere ridicată pentru acest fel de produse. Mănăstirile din zonă au sporit și ele această nevoie de produse ceramice. Astfel, târgurile organizate în preajma mănăstirilor, cu prilejul sărbătorilor religioase, erau oportunități pentru meșterii olari de a-și etala și vinde marfa. Treptat, la Găleșoaia, cea mai importantă îndeletnicire a devenit olăritul, deși agricultura, pomicultura, morăritul, creșterea animalelor jucau un rol însemnat²⁸.

Vechimea atestată a satului, sfârșitul secolului al XVI-lea, este cu siguranță mult mai târzie decât înfiriparea așezării. Potrivit specialiștilor, inițial vatra satului se afla în apropierea așezării de la Vârț, datând din vremea dacilor. Există suficiente informații și dovezi istorice care să ne facă să credem că olăritul de la Găleșoaia datează cu secole de-a rândul înainte de 1587²⁹.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, ceramica gorjeană, unde se generalizase smălțuitul, propunea culoarea verde ca o caracteristică. Ceramica din Gorj va cunoaște o dezvoltare fără precedent după apariția Regulamentelor Organice. Astfel, pământul bun pentru modelarea vaselor, meșterii renumiți, tradiția unor centre ca Peșteana, Glogova, Arcani, Polovragi, Târgu-Jiu sau Găleșoaia, libertatea comerțului și meșteșugurilor obținută prin Regulamentele Organice, atrag la Tg-Jiu fabricanți care deschid în zonă manufacturi de profil. Prima manufactură de acest fel apare la Tg-Jiu încă din 1827 și aparținea unui german. Acesta a adus meșteri din Lipsca. Abia după două decenii a apărut cea de-a doua manufactură, în 1847. Ambele manufacturi au influențat puternic ceramica populară din zonă, cel puțin la nivelul ornamentației³⁰.

Din această perioadă există date despre olarii locali de la Tg-Jiu. Un anume Gheorghe Roxoi, fost lucrător la fabrica din Tg-Jiu, va merge la Găleșoaia pentru a-i uimi pe localnici cu meșteșugul său*. Într-o statistică din 1883 sunt menționate numele a 10 olari din Găleșoaia. Acum se află și „secretul” meșterilor din Găleșoaia, straturile cu pământul cel mai fertil din Gorj în dealurile din apropierea localității. Pământul respectiv era deja folosit și de olarii din centrele învecinate³¹.

Despre olarii de odinioară din Găleșoaia trebuie să reținem o imagine foarte întâlnită la vremea aceea. Ion Mocioi își amintește cu nostalgie de șirul de care/căruțe pline cu oale pe care meșterii din Găleșoaia le duceau aproape în toată

²⁷ Ovidiu Baron, Olga Popa, Adrian Scheianu, *Găleșoaia: lumea veche vs. Lumea nouă*, Editua ASTRA MUSEUM, Sibiu, 2009, p. 12.

²⁸ Roxana Deca, „Olăritul tradițional românesc pe teritoriul Olteniei. Perspectivă istorică”, în *Oltenia. Studii și comunicări*, Craiova, 1999,

²⁹ Corina Mihăescu, *Ceramica populară din Oltenia*, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, București, 2006,

³⁰ Ion Mocioi, Virgil Vasilescu, *Ceramica populară din Gorj*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Gorj, Tg-Jiu, 1974, pag. 47

³¹ *Ibidem*.

Oltenia. În perioada interbelică, Găleşoaia era cel mai important centru ceramic al Gorjului iar majoritatea locuitorilor aveau această îndeletnicire.

Anii comunismului au adus modificări importante în viața locuitorilor din Găleşoaia. După 1955, dezvoltarea industrială a Gorjului a afectat în mare măsură olăritul din această localitate. Dacă în anul 1944, în Găleşoaia lucrau oale de pământ 95 de familii, în 1973 mai existau doar 30 de olari, rămânând în continuare centrul cu ce mai mulți olari activi³².

Destinul urma să fie necruțător cu olăritul și cu satul de olari de la Găleşoaia. Extinderea exploatărilor miniere din vecinătatea localității a afectat mai întâi resursele de pământ bun de olărit și apoi satul, care a căzut sub roțile utilajelor în zorii anilor '90. În 1992 existau în jur de 132 de gospodării, în 2002 rămăseseră doar 20 de gospodării iar în 2008-2009 dispăruseră toate așezările.

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „Astra” din Sibiu a preluat pe lângă moara cu șase ciuturi și alte gospodării de la Găleşoaia. Reținem că o gospodărie, împreună cu numeroase obiecte de interior, a intrat în posesia M.C.P.T. „ASTRA”, ca urmare a donației făcute de Elena Haret, fiica și moștenitoarea fostului proprietar Rovența Dumitrașcu Vasile (1893 – 1982). Acesta a participat la Primul Război Mondial, luptând în același regiment cu Ecaterina Teodoroiu, petrecând apoi 7 ani de prizonierat în Germania, până în 1926, când a primit „din Înaltul Ordin al Majestății Sale Regelui Ferdinand I, Medalia VICTORIA a marelui războiu pentru civilizație 1916 – 1921”³³.

Vasile Rovența a fost unul din cei mai cunoscuți olari din regiune și inițiator în tainele meșteșugului pentru tinerii satului, a contribuit esențial, conform mărturiilor localnicilor, la perpetuarea arhaicului meșteșug. Ca dovadă a respectului de care se bucura în sat, Roventa D. Vasile era cel care deschidea, de la masa mirilor, fiecare nuntă din sat, fiind proprietarul singurei șarete destinată exclusiv acestui ritual. De asemenea, deținea impresionante cunoștințe empirice de medicină veterinară, la acesta apelând sătenii chiar și după angajarea în sat a unui medic veterinar. Potrivit informațiilor păstrate despre vechimea construcțiilor, „casa a bătrână” a fost ridicată la mijlocul secolului al XIX-lea iar cea din cărămidă, prima construcție de acest fel din sat, s-a construit între anii 1922 – 1926*. Fânarul și șoprul există din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în timp ce pătulul de porumb cu cămară, din anii ridicării casei de cărămidă (adică după Primul Război Mondial).

Complexul arhitectural de olărit din Găleşoaia a completat „Satul olarilor” din Muzeul în aer liber de la Sibiu, și care, împreună cu moara cu șase ciuturi va constitui, peste ani, mărturia existenței seculare a puternicului centru de olărit, în condițiile în care satul nu mai există azi, fiind desființat ca urmare a exploatărilor miniere de la Rovinari.

O situație special a avut-o și așezarea de la Poiana-Rovinari, amintită de noi mai devreme. Începând cu anul 2002, Muzeul Arhitecturii Populare de la

³² Ovidiu Baron, Olga Popa, Adrian Scheianu, *op.cit.*, p. 15.

³³ *Ibidem*.

Curtișoara găzduiește Ansamblul arhitectural Tătărescu primit prin donație de la Sanda Maria Tătărescu-Negropontes, fiica ilustrei familii Tătărescu. A fost vorba de o salvare a complexului arhitectural de la Poiana-Rovinari care se afla sub amenințarea excavatoarelor de la Cariera Minieră Gârla. Zestrea muzeală de la Curtișoara se îmbogățește astfel cu mai multe obiective: Cula Poenaru-Tătărescu; Casa Antonie Mogoș; Biserica de la Poiana; Clopotnița din lemn; Poarta din lemn ș.a.

Între anii 2000-2002, autoritățile din Gorj au organizat o amplă operațiune de mutare a Ansamblului arhitectural Gheorghe și Arethia Tătărescu de la Poiana-Rovinari la Curtișoara în cadrul Muzeului Arhitecturii Populare. A fost o operațiune vastă finanțată de către minerit după cum mărturisea Emil Huidu în ampla sa lucrare dedicată istoriei mineritului, reamplasarea aducând și unele modificări majore cum ar fi acoperișul de la Cula Poenaru-Tătărescu. Unul dintre cele mai interesante obiective este Casa Antonie Mogoș, inițial construită și amplasată în satul Ceauru-Bălești, apoi refăcută de arhitectul I. Trăjănescu la Poiana-Rovinari în anii interbelici și după aceea la Curtișoara sub coordonarea arhitectului Dumitru Florescu.

Povestea contemporană a Ansamblului Tătărescu de la Poiana începe în 1919, atunci când Gheorghe și Aretia Tătărescu au cumpărat pământul și Cula Poenaru de la familiile Carabatescu și Dincă Schileru și s-au instalat în zonă, circa 15 km de Târgu-Jiu. După vreo 15 ani, familia Tătărescu a cumpărat (1934) și refăcut Casa Mogoș cu destinația casă de oaspeți. Deși concepția arhitecturală a aparținut lui I. Trăjănescu, mutarea și reansamblarea casei din Ceauru a fost făcută de Dumitru Pasere, fiu al locului și tatăl inginerului și documentaristului Mihail Pasere, autorul unei monumentale lucrări despre zona Rovinari publicată în anul 2011.³⁴

În anul 2000, Sanda Maria Tătărescu-Negropontes, fiica ilustrei familii, a hotărât strămutarea ansamblului de la Poiana la Curtișoara, în cadrul Muzeului de arhitectură populară, operațiune vastă și obligatorie pentru facilitarea lucrărilor de exploatare a cărbunelui. Potrivit proiectului aprobat de autoritățile vremii, amplasarea (2000-2002) pe noul teren s-a făcut respectând cât mai fidel dispunerea și orientarea fiecărui obiectiv, astfel încât ansamblul să reamintească pe cât posibil de vechea curte boierească din localitatea Poiana (concepția arhitectului Dumitru Florescu).

Despre zona de la Poiana aflăm lucruri interesante de la același Mihail Pasere, cel care mărturisește în cartea din 2011 că Dumitru Pasere, în urma săpăturilor din 1937, a descoperit în povârnișul dinspre răsărit de Cula Poienarilor, ”turnul Cavalerilor Ioaniți, în care se găsea mormântul unei căpetenii a lor, marcată de armura, coiful, spada și scutul aflat acolo. Acel loc fusese anume ales de colonelul Pociovălișteanu, cumnatul lui Gheorghe Tătărescu, pentru amenajarea unei ghețării”³⁵

³⁴ Mihail Pasere-”Monografia Rovinarilor: 30 de ani de la înființarea orașului Rovinari(1981-2011)”, Tg-Jiu, 2011, pag. 37

³⁵ M. Pasere, op.cit, pag. 44

Despre vremurile de odinioară de la Poiana, Mihail Pasere își amintește: ”Cula Poienarilor-o altă cetate de strajă-se situa pe un platou înalt în partea de răsărit a șoselei naționale(DN 66), la mijlocul satului Poiana. De pe acel platou, cula-având bună vizibilitate și comunicare cu cea din Rovinari, cu observatoarele din Bălăcești, Fărcășești și cu cetățile Vîrfului-trona, aici, cu patru caturi, dându-și importanță pentru toată populația împrejurimilor sale. Documentele vremii atestă, o primă renovare, i-a fost adusă de către Dincă Poienaru. Mai târziu a stăpânit aici boierul Costache Gărdescu(1820-1890) urmat de Nae Carabadache, prefect și deputat de Gorj și, în cele din urmă, de Gheorghe Tătărescu, până în anii 1950, când a intrat în patrimoniul național...”(Mihail Pasere op.cit.)

Mai există o legendă amintită de același Mihail Pasere potrivit căreia cula a fost refăcută în vremea lui Tudor Vladimirescu de către Dincă Poienaru, care ar fi primit ”un cal și 2 perechi de disagi cu bani” chiar de la slugerul răzvrătit. Greu de crezut că lucrurile au stat așa dacă ne gândim că acesta avea nevoie de resurse financiare pentru finanțarea Revoluției din 1821.

După Găleșoaia, Timișeni, Poiana-Rovinari și alte sate mai puțin cunoscute, satul Runcurel din apropierea Mătăsariului este pe cale să dispară pentru a face loc lucrărilor de exploatare a cărbunelui. Lucrările sunt atât de avansate încât foarte curând mineri din bazinele Motru și Jilț își vor da întâlnire chiar deasupra acestei așezări

Potrivit documentelor de arhivă, satul Runcurel(u), la fel ca și Brădețel și Croici din aceeași zonă, datează din secolele XV-XVII. Așezarea este situată la vest de Mătăsari, de-a lungul văilor Sbârcea, Runcurel și Valea lui Stan, pe grindurile dealurilor Brusturelui și Cireșului. Din nefericire, o asemenea descriere o mai pot face doar localnicii, excavatoarele uriașe schimbând deja geografia zonei în ultimii ani.

Potrivit specialiștilor, numele satului ar veni de la masivele defrișări de păduri din zonă-runcuri. Sătenii din Runcurelu au fost înproprietăriți masiv, peste 150 de hectare, în urma legilor date de Alexandru Ioan Cuza.

Până în 1956, satul Runcurel a aparținut de comuna Brădet, apoi de Mătăsari după desființarea acesteia.

În satul Runcurel în 1977 erau un număr de 216 locuințe și 659 locuitori iar în 2002 erau 219 locuințe și 863 locuitori. De aici a început declinul, de la peste 200 de locuințe în urmă cu mai puțin de două decenii, acum mai sunt doar câteva locuite iar alte zeci au fost deja demolate pentru a face loc lucrărilor miniere

În concluzie, reținem că așezările din zona minieră au continuat să dispară și după 1990 ca urmare a lucrărilor de exploatare a lignitului. Satele respective au rămas doar în amintirea vechilor locuitori și a unor exponate de muzeu. Pe lângă rolul ei benefic în creșterea nivelului de trai al locuitorilor din zonele miniere, exploatarea cărbunelui a însemnat dispariția a peste 20 de sate și cătune. Locuitorii acestor zone au devenit victimele industrializării forțate a județului, perioadă consemnată atât în anii comunismului, cât și în primii ani după 1990.

Dimensiuni identitare în publicistica literară a exilului românesc: eseistica lui Horia Stamatu

Dan Anghelescu

Nu am putea vorbi despre o dimensiune identitară – și cu atât mai puțin despre un specific al literaturii noastre interbelice – fără a aduce vorba și despre fenomenul discret (dar persistent) al prezenței unei anumite incandescențe mistice. Impregnând, pe multiple planuri, ethosul întregii spiritualității românești, aceasta se cuprinde și se exprimă, complex și totodată lapidar, în ideea de *Ortodoxie*. Mircea Eliade văzuse în *Ortodoxie* „...*acel sens sublim al omului și al vieții la care se ajunge fie pe cale mistică (experiență individuală), fie pe calea etică (experiență de limitare a individului); fie prin contact cu Dumnezeu, fie prin contact cu umanitatea. Și – spune el – cred că la ortodoxie se vor opri cei mai mulți din ultima generație pentru că ortodoxia rezolvă antagonismul dinamic dintre Iisus și Apollon-Dionysos; pentru că sensul creștinismului e cel mai perfect spiritual, așadar cel mai real și mai fecund. Dar, problema ortodoxiei, a misticii și eticii ortodoxe se leagă de o sumă de întrebări care nu pot fi lăsate fără răspuns.*” (Eliade, 1990: 68)

Vorbim în fond despre o *stare spirituală* ale cărei efecte s-au văzut în apropierea create între generațiile de scriitori. Intelectualitatea tânără din perioada interbelică (Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Baciuc, Petru Comarnescu, Anton Golopenția, Horia Stamatu, Constantin Noica, André Scrima, Dumitru Stăniloae) își continua spiritualmente antecesorii: pe Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, iar aceștia, la rândul lor, îi urmaseră pe marii gânditori ai ecleeziei sud-est europene: Lossky, Dionisie Areopagitul ori Grigore Palamas. Ortodoxia părea să ofere unica soluție capabilă să contracareze dominația și supremațiile *gândirii pozitiviste*. Se deschideau orizonturi de natură apofatică în modul de a gândi relația cu *Transcendența*, vizibile în scrierile unor Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Dumitru Stăniloae și – în fapt – în tot ceea ce au gândit și au scris cei ce se revendicau din trena ideatică a revistei *Gândirea*. Dar nu numai.

Ca poet și eseist, Horia Stamatu aparține tinerei generații de intelectuali interbelici și face parte din categoria rară a acelor scriitori despre care s-a putut spune că „ating, printr-o metafizică profundă și originală, starea de religiozitate/.../ (și) ajung la un anumit prag de reflecție lirică și de expresivitate, la o metafizică de tip liric în care miticul și religiosul se împletesc și se confundă/.../ acolo unde se sfârșește previzibilul, determinantul. Întâlnirea cu religiosul este în acest mod indirect posibilă /.../ fără concepte teologice”. (Simion, 1997: 137) Într-adevăr, eseurile lui – impregnate de o extraordinară forță de comunicare, cu vaste orizonturi deschise către timpul aural – se disting prin faptul că *simt/ pre-simt* sau

aproape că și schițează traiectorii și volute spirituale ale devenirilor fenomenului cultural românesc.

Dimensiunea identitară constituie una dintre preocupările constante ale eseisticii lui. Cu prilejul publicării, în traducere proprie, a celebrei conferințe intitulată *Hölderlin și esența poeziei* (*Hölderlin und das Wesen der Dichtung*), susținută de Martin Heidegger la Roma, în 1936, *notațiile* eseistului român deveneau, ele însele, o disertație. Desigur, dimensiunea identitară era abordată la momentul acela oarecum subsidiar, prin prisma unor analize asupra fenomenului de disoluție a spiritualității. Vorbind despre lumea contemporană „... zdrobită de industrie, ideologie și destrucție ecologică” (Stamatu, 1981: 191) și operând trimiteri către spiritualitatea din scrierile unor Jacob Böhme (*Aurora*), Novalis (*Die Cristenheit oder Europa* și poemul inițiativ *An Tiek*), Horia Stamatu evoca mișcarea romantică ce descoperise în lumea culturii superioare folclorul. Dar atenția lui se concentra asupra esențelor dimensiunii identitare întrezărită și ca vocație profetică a poetului (*poeta vates*). Considerațiile îl vizau pe Eminescu, „ultimul romantic al lumii”, în ipostaza celui care „a intuit ieșirea lumii din regimul cuvântului” ca să intre într-un regim „care nu mai întemeia nimic/.../ În locul unei *permanente întemeieri*, se accentuase acolo, s-a instituit *desființarea totală ca anti-esență a istoriei* /.../ mica noastră planetă, ajunsă un pumn de pământ în bătaia tuturor vânturilor din golurile ne-ființării.” (Ibid.: 192) Idei pe care le vom regăsi, desigur în formulări diferite, și la Vintilă Horia. Astfel, înțelegerea dimensiunii identitare se vădea legată indisolubil de străvechi experiențe care trimit cu gândul la spațiul spiritual al străvechilor traco-helenice, acelea din lăuntrul cărora poezia, religia și filozofia izvorăseră îngemănate sub irepresibila nevoie a umanului de a se comunica plenar. Dintr-o asemenea *întâlnire* și *iluminare* de sensuri *accentul identitar* se revendică impregnat de tensive și întregitoare idei. Să-l amintim pe Constantin Noica cel care adună laolaltă *Comuniunea, Comunicarea și Cuminecarea*. Dar și pe Hans-Georg Gadamer atunci când spune: „...ca orice fel de experiență, trăirea poetică, precum și cea religioasă resimt nevoia cuvântului. Acestui fapt îi corespunde sensul grecesc primordial al cuvintelor respective: poezia (*poein*) este *facere* prin cuvânt, iar *teo-logia* este *vorbire* despre divinitate. Nu trebuie să presupunem pur și simplu că avem de-a face aici cu *două lucruri deosebite, cu vorbirea poetică sau cu cea religioasă*. Este clar că nu se poate distinge cu ușurință între limbajul poeziei și cel al tradiției mitologice.” (Gadamer, 2000: 127)

Așa se face că perspectiva și temeiurile prin care eseistica lui Horia Stamatu abordează dimensiunea identitară constituie o contracarare a unui specific – din ce în ce mai vizibil în modernitatea noastră – același pe care îl sesizaseră încă Schelling și Hölderlin: *înnoptarea temeiului metafizic al sensului când timpul devine sărac* (*Zeit der Dürftigkeit*). Într-o lume traversată de o prăbușire a esențelor și valorilor fundamentale, *dimensiunea identitară* afirmă irepresibila și insațiabila *voință* de sens (the will of meaning), sensul capabil să configureze și să exprime irepetabilul, unicitatea, trimițând la mereu neliniștitoare interogație heideggeriană

despre *Esența Temeiului* (*Vom Wesen des Grundes*). Așadar, dimensiunea identitară capătă o iradiație de marcă specială a lumii spirituale, de inefabilă pecete a *căderii prin timp* și totodată de refuz și ieșire dintr-o actualitate lipsită de plenitudine, dintr-un „*timp oropsit (dürftig) pe care îl trăim în istoria lumii de azi*” (Stamatu, 1981: 175), *timpul în care Zeii au părăsit lumea*. Se conturează aici elementele care, vizând esența *Poieticului*, îl fascinează și îl apropie – ca și pe Heidegger – de Hölderlin¹.

De altfel alegațiile sale au o deosebită limpezime: „Urmând pe Hölderlin, Martin Heidegger se depărtează de ceea ce știm despre *poiesis*, termen originar grec, fără să-l contrazică ci numai răscolind mai adânc în căutarea semnificației ultime a *actului poietic*/.../așa că nu ne oferă încă o teorie, ci cu totul altceva, mult mai profund.” (Stamatu, 1981: 175) Dimensiunea identitară devine astfel, pentru Stamatu, modalitatea gravă de interogare a literaturii ca lume aparte. *Specificul* se va distinge în reflexivitatea obstinată cu care investighează aspirând să o surprindă în amplitudinea unor semnificative construcții simbolice. Este probabil aspectul pe temeuriile căruia s-a spus că în eseistica lui transpare un *lirism al cunoașterii* ce ar avea *multe ecouri blagiene*. (Popescu, 1971: 143,144)

Dacă și despre poemele lui Horia Stamatu, în *Istoria sa*, Ion Negoîtescu afirmă că prin ele capătă contururi limpezi *o veritabilă theodicee*, nu este mai puțin adevărat că și eseistica lui *vine* dinspre sacralitate, respirând puritatea dintru începuturile lumii și neprihănitele lumini ale increatului. De unde și impresia de *minune a lirismului absolut* pe care o resimte același Negoîtescu. (Negoîtescu, 1991: 335) *Explorând* astfel tărâmurile *Poieticului* înțelegem că nici dimensiunea identitară nu poate fi gândită decât prin aceeași profundă și esențială apropiere cu sacralitatea. Atât pentru poet, cât și pentru eseist s-a spus că „religia are, constitutiv, o excelență estetică. Și în religie, și în literatură, trăirea se exprimă printr-o mare tensiune simpatetică, deși activă în domenii marcate de o anumită ambiguitate între imanent și transcendent, numen și natural./.../Față de sacru, literatura/arta, beneficiază de un impuls ludic apt de a instaura cât mai convingătoare universuri alternative.” (Ibid.:143)

Dar dimensiunea identitară – din perspectiva în care o abordează eseistul – se revendică cu temeuri profunde survenite și din cu totul alte teritorii decât cel al literaturii: „De-a lungul timpului trecut de la adoptarea creștinismului în limba latină de către strămoșii românilor (sec. IV), spune Stamatu, s-a dovedit cu prisosință că pentru civilizația românească primordiale nu au fost formele religioase, ci spiritul creștin. Lipsa războiului religios la Români este cea mai importantă notă caracteristică a civilizației lor” (Stamatu, 1979: 144) Dar,

¹ Și aici se pot întrezări apropieri de acea problematică care, în întreaga lui eseistică, l-a preocupat și pe Vintilă Horia (despre timpul și despre *decăderile lumii contemporane*). Sunt interogații ce iradiază din scrierile marilor gânditori începând de la Nietzsche, Oswald Spengler, Husserl, Heidegger ori Valéry, dar și de la ezoterici precum René Guénon (v. *Criza lumii moderne* – cea de-a patra vârstă Kali-Yuga, *vârsta sumbră*...).

dezvoltând el ideea și apropiind-o de tragica actualitate, rezultă că în România războiul religios a început să se desfășoare în spațiul concentraționar păzit de oamenii generalului rus Nikolschi, atunci când, de pildă Nichifor Crainic, fost profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău „...trebuia să mărturisească superioritatea temnicerului față de Dumnezeu, pentru că temnicerul putea să-i dea o lingură de supă în plus.” (Ibid.: 145)

Tot ca o trăsătură identitară eseistul o întrezărește în faptul că civilizația românească *s-a centrat mai mult în sacru decât în juridic*. Ceea ce ar fi influențat mult limba românească, această centrare fiind nu formală, ci de tip organic. Românii, subliniază el, *au fost dintotdeauna toleranți față de alte credințe religioase, la ei nu s-ar fi putut nicicând întâmpla o noapte a Sfântului Bartolomeu*.

Prin urmare, *absența/dispariția dimensiunii divinului nu poate avea drept consecință decât o disoluție și o inevitabilă extincție a înseși dimensiunilor noastre identitare*. Aceasta este gândită și ca esență istorică participând la un anume tip de ființare. Utilizând o veritabilă arheologie a cuvintelor, autorul amintește de cultul antic *Hestia-Vesta*, cult al „*vetrei, al căminului, care este simbolul casei, al familiei, al continuității familiale sau chiar civice, cum era cultul roman al focului păzit de Vestale*. În orice caz este vorba în această rădăcină de ideea *permanenței...*” (Ibid.: 188)

Dimensiunea identitară are deci o legătură esențială cu *Poetul* înțeles în ipostaza de *întemeitor prin cuvânt*. Dintr-o asemenea perspectivă el reamintește dialogul lui Socrate cu Hermogenes din Cratylus în care se sublinia că *poezia este izvor de realitate, întemeiere prin cuvânt, că poetul este dător de noimă (nomothet), legislator, dat fiind că poezii sunt cei care au dat nume zeilor*. Atunci când Hölderlin susține că „omul trăiește poetic pe acest pământ” se subînțelege că a fi poet înseamnă a poseda harul prevederii, al unei deschideri spre viitor, ceea ce presupune *profeția*. (Ibid.: 176) Prin urmare, dimensiunea identitară se deslușește începând cu *Nomogenetica*, cu nașterea numelor, ce se vădește ca un fenomen deosebit de complex și impregnat de unicitate. Aici „sacru se împletește cu umanul prin *inspirație* și numai astfel ființa umană se definește inconfundabil ca atare, adică atunci când omul s-a găsit pe sine *identificându-se* l-a găsit și pe Zeul ce se confundă cu *este*, deci *Vesta*. Cel care asemenea descoperitorului de izvoare, găsește și este purtătorul acestei permanențe a calității pe care o numim *este* și pe care o ține ca pe un potir în *cuvânt* e poetul. Așa cum focul Vestei, simbol al permanenței lui *este*, nu trebuie să se stingă, nici cuvântul poetului nu trebuie înăbușit.../este rămâne etern, prezent și inefabil cu *Cel ce este mai înainte de toți vecii*”. (Ibid.: 188)

Dintr-o perspectivă apropiată sunt expuse ideile din eseu *Între utopia orfică și hieraticul mioritic*. *Disoluția dimensiunii identitare se petrece în timpul în care lumea, spune Stamatu, este „zdrobită de industrie, ideologie și destrucție” iar poezii nu mai umblă „prin noaptea cea sfântă” să vestească ceva pe urmele foștilor preoți. Ei și-au pierdut darul profetic*. De unde și întrebarea gravă pe care comentatorul o decupează din poemul lui Hölderlin: *La ce bun poezi în vremuri*

oropsite? (*Weiss ich nicht und wozu Dichter in dürftiger Zeit?*). Răspunsul apasă asupra întregii noastre epoci. Întoarcerea la *poeta vates* care – asemenea vestalelor – întrețin temeiul (esența!) existenței noastre în *Logos* pare a fi devenit o necesitate imperioasă, având în vedere că în locul întemeierii (deci al esenței) *timpul nostru e dominat de anti-esența istoriei*. (Din nou o apariție a *Timpului și a Istoriei*....prezență obsesivă ca și în scrierile altor exilați: Vintilă Horia, Mircea Eliade sau Ștean Baciuc)

Horia Stamatu posedă și încearcă să pună în lumină o înțelegere nu doar a fenomenului literar ci – într-o măsură egală – și a interdependențelor ce operează în stările actuale ale lumii, subliniind esența subtilă ce „leagă” între ele fenomenalitățile: „*Cine reduce istoria la politică face o gravă eroare. Istoria este fundamental logos (de la lego, a aduna, a lega, a pune împreună). Dar astăzi politica este tot mai departe de logos, /.../ În lipsa logosului politica nu mai are de apărut nimic decât pe ea însăși, adică nu e decât o persistență a forței care constrânge, însă nu leagă.*” (Stamatu, 1985: 13)

Actualitatea, clarviziunea și profunzimea acestor aserțiuni sunt tulburătoare. Tot ceea ce ni se spune pare a fi scris din însăși proximitatea zilei pe care o trăim, a prezentului. Nu mai puțin uimitoare sunt analizele pe care le întreprinde asupra fenomenului literar al exilului românesc: „*Poezia exilului nostru este la cea mai înaltă expresie când ajunge la contingențele ei naturale cu oracolul, profeția și apocalipsa./.../ Vorbind de **Oficiul poetului**², un mare poet german de la începutul declinului acestei modernități pe care o înmormântăm azi, ne amintește exemplare care sunt temeiurile poeziei, adresându-se celor ce îndeplinesc acest Oficiu: de ce oare poete, vei fi ascultat profeții Orientului, și imnurile Helenilor, și mai de curând tunetul? Într’adevăr, acestea răsună în cea mai mare parte a poeziei românești din exil, și în raza lor de luptă poeziei, cum spune Dumitru Ichim, pentru întoarcerea logosului la el acasă, aceasta fiind ultima speranță a popoarelor amenințate cu dizolvarea, de a-și veni din nou în fire./.../ Când puterea lumii nu mai are nimic de-a face cu poezia, cu poezii, când este deci ruptă de cuvânt, din putere a lumii se transformă în agent al neantului./.../ Istoria este în mit, mitul în cuvânt, și cel mai adânc operează în cuvânt poezia. Genocidul nu este doar masacrarea unor corpuri vii, ci este și vitriolarea miturilor unui neam, și chiar ale unei lumi.*” (Stamatu, 1985: 13)

Este cât se poate de limpede: conservarea/ păstrarea dimensiunii identitare – așa cum o înțelege eseistul – impune *întoarcerea Logosului la el acasă*. Ceea ce ar echivala cu o mutație taumaturgică menită „să scoată oamenii din sălbăticia din care nici măcar creștinismul nu-i mai poate scoate, așa cum se arată azi cu mai multă violență ca oricând.” (Stamatu, 1979: 156) Continuându-și ideea, Stamatu mai spune că această mutație, pe care ar fi s-o așteptăm de la Orfeu, ar fi forțată

² În germană *Dichterberuf*, termen pe care Horia Stamatu l-a preluat din scrierile lui Hölderlin și pe care, în eseu intitulat *Între utopia orfică și hieraticul mioritic*, îl explică astfel: „cuvânt întreg care cuprinde și sensul de *oficiu*, și de *mesagiu*, și de *meșteșug*, și de *vocație*. (Stamatu, 1979: 155)

prin ceva ce „*toda sciencia transcendiendo*”³, depășește orice știință, filozofie sau religie. El reia afirmațiile unuia dintre personajele lui Eliade în care „sensul mesagiului lui Orfeu” susține că „*Poesia* este nu numai o soteriologie, dar și o tehnică politică. Numai poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul...”

Analizele eseistului au o adresă clară: *epoca destrămărilor actuale, epoca ale cărei baze au fost puse de Revoluția Franceză. De atunci încolo, salvăticirea* – ni se spune – *a făcut un enorm și monstruos progres.*

Este evident că toate aserțiunile și demonstrațiile autorului aflat în exil se instrumentează cu un limpede gând la ceea ce se petrecuse – și continua să se petreacă – în România.

Bibliografie

- Eliade, Mircea. (1990), *Sensul Itinerariului spiritual*, în vol. „Profetism românesc” (vol.1), București, ed. Roza Vinturilor.
- Gadamer, Hans-Georg. (2000), *Experiența estetică și cea religioasă*, în vol. „Actualitatea Frumosului”, Iași, ed. Polirom.
- Manolescu, Florin. (2003), *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, București, ed. Compania.
- Negoșescu, Ion. (1991), *Istoria literaturii române*, vol.I, București, ed. Minerva.
- Noica, Constantin. (1995), *Meditații introductive asupra lui Heidegger*, în vol. Martin Heidegger, „*Originea operei de artă*”, București, ed. Humanitas .
- Popescu, Titu. (2006), *Horia Stamatu*, București, ed. Criterion Publishing.
- Popescu, Mircea. (1971), *Dialogurile lui Horia Stamatu*, München, *Revista Scriitorilor Români*, nr. 10.
- Simion, Eugen. (1997), *Fragmente Critice*, vol.1. Craiova, ed. *Scrisul românesc*.
- Stamatu, Horia. (1979), *Între utopia orfică și hieratismul mioritic*. München, *Revista Scriitorilor Români*, nr. 16.
- Stamatu, Horia. (1981), *Hölderlin și esența poeziei de Martin Heidegger*, München, *Revista Scriitorilor Români*, nr.18.
- Stamatu, Horia. (1985), *Sub semnul poeziei*, Ontario, Canada, revista *Cuvântul românesc*, anul 10, nr.110.
- Stamatu, Horia. (1977), *Timp și literatură*, München, *Revista Scriitorilor Români*, nr.14.

³ Citat din versurile lui San Juan de le Cruz pe care Horia Stamatu l-a tradus în întregime în limba română.

Patria din poezie

Mihaela Albu

O carte frumoasă (la propriu și la figurat), un obiect frumos, făcut cu grijă, cu sufletul adică îngrijit, gândit însă și cu mintea, ne încântă totdeauna.

Este vorba în cazul de față despre volumul de poeme *Patria din cer* (autor Alexandru Ghe. Drăghici), carte care îi apare mai întâi celui ce o privește, sub aspect grafic, drept obiectul frumos despre care făceam vorbire înainte, cu un covor oltenesc pe copertă, cu fotografiile color din loc în loc, în interior.

De bună seamă, autorul și-a gândit toate aceste imagini ca semn vizual de introducere în mesajul transmis prin cuvinte.

Am ajuns astfel la necesitatea de a ne justifica afirmația de mai sus – aceea despre frumusețea de dincolo de realizarea grafică a cărții – , în fapt despre poezia cuprinsă între cele trei „capitole” sub care se desfășoară mesajul liric: I. „Tinda serii”, II. „Gulaguri vegetale”, III. „Muguri de cruce”.

Separate, și totuși împreună, aceste trei paragrafe dau seamă toate despre un topos recurent în poezia lui Alex. Drăghici, *satul* natal (chiar un volum anterior – din 2012 – se numea *Valea Bună*, numele satului său, dar și un poem din cartea în discuție poartă același nume; un alt volum, din 2015, fusese intitulat *Acasă*).

Din sat, de *acasă* „copilăria nu mai vrea să se mute”, iar acest vers, completăm, încheie un poem cu titlul ce-l repetă pe cel al volumului din 2015. Să ne amintim că Blaga va tânji mereu după „îndepărtata copilărie”, că spre ea va „striga” mereu „sângele” poetului (v. „În marea trecere”), motivul „copilăriei depărtate” apărând adesea în poezia blagiană (v. și „Liniște între lucruri bătrâne”).

Întorcându-ne la poezia lui Alex. Drăghici ne vom întreba ce înseamnă acel „acasă”, ce elemente îl definesc și îl structurează?

Înseamnă casa, biserica, dealul care duce „spre mănăstire”, carul cu boi, casele cu scoarțe și icoane pe pereți. Toate acestea și încă altele alcătuiesc satul în care „curg stele-n grădini”, iar „cerul se scutură de păsări”, în care bătrânii „urcă spre biserică-n lumină/ cu macate puse-n car”, transferându-se pe rând în „satul de sus”.

De fapt, conceptul de „acasă” primește o întreagă „explicație” într-un poem intitulat direct „Definiție”: „Acasă este/ salcia înverzită în colțul copilăriei/ întâia scrisoare pe valiza recrutului,/ magnolia înflorită în fereastra spitalului,/ dorul de părul colegei de liceu/ acoperind grădina unde visam/ că mă înec într-un ocean/ cu cireși înfloriți.”

Acasă mai înseamnă, extinzând spațiul, țara, „pământul cu moaște”, „Ardealul nost”, martirii, eroii, credința – toate reprezentând „Patria din cer” pentru cei plecați „prin străini”.

Dar, mai presus de toate, „acasă” înseamnă părinții, mai ales tatăl, cel care se constituie poetic într-o reprezentare a locului pierdut, de vreme ce „tot satul îi curgea prin vine”. Figura tatălui devine o obsesie poetică, un simbol al legăturii cu locul de unde copilul a plecat în lume, cu originea în cele din urmă. Mai este și

mama, a cărei casă „poartă în pereți/ fotografia unei dimineți”. Ambii părinți sunt „candele arzând/ tot întunericul din lume”, dar poartă în suflet „iarnă desculță”.

Amintirea părinților, a bunicilor „cu bisericile-n mâini” trimite apoi și la permanenta amintire a copilăriei, a tinereții, a anilor de liceu, a prietenei din adolescență al cărei păr „mirosea a copilărie”. Toate acestea sunt păstrate și rememorate cu nostalgia lui *fugit ireparabile tempus*, a timpului, dar și a locului care nici el nu mai este la fel. În prezent, sentimentul major este *dorul*; acum, în sufletul poetului, ca să cităm termenul său, „se închearbă un dor”.

Ajunși la acest vers, nu putem trece cu vederea frumusețea cuvântului regional-arhaic „a se încherba”, folosit de câteva ori și în alte poeme, simbol și el al graiului de-acasă.

Un inventar al termenilor, regionalisme și arhaisme, repetate uneori obsesiv, ar putea deveni o altă poartă de intrare în universul poeziei lui Alex. Drăghici. Lexicul folosit, metaforele – nu de puține ori inedite, neașteptate chiar – sugerează universul rural din care poetul vine către oraș, dar în care continuă să locuiască cu sufletul. „În tinda serii” „stă în capul oaselor lumina”. Dar ce loc mai ocupă termenul „tindă” în vocabularul modern? Un arhaism, înțeles poate astăzi de tot mai puțini. Pentru sătean, *tinda* reprezintă intrarea în casă, în spațiu; în poezie înseamnă intrarea în timp, începutul de înserare, când „se-mpiedică timpul de ieri”. În acest timp „se-aude lumea încet cum se trece”, căci aceasta e și lumea părinților, a mamei, cu casa ei, în care „în ramă, pe o scoarță stau frumos/ la răsărit Preasfânta și Hristos”, iar „smerenia/ arde-n candelă/ întunericul blând.”

Alteori stau umăr la umăr arhaismul cu un cuvânt mai recent, dintr-un registru aparent nepoetic: „*Instanțele* nopții sentințe *închearbă*/ doar lumina *grațiază*/ un imperiu de iarbă.” („Atentate cu flori”). Tot din sfera contrariilor – *primăvara* (cu „răni” însă) și *toamna* în care „rugina-n frunze învață să coboare”, iar lumina „trage de zăvoare-n porți” („Tei suferind”) Și totuși, chiar și în toamnă „pune Dumnezeu lumină”, apropiind astfel contrariile.

O parte a poemelor din volum trimite la poezia religioasă, reprezentată la noi de poezii din jurul *Gândirii*, de Nichifor Crainic, cel care își pune propria poezie sub semnul ortodoxismului altoit în multe poeme pe tradițiile folclorice vechi, de Vasile Voiculescu ori de Tudor Arghezi (pe care Ov. S. Crohmălniceanu – în ampla sa analiză asupra *Literaturii române între cele două războaie mondiale* – îl numea „poetul cu cea mai pronunțată înclinație religioasă”).

Poezia lui Alexandru Drăghici se revendică, în opinia noastră, din „gândiriști”. Poetul simte permanent aplecare spre credință; la el, precum la marii înaintași, avem de-a face cu un Dumnezeu invocat adesea, familiar, apropiat de om, *înomenit* ca la Crainic („Doamne, chiar treceai prin curtea mea”/ „mă țineai de mână pe poteci/ și azi m-aștepți când pe la poartă treci”). Vechile tradiții se împletesc permanent cu credința profundă în Cel dorit drept *călăuză*, *Lumină* și *Cuvânt*. Fiindcă Dumnezeu nu este o entitate îndepărtată, el nu este temut, ci iubit, de El îi e permanent dor omului, rugăciunea, prin cuvânt, fiind calea prin care se realizează o legătură cu transcendentul.

Încă din deschiderea cărții, moto-ul cu un fragment din „Psalmul 103 lui David” pune volumul sub semnul relației om-divinitate, omul „cântându-I Domnului” în toată viața lui. Titlurile înseși la unele poeme sugerează dintru început mesajul, fie că se referă la o sărbătoare („Florii” ori „De Paști”), fie trimit la elemente de cult („Sărindare”, „Lângă icoane”) ori la o adresare directă către Divinitate („Tatălui ceresc”, „Dor de rugăciune”).

Exemple pot fi date în continuare, volumul, neavând mari dimensiuni, este însă dens ca substanță ideatică (și nu am amintit mai sus și de poemele în cheie istoric-patriotică, în care sunt evocate locuri istorice, sunt evocați vitejii și martirii neamului în versuri de mare frumusețe: „La Mărășești și Oarba jertfa-i vie/ cu îngeri stau în rugăciuni frumos”, „Cu Avram Iancu-n fiecare poartă/ Banul Mihai ne cere aproape frații/ la Putna Ștefan prin icoane se arată/ șira spinării noastre sunt Carpații”, iar în această *Patrie din cer* (titlul poemului nu întâmplător a fost ales drept titlu al întregului volum) „lui Horea i se tânguie o roată”.

„E greu să scrii despre o carte de versuri pe care încă nu le știi pe dinafară”, scria cândva N.I. Herescu într-o cronică dintr-o revistă a exilului.

Citesc rând pe rând poemele; le recitesc apoi la întâmplare pe câte unele, încep să știu versuri pe dinafară și realizez astfel că pe poteci neștiute, fără ostentație, pe drumurile bogate, dar atât de întortocheate ale limbii române încă trăiesc păstrători și făuritori de vorbe meșteșugit alese, de împerecheri de cuvinte, de imagini neașteptate. Astfel de „gospodari” ai cuvântului deschid și mai larg poarta spre lumina limbii ce-o vorbim.

Alex. Drăghici face parte, fără îndoială, din familia făuritorilor de meșteșugit cuvânt în poezie.

IV. PERSONALITĂȚI

Influența politică și socială a familiei Tătărescu în susținerea financiară a edificării Ansamblului brâncușian de la Târgu-Jiu¹

Adina Andrițoiu

În vara anului 1937, demersurile preliminare ale Ligii Naționale a Femeilor Gorjene legate de autorul, conceptul și amplasarea monumentului închinat eroilor români căzuți în Primul Război Mondial erau încheiate. Brâncuși acceptase cu bucurie să execute acest monument, fusese în vizită la Poiana, la conacul familiei Tătărescu, unde prezentase membrilor Ligii schița lucrării (*Coloana Recunoștinței fără Sfârșit*), precum și locul unde gândea să îl ridice: fostul târg de vite sau al fânului, din fața cazărmilor de la Târgu-Jiu. Toate aceste date sunt confirmate de către Sanda Tătărescu-Negropontes, fiica soților Tătărescu, într-un interviu difuzat în anul 1997².

Greul însă abia acum începea. În Târgu-Jiu, la fața locului, artistul extinde planul creației sale artistice și în Grădina publică, unde hotărăște amplasarea unor opere din piatră. Cele două puncte extreme ale conceptului său arhitectonic trebuiau unite printr-o stradă „ideal dreaptă”³, interesând astfel și construcțiile și grădinile de pe traseu. Deși rezultatul acestor importante intervenții urbanistice pare astăzi firesc, la mijlocul anului 1937 lucrurile stăteau diferit. Întâmplător sau nu, traseul ales de Brâncuși se suprapunea perfect peste un proiect datând din 1900, prin care se aprobase prelungirea străzii Gr. Săftoiu spre vest (astăzi parte din Calea Eroilor), unind astfel strada Victoria cu bd. C.A. Rosetti (astăzi, bd. C. Brâncuși). Construcția acestei prelungiri era prevăzută în planul „aprobat prin Jurnalul Consiliului Technic Superior Nr. 431 din 22 August 1900 și I.D.R. Nr. 3483 din 2 Octombrie 1900”⁴, dar nu se putuse înfăptui din cauza lipsei fondurilor corespunzătoare la bugetul orașului. De-a lungul anilor, s-a renunțat la proiectul de prelungire al acestei străzi și, ca urmare, au fost eliberate autorizații de construcție pentru solicitanți, cu alinierea fațadelor caselor la strada Eminescu (arteră existentă atât la vremea respectivă, cât și astăzi și care era paralelă cu cea prevăzută în planul aprobat în 1900).

Ca urmare a dorinței lui Brâncuși de a trasa o stradă între Digul Jiului din Grădina publică și târgul fânului, unde urma a fi amplasată *Coloana Recunoștinței*

¹ Comunicare prezentată în data de 18 noiembrie 2017, la Petroșani, în cadrul manifestării dedicate împlinirii a 80 de ani de la turnarea elementelor *Coloanei fără Sfârșit* la Atelierele Centrale Petroșani.

² ANDRIȚOIU, Adina, episodul *Gheorghe Tătărescu* din emisiunea „Fotografii de familie”, difuzat în martie 1997, la TV Târgu-Jiu, <https://studio.youtube.com/video/yfjnCxPuPnI>, min. 14:00 – 15:45.

³ PALEOLOG, V.G., *Brâncuși. Concepție urbanistică*, în revista *Arta plastică*, editată de U.A.P. din R.S.R., anul XIV, (1967), nr. 3, București, p. 19.

⁴ I.D.R. – Înalțul Decret Regal; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 86.

fără Sfârșit, în data de 13 septembrie 1937⁵, Consiliul comunal dă o decizie cu privire la proiectul care urma să se desfășoare: „Proiectul în întregime ar consta dintr-o alee care, plecând de la Digul Jiului, care este locul de evocare al actelor de vitejie gorjenească, ar trece pe sub un portal, ce în viitor ar marca și intrarea în grădina publică”, va continua spre biserica „Sf. Apostoli” (aflată în renovare) și se va termina la monumentul recunoștinței „întruchipat printr-o coloană înaltă de circa 29 metri, înălțându-se fără sfârșit așa cum trebuie să fie și recunoștința noastră pentru eroii ce sunt temelia României moderne”. Strada respectivă va purta numele de Calea Eroilor, se preciza în respectiva decizie.

Se ridică, însă, o problemă legată de exproprierea terenurilor care aparțineau locuitorilor de pe traseul noii străzi, și anume porțiuni de grădini și chiar case. Se recunoștea și în textul deciziei Consiliului comunal, că astfel de exproprieri vor cauza prejudicii „pentru considerațiunea că se schimbă fațadele caselor și rostul gospodăriilor”.

Implicată direct în proiectul de realizare a monumentului dedicat eroilor, Liga Națională a Femeilor Gorjene, condusă de Arethia Tătărescu, a preluat, pe de o parte, terminarea lucrărilor la Biserica „Sf. Apostoli”, aflată pe traseul viitoarei Căi a Eroilor, iar pe de altă parte, despăgubirile pentru terenurile expropriate, pentru a atenua nemulțumirile proprietarilor (*vezi fig. 1*).

Conștient de situația dificilă în care se afla bugetul local, primarul subliniază că în acest „moment delicat” pentru primărie, care nu dispune „de sume imediat disponibile” pentru exproprieri (dar și pentru că nu se putea ajunge la o înțelegere cu proprietarii terenurilor care aveau pretenții așa de mari, încât „numai organele judecătorești ar fi putut să le statornicească în mod definitiv...”), intervine sprijinul acordat de Liga Femeilor Gorjene care oferă „plata pretențiunilor proprietarilor vizați”⁶. Nu vom insista aici asupra problemelor ridicate de către aceste exproprieri, care afectau nu numai terenurile, ci și clădirile unor proprietari. Ca fapt divers, trebuie menționat că procesele judiciare de stabilire a valorilor datorate drept despăgubiri au continuat până în anul 1939.

Tot din decizia Consiliului comunal mai sus menționată, aflăm că „Ministerul Lucrărilor Publice – după stăruința însăși a Domnului Prim Ministru Gh. Tătărescu – a destinat importante sume de la fondul de sistematizare a drumurilor, pentru perfectarea acestei artere de comunicație, cari în viitor va fi destinată prea mării eroilor noștri”⁷. Banii erau necesari pentru lucrările de pavare a străzii (cu piatră cubică, asfaltări, borduri etc.), precum și pentru amenajările din jurul bisericii. Reamintim că primul ministru era originar din Gorj, fiind nimeni altul decât soțul Arethiei Tătărescu, iar intervenția lui se va dovedi salutară pentru definitivarea proiectului lui Brâncuși.

⁵ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 86.

⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 184/1937, filele 86-89.

⁷ *Ibidem*.

Ce se știa cu precizie este faptul că un „portal monumental” și „un monument al recunoștinței către eroi”, opere ale sculptorului Brâncuși, vor constitui „ambele donațiunea Ligii Naționale a Femeilor Române”.

Într-un extras din decizia nr. 114 din 13 septembrie 1937⁸ apar date suplimentare privind sume acordate orașului Târgu-Jiu de către guvernul condus de Gh. Tătărescu. Mai precis, primarul orașului reînnoiește mulțumirile sale către primul ministru, care a acordat suma de circa 7 milioane lei pentru lucrările în curs (un milion fusese acordat deja ca subvenție de către Ministerul de Interne) și care a promis încă un milion în vederea „amenajerii squarului din jurul monumentului ce se va așeza în actualul târg de săptămână și pentru trasarea noiei alei a grădinei publice...”⁹.

Destinația sumei de un milion de lei apare în textul dactilografiat al deciziei nr. 119 din 13 octombrie 1937¹⁰, în care se arată că lucrările la alea din parc se vor efectua „pe cale de regie, prin Serviciul Technic Comunal”, cheltuielile fiind suportate din subvenția de un milion de lei acordată primăriei „după stăruința Domnului Prim Ministru Gh. Tătărescu”.

Deși inițial postamentul pentru Poarta Sărutului a fost turnat la intrarea în parc, pe traseul noii alei, ulterior Brâncuși a decis mutarea lucrării mai în interiorul parcului, nefiind de acord ca această operă monumentală de artă să fie confundată cu o poartă obișnuită: „Dacă ar fi pusă la marginea trotuarului, cum hotărâsem, ar avea mai puțin rost, fiindcă n-ar putea servi nici de utilitate pentru închiderea grădinii și nici n-ar putea fi văzută ca obiect aparte”¹¹. În documentul primăriei însă nu se face vreo referire la indicațiile artistului, ci doar la „directivele” prim-ministrului: alea „va servi ca intrare principală în grădina publică, de care parcul nostru este lipsit până în prezent...” (intrarea fiind realizată „dupe directivele date de Domnul Prim Ministru Gh. Tătărescu și planurilor întocmite de către Domnul Arhitect Rebhun Directorul parcurilor Capitalei...”); ea „urmează a fi dotată cu un portal de piatră, opera sculptorului Brâncuș, donația Ligei Femeilor Române”; aceasta se găsește în prelungirea străzii Gr. Săftoiu, aflată în curs de executare și astfel „se va putea obține o perspectivă de vedere de la dig până în noua Biserică Sf. Apostoli...”¹².

⁸ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 93 verso.

⁹ Document prezentat în facsimil în BULIGA, Sorin Lory, ANDRIȚOIU, Adina, *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu*, Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu, 2017, p. 127.

¹⁰ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 97.

¹¹ GEORGESCU-GORJAN, Sorana, b, *Așa grăit-a Brâncuși*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2012, p. 140.

¹² S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 97.

Alte date referitoare la contribuția bănească a Ligii Naționale a Femeilor Gorjene se află într-un memoriu tehnic¹³ întocmit de către Ioan Vintilă (șeful Serviciului Tehnic al Primăriei Târgu-Jiu), care precizează că lucrările la Biserica Sf. Apostoli s-au terminat datorită „ajutorului bănesc al Ligei Naționale a Femeilor Române de sub președenția Doamnei Aretie Tătărescu...” (vezi fig. 2). De asemenea, lucrările de amenajare și de prelungire a străzii Gr. Săftoiu, care va deveni strada Eroilor, s-au efectuat din „fondul de circa 5.000.000 lei, acordat de Direcțiunea Generală a Drumurilor din Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor”, care făcea parte din promisiunea de șapte milioane de lei a primului ministru Gh. Tătărescu (la care se face referire în decizia nr. 114 din 13 septembrie 1937).

În același timp, lucrările de împrejmuire a Parcului Coloanei au fost executate pe cale de regie, prin Serviciul Tehnic Comunal, așa cum reiese din decizia nr. 121 din 13 octombrie 1937¹⁴. Se specifică aici faptul că: „Și aceste lucrări, ca și cele de amenajarea parcului și alei din grădina publică, urmează a fi acoperite din subvențiunea de 1.000.000, acordată de Ministerul de Interne, dupe stăruința Domnului Prim Ministru Gh. Tătărescu”.

Câteva zile mai târziu, prin adresa nr. 6330 din 20 octombrie 1937¹⁵ (vezi fig. 3), transmisă primarului orașului Târgu-Jiu chiar înainte ca operele brâncușiene să fi prins contur, Liga Națională a Femeilor Gorjene își formula intenția de donație astfel: „Dorința Ligei este ca donațiunea să aibă următoarea destinație: Crearea unei străzi care va purta numele «Calea Eroilor», cale care va porni din preajma Jiului trecând prin grădina publică, pentru a merge până la actualele cazărmi [...] La începutul acestei căi se va așeza portalul sus-numit, iar pe promontoriul ei lângă cazărmi, se va ridica coloana recunoștiinței, legându-se astfel amintirea locurilor pentru care au luptat Eroii gorjeni, cu ideea recunoștiinței fără de sfârșit simbolizată prin coloană [...] Pentru plata acestor exproprieri Liga va pune la dispoziție suma de lei 750.000 lei”.

Se mai face precizarea că: „Atât facturile de plată ale celor 2 monumente, clădirea bisericei precum și suma depusă pentru plata exproprierilor reprezentând valoarea de lei 2.200.000 sunt rezultatele exclusive ale muncii noastre de ani de zile...” (i.e. Liga Națională a Femeilor Gorjene). Se specifică în final că Liga înțelege „ca orașul Tg.Jiu să respecte întotdeauna donațiunea în forma în care a fost făcută”. Pe versoul scrisorii se află decizia olografă a Consiliului comunal cu nr. 151 din 12 noiembrie 1937¹⁶ (vezi fig. 4), prin care se acceptă donația Ligii.

Din textul dactilografiat al aceleiași decizii (nr. 151 din 12 noiembrie

¹³ BULIGA, S. L., ANDRIȚOIU, A., *Documente...*, p. 87; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 92/1937, fila 13.

¹⁴ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, Decizii ale Consiliului Comunal, dosarul 184/1937, fila 98.

¹⁵ BULIGA, S. L., ANDRIȚOIU, A., *Documente...*, p. 82; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 108/1937, fila 1.

¹⁶ *Ibidem*, p. 92; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 108/1937, fila 1 verso.

1937¹⁷), Consiliul comunal „acceptă donațiunea ce se face orașului, în condițiunile arătate prin această scrisoare. Aprobă ca strada nou creiată și care începe din fața regimentelor dela intersecția str. T. Vladimirescu cu str. Unirea, trecând pe la monumentul «Recunoștiinței» și apoi înconjurând biserica Sf. Apostoli și urmând traseul str. Gr. Săftoiu, prelungindu-se pe o porțiune nou creiată din str. Victoria până în Bulevardul C.A. Rosetti și aleia din grădina publică, până la digul Jiului, să poarte denumirea «Calea Eroilor»”.

Urmând protocolul oficial, Consiliul comunal, prin primarul S. Frumușanu transmite „o adresă de mulțumire D-nei Aretie Gh. Tătărescu pentru donațiunile făcute și tot sprijinul dat orașului – material și moral”. Adresa de răspuns poartă același număr, 6330 din 20 octombrie 1937¹⁸, și specifică faptul că, în ședința din 12 noiembrie 1937, Consiliul comunal a acceptat donația Ligii în condițiile indicate în scrisoarea respectivă, acceptare aprobată și de Ministerul de Interne ca organ tutelar, în data de 23 noiembrie 1937.

Referitor la sumele plătite ca exproprieri de către Ligă, în adresa nr. 71 din 7 martie 1938¹⁹ a Serviciului Tehnic se prezintă stadiul exproprierilor în curs de efectuare pentru prelungirea str. Gr. Săftoiu spre vest și se specifică faptul că s-au înmănat proprietarilor „în cekuri emise de D-na Aretie Gh. Tătărescu, Președinta Ligei Femeilor Române din Gorj, sumele oferite de Primărie...”.

În aceeași adresă apare și informația că pentru „ansamblul de lucrări edilitare de modernizare a orașului [...] s’a cheltuit în campania anului 1937, peste 6.000.000 lei, din fondurile acordate de Ministerul Lucrărilor Publice și Ministerul de Interne; în afară de cele câteva milioane cheltuite de Liga Femeilor Române din Gorj, pentru terminarea Bisericii Sf. Apostoli, – o adevărată operă de artă, (vezi fig. 5 și 6) – și construirea monumentului Recunoștiinței și a portalului din grădina publică, de asemenea opere geniale ale marelui sculptor Brâncuș”.

Organizația condusă de Arethia Tătărescu s-a implicat, de asemenea, și în achiziționarea pieselor componente ale *Mesei Tăcerii*, documentele de arhivă făcând referire însă doar la cea de-a doua variantă a operei. Prima sa variantă fusese amplasată pe același loc încă din anul anterior, conform preambulului deciziei nr. 5050 din 20 iulie 1938²⁰:

„Având în vedere că în toamna anului 1937, din fondurile acordate de către Liga Femeilor Române, s’a construit în parcul orașului un portal-monument din piatră [...] Având în vedere că pe aceeași alee, care este o continuare a străzii Gr. Săftoiu, s’au construit și așezat, în jurul portalului-monument, bănci de piatră, iar la capătul ei, pe digul Jiului, s’a fixat tot din piatră, o masă. Având în vedere că pentru a se forma un ansamblu armonios cu portalul-monument și masa menționate mai sus, și a se da un aspect cât mai estetic, atât acestor monumente, cât și alei și întregului parc, este necesar de a se așeza o serie de scaune sau bănci din piatră, atât pe

¹⁷ *Ibidem*, pp. 93-94; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 108/1937, filele 2 și 3.

¹⁸ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 108/1937, fila 6.

¹⁹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 90/1937, fila 38.

²⁰ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosar 77/1938, fila 5.

marginele aleei, în nișele rezervate și amenajate în acest scop, cât și în jurul mesei rotunde dela capătul aleei depe digul Jiului”.

Prin adresa nr. 395 din 23 iulie 1938²¹, emisă de Societatea „Pietroasa” din Deva, se atestă implicarea Ligii Femeilor Gorjene în realizarea celei de-a doua variante a *Mesei Tăcerii* și a scaunelor de piatră din Grădina publică. Astfel, se face precizarea că au fost expediate pe C.F.R. două bucăți rotunde din piatră și 17 bucăți scaune, comandate de Ligă. Ulterior, Liga Femeilor s-a retras din acest demers, urmând ca toată corespondența purtată cu societatea respectivă pe tema realizării, transportului și plății scaunelor de piatră și a celor două piese rotunde ale *Mesei Tăcerii* să fie returnată de către primărie Societății „Pietroasa”. Așadar, primăria a preluat această activitate de la Liga Femeilor Gorjene, fapt ce se constată chiar din înscrisul olograf de pe documentul înaintat de Soc. „Pietroasa” către Ligă, unde, în colțul din stânga jos se specifică: „Pt. Primăria TgJiu va fi emis o singură factură”.

Toate eforturile Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, în special ale președintei acesteia, doamna Arethia Tătărescu, conjugate cu concursul larg al soțului său, prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, prin a cărui influență se dirijează către Târgu-Jiu importante sume de bani destinate marelui obiectiv care prindea contur în capitala Gorjului, nu sunt văzute cu ochi buni de către adversarii politici ai președintelui liberal. Astfel, jurnaliștii plătiți vor începe să scrie împotriva evidențelor, minimalizând nu numai actul de creație artistică al lui Brâncuși, care nici el nu era prea bine înțeles în cercurile culturale de la București, ci și eforturile familiei Tătărescu.

În data de 11 septembrie 1938, în ziarul „România” (nr. 102, pag. 11) din capitală, oficios carlist, apare un articol denigrator („Tg.Jiu oraș ruină”). Primăria Târgu-Jiu trimite un drept la replică în data de 16 septembrie²² prin care combate problemele la care se făcea referire în articolul respectiv și care puneau în balanță nevoile materiale imediate (cum ar fi iluminarea orașului, piețele prost organizate, abatorul comunal, alte aspecte) cu creația unor monumente nemuritoare. Spre finalul răspunsului, se face următoarea specificație: „La munca depusă de către edilii comunali, pentru binele și înfrumusețarea orașului, se adaogă și sprijinul neprecupețit din partea Ligei Naționale a Femeilor Gorjene, prin neobosita Doamnă Aretie Tătărescu, prin ajutoare bănești și efectuarea de lucrări, pe cât de utile, dar și frumoase [...] iar rezultatul acestei munci se poate vedea din alăturatele fotografii cu diferite vederi din oraș” (vezi fig. 7, 8, 9 și 10).

Primăria mai trimite un text extins la ziarele „Gorjanul”²³ și „România”²⁴, în care se menționează, în plus față de adresa din 16 septembrie, faptul că Liga Națională a Femeilor din Gorj „în ultimul timp a realizat următoarele: a construit Portalul din grădina publică, Mauzoleul Ecaterinei Teodoroiu, Coloana Eroilor din

²¹ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 77/1938, fila 21.

²² BULIGA, S. L., ANDRIȚOIU, A., *Documente...*, pp. 132-135; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 94/1938, filele 5 și 6.

²³ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 94/1938, fila 1.

²⁴ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 94/1938, fila 2.

parcul nou, a terminat Biserica Sf. Apostoli și a creat strada Eroilor, plătind și exproprierile necesare”.

Pe plan local, directorul ziarului „Gorjanul”, Jean Bărbulescu, publică sub pseudonimul Ion Mohor, în nr. 37 din septembrie 1938²⁵, un articol în care consideră regretabile atacurile din ziarul bucureștean. Dacă ziaristul din capitală numește operele brâncușiene „lucrări inutile”, I. Mohor insistă pe neimplicarea financiară a primăriei, care „a executat lucrări numai în limita sumelor donate, – și nimic mai mult. N’a angajat nici un ban al cetățenilor în lucrările de artă cu care s’a împodobit orașul. Tot ce s’a făcut: monumentul Eroinei Coloana Recunoștinții, Portalul Eroilor, Calea Eroilor, masa de piatră de lângă dig, absolut totul se datorește numai «Ligei Femeilor Gorjene» și excelentei sale prezidente și cetățeană de onoare a Tg.Jiului, doamna *Aretia Gh. Tătărescu*, către care se îndreaptă omagiile și recunoștința tuturor cetățenilor de bună credință din acest oraș”.

Primarul continuă seria articolelor laudative cu privire la activitatea Ligii Naționale a Femeilor din Gorj, trimițând, prin adresa nr. 6848 din 3 octombrie 1938²⁶, un nou articol²⁷ la ziarul „România”. Articolul se deschide chiar cu menționarea decorației pe care orașul a primit-o de la însuși M.S. Regele Carol al II-lea – „Virtutea Militară de Război”, ca urmare a actelor de vitejie ale cetățenilor săi din Primul Război Mondial. Se menționează apoi faptul că Liga „urmărește prin activitatea sa numai scopul artistic, lucrând neîncetat cu tot entuziasmul pentru înviorarea artei strămoșești și scoaterea în evidență a tuturor comorilor trecutului românesc, ca și a produselor artistice a țăranilor gorjeni”. După trecerea în revistă a realizărilor ligii, printre care se numără Muzeul Gorjului și Monumentul-sarcofag al Ecaterinei Teodoroiu, articolul face și câteva aprecieri la adresa lui Constantin Brâncuși: „Executarea portalului și a coloanei Eroilor a fost încredințată marelui sculptor C. Brâncuși, care legat de județul Gorj prin naștere, fiind din comuna Peștișani Gorj, de unde a plecat de peste 30 de ani, în Franța, Anglia și America, să-și desăvârșească marele său talent, a depășit arta românească, transformând-o, într’o concepțiune nouă, de simbolism, de forme mistice și masivitate”.

La sfârșitul lunii octombrie a anului 1938, toate lucrările legate de ridicarea operelor brâncușiene și de amenajarea Căii Eroilor sunt finalizate, astfel că Liga Națională a Femeilor Gorjene „predă orașului Tg.Jiu monumentele închinat Eroilor”, cu ocazia festivităților din data de 27 octombrie 1938, prin adresa înregistrată la primăria orașului cu nr. 7501²⁸. Totodată, se prezintă situația sumelor cheltuite pentru executarea lucrărilor respective, care totalizau la acea dată 2.436.275 lei. Defalcăt, sumele au fost repartizate astfel: Biserica Sfinții Apostoli – 666.462 lei, exproprierea pentru deschiderea Căii Eroilor – 746.000 lei, *Portalul* de piatră din grădina publică – 683.198 lei și *Coloana* – 340.615 lei. Liga roagă

²⁵ Biblioteca Serviciului Județean Gorj al Arhivelor Naționale, III 297.

²⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 94/1938, fila 10.

²⁷ BULIGA, S. L., ANDRIȚOIU, A., *Documente...*, pp. 146-147; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 94/1938, fila 11.

²⁸ *Ibidem*, p. 156; S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 108/1937, fila 9.

primăria să păstreze aceste monumente ca „să ne amintim întotdeauna de Eroi, care și-au jertfit viața pentru Patrie” (vezi fig. 11).

Probabil că în suma de 340.615 lei, cât precizează doamna Tătărescu că ar fi cheltuit pentru *Coloană*, intră și cei 50.000 de lei care apar într-o scrisoare pe care Brâncuși i-o adresează lui Ștefan Georgescu-Gorjan în data de 2 septembrie 1937 și poartă mențiunea că a fost redactată în tren. În esență, el spune că a văzut-o pe doamna Tătărescu cu o zi înainte, iar aceasta i-a spus că „ferul a sosit...” și că i-a trimis un cec de 50.000 de lei ca să poată începe imediat lucrările pentru fundamentul *Coloanei fără Sfârșit*. Acest aspect este confirmat și în lucrarea *Ștefan Georgescu-Gorjan, Constructorul Coloanei Infinite*: „Liga Națională a femeilor Gorjene a contribuit cu 340.615 lei, din care 50.000 lei au fost folosiți pentru plata unor zilieri și primei echipe de montaj, iar restul de 290.615 au acoperit probabil costul metalizării și plata antreprenorului Di Bernardo”²⁹.

Conform adresei nr. 6848 din 3 octombrie 1938, prezentată mai sus, primarul precizează că „Plata acestor opere s’a făcut numai din fondurile acestei Ligi, fonduri adunate din munca de ani de zile complectată cu beneficiul Expoziției Muncii Românești, organizată sub auspiciile Ligii. Ele sunt dăruite orașului fără nici un echivalent de beneficiu, decât mulțumire sufletească de a contribui la realizarea scopului înalt urmărit”.

Pe lângă contribuția Ligii, orașul Târgu-Jiu a primit importante fonduri de la bugetul central, prin intervenția prim-ministrului Gh. Tătărescu, în valoare de 6.000.000 lei (conform documentelor avute la dispoziție), după cum urmează:

- Ministerul de Interne – 1.000.000 lei, subvenție pentru primărie, pentru lucrările la alea nou creată în Grădina publică și lucrările de împrejmuire a Parcului Coloanei, executate în regie proprie de către Serviciul Tehnic Comunal;
- Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor, prin Direcțiunea Generală a Drumurilor – 5.000.000 lei pentru lucrările de amenajare și de prelungire a străzii Eroilor.

Pentru cei care nu parcurg decât documentele din arhive, se ridică o firească întrebare legată de suma destul de mică pe care Liga Națională a Femeilor Gorjene a cheltuit-o pentru ridicarea *Coloanei Infinite* (340.615 lei, în comparație cu suma pentru *Portalul* din piatră, de 683.198 lei). Răspunsul vine, însă, din mărturiile celor care au participat direct la realizarea Monumentului Recunoștinței. Știm că execuția modulelor și a celorlalte componente ale monumentului „urmau să se efectueze în Atelierele Centrale Petroșani, dotate cu secții de turnătorie, prelucrare și structuri metalice, precum și un birou de proiectare, toate sub directa îndrumare a inginerului Gorjan. Directorul-general al Societății «Petroșani», inginerul Ion Bujoiu, om cu vocație de sponsor dar și ministru în cabinetul Tătărescu, a fost de acord ca societatea să suporte costul execuției și montării monumentului, precum și

²⁹ Georgescu-Gorjan, Sorana, *Ștefan Georgescu-Gorjan, Constructorul Coloanei Infinite*, Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Colecția Brâncușiana, Târgu-Jiu, 2002, p. 55.

să asigure personalul calificat”³⁰. Astfel, mare parte din costurile ridicării Coloanei au fost suportate „de societatea «Petroșani», care a alocat 2.500.000 lei – «trecute pe vagoneti» – și a asigurat forța de muncă necesară, plătită în regie”³¹.

Pe baza datelor prezentate până acum, putem face o estimare generală a sumelor cheltuite pentru ridicarea ansamblului sculptural brâncușian, precum și pentru lucrările de amenajare aferente acestuia.

- Liga Națională a Femeilor Gorjene – 2.436.275 lei;
- Societatea „Petroșani” – 2.500.000 lei;
- Sume alocate Primăriei Târgu-Jiu de la bugetul central – aprox. 6.000.000 lei.

Neavând în momentul de față o situație contabilă a sursei bugetare din care s-au efectuat plățile pentru diversele lucrări, putem doar presupune că din sumele alocate de la bugetul central au fost plătite următoarele materiale și servicii, conform datelor extrase din documentele de arhivă: execuția a 42 bucăți scaunetaburele de piatră și a două mese rotunde de piatră și transportul acestora pe calea ferată de la Societatea „Pietroasa” Deva până la Târgu-Jiu, în valoare de 89.791 lei; transportul de la gara Târgu-Jiu până în Grădina publică a 42 bucăți scaunetaburele de piatră și a două mese de piatră, în valoare de 5.200 lei; achiziția unor tuburi din beton pentru completarea canalizării din Grădina publică și amenajarea unei alei longitudinale, în valoare de 100.000 lei; executarea unor bănci din lemn pentru Grădina publică, în valoare de 25.300 lei; amenajarea spațiului din jurul *Mesei Tăcerii* ș.a. (La data executării lucrărilor, respectiv pe exercițiul financiar 1938/1938, din bugetul total al localității era destinată lucrărilor edilitare doar o sumă de 800.000 lei – vezi adresa trimisă ziarului „România”).

Așa cum rezultă din actele prezentate, pentru acest proiect de anvergură au fost cheltuiți în total peste 11.000.000 de lei³², ca efort comun al unei societăți comerciale private („Petroșani”), al unei organizații culturale (Liga Națională a Femeilor Gorjene), al administrației publice locale Târgu-Jiu și al administrației publice centrale (Guvernul României, prin ministerele de resort).

³⁰ Georgescu-Gorjan, Sorana (2002), *Ștefan Georgescu-Gorjan, Constructorul Coloanei Infinită*, Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Colecția Brâncușiana, Târgu-Jiu, pp.43-44.

³¹ *Ibidem*, p. 55.

³² Pentru a ne face o idee despre valoarea acestei sume, vom face o comparație cu prețul gramului de aur, ca valoare de referință: în 1913, 1 g aur = 3,1 lei; în 1929, după stabilizare, 1 g aur = 100 lei; în 1940, leul înregistrase o devalorizare de 10% față de 1929; în 2021, 1 g aur = 232,94 lei (sursa: <https://www.capital.ro/istoria-cresterii-si-descrescaterii-monedei-nationale-5834.html>; accesat 26 aprilie 2021).

Bibliografie

ANDRIȚOIU, Adina *Fotografii de familie. Gheorghe Tătărescu*, TV Târgu-Jiu, difuzat martie 1997 (sursa <https://studio.youtube.com/video/yfjnCxPuPnI/edit> , postat 4 iunie 2019).

BULIGA, Sorin Lory, ANDRIȚOIU, Adina, *Documente din Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu*, Ed. Brâncuși, Târgu-Jiu, 2017.

GEORGESCU-GORJAN, Sorana, a, Ștefan Georgescu-Gorjan, *Constructorul Coloanei Infinite*, Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Colecția Brâncușiana, Târgu-Jiu, 2002.

GEORGESCU-GORJAN, Sorana, b, *Așa grăit-a Brâncuși*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2012.

PALEOLOG, V.G., *Brâncuși. Concepție urbanistică*, în revista *Arta plastică*, editată de U.A.P. din R.S.R., anul XIV, nr. 3, București, 1967.

OF. I. Vintila   Logo
A. Matic   "
Gn. Cernatola   "
C. V. Catu   "

5112 din 6 Septembrie 1957

În curând urmează a se proceda la prelungirea străzii
Mr. Băftoia, din strada Victoria până în Bulevardul C.A. Rosetti,
în conformitate cu planul aprobat prin I.O.M. Nr. 3483/900.

În traseul acestei străzi, urmează a se expropria din
proprietatea Lvs., o porțiune de teren cu suprafață și laturile
specificate prin tabloul de exproprieri și planul respec-
tiv, ca onoare vă rugăm să luați cunoștință de planul și lu-
crările în chestiune, și să le înmănați la Serviciul Tehnic Comunal, să
vă rugăm să retrașiți împrejurarea de pe acel teren, pe alinierea
menționată a străzii.

Adăugăm că Lvs., spre a folosi terenul pentru oraș, prin
deschiderea acestei străzi, din punct de vedere al infrastruc-
turii, cât și pentru Lvs. persoane, prin punerea în valoare a
imobilului Lvs., prin noua față a casei proprietății spre stră-
dă, nu va fi făcută nici o opunere și va fi procedat de îndată la
ridicarea împrejurării.

Pentru această exproprieri, vi se oferă drept despu-
gire suma de lei pe care o ținem în dispoziția Lvs.
și care este suportată de către Liga Națională a Țărilor
Române, care în dorința sa a fi de folos și servi interesele
orașului și în această ocaziune, și-a luat asupra sa plata lu-
turilor despușgabililor pentru exproprierile necesare deschiderii
menționatei străzi.

P R I M A R,

Secretar.

PRIMĂRIA ORĂȘULUI TÂRGU-JIU

Serviciul Technic

M E M O R I U

13

pentru lucrările de împrejmuire a unui parc din jurul monumentului păcii de pe platoul din fața cazărnilor Reg.7 Art.Grea, în prelungirea str.Gr. Săftoiu din Târgu-Jiu.-

Dată printră stăruinței și ajutorului bănesc al Ligei Naționale a Femeilor Române de sub președenția Doamnei Aretie Tătărescu, terminându-se de curând lucrările de construcție a bisericii Sf.Apostoli, care este o operă monumentală și ca urmare a dorinței exprimate de Ligă de a se consacra eroilor căzuți în războiu, strada Gr.Săftoiu, ce urmează a se numi strada Eroilor, pe care este situată această biserică, s'a hotărât pavarea și amenajarea acestei străzi, precum și construirea prelungirilor ei înspre răsărit până în Drumul Național Nr.23 și înspre apus până în Bulevardul C.A.Rosetti, lucrări ce sunt în curs de executare din fondul de circa 5.000.000 lei, acordat de Direcțiunea Generală a Drumurilor din Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor.-

În scopul monumentalizării acestei străzi s'a hotărât facerea unui portal monumental la intrarea în grădina publică, precum și a unui grandios monument al păcii pe platoul din fața cazarmelor, ambele opere ale genialului sculptor Brâncuș din Paris și cari opere sunt pe cale de înfăptuire.-

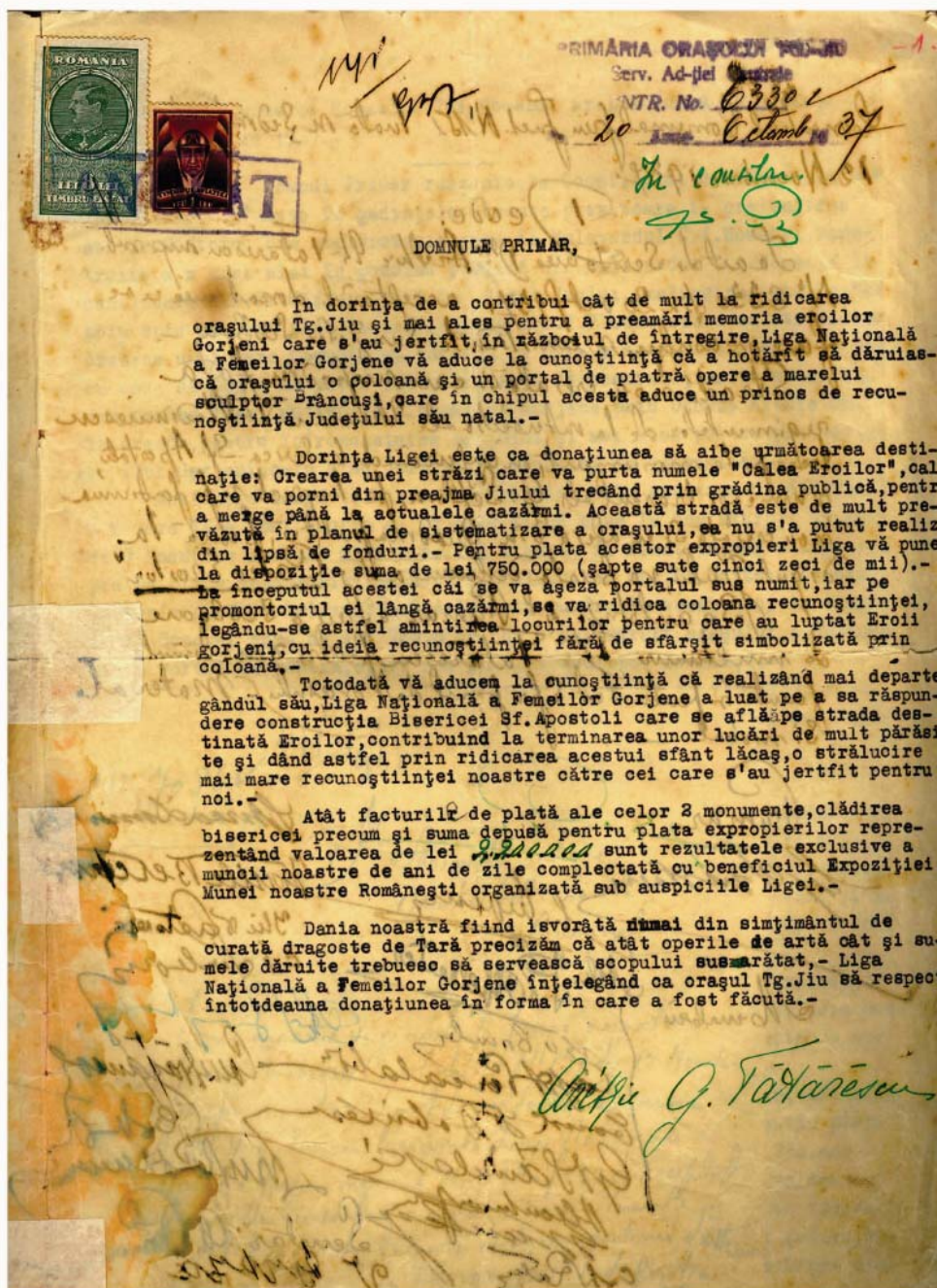
Intrucât pe locul unde urmează a se ridica acest monument este un loc viran pe care a funcționat târgul săptămânal al orașului Târgu-Jiu, s'a hotărât a se construi aci un parc pentru a forma în jurul monumentului un cadru demn de mărișia lui.-

În acest scop am întocmit alăturatul proiect referitor la lucrările de împrejmuire a parcului din jurul monumentului păcii situat în prelungirea str.Gr.Săftoiu din Târgu-Jiu, în valoare de lei 60.000.-

Intrucât lucrările sunt de natură urgentă, propun a se executa pe cale de regie prin organele ce se vor destina de către Primăria Târgu-Jiu.-

Seful Serviciului Technic,

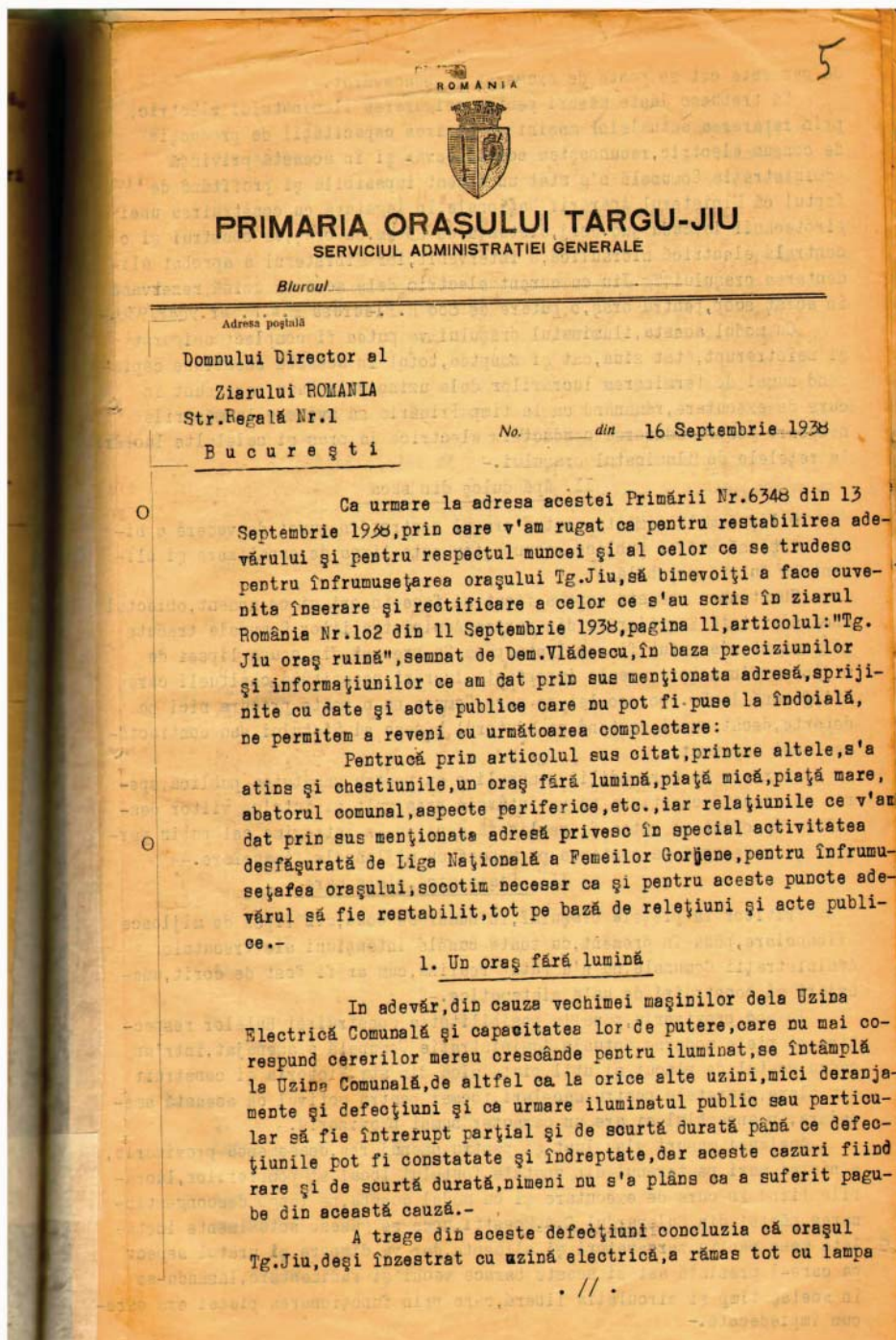
Ioan Vintilă

Imagini de la târnosirea Bisericii Sf. Apostoli, surprinse de Constantin Brâncuși cu aparatul de filmat.

de gaz este cât se poate de exagerat și neadevărat.-

Că trebuiesc luate măsuri pentru asigurarea iluminatului electric, prin repararea actualelor mașini și mărirea capacității de producție de consum electric, recunoaștem acest adevăr și în această privință Administrația Comunală n'a stat un moment impesibilă și profitând de faptul că Ministerul Apărării Naționale, în legătură cu construirea unei pirotehnii la Sadu jud. Gorj, distanță de 23 km. de oraș, va construi și o centrală electrică hidroelectrică, a intervenit, iar Ministerul a aprobat alimentarea orașului Tg. Jiu cu curent electric dela această uzină, rezervând în acest scop, pentru oraș, o putere de 800 H.P. (adresa M.A.N. Nr. 904F/938).-

Cu modul acesta, iluminatul orașului va putea fi complet asigurat și neîntrerupt, atât ziua, cât și noaptea, totul în această chestiune depinzând numai de terminarea lucrărilor dela uzina dela Sadu, care sunt în curs de executare, rămânând ca la timp Primăria să svizeze la măsurile necesare pentru aducerea conductei electrice la oraș și celelalte lucrări la rețelele de iluminat al orașului.-

II. Apă dulce din sacc

O lipsă mult simțită pentru orașul nostru, din punct de vedere a igienei și sănătății publice, recunoaștem, este lipsa de canalizare și alimentare cu apă potabilă.-

Chestiunea aceasta care a făcut și face, în ori și ce moment, obiectul unei adevărate îngrijorări din partea Administrațiilor Comunale trecute și prezent, n'a putut fi rezolvată până în prezent, din cauza lipsei de mijloace financiare, aceste importante lucrări necesitând cheltuieli care ating până la 50.000.000 lei, pe care Comuna nu o poate procura nici pe departe, decât numai contând pe ajutorul bănesc al Statului, sau contractarea unui împrumut.-

În răvne pe care edilii comunali o au pentru sănătatea publică, sperăm că această chestiune nu va întârzia prea mult și într'un viitor destul de apropiat va putea fi realizată, dacă nu în întregime, cel puțin parțial și care apoi să continue pe măsură cu mijloacele financiare.-

III. Piața mică, piața mare.

Privitor la piețele orașului, în număr de două, din lipsă de mijloace financiare, până în prezent, cu toate bunele intențiuni ale trecutelor Administrații Comunale, nu s'a putut realiza, cum ar fi fost de dorit, amenajeri și construirea de hale sistematice.-

În mod provizoriu, până la posibilitatea construirii hălelor respective și piețe moderne, actuala Administrația Comunală a amenajat, într'un cadru destul de plăcut și util, piața mică din str. Victoria și construit din blane, gheretele pentru măcelari, toamai pentru motivul că această amenajare, în ansamblul ei, are un caracter numai provizoriu.-

Aceleași măsuri s'au luat și pentru amenajarea, de asemenea provizorie, a pieței mari, pe terenul din spatele fostului local al pompierilor, lucrările fiind în curs de executare și cu modul acesta, pe lângă descongestionarea părții din Bulevardul C.A. Rosetti, unde se găsesc actualmente instalate mese pentru zarzavaturi și alimente, dar va dispărea și urâtul aspect pe care-l prezintă astăzi aceste barace vechi și rudimentare, lăsându-se în același timp și circulația liberă, care prin funcționarea pieței era oarecum împiedecată.-

IV. Abatorul Comunal

Privitor la abatorul Comunal, încă de acum câțiva ani, s'a hotărât construirea unui nou și modern abator, din care, între timp, s'a executat numai o parte și anume strictul necesar, în limita mijloacelor bugetare.-

S'a executat sălile de tăiere pentru vite mari și mici, sălile de svântare, castelul de apă, etc., după cum se poate vedea din alăturata fotografie, iar pentru a putea fi utilizate mai necesită efectuarea lucrărilor de canalizare și alimentare cu apă, instalațiile mecanice și iluminatul electric, care n'au putut fi efectuate până în prezent, din lipsă de fonduri.-

În prezent, Primăria găsindu-se în posesia fondurilor trebuincioase, lucrările vor începe în curând și cu modul acesta, noul abator Comunal va putea fi pus în funcțiune.-

Bineînțeles că, actualul abator Comunal, o construcție veche de lemn și rudimentară, nu face cinste orașului, dar această situațiune trebuie căutată nu în nepăsarea și desinteresarea foștilor edili comunali, pentru igiena și sănătatea publică, ci numai slăbelor mijloace financiare, care nu au permis mai mult.-

V. Aspecte periferice

Privitor la aspectele periferice, despre care vorbește autorul articolului publicat, găsim că dacă acesta n'a fost înșelat în buna sa credință, atunci intenționa, sau nu, a exagera o stare de lucruri, care de fapt nu există.-

Trebue cunoscut că, cu toate resursele financiare destul de restrânse, dar printr'un bun spirit de gospodărie comunală edilii comunali s'au întrecut, în fiecare an, de a asigura o comunicație, în întregul oraș, cât mai modernă și frumoasă.-

Mai ales, în ultimii patru ani, datorit și largului sprijin financiar acordat de către Ministerul Lucrărilor Publice s'au executat importante lucrări de pavaje cu piatră cubică și bolovani de râu, asfaltări, etc., astfel că în prezent partea centrală a orașului a fost complet refăcută cu pavaje de piatră cubică și trotuare de asfalt.-

Concomitent cu aceste lucrări centrale, nu s'a neglijat nici părțile periferice ale orașului, absolut toate stradele având rigole, trotuare și o bună împietruire.-

Dacă s'au putut strecura vigilenței ochiului Serviciului Technic Comunal, oarecare stări de necurățenie, sau rea întreținere, pe unele din stradele periferice, inerente de altfel în toate orașele din țară, aceste stări de lucruri au fost numai vremelnice, iar nu permanentizate, după cum are aerul autprul articolului, luându-se măsuri să înceteze și pe toată raza orașului să domine numai completă curățenie.-

Orașul Tg. Jiu, după cum credem că vă este cunoscut, se numără printre micile orașe din țară.-

Fiind lipsit de orice industrie, iar piața comercială foarte restrânsă, veniturile comunei nu pot fi și ele decât destul de restrânse și socotim că este suficient a arăta că bugetul pe ex. 1938/1939, însumează un total de venituri de 7.000.000 lei, din care 800.000 sunt destinați pentru lucrări edilitare, iar restul pentru material, diferite obligațiuni legale și funcționarea serviciilor comunale.

Cu toate aceste mijloace financiare destul de reduse și chiar sub strictul necesar, putem afirma că din an în an, se observă progrese simțitoare din punct de vedere al lucrărilor edilitare, iar starea de curățenie a întregului oraș, nu numai că nu lasă de dorit, dar este admirată de către toți vizitatorii străini.

La munca depusă de către edilii comunali, pentru binele și înfrumusețarea orașului, se adaugă și sprijinul neprecupțit din partea Lige Naționale a Femeilor Gorjene, prin neobosita Doamnă Aretie Tătărescu, prin ajutoare bănești și efectuarea de lucrări, pe cât de utile, dar și frumoase, după cum am arătat și prin adresa Nr. 6348 din 13 Septembrie 1938, iar rezultatul acestei munci se poate vedea din alăturatele fotografii cu diferite vederi din oraș.

Din examinarea tuturor acestor lămuriri, pornite numai din dorința, ca odată cu restabilirea unui adevăr, orașul să poată fi privit în adevărata sa lumină, iar munca celor ce au condus gospodăria comună, ca și a celor care au sprijinit și ajutat orice acțiune pentru înfrumusețarea orașului, să poată fi apreciată la adevărata lor valoare, socotim că se poate constata cu suficientă că orașul Tg. Jiu, nu este un oraș ruină, ci un oraș în plin progres de înfrumusețare și modernizare și că administrația comună conștientă de îndatoririle și obligațiile sale, nu va pregeta un moment ca aceste progrese să continue și să fie cât mai pronunțate, prin realizarea lucrărilor edilitare care încă lipsesc.

PRIMAR DELEGAT,

Secretar,

A. M. M. M.

Constantin Brâncuși în amintirile lui Ioan Alexandrescu

Adina Andrițoiu

Născut în aceeași zi cu marele sculptor Constantin Brâncuși, dar la 35 de ani distanță¹, Ioan Alexandrescu s-a întâlnit să aibă și aceeași aplecare către mînuirea dălții. Îndemânarea sa, împreună cu șansa de a fi fost acceptat de Maestru ca ajutor, îl va face să rămână în istoria ridicării *Porții Sărutului* de la Târgu-Jiu. După mărturisirile sale², înainte de a merge în Capitală, absolvise Școala industrială din Arad, iar apoi făcuse practică în mai multe ateliere particulare din Timișoara.

Alexandrescu l-a întâlnit pe Brâncuși la București, în primăvara anului 1938, în casa lui Gheorghe Tătărescu de pe strada Polonă, unde cioplitorul venise la recomandarea arh. Giurgea și antreprenorului Boitan, pe care sculptorul îi rugase să găsească un meșter pentru lucrările sale de la Târgu Jiu³.

Ridicarea *Porții Sărutului* începuse în toamna anului anterior, mai precis după 25 octombrie 1937, când era așteptat la Târgu Jiu primul transport de piatră din cariera Banpotoc, Deva, așa cum reiese dintr-o telegramă a Arethiei Tătărescu, din 4 octombrie, adresată lui Constantin Brâncuși, la Paris. Depeșa a făcut parte din *La Dation Brâncuși*, care cuprindea arhiva găsită în atelierul lui Brâncuși, la moartea acestuia⁴.

La începutul lui noiembrie același an, Brâncuși, aflat la Târgu-Jiu, a fost invitat de Arethia Tătărescu să participe la masa care urma a se servi în saloanele Cercului Militar din oraș, după slujba de târnosire a Bisericii Sfinții Apostoli de pe Calea Eroilor, stradă aflată în construcție: „Vă rugăm să binevoiți a lua parte Dumineca 7 Noembrie ora 1, la Masa ce va avea loc în Saloanele Cercului Militar după Sfințirea Bisericii Sfinților Apostoli./ Președinta, Arethie Tatarescu/ Costumul national Tg.-Jiu./ 2 Noembrie 1937/ Rugăm a prezenta aceasta Carte la intrare Domnului Maestru Brâncus”⁵. Pornind de la informațiile din volumul

¹ GEORGESCU-GORJAN, Sorana, *Luna Februarie și Constantin Brâncuși*, în: *Confesiuni*, nr. 4, februarie 2013, p. 13. Conform lui Romulus Rusan, data de naștere ar fi 11 februarie 1911, iar locul nașterii localitatea Radna, Arad („O discuție la Masa Tăcerii”, p. 89).

² RUSAN, Romulus, *O discuție la Masa Tăcerii*, Editura Fundației Academia Civică, București, 2016, p. 90.

³ *Ibidem*, p. 91.

⁴ LEMNY, Doina, VELESCU, Cristian-Robert, *Brâncuși inedit. Însemnări și corespondență românească*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 415. În noiembrie 2001, Theodor Nicol, moștenitorul Nataliei Dumitrescu (unul dintre cei doi legatari universali ai artistului) donează Muzeului Național de Artă din Paris arhiva aflată în posesia sa. Din cercetarea importantului volum de documente a rezultat lucrarea menționată aici.

⁵ LEMNY, D., VELESCU, C.R., *loc cit.*

menționat, se pare că Brâncuși a ajuns la Târgu-Jiu pe 27 octombrie și a plecat pe 9 noiembrie 1937⁶.

În acest scurt interval, a participat la îmbinarea blocurilor de piatră pentru *Poartă*, ocazie cu care a făcut și câteva filmări. În aceste cadre sunt surprinși cioplitorii care taie la fierăstrău blocurile mari de travertin pentru *Poartă* și pentru cele două bănci⁷.

Dintr-o scrisoare trimisă de Ștefan Georgescu-Gorjan lui Brâncuși, pe data de 6 septembrie 1937, aflăm că încă de atunci fuseseră tocmiți pietrarii pentru ridicarea porții, de către însăși doamna Tătărescu: „S'a și interesat de piatra de lângă Deva și a vorbit cu vreo 10 pietrari, cari s'au legat să așeze blocurile conform cu schița”⁸.

Se știe că inițial, Poarta fusese gândită să fie amplasată la intrarea în parc. Probabil, atunci când au fost turnate dalele din beton existente astăzi lângă trotuar, a fost încastrată și fundația acestui prim amplasament. „Brâncuși a spus că el nu a venit aici să facă o poartă de parc, și poarta a fost mutată după voia lui pe alea pe care o botezase «Aleea Gloriei»”⁹ (vezi fig. 1).

Pe Ioan Alexandrescu nu îl vom găsi la Târgu Jiu decât în anul următor, 1938, după întâlnirea din aprilie, din casa soților Tătărescu: „Scurt timp după aceea am plecat la Târgu-Jiu, împreună cu alți doi pietrari, iar Brâncuși a sosit cu o săptămână în urma noastră. Era în mai, după Paști...”¹⁰.

Brâncuși s-a cazat la Hotel Regal (fost Hotel Tioc, Hotel Sichitiu, Marele Hotel Regal și apoi Modern, în perioada comunistă; vezi fig. 2a, b, c), situat vis-à-vis de actualul sediu al Teatrului Dramatic Elvira Godeanu. Ioan Alexandrescu își amintea că Brâncuși i-a spus: „Tinere, vei veni la mine în fiecare dimineață și vei primi dispoziții... Lucrezi cu mine cât stau eu acolo (pe șantier), în rest îi dirijezi pe ceilalți”¹¹.

Astfel, Alexandrescu mergea în camera de hotel a lui Brâncuși, unde acesta își făcuse un spațiu de lucru pe jos, dând la perete mobila. Pe podea întindea hârtie de împachetat, pe care desena schițe cu cărbune¹². Elaborarea schițelor se petrecea în timpul nopții sau dimineața devreme, pentru că Alexandrescu le găsea făcute la ora 9, iar resturi de hârtie și cărbune se aflau aruncate prin cameră. Cu aceste

⁶ GEORGESCU-GORJAN, Sorana, *O arhivă cu surprize infinite – DAȚIUNEA BRÂNCUȘI*, în: *Brâncuși* (serie nouă), decembrie 2005, Ed. Centrul de Cultură și Artă „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu, p. 27.

⁷ Filmările sunt disponibile pe internet la adresele <https://www.youtube.com/watch?v=FnVVNc29JQc> (min.55) sau <https://www.youtube.com/watch?v=emSUREPIQK8> (min.55). Accesat pe data de 28 ianuarie 2021, ora 10:00.

⁸ Apud LEMNY, Doina, VELESCU, Cristian-Robert, *op.cit.*, p. 417.

⁹ Apud RUSAN, Romulus, *op.cit.*, p. 94.

¹⁰ *Ibidem*, p. 91. În acel an, 1938, Sfintele Paști au căzut pe data de 24 aprilie.

¹¹ *Ibidem*, p. 92.

¹² RUSAN, Romulus, *loc cit.*

schite, mergeau în parc, unde se urcau pe schela Porții (pe care o numeau „Poarta înfrățirii eroilor”): „eu măsuram distanța, după cum îmi spunea dânsul; iar dânsul desena cu cărbune, după schița în mărime naturală ce o adusesese; și, față de dânsul, începeam să sculptez, adică să adâncesc linia desenată în cărbune (cu tăietură în formă de V). Sculptam un motiv până ce-i convenea adâncimea și lățimea. Pe urmă s-a dat jos, a stat pe o bancă, așezată la distanța pe care o ceruse, și mă conducea de jos spunându-mi dacă era cazul să mai adâncesc sau nu”¹³. Lucrul continua timp de două-trei ore, timp în care Brâncuși mânca mere și fuma.

Deși se așteptase la o cu totul altă temă a lucrării, Alexandrescu îl asculta pe Brâncuși, pentru că venea de la Paris și era mult mai în vârstă. În 1938, Brâncuși avea 62 de ani, iar Alexandrescu doar 27. Din acest motiv, i se adresa cu „Maestre”, iar Brâncuși îi răspundea cu „tinere”. Cioplitorul s-a mirat văzând pe schițele lui Brâncuși „doar niște linii care semănau cu niște șindrile...”¹⁴, însă nu a comentat (*vezi fig. 3*). Nu același comportament l-au avut ceilalți doi pietrari veniți de la București împreună cu Alexandrescu. Neînțelegând rostul sculpturilor și fiind beți, i-au răspuns urât și au spus „măscări la adresa lucrărilor”. Din acest motiv, Brâncuși i-a concediat imediat și i-a cerut lui Alexandrescu să-i aducă un pietrar de la o carieră. A fost adus Golea din Dobrița¹⁵.

Tot Alexandrescu a participat și la așezarea scaunelor în jurul Mesei Tăcerii, căreia îi ziceau „Masa familiei”. După spusele sale, în mai 1938 exista doar una dintre cele două tăblii (ale primei mese), iar Brâncuși ceruse să se mai aducă o tăblie mai mare de la societatea „Pietroasa” din Deva. De fapt, era vorba de alte două tăblii, cu dimensiuni de 2,15, respectiv 1,75 m. Acestea au fost comandate de Primăria Târgu-Jiu abia spre sfârșitul lunii august și au ajuns în Grădina Publică pe 2 septembrie 1938¹⁶. Se cunoaște că actuala Masă a Tăcerii este formată din tăbliile mari ale celor două versiuni ale mesei, de 2 m (piciorul) și respectiv, 2,15 m (tăblia superioară). Evident, Alexandrescu nu își mai aducea aminte aceste detalii în anul 1976, când s-a făcut interviul. În schimb, știa foarte bine că fusese așezat de Brâncuși pe unul din scaunele mesei, pentru a stabili distanța până la masă: „A legat o piatră de o sfoară pe care a plimbat-o în jurul mesei, descriind un cerc. Eu șezând pe un scaun, piatra legată de sfoară trebuia să treacă tangent cu genunchii mei”¹⁷. Sculptorul era nemulțumit și de forma scaunelor, pe care le-ar fi vrut să semene cu „două ceaunuri cu fundul unul la altul”, nu cu niște clepsidre.

După mărturiile lui I. Alexandrescu, Brâncuși se comporta foarte frumos cu cei din jur, chiar dacă nu-i prea plăcea să vorbească. „Era cumsecade și apropiat de oameni. Se interesa unde stăm, unde mâncăm, dacă suntem bine plătiți, dacă ne

¹³ Apud MOCIOI, Ion, *Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Tîrgu-Jiu*, Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Tîrgu-Jiu, 1971, p. 42.

¹⁴ Apud RUSAN, Romulus, *op.cit.*, p. 97.

¹⁵ MOCIOI, Ion, *op.cit.*, p.40. În *O discuție la Masa Tăcerii*, p. 97, Alexandrescu îl numește „Gore”. Posibil să nu-și mai fi adus aminte numele exact.

¹⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 77/1938, fila 18.

¹⁷ Apud RUSAN, Romulus, *op.cit.*, p. 94.

înțelegem cu inginerul Doppelreiter, care era din partea familiei Tătărescu și cu inginerul Vintilă, care era din partea primăriei”¹⁸. Prefera să asculte poveștile celor din jur decât să vorbească el, se uita la grădinarii care tăiau aleile, se plimba pe malul Jiului, uneori însoțit de Alexandrescu, care îi ducea aparatul de fotografiat. În zilele de târg, mergea la piață. Din filmările făcute în acea perioadă, adevărate documente de arhivă, se vede că târgul se ținea în fața Primăriei (astăzi, Palatul Administrativ – clădirea Prefecturii)¹⁹. „Lua în mână obiectele de vânzare – ulcioare, fluiere, linguri, furci – și le studia pe îndelete. Cel mai mare interes îl avea pentru lăzile de zestre, pentru figurile de pe capacul lor”, își amintea I. Alexandrescu.

Fiind vară („vremea secerișului”), îi plăcea să se plimbe pe câmp, să intre în vorbă cu țăranii, cu femeile care spălau rufe în Jiu (limpede trebuie să fi fost apa Jiului în acea vreme! – n.a.), se bucura de contactul cu natura (mângâia spicele din holde cu palmele). Serile mergea la vreo cârciumă, unde intra în vorbă cu clienții obișnuiți ai localului, în timp ce mânca frigărui, sarmale, un pahar cu vin pelin. Îi erau nelipsite țiğările, „fuma cam o sută de «Naționale» pe zi”²⁰! La sfârșit de săptămână pleca să viziteze împrejurimile într-o birjă condusă de birjarul Peștil. Se întorcea uneori chiar a doua zi, după ce se plimbase pe la Brănești, Peștișani, Tismana. Se oprea în fața câte unei case și desena ceva care îi atrăsese atenția.

Constantin Brâncuși i-a propus lui Alexandrescu să îl ia la Paris: „Te-aș fi frământat puțin, că ești aluat bun, dar dacă ești înșurat înseamnă că ai nevoi mari, îți trebuie bani mulți. Ție îți trebuie bani, nu artă”²¹. Motiv pentru care l-a și recomandat unor locuitori din Dobrița care veniseră la Brâncuși cu solicitarea ca acesta să facă un monument al eroilor la ei în comună. De altfel, i-a și dat o idee lui Alexandrescu să facă un ostaș cu baionetă, niște grămezi de piatră și un drapel.

Ioan Alexandrescu a stat la Târgu Jiu până în luna septembrie 1938, când a avut ultima întâlnire cu Brâncuși (pe data de 20), în curtea inginerului Doppelreiter. „Era abătut și trist pe dinăuntru, căci lăsase unele lucruri neîmplinite”²².

Despre aceste lucruri neîmplinite, Alexandrescu avea cunoștință, dată fiind apropierea sa de marele sculptor și lungile plimbări în care îl însoțise: „Brâncuși prevăzuse scaune și în preajma Coloanei, având chiar forma unei jumătăți de element din Coloană: douăsprezece – în jur, ca la Masă, iar optsprezece – dispuse câte trei în niște nișe tăiate în gazon, pe terasele care mărgineau Coloana. Mai voia ca aleea de la Masă la Coloană să fie pavată cu piatră neregulată, la distanță de doi centimetri, iar între lespezi să se pună iarbă. [...] Dar lucrările se târăgău pentru că o mare parte din fonduri fusese cheltuită cu exproprierea terenului. Când au

¹⁸ *Ibidem*, p. 96.

¹⁹ Filmări disponibile la adresele de internet menționate (nota 7; min. 44-45). Pentru căutare, se folosește „Brâncuși filmed”.

²⁰ Apud RUSAN, Romulus, *op.cit.*, p. 100.

²¹ *Ibidem*, p. 101.

²² *Ibidem*, p. 102.

venit primarii militari²³, Brâncuși a înțeles că nu mai primește sprijin pentru continuarea lucrării și a plecat foarte dezamăgit. O parte din acele scaune, sosite prea târziu, le-am văzut acum câțiva ani aruncate într-o curte sau ajunse în case de particulari²⁴.

Mai târziu, nu se știe când, Ioan Alexandrescu a întocmit niște schițe ale acestui concept al lui Brâncuși privind evoluția ulterioară a Ansamblului monumental de la Târgu Jiu (cunoaștem că proiectul inițial a cunoscut modificări și extinderi imediat după stabilirea locului de amplasare a primului monument, Coloana fără Sfârșit, pe locul „Târgului fânului”, prin adăugarea lucrărilor de piatră din Grădina Publică). Schițele lui Alexandrescu (*vezi fig. 4a, b*) au fost identificate în cadrul donației inginerului newyorkez Stephan Benedict, făcută Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, cu ocazia „Colocviilor Brâncuși” din data de 19 februarie 2016²⁵.

Un alt document care vine în sprijinul ideii că Brâncuși dorea să completeze proiectul său urbanistic și arhitectonic de la Târgu Jiu cu alte elemente, este un „Tablou de lucrări edilitare strict necesare a se executa de către Primăria orașului Tg.Jiu în cursul exercițiului financiar 1938/939”. Aici apar menționate o serie de lucrări care au legătură cu finalizarea Căii Eroilor și a amenajărilor din jurul monumentelor: „Facerea a 6 fântâni în noul parc din fața cazărmilor,/ Complectarea lucrărilor strict necesare de canalizare și amenajare a grădinei publice,/ Refacerea împrejmuirii degradate din jurul grădinei publice și repararea celei existente,/ Reparația și amenajarea castelului de apă din grădina publică, inclusiv reparația și mărirea rezervorului de tablă”²⁶.

Cu referire la aceste lucrări care mai trebuiau executate, primarul delegat din acea perioadă, Al. Ciocănescu, a înaintat Ministrului de Interne adresa nr. 2380 din 11.04.1938²⁷ privind situația bugetului orașului pentru exercițiul financiar următor. Primarul arată că suma necesară lucrărilor edilitare este absolut insuficientă, deoarece orașul nu are industrie și veniturile sunt foarte reduse. Se adaugă și criza economică financiară „de care suferă întreaga țară”. În aceste condiții, primarul precizează că „Pentru realizarea programului de lucrări, ce Administrația Comunală își propune pentru campania anului 1938/939, figurând printre altele continuarea și terminarea lucrărilor începute în toamna anului 1937, la noul parc comunal și noul târg săptămânal (desființat odată cu amplasarea Coloanei și a amenajării parcului

²³ În martie 1938 se instaurează dictatura carlistă. În fruntea județelor a fost numit un rezident regal care avea de îndeplinit multe sarcini obligatorii. (https://adevarul.ro/locale/focsani/ce-insemnat-romania-dictatura-carol-ii-lea-cenzura-presa-instrument-utilizat-mod-idios-1_5ad091cadf52022f75c87714/index.html). Accesat pe 1 februarie 2021, ora 13:32.

²⁴ Apud RUSAN, Romulus, *op.cit.*, p. 95.

²⁵ BULIGA, Sorin, ANDRIȚOIU, Adina, *Schițele lui Ioan Alexandrescu privind Ansamblul Monumental „Calea Eroilor”*, Revista Litua, vol. XX, 2018, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu; Curierul Primăriei, nr. 13 (229), 28 ianuarie 2019, Târgu-Jiu.

²⁶ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 63/1938, fila 11.

²⁷ S.J.A.N. Gorj, fondul „Primăria orașului Târgu-Jiu”, dosarul 63/1938, fila 10.

ce o înconjoară – n.a.), fără de care utilizarea și funcționarea lor, n'ar fi posibilă [...] comuna are mai mult ca ori când necesitate de importante fonduri financiare, pe care bine înțeles resursele bugetare nu le-ar putea suporta, întrucât, fondul înscris prin bugetul 1938/939, pentru lucrări edilitare este numai de lei 1.000.000, față de lei 4.200.000, costul acestor lucrări”²⁸.

Este evident că administrația orașului era preocupată să dea o înfățișare nouă întregii zone adiacente Căii Eroilor, prin amenajarea tuturor aleilor din Grădina Publică, a gardului de împrejmuire, chiar a castelului de apă (foișorul de foc), încă foarte util în acea perioadă.

În ceea ce privește cele șase fântâni care sunt prevăzute în planul de lucrări care însoțește cererea de buget înaintată Ministrului de Interne, se impune o analiză mai amplă. Chiar dacă nu apar în schița desenată de I. Alexandrescu pe baza amintirilor sale din discuțiile purtate cu Brâncuși, este clar că această propunere nu putea veni decât de la marele sculptor. Și ideea apăruse fie în toamna anului 1937, în timpul trasării și amenajării noului Parc al Coloanei, fie în prima parte a anului 1938, cu ceva timp înainte de schițarea planului de buget pentru anul financiar următor 1938/1939, transmis la București pe data de 11 aprilie.

Prima lor menționare ca aparținând unui mai extins proiect al conceptului monumental de la Târgu-Jiu apare la Ion Pogorilovschi, în lucrarea „Brâncuși, apogeul imaginarii”. Autorul observă preocuparea obsesivă a lui Brâncuși pentru ridicarea unei fântâni pe pământul țării (pentru că numai aici are un înțeles anume – n.a.): „Ca și când ar fi avut de împlinit o chemare -, căci motivul fântânii (ca și motivul porții), întrucât este atât de propriu spiritualității românești, culturii noastre patriarhale, striga în el”²⁹. Iată o succintă enumerare a încercărilor respective: „Zădărnicită mai întâi în 1914, ca proiect de monument în memoria lui Spiru Haret, tema răbufnește în 1922 ca propunere a unei fântâni de pomenire a consătenilor sculptorului morți în război, iarăși zadarnic -, și din nou fără a găsi audiență, zece ani mai târziu, în manifestarea dorinței de a ridica un monument în amintirea lui Caragiale”³⁰.

Dar de ce aceste fântâni în jurul Coloanei fără Sfârșit? I. Pogorilovschi reușește cea mai completă analiză a acestui gând brâncușian, care căpătase chiar contur de decizie administrativă la nivelul primăriei. Scriitorul investighează fondul popular al ritualului de înmormântare din toate zonele țării, găsind menționarea bradului, a fântânii și a florilor de la rădăcina sa³¹.

Anterior, Petre Pandrea menționează o declarație pe care Brâncuși i-ar fi făcut-o arhitectului Octav Doicescu, la București, potrivit căreia acest monument este „Coloana pomenirii fără sfârșit a eroilor morți în războiul reîntregirii patriei

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ POGORILOVSKI, Ion, *Brâncuși, apogeul imaginarii*, Ed. Fundației Constantin Brâncuși, Târgu-Jiu, 2000, p. 287.

³⁰ POGORILOVSKI, Ion, *loc cit*.

³¹ *Ibidem*, p. 326-327.

din 1916-1917”³². O Coloană a Recunoștinței sau a Pomenirii, care încheie o Cale a Sufletelor Eroilor. Fiecare dintre aceste simboluri are un corespondent în ritualurile tradiționale de pomenire a morților din Gorj, aparținând unui „fond autohton precreștin”, cum îl numește Ion Pogorilovschi: „în cimitirele noastre pot fi văzute coexistând la același mormânt crucea și bradul funerar, sulita or stâlpul păgân de mort”³³.

Stâlpul sau bradul (Arborele cosmic, cum mai este denumit) este cel care face legătura între pământ și Cer (unde se află Raiul), ca loc de odihnă pentru sufletele celor chemați. „Escaladarea nu se poate face de către oricine și oricând. Au acces, cu restricții și în anumite condiții, doar eroii, oamenii inițiați și o parte din cei morți (care au dus o viață virtuoasă)”³⁴. Credința creștină ne tâlcuiește acest drum prin trecerea vâmlor, prin care nu pot răzbate decât cei care au dus viață de jertfă, martirică sau despătimită.

Astfel, Coloana de la Târgu-Jiu, situată pe un platou mai înalt, adună în sine și simbolul stâlpului de îngropăciune, cel care se mai așează și astăzi în Oltenia, lângă cruce, la căpătâiul celui decedat. După cum am arătat, citând și afirmațiile altor autori, există credința că pe acest stâlp se urcă sufletele către Cer. De altfel, în Oltenia și cu precădere în Gorj, „cultul morților sau Pomana și Parastasul sunt adesea mai importante decât Utrenia sau Liturghia de Duminică. Uneori ai impresia că nimic spiritual nu este mai viu în Oltenia decât cultul morților!”³⁵ observă chiar Patriarhul Daniel în lucrarea pe care i-o dedică marelui artist, „Brâncuși, sculptor creștin ortodox”.

Și tot în aceeași cheie, fântâna nu lipsește din ritualurile de pomenire a morților din Gorj. La pomana de 40 de zile (după moarte) sau șase săptămâni, în Gorj se respectă cu sfințenie tradiția slobozirii apei sau a unei fântâni³⁶. Astfel, semnificația celor șase fântâni din jurul Coloanei Pomenirii trebuie să fie legată de cele șase săptămâni până la pomana pentru sufletele celor decedați, care se știe că se înalță la cer la acest soroc, fiind vorba de eroi care s-au jertfit pentru țară și neam. Curgerea fără sfârșit a apei, care ar fi trebuit să înconjoare Coloana recunoștinței fără sfârșit, s-ar fi transformat astfel într-o pomenire fără sfârșit!

³² PANDREA, Petre, *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, Ed. Fundației Constantin Brâncuși, Târgu-Jiu, 2000, p. 355.

³³ POGORILOVSCHI, Ion, *op.cit.*, p. 284.

³⁴ BULIGA, Sorin Lory, *Religiozitate, filozofie și artă*, Ed. Universitaria, Craiova, 2008, p. 101.

³⁵ Patriarhul Daniel, *Brâncuși, sculptor creștin ortodox*, ediția a II-a, Ed. Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2013, p. 72.

³⁶ La șase săptămâni se slobode apa sau izvorul la râu sau fântână, unde sunt aduse și celelalte obiecte rituale – colacii, coliva și vinul. Sub supravegherea unei femei mai în vârstă, la fântână preotul slujește obiectele care se dau de pomană, împreună cu o prescură, același lucru repetându-se și pe malul râului. De altfel, între ziua morții și cea a pomenii de șase săptămâni, o fată tânără va duce zi de zi câte o găleată de apă unei familii, pentru sufletul celui decedat (obicei existent în comuna Brănești, satul Pârâu din Gorj, cunoscut de autoare).

După cum se cunoaște, Biserica a ales sărbătoarea *Înălțării Domnului* ca zi de pomenire a eroilor pentru a ne învăța că există o legătură tainică între *Crucea suferințelor*, *Învierea* și *Înălțarea Mântuitorului Iisus Hristos*, pe de o parte, și jertfa eroilor neamului, care și-au dat viața pentru libertatea, unitatea și demnitatea poporului român, pe de altă parte³⁷.

Așa înțelegea Brâncuși să-i pomenească în veșnicie pe eroii neamului, cum o făcuseră moșii și strămoșii săi.

*

Deși multe din informațiile prezentate în acest articol nu sunt noi, fiind bine cunoscute de cercetătorii care obișnuiesc să scormonească arhivele și lucrările mai vechi în căutarea de date referitoare la viața și activitatea lui Constantin Brâncuși, suntem convinși că ele sunt interesante pentru marele public. Bulversat de cele mai multe ori de informații contradictorii, de legende amestecate cu diverse păreri personale, aruncate în spațiul public de autori care nu au avut nici răbdarea și nici acribia de a verifica datele din mai multe surse, cititorul obișnuit nu știe ce să mai creadă. Și așa cum cei care „descoperă” pe vreun site povești picante sau istorisiri fără vreo legătură cu realitatea, se grăbesc să le posteze iar și iar, până la intoxicare, tot la fel consider de datoria celor care au acces la lucrările serioase să revină constant în spațiul public cu lămuririle necesare.

---

³⁷ Pomenirea eroilor în ziua *Înălțării Domnului Iisus Hristos* a fost instituită prin Decretul-Lege nr. 1693 din 4 mai 1920 și pusă în aplicare în Biserică de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin hotărârea sa din 25 mai 1920 (<http://patriarhia.ro/iubirea-jertfelnica-a-eroilor-trebuie-cinstita-cu-recunostina-7484.html>, accesat pe 15 februarie 2021).

Bibliografie

BULIGA, Sorin Lory, *Religiozitate, filozofie și artă*, Ed. Universitaria, Craiova, 2008.

BULIGA, Sorin, ANDRIȚOIU, Adina, *Schițele lui Ioan Alexandrescu privind Ansamblul Monumental „Calea Eroilor”*, Revista Litua, vol. XX, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu, 2018.

GEORGESCU-GORJAN, Sorana, *O arhivă cu surprize infinite – DAȚIUNEA BRÂNCUȘI*, în: „Brâncuși” (serie nouă), decembrie 2005, Ed. Centrul de Cultură și Artă „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu.

GEORGESCU-GORJAN, Sorana, *Luna Februarie și Constantin Brâncuși*, în: „Confesiuni”, nr. 4, februarie 2013.

LEMNY, Doina, VELESCU, Cristian-Robert, *Brâncuși inedit. Însemnări și corespondență românească*, Ed. Humanitas, București, 2004.

MOCIOI, Ion, *Brâncuși: Ansamblul sculptural de la Tîrgu-Jiu*, Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Tîrgu-Jiu, 1971.

PANDREA, Petre, *Brâncuși. Amintiri și exegeze*, Ed. Fundației Constantin Brâncuși, Târgu-Jiu, 2000.

PATRIARHUL Daniel, *Brâncuși, sculptor creștin ortodox*, ediția a II-a, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2013.

POGORILOVSCHI, Ion, *Brâncuși, apogeul imaginarului*, Ed. Fundației Constantin Brâncuși, Târgu-Jiu, 2000.

RUSAN, Romulus, *O discuție la Masa Tăcerii*, Editura Fundației Academia Civică, București, 2016.

ȘUȘARĂ, Pavel, *Brâncuși*, Ed. Monitorul Oficial, București, 2020.

ANEXE

Fig. 1

Fig. 2a

Fig. 2b

Fig. 2c

Fig. 3

SCHITE

De amintirile cum a voit
MAISTRUL BRÂNCUȘI C. să definitiveze
ANSAMBLUL de LUCRĂRI de la
ȚIRGU-JIU o părere a sa,
care nu sa putut realiza
din lipsă de fonduri și problema
internă și internațională de
atunci a anilor 1938-39

când MAISTRUL a spus că va continua
plecând la 20 sept 1938 nu sa mai
înapoiat și a lăsat vorbă că
asezarea să se facă cum arată
schita Nr 2. (unele documente
sunt la muzeul din Tg. Jiu
aflate la ARHIVĂ PRIMĂRII)

Am fost martor la discuțiile purtate
cu conducători tehnici, deoarece
am lucrat sub conducerea directă
a MAISTRULUI BRÂNCUȘI la FINISAREA
LUCRĂRILOR de fierărie.

ALEXANDRESCU IOAN
Sculptor în piatră

Fig. 4b

V. ISTORIOGRAFIE

CATALOGUL ARTICOLELOR ȘI STUDIILOR DESPRE JUDEȚUL GORJ, PUBLICATE ÎN REVISTA «MITROPOLIA OLTENIEI» (1950-2020)

Gabriel SARCINĂ*

În prezent, așa cum ne arată și istoricul acestui eclatant periodic – istoric care poate fi consultat și pe site-ul propriu¹ –, *Revista Mitropoliei Olteniei* este „(...) buletinul oficial al Arhiepiscopiei Craiovei, Arhiepiscopiei Râmnicului, Episcopiei Severinului și Strehaiei, Episcopiei Slatinei și Romanaților și al Facultății de Teologie din Craiova.” De-a lungul deceniilor însă, această titulatură a fost ceva mai suplă², fiecare dintre Întâistătătorii care au păstorit Mitropolia Olteniei, în tot acest răstimp, și-au pus amprenta proprie, precum și direcția de publicare și cercetare.

În primii ani de la apariția revistei, majoritatea articolelor, fie nu erau semnate, fie apăreau doar cu inițialele numelor și prenumelor autorilor. Astfel de articole, precum și studii am identificat și în deceniile șapte sau opt ale secolului al XX-lea, deși într-un număr mult mai restrâns. Ca urmare, toate articolele/studiile din această categorie, referitoare la județul Gorj, le-am înșiruit primele, în ordinea cronologică firească, considerându-le cu autor necunoscut.

Frecvent, în primii ani de la apariție, au fost prezente și rubrici precum „Adormiți întru Domnul” sau „Hirotonii, instalări și hirotonii de preoți”. Prima comemora preoții care tocmai decedaseră, iar cealaltă hirotoniri și instalări de preoți. Așa cum se va vedea, astfel de situații, au existat și în județul Gorj, asemănător celorlalte județe ale Olteniei.

Încă din primii ani de la apariție, revista *Mitropolia Olteniei* a găzduit numeroase articole și studii despre județul Gorj, de dinainte sau de după reforma administrativă din anul 1968. Ca urmare, numeroase materiale au apărut sub semnătura unor istorici sau pasionați de istorie gorjeni/olteni, precum și din alte zone ale țării. Amintim pe Șt. Andreescu, T.G. Bulat, V. Cărăbiș, D. Ciobotea, R. Crețeanu, Dinu C. Giurescu, Gh. Gîrdu, Gh. Nichifor, A. Sacerdoțeanu, N. Stoicescu, E. Vârtosu, C. Vilău ș.a. Alături de aceștia, însă și de mulți alții,

* Profesor de istorie, Liceul Tehnologic «Constantin Brâncuși» – Peștișani, e-mail: gabisarcina@gmail.com.

¹ <https://nou.revista-mitropoliaolteniei.ro/istoric> (accesat la data de 11.10.2020).

² Titulatura de început a fost *Mitropolia Olteniei. Revista Oficială/Buletinul Oficial a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului* – această denumire apare pentru prima dată pe coperta Nr. 1/Iulie-August 1950, nu înainte de a fi fost contopite «Buletinul Mitropoliei Olteniei» cu «Îndrumătorul Eparhial» al Episcopiei Râmnicului și Argeșului. La baza acestei decizii au stat „rațiuni de ordin economic, privind concentrarea tipografiilor bisericești” (!). După anul 2004, Nr. 5-8, noua titulatură este *Mitropolia Olteniei: revista Arhiepiscopiei Craiovei, a Episcopiei Râmnicului și a Episcopiei Severinului și Strehaiei*. Începând cu Nr. 1-4/2008, tuturor acestora, li s-a adăugat și sintagma: „și a Facultății de Teologie Craiova.”

regăsim, printre semnatori, și înalte fețe bisericești (mitropolitul Nestor Vornicescu-Severineanul, mitropolitul Tit Simedrea, arhimandritul Melchisedec), precum și preoți mireni: pr. D. Bălașa, pr. D. Buzatu, pr. N. Popescu, pr. Sergiu Popescu, pr. Ion Popescu-Cilieni, pr. Alexandru Stănciulescu-Bîrda, Vartolomeu Diacul etc. Din păcate, după revenirea la democrație, la sfârșitul lui decembrie 1989, numărul articolelor și studiilor despre județul Gorj scade ca intensitate, cauzele fiind multiple și, uneori, de neînțeles.

Așa cum bine se cunoaște, „(...) munca de informare în domeniul istoriei ocupă cea mai mare parte din timpul unui cercetător, care este obligat, înainte de a trata o temă oarecare, să știe ce anume au scris înaintașii săi în problema respectivă. Această muncă poate fi ușurată prin alcătuirea unor bibliografii sistematice, care să furnizeze celor interesați date cât mai complete, scutindu-i astfel de a le mai căuta fiecare singur în mii de publicații și periodice.”¹ În logica acestei axiome, aparținând academicianului N. Stoicescu, am întocmit și noi materialul de față, cel care vine pe fagașul raționamentului altora, publicate în anii din urmă, referitoare la mobilizații și lumea IOVR din Marele Război², precum și la „titlurile apărute, în timp, în revista *Litua. Studii și Cercetări*” (1978-2018)³. Nu excludem varianta, ca în viitorul apropiat, să mai publicăm, în aceeași notă, un material despre „(...) primele măsuri luate de Administrația Militară din România în teritoriului ocupat”, însă numai pentru luna decembrie 1916.

1. *** , *Noi protopopi de raion din Eparhie. Regiunea Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul II, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1951, p. 19.
2. *** , *Clasificarea parohiilor din cuprinsul Sf. Arhiepiscopii a Craiovei. Regiunea Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul II, Nr. 5/Maiu, Craiova, 1951, p. 29-33.
3. *** , *Tismana, obiectul unor noi restaurări*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1973, p. 673-674.
4. *** , *Hramul sfintei Mănăstiri Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1973, p. 675-677 (vizitarea Mănăstirii Tismana de către Mitropolitul Olteniei Î.P.S. Teoctist, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române).
5. *** , *Bolnița sau spitalul mănăstiresc de la Polovragi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1973, p. 816-817.
6. *** , *Sfințirea bisericii din parohia Ștefănești, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1974, p. 1034-1035.

¹ N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I – Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. 1: A-L, Craiova, 1970, p. 5.

² G. Sarcină, *Contribuții la istoria județului Gorj. Statistici referitoare la mobilizații și lumea IOVR din Primul Război Mondial (I)*, în *Litua. Studii și Cercetări*, XIX, Tg. Jiu, 2017, p. 376-395; *ibidem* (II), în *Litua. Studii și Cercetări*, XX, Tg. Jiu, 2018, p. 297-318.

³ Idem, *Litua. Studii și Cercetări (1978-2018). Repertoriu de arheologie și istorie*, în *Litua. Studii și Cercetări*, XXII, Tg. Jiu, 2020, p. 301-330.

7. ^{***}, *Sfințirea bisericii din parohia Budieni (Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1975, p. 153-154.
8. ^{***}, *Sfințirea bisericii din parohia Bota, protoieria Tg. Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1975, p. 772-775.
9. ^{***}, *Sfințiri de biserici. Biserica din parohia Rădinești, comuna Dănciulești, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1975, p. 924-925.
10. ^{***}, *Sfințirea bisericii – monument istoric – din parohia Andreești, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1977, p. 858.
11. ^{***}, *Sfințiri de biserici. Biserica parohiei Șipotu, comuna Turburea, județul Gorj [și] biserica din parohia Magherești, jud. Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, Craiova, 1979, p. 440-444.
12. Andreescu, Ștefan, *Data zidirii Polovragilor*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1963, p. 922-925.
13. Andreescu, Ștefan, *Ctitorii de la Polovragi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1964, p. 231-235.
14. Andreescu, Ștefan, Cazacu, Matei, *Biserica Mănăstirii Vișina – un monument din veacul al XIV-lea*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1969, p. 61-65.
15. Argintaru, Haralambie H., *Crucea de pe defileul Jiului, ridicată în memoria evenimentelor din Primul Război Mondial*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1978, p. 776-780.
16. Arhim. Melchisedec, *Sfântul Nicodim, ctitor al Mănăstirii Vișina-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul XLVIII, Nr. 3-6/Mai-Decembrie, Craiova, 1996, p. 113-116.
17. Atanasescu, I.L., *Adevăruri privind tâmpla bisericii schitului Crasna din raionul Novaci*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1957, p. 218-220.
18. Basa, Gabriel Valeriu, *Străvechi publicații românești din teritoriile intracarpătice, punți de legătură între românii din Ardeal și cei din actuala Mitropolie a Olteniei¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXII (733-736), Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 2010, p. 63-70.

---

¹ Se face referire, între altele, la suplimentul ilustrat al revistei *Libertatea*, denumit *Foaia Interesantă*, apărut la Orăștie (jud. Hunedoara). În paginile acestuia se regăsesc diverse articole cu privire la Tudor Vladimirescu, enumerăm și noi câteva: *Zilele premergătoare revoluției, Răscoala lui Tudor, Tudor în București, Jalnicul sfârșit al lui Tudor, După moartea lui Tudor* ș.a. Toate aceste articole au fost publicate în intervalul martie-mai 1911. Alte aspecte referitoare la viața și personalitatea eroului din Vladimir au mai fost menționate și în ziarul sibian *Telegraful Român*, cel care, la împlinirea primului centenar de la moartea „Marelui Pandur”, publica o serie de titluri referitoare la eroul gorjean.

19. Bălașa, Dumitru, *Schituri oltene*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1965, p. 280-285 (schitul Custura, raionul Novaci).
20. Bălașa, Dumitru, *Schitul Teișul sau Teiușul (Jud. Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XX, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1968, p. 403-405.
21. Bălașa, Dumitru, *Încă un manuscris necunoscut al cronicarului Dionisie Eclesiarhul. Pomelnicul bisericii Sfântul Nicolae din Târgu Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1969, p. 252-258.
22. Bălașa, Dumitru, *Biserici din Gorj. Biserica din Artan, comuna Căpreni. Biserica Golumbeni-Plopu. Biserica Sf. Dumitru din satul Glodeni, comuna Bălănești*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1969, p. 402-408.
23. Bălașa, Dumitru, *Trei pergamente slavone privitoare la satele Iablanița (Mehedinți) și Ștefănești (Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1969, p. 412-416.
24. Bălașa, Dumitru, *Biserica din cătunul Șarapatini, parohia Rasova (Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1969, p. 730-735.
25. Bălașa, Dumitru, *Schitul Teiușul din Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1971, p. 389-395.
26. Bălașa, Dumitru, *Inscripții și însemnări din bisericile Olteniei (I)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1972, p. 256-257 și 259-263¹.
27. Bălașa, Dumitru, *Cruci de piatră în Țara Românească, catagrafiate în anul 1832. Județul Gorj (III)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1972, p. 439-452.
28. Bălașa, Dumitru, *Inscripții și însemnări din bisericile Olteniei (II)*², în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1973, p. 811-815.
29. Bălașa, Dumitru, *Morminte de la biserica Mănăstirii Tismana. Prima parte a cercetărilor arheologice din anul 1975*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1976, p. 114-119.
30. Bălașa, Dumitru, *Pagini din trecutul Mănăstirii Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*³, Anul XXVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1976, p. 976-1000.

¹ Autorul ne pune la dispoziție informații despre bisericile gorjene de la Cornești, Cerat-Pojogeni și Polovragi.

² Sunt continuate informațiile despre Mănăstirea Polovragi redată și în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 3-4, 1972, p. 259-263.

³ Pe ultima pagină a studiului se face referire și la vizita din iunie 1966 „(...) a mai multor conducători de Partid și de Stat”, între care și „Domnul Nicolae Ceaușescu” (!). Aceștia au lăsat în «Cartea de Aur» a mănăstirii nicodimiane următoarea însemnare: „(...) vizitând Mănăstirea

31. Bălașa, Dumitru, *Schitul Aninoasa, județul Gorj – o vatră monahală necunoscută*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIX, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1977, p. 636-637.
32. Bălașa, Dumitru, *Din lupta pentru rezistență purtată pe meleaguri oltene în 1916-1918¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1979, p. 590-595.
33. Bălașa, D., *Localități din Oltenia și bisericile lor. Vechile vetre care alcătuiesc noul oraș Motru*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXIX, Nr. 3/Mai-Iunie, Craiova, 1987, p. 99-109.
34. Bălașa, Dumitru, *Dicționarul istoric al localităților din Oltenia²*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul XLII, Nr. 1-3/Ianuarie-Iunie, Craiova, 1990, p. 264-302.
35. Bălțeanu, I., *Sfințirea bisericii din satul Strâmba-Vulcan județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1974, p. 164-165.
36. Bălțeanu, I., *Sfințirea bisericii din satul Runcurelu, parohia Brădetu, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1975, p. 154-155.
37. Brătulescu, Victor, *Documente. Diata lui Cornea Brăiloiu*, în *Mitropolia Olteniei³*, Anul XVI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1964, p. 474-475.
38. Brătulescu, Victor, *Catagrafia Mănăstirii Tismana pe anii 1739-1740*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1964, p. 617-623.
39. Bulat, T.G., *Mihai Vodă Viteazul și biserica Olteniei*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1975, p. 340-349 (între altele și Mănăstirea Tismana).
40. Bulat, T.G., *O gramată a Patriarhului Paisie al Ierusalimului pentru Mănăstirea Tismana (1658)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1976, p. 1051-1053.
41. Buzatu, D., *Nume de sate oltenești⁴*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1960, p. 184-198.

Tismana, această podoabă a arhitecturii românești, am avut prilejul să prețuim încă o dată geniul creator al poporului nostru, dragostea sa pentru frumos. Apreciem grija cu care s-a păstrat acest străvechi monument de artă, spre a purta peste veacuri gloria Basarabilor.”

¹ Redescoperim în acest studiu stimulativ mai multe documente despre lagărul de prizonieri de la mănăstirea Tismana, din timpul Primului Război Mondial.

² Regăsim, aici, importate referiri la istoricul mai multor localități gorjene, precum și o dedicație a autorului, adresată către „(...) regretata mea soție Ana preoteasa, care m-a înțeles în munca mea de cercetător istoric și care mi-a salvat manuscrisele de câte ori am fost arestat în timpul odioaselor dictaturi.”

³ Act de donație pentru mănăstirea Tismana.

⁴ Cuprinde explicații ale numelor mai multor localități gorjene precum: Bălești, Bărbătești, Bălteni, Bengești, Bolboși, Borăști/Boroșteni, Botorogi, Brătuia, Bucureasa, Călnic, Cârbești, Crasna, Curpen, Curtișoara, Frâncești, Găleșoia, Gornovița, Groșerea, Izvarna, Jupânești, Lainici, Logrești, Ploștina, Pojogeni, Rasovița, Rovinari, Runcu, Sănătești, Săulești, Schela, Sterpoaia, Suseni, Turbați, Turcinești, Urdari, Vai de Ei, Vădeni, Văeni, Voinigești, Zorlești.

42. Buzatu, D., *Însemnări. Sate oltenești dispărute*, în *Mitropolia Olteniei*¹, Anul XIII, Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 1961, p. 179-185.
43. Buzatu, D., *Însemnări. Satul oltean în bibliografie*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1962, p. 231-240 (monografii de sate, orașe, județe, mănăstiri, schituri, biserici, lucrări atingătoare, material risipit în publicațiuni periodice, manuscrise despre satele oltene, inclusiv din județul Gorj).
44. Buzatu, D., *Sate oltene înainte de 1500*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1963, p. 235-241 (sunt enumerate și mai multe sate din județul Gorj).
45. Buzescu, Nicolae C., *Din istoricul Mănăstirii Lainici-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 1-3/Ianuarie-Martie, Craiova, 1979, p. 156-188.
46. Buzescu, Nicolae C., *Mănăstirea Lainici și Schitul Locurele-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1980, p. 117-168.
47. Cărăbiș, Vasile, *Biserici de pe Valea Jaleșului*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul X, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1958, p. 351-368.
48. Cărăbiș, Vasile, *Danii și diate de pe Valea Jaleșului-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 9-12/Septembrie-Decembrie, Craiova, 1960, p. 722-731.
49. Cărăbiș, Vasile, *Din trecutul școlii românești de pe Valea Jaleșului (Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1961, p. 390-394.
50. Cărăbiș, Vasile, *Sate pe Valea Jaleșului (Raionul Târgu Jiu)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1963, p. 430-448 (satele Arcani și Câmpofeni).
51. Cărăbiș, Vasile, *Trei documente privitoare la Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1963, p. 464-466.
52. Cărăbiș, Vasile, *Sate de pe Valea Jaleșului (Raionul Târgu Jiu)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1965, p. 425-433 (satul Stolojani).
53. Cărăbiș, Vasile, *Sate de pe Valea Jaleșului (Jud. Gorj). Sănățești*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XX, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1968, p. 405-414.
54. Cărăbiș, Vasile, *O lămurire în legătură cu schitul Teiuș – Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1969, p. 65-66.
55. Cărăbiș, Vasile, *Urme de cultură veche*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1970, p. 479-484 (tezaure monetare din comuna Arcani, ctitorii din comunele Runcu și Tismana).

---

¹ La o cercetare mai amănunțită, cititorul pasionat de trecut poate descoperi numele mai multor sate dispărute din actualul județ Gorj. Este vorba despre fostele localități Arși, Beci, Berăști, Bilugești, Broșteni, Călugăreni.

56. Cărăbiș, Vasile, *Contribuții bisericești din județul Gorj la războiul independenței naționale de la 1877-1878*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIII, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1971, p. 740-747.
57. Cărăbiș, Vasile, *Pisanii bisericești din județul Gorj între anii 1703-1887*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1972, p. 263-276.
58. Cărăbiș, Vasile, *Sate de pe Valea Jaleșului (Gorj). Stroiești*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1972, p. 550-557.
59. Cărăbiș, Vasile, *Documente din județul Gorj – sec. XVII*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1973, p. 164-168.
60. Cărăbiș, Vasile, *Morile și pivele mănăstirești din Oltenia în sec. XIV-XIX*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1974, p. 864-871.
61. Cărăbiș, Vasile, *Domeniul mănăstiresc din județul Gorj în secolele XIV-XIX*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1976, p. 432-437.
62. Cârstea, Vasile, *Sfințirea bisericii din parohia Crasna, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1973, p. 1030-1032.
63. Cârstea, Vasile, *Sfințirea bisericii din parohia Bulbuceni, satul Cocorova, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1974, p. 512-514.
64. Chilea, Sebastian, *Sfântul Nicodim în tradiția locală, în părțile Tismanei*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1976, p. 946-954.
65. Chilea, Sebastian, *Tudor Vladimirescu și Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXIII, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, 1981, p. 196-200.
66. Chiriță, M., *Balta Bistreț și Mănăstirea Tismana în documentele vremii, 1378-1863*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXIX, Nr. 4/Iulie-August, Craiova, 1987, p. 92-105.
67. Cioabă, Grigore, *Sfințele uși ale bisericii din parohia Ploștina-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul XLV, Nr. 1-6/Ianuarie-Decembrie, Craiova, 1994, p. 166.
68. Ciobotea, Dinică, Sbaroi, V., *O carte rară: primul dicționar istoric al localităților din județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul XLII, Nr. 1-3/Ianuarie-Iunie, Craiova, 1990, p. 308-310.
69. Ciurea, Al.I., *Tudor Vladimirescu ctitor și ajutător de lăcașuri străbune¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXIII, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, 1981, p. 186-196.
70. Coravu, Dimitrie, *Sărbătorirea hramului la Schitul Locurele-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 11-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1979, p. 776-780.

---

¹ Autorul face referire la Tudor Vladimirescu ca și ctitor la schitul Cioclovina – Gorj (p. 190-192) sau ctitor și ajutător la Cloșani – Gorj (p. 193-194).

71. Cornoiu, Alexandru-Eugen, *Biserica Sf. Apostoli din Târgu Jiu închinată eroilor de la 1918*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1978, p. 774-775.
72. Crețeanu, Radu, *Biserica din Glogova*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 6-7/Iunie-Iulie, Craiova, 1956, p. 360-366.
73. Crețeanu, Radu, *Biserici de lemn de pe Valea Motrului*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1957, p. 29-45.
74. Crețeanu, Radu, *Bisericile de zid de pe Valea Motrului*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1957, p. 334-349 (biserica din Valea Poienii, com. Samarinești).
75. Crețeanu, Radu, *Biserici de lemn din raionul Baia de Aramă*, în *Mitropolia Olteniei*¹, Anul XI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1959, p. 286-309.
76. Crețeanu, Radu, *Însemnări. Despre istoria bisericii Sf. Nicolae din satul Lupoaia, com. Cătunele, raionul Baia de Aramă*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1960, p. 83-84.
77. Crețeanu, Radu, *Completări la inscripțiile din bisericile de lemn din raionul Baia de Aramă*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIV, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1962, p. 701-714 (bisericile din Cloșani-Motru Sec, Orzești, Padeș, Costeni, Cămuiești, Izvarna, Tismana-Ungureni).
78. Crețeanu, Radu, *Schituri oltene necunoscute*, în *Mitropolia Olteniei*², Anul XV, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1963, p. 52-55.
79. Crețeanu, Radu, *Documente privind trecutul bisericii din Târgu Cărbunești*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1963, p. 242-246.
80. Crețeanu, Radu, *Document privind Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1963, p. 800-810.
81. Crețeanu, Radu, *Bisericile vechi de lemn din raionul Baia de Aramă. Anexa*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1964, p. 73-76 (comunele Călugăreni, Cătunele, Celei, Godinești, Iormănești, Pocruia, Roșița și Tismana).
82. Crețeanu, Radu, *Bisericile de lemn din raionul Strehaia*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1964, p. 392-397, 411-413, 415-416 și 421-425 (bisericile din com. Bolboși și Borăscu, Raci, Samarinești, Slivilești, Văgiulești, inclusiv Anexa).
83. Crețeanu, Radu, *Strămutări de sate în veacurile al XIV-lea-XVI-lea în lumina documentelor Mănăstirii Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XX, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1968, p. 539-547.
84. Crețeanu, Radu, *Îndelungata pricină dintre Mănăstirile Tismana și Baia de Aramă pentru moșia Meriș (jud. Mehedinți)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1972, p. 208-213.

¹ Este vorba despre bisericile de lemn din localitățile Cloșani, Cătunele de Sus, Valea Mănăstirii, Arjoci, Izvarna, Pocruia, Gornovița și Lupoița.

² Între altele și schitul Hobița/Ploștina Drăgoștilor din com. Peștișani-Gorj.

85. Crețeanu, Radu, *Mari ctitori de locașuri sfinte. Dionisie Bălăcescu*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1973, p. 917-925.
86. Cunesco, Gheorghe, *La centenarul nașterii lui Tudor Arghezi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 638-646 (apar date interesante despre originea gorjeană a lui Tudor Arghezi).
87. Dascălu, Ion, *Însemnări pe cărți bisericești*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1954, p. 422-424 (informații despre atacul cârjalilor asupra orașului Târgu Jiu, a bisericii din Romanești și a Mănăstirii Polovragi la 1802).
88. David, P.I., *Constantin Brâncuși în cultura românească și în arta universală*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIV, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1972, p. 972-997.
89. David, Petru I., *Distinșii fii ai Mitropoliei Olteniei profesori în învățământul teologic superior*², în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXVIII, Nr. 4/Iulie-August, Craiova, 1986, p. 56-83.
90. Dinu, Luca, *Considerații cu privire la viața socială, culturală și bisericească din Oltenia între 1916-1918*, în *Mitropolia Olteniei*³, Anul XXV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1973, p. 221-232.
91. Doran, Ion, *Adormiți întru Domnu. Preotul Gheorghe Cîrlugea [din parohia Băcești, comuna Stejari, județul Gorj]*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 716.
92. Dorobanțu, Ion, *Sfințirea bisericii din parohia Arcani, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1975, p. 473-474.
93. Drăgușin Constantin, *Sfințiri de biserici. Biserica din parohia Bulbuceni, comuna Căpreni (jud. Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1978, p. 704-705.
94. Gavril, Mihail Fl., *Sfințirea bisericii din parohia Curtișoara, satul Horezu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1960, p. 685-686.

¹ În paginile acestui articol sunt prezentate informații despre Dionisie Bălăcescu, cel care a fost egumen al Mănăstirii Hurez între anii 1735-1782. Autorul susține că acest înalt ierarh a avut un rol important în ridicarea bolniței Mănăstirii Polovragi. Totodată, prin anul 1743, a început și construcția bisericii-necropolă a familiei pe moșia Telești din județul Gorj, situată în apropierea „satului de baștină al neamului” Bălăcescu.

² Se face referire și la prof. dr. Ioan Cornoiu (1861-1913) născut în Târgu Jiu, apoi cu studii teologice la Râmnicu Vâlcea și Cernăuți; prof. dr. Constantin Chiricescu (1863-1929) născut în comuna Topești, județul Gorj, cu studii de teologie (Cernăuți) și drept (Iași); prof. dr. Haralambie Roventă (1898-1946) născut în comuna Hodoreasca, jud. Gorj, cu studii postuniversitare în Franța, Anglia și Grecia.

³ Studiul ne prezintă informații importante din perioada ocupației germane din unele localități gorjene, inclusiv despre ceata/banda învățătorului Victor Popescu.

95. Gavril, Mihail Fl., *Sfințirea bisericii din parohia Țicleni, raionul Gilort*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1964, p. 917-918.
96. Georgescu, Caliopie, *Cooperativa Propășirea*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VI, Nr. 1-3/Ianuarie-Martie, Craiova, 1954, p. 87-88.
97. Gheorghită, Ilie, *Despre activitatea ieromonahului Gherasim Gorjan*, în *Mitropolia Olteniei*², Anul XXVIII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1976, p. 628-636.
98. Giurescu, Dinu C., *O cutie de argint dăruită Tismanei în 1670-1671*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1961, p. 331-345.
99. Gîrdu, Gh., *Schitul de la Stolojani-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1978, p. 664-666.
100. Gîrdu, Gh., *Așezări străvechi pe Valea Jaleșului*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXVI, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, 1982, p. 555-559.
101. Gîrdu, Gh., *Despre satele și bisericile sloboziilor din Valahia*³, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XLI, Nr. 2/Martie-Aprilie, Craiova, 1989, p. 67-73.
102. Iancu (Rădulescu) Ana Maria, *Un martir al Bisericii Ortodoxe Române – Părintele Aurelian S. Barbici*⁴ (1894-1959) din Târgu Jiu, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXIX, Nr. 5-8/Mai-August, Craiova, 2017, p. 161-178.
103. Ianculescu-Spătaru, Teodora, *Restaurarea picturii murale de la biserica monument istoric cu hramul „Duminica tuturor Sfinților” din Baia de Fier – Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XL, Nr. 3/Mai-Iunie, Craiova, 1988, p. 60-71.
104. Ioanicescu, I., *Hramul Schitului Locurele-Lainici*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1974, p. 681-683.

¹ Ne sunt oferite câteva cunoștințe despre Cooperativa de produse meșteșugărești «Propășirea», cu sediul în Mănăstirea Tismana, județul Gorj.

² Potrivit semnatarului acestui material, Ilie Gheorghită, „(...) ieromonahul Gherasim s-a născut într-un sat din ținutul Gorjului de unde și-a luat numele.”

³ Pe lângă numeroase informații referitoare la posesiunile Mănăstirii Tismana din secolul al XV-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, izvoditorul acestui material a întocmit și o anexă cu „numărul familiilor și dajdia sloboziilor pe tetraminia ianuarie-aprilie” pentru județele Țării Românești din anul 1825 (Valahia Mică) și 1827 (Valahia Mare). Pentru județul Gorj datele erau următoarele: slobozii – 15, taleri – 4075, numărul familiilor – 597, Preajba – slobozia cu cel mai mare număr de familii (51).

⁴ Părintele Aurelian S. Barbici s-a născut în comuna Vladimir-Gorj, la 13 august 1894. Concomitent cu obținerea licenței în teologie a învățat și patru limbi străine: franceza, germana, greaca și ebraica. A fost membru activ al Partidului Național Liberal și fiind considerat „(...) cel mai activ și îndrăzneț politician (...) în scopul de a dirija cât mai bine activitatea de propagandă” anticomunistă a fost arestat în mai multe rânduri și condamnat de autoritățile comuniste. Condamnarea fiului său și demiterea fiicei celei mari din învățământ l-au afectat profund și i-au grăbit sfârșitul, survenit la 29 aprilie 1959.

105. Ioanicescu, I., *Chipuri de predicatori din laturile Olteniei*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1976, p. 641-643 (preotul C. Grigore „originar din Gorj”; preotul Grigore Rădoescu din Bâlta-Gorj; preotul Ion Mălăescu din satul Bălești-Gorj; preotul Dimitrie Bardan, cel care a și ajuns protoiereu al județului Gorj).
106. Ioanicescu, I., *Sfințiri de biserici. Biserica din satul Judele, parohia Stejaru Hurezani – județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1976, p. 863-865.
107. Ioanicescu, I., *Sărbătorirea hramului la sfintele mănăstiri Lainici-Locurile, Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1978, p. 700-703.
108. Ioanicescu, I., *Adormiți întru Domnul. Preotul Ion Rovența¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1980, p. 221-222.
109. Ionescu, I., *Sfințiri de biserici: biserica filială „Cuvioasa Paraschiva”, din parohia Rășina și biserica parohială Scrada din raionul Gilort (...)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1957, p. 795-797.
110. Ionescu, I., *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845 (Plasa Amaradia și Plaiul Novaci)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, p. 989-1001.
111. Iordache, I., *Vizite chiriarihale în Eparhie. La Mănăstirea Tismana. Vizitarea parohiilor Frâncești și Boroșteni din Protopopiatul Tg. Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1973, p. 536-540 (vizitele I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, la Tismana și Peștișani).
112. Iordache, Ion, *Sfințiri de biserici. Biserica din parohia Dobrița, protopopiatul Tg. Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1976, p. 483-485.
113. Lăudat, I.D., *Adormiți întru Domnul. Preotul Ilie I. Gărăiacu [din parohia Socu-Bărbătești, județul Gorj]*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1976, p. 1078.
114. Manolache, Teodor N., *Spicuri din presă. Un reportaj literar despre Mănăstirea Tismana. Despre Brâncuși și satul lui natal*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1957, p. 688-690.
115. Manolache, Teodor N., *Evocări. Ion Cornoiu la o jumătate de secol de la moartea lui*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XV, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1963, p. 411-415.

---

¹ Preotul Ion Rovența s-a născut la 13 septembrie 1905, în satul Runcurelu, comuna Mătăsari, județul Gorj și a fost slujitor la parohia „Adormirea Domnului” din Drobeta Turnu Severin. A urmat școala în localitatea natală, apoi Gimnaziul din Târgu Jiu și Seminarul Teologic din Craiova.

116. Marinoiu, Vasile, *In memoriam. Iosif Keber (1897-1989)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XLI, Nr. 6/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1989, p. 151-156.
117. Micle, Veniamin, *Însemnări. Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VI, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, Craiova, 1954, p. 243 (restaurări parțiale la Mănăstirea Tismana).
118. Micle, Veniamin, *Hramul schitului Locurile-Lainici*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1975, p. 602-605.
119. Micle, Veniamin, *Sfințirea bisericii Sf. Nicolae din Gâlcești, parohia Scrada, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1975, p. 609-613.
120. Micle, Veniamin, *Slujbe arhieresti la Mănăstirile Polovragi, Tismana și Lainici*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIX, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, Craiova, 1977, p. 495-496.
121. Micle, Veniamin, *Mărturiile arheologice de la Polovragi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1980, p. 766.
122. Mircea, Ion-Radu, *Câteva observații asupra unor broderii românești de la Mănăstirile Dionisiu-Athos și Tismana-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1959, p. 431-435.
123. Mitropolitul Tit Simedrea, *Glosă pe marginea unei însemnări*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIII, Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 1961, p. 15-24.
124. Moiescu, Gh.I., *Tricentenarul Mănăstirii Polovragi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1954, p. 624-626.
125. Motocu, Solomon, *Sfințiri de biserici. Biserica cu hramul Intrarea în biserică din parohia Bălcești-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 708-709.
126. Năsturel, Petre Ș., *Cuviosul Nicodim cel sfințit și odăjdile mitropolitului Antim Critopol de la Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1959, p. 419-430.
127. Neagoe, Gh.I., *Noi contribuții privind istoria religiilor*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1976, p. 353 (descoperirea de pe raza satului Bobu, com. Scoarța; cercetările de la Polovragi).
128. Nestor Vornicescu-Severineanu, *Înalta purtare de grijă față de monumentele istorice bisericesti din arhiepiscopia Craiovei în ultimele trei*

---

¹ Este vorba despre o notiță scăpătată pe *Tetraevanghelul sfântului Nicodim de la Tismana* din anul 1405. Asupra acestei însemnări s-au aplecat mai mulți istorici români, între care se remarcă Nicolae Iorga, Grigore Tocilescu, Alex. Ștefulescu ș.a., cel din urmă fiind contrazis de autorul articolului.

- decenii (1944-1974)¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1974, p. 557-562.
129. Nestor Vornicescu-Severineanu, *Cuviosul Nicodim de la Tismana, ctitor de sfinte locașuri*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1976, p. 923-931 (informații despre Mănăstirea Tismana și Mănăstirea Vișina, inclusiv fotografii).
  130. Nichifor, Gheorghe, *Din activitatea Societății „Mormintele Eroilor” – Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul XLIV, Nr. 1-6/Ianuarie-Decembrie, Craiova, 1992, p. 174-180.
  131. Nicolaescu, Gheorghe, *Cronică bisericească. Sfințiri de biserici. Biserica din satul Porceni-Moșneni, parohia Sâmbotin, raionul Târgu Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 6-7/Iunie-Iulie, Craiova, 1956, p. 381-382.
  132. Nicolaescu, Gheorghe, *Sfințirea bisericii din parohia Fărcășești, raionul Târgu Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 9-12/Septembrie-Decembrie, Craiova, 1960, p. 682-683.
  133. Nicolaescu, Gheorghe, *Sfințirea bisericii din parohia Pocruia*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1964, p. 922-923.
  134. Nicolaescu, Gheorghe, *Slujbe pentru redeschiderea unor biserici renovate. Biserica din satul Vânăta, parohia Tismana, raionul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1966, p. 1029-1030.
  135. Nicolaescu, Gheorghe, *Slujba solemnă la biserica Adormirea Maicii Domnului din parohia Rășina, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XX, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1968, p. 986-987.
  136. Nicolaescu, Gheorghe, *Slujbe solemne la biserici din eparhie. Slujba de la biserica din Florești, comuna Țânțăreni, județul Gorj [și] biserica din parohia Scorușu, comuna Borăscu, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1969, p. 977-978.
  137. Nicolaescu, Gheorghe, *Sfințiri și redeschideri de biserici. Redeschiderea bisericii din parohia Târgu Logrești, jud. Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXII, Nr. 9-12/Septembrie-Decembrie, Craiova, 1970, p. 1032.
  138. Nicolaescu, N., *Centenarul unei biserici de stat*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VI, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1954, p. 545-546 (informații despre aniversarea a 100 de ani de la ctitorirea bisericii din Rovinari-Gorj).
  139. Nicolaescu, N., *Deschiderea bisericii din parohia Săulești, raionul Gilort*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1960, p. 81-82.

---

¹ Apar referiri la biserica „Sf. Arhangheli” din Târgu Jiu, biserica din Crasna, Schitul Lainici, Mănăstirea Polovragi și, bineînțeles, Mănăstirea Tismana.

140. Nicolaescu, N., *Slujbe pentru redeschiderea unor biserici renovate. Biserica Sf. Trei Ierarhi din parohia Brădetu, raionul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1966, p. 1030.
141. Nicolaescu, N., *Sfințirea bisericii Sf. Nicolae din parohia Arcani, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1973, p. 1029-1030.
142. Nicolaescu, N., Nicolescu, Ioan, *Itinerar chiriarhal*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1975, p. 601 (iulie-august 1975, vizitele Î.P.S. Mitropolit Teoctist în unele parohii și mănăstiri din județul Gorj, inclusiv satul Hobița și casa memorială a sculptorului C. Brâncuși).
143. Oltean, Vasile, *Mărturii inedite despre cuviosul Nicodim de la Tismana și ucenicul său Pavel, într-un manuscris din sec. XVI-XVII, aflat în Șcheii Brașovului*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1983, p. 528-535.
144. Oprea, Ioan, *Restaurări la monumentele istorice din Oltenia între 1850-1950¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XL, Nr. 4/Iulie-August, Craiova, 1988, p. 11-33.
145. Păunescu, Dumitru, *Inaugurarea localului Protoieriei Gilort*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1966, p. 727-728.
146. Păunescu, Dumitru, *Redeschideri de biserici. Biserica Sf. Nicolae din parohia Brădiceni, r[aionul] Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIX, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1967, p. 971-972.
147. Păunescu, Dumitru, *Sfințiri și restaurări de biserici. Biserica din satul Vidin, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1971, p. 893.
148. Păunescu, Dumitru, *Sfințiri de biserici. Biserica din parohia Păiașani, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1976, p. 482-483.

---

¹ Întâlnim, aici, informații despre mai multe monumente istorice din județul Gorj: „biserica bătrână” de la Pojaru-Amărădia restaurată a treia oară în anul 1895; biserica „Sf. Nicolae” din Albeni reparată în anul 1894; între 1894-1900 s-a făcut o reparație și bisericii de zid de la Bengești cu hramul „Sf. Voievozi”; biserica de zid „Sf. Nicoale” din Albeni-Birnici pictată în 1893 de pictorul Gh.Șt. Petrescu din Pitești; biserica de zid din Dealu-Magheru (Albeni-Birnici), ctitorie a boierilor Magheri, în anul 1921 era „în pragul prăbușirii”; biserica de lemn de la Pojaru-Strâmba a fost acoperită cu șită (șindrilă) în anul 1898; biserica de zid „Sf. Dumitru” din Bengești de Mijloc a fost refăcută și zugrăvită în anul 1902; „la Nifon (jud. Gorj), fosta Mănăstire Tăița cu biserică din gard de nuiele fusese reparată radical la 1877”; biserica de lemn de la Lihulești a fost reparată între 1905-1906; biserica de lemn de la Bustuchin, în anul 1921 nu mai rămăsese nimic; refaceri și consolidări s-au realizat și la bisericile gorjene din Miroslaveni, Gorgănași, Lazu, Bolboși (în orig., Balboși!), Balbocești, Bercești, Vezuri, Pitești din Vale, Corșoru, Aninoasa, Bălțișoara, Bumbăști de Albeni, Poenari.

149. Păunescu, Dumitru, *Sfințiri de biserici. Biserica Sf. Voevozi, filiala parohiei Brătuia, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXI, Nr. 4-6/Aprilie-Iunie, Craiova, 1979, p. 450-451.
150. Păunescu, Dumitru, *La 1 an de la trecerea la cele veșnice a regretatului preot Ion Ilioniu fost paroh al parohiei Boroșteni-județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 3-6/Martie-Iunie, Craiova, 1980, p. 550.
151. Petcu, Adrian Nicolae, *Mănăstirea Tismana și unirea cu Roma*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVI, Nr. 5-8, Craiova, 2004, p. 152-156.
152. Poenaru, I., *Sfințirea bisericii din parohia Ursați-Polata-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXIX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1977, p. 861.
153. Poenaru, Liviu, *O bisericuță de lemn de la Turburea (jud. Gorj)*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 1-3/Ianuarie-Martie, Craiova, 1978, p. 162.
154. Poenaru, Liviu, Bălașa, D., *Un pergament inedit din județul Gorj*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XLI, Nr. 4/Iulie-August, Craiova, 1989, p. 76-81.
155. Popescu, Ion I., *Sfințirea bisericii Cuvioasa Paraschiva din Tg. Logrești, Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1974, p. 1026-1027.
156. Popescu, Ion, *Un document pentru monografia bisericii din Cojani – Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*², Anul XXXIII, Nr. 1-3/Ianuarie-Martie, 1981, p. 115-116.
157. Popescu, Nicușor, *Coordonate sociale în Mitropolia Olteniei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*, în *Mitropolia Olteniei*³, Anul LXII (733-736), Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 2010, p. 192-204.
158. Popescu, Paul, *Adormiți întru Domnu. Preotul Virgil Mărășescu [din parohia Lupoia, județul Gorj]*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 717.
159. Popescu, Paul, Mărășescu, Virgil, *Ctitorii și anul zidirii bisericii din parohia Lupoia*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1974, p. 997-1000.

¹ Ne este prezentat un pergament (dimensiune 53x32 cm) scris în „slava românească”, găsit de prof. Liviu Poenaru în satul Cocorova-Gorj și publicat împreună cu istoricul pr. D. Bălașa.

² Menționăm, în acest context, scrisoarea din 13 decembrie 1873 adresată de „maistorul zidar”, A. Simoneta, generalului Gheorghe Magheru.

³ În acest articol regăsim și unele informații mai puțin cunoscute despre județul Gorj, precum numărul de biblioteci sau Bănci populare întemeiate de Societatea *Renașterea*, numărul preoților basarabeni refugiați, cantinele sociale (Târgu Jiu, Polovragi, Baia de Fier, Novaci, Săcelu), inclusiv cantina socială a Crucii Roșii din Târgu Jiu unde „lucrau, săptămânal, cu rândul toți preoții din oraș” sau cantina „Clerului Gorjan.”

160. Popescu, Sergiu, *Sfântul Nicodim de la Tismana, fondator, ctitor sau reorganizator al monahismului românesc?*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXI (729-732), Nr. 9-12/Septembrie-Decembrie, Craiova, 2009, p. 67-85.
161. Popescu, Sergiu, *Gherasim Iscu*¹ - starețul Mănăstirii Tismana, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXIII (749-752), Nr. 5-8/Mai-August, Craiova, 2011, p. 60-67.
162. Popescu, Sergiu, *Școlile de cântăreți bisericești din Oltenia în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și primii ani al secolului al XX-lea*², în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXV (769-772), Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 2013, p. 106-123.
163. Popescu, Sergiu, *Așezăminte monahale oltene dispărute: schitul Meanți*³, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVII, Nr. 9-12, Craiova, 2005, p. 143-146.
164. Popescu, Sergiu-Grigore, *Clerici olteni participanți la războiul pentru reîntregirea neamului (1916-1918): preotul Haralambie Baculescu de la parohia Câlcești, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXX, Nr. 1-4, Ianuarie-Aprilie 2018, p. 106-113.
165. Popescu, Tudor, *Preoți participanți la războiul de la 1916-1918*⁴, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1978, p. 773-774.
166. Popescu-Căpreni, Nicolae, *Chipul unui preot înaintaș în Căpreni. Pr. Andrei Zăicoianul*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1974, p. 660-662.
167. Popescu-Cilieni, Ion, *Biserici de lemn din raionul Târgu Jiu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VII, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1955, p. 638-645.
168. Popescu-Cilieni, Ion, *Documente. Schituri oltene necunoscute*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 1-3/Ianuarie-Martie, Craiova, 1956, p. 114-127 (între altele, schitul Valea Boului și schitul Aninoasa-Gorj).
169. Popescu-Cilieni, Ion, *Biserici de lemn din raionul Novaci*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 6-7/Iunie-Iulie, Craiova, 1956, p. 408-414.
170. Popescu-Cilieni, Ion, *Biserici de lemn. Raionul Amaradia, Strehaia și Turnu Severin*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 8-9/August-Septembrie, Craiova, 1956, p. 540-543.

¹ Protosinghelul Gherasim Iscu a fost stareț al Mănăstirii Tismana între anii 1943-1948, însă a sfârșit dramatic în temnițele regimului comunist.

² Ne sunt redată pe larg informații despre Școala de cântăreți de la Târgu Jiu (p. 112-119).

³ Azi, localitatea Menți, com. Borăscu-Gorj.

⁴ Ne este prezentat și cazul preotului Emanoil Mărculescu, născut în comuna Căineni, județul Gorj, licențiat în teologie și preot la Catedrala din Corabia. A participat la luptele pentru „forțarea trecătorii Căineni – Gorj”, dar a fost luat prizonier și internat în lagărul de la Lamsdorf (Germania).

171. Popescu-Cilieni, Ion, *Documente. Câteva știri și acte noi în legătură cu răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 8-9/August-Septembrie, Craiova, 1956, p. 544-545.
172. Rădulescu, Ana Maria, *Clerici olteni în închisorile comuniste. Studiu preliminar (I)*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVI, Nr. 1-4, Craiova, 2004, p. 117-135.
173. Rădulescu, Ana Maria, *Clerici olteni în închisorile comuniste. Studiu preliminar (II)*², în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVI, Nr. 5-8, Craiova, 2004, p. 157-165.
174. Rădulescu, Ana Maria, *Clerici olteni în închisorile comuniste. Studiu preliminar (III)*³, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVI, Nr. 9-12, Craiova, 2004, p. 136-158.
175. Rădulescu, Ana Maria, *Clerici olteni în închisorile comuniste. Studiu preliminar (IV)*⁴, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVII, Nr. 1-4, Craiova, 2005, p. 145-161.
176. Rădulescu, Ana Maria, *Desfășurarea mănăstirilor din Arhiepiscopia Craiovei. Perioada 1958-1960*, în *Mitropolia Olteniei*⁵, Anul LXIII (745-748), Nr. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 2011, p. 199-228.

¹ Studiul de față ne oferă informații mai puțin cunoscute, chiar inedite, despre mai mulți slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române care au înfruntat brutalitățile din temnițele comuniste. Regăsim aici pe pr. Aurelian Barbici (n. 1894, Vladimir-Gorj), fost deținut politic la Canal, Craiova, Ghencea, Pitești ș.a.; pr. Constantin Bârzeianu (n. 1914, Albeni-Gorj); pr. Vasile Berca (n. 1906, Arcani-Gorj); monahul Ghermano (Gheorghe) Bobină (n. 1905, Ștefănești-Gorj); pr. Gheorghe Cărlugea (n. Băcești-Gorj); pr. Ion Cernăianu (n. 1904, Arcani-Gorj); pr. dr. Sebastian Chilea (n. 1907, Godinești-Gorj); pr. Sabin Chiricescu (n. 1903, Vâlcele/Topești-Gorj); pr. Constantin Ciocău (n. 1905, Săcelu-Gorj); pr. Stelian Constantinescu (n. 1913, Bălăcești-Gorj); cântăreț Ioan Cuțuliga (n. 1913, Hirișești-Gorj).

² Idem: pr. Nicolae Dabelea (n. 1907, Stănești-Gorj); pr. Ioan Dănău (n. 1906, Stroești-Gorj); pr. Ioan Dijmărescu (n. 1906, Schela-Gorj); pr. Grigore Fierăscu (n. 1909, Căineni-Gorj); pr. Nicoale Firulescu (n. 1906, Petrești de Jos-Gorj); pr. Pantelimon Flocosu (n. 1901, Pojogeni-Gorj); pr. Grigore Gâlcescu (n. 1903, Logrești Moșteni-Gorj); pr. Gheorghe Guțescu (n. 1909, Bălănești-Gorj).

³ Idem: monahia Frumentia Lupu (n. 1909, Novaci-Gorj); cântăreț Ștefan Manolescu (n. 1885, Sâmbotin-Gorj); pr. Nicolae Marcău (n. 1902, Lelești-Gorj); pr. Ioan Medar (n. 1908, Ciuperceni-Gorj); pr. Constantin Mischie (n. 1895, Șomănești-Gorj); pr. Șerban Munteanu (n. 1914, Bărbătești-Gorj); pr. Nicolae Nebunu (n. 1905, Strâmba-Gorj) a fost închis și „în colonia de muncă de la Periprava”; pr. Aristotel Popescu (n. 1908, Târgu Jiu); pr. Dumitru C. Popescu (n. 1919, Șipot-Gorj); pr. Foca Popescu (n. Colțești-Gorj); pr. Ion Gh. Popescu (n. 1900, Roșia de Jiu-Gorj); pr. Tache Popescu (n. 1902, Bălteni-Gorj); cântăreț Vasile I. Popescu (parohia Racovița-Gorj); pr. Constantin Popilian (n. 1900, Turcenii de Sus-Gorj); pr. Grigore Prejbeanu (n. 1893, Bălești-Gorj).

⁴ Idem: pr. Vasile Runcanu (n. 1895, Runcu-Gorj); pr. Ion Sârbu (n. 1913, Rugi/com. Schela-Gorj); pr. Gheorghe Verzan (n. 1902, Curtișoara-Gorj); pr. Constantin Vlădoianu (n. Bălăcești-Gorj).

⁵ Mărturii inedite, însă tangențiale, despre „(...) protosinghelul Gherasim Iscu de la Mănăstirea Tismana care a participat la *Mișcarea Națională de Rezistență din Oltenia*, condusă de generalul Carlaonț”; „(...) anchetele din primăvara anului 1958 de la mănăstirile oltene Polovragi și Tismana, care s-au continuat cu arestarea membrilor grupării *Rugul Aprins*”; protecția mitropolitului Olteniei Firmilian asupra unor apropiați ai săi, între care se regăsea și stareța Mănăstirii Tismana, Suzana

177. Rădulescu, Gh., *Lupta pentru formarea statului național unitar român în lumina istoriei și a unor contribuții documentare din 1916-1918*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXX, Nr. 10-12/Octombrie-Decembrie, Craiova, 1978, p. 768-773¹.
178. Rădulescu, Gheorghe, *Sfințiri de biserici. Biserica din Stănțești, comuna Mușetești, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 709-710.
179. Rădulescu, Toma, *Danii făcute mănăstirilor din Oltenia în vremea lui Mihai Viteazul*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVIII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1976, p. 356 și 357-358 (referiri la Mănăstirea Tismana și satul Tismana).
180. Rădulescu, Toma, *Mărturii documentare inedite sau mai puțin cunoscute privitoare la epoca lui Mihai Viteazul din colecția Muzeului Olteniei*², în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LIV, Nr. 9-12, Craiova, 2002, p. 83-101.
181. Răduț, Ioan, *Sărbătorirea hramului Mănăstirii Polovragi*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1975, p. 607-609.
182. Răduț, Ioan, *Sărbătorirea hramului la Mănăstirea Tismana-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1980, p. 710-711.
183. Reșceanu, Șt., *Sfințiri de biserici. Biserica din Tg. Cărbunești, Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1975, p. 925-926.
184. Sacerdoțeanu, Aurelian, *Câteva observații cu privire la documentele lui Mircea cel Bătrân pentru Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul IX, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1957, p. 603-614.
185. Sacerdoțeanu, Aurelian, *Reguli pentru obștea călugărilor de la Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XIX, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1967, p. 769-771.
186. Sacerdoțeanu, Aurelian, *Ocolnicia Mănăstirii Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XX, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1968, p. 753-766.
187. Sbarea, Mihail, *Vizita canonică la parohia Runcu, județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXV, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1973, p.

Gligor Ierusalima; arestarea „lotului Polovragi”; arestarea Tatiane Răduleț, fostă stareță a Mănăstirii Tismana etc.

¹ La pag. 771-773, apar referiri despre județul Gorj în timpul ocupației germane și austro-ungare (noiembrie 1916 – noiembrie 1918).

² Acest articol prezintă 10 documente din epoca lui Mihai Viteazul (1593-1601) care se regăsesc în colecția «Muzeului Olteniei». Cel cu nr. 3 (martie 1596) face referire la o moștenire lăsată de „(...) Vladul la moartea sa din Budieni”, iar cele cu nr. 4-6 au fost donate «Muzeului Gorjului» de Alex. Ștefulescu, la sfârșitul sec. al XIX-lea, însă au fost preluate, la cumpăna dintre anii '40-'50, de către eruditul C.S. Nicolaescu-Plopșor, pentru același «Muzeu al Olteniei».

- 677-679 (este vorba despre vizitat Î.P.S. Mitropolit Teoctist și a însoțitorilor Sfinției Sale în parohia Runcu).
188. Sbarea, Mihail, *Hramul sfintei Mănăstiri Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1974, p. 683-686.
  189. Sbarea Mihail, *Ziua hramului sfintei Mănăstiri Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXVII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1975, p. 605-607.
  190. Sperlea, Petre, *Contribuția episcopului Vartolomeu Stănescu al Râmnicului Noului Severin (1921-1938) la progresul învățământului seminarial eparhial¹*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXV (777-780), Nr. 9-12/Septembrie-Decembrie, Craiova, 2013, p. 218-232.
  191. Stănciulescu-Bîrda, Alexandru, *Vechi lăcașuri de cult și așezări umane pe pământul Olteniei²*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXVI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1984, p. 373-382.
  192. Stănciulescu-Bîrda, Alexandru, *Primul Război Mondial reflectat în presa bisericească³*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XL, Nr. 6/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1988, p. 41-58.
  193. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, literele A-B, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1964, p. 106-163 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  194. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, litera C, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 3-4/Martie-

¹ Informații, pe scurt, despre „(...) căminul seminarial de la mănăstirea Tismana, în vara anului 1928.”

² Studiul de față, bazat pe un chestionar întocmit de Alex. Odobescu în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, a fost împărțit de autor în 5 părți: **A** – Biserici dispărute (din jud. Gorj sunt enumerate 54 de localități cu 62 de biserici dispărute din motive diverse: „distrusă de o limbă păgână” – Arcani; „una din cele cinci biserici a fost arsă/distrusă de turci” – Bobu, Copăcioasa, Rășina, Runcu, Timișeni; „distrusă de tătari” – Crasna, Petrești; „arsă de turcii cărjali” – Peștișani; „biserica părăsită fiindcă în ea s-au luptat muscalii” – Târgu Jiu); **B** – Mănăstiri și schituri dispărute (în jud. Gorj: Băcești, Bumbesti, Ciuperceni, Câlcești, Strâmba, Tândălești, Valea cu Apă); **C** – Sate dispărute (în jud. Gorj: Albeni, Bâlteni, Bobu, Bocești, Brănești, Broșteni, Cerăt, Haraboreni, Licuriciu, Rovinari, Telești, Turceni, Valea lui Câine); **D** – Târguri dispărute (în jud. Gorj: Bumbesti de Jiu, Jupânești, Pârâul Boia); **E** – Cetăți și cetățui dispărute sau în stare de ruină la data culegerii (în jud. Gorj: Bărbătești, Bârzeiul de Pădure, Broșteni, Bumbesti de Jiu – apare mențiunea „cetate tătarească”, Ciuperceni, Crasna, Hăiești, Olari, Pejenii Căpreni, Petrești de Jos, Poiana, Șeasa, Stejărei, Rășina, Tândălești – apare cu precizarea de „cetate turcească”).

³ Sunt amintiți și preoți din jud. Gorj implicați în Primul Război Mondial: pr. Vasile Gh. Ionescu (Groșerea), pr. Nicoale Băculescu (Câlcești de Sus), pr. Vasile Cernăianu (Racoți), diac. Constantin Dănau (Târgu Jiu), pr. Victor Dobrescu (Crețești), pr. Dumitru Elian (Piscoiu), pr. D. Murărețu (Urdari de Sus). Din rândul clericilor care au suferit sub ocupația străină sunt amintiți: pr. Ilie Roșoga (Turburea), pr. Adam Beuran (Budieni), pr. Ion Popișteanu (Negomiru), pr. Iordache Pătrășcoiu (Arsurile), pr. Gheorghe D. Popescu (Dobrița). Nu apar referiri la preoții care au colaborat cu inamicul în Marele Război, ori cazul preotului Gr. Roșoga din Valea cu Apă este cel mai relevant (!).

- Aprilie, Craiova, 1964, p. 272-347 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
195. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, literele D-F, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1964, p. 503-532 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  196. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, litera G, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1964, p. 661-684 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  197. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, literele H-L, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 9-10/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1964, p. 822-844 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  198. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, literele M-O, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1964, p. 987-1020 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  199. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, litera P, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1965, p. 134-169 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  200. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, litera R, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1965, p. 324-348 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  201. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, litera S-Ș, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 5-6/Mai-Iunie, Craiova, 1965, p. 509-551 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  202. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească. Completări*, literele D-N, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 1-2/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1966, p. 181-208 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  203. Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească. Completări*, literele O-V, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1966, p. 360-378 (bibliografia tuturor monumentelor din jud. Gorj).
  204. Stoicescu, Nicolae, *Monumentele Țării Românești și Moldovei acum un secol: biserici și mănăstiri*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXI, Nr. 11-12/Noiembrie-Decembrie, Craiova, 1969, p. 914-934.

---

¹ Redescoperim informații captivante despre Mănăstirea Crasna, Schitul Lainici, Biserica din Pocruia, Mănăstirea Strâmba, iar în anexe știri despre „(...) ruine, resturi și urme ale unor monumente religioase care între timp au dispărut.”

205. Șapcă, Victor, *Muzicieni psalți în Oltenia și contribuția lor la românirea cântăreților bisericești*¹, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXIV (761-764), No. 5-8/Mai-August, Craiova, 2012, p. 222-249.
206. Tascovici, Radu, *Participarea episcopului Ilarion Gheorghiadis al Argeșului la revoluția lui Tudor Vladimirescu*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul LXIV (757-760), No. 1-4/Ianuarie-Aprilie, Craiova, 2012, p. 171-183.
207. Teleguș, Mircea, *Mănăstiri din Oltenia văzute de un pictor francez*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XVIII, Nr. 7-8/Iulie-August, Craiova, 1966, p. 633-644 (mănăstirile Polovragi, Tismana și schitul Cioclovina, ultimele două și schițe).
208. Torop, Sorin, *Aspecte noi privind activitatea preoților gorjeni în timpul răscoalei din 1907 sub P.S. Atanasie, episcop al Râmnicului Noului Severin*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVI, Nr. 1-4, Craiova, 2004, p. 153-156.
209. Vartolomeu Diacul, *O lucrare istorică: restaurarea picturii din Mănăstirea Tismana*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VII, Nr. 7-9/Iulie-Septembrie, Craiova, 1955, p. 448-455.
210. Vartolomeu Diacul, *Însemnări. Vechea frescă de la Mănăstirea Tismana comunicată în Academia R.P. Române*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul VIII, Nr. 6-7/Iunie-Iulie, Craiova, 1956, p. 403-407.
211. Vădeanu, V., *Biserici-monumente istorice din epoca lui Matei Basarab în județul Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXVIII, Nr. 5/Septembrie-Octombrie, Craiova, 1986, p. 72-78.
212. Vădeanu, V., *Județul Gorj trecut, prezent și perspective*, în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXXIX, Nr. 1/Ianuarie-Februarie, Craiova, 1987, p. 106-116.
213. Vârtosu, Emil, *Acte de la și despre Tudor Vladimirescu (1806-1836)*², în *Mitropolia Olteniei*, Anul XXII, Nr. 3-4/Martie-Aprilie, Craiova, 1970, p. 224-244.
214. Vilău, Cosmin, *Un polonez în slujba istoriei bisericești: Witold Rola Piekarski*³, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LVIII, Nr. 5-8, Craiova, 2006, p. 189-193.
215. Vilău, Cosmin, *Sfântul Nicodim de la Tismana și rolul său în viața culturală a Olteniei din secolele al XIV-lea și al XV-lea – Noi considerații*, în *Mitropolia Olteniei*, Serie Nouă, Anul LIX, Nr. 5-8, Craiova, 2007, p. 173-181.

¹ Apar referiri asupra „(...) a trei manuscrise psaltice ale lui Anton Pann descoperite de Teodora Voinescu în urma cercetărilor de artă medievală de la Mănăstirea Tismana” (p. 231).

² În orig.: „1936” (!), cu toate că logica cronologică a articolului se oprește la anul 1836.

³ „Polonez pribeag ajuns în România” care a locuit în județul Gorj între anii 1892-1902 (Tg. Jiu) și 1902-1906 (Novaci). A fost profesor la «Gimnaziul din Târgu Jiu», a cules legende istorice, l-a sprijinit pe Alex. Ștefulescu în descifrarea textelor slavo-române și românești, a cercetat cărți vechi depozitate în mănăstirile Gorjului ș.a. A fost unul din întemeietorii «Muzeului Gorjului».

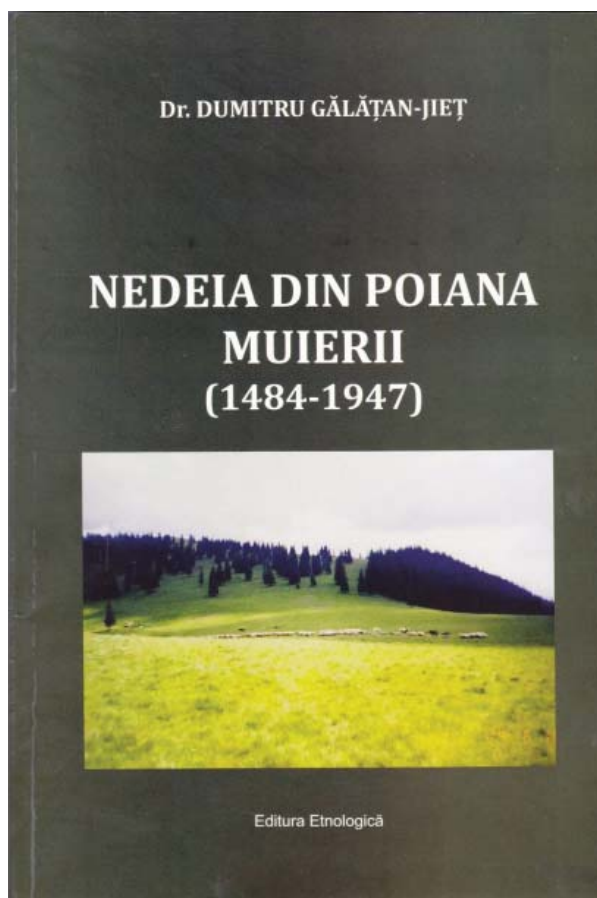
VI. RECENZII

Dr. Dumitru Gălățan-Jieț despre nedeia din Poiana Muierii

Mihai Floarea

Apariția editorială sprijinită material de Emil Părau și Composesoratul „Obștea Jiană” din Petrila intitulată *Nedeia din Poiana Muierii (1484-1947)* (București, Editura Etnologică, 2021) semnată de dr. Dumitru Gălățan-Jieț, merită remarcată în primul rând ca act cultural exemplar într-o vreme de austeritate. În al doilea rând, consider admirabil constantul efort patriotic al unui medic stomatolog de a suplini munca de etnograf într-o zonă bogată folcloric a României (inexplicabil ignorată de specialiști). Pentru edificarea cititorilor acestor rînduri trebuie să precizez că pînă în prezent lui Dumitru Gălățan-Jieț i-a apărut numele pe alte douăzeci și nouă de cărți cu specific etnografic¹. Mi-e limpede în această situație cum lucrează Dumnezeu prin aleși ai Săi chiar și-n perioadele de criză, ca aceea pe care sîntem constrînși s-o traversăm. În fine, conținutul dezvoltat pe

¹ Iată cîteva titluri: *Tradiții și obiceiuri în satele din estul Văii Jiului*, Petroșani, Editura Focus, 2005; *Credințe, datini și superstiții în satele din estul Văii Jiului*, Craiova, Editura Autograf M.J.M., 2006; *Momârlanii, ieri și azi*, Editura M.J.M., 2007 (Diploma de excelență a Consiliului local al Primăriei Petriței); *Momârlanii din Valea Jiului, album etnografic*, Editura M.J.M., 2008 (premiul Etnos al Tîrgului de carte de la Drobeta-Turnu Severin și Premiul de etnografie și folclor al Ligii Scriitorilor din România); *Pițărăii în Valea Jiului Petrila*, Editura Confluente, 2008 (Premiul „Ethnos” al Ligii Scriitorilor din România – filiala Hunedoara); *Din lumea momârlanilor*, Petrila, Editura Confluente, 2009; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Nașterea*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2011; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Nunta*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2011; *Riturile de trecere în ținutul momârlanilor. Înmormântarea*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2012 (Premiul „Virtutea literară” al Ligii Scriitorilor din România, filiala Hunedoara); *Graiul jienilor momârlani. Mic dicționar*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2012; *Monografia etnografică a Ținului Momârlanilor*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2017; *Petrila – vatră de istorie și tradiție românească*, Tîrgu Jiu, Editura Măiastra, 2019 (Diploma și Medalia „Virtutea literară” conferite de Liga Scriitorilor din România, filiala Hunedoara) etc.

219 de pagini cu aproape o sută de ilustrații – majoritatea color – constituie o reușită și un exemplu de urmat îndeosebi pentru tinerii etnografi ori folcloriști care bat la porțile afirmării.

În general, nedeile au avut un rol important în păstrarea, în (re)cunoașterea și-n răspîndirea unor manifestări folclorice – dansuri, cîntece, strigături, balade, legende, povești etc. – contribuind la consolidarea conștiinței naționale. Întîlnirile românilor din mai multe zone folclorice sub pretexte economice (tîrguri) și matrimoniale au avut influențe majore culturale – lingvistice, religioase, estetice – **frumosul** fiind implicit produselor artizanale din lemn ori ceramică, articolelor de îmbrăcăminte și chiar felului de prezentare a alimentelor. *Din Vîlcea, Săcele, Horezu veneau renumiții olari cu produsele lor din argilă, migălos lucrate. Așa s-a perpetuat din generație în generație cocoșul de Horezu, „cîntînd” și la nedeile din Poiana Muierii* (p. 86). *Acolo veneau și călugări de la Mănăstirea Lanici și de la Polovragi, Crasna care vindeau iconițe, icoane, tămîie, lumînări, mir, mici cărți de rugăciuni, mai ales Psaltiri și Visul Maicii Domnului* (p. 87). „Festivalale pastorale” – cum sînt numite de Alexandru Craiovean (cf. p. 108) – nedeile prilejuiau și etalarea portului popular: *De jur-împrejurul naturalului ring de joc, bătrînii sfătoși, cu plete albe, nedespărțiți nici acum de tradiționalele lor căciuli ciobănești, surîdeau cu nostalgie cînd surprindeau, în timpul vestitei învîrtite pe sub mîină, sub poalele ridicate în vînt, polițele cu pui continuate cu picioarele zvelte ale tinerelor* (pp. 108-109).

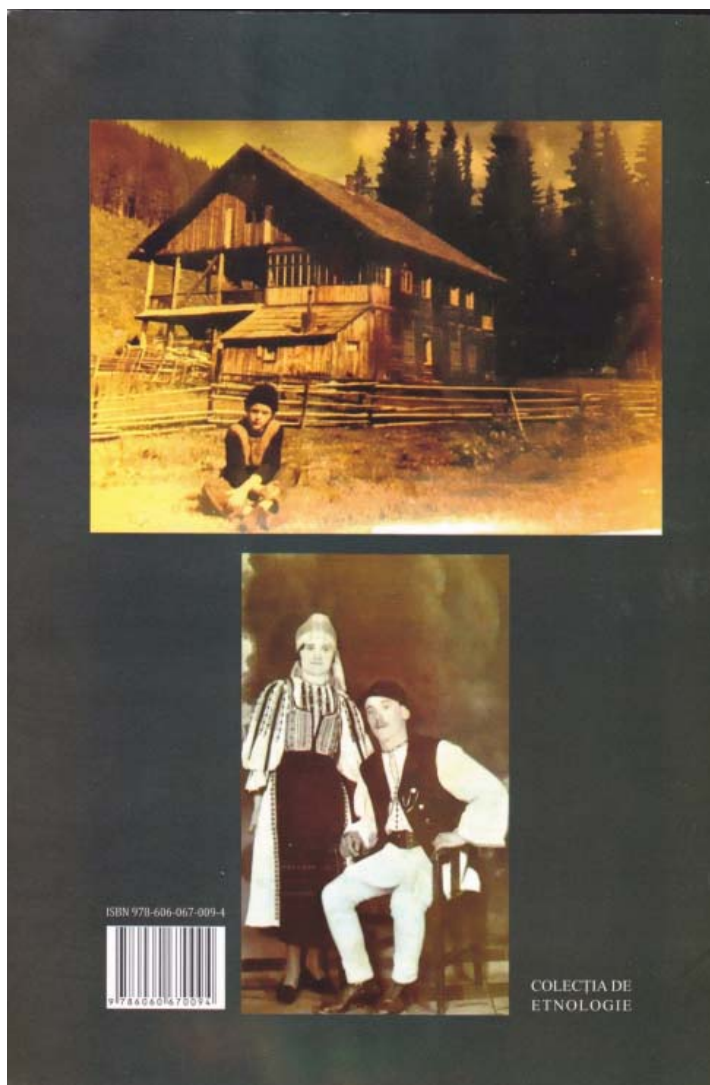
Atmosfera de petrecere e evocată pe alocuri cu talent narativ de autor:
Poiana parcă răgușește de chiuituri, strigături și fluierături în „dește”.
La jocul poenarilor se aude:

– Foaie verde de negară,
 Să tot umbli-ntreagă țară
 Nu găsești fată mai faină
 Ca la noi pe la Poiană (p. 109).

Cu realism, Dumitru Gălățan-Jieș notează în **Capitolul XII. Conflicte și bătaii la nedeile din Poiana Muierii** cîteva motive de *sfadă* apărute în satul tradițional: dispute la / după împărțirea averii, *intrarea pe hotar, glumele mai acide, bîrfele, calomnia, uneori chiar „minciunile” momîrlănești strigate la joc, invidia, gelozia, ura ereditară* etc. Nu era o lume idilică; uneori era chiar foarte aspră, implicînd apărarea stînilor de fiare, învingerea unor lipsuri, a temperaturilor extreme ș.a. Principala armă ciobănească era boata. *De nimic nu mi-e frică, / Ca de boată cu verigă, / Și de unt cu mămăligă* – suna o strigătură / „minciună” din satul Jieș (cf. p. 118). Ingeniozitatea îmbină în această mostră folclorică rimată, după cum putem observa, un adevăr și-o glumă, tonul fiind vesel-ironic. O vestită bătaie („ca la revoluția de la Bobîlna” – o hiperboliza Negoii Petru din satul Cimpa într-o discuție cu etnograful din 2010) a fost cea din 1947. Ea s-a soldat cu întreruperea întrunirilor din Poiana Muierii 65 de ani – *o viață de om*, comentează nostalgic autorul (p. 134). În lungul interval alte locuri și-au asumat rolul esențial în viața rurală de munte: La Ghișe, la Lotru, la Gura Plaiului de la „Șesul Nedeii”, ori la „Șesul ăl Mare”. Rude ale nedeilor erau șezătorile, bunăoară cele de la stîna „Din

Mijloc“, care au avut, potrivit autorului, și rol educativ: *Copiii învățau să joace jieneasca, învățau „minciuni“ (strigături), învățau transmițându-și unii altora prin întrebări ghicitori, proverbe, cimilituri. Uneori se făceau chiar recenzii ale unor povestiri îndrăgite de copii și de tineret, se făceau glume și hazul era general. Oricum, caracterul acestor șezători era unul educativ, pe lângă care emisiunile de culturalizare ale unor televiziuni pălesc.* (V. p. 168).

În 2012, relansându-se păstoritul în muntele Poiana Muierii, a fost înviată și nedeia. Realizând, desigur, că *nihil sine Deo*, oierii din Cimpa, Răscoala și Tirici au renovat o cruce metalică ridicată în 1973, iar preotul parohiei Cimpa, Nicolae Negoii, alături de colegul său venit de la Hunedoara, Tiric Ioan, originar fiind din satul Tirici, au sfințit-o în 2012, ținând o slujbă similară și la noua stână construită în Poiană. *S-ar putea ca firul nedeilor de altădată să se fi reînnodat și să devină ceva obișnuit pentru anii următori* – scrie optimist Dumitru Gălățan-Jieș (p. 151). Pasul următor a fost construirea, tot aici, a unui altar de vară, la care o primă Sfântă Liturghie s-a oficiat în 20 cuprator 2017. Mai mult, composesoratul „Obștea Jiană“ Petrila a hotărât ridicarea câte unei cruci în fiecare munte: Măgura, Muncelul Jieșului, Muncelul Dobrăii, Muncelul Birăonilor, Dobraia, Dealul Popii, Prislop. Convingătoare fotografii inserate la pagina 157 a cărții

autorul îi adaugă amănuntele: *Crucile au fost confecționate din lemn de stejar rotund avînd înălțimea de patru metri și au fost montate într-un soclu cu înălțimea de un metru, format din lespezi de piatră consolidate cu ciment. Crucile au fost sfințite de preoți în fiecare munte în zilele cînd a fost măsuratul oilor.*

Înainte de a-mi finaliza succinta prezentare a cărții, am obligația de a menționa cu emoție un nume creștinesc: Emil Ilie Părău. El a ridicat la Straja o cruce metalică de 18,6 metri cu o anvergură de 9 metri, iluminată nocturn, pe un mic platou. Puțin mai jos, *în trei luni, trei săptămîni și trei zile* (cf. p. 172) a fost ridicat un schit la care se ajunge din șosea printr-un tunel de 54 metri, lat de trei metri. Iată amănuntele: *Are tot calendarul ortodox pictat pe peretele din stînga, pe luni și pe zile, iar o candelă reglabilă (itinerantă) arde în fiecare zi în dreptul sfîntului zilei. / Pe partea dreaptă sînt pictate cele douăsprezece praznice împărătești, sfinții români și sfinții cu moaște în țara noastră. Pe bolta tunelului, pînă la jumătate sînt pictate scene din **Vechiul Testament** iar în cealaltă jumătate scene din **Noul Testament**. / Pictura tunelului a fost făcută de Petru Dănuț din județul Arad între anii 2005-2007. Toată lucrarea a fost făcută pe cheltuiala ctitorului Sfîntului Schit, Emil Ilie Părău.* (Pp. 173-174). Parafrăzînd spusa unui istoric, pot trage concluzia: încă nasc Oameni în România! Slavă lui Dumnezeu!

Prefer să-mi închei în această notă înălțător-optimistă rîndurile despre cartea medicului-etnolog Dumitru Gălățan-Jieț.

Așa cum am făcut și-n **Cuvîntul înainte** al cărții pe care am avut cîntea să-l compun², îmi mai permit doar să reiau în articolul de față cîteva fraze menite reafirmării unor convingeri filologice: termenii-cheie ai volumului „nedeie“ și „muieră“ sînt autohtoni. A sosit de mult timpul renunțării la naivitățile lingviștilor secolelor al XIX-lea și al XX-lea de a tot căuta („cu lumînarea“ – după o vorbă bătrînească) etimologii pe aiurea, conform metodei sursologice, atîta vreme cît au curs și curg descoperiri arheologice uimind lumea despre civilizația străveche de pe aceste meleaguri explicabile numai printr-o continuitate de viațuire multimilenară. Tăblițele de la Tărtăria și plăcile de la Sinaia nu sînt falsuri, cum cred (nu doar din comoditate!) „specialiștii“, ci atestă scrierea și capacitatea de abstractizare a locuitorilor cu mult înaintea cuceririi cu scop de jaf sistematic înfăptuite de romani. În „leagănul vechii Europe“ (cf. Marija Gimbutas) care este spațiul carpato-dunărean se vorbea cu milenii înaintea nașterii latinilor! Din fericire, au apărut și lingviști onești precum Mihai Vinereanu care, în al său **Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indoeuropenistică** (București, Editura Alcor Edimpex SRL, 2008), indică originea prelatină, autohtonă („protoindoeuropeană“ scrie el) a peste 65% dintre cuvintele cercetate. Neîntrînd în detalii, afirm că „nedeie“ și „muieră“ fac parte și ele dintre aceste cuvinte. Dacă pentru primul etimonul slav „nedělja“ (= duminică) e fantezist, căci doar în munții României s-au petrecut asemenea sărbători oierești și este exclus ca românii să nu fi avut un cuvînt pentru a le desemna (e, de fapt, viceversa: slavii stabiliți la sudul Dunării au împrumutat cuvîntul românesc, adaptîndu-i sensul după trebuințele lor de comunicare), pentru „muieră“ – denumire populară pentru „soție“, „nevastă“, „femeie căsătorită“ –, pe urma cercetărilor lui A. Walde, Mihai Vinereanu indică la

² Cum pe lîngă aceasta mi s-a încredințat și sarcina corectării variantei electronice tehnoredactate a cărții, cerîndu-mi iertare inser aici un fel de errata: la p. 129 alineatul 3, rîndul 7 se va citi: **sau** mai bine spus...; la p. 136, alineatul 3, rîndul 13 se va citi la îndemîna **tuturor** oierilor. Vă mulțumesc pentru înțelegere.

originea substantivului radicalul „protoindoeuropean“ **mel-**, **(s)mel-** similar aceluia din „moară“ și „(a) măcina“, „(a) zdrobi“ – acțiuni cu siguranță familiare femeilor casnice. Trecerea consonantică **l**→**r** este frecventă în evoluția limbilor europene. Răspîndirea panromanică a celor două cuvinte constituie un argument că atât „muieree“ cît și „moară“ sînt de origine traco-dacă.

Întorcîndu-mă la etnologie, merită evidențiată observația pe deplin întemeiată a autorității în materie Dumitru Gălățan-Jieț: *În prezent, pentru a menține măcar spiritual tradiția transhumanței din România, un grup de cercetători încearcă să întocmească filme și materiale documentare pentru a înscrie transhumanța în patrimoniul UNESCO, fiind tot ce ne-a mai rămas de făcut în acest domeniu. Azi, mîine, cred că va trebui să facem același lucru și pentru nedei.* (P. 137).

Oare să fie întîmplător ca Nedeia din Poiana Muierii să fi fost ucisă după instaurarea regimului ateu în România, pe toată durata lui, și să fie reînviată după aruncarea comunismului la coșul Istoriei? Cu siguranță nu, pentru că „nimic nu-i întîmplător, totul e proniator“ (pr. Constantin Galeriu).

București, 4-6 prier 2021

Cuprins

I ARHEOLOGIE	3
<i>Radu Băjenaru, Dumitru Hortopan - Topoare plate de metal din epoca timpurie a bronzului descoperite recent în Oltenia și câteva observații cu privire la metalurgia cuprului în bazinul vestic al Dunării de Jos.....</i>	5
<i>Ion Tuțulescu, Adrian Gligor, Carol Terteci - Cercetări arheologice în comuna Măciuca, județul Vâlcea. Situl nr. 5.....</i>	29
<i>Cătălin Nicolae Pătroi - Pe urmele fortificației Ogrin din județul Dolj .....</i>	73
II ISTORIE.....	87
<i>Gabriel Sarcină – Evoluții și structuri administrative în județul Gorj. Plaiul Vâlcău/Vulcan în secolele XVIII-XIX .....</i>	89
<i>Mihaela Ioniță-Niculescu - Reglementarea căsătoriei în legislația secolului al XIX-lea .....</i>	115
<i>Necșulea Angelica - Legislația învățământului din România (1864-1912) reflectată în educația feminină.....</i>	125
<i>Ioniță – Niculescu Mihaela - Dinamica natalității în Nordul Olteniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX .....</i>	131
<i>Mrejeru Marcela - Pandurii în secolul fanariot, între haiducie și revoluție... ..</i>	149
<i>Gheorghe Nichifor - Tudor Vladimirescu – un Erou și fapta sa.....</i>	159
<i>Dumitru-Valentin Pătrașcu - Daniela-Liliana Pătrașcu - Bicentenarul Revoluției de la 1821, Tudor Vladimirescu (1780 - 1821) – Familia și copilăria. Casa memorială „Tudor Vladimirescu“ din comuna Vladimir .....</i>	173
<i>Marinoiu Vasile - Câteva aspecte privind situația județului Gorj în timpul pregătirii și desfășurării revoluției de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu .....</i>	191
<i>Cornel Boteanu - Tudor Vladimirescu și legăturile lui cu Isverna .....</i>	219
<i>Cristina Boțoghină - Complotul eterist și prinsoarea domnului T. Vladimirescu la Golești .....</i>	227
<i>Claudiu Stancu - Aportul albanezilor la Revoluția lui Tudor Vladimirescu 1821 .....</i>	239
<i>Tudor Matei - Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, Florești, Gorj....</i>	245
<i>Ionuț Săraru - Tudor Vladimirescu în faleristică și numismatică.....</i>	251
<i>Raț Jana Daniela - Contribuția Eroilor din Văgiulești, Județul Gorj, la întregirea României Mari .....</i>	265
<i>Negrea Nicolae - Receptarea Primului Război Mondial de către scriitori și cineaști Experiența frontului în literatura universală .....</i>	281
III ETNOGRAFIE	289
<i>Alexandru Zamfir - Focul ritual de Sfântul Gheorghe în Oltenia.....</i>	291
<i>Ilie Gherheș- Alfabetul veșniciei - cărările satului maramureșean .....</i>	295

<i>Sabin Lungoci</i> - Colecții particulare din nordul județului Mehedinți.....	301
<i>Cornel Șomîcu</i> - Satul gorjean sub efectul industrializării forțate din anii comunismului	309
<i>Dan Anghelescu</i> - Dimensiuni identitare în publicistica literară a exilului românesc: eseistica lui Horia Stamatu	323
<i>Mihaela Albu</i> - Patria din poezie.....	329
IV PERSONALITĂȚI	333
<i>Adina Andrițoiu</i> - Influența politică și socială a familiei Tătărescu în susținerea financiară a edificării Ansamblului brâncușian de la Târgu-Jiu	335
<i>Adina Andrițoiu</i> - Constantin Brâncuși în amintirile lui Ioan Alexandrescu.	355
V ISTORIOGRAFIE	369
<i>Gabriel Sarcină</i> - Catalogul articolelor și studiilor despre județul Gorj, publicate în revista «Mitropolia Olteniei» (1950-2020).....	371
VI RECENZII	393
<i>Mihai Floarea</i> - Dr. Dumitru Gălățan-Jieț despre nedeia din Poiana Muierii... ..	395
Cuprins	401

I.S.S.N. - 1582-7151